

BUDÆUS
DE
ASSE

PARIS 1516

Early Printing

~~1514~~
1516

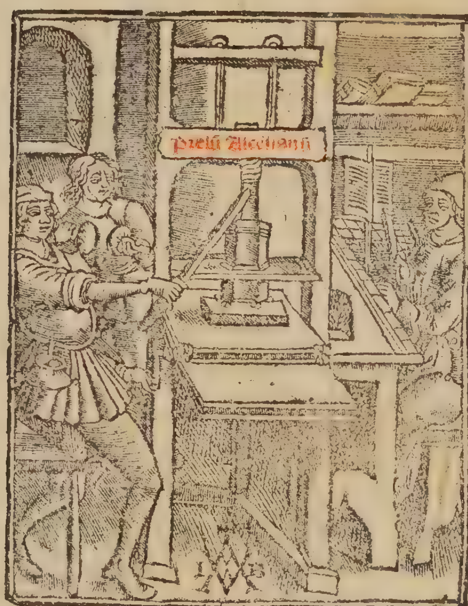

De Asse et partibus eius Libri quinque Guillielmi Budei Parisiensis Secretarii Regij.

μωμήσασθαι ταῦτα ῥᾷον ἐστὶν ἢ μιμήσασθαι.

Cauillari hæc promptius est q̃ æmulari.

Venundantur in edibus Ascensianis.

PRAEFATIO.

GVILLIELMVS BVDAEVS PARISIENSIS: REGIVS SECRETARIVS: AD OPTIMVM QVEMQVE ET CANDIDISSIMVM VIRVM LITERARVM ET PHILOSOPHIAE STVDIOSVM: PRAEFATIO IN LIBROS DE ASSE ET PARTIBVS EIVS.

Atura comparatũ esse videmus:vt qui aliquid efficere se posse confidant:ii ad id aggrediendum: auspicandũ: absoluendum: toto (vt dicitur) pectore: totaq̧ cogitatione incumbant. Idq̧ nihilo secius etsi absq̧ rei familiaris detrimento: aut valitudinis incõmodo facere non posse intelligant: nedum si nullum inde dignum operæ preciũ expectent. tanta vis est naturæ ad ea impellentis ad quę nos aptos fecit. Quum autem humanis animis nihil magis intelligentia ingenitum sit: quæ parens est ipsa omnis inuentionis: fit eiusdem naturæ instinctu vt q̃ quisq̧ ingenio maxime præstat: tam is ad comminiscendum semper aliquid maxime intentus sit & pronus. Quod videns (vt arbitror) Homerus ingeniorum vertex:homines alphestas interdum appellauit:quasi indagatores & inueniẽdi vi præditos. Interdum id vocabulum pro hominibus vsurpauit: quasi scilicet hoc hominis maxime proprium esse existimaret: indagare & inuenire. Inde artium omniũ cõsumatio:quas Varro intra mille annos repertas & absolutas fuisse tradit:cum varias scilicet vsus meditando excuderet artes:vt inquit Homerus Mantuanus. Verumenimuero res multę pręclare ab antiquis vel inuentæ:vel vsurpatę: & in eorum vsu positæ: ita vel æui situ squallidę:vel incuria temporum neglectę: vel rerum inclinationibus diu desitę fuerunt: vt iterum inueniendas in vsum suũ easdem posteritas habuerit. Quare virorum acrium doctorũq̧ diligentia tantum vna & altera ætate effectum est cõmentãdo:vt antiquitas propemodũ interpollata in vsum linguę latinę ad nos peruenisse videatur. Quũ igitur ad ea quę restabant inuestiganda: ita animatos æquales ætatis nostrę studiosos animaduerterẽ: vt certatim vnusquisq̧ in cõmune negociũ nauare operã contenderet:quasiq̧ e medio desumere sibi glorię argumentũ: ausus sum & ipse cũ ad hæc studia nec parũ nec leuiter incubuissem: quæ cõminisci poteurã in mediũ afferre. si forte ipsa quoq̧ placere: & adiuuare laborẽ inquirentiũ possent. Itaq̧ annotationes primũ in pandectas edidi. In quibus nõ pauca contra receptam in vulgus hominũ opinionẽ: & multarum ætatum sententia præiudicatam:in iudicium deduxi. nonnulla etiam fortasse ne inter doctos quidem satis animaduersa. Qua in re vtinam mihi non obfuerit q̄ tumultuosius q̃ decebat in mediũ attuli quæ tumultua-

Homines alphestę.

Annotationes.

rie collegeram.ita enim inconsulto feruore me intuli in publicũ: vt facilius culpam deprecari q̃ nũc inficiari aut excusare possim.ausus ipse Mineruam (vt aiunt) Athenis violare: id est Accursii auctoritatem inter iurisperitissimos obtrectare quę summa & optima pars est nostrorũ magistratuũ.Nũc alterã lucubrationem grandioris incœpti operosiorisq; profero : non in vnũ genus illam scriptorum editam:sed in vniuersum pertinentem ad antiquitatis interpretationẽ:& per omne prope genus auctorum probiorum vtraq; lingua patentem. Sed & illud interest ꝙ in illa cõmentatione cum ignorantiæ alumnis res mihi tantum fuit: quibus fere veritas retrorsum longius repetita persuaderi vix potest.Docti autem viri nullum mihi negocium facessere videbãtur: qui vel ipsi veritatem suapte intelligentia deprę hendere solent : vel dociles ad optimam quãq; doctrinam se præbere non grauãtur. At vero huius ea ratio est & cõditio:minime quidem ipsa popularis: vt quas res in iudicium affero: iis de rebus censuisse recte non nisi solus & vnus possim.Quo fit vt si in summa forte operis (o præcipitem scribendi sortem non modo ancipitem) hallucinatus videar: omniũ scriptorum recentiorũ præiudiciis & præcipue doctissimi cuiusq; me damnatum iri necesse sit. Huius anxietatis vnũ solatium habeo:ꝙ si secundum me (vt spero) doctorum qui nunc sunt superstites cõsensus pronunciarit : in huius certaminis palma nullam sibi partem fortuna vendicabit:nullam inde frondem hominũ quisq̃ præcerpet. Nam cum res attuli non forte fortuna repertas:vt legẽdo fit interdum:sed omnibus vestigiis indagatas:iisq; partim exoletis:partim perplexe inuolutis: tũ vero ita res nata tulit vt enarratorum lites nullas vertere in meam rem potuerim:quũ eodẽ errore (nisi fallor) concordes ad vnũ offenderim. sic fit vt nec repositum cibum nec frigidum attulerim:nec qui fastidium mouere stomachis redundantibus possit.Primus enim (vt reor) instaurãdã hanc partem vetustatis suscepi:ab aliis non neglectam:sed vel hactenus conclamatam: vel pręuaricatione transmissam.Addidi etiam vocabula non e promptuaria penu sumpta : quũ ipsum per se operis argumentum suopte gustu posset ad stomachos acriores facere:nulla etiam sermonis iucunditate conditum.Titulum operis eum elegi qui rem tractandam implere recte intelligentibus posset:nec tamen profiteri Archimedeum quoddam inuẽtum videretur: aut auidam spem legentiũ immani pollicitatione frustrari.Nam neq; eiusmodi librũ condidisse glorior qui in arce Mineruæ statim consecrandus sit:nec rursus cuiuslibet industriæ esse censeo pondera & mensuras priscorum:nomismatis græci latiniq; rationem æstimationẽq;:simul numerandi colligẽdiq; modum hoc tempore explicasse: ac priscã mũdi opulentiã ad nũmũ perpẽdisse . Id quod nisi effecisse videbor: propositi compos non ero. Mercimonii vero expositi explicatio docebit (vt est in sermone hominũ) quid institor rerũ nouarum visendũ attulerit. Neq; vero vitio mihi vertetur (vt arbitror) ꝙ adhuc vnus inuẽtus sim qui res dẽsissimo situ vetustatis obductas refricare nunc auderem:reiq; comploratæ & ab aliis abiectæ explicationem ab longioribus sęculis repetere q̃ vt eorũ nũc redire sciẽtia postliminio posset:præsertim accedẽtibus tot memoriæ nostrę superiorisq; præiudiciis. Non sum enĩ nescius quosdã de opere tantum fama

Titulus opis. Argumẽtũ.

cognito nec adhuc absoluto sententiam eam tulisse: prope vt bidental mo-
uisse a quibusdam existimarer: qui tanto interuallo hunc lapidem molirer ab
omnibus intactum aut certe inconcussum. Hoc autem ea de causa libentius
suscepi: vt æqualium posterorũq; studia nostrorum præcipue: ad parem aut
maiorem contentionem excitarem: & in eandem causam mecum q̃plurimi
incumberẽt, simul ociosę huius vitæ rationem, quam libens amplexatus sum
occasionem præbente temporis conditione: constare mihi apud patriam vo
lebam. Cuius rei indicium hoc esse volo ꝙ nemini vni hunc librum sed genio
Franciæ patriæq; dicare constitui. Nullum enim amplius pręmiũ laboris pro
pe sesquiannui exoptaui: q̃ vt gratiam vniuersim a Francis & subinde a Pa-
risiensibus municipibus meis inirem. Dolebam etiam vehementer eã opinio-
nem temere inualuisse quasi ingenia gallica a quinquatribus Mineruæ inter-
dicto naturæ summouerẽtur. Qua de re in opere ipso quid sentirem explicui.
Itaq; sub nomine iam dicto librum auspicate proditurum cẽsui: vt vel Genio
vel Mineruæ Franciæ quasiq; in æde honoris publici dicatus esse videatur.
Nũc viros doctos huius certaminis iudices: qui de captu nostro scriptis aliis
cognito: coniecturam facturi sunt in huius operis summã: exorandos habeo:
vt Areopagitarum more ręm magis iudicandam q̃ reum animaduertant. li-
brum prius perlegant: relegantq;: argumenta probationesq; expendant: ita
quod visum fuerit ad extremũ pronuncient. Et quando ita necesse est vt ex
oratione nostra æstimatio nostri fiat: quum libris in publicum editis calculũ
ipse iudicibus porrexerim: monitos eos velim vt specimen iudicii non a mu-
steo adhuc stylo nostro & tyrocinii feruore exultãti: sed ab austeriore sumãt:
aut qui iam intepuisse & consedisse videatur: non aliter atq; si de vino iudi-
cium faciendum habeant: de amphora potius aut certe de dolio q̃ de lacu su-
mi par sit. Postremo autem hoc libẽs ab omnibus lectoribus arbitris & ipsis
operis postularim: vt sicubi obscuriores fuimus q̃ vt ab quolibet lectore pla
ne aut facile intelligamur: (vt certe interdum de industria fuimus: quoniam
ita referre decori arbitrabamur) ibi vt diem ipsi partim iudicii sui diffundãt
quoad alios acriores consuluerint: partim quasi sibi hæc inquirere non vacet
aut pigeat: de figuratis locis non liquere fateantur: potius q̃ vt præprope-
re aut inique quicq̃ de nobis pronuncient. Vale optime lector: & eandem in
causam mecum primo quoq; tempore incumbe, Parisiis Idibus martii Anno
domini. MDXIIII.

Tabula ordine literario rerum & vocū insigniū i marginib⁹ sequētis opis pti signatarꝝ tm̄ pti etiam explicatar um.

Aedemon⁹ tyrius folio cxv.
Abducere fide militem quid sit clxxi
Acacus cvii.
Achilles Homericus xiii.
Adlotophagos hereū. clxxviii
Adagium græcum c.
Addicere nummo xxiiii.
Adespota & res adespotæ folio lxxxix.
Adytum in aula quid sit. xxi.
Administrationis publicæ integritas ardua clxxxi.
Admissionales qui sint ciii.
Adrastia Nemesis xviii.
Adumbrare placita principū quid sit. cxciiii.
Aduocatorum honorarium folio cliiii.
Aedes Ro. magnificę lxxv.
Aedes Saturni clxxxvi.
Aedilitia munera xxxviii.
Aegypti redditus lxxxviii.
Agyptii Iudęos exosi veritatē historię puerterunt. cxiiii.
Aegyptiorū opes cxvii.
Aeolidæ translatiue. ciii.
Aeolii i aula. clxxxvi.
Aerarii Ro. copiæ xli.
Aerarium Ro. ex tribus redditū generibus lxxxvii.
Aerarii sacrosanctę pecuniæ cvii. Aerarium Ro. clxxxvi.
Aeris millia & cētum millia. fo. xxxii.
Aeruscatores qui sint. clxxx.
Aes alienum Cęsaris dictatoris. xlviii. xlix.
Aes alienum Milonis. lxxxii.
Curionis ibidem. & l.
Aesculanus deus & argēteus folio clxxvi.
Aesopus mimus. liii. Eius & Vitellii patina xxxiiii.
Aestimatio frumenti in Sicilia cxix. & cxx.
Aethiopiā Romana arma inuaserūt. folio lxxiii.
Aethon. i. ardens clxxxi.
Agere res alias. xxi. cxvii. & folio. clxxx.
Agones epitaphii clxxxii.
Agricolatio domini clxx.
Aius locutius. ciiii.
Alastores dęmones clxxii.
Albati scurrę clxxxii.
Alecto irrequieta clxxx
Alcinoi apologus clxxxiii.
Alexander magn⁹ homeri studiosus. xx. q̄s opes susis reppererit. xcvii. ei⁹ i nuptiis luxus. xcviii. Augustale & ptoriū castrēse. xcviii. Eiusdem vinositas cxxxiii.
Alexandrocolaces lxcviii.
Alexander Polyhistor cxi.
Alexicacus Hercules clxvi.
Alias res agere. vide agere.
Aliptę clxx.
Alogistia. clxviii.
Amare a lenone. cxciii.
Amasis qui Pharao cxviii.
Ambit⁹ ro. ob cōmoda. lxxviii
Ambitus lex. lxxxiii.
Ambitionis āplex⁹ clxxii.
Ambitione perditos in aula notat. clxxx.
Ambulatiōes basilicāꝝ. cxciii.
Amentatę hastę cxciii.
Amentum ibidem.
Amymones i.
Amphora cxix. cxxvii. cxxviii
Amphor qnquag enaria. cxli
Amussis alba clxvii.
Anadyomene apellis xlvi.
Anagnostę liii. lxxvii
Anantapodoton. clxxv.
Anaphora & Epanaphora. vi
Anatocism⁹ antiquorū. clvii.
Androsphinx clxxxix
Angelus Politian⁹. vii. cxviii
Anginarium pyrum clxxii.
Aīa & animus ix.
Annibalis putei. xc.
Annos ferētia vina. clxix.
Anodyna medicamenta. fo. clxxxvii. catopotia. clxxxviii
Antesignani xp̄iani clxxvii.
Anteus ab Hercule vict⁹. cv.
Anthypophora illis respōdēs qui literarū secularīū studiū damnant clxxiiii.
Anthropolatres clxxxvi.
Antigoni cxxxi.
Antipathian segetum miscere quid sit clxv.
Antonius a prato cancellari⁹ Francię cxci.
Apartilogia lvi.
Aphrodisium. clii.
Appion grammaticus cxv.
Apirocalia folio. xix
Apitii luxus lv.
Appiani locus lxix.
Apocalypseos lo. xciii. cxliiii.
Apocalypsis parcarū ē cōmētarium clxxix
Apocatastasis. cxcii.
Apolides clxxxvii.
Aquę Chrysulcę vis lx.
Ara Lugduneñ. xcii.
Arbitri oculati cxciiii.
Arbitrari ocalariter ibidem.
Arbores in quinquuncem digestę. x.
Archiplanus clxxxiiii.
Argenteus quo Christus diuenditus cxlviii.
Argentifodinę mirę xc.
Argentin⁹ deus clxxvi.
Argentum Parisinum lx.
Argentum cineraceum lx.
Argentum primo signari cœptum Romę cxlix.
Argyraspides qui sint. xvii.
Argumenta theatrica clxxi.
Arietes talētares i Betica. xci
Arimaspea carmina. clxxxiii.
Aristęas proconesius. clxxxiii
Aristippea schola clxxxi.
Aristippęi Aristides. clxxxvi.
Aristotelis p historia aīalium ab alexandro premiū xlv.
Arma Hecatōbea xlvi.
Arpennum cxxi.
Artes olim in pcio habitę euiluerunt xlv.
Arura mensurę nomen. cxiii.
As & assis ptes. i. & p to. Rem om̄em in assem eiusq; partes diuidi iii.
As dupondius x
As nummulus x.
As & hic assis. cxlvii.
Asses mille valuerūt aureos centum. lxxxiii.

Affes sextantarii cxlix
Affis partes hodiernæ. clv.
Asia proprie dicta lxxxvii.
Asinus.CCCC.nūmis empt⁹ xxxiiii.Asina reatina ibidem
Aspectus varii:vt quadrantalis.nonagenarius.trientalis. Triquetrus.sextãs.sexagenarius.semissis.quadratus.tetragonus.hexagon⁹ vi
Aspendius citharistes sibi & musis cecinit xvi.
Assyriorū regnū cxi.
Astes minerua cxciii.
Ata homerica cxxxvii.
Athenieñ.census.cxxii. Reditus cxxiii.
Athei philosophi clxxx.
Atlantes clxix.
Atrienses serui cii.
Auaritia stupenda xc.
Augustale alexandri xcviii.
Augustale quid sit clxvi.
Augusti genitura.xxxvi.Imperiū.lxxii.&.lxxiii.cõgiaria lxxiii.legatiões.xliiii. lxxiiii. Testamentū & opa publica lxxiiii.Ei⁹ tpa & amicorum locupletatio.lxxx. Quãtū biberit. cxxxii.
Auletes lxxxviii.
Aulæ mala xxi
Aulæ assectarum cõditio folio clxvii.
Aulicos sacerd.taxat.clxxvii.
Antistites clxxvii.clxxxix. aulicastri.ciii.aulicoꝝ briareus clxxvi.aulicã simulationē taxat clxxxiii.Aulicarū rerum indigni act⁹ clxxxv.
Aulicæ vitæ elogiū.clxxxviii
Aulici cõuentus crimina folio clxxxvii.
Aulica curia excordes hoïes facit clxxxviii.
Aulici rationem receptui canentē audire nolūt.clxxxix.
Aurea nūismata expēsa.lviii.
Aureum seculum cxi.
Aureus centenis sestertiis ęstimatus. xxxii.
Aureus lvi.
Aureus atticus stater. lviii.
Aurei ęstimatio in iure.cliiii.
Auri precium.lix.lx.ad argētum analogia lxi.&.xcii.
Auri sūma nota & indicatura folio lxi.
Auri libra Rõana quanti ęstimetur ibidem
Aurū olim Rõæ perrarū.lxi.
Aurū duodeuicenariū & vicenarium & duo & vicenariū & vndeuicenarium.lxii.
Auri mētio fuit apud priscos rara lxxxi.
Auri metalla exhausta hoc tēpore xci.
Aurum Tholossanū xci.
Aurifodinæ in Gallia. xc.
Auri & argenti talenta nõ ęq̄lia fuerunt cx.
Auspicia maiora clxxxiii.
Auspiciū solistimū clxxxv.
Autolici & aristides clxxxvi.
Autopyros panis cxxxviii.
Axiomata aulicacademię folio clxxxiiii.
Babylonicorū tricliniariū precia xli.
Babyloniū talētum folio. lxxxv.
Baptismū īnuit. clxxix.
Basilicanę ãbulationes.cxciii.
Basilius magnus & Naziãzen⁹christianarū ptiū ãtesignani clxxvii. Batus.xliii.
Bellatores pontifices notat folio clxx.
Beatorum insulæ clxxvi.
Bel⁹ rex.cxi.Beroald⁹ cxxxi.
Berossus cxv.
Betica q̄ & turditania xc.
Bibliotheca Luculli li.
Bicõgius Cic.fili⁹ cxxxii.
Blattarū cõtuberniū.clxxxii.
Blondi opinio eleuãda.cxlviii
Borbonianus dux magister equitum cxcii.
Briareus aulicorū & qui sit. fo. clxxvi.
Bruta fulmina ci.
Budæo defuit pceptor.xliiii.
Bulęa themis clxxvii.
Busta Gallica ci.
Caddus qui nobis cadus cxxxiiii.
Cad⁹ cõgiari⁹. cxli.
Caii principis prodigentia inaudita xcii.
Cęlū & esse in cęlo. clxxvii.
Cęræ primæ hæredes.clxviii.
Cæsar corruptor animosissimus. lxxxiii.
Cæsaris æs alienū: vide Aes.
Cęsar August⁹.vide August⁹
Calderinus cxxxi.
Calendarium. xxiiii.
Caligulę cœna xcv.
Caligulæ domus. lxxxiii.
Calix erroris. clxxii.
Callipidę ĩ aula vasa semp colligentes sed nunq̄ abeuntes. folio clxxxii.
Cambyses despotes. lxxxv.
Cancellarius Franciæ. cxci.
Canon. lxviii.
Canon pensitationis xcii.
Lesbię structurę. clxxii.
Canones ecclesiastici. clxxii.
Carceres.i.repagula. clxxxi.
Cardines mathematici. vi.
Cardiulcus. clxxxviii.
Castor & Pollux. clxxxvii.
Catasta obseruãtiæ illiberalis quæ sit allegoricos. xvii.
Catastrophe & quid sit. xvii.
Catonis aïo ferre & Ciceronis stomacho. cxciiii.
Catorthomata. clxxxiiii.
Cauere capite clxviii.
Causia clxxxii.
Celęno metaphorice. clxvi.
Celeusma. clxxii.clxxxvi.
Cella. cxciii.
Cellulæ.lxx.in ægypto. cxv.
Celsi locus. cxxix.cxl.
Cēsus senatorius & equester Ro. xxxvii.xxxviii. xliii.
Cēsus Maronis. lxxviii.Athenieñ.cxxi. Romani cxxii.
Census primæ classis. cxlviii.
Centauri. clxxxii.
Centesima & menstrua vsura folio. xxiiii.
Centū sestertia & cēties sestertiū q̄d differant xxvii.
Cēties sestertiū cõpēdiosa locutio. xxx.&.xxxviii.
Centū æris millia xxxii.
Centuria. clxi.
Centuriale aruū. clxx.

Centussis. cxlvii.clv.
Cepio xci.
Cercopes. cxciii.
Cercopum hedra cxciii.
Ceramiũ. cxxxiii.cxxxv.
Ceratium ii.lx.
Cernere hæreditatẽ. clxviii. & fo. cxciii.
Ceruical regis Persarũ.xcviii.
Chamęleõtes aulici. clxxxiii.
Chalcus. cxlv.
Chares. xcviii.
Cheopina. cxliii.
Chiliades & myriades. xlviii.
Chirobii cxxxviii.
Chœnix. cxxxii. cxxxvi. & cxxxvii.
Choragus & q sit. & qs Chorostates & coryphœus.xviii & fo.cxciiii.
Choragiũ. clxxx.&. cxxxiiii.
Choregia cxxiiii.
Chrestologi. ciii.
Chrysãmos.lxxxvi. chrysitis fo. ibidẽ.
Chrysoplysiũ & chrysoplytes Parisiensis lx.
Chrysulsæ aquę vis ibidem.
Chrysomallæ oues. cv.
Christi dogma. cxvi.
Christianæ res improbo a scriptoribꝰ silẽtio trãsigũt.115.
Christi cõtẽptores. clxxi.
Christꝰ mercuriꝰ & Ianus geminus dici potest clxxix.
Christꝰ verus fuit Hercules alexicacus. clxxxiiii.&.188
Chus.cxxviii.Cyathꝰ.131. Ad cyathũ stare ibidem
Cyathissare qd sit.131. Cyathi amicitię amoris.ibid.cyathꝰ scdm hesichiũ. cxxxv.
Cibarius panis cxxxviii.
Cicero merito a græcis accusatꝰ.fo.vi.Hũana scripsit minerua vti Plinius. ix.
Cicerõis locꝰ.xxxi.Cic. domꝰ lxxvi.Cicerõis caput quãti ęstimatum sit.lxxvii.Cicero puiciã deposuit.79.Ciceronis erratũ i catõe maiore.130
Cicerõis filiꝰ bicõgiꝰ. cxxxii.
Cimeliarchium.38.Cynici & Momi harpocrates fiũt.181.
Cypria gaza publicata. lxxx
Circe dędala. clxxxi.
Cynicos quos dicat. clxxxi.
Circus maximus a Cæsare extructus. lxxxii.
Cistophori. xlvii.
Classis primę cẽsus cxlviii
Classes Xerxis.cli.Clauidenarũ librariũ. cxlii.
Cleopetræ vnio quanti æstimandus xxxv.
Cleopatrę luxus ĩ cõuiuio antoniano lxxi.
Clodii domus lxxxii.
Cocci precium xlii.
Cochlea miranda clii.
Coctura clvi.
Cœna mirabilis lxxi.
Cœna Caligulæ & vitellii folio. xciiii.xcv.
Cœna recta cxlv.
Cęnobiarcha q nũc abbas.167.
Colaces assentatores xcviii.
Collimare clviii
Columbarum precia. xxxv.
Cõmẽtarios suos Plinius quãti vendere potuit lxxviii
Comœdię motorię & statarię fo. cxciiii.
Cõperẽdinari vadimoniũ.183
Comparatio diuitiarũ nostri tpis cũ ãtiqua opulẽtia.clxv.
Cõditio i aula ꝑpotentium. fo. clxxvii.
Confarreare. clxxi.
Cõfectaria arg. clxxvi.
Cõgiaria Augusti. lxxiii.
Cogiariꝰ cadus. cxli.
Cõgiidiuersitas. cxxxiii.
Cõcilii gallici auctores taxat clxx.Cõsilia gallorũ Priscorũ memorabilia xx.
Cõspiciliũ clxxxv.
Cõsulare iperiũ cxlvi.
Cõsulũ & ꝑtorũ Rõanorũ q ductores erant pr̃as. lxxix.
Cõstitutio mẽorabilis.cxviii.
Contenti simus hoc Catone quid sit. xxi.
Contignatio triginta cœnationũ capax:& reliqui apparatus nauis. clii.
Cõturbare verbũ iurs. clxviii
Conuenæ xci.
Cõuenæ in aula clxxxvii.
Conuentus galliæ. cviii.
Conuiuę Alexãdri magni & Persarum regum. lxvii.
Copiæ Ro. quãtę fuerit. folio. xxxii.
Copiæ ærarii Ro. xli.
Corculus Scipio ciii.
Corphęi qui sint. clxx.
Corpus organicum. viii.
Corruptor audax l.
Corus cxliii.
Cothurnata scelera. clxvi
Cothurni aulici folio.clxxvii. clxxxviii.cxc.
Cotulæ cxxvi.cxxxii.
Crassi diuitię.xl. Erant malæ partę xlviii.
Crassus orator lxxvi.
Crateris in mantica philosophari. clxxxix.
Critica seueritas cxciii.
Crœsus & Midas clxxv.
Crustulum sanctificum.clxxi
Cubus & Thessera cviii.
Culeus cxli.cxlii.
Culei duplares cliii.
Culeus trimodius cliii.
Cunei in theatro ciiii.
Cuneus quos significet folio clxxvii.
Cunei & in cuneos stipare quid sit clxxxiiii.
Curia vnde dicta clxxxv.
Curionis æs alienum.l.lxxxii
DActylotheca.lxxxiiii
Darii luxus. lxviii.
Dariꝰ capelus.lxxxv
Darius longimanꝰ & vltimꝰ folio xcvi.
Darius aureis cõpedibꝰ victꝰ & trucidatus xcviii.
Darius alexandro filiã cũ dote opima obtulit xcix.
Dauid ditissimꝰ regũ oĩm fuisse dicit. cix.Eiꝰ & Solomonis opes & imperiũ. cxii.
Decies sestertiũ.xxvii. clxvii.
Dena sestertia xxviii.
Decies centena lv.
Decuma frumẽti in sicilia.folio. cxx.
Decumanus. clxxiii.
Decussis.i.decussare. ii.x.
Dederẽ ob noxam clxxvi.
Deiotarus. lxxix.
Delumbare verbum ciiii.

Demensum. cxxxviii
Demissus animus. clxxiiii.
Demetrii profusio. cxviii.
Demetrii. cxxxi. cli.
Demosthenes magno silentiū vendidit. cxxiii.
Demosthenis oratio de muneribus trierarchiæ. cxxiii.
Demostheñ. facultates. cxxv.
Demost. locꝰ explicatꝰ. 126. bis.
Denariꝰ. x. den. sestertiꝰ. xxiii. q̄ternis sestertiis valuit. xxvi
Denarius argēteus. xxxii. diurnus. cxlvii.
Denarii & sestertii æstimatio folio xxxix.
Denarius gallicanus. clv.
Dep̄catio ad lectores & iudices huius operis. cxxxvi.
Desultoria amicitia. clxxxv.
Deus æsculanus & argentinus. clxxvi.
Dii selecti. clxx.
Dianome. i. diuisio. cxlvii.
Dibapha purpura. xlii.
Dicęodotes. lxxxix.
Dicēdi facultas Gallis olim fuit vernacula. xii.
Dicere sacramento. cvi.
Dichalcum. cxlv.
Dictū memorabile. lxxi.
Didrachmū. xlvi. cxlv. clxii.
Diem manibus dicere. clvi.
Dies comitiales. cvii.
Diffundi vina. cxlii.
Digitus. cxix. Dinamis. vii.
Diobolaris homo. cxlv.
Dionysiocolaces. xcviii.
Dioscorides an sit a Plinio lectus. 133. Dioscori. clxxxvii.
Dipondius. cxlvii.
Diras impecari. cxciiii.
Disceptator supremus. clxxii
Diuitię Crassi. xl. xlviii.
Diuitię Pythii. clii. Lētuli. 81.
Diuitiarū nostri tp̄is cū antiqua opulētia cōparatio. clxv
Diuitias eleuat. clxxv.
Diuitię sint p̄ studio sapientię contemnendę. clxxx.
Diuos inter relati. clxvii.
Doliū quadragenariū. cxlii.
Domus P. Clodii lxxxii. Caligulę & Neronis. lxxxiii
Domus aurea Neronis. xciiii.
Donatiua venalia. xvi. cxciii
Donatiuū Cæsaris & cōgiariū memorabile. lxx.
Dotata megalia. cxlvii.
Dotes Massilieñ. cxlvii.
Drachma. ii. xxv. xxvii.
Dramaticum opus. iiii.
Ducenarii iudices. lxiii.
Duces paludati. togati. infulati. cxciiii.
Duella. ii. Duracina. xxxiiii.
Dux Borbonianus. cxcii.
Echeneis piscis. 181.
Edictū ppetuū. cxxvi
Eiurare & ī manum mancipari. cvi. Venię petitionem. cxxxvii.
ἔκτευσ & ἡμίεκτορ. cxxxv.
Elogiū virę aulicę. clxxxvii.
Eloquētia. clxxv. Est ignaris ī uisa. clxxvii. publice necessaria. clxxxiii.
Emblemata. clxxxi.
Emerita stipendia cxxxvi.
Encyclopędia. clxxv.
Entelechia. vi. vii. viii. ix.
Enthusiasmos xix.
Epanaphora vii.
Ephectici vi. ciii.
Ephestionis funus. xcvii.
Epicataphora. vi.
Epidecatū fœnus. xxvi.
Epilogus operis. clxiiii.
Ep̄i taxantur cvi. clxxii.
Epitaphi agones clxxxii.
Epistates. cxxxviii.
Ergastulū clxxx. clxxxi.
Esaias prophetarū Homerus. clxxi. clxxix. clxxxiiii.
Eschematismenos. iii. & iiii.
Esse in cęlo clxxvii.
Etholodulia. clxxx.
Ethologię cv. in principio.
Eumelia clxx.
Euthymia. 174. clxxx. clxxxiii
Eustochia clvii.
Euthanasia clxxxiii.
Exclamatio in tempora. 184.
Exegematicū opus iiii.
Exegetes lxxxix.
Eximere nūeris milites. cxciii
Exolui religione clxx.
Expeditionis tertię in Italiam præsagium xxi.
Expensare: & Expēsum ferre. cii. & clvxii.
Extispices. clxxxii. in fine.
Facultates Demosthenis. cxxv.
Fascinantium more laudare. clxxxvi.
Feras in plebem immittere. folio clxx. clxxvi.
Ferę cinctę indagine. clxxviii
Ferociā p̄ferētes excussis vultus sordibus. cxciiii.
Ferre aīo Catonis & stomacho Ciceronis. cxciiii.
Fertilitates mirę. clix. clx. clxi
Fertilitas soli Luteciani. clxii.
Fidelia cxlii. cxliiii.
Fidē bonā agnoscere clxix.
Fide mea esse iubeo. clxxv.
Fides pro auxilio clxxxiiii.
Fidutia in iure clxvii.
Fiduciaria sacerdotia clxix.
Figura & Figuratę laudes. iiii. Figurę scenicorū. ciiii.
Flos frugiperdus clxxxii.
Fœdera anniuersaria. c.
Fœnus epidicatum. xxvi.
Fomentū allegoricos cvi.
Formula indulgētior. clxviii.
Franciæ regni redditꝰ. lxviii.
Franciæ bona. ci. Nomismata xc. prisca: vide nomismata.
Franciæ sumen & ager. cxxi.
Franci pitharchici lxix.
Franciscus primus. clxxxv. Salutat rex. calē. Ianu. cxci.
Franciscus deloinus. clxxxvi.
Francomastix cxxxvii.
Frigere in aula clxxvii.
Frugiperdę arbores. cxxxvii.
Frumenti siculi æstimatio. folio cxix.
Fucum verborum quare res sacrę respuant. clxxviii.
Fucū facere ordinibꝰ. cxciii.
Fulmina bruta. ci.
Fulmen prodigiosum. clxxxv & sequenti.
Furta Verris. xxii.

G.

Aleripetæ. C.
Galeri purpurei. folio clxxxii.

Galliarũ felicitas. xci.
Galli olim dicendi periti. xii.
Galli philhellenes.i.grecę lin guæ cupidi xix.
Gallorũ priscorũ consilia me morabilia xx.
Gallorum opes xcix.
Galliæ conuentus cviii.
Galli & Hispani priscis histo riis ignotissimi. cxiiii.
Gēmarũ auctoritatis ordo. l.
Genitura Augusti. xxxvi.
Geodęsia & Geodętes. iii.
Geryões tergemin⁹.clxxxiiii.
Gigãtes terrigenę.clxvi.clxix
Gloria vera hui⁹ vitę. clxxv.
Gloria vera & expssa. clxxxiii
Gomor. cxxxviii.
Gradus.clxxvii. Grãma.ii.
Grecę linguę pstantia. vii.
Græcum adagium. C.
Grecorũ recẽtia scripta.cxiii
Grecorũ & Latinorũ priscoꝝ ignorantia magna. cxv.
Gregori⁹ Naziãzen⁹.clxxviii
Grossus xxxvi.
Guido a rupeforti. ciii. cxci.

H

Harpocrates fiũt qui Cynici & momi erãt folio clxxxi.
Hęrere ad lotofagos.clxxviii.
Hebręorum inuenta aliis assi gnata sunt cxiiii.
Hecatombęum cxlv.
Hecatombęa arma Homero. folio xlvi.
Hellanodicę clxxxvi.
Hemimnęon.i.selibra xxvi.
Heminæ cxxvi.
Heraclitus scotinus.clxxviii.
Hercules alexicacus clxvi.
Hermęon lxviii.
Hermolaus Barbarus. lxxxv cxxviii. & clxiii.
Eius de vsuris locus. xxiiii.
Herodotus & alii antiqssimi scriptores cxiii
Hestiasis cxxiiii.
Heteroplus xxvi.
Hexapeda cxxi.
Hexagonus aspectus vi.
Hybreas orator lxxi.
Hieremias clxxxix.
Hieroduli lxxix. clxvi.
Hieroglyphica. xix.
Hieronis liberalitas cxliii.
Hieronomi clxxii.
Hierosolyma cxiii.
Hilaria quid sit clxxxv.
Hypogeon vi.
Hypophetę qui sint clxxix.
Hippotrophiũ mirum cx.
Hispania opulenta. lxxxix.
Historiã animaliũ quãti rede merit Alexander xlv.
Historię antiquissimæ nõ sũt a græcis repetendę cxiiii.
Historicorũ quorũdam male uolentia. cxv.& cxvi.
Homines excordes facit auli ca curia clxxxviii.
Honorarium isodion. lxxx.
Honorariũ aduocatoꝝ.cliiii.
Hypomnematographus. fo lio lxxxix.
Horoscopus. vi.

I

Iam vero. xl.
Ianus geminus Chri stus. clxxix.
Idios logos. ibidem.
Illa; vero xl.
Imperium Augusti. lxxii.
Imperii Ro. ratio. lxxiii.
Imperii Ro.magnitudo. lxx. lxxxvi. terminus. lxxxvii.
Imperium consulare cxlvi.
Implere stipendia. lxxx.
Imprecari diras. cxciiii.
In cuneos se stipare. clxxxiiii.
In ordinibus sedere. ibidem.
Indagine cinctę ferę. clxxvii.
Indicare rem. clxvii.
Indictio lxix.
Indignitas isignis ĩ aulicis re rum actibus. clxxxv.
Ineptus græce vii.
Infulati duces cxciiii.
Inire nexum. clxviii.
Innocens græce. vii.
Institutũ Persarũ mirũ. xcix.
Insulæ beatorum clxxvi.
Interpollis humanitas.clxxiii
Intestinũ medium ix.
Intra q̃. li. Infra q̃. Supra q̃. lii.
Ioannes seruus receptitius. folio clxxix.
Iosephi in Appionẽ libri. cxv.
Iromus rex Tyri.cix. Solomo ni amicissimus cxv.
Irudo sanguisugæ. cii.
Isodion & Isodos. lxxx.
Isonomia cv.
Isphora. cxxiii.
Iucundus veroneñ. cxl.
Iudęæ terræ solum cxiii.
Iudęi cõmerciorum ignari & ideo ignoti. cxiiii.
Iudæi & eorũ opes græcis & Latinis incogniti. cxiii.
Iudæorũ seu Hebræorũ inuẽ ta aliis assignãtur. cxiiii.
Iudices ducenarii. lxiii.
Iugerum. ii. cxxi.
Iugerum Parisinũ cxxi.
Iulium.II.taxat. fo.c. in fine.
Iuuenalis cxxxi.cxl.
Iuno clxxxii.
Ius prætorium cxlvi.
Ius summũ. clxxvi.
Ius aulæ moribus constitutũ folio clxxvi.
Iustinus martyr cxv.
Ixionidę. clxxxii.

L

Lactes. ix.
Lętis auibus renun ciari clxix.
Lagena. cxliiii.
Lanista. C.
Laoplanus dæmon. clxxxi.
Lar deus. clxxxii.
Latifundium. clxx.
Latina lingua discipula est lin guæ grecæ. vii.
Laudare auctorem. clxxi.
Laudare more fascinantium. folio clxxxvi.
Laudes figuratę. iiii.
Laurẽtii Valleñ.laus.cxxviii Erratum. cxxxv.
Lectio sacrosancta. clxxviii.
Legatio pronuba in Angliam folio xxi.
Leges sumptuariæ. cxlvi.
Legiones. xliiii. sub Augusto fuerunt Ro. lxxiiii.
Lentuli auguris opes memo rabiles. lxxxi. clxv.
Leo.X. fo. clxix. clxx.
Eius prȩconiũ. ci.

Lesbię structurę canões. clxxii
Lex de ambitu lxxxiii.
Lex trierarchica cxxv.
Lex cintia clv.
Libella xxiii.
Liberalitas Hieronis cxliii.
Libra & pondo i.
Libra Romana eadem fuit cũ mina græca xxxvi.
Libra Parisina. xxxvi. cliii.
Libra zygostatica & nummuria xxxvi.
Libra pondo & mina pro eodem ponuntur xxvii.
Libra nummaria centum drachmas valet xxxv.
Libra auri cxliii.
Libra auri in iure cliiii.
Libri duo refutatorii de antiquitate Iudæorum. cxv.
Libripendes. xxiii.
Liburnicæ cedrinę. C. Cęsaris folio cliii.
Lysanias comes clxxxix.
Litare samiis vasis clxxviii
Literæ vnciales iii.
Literę iacent nobilium culpa xiiii. damnosę sũt ĩ gallia. xlv
Literarũ studiis se totos dedẽtes clxxvii.
Liturgię. cxxiiii. Lituus. clxix.
Liuii locus xlvii. lxii.
Logos filius dei clxxix.
Locos Plinii: vide plinii & aliorum in suis vocabulis
Locus memorabilis. videatur memorabilis locus.
Loc⁹ aĩaduertẽd⁹. lv. clix. cxc.
Loca in euangelio cxlvii
Locorũ vocabula in sacris literis posita sũt sępe ab aliis scriptoribus ignota cxi.
Logodędalus proteus lxvii.
Longolii commendatio. cliiii.
Lotophagis adhęrere. clxxviii
Lucullus. l. ei⁹ bibliotheca li. luxus. li. ocium. lxxix.
Ludouici. xii. tempora vltima significãtur clxxxv.
Ludouicũ. xii. notat. clxxxv.
Eius mors ibidem.
Luerius Aruernus xci.
Luxus Luculli li. Apitii lv.
Luxuria Romanorum lii.
Luxuria Romã demum inuasit Asia deuicta. lxxi.
Luxus pontificũ. clxvii. Darii fo. lxviii.
Luxus fide maior. xcv.
MAcarõ ĩsulę. clxxvi.
Magistratus & q ad eos ꝓmouent indignos clxxv.
Magistrat⁹ vrbanos se aulicis vẽditantes notat. clxxxi.
Magistratus minores maioribus fasces demittebant Ro. fo. clxxviii.
Magni reges Persarum cxii.
Mamurra fo. l.
Mancipes societatum cxciii.
Mancipiorũ precia. lii.
Mancipium qd notet. clxxix.
Manethon historicus cxiiii.
Mantica cratetis vide philosophari.
Margarita cleopatrę xlix.
Seruiliæ eodem.
Mariani muli clxix.
Mathematici cardines. vi. Demostrandi modi xliiii.
Mediastini serui clxxvi.
Medicorum olim stipendium Romæ. xliii. xlv.
Medimnum & medimnus folio cxix. &. cxx.
Medium intestinum. ix.
Megalia dotata. cxlvii.
Memnonia regia. xcvii.
Memorabilia Gallorꝫ priscorum consilia. xx.
Mẽorabile dictũ. lxxi. clxxxiiii
Mẽorabilis cõstitutio. cxviii.
Memorabile nauigium. cli.
Memorabilis locus. xx. cxvi. clxxvii. & . clxxxvii.
Mensorum vocabula. ii.
Mensurę Parisinæ. cxlii. retinent vocabula antiq̃. cxliii.
Menstruę vsurę xxiiii.
Mercurius institor. clxvi.
Mercurius Christus. clxxix.
Meroe. cxi.
Mesuraniũ & mesuranema. vi
Metalla auri quõdã in Gallia fuisse. xc. Eorũ vectigal. ibid.
Metella Syllę vxor. lxxxiiii.
Metreta. cxxxiiii.
Midas cur asininis auribus vsus clxxv.
Mille nũmũ quanti æstimari debeat xxxvii.
Millia æris. xxxii xxxiii.
Millies centena millia. xciii.
Milonis debita. lxxxii.
Milonis voracitas cxxxiii.
Mimi clxxvii.
Mina pondo & libra pro eodẽ ponuntur. xxvii.
Minerua quæ & Pallas. xix.
Minerua in Athenęo non in larario colenda. clxxxii.
Minerua actes. cxciii.
Myriades. xlviii.
Misopatrides. clxv.
Mythistoria. cxiii.
Modius. cxxvii. cxxviii.
Modius Parisinus. cliii.
Moduli. clxx.
Momi Harpocrates. clxxxi.
Monetæ imminutio. cxlix.
Mos loquendi veterum. xxx.
Mos sympofiacus cxxx.
Motorii actus. cxciiii.
Mulcta Demostheni ĩdicta. folio cxvi.
Mulctarum modus. cxlvi.
Muli Mariani. clxix.
Mulli piscis ꝑciũ Romæ lv.
Munera ædilitia. xxxviii.
Musæum. cxcii.
NAbuchodonosor. folio cxii.
Narcissi diuitię folio. xlix.
Nassam ĩgressi pisces. clxxxi.
Nauclerus nauis. clxxxv.
Naues Philadelphi. cli.
Naues onerariæ. cliii.
Nauiũ magnitudo mira. cli.
Nauis magnitudo ac vastitas stupenda. clii.
Nazianzenus. clxxvii.
Nemesis adrastia. xviii.
Nequam. lvii.
Neronis domus. lxxxiii.
Nero Caii æmulus. xciii. Magię studiosus. xciiii.
Neronis prodiga liberalitate bis & vicies millies sestertiũ effusum est. xciiii. Exactio a senatu. ibidem

millia . mis 93.

Nero quadringentis in punctū sestertiis aleā lusit. xciiii.
Eius domus aurea. ibidem.
Nexum inire. Cii.
Nicolai Perotti erratū. xxxv.
Nobilium culpa iacent ī Gallia literæ. xiiii.
Noctuam Athenas. cxlv.
Nomadū more viuere. clxxxi.
Nomi.i. præfecturæ. lxxxv.
Nomismatū priscorū recensio. xxxvi.
Nomisma Ciceronis. eodem.
Nomismatū ęstimatio. xxxvii
Nomismata aurea expensa & ęstimata lviii.
Nomismata frācię prisca. cliiii
Nomisma extenuatū. cliii.
Nomismata antiqua pessimo instituto nostro tempore aliq̄diu abrogata. clv.
Nomophylaciū cxci.
Nonagenarius aspectus. vi.
Numerandi mos priscus. xcii.
Numeri apud Pli. mēdosi. xl.
Numeri deprauandi rō. xlii.
Numerorum maiorum vocabula chiliades & myriades. folio xlviii.
Numerorū notæ antiq̄. lvi.
Numismata seu nomismata aurea & prisca. lviii.
Nummariā rē tractat. fo. lix.
Nummarię rei rō apud gręcos. folio. cxlv.
Nūmo sestertio mancipio dare & nummo addicere. xxiiii
Nummū mille quanti debeat ęstimari. xxxviii.
Nummus & sestertius idē. folio xxiiii. lii.
Nuptiarū Alexādri magni luxus. xcviii. Nus. viii.
OB noxam dedere. folio. clxxvi
Oblatiōes regni. folio. lxviii.
Obnūciare clxxiii. & cxciii.
Obseruare de cælo. clxxiii.
Obuenire vitium cxciii.
Odyssea errorum. clxviii.
Oenochi. cxxxi.
Officina ditis. cvii.
οἶκοσ cxxvi.
ὁλκὴ xxvii.
Onerariæ naues cliii.
Onomatotheres cxxxviii.
Oracula allegoricos. clxviii.
Orca cxlii.
Orchestra. fo. ciiii. clxxvii.
Ordo auctoritatis gēmarū. l.
Ordines. fo. ciiii.
Organicum corpus. viii.
Opertanea sacra clxxvi.
Opobalsami precium. clviii.
Opobelia. fo. cxxvi.
Optimus maximus. clxxi.
Optiones cxciii.
Opulentia publica priuataq; Romanoꝝ cū maxime florerent. xxxviii.
Opū ꝓfligatio mira. xcii.
Otacustæ Midæ. clxxv.
Oues chrysomallæ. fo. cv.
Oxybaphus. cxxviii.
PAgina vtraq; rationum. clxix
Palę. Palacæ xc.
Palimpsestos xlvi.
Pallas & Minerua xix.
Pallas ter mille sestertiū possedit Crasso ditior xlix.
Paludati duces. cxciiii.
Panes Iulii Pon. maximi q & quanti habiti. cxl.
Panificiū Parisieñ. cxxxviii.
Panis tria genera eodem
Panes græcanici cxl.
Parasanga. xcvi.
Parcarum cōmentarium est apocalypsis. clxxix
Parisinę mensuræ. cxlii. cxliii.
Parthi. lxxiii.
Pastinare quid sit. clx.
Pastophori xvii. clxxviii
Pastos & pastophorus. cxciii.
Patina æsopi. xxviiii. xcv.
Patina vitellii. ibidem
Paulus hypophetes sapiētię q̄re dicatur. clxxix.
Paulus Vranognomon. clxxx
Pauonum precia lii.
Paupertas priscorum Romanorum cxlvii.
Pax genialis. fo. c.
Pecuniæ signatæ vocabula. x.
Pecuniæ a Pompeio in ærariū illatæ summa. lxix.
Pedis diuisio. ii.
Pelta. cx.
Perotti erratum xxxv.
Perpetuū edictū clxviii.
Pensitationum tria genera folio. xcii.
Persarum regnū. lxxxv. Euersum est. xcv. Via regia ibidē.
Persarum opes. & opū ab Alexādro captarū summa. xcvi.
Persarum regis ceruical. folio. xcviii. Scamnū suppedaneum ibidem.
Persarum institutū animaduersione dignū. xcix.
Persarum reges magni. cxii.
Persępolis xcvii.
Persica duracina xxiiii.
Perscribere q̄d sit. lxxii.
Petrus Cothardus. ciii.
Pharao a Mose vexatus. cxv.
Phęaces metaphorice. clxxxiii
Phileleutherus. clxxxvi.
Philhellenes galli. xix.
Philologia. cxxxvii. clxxiii.
Philosophari in mantica cratetis clxxxix.
Philosophia cordatos facit. folio clxxxviii.
Philosophia homini necessaria clxxxiiii
Philosophia vera clxxx.
Philosophia proprie dicta folio. clxxxvii.
Philosophia dr̄ vranophrō & psychagogos. clxxxvii.
Philosophia loco & t̄pe ad res gerēdas prodire ex vmbraculis debet. clxxxix.
Philosophorū vsus clxxxv.
Philopatoris. hierōis. clii. cliii.
Philoplutos carpit. clxxiii.
Picturę ęstimatio. xlv.
Picturę honor xlvi.
Pincernę. cxxxi.
Pinta cxliii.
Pyrrhica. clxx. cxciiii
Piscinæ. & Piscinarii. li.
Pitharchici franci. lxix.
Pythii Bithynii diuitię. folio clxii. clxxv.
Pyxides argyrocopiorū. lxi.
Placita pricipum adūbrare. folio cxciii.
Planipędes. clxxvii. cxcii.
Planus. clxxxi
Platanus aurea. xcviii.

Plinius interdũ memoria defectus videtur. iiii.
Plinii erratum. v.
Plini⁹ hũana scripsit minerua itaq; errare potuit. ix.
Pli. locus expositus. fo. i. iiii. v xxii. xxiiii. xxxiii. xxxv. bis xxxviii. xl. xliii. xliiii. li. lii. liii bis. liiii. lvii. ter. lix. lxiiii. folio. lxix. lxxv. lxxxiii. xc. xcv. xcvi. bis. cxiii. cxxii. cxxvii. cxxix. cxxxiii. cxxxix. clvi. clix. clx. bis. clxi.
Pli. lo. de vino opimiano. clvi
Pli. loc⁹ memorabilis. xcvi.
Plini⁹ quãti vendere potuit cõmentarios suos lxxviii.
Plinius auctor memorabiliũ rerum omniũ lxxxii.
Plinii dictũ pulchrũ. cxxvii.
Plinius an legerit dioscoridẽ an contra cxxxiii.
Plinii explicatio cxxxix.
Plinii iunioris diuitię. lxxviii scriptũ de christianis. cxvi.
Plutarchi locus. xxix. lxv.
Plutacademica ꝓloquia. & Plutos clxxxiiii.
Pocillatores cxxxi.
Podargus clxxxi.
Pęon & Pæonia manus. clxxxi
Poematis genera tria. iiii.
Poetarum & rhetorũ annua salaria. xlv.
Poetę gręcoꝝ ãtiqſſimi. cxiii.
Polyhistor appion. cxv.
Polytropus clxxviii.
Pollis & flos cxxxix.
Pomœria & ĩtra pomœria nati. fo. ciiii.
Pomorũ mira Ro. ꝓcia. xxxiiii
Pompeius quantum pecuniæ in ęrariũ Ro. ĩtulit lxix.
Pomponi⁹ atticus Ciceronis familiarissimus. lxxvii.
Pondera terræ inertia. clxx.
Pondo & libra. fo. i. & xxxvi.
Pontificatus maxim⁹ fo. xlix.
Poppeę cędes & luxus. xciiii.
Porcus Troianus. lii.
Posthumæ rõnes q̃ sint. clxxv
Potestas consulum & prætoꝝ Romanorum lxxix.
Pragmatica sanctio clxvi.
Prærogatiua tribus. clxiii. & iterum cxciii.
Prærogatiuum suffragium. fo. cxciii.
Pręstites dii cxciii.
Præsul. cxciiii.
Præterire & præteriti. cxciii
Prætexta & p̃textati. clxxxi.
Precia columbarũ. xxxv.
Pomorũ & vinearum videatur in ipsis.
Preciũ purpurę & Cocci. xlii.
Precia tabellarũ pictarũ. xlv.
Precia mancipiorũ. lii.
Triclinariũ Babyloniorꝝ. clii
Prytanęum. cii. cxxiii.
Primigenia noxa. clxx.
Principes Romani regio noĩe abstinuerũt. lxxxvii.
Proaum cxciii.
Processibus suis inimic⁹. cvii.
Prodigentia. C. principis. xcii
Proletarii. clxxxiiii.
Proludere clxxxvi.
Promouẽtes indignos. clxxvi.
Pronoea clxxvii.
Pronuba legatio. xxi.
Propędeumata q̃ sint. clxxviii
Proreta. clxxx.
Prosceniũ ciiii.
Proteas vinosus cxxxiii.
Proteus lxiii. lxvii.
Prouerbium cxlv.
Prouidentia q̃ & sapientia. folio. clxxvii.
Prouĩciæ po. & cæsaris. lxxiii.
Prouinciarũ sub Augusto administratio lxxxix.
Psegma lxxxv.
Pseudocatones clxxxi.
Pseudophilosophia. clxxix.
Psychagogos philosophia. folio clxxxvii.
Purpuræ precium. xlii.
Purpura ignota nobis xliii.
Purpura insigne impatorum Rõanorum accipit̃ ꝓ magistratu summo. xliii.
Purpura dibapha. clxxxiii.
Purũ probũ aurũ clxxxv.
Putei ab Annibale ĩchoati. xc

Q

Quadragies sestertiũ. fo. xxxi. sestertiũ. fo. xxxviii.
Quadragies millies sestertiũ fo. xcvi.
Quadrantalis & quadratus aspectus. vi.
Quadrantal. cxl.
Quadrans nummus. x.
Quadrans. xxxii.
Quadringenta sestertia & q̃dringenta millia xxvii.
Quadringẽtis in pũctũ sestertiis aleam lusit Nero. xciiii.
Quartarius cxliii.
Quæstores: qui sint. clxxvi.
Quinarius. xxxii.
Quĩcuncialis hęrba. iii.
Quinquuncialis ordinũ ratio & arbores in quinquũcẽ digestę. fo. x.
Quincunx ibidem.
Quingenties sestertiũ. xxix
Quis tenor studiorum tenendus sit. clxxvii.
Quirito. lvi.

R

Ationũ vtraq; pagina clxix.
Receptiti⁹ seruus folio. clxxix.
Recocti aulici clxxvi.
Redditus seu opulentiæ Romanorũ. xli. videat̃ cẽsus. diuitiæ. ęrariũ &c.
Reddit⁹ regni frãcorũ. lxviii.
Persarũ videatur Persarũ. Iudæorũ: videatur Dauid. Aegypti lxxxviii. &. cxvii.
Redimitus metaph. clxxxv.
Reges vocari noluerũt prĩcipes Romani. lxxxvii.
Reges Persarum magni. cxii.
Regina sabęa. cxi.
Regnorũ ĩ prouĩcias redactio qũo fiebat lxxxix.
Reiicere ex albo. cxciii.
Religione exolui. clxx.
Relati inter diuos. clxvii.
Relati in albũ ęternę prouidẽtię clxviii. clxxxiiii.
Remora piscis. clxxxi.
Remorũ longitudo mira. clii.
Renũciare magistratum. cv.
Restibile vinetũ. clxx.
Res oĩs ĩ assem eiusq; ptes diuiditur. iii.

Renunciare magiſtratũ. cv.
Reſtibile vinetum. clxx.
Res oĩs in aſſem eiuſq; partes diuiditur. fo.iii
Res tuas tibi habe cvi.
Res alias agere.vide agere.
Res ſacrę quare reſpuãt verborũ fucum clxxviii.
Riuales q ſint. clxxxii.
Romanorũ opulẽtia.xxxvii. Priſca paupertas. cxlvii.
Romani ĩpii rõ:cui⁹ arma in æthiopiã penetrarũt. lxxiii.
Rõanorũ ãbit⁹ ingens ob cõmoda magiſtratuũ. lxxviii.
Romæ aquæductus & cæteri ornatus lxxxiiii.
Ro.imperiũ:ęrariũ:copiã:vide in ipſis vocabulis.
Roſcius mimus.liii.eius ſalarium liiii.
Roſcii qui ſint clxxxi
Rude donati. fo.ci.
SAba fo.cxi.
Sacerdotes aulicos taxat. clxvii.
Sacerdotium opimum in põto fo.lxxix.
Sacerdotia fiduciaria. clxix.
Sacerdotiorũ cõpetitores taxantur fo.clxxxii.
Sacramẽto dicere.cvi.clxxi.
Sacrariũ veritatis clxxix.
Sacroſancti liticines. fo.c.
Sacroſancta ſcripta. clxxviii.
Salaria ſenatorib⁹ cõſtituta. xliiii. poetis.rhetorib⁹. xlv.
Salariũ Roſcii mimi. fo.liiii.
Salinator vnde dict⁹ lxxviii
Salomon vide Solomon.
Samiis vaſis ñ litãdũ clxxvii.
Sanctio pragmatica. clxvi.
Sapientię libri interpretis errata clxxiii.
Sarcta tecta. clxx.
Sardanapali pyra & opes. folio cviii.Exitus ibidẽ.
Satyriſcorum ioci. fo.clxxxi.
Scarus piſcis xcv
Scauri magnificẽtia portentifica. lxxxiii
Schemata. iii. &.iiii.bis.
Scenæ decus cviii.
Scotina ſcripta heracliti quare ſint dicta clxxviii.
Scriptura ſacra vſurpat vocabula locorũ aliis ſcriptoribus ignota fo.cxi.
Scripta ſacroſancta clxxviii.
Scrupulum folio.ii.
Scrupulus pro denario gallicano. xxxvi.
Scurræ albati. clxxii.
Secare viam clxvii.
Sectę philoſophorũ clxxv.
Sectores metaphorice folio clxxxii.
Seculũ aureũ. cxi.
Secularia. clxxi.
Sedere inter cuneos cvii.
Selecti dii clxx.
Selibra panis cxxxviii.
Semiobolus fo.ii.
Semiſſis aſpectus. fo.vi.
Semuncia. folio.ii.
Semũcia vænire bona.lxxxiii
Semuncia nummi. lxxxiii.
Senatus collatio exacta a Nerone fo.xciiii.Eiuſdem ſalariũ fo.xliiii.
Seneca prædiues dict⁹. clxi.
Seneca philoſoph⁹ fo.clxv.
Septuaginta cellulæ in ęgypto fo.cxv.
Sequeſtres intra ſepta.f.cvii.
Seria. fo.cxlii.cxliiii.
Sermo interior & exterior ab Ariſtotele poſitus. clxxxiii.
Seruare de cœlo. fo.cxciii.
Seruilię vnio. xlix. &.l.
Seruus receptitius fo.clxxix.
Seſcuns & ſeſcunx fo.i.
Seſcuplum. fo.i.
Seſculyxes. fo.i.
Seſqui. fo.i.
Seſoſtris rex ſuperbus. folio. cxii.cxvii.
Seſtans nummus. x.
Seſtertius. fo.x.
Seſtertius denarius. fo.xxiii.
Seſtertius & nummus idem ſunt fo.xxiiii.
Seſtertio nummo mancipio dare quid ſit. xxiiii.
Seſtertia ſingula millia ſingula nummorum ſignificant. folio xxvi.
Seſtertia centum quid differant ab eo qđ eſt centies ſeſtertium. fo.xxvii.
Seſtertiũ quingenties. xxix.
Seſtertio.xxx. Seſtertii. xxxi.
Seſtertio quadragies. xxxi.
Seſtertium. fo.xxxi
Seſtertii quadringenti ĩ vna erant libra:cẽtum ſeſtertii ĩ vno aureo. xxxii.
Seſtertius quinariũ dimidiatum pendebat. xxxii.
Seſtertiis cẽtenis aureus vn⁹ ęſtimatus. xxxii.
Seſtertius nunq̃ æreus fuit. folio xxxiii.
Seſtertiũ duodecies. xxxvii.
Seſtertii nota. fo.liii.
Seſtertiis quadringentis ĩ pũctũ luſit aleã Nero. xciiii.
Seſtertiũ nouies millies.xcv.
Seſtertiũ quadragies millies quot aureos faciat. xcvi.
Seſtertii & denarii æſtimatio folio. xxxix.
Seſtertii valor. cxx.
Seſtertiũ decies. fo.cxlvii.
Seſtius niger cxxxiii
Sexagenarius aſpectus. vi.
Sextans aſpectus vi.
Sextans cxlv.
Sextarius. cxxvi.
Sextarius Romanus cxxix.
Sextula.ii. Siclus.cix.
Siciliquum fo.ii.
Siciliqua ibidẽ.
Siclus apud Plinium. cxvii.
Signatæ pecũiæ vocabula.x.
Siderati qui ſint. clxxxv.
Silentium improbũ apđ ſcriptores de Chriſtianis. cxvi.
Siligo quid fo.cxl.
Sylla viginti millia talentũ ĩperauit Aſię. lxx.
Symbola clxxviii.
Similago & ſimila cxxxix.
Symmoriæ. cxxiii.
Symmoritę.i.tribules. cxxv.
Sympoſiacus mos cxxx
Simulationem aulicam carpit clxxxiii.
Synclides xci.
Syria terrarũ maxima. cxiii.
Siſyphidæ qui ſint. clxxx.
Solidus cxi.cliiii.

Solomonis ep̃la ad Vaphrẽ Aegypti regẽ: & responsio Vaphris. Cix.
Solomonis philosophia.cxvii
Solomon. clxxiii.
Solomon trismegistꝰ. clxxix.
Solomon encyclopædiam nouit. clxxv.
Solonis drachma & mẽsuris vtuntur Parisieñ. cxliii.
Solum terrę Iudeę. cxiii.
Sophophilos. clxxxi.
Soroastres aut vt alii scribũt Zooastres. cxv.
Sordes clxxvi.
Sordes reorum innuit. xx.
Sordibus vultus excussis p̃ferẽtes ferociã. cxciiii.
In sordibus esse. ibidem.
Sorices prætorii allegoricos folio xlv.
Spes ãbitiosorꝫ fallax.clxxxiii
Spintrię qui sint. clxxx.
Sportula.i.centum quadrantes cxliiii.
Statarię comœdię. cxciiii.
Stater. ii. lviii. cxi.
Stater aureus atticus. clxiii.
Stater multiplex Persicus. Cyzicenus. Atticus. clxiii.
Stater quẽ Xp̃s soluit. clxii.
Statiua habere. cxciii.
Statumina. clxx.
Stylo exigere cxciii.
Stipendiũ medicorum olim Romę. xliiii.
Stipendia facere Mineruæ q dicantur. cxxxvi.
Stipendia emerita. ibidẽ.
Stipẽdiũ militare. cl. clxiii.
Stipendia implere. clxxx.
Stomachus proprie dictus q & vbi sit. cxliiii.
Stomacho Cice.ferre.cxciiii.
Strabo & eius locus. xviii.
Strabo quis & quãdo. lxxii.
Studia instituẽdi rõ. clxxv.
Studiorũ qs tenor habẽdus. clxxvii. Subsiciuũ.ii.
Suetoniii locus vide Trãqlli.
Sufflamen quid sit. clxxxi.
Suffragiũ p̃rogatiuũ. cxciii.
Sũma tributorum po.Ro.ex Plutarcho. lxviii.
Sũma pecuniæ a Pompeio in ęrariũ Ro.illatæ lxix.
Sũmũ bonum clxxiiii.
Sũma p̃sicarũ opum. xcvi.
Supra q̃ lii.
Susa & thesauri ibidẽ.xcvii.
Susiani thesauri xcvi.
TAbellarũ pictarũ p̃cia miranda. lv.
Tacitus scriptorum vęcordissimus cxvi.
Talẽtũ xlvi. Euboicũ.xlvii. Magnũ.ibidem.
Talẽti ęre nr̃o ęstiatio .xlviii.
Talentum millia vigiti Asię imperata a Sylla. lxx.
Talenta oĩa ad formulã vnã redacta fo.lxxxv.
Talentum Babyloniũ.lxxxv
Talẽtũ Atticũ.lxxxv.Euboicum fo.lxxxvi.
Talentum pro siclo cix.
Talentum non vnum tantũ apud hebræos habitum.cx.
Talentũ auri & argenti non æquale fuit. fo.cx.
Talentũ nũmariũ & ponderale cxi.
Talentum hebraicum.cxvii.
Talenta parisina. cliii.
Talthybiadæ:q sint xvi.
Talthybius.i. p̃co dñi.Esaias folio. cxii.
Tectoriũ opus. clxxx.
Tele q̃ sint munera. cxxiiii.
Telephium vulnꝰ xxi.
Teletarches Christꝰ sacrarũ cerimoniarũ auctor. clxvi.
Tellenones. fo.lvii.
Tẽplũ Solomonis. fo.clxxix.
Temporũ iniquitas.clxxxiiii
Teruncius. xxxii.cxliiii
Tessera & cubus. cxviii.
Tesseræ hospitales. clxxi.
Tesseræ veniales clxxii.
Testamẽtũ Augusti lxxiiii.
Testamentũ domini. clxviii.
Tetartemorion fo.v.
Tetradrachmũ xlvi.clxii.
Tetragonus & quadratus aspectꝰ fo.vi. videat aspectꝰ
Tetrobolum cxlv.
Thalamegos nauis fluuialis Philopatoris cliii.
Tharseis insula. cxi.
Theatrũ translatiue. ciiii.
Themis Bulęa. clxxvii.
Theatrica argumenta.clxxi.
Theoria flatus clxxi.
Theramenes aulici.clxxxviii
Theriotrophium. lii.
Thesauri Susis ab Alexãdro reperti xcvi.xcvii.
Thesea amicitia clxxxi.
Threnodiæ clxxi.
Thucydides ab exilio reuocatus ob historiã quã cõdidit folio xlv.
Tibicines ædificiorum.clxx.
Tympana publicę famę pulsare cviii.
Tiridates rex.xciii.eiꝰ Romã aduentus xciiii.
Togati duces. cxciiii.
Torquatus tricõgius.cxxxii
Tranquilli locus.xxviii.xxx.
Trãqllꝰ de Christianis. cxv.
Trãqllitas animi. clxxix.
Translatiuum. cxciiii.
Trecena pondo romana. xc.
Tribunitia potestas.cxlvi. & p̃cõsulare impium ibidem
Tribus prærogatiua. cxciii.
Tribules cxxv.
Tributi po.Ro. sũma ex Plutarcho. lxviii
Tributum Iudaicum. clxii.
Triclinaria Babylonia & eorum precia. xlii.
Tricongius. M.Cicero filius fo. cxxxii.
Tricõgiꝰ Torquatꝰ cxxxii.
Triens & quadrans x.
Trientalis. Triquetrus.Tetragonus aspectus. vi.
Tripatinum. xcv.
Triobolum. cxlv.
Trioboli homo cxlv.
Tripudium. clxxxv.
Triremes & quinqueremes & vlteriora vocabula cli.
τριτευσ cxxxv.
Tritici fertilitas ĩ aphri. clix
Triuncis. xxxii.
Tropus multiplex orõnis. folio. clxxi.
Turditania eadẽ & Betica fo. xc.
Turdus vocalis xxxv.
Tutelares regni virtutes folio. cxcii.

Talentum auri 5150 plarez f 11

Ades locupletes. folio. clvi.
Vadimonium fati. folio. clxxix.
Vaphris ægypti regis ad Solomonē responsa. cix.
Variana clades lxxiiii.
Vasarium quid sit. fo.lxxx.
Vcalegon allegoricos. cv.
Vectores fo.clxxxvi.
Velites Velitari. fo.cxciiii.
Venationes Ro. xxxviii.
Venditare fumos ciii.
Venialia donatiua cxciiii.
Ventriculus cxliiii.
Veritas historiæ ab Aegyptiis & Chaldæis requirenda. fo. cxiiii.
Veritas apud Iudæos sedem habuit ante aduentum domini. fo.cxvi.
Veritas antiquis ignota folio cxvii.
Veritas contubernalis. clxx.
Veritatis sacrariū. fo.clxxix.
Verris furta. xxii.
Versuris auctorare obęratos folio. cvi.
Veruactum. cxxi.
Vespasianus tributis & vectigalibus grauis.xcv.Eius liberalitates notandæ.xcvi.
Veterani clxiiii.
Via regia Persarum. xcvi.
Vicies & septies sestertium. folio. xcii.
Victimæ inauratæ. clxxxii.
Vina ferre annos. clxix.
Vincula vulcani. fo.clxxxi.
Vinearum precium. fo.clx.
Vinea domini. clxx.
Vinum opimianum.fo.clvi.
Vini precium apd antiquos folio. clviii.
Virgiliani versus aurei folio. lxxviii.
Virgilii census. ibidem.
Virtutes regni tutelares folio. cxcii.
Vitellius & eius cœna folio. xcliii.
Vitellianus luxus. fo.xcv.
Vitem tenentes. clxvi.
Vitis aurea. xcviii.
Vitium obuenire. fo.cxciii.
Vitium cultura. clviii.Earū incommoda Parisiis. ibidē.
Viuere nomadum more & ī comitatu principis. clxxxi.
Vncia. fo.cxix.
Vnciales literæ. fo.iii.
Vniones vide margaritas & fo. xlix.eorum pcia
Vnio Seruiliæ datus. xlix.l.
Vocabula pecunię signatę.x.
Vocabula mēsorū vide mensorum. fo.ii.
Vociferatus confusus. cvii.
Volones clxxvi.
Vranognomon. clxxx.
Vranoscopus. clxxxvii.
Vranophron. ibidē.
Vranopolis. clxxvii
Vrbis Romæ exornatio. folio. lxxxiiii.
Vsura cētesima & mēstrua q̄ sit.xxiiii. Sesqcētesima.xxv
Vsurę species. xxvi.
Vtraq; pagina rationum.folio. clxix.
Vulcani vincula. clxxxi.

X

Xenagogi clxxxvii.
Xenomania. fo.cii.
Xerxis classis. cli.

Z

Zoroastres aut zooastres. folio. cxv.

FINIS.

De aſſe & partibus eius.

Aſſis partes ſūt quadrans:
triens:ſemis:bes:& dodrans:& aliç enumeratç in lege Aſſis partes.
ſeruum:in titulo de hçredibus inſtituēdis:libro duode
triceſimo Pandectarum: quo in loco male ſexcunx le- Seſcunx.
gitur per x in priore ſyllaba:& per s in poſteriore: in-
uerſa orthographia:quum viceuerſa ſexcunx & ſeſcun Seſcuns.
cia vnciam ſignificet & vnciç dimidium:qui error etiā
in ſeſcuplo inualuit:pro quo vocabulo ſexcuplum per x plerūq; legitur in exē-
plaribus:errore haud contēnēdo.eſt enim ſexcuplum:quod ſexies id capit ad
quod relationem habet:quod græce hexaplum appellatur:vt ſenarius ſexcu-
plus eſt ſingularis numeri.at ſeſcuplum per ſ ſcriptum:quod & ſeſquiplum Seſcuplum.
dicitur:numerum hemiolium ſignificat:qui latine etiam ſeſquialter dicitur:
vt quum dicimus ſenarium ſeſquiplum eſſe quaternarii.continet enim eum
totum:& inſuper dimidiam eius partem.Eadem ratione ſeſcunx & ſeſcuncia
hemioliam rationem ad vnciam habet:& ſeſquipes ad pedē.Hæc autem om-
nia vocabula ab vncia declinata per x in fine ſcribenda ſunt:vt quincunx.ſe-
ptunx.deunx.licet hoc perrarǫ a librariis obſeruatum ſit.Hoc autem ex hoc
intelligimus:ꝙ x recti caſus in genitiuum per c exire ſolet:vt phœnix phœni-
cis:felix felicis.Sic igitur deuncis & ſeptuncis genitiui deunx & ſeptunx re-
ctos ſuos expoſcunt.Porro ſeſqui vocabulum in appoſitione inuentum pro Seſqui.
hemiolio accipiēdum eſt:quod perinde eſt ac ſi dicas:tantūdem & ſemis. Ci
cero in libro de oratore perfecto.Pes(inquit)qui adhibetur ad numeros par
titur in tria: vt neceſſe ſit partem pedis:aut æqualem eſſe alteri parti:aut
altero tanto:aut ſeſquimaiorem: ita fit æqualis dactylus:duplus iambus:
ſeſqui pæon.ſeſqui appellauit pçona:quia pes omnis pæon longa vna ſyllaba
& breuibus tribus conſtat.at longa ſyllaba in temporū metricorum ratione
duas breues çquare dicitur.ita fit:vt tres breues longam vnā dimidio ſupe-
rent.nam ternarius ad binarium relatus ſeſquialterā proportionē habet.quo
modo igitur dactylus æqualibus partibus cōſtat:quia prima longa duabus
breuibus çqualis eſt:ſic pæon alteram partem dimidio maiorem habet:iābus
etiā altero tanto maiorem:hoc eſt duplam.breuis enim ſyllaba longa eſt dimi
diata.In compoſitione autem ſeſqui itidē dimidio maius ſignificat:quod grç Seſqui.
co vocabulo hemioliū a noſtris etiam appellatur:vt ſeſquipes. ſeſquicubitus.
ſeſquidigitus.ſeſquiiugerum.vnde ſeſquipedalia tigna apud Cæſarem.hoc eſt
pedis vnius & dimidiati:quod ad craſſitudinem referendum eſt.& apud Ho
ratium:ſeſquipedalia verba.& ſeſquimenſis:menſis & ſemis.Hoc autē ſeſqui
ſignificat ſiue cum vocabulo cōponatur mēſuram aut numeri aut temporis
aut modi ſignificante:ſiue etiam cum alio quocūq; vocabulo:vt ſeſquiopera
apud Columellā.& ſeſquiplaga apud Plautū & Tacitum.& ſeſculyxes in præ Seſculyxes.
fatione Plinii quo verbo ſi recte emendatum eſt (nam eius verbi veſtigium
nullum in antiqs exēplaribus Plinii extat)ego hoiem ſumme aſtutū & vetera
torē plane expolitū intelligo.fit eius vocabuli mētio apud Noniū.Tacitus li.

xv. Et ille multum tremens quū vix duobus ictibus caput amputauiſſet: ſæuitiam apud Neronem iactauit: ſeſquiplaga interfectum a ſe dicendo. Plautus in captiuis. Inde porro ibis in latomias lapidarias: ibi quū alii octonos lapides effodiunt: niſi quotidianus ſeſquiopus effeceris: ſexcentoplago nomen indetur tibi. hoc eſt niſi tu duodenos effoderis. Seſqui græci nō habēt quo modo vno vocabulo ſignificent. nec ideo minus eleganter id exprimūt: hoc modo loquētes: vt Demoſth. κατὰ θεοκρίνου. ἐν τῇ τοῦ ἀριστομάχου οἰκίᾳ ἐδόθη τρία ἡμιμναῖα τούτῳ τῷ ἀδωροδοκήτου. Cum ſeſquiminā dicere vellet τρία ἡμιμναῖα dixit: hoc eſt: tres ſemiminas. Sic Xenophon τρία ἡμιδαρεικὰ pro ſeſquidarico dixit. τοῖς στρατιώταις ἐποίησεν ἡμιόλιον τὸν μισθὸν ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικά. Militibus ſeſq ſtipendium dedit: vel ſeſquiplum ſtipendium: & pro darico ſeſquidaricum pependit. Cæterum ſeſquitertium. ſeſquiquartum. ſeſquioctauum: & alia quæ in proportionibus ſignificandis vſurpantur: & antehac: non modo a mathematicis: ſed etiam ad doctiſſimis viris frequentata ſunt & prolata: recte nec ne: & latine dicta ſint an ſecus: alterius eſſe inſtituti nunc duximus. Scio enim eſſe qui improbent haud leui auctoritate. nos tamen alio in opere quod hoc opus (vt ſpero) non longe ſubſequetur: de his non nihil dicemus. Verum (vt diximus) vt ſeſquunx ſic etiam ſeſquuncia dicitur: & deunx & deuncis in recto: & as & aſſis: & ſemis & ſemiſſis: beſ & beſſis. Varro libr. primo de lingua latina aſſem ab ǽre dictum eſſe putat: as enim & libra & pondo idē ſignificant. vnde aſſipondium & dupondius: ab aſſe fiūt: treſſis. quadraſſis. nonuſſis. & decuſſis: pro tribus. quatuor. nouem: & decem aſſibus. & rurſus pro binis decuſſibus viceſſis: & triceſſis pro tribus. hoc eſt tricenis aſſibus: & centuſſis pro denis decuſſibus. quo maius ǽris apud antiquos vocabulum nullum fuit: Perſius. Et centum Græcos curto centuſſe licetur. id eſt centum aſſibus. Decuſſem Victruuius pro decade accipit lib. iii. his verbis. Platoni placuit denarium numerum ea re perfectum: ꝙ ex ſingularibus rebus: quæ monades apud græcos dicuntur perficitur decuſſis: quæ ſimul ac vndecim aut duodecim ſunt factǽ quot ſuperauerint non poſſunt eſſe perfectæ donec ad alterum decuſſim peruenerint. alibi pro decuſſatione accipit libr. x. quo in loco de cochlea. id eſt organo loquens ſic inquit. Ita quo loci deſcribuntur lineæ: quæ ſunt in longitudine ſpectantes: faciendæ decuſſationes: & in decuſſationibus finita puncta. his ita emendate deſcriptis ſumitur ſaligna tenuis: aut de vitice ſecta regula: quæ vncta liquida pice figitur in primo decuſſis puncto: deinde traiicitur oblique ad incedentes longitudines & circuitiones decuſſium. Decuſſes & decuſſationes Victruuius vocat rectas & exactas diuiſiones complanatorum capitum tigni & exaſceatorum: quæ decuſſatio fit ductis lineis quatuor ad centrum complanati tigni ſeſe interſecantibus: quæ lineæ areolas octo faciunt trigonas: quas vulgo facies appellamus. ob id octātes ab eodem auctore dicūtur. Hoc autem facile eſt intelligere: ſiquis per ambitum teretis materiæ: & in duobus ſummis capitibus leuigatæ complanatæq;: iiſdem ſpatiis octo puncta adnotet: & a puncto ad punctum obuerſarium perpetuam lineam ducat: ſic enim fit: vt omnes lineæ per centrum planitiei tranſeant: & ſimilitudinem ſtellæ reddant. Pli. lib. xviii. de ventorum obſer-

As.

Libra Pōdo.

decuſſis.

uatione loquens: Obseruato solis ortu quocunq; libeat die stantibus hora diei sexta sic vt ortũ eũ a sinistro humero habeant: cõtra mediam faciẽ meredies: a vertice septẽtrio erit: qui ita limes per agrũ currit: cardo appellatur. Circũagi deinde melius est: vt vmbrã suã quisq; cernat: alioquin post hoĩem erit. ergo ꝑmutatis lateribus: vt ortus illius diei a dextro hũero fiat: occasus a sinistro: tũc erit ora sexta quũ minima vmbra contra medium fiat hominẽ: per huius mediam lõgitudinẽ duci sarculo sulcum vel cinere lineam: verbi gratia pedũ. xx. conueniet: mediamq; mensuram. hoc est in decimo pede circunscribi circulo paruo: qui vocetur vmbilicus: per hũc medium trãsuersa currat alia linea: hæc erit ab exortu ęquinoctiali ad occasum æquinoctialem: & limes qui ita secabit agrum decumanus vocabitur. ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decusseis obliquæ: ita vt a septentrionis dextera lęuaq; ad austri dextram lęuamq; descẽdat: omnes per eundem currant vmbilicum: omnes inter se pares sint: omniũ paria interualla. Qui hunc locum Plinii intelligit: quid sit decussare optime nouit. Qꝫ si quis Plinium eo in loco non facile intelligit: videat Vitruuium libr. pri. & octogonum schema apud eum decussatum: Quo in loco de colligendis ventorum flatibus loquitur. Verum quandoquidem eum in locum Plinii incidimus: obiter duo eius verba emẽdãda duximus: id quod in hoc opere sæpenumero faciemus: sic enim fert instituti operis ratio: vt non contẽnendum operæ precium facturi videamur: si in huiusmodi diuerticula castigationum modice euagemur: nec si id facere aut nolimus aut nequeamus: cursum inoffensum tenere tractatus hic noster possit. Quandoquidem igitur in eam necessitatem incurrimus nõnunq̃ librorum castigandi: & eodem legentium vtilitas non parua nec sine quadã oblectatione competitura videtur: Age videamus an ab hoc loco haud absurde auspicaturi videamur: qui vt silentio præter iri potuit sic ita obtulisse se videtur: vt vitio verti nobis non possit quasi occasionem eius quæsierimus. sequitur enĩ verba Plinii supradicta cõtinuo hic versus. Quæ ratio semel in quoq; agro ineunda erit vel sæpius si libeat: ita vitæ ligno facienda regulis paribus in tympanum exiguũ sed circinatũ adactis. Sic in omnibus impressis libris legitur: cõniuente etiã Hermolao: ego ex antiquis sic restituẽdũ puto: vel sæpiꝰ si libeat vti: e ligno faciẽda regulis paribꝰ. quorũ verborũ aptus est sensus. Decussis significationẽ Columella quoq; clare significat lib. v. de iugata vinea loquens. Fere autem prædicta ætas læto solo trunco q; tres materias: raro quatuor desiderat: quæ per totidẽ ꝑteis ab alligatore diuidi debet: nihil enim refert iugũ in stellã decussari atq; diduci: nisi & palmites adiungantur. Decussare proprie per mediũ secare significat: id quod ostẽdit Cicer. in lib. de vniuersitate quum inquit. Hanc igitur omnem coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit mediæq; accõmodans mediam quasi decussauit. Martianus de coluris loquens in. viii. Alii a cardine meridiano inchoamenta circuli perhibẽtes: eundem per arcticum verticem vnde ortus est: denuo retulerunt: qui quidẽ aliũ ab ortu circulũ decussantes: in quatuor quadras mũdi ambitũ discreuerũt. Et decussatim apud eũdẽ in pri. Hinc rosis decussatim vinculatis sertata cõtextio. Post vnciã sequunť ꝑtes vncię: vt semũcia. i. dimidiũ vncię. & sextula: sexta pars vncię: verbũ etiã in testamẽtis vsurpa

Pli. locus.

Decussare.

Semuncia.
Sextula.

Sub vncia [illegible]

tum.Cice.pro Cecinna.Testamẽto facto mulier moritur:facit hæc hęredẽ ex deunce & semuncia Cecinnã:ex duabus sextulis M. Fulciniũ libertũ superioris viri:Ebutio sextulam aspergit.Hæreditatẽ.i.assem his verbis Cice. in deũcem:semunciam:& tres sextulas diuisit.ex quo liquet sextulam tertiã esse partem semũciæ:& vnciæ sextam duas sextulas dixit pro tertia parte vncię:quũ tamẽ aliud vocabulũ latinũ haberet:duellã scilicet.nam duæ sextulæ duellam faciunt:quæ tertia pars est vnciæ.hoc est sexta & tricesima totius assis. Post hæc sequitur drachma octaua pars vncię:quę ipsa geminata siciliquũ efficit: assis duodequinquagesimã.drachma in terna scrupula distribuit:q̃ a Gręcis grãmata.i.literæ ideo dicũtur:ꝙ quatuor & viginti literas Græci in alphabeto suo habent:quot vncia scrupulos capit:& dies ciuilis horas.Scrupulũ rursus in binos obolos diuiditur:vt obolus in binos semiobolos. vltra has minutias nullum est vocabulum facile Latinis vsurpatum.Itaq; mensores post mẽsuras maiores(de quibus ipsis satis late in Annotationibus nostris diximꝰ) ad pedẽ descẽdentes & palmum:nec habẽtes quomodo palmũ cõmode diuiderent(vt auctor est Boetius)id quod inter palmum & digitũ medium erat vnciã vocare instituerunt.secũdo loco digitũ.tertio staterem.id est semunciã quarto quadrantẽ:quinto drachmam.sexto scrupulũ.septimo obolum.octauo semiobolũ:quem Græci ceratiũ vocant.nono siliquam.decimo loco punctum.vndecimo minutũ.duodecimo momẽtum posuerunt. alii siliquã latine putãt esse id quod Græci ceratiũ dicũt.hoc est siliquæ fructus granũ. siliqua in Italia nascit̃ hodie quoq; longitudine digitali latitudine pollicari: vt auctor est Plini.intus habet grana:quæ sena singula scrupula pendent.hoc est diobolum.Pes igitur in duodenas vncias partit̃:dicimusq; semissem ꝓ sex pollicibꝰ vt nostrates loquũtur.i.octo digitis. Spithame gręco vocabulo dicitur mẽsura digitorũ.xii.hãc nr̃i dodrãtẽ appellare solẽt.palmꝰ quaternos digitos significat:& alio nomine dodrãs vocatur.eadẽq; ratio in reliquis seruatur:vt in triente & besse: quorũ ratio facilius pollicũ vsu q̃ digitorũ iniri põt:vt triẽs quaternos pollices significet:& bes octonos.& itidẽ in minutiis. est enim pollex medius inter palmum & digitum:quã vnciam Boetius a mensoribus vocitatam esse dicit. Var.lib.pri.rerũ rusticarum.Iugeri(inquit)pars minima dicitur scrupulum.id est decẽ pedes:& lõgitudine & latitudine quadratũ. ab hoc principio mensores nõnunq̃ dicunt in subsiciuũ esse vnciam agri aut sextãtẽ. Hoc pugnare videbitur cum ꝓdictis:nisi intelligamus vnciam agri duodecimam partem iugeri intelligi:vnciæ autem quartam & vicesimã scrupulũ esse. hoc est drachmę tertiam.qua ratione fit:vt ducenta octoginta octo scrupula sint in iugero:quæ si centenario multiplicentur(hoc est denis quoquouersus pedibus:ex sententia Varronis supradicta)duodetriginta pedũ quadratoꝝ milia:& octingẽti pedes fient:quæ est mensura iugeri. Varronis igitur verba ita intelligenda sunt: vt ab vncia agri ad vltimam minutiam descendatur: quam vult esse scrupulum.hoc est ducẽtesimam & octogesimam octauã partem iugeri:& iugerũ ducentesimam partẽ cẽturiæ.Rursusq; a scrupulo quasi metiendi initio ad vnciam perueniri & sextãtẽ & alia mensurarum maiorũ vocabula.Subsiciuũ autem verbum est mensorũ vt alia permulta:quorũ Boe

Duella. Drachma. Siliquum. Scrupulum. Grãma. Semiobolus. Vocabula mẽsorum. Stater. Ceratium.& Siliqua. Pedis diuisio. Iugerum. Subsiciuum.

tius in geometria meminit: Columella vero libr. vi. iugeri partitionem faciens minutias a dimidiato scrupulo inchoandas esse censet. sic enim inquit. Vt a minima autē parte iugeri: id est ab dimidio scrupulo incipiā: pars. cclxxxviii. pedes efficit quinquaginta. id est iugeri dimidium scrupulum. Verum numerus eo in loco corruptus est. non enim pars. cclxxxviii. sed pars. dlxxvi. legendum est: sic enim recta calculatio exposcit: & facile est ex Varrone intelligere: & ex iis quæ apud eundem Columellam sequuntur: q̄q̄ & ipsa corruptissima sunt. sed hoc modo emendata totus locus ille sic legendus. vt a minima parte. i. a dimidio scrupulo incipiamus. pars. dlxxvi. pedes efficit. L. id est iugeri dimidium scrupulum. pars. cclxxxviii. pedes. C. hoc est scrupulum. pars. cxliiii. pedes. cc. hoc est scrupula duo. pars. lxxii. pedes. CCCC. hoc est sextulam in qua sunt scrupula quatuor. pars. xlviii. pedes. dc. hoc est siciliquū in quo sunt scrupula sex. Reliqua quæ sequuntur eo in loco emendata fere sunt. Columella igitur minutias a semiscrupulo inchoandas esse censet. nam vlteriores (inquit) persequi superuacuum est pro quibus nihil dependitur mercedis: sed superiores tantum partes cadunt in æstimationem facti operis: de mercede fossorum & agricultorum intelligēs. Ordo igitur huiusmodi est: vt a dimidio scrupuli ad scrupulum transeat: a scrupulo ad sextulam: in qua sunt scrupula quatuor. idem est enim scrupulum quod gramma: quarta & vicesima pars vnciæ: & sextula sexta pars. Porro a sextula transitum facit ad siciliquum id est scrupula sena. nam drachma geminata siciliquum efficit. quare siciliquus quarta pars est vnciæ: a siciliquo ad semunciam progreditur: in qua scrupula duodecim. ita ad vnciam & ab ea ad sextantem: deinceps ad quadrantem trientemq; & quincuncem: vsq; dum ad assem. id est iugerum perueniat. hic est eorum verborum ordo sursum versus: & viceuersa deorsum: id est ab asse ad semiscrupulum. Vncia autem a Boetio non pro duodecima iugeri parte: sed pro digito ac quadrante digiti accipitur: quem pollicem nostri vocant. huiusmodi autem vncia pedem habet pro asse. & eam non agricolæ sed mensores & geodætæ secuti sunt: quorum olim apud Romanos ars fuit celebrata: & vocabula artis propria. q̄q̄ ea sit alioquin ratio horum vocabulorum vt omne corpus & res omnis deniq; in assem eiusq; partes diuidi possit. siquidem Vitruuius libr. iii. architecturæ: senarium numerum in has partes diuisit: his verbis: mathematici vero contra disputantes: ea re perfectum esse dixerūt numerum qui sex dicitur: q; is numerus habet partitiones eorum rationibus sex numero conuenientes. sic sextantem vnum. trientem duo. semissem tria: bessem quem dimœron dicunt: quatuor. quintarium: quē pentamœron dicunt: quinq;. perfectum sex. Ne autem scrupulosa hæc magis q̄ necessaria horum verborum enarratio videatur: veniamus ad exempla: vt ex iis intelligatur citra huius rei explanationem auctores linguę latinę perfecte intelligi non posse. Columel. lib. xiii. Ad prædictum autem modum musti adiici debēt hi odores: myrrhæ quincunx: calami pondo libra: cassiæ selibra: amomi pondo quadrans: croci quincunx. Plin. lib. xiii. de citrinis mensis loquens. qua in re non omittendū videtur Tyberio principi mensam quatuor pedes sextante & siciliquo excedentem: tota vero crassitudine sescunciali: operimēto conchy-

Geodæsia.
Res oīs in assem eiusq; partes diuiditur.

lii & laminę per medium vestitam fuisse. Quibus verbis Plinius mensam eam quatuor pedes longitudinis habuisse significauit: & duos prӕterea pollices & pollicis quadrantem. crassitudine vero sesquipollicem ӕquauisse. Idem ibidem. Maiusq; miraculum in ea est artis latente iunctura q̃ potuisset esse natura solidӕ: a Nomio Tyberii Cӕsaris liberto cognomen trahentis: tribus sicilicis infra quatuor pedes totidemq; infra semipedem crassitudinis. Plinius crassitudinem quadrantalem dixit: quӕ quatuor esset digitorum. longitudini autem quaternum pedum tres pollicis partes id est dodrantem pollicis defuisse significat & tantundem semipedali crassitudini. Idem lib. xxvii. Asplenum sunt qui Hermionium vocant: foliis trientalibus multis: radice limosa. & rursus eodem libro. Inter omnes herbas litospermo nihil est mirabilius: alii ӕgonychon vocant: alii diosporon. herba quincuncialis fere: foliis duplo maioribus q̃ rutӕ. Quincuncialem herbam appellauit minorem semipede: & septenum ferme digitorum: sequitur enim post paulo: iacere eam atq; humi semper auctores tradunt. Idem. libr. xxxiii. de lapide lydio loquens: Sunt autem modici quaternas vncias longitudinis: binasq; latitudinis non excedentes. Vitruuius. libr. iii. Crassitudines autem graduum ita finiendas censeo: vt neq; crassiores dextante: neq; tenuiores dodrante sint collocatӕ: sic enim durus non erit ascensus. Dodrantem appellauit. xii. digitos. dextantem decem pollices. Idem libro quinto. Superq; laterculis bessalibus pilӕ struantur: ita dispositӕ vti bipedales tegulӕ possint supra esse collocatӕ. Bessales dixit tegulas quӕ octo pollicum longitudinem habent Liuius. libr. v. ab vrbe condita: Terna iugera & septunces viritim diuiserunt. Septunces dixit pro dimidiato iugero & duodecima parte iugeri. Tertii regum septimo. Crassitudo autem luteris trium vnciarum erat. Pro quo secundi paralipo. quarto legitur. Porro vastitas eius habebat mensuram palmi. Palmus autem vt alibi diximus quatuor digitorum est: & quadrans appellatur. licet palmus pro dodrante interdum vsurpetur. Hoc glossularii illorum librorum diuinasse magis q̃ intellexisse videntur. quippe cum diuus Hieronymus in prӕfatione libri Iob: ita scripsisset. Habeant qui volunt veteres libros vel in membranis auro argentoq; descriptos: vel vncialibus (vt vulgo aiunt) literis onera magis exarata q̃ codices: Hӕc inquã cũ enarraret interpres: vnciales literas esse dixit auri vnciam appendentes: vel auri vncia constantes: ignarus videlicet horum vocabulorum significationis: vnciales enim literas Hieronymus intelligi voluit pollicis crassitudine exaratas. Pari ignorantia & illa eiusdem prӕfationis verba imperiti transmittunt. Obliquus enim (inquit ille) etiam apud hebrӕos liber hic fertur: & lubricus: & (quod grӕci rhetores vocant) Eschematismenos: dum qui aliud loquitur aliud agit. Quod verbum primӕ literӕ aphӕresi acephalum factum est. vulgo enim e prӕcisa schematismenos in exemplaribus lectitatur. Nicolaus liranus huguitionis auctoritate fretus mirifice hoc verbum enarrrauit. veritas tamẽ hoc habet vt eschematismenos liber Iob ab eo auctore elegãter dictus sit q figuris verborũ sentẽtiarũq; variatus & quodãmõ velatus atq; adeo vestit9 sit. Schemata. n. i. figurę duorũ sunt generũ. i. dictiõis & sentẽtię: sed q̃ sentẽtiarũ sunt maxĩe i oratorio sunt in

Quincuncialis herba.

Vnciales literę

Eschematismenos.

Schemata.

ſtrumento. Schemata aũt a grecis dicunt̃ quaſi geſtus quidã & cõfigurati͂oes habituſq; orationis: q̃ oĩa propemodũ Cicero in.iii. de oratore enumerauit ſed ſimplici contentus nomenculatura: vt qui oratoris magis perſonã q̃ rhetoris & ſophiſtæ in iis libris ſuſcepiſſet: quomodo & in libro de oratore pfecto. qua propter Fabius quaſi Ciceroĩs enarrator: luculẽter & copioſe ex Ciceronis pſcripto de figuris diſſeruit. Ex cuius verbis lib.ix. quid ſit ſchema diſcere facile poterimus: ſed ſi habitus quidã (inqt ille) & quaſi geſtus ſic appellãdi ſunt: id demũ hoc loco ſchema dici oportebit: qd̾ ſit a ſimplici ac in pͥptu poſito dicendi modo poetice vel oratorie immutatũ. ſic em̃ verũ erit aliã eſſe orationem Aſchematiſton.i. carentem figuris (quod vitium non inter minima eſt) aliam eſchematiſmenen id eſt figuratam. hactenus fabius. Ex cuius verbis intelligimus diuũ Hieronymũ vt literarum bonarum nõ ignarũ ſic plerũq; non diſſimulatorẽ: librũ illum Eſchematiſmenon.i. figuratũ appellaſſe ꝙ non ſimplici ac vulgari ſenſu res diuinas & in vera germanaq; philoſophia recõditas poſteritati tradiderit: ſed figurato ſtylo atq; a ſenſu communi alieno & abhorrente: vt mirari non debeam9 ſi arcanæ abditæq; doctrinæ ſenſum quilibet nõ capiat: quẽ Hieronymus obliquũ ac lubricũ appellat ob dialogorũ ambagem. Cũ aũt ſint Poematis gña tria (vt fere auctores tradũt) dramaticũ.i. actiuum vel actuoſum: exegematicũ.i. enũciatiuũ: & quod eſt inter vtrũq; anceps mictũ id eſt ex vtroq; mixtũ: Dramaticũ eſt in quo perſonæ agunt ſolæ abſq; vlla poetæ ipſius & auctoris interlocutione: cuiuſmodi tragœdiæ ſunt & comœdię & quędam Vergilii bucolica. Exegematicum autẽ genus eſt in quo poeta omnia narrat ſine vlla perſonarũ interlocutione. In hoc omnia didaſcalico more & ſimplici traduntur: vt georgica eiuſdẽ Maronis. Is igitur liber qui Iob inſcribitur: vel id poema potius (vt auctor eſt Hieronymus) dramatico & mimetico.i. imitatiuo charactere conſcriptus eſt. ſiquidem in eo perſonarum actus videmus velut in ſcenã quandã prodeuntiũ: non popularibus oculis ſed philoſophicis inſeruientem. Porro cum ſchemata exornandis poematis & orationibus inuẽta ſint: eũ etiã præbẽt vſum: ꝙ magis iis multo afficimur & permouemur quæ figurate nobis q̃ quę ſimpliciter & cõmuni ſenſu traduntur. propter qd̾ fabius de vi figuratę oratiõis loquẽs: nã ſi frõs (inquit) oculi: manus: multũ ad motũ aĩorũ valent: q̃to plus orationis ipſius vultus ad id quod intẽdimus cõficere cõpoſitus? Eſt em̃ figura ſicut noĩe ipſo apparet: conformatio quædã orationis remota a cõmuni & primũ ſe offerente ratione. Tranquil. in Veſpaſ. amicorũ libertatem: cauſidicorum figuras: ac philoſophorũ cõtumaciã leuiſſime tulit. Figuras trãquillus appellat obliqua dicta: quę non recta & ſimplici ſententia: ſed obliqua prætextaq; imperatorẽ ipm̃ taxabãt. Idẽ in Domiti. Hermogenẽ tarſenſem occidit propter quaſdã in hiſtorias figuras: librariis etiã q eã deſcripſerãt crucifixis. Ruffinus cõtra Hier. ſcribẽs: nã & ſanctũ (inqt) Ambroſiũ epiſcopũ qualibus figuris laceret: qualibus obtrectationibus ſecet: in iis ipſis in quibus laudet Origenẽ: ex pfationibus eius edocebo. & Hiero. Ad Ruffinũ. Iã tuæ moderatiõis eſt & tuorũ nullã occaſionẽ impatiẽtibus dare: ne nõ oẽs ſimiles mei inuenias qui poſſint figuratis laudibus delectari. Et apud eundem figuratæ controuerſiæ in eundem ſenſum intelligendę.

Schemata. | Aſchemaſtos | Eſchematiſmenos. | Poematis gẽnera tria. | Dramaticum opus. | Exegematicõ | Figura. | Figuratæ. Laudes.

Schema.

Martialis lib.iii.epigrã.Schemate nec dubio:sed aperte nominat illã Quã recipit sexto mẽse superba venus.Vt ad rem longiuscule digressi redeamus:res omnis in assis partes facile diuiditur.Plin.libro secũdo:lunam haud dubium est lucere dodrantes semuncias horarum ab secunda adiicientem ad plenum orbẽ:detrahentemq; in diminutionem. Cuius dicti subobscuri huiuscemodi sensus est. lunam cum a coitu:quod interlunium dicitur:emergit:id quod fit secunda statim die:lucere primum tres partes vnius horę nocturnę: & insuper quartam & vicesimã horę partem.seu mauis vndeuiginti vicesimas quartas horæ:a secunda deinceps ad plenilunium die quolibet tantundem incrementi lucendo adiicere.Et rursus a plenilunio eadem ratione eodemq; modo decrementi lucere minus minusq; quotidie vsq; ad intermestrem lunam: quo tempore cum sole coit.Idem libro.xviii.de eadem luna loquens.Supra terras autem erit q̃diu & sol interlunio & prima tota die:secunda horæ noctis vnius dextante siciliquo.ac deinde tertia vsq; ad quintamdecimam multiplicatis horarũ iisdẽ portionibus.Quintadecima tota supra terras noctu erit: eadẽq; sub terris tota die: decimasexta ad primæ horæ nocturnæ dextantem siciliquum sub terra aget.easdẽ portiones horarum per singulos dies adiicit vsq; ad interlunium. & quãtum primis partibus noctis detraxerit ꝙ sub terris agat:tantundem nouissimis ex die adiiciet super terram.Dextantem & siciliquum decem esse vncias cum quarta parte vnciæ nemo est qui ignoret.ita quod Plinius libro secundo vndeuiginti quartas & vicesimas horæ dixerat crescenti lunæ quotidie accrescere amplius deinceps ampliusq; lucendo:& viceuersa decrescẽti ratione eadem moduloq; eodem decedere:libro.xviii. quasi eorum immemor quę secundo volumine dixerat:viginti quartas & vicesimas & semis præterea dixit:id est vnam quadragesimam octauam.dextans enim viginti vicesimas quartas valet:& siciliquus vnam duodequinquagesimam. vt suspicari subeat Plinium vtrobiq; non eundem auctorem eãdemq; obseruationem secutum.q̃q̃ in nonnullis aliis quoq; locis vel amanuensium culpa vel propria hallucinatione(vt fit in varia ac multiplici lectione)lapsus est.tametsi id fidem excedere videtur: virum vsq;adeo & ingenio acrem & industria accuratum apertis interdum in rebus lapsum esse.ac ne id quidem modo:sed eidem etiam obliuionem antedictorum obrepsisse. præsertim cum ad principem scriberet:& obseruari præterea se acribus obtrectatorum oculis captariq; non nesciret.id quod facile intelligimus ex librorum præfationibus interdum amarulẽtis.Proinde apologiam Plinii licet quis meditetur qui hæc & huiuscemodi diluere se posse speret: Ego (quod ad me attinet) non vsq;adeo sacrosanctam Plinii auctoritatem (ac ne cuiusq̃ quidem antiquorum) debere esse censeo: vt non præsentissimum veritatis numen fuisse semper apud æquos bonosq; iudices meminerimus. cuius vt sacerdotes multi olim fuerunt:sic Plinius ipse antistes mihi fuisse videtur.non enim tantum maioribus ipse tribuisse comperietur: vt eorum quaq; in parte culpam obruendã silentio censuerit posteritati dispendioso:nedũ vt cuiusq̃ errata quo iure quaq; iniuria tueri institerit.In quo mihi nostrę memorię hoĩes doctissimi absurdula quadã religiõe obstrinxisse ęqualiũ suorũ & posterorũ iudicia videnť:qui q̃dẽ

Locus Plinij aiaduersione dignus.

Plinius interdũ memoria defectus est:

eorum exemplo antiquitatis nomen nudũ/venerandũ esse numinis instar pu
tant.Ego antiquos quoq; illos/homines vt nos fuisse puto:& aliqua etiã scri-
psisse quæ parũ intelligerẽt.nec ita annosi æui pręrogatiuã sequor:vt non in
opus hoc Plinianũ eximiũ omnino & rerũ prope omniũ vt digestione cõser-
tũ:sic varietate distinctũ: errores quosdã irrepsisse affirmare præfidẽter au-
sim:quos nemo q̃tũuis acer modo nõ impudẽs sit:defendẽdos recipere libẽs
velit.siquidẽ (vt nũc mittã ea quę in stirpibus:quæ in hęrbis:quę in medici-
nis: ex Dioscoride & Theophrasto docti quidã & diligẽtes harũ rerũ obser-
uatores adnotauerunt:in quibus sępe Plin.nunc exẽplariũ vitio:nũc ęquiuo-
catione falsus est:dũ vel opus immẽsum lectionisq; multiplicis vrgeret:vel iu-
diciũ ipse certũ iis rebus describendis adhibere nequiret quę oculis nõ subie-
cerat:aut nõ satis meminerat.Vt igitur illa mittã quę culpę magis q̃ crimini Plinij erratũ.
dari possunt:neminẽ esse arbitror eorũ qui Plinii studiosi sunt:qui Plinio pa-
trocinari in eo velit quod lib.iiii.de hyperboreis dixit.Pone eos (inquit) mõ-
tes vltraq; aquilonẽ gens felix (si credimus) quos hyperboreos appellauere:
annoso degit æuo:fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines
mũdi:extremiq; siderũ ambitus:semestri luce & vna die solis auersi:nõ (vt im
periti dixere) ab æquinoctio verno in autumnũ.semel in anno solstitio oriũ-
tur iis soles:brumaq; semel occidũt.& lib.ii.In Britannia lucidæ noctes haud
dubie repromittũt id quod cogit ratio credi: solstitialibus diebus accedente
sole propius verticem mũdi:angusto lucis ambitu subiectæ terræ: cõtinuos
dies haberi senis mensibus:noctesq; e diuerso ad brumam remoto.quod fieri
in insula Thyle Pytheas massilieñ.prodidit.Quęro quonãmodo hoc dictum
tueri possemus etiam si ab Eudoxo dictum esset:cum ratio spherica haud du
bie depręhendat eos qui polum arcticum pro vertice habent:etiam æquino-
ctialem habere pro circulo finitore? Atqui qui ęquinoctialem pro finitore ha
bent:eos necesse est nullam noctem habere:sed diem perpetuũ quoad sol fer-
tur per signa septentrionalia:id quod fit ab ariete ad libram.i.ab æquinoctio
verno ad alterum æquinoctium. & viceuersa perpetuam noctem: quoad sol
per signa australia viam facit.i.a libra ad arietem:ita vt illis annus vertens se-
mestri luce & æquali nocte transigatur: vnico per annũ ortu & occasu solis.
At hoc Pli.non ab æquinoctio verno ad autumnũ:sed a solstitio ad brumã fie
ri locis prædictis contendit.qui rursus lib.iiii.quasi parum sibi in ea re cõstãs
ita inquit.Vltima omniũ quæ memorantur Thyle:in qua solstitio nullas esse
noctes indicauimus cancri signum sole transeunte: nullosq; contra per bru-
mam dies.hæc quidam senis mensibus cõtinuis fieri arbitrantur. Ex quibus
verbis coniicio Plinium quod Pytheas Massilieñ. de solstitio & bruma dixe-
rat.i.de duobus tantum diebus:de senis mensibus dixisse:propterea q; sphe-
rici auctores rationibus id demonstrant.quare Plinius in hoc hallucinatus vi
detur: qui quod ab æquinoctio in æquinoctium fit: a solstitio ad solstitium
fieri scripsit.Strabo libro septimo de sauromatis loquens qui & sarmatæ di-
cuntur διὰ δὲ τὴν ἄγνοιαν τῶν τόπων τούτων οἱ τὰ ῥιπαῖα ὄρη καὶ τοὺς ὑπερβορέους
μυθοποιοῦντες: λόγου ἠξίωνται. καὶ πυθέας ὁ μασσιλιώτης κατεψεύσατο ταῦτα τὰ τῆς
παρωκεανίτιδος. προσχήματι χρώμενος τῇ περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μαθηματικὰ ἱστορίᾳ:

Propter horum autem (inquit) locorum ignorantiam ii qui riphæos montes & populos hyperboreos fabulati sunt: in hominũ existimationem venerunt. & ipse Pytheas massiliensis mendaciter hæc scripsit quæ ad Oceani litus pertinent: illo vsus prætextu q̃ cælestium & mathematicarum rerum historiam scriberet. Martianus (quod miror) Plinium in hoc sequutus est his verbis in sexto. In Britannia (inquit) noctes decem & septem horarum: solstitiali vero tempore cum cœli verticem sol inuectus subiectas lᴉcuorsum terras perpetui diei continuatione collustrat. Itemq; brumali descensu semiannuam facit horrere noctem. quod in insula Thyle compertũ Pytheas Massilieñ. asseruit. Pomponius Mella de his loquens lib. iii. ita inquit. In Asiatico littore primi hyperborei super aquilonem riphæosq; montes sub ipso siderum cardine iacent. vbi sol nõ quotidie vt nobis: sed primũ verno æquinoctio exortus: autumnali demum occidit. & ideo sex mẽsibus dies: & totidem aliis nox vsq; continua est. Si verũ est Plinii dictum necesse est vt Mella auctor probatissimus ignarus sphericę ratiõis fuerit: & vnus eorum quos Pli. imperitos appellauit. Enimuero in supradictis lapsum esse Pli. per rerum mathematicarum ignorantiam: vt persuadere mihi nolim: sic nequeam si velim. non enim rudimenta tantum mathematicarum artium perdidicisse Plinius videtur: id est sphericæ disciplinæ rationem: quam necessariam esse de situ orbis scribentibus Strabo nobilis geographus libro primo docuit: Sed etiam astronomiam ipsam non leuiter attigisse: eiusq; asseclam diopticam. nam absq; harum rerum peritia quonam modo stellarum erraticarum circulos: cursus: stationes: retrogressus: accessus terræ citimos: recessusq; vltimos: res omnino perplexas explicare inaudita breuitate quiret? adde triplicem vmbrarum rationem luculenter ab eo sciteq; expeditam: nam solis lunæq; magnitudinem & eorum deliquia ecquis enarrare expeditius aut docere potuit? ambages certe lunares: & desultorii sideris mirificas vicissitudines nec elegantius quisq̃ priscorum nec explanatius totidem verbis complecti potuisset. tametsi rursus in magnitudine lunæ etiam suo sibi testimonio reprẹhenditur: quum mucrone vmbræ terræ luna in deliquio obscuretur eodem ipso auctore: & ipse tamen lunam maiorem esse terra dixerit. quæ duo dicta colliduntur inuicem. sed sic sunt res mathematicæ. Neq; vero legitimam ipsam harum rerum scientiam nouisse tantum Plinius videtur: sed etiam genethliologorum commenta non ignorasse. id quod ex libro eius septimo intelligere possumus: quo in loco de spatiis vitæ longissimis loquens: poscere (inquit) videtur locus ipse sideralis scientiæ sententiam. Epigenes. cxxii. annos impleri negauit posse: Berosus excedi. cxvii. durat & ea ratio quam Petosyris & Mecepsos tradiderunt: & trimorion appellant a trium signorum portione: qua posse in Italiæ tractu cxxvi. annos vitæ contingere apparet. negauere illi quenq̃ nonaginta partium exortiuam mensuram quod anaphoras vocant transgredi: & eas ipsas incidi occursu maleficorum siderum. Quo in loco non trimorion vt male emẽdatum est sed tetartemorion lego: ex antiquis exemplaribus in quibus artemorion legitur. Est autem tetartemorion græce qui latine quadrans dicitur: id est quarta pars signiferi circuli: hoc est tria signa. Ad cuius rei intelligen-

Pli. locus.

Tetartemorion.

tiam ſciendum ꝙ numerus duodenarius & aſtronomicis & genethliacis fa-miliaris & accommodatus eſt. vnde & aſpectus quadrantales obſeruant & trientales ſextanteſq;:hos duos extremos trinos & ſextiles vulgo vocãt. Quadrantalis aſpectus qui quadratus etiam appellatur : fit per trium ſignorum interſtitium:& gradus nonaginta.ob id nonagenarius appellatus. Plinius libro ſecundo Martis (inquit) ſtella vt propior etiam ex quadrato ſentit radios ab nonaginta partibus:vnde & nomen accepit. is motus primus & ſecundus nonagenarius dictus ab vtroq; exortu. Trientalis eſt aſpectus qui in quatuor fit ſignis hoc eſt in tertia parte ſigniferi quæ conſtat centum & viginti gradibus. Hunc triquetrum Pli. vocat. Sextans autem fit in ſexta parte ſigniferi hoc eſt.lx.gradibus & ſignis duobus . ob id ſexagenarius dictus. Semiſſis aſpectus eſt qui fit per diametrum:id eſt per lineam circuli dimetiẽtem. Hanc radiationem mathematici: id eſt Chaldæi minacem malignamq; eſſe dicunt : hæc fit a ſigno vno ad aliud ſignum quod ab eo ordine ſit ſeptimum:vt ab ariete ad libram . Triquetrus aſpectus id eſt trigonus qui trientem ſigniferi capit:quinto ſigno fit.vt (verbi gratia) in duobus ſignis quæ tantum inter ſe diſtent quantum aries & leo . huiuſmodi radiatio læta felixq; eſſe dictitatur. Tetragonus id eſt quadratus fit in quarto ab eo a quo inchoatur ſigno:id eſt ab horoſcopo:vt ab leone in ſcorpium. Hanc radiationẽ triſtem putant. Hexagona eſt quam ſextantem diximus:quę fit in tertio ſigno: eadem benignitate cum trigona prædita. Propterea Pli. de ſexagenario aſpectu loquens:hic numerus (inquit) ſexangulas mundi efficit formas. Prædictis quatuor genethliaci etiam cardines quatuor addũt:ortum ſcilicet & occaſum : & meſuranium quod & meſuranema dicitur (vocabulum vbiq; in Firmico deprauatum) hoc eſt locus medii cœli : & huic oppoſitum locum quod hypogeon dicitur : hoc eſt punctum ſubterraneum inter ortum occaſumq; medium. Vt autem as ipſe mathematicus impleatur : & omneis ſuas partes habeat:addunt & alia quatuor loca: quæ pigra deiectaq; eſſe dicunt: ꝙ nullo ferme radiationis fœdere cum ortu id eſt cum horoſcopo coniungãtur. Hæc ſunt in.ii.vi.viii.&.xii.ab horoſcopo ſigno. Horoſcopus eſt ea pars cœli quæ geniture tempore ab oriẽtali parte cœli emergit in hemiſpherium noſtrum:& ortus appellatur. Huic pars per diametrum oppoſita in.vii. (vt diximus) ſigno in occidua cœli parte:occaſus appellatur. Ea autem pars cœli quæ triginta partibus ab horoſcopo diſtat : in ſencundo ſigno exiſtens ab eo in quo horoſcopus inchoatur:anaphora appellatur & interdum epanaphora.quaſi pars iamiam emerſura. Quæ autem pars ſigniferi totidem partibus in demerſu occiduum punctum ſigniferi præceſſerit:quot partibus in emerſu anaphora ab horoſcopo relinquitur:ea pars cœli a mathematicis epicataphora dicitur: quod ſignificat præcipitem locum cœli.in.viii. ab horoſcopo ſigno. reliqua duo loca nomina habent malæ fortunæ & cacodæmonis. Hæc tametſi vaniſſime a mathematicis diſputantur:ideo tamen vtilia ſunt cognitu:ꝙ & aſpectuum radiationũq; adnotatio: aſtronomiæ etiam cum genethliologia communis eſt. Vt autem ex prædictis apparet: non trimorion:quod nihil (vt arbitror) apud græcos ſignificat :(trimœron enim græcum eſt

Aſpectus quadrantalis.
Nonagenarius aſpect⁹.
Triẽtalis aſpectus qui & Triquetrus.
Sextans aſpectus.
Sexagenari⁹.
Semiſſis aſpectus.
Quadrat⁹ & Tetragonus aſpectus.
Hexagon⁹ & Sexagenari⁹.
Cardines mathematici.
Meſuraniũ.
Hypogeon.
Horoſcopus.
Anaphora & Epanaphora.
Epicataphora.

non trimorion) sed tetartemorium legendũ est: ita verba illa Plinii supradicta intelligere me non potuisse fateor: negauere illi queq̃ nonaginta partium exortiuã mensurã quod anaphoras vocant: trãsgredi. Hermolaus Barbarus neutrũ hulcus attigit. Proinde cum Plinius huiuscemodi multa & scite & cõciune de rebus mathematicis scripserit: nec candidi profecto est nec recti iudicii ob vnũ & alterum incommodius dictum: dicam ipsi imperitiæ velut ad tribunal Rhadamãti scribere: aut quãuis aliam formulã intendere quę tantę auctoritati ignominiosa esse possit. petita tamẽ venia cũ eo agere pręscriptis verbis honorẽ pręfantibus licet: ne iure nostro cedamus asserendę veritatis: cui nec tẽporis spatio: nec auctoritate cuiusq̃ nominis præscribitur. Nec enĩ ætati nostræ hãc legẽ promulgauerim: qđ Pli. qđ prisci: qđ primi meriti scriptores: dixerint: scripserint: quã rẽ cũq; inter monumẽta sua reliquerint: eiusce rei æterna ac sacrosancta auctoritas esto. qui huic velut cõsecratę sentẽtię derogauerit: abrogauerit: obrogauerit: ob eã rẽ intestabilis: & sacer esto. hũc literati omnes ex conuẽtu certatim exagunto. Illã enĩ potius legem suaserim: qui discendi cupidi sint: iuratissimi cuiusq; scriptoris maiestatẽ comiter conseruanto. qđ secus (vt sunt humana) dictũ in eorũ cuiusq; libros irrepserit: obrepserit: fefellerit: qui de eo dicto indagandę veritatis ergo addubitet: addubitauerit: quęstionẽ referat: retulerit: qđ eorum absq; dolo malo aut liuore animi factũ sit: eius rei mulcta ne sit: nec bonorũ offensio: quod instar est extremi supplicii. Proinde adnotatis locis hęrẽdum esse censeo: vt eorum more philosophorũ qui ephectici dicũtur (nos cunctatores appellare possumus) iudiciũ sustineamus: potiusq̃ vt quicq̃ arrogantia critica statuamus de classicis auctoribus & citra controuersiam receptę auctoritatis. Sunt qui Pliniũ multa in mathematicis non intellexisse affirmãt: quæ quidẽ ex græcis trãscripserit. quale est illud quod de signifero dicit ca. xvi. secundi lib. qđ omnino explanatius dici debuit etiã si vere dictũ esse videtur: & acute. id quod vix mihi persuaserim. Eiusdẽ notæ cũ superioribus est illa entelechia Ciceronis: cuius hæc sunt verba in pri. tusculanarũ. Aristoteles lõge omnibus (Platonẽ semp excipio) pręstãs & ingenio & diligentia: cũ quatuor illa genera principiorũ esset cõplexus e quibus omnia orirẽtur: quintã quãdã naturã cẽset esse e qua sit mens. cogitare enĩ & prouidere & discere & docere & inuenire aliquid & tam multa meminisse: amare: odisse: cupere: timere: angi: lætari: hęc & similia eorũ in horũ quatuor generũ nullo inesse putat. Quintum genus adhibet vacans nomine: & sic ipsum animũ entelechiã appellat: nouo nomine quasi quãdã continuatã motionẽ & perennẽ. Entelechiã Cicero continuũ motũ intellexit: quasi Aristoteles endelechiã per d literã scripserit. i. continuationem: & nõ entelechiã potius: quã actũ & perfectionẽ doctissimi græcorũ interpretãtur. ob id Ciceronem a græcis accusatũ non magnopere miror: vtpote quos & orationibus suis exagitare nõ desinit: q̃q̃ ab ipsis præclara illa ingenii ornamenta philosophiam & oratoriam facultatem accepisse se non dissimulat. Quare si verum fateri volumus: eloquentiæ latinæ princeps parensq; a Plinio iure ac merito dictus: diserti nonnunq̃ magis viri q̃ oratoris officio functus esse iudicãdus est. Si quidẽ eius ipsius auctoritati credimus: oratorẽ eũ

Ephectici.

Entelechia.

Cicero merito a græcis accusatus.

esse nõ posse quí nõ ídem vír bonus sit: Virí autẽ boní esse persuadere mihí nequeo:nõ modo græcos viros:sed etiã græcam ípsam linguã latinæ eloquẽtiæ auctorem:vt ínopem & ieiunã côuiciose vocitare:& latinæ linguæ velutí exuberãtem copiã præ illíus ínopia admirari:nisi vero credimus Ciceronem recta fretũ conscíẽtia:& ex animi suí sentẽtia id dixisse:& non plane aurę popularí Romanorum suorũ inseruiisse:cuius populi gratia nullũ vnq̃ numen præsentius esse credidít. Calumniæ ígitur Cicero excusari non potest: quasi ita existimauerit. nam præterq̃ ꝙ græcam omnem facundiam pernouerat: vt vel eo nomine græcis ipsis æqualibus admirãdus esset:Sí cuí etiã eloquentiæ grecę elogia ex eius scriptis colligere vacet:& libeat: eum aliter censuisse haud dubie iudicabit. Fabius li.x.de cõparatione Demosthenis & Ciceronis loquens:cedendũ vero in hoc:(inquit)ꝙ & ille prior fuit: & ex magna parte Ciceronem q̃tus est fecit. Nam mihi videtur.M.Tullius cum se totũ ad imitationem gręcorum contulisset:effinxisse vim Demosthenis:copiã Platonis: iucunditatem Isocratis.Idem li.xii.Latina mihi facundia:vt inuentione:dispositione:consilio:ceterisq; huius generis artibus similis græcę ac prorsus discipula eius videtur:ita circa rationem eloquendi vix habere imitationis locum. Si igitur teste Fabio: id est altero Cicerone: lingua latina discipula & imitatrix linguæ græcę: cum se totam ad præscriptum parentis suæ componere effingereq; instituisset:in ea parte artis oratoriæ a qua eloquentia nomen acceptit:imitationẽ implere non potuit:id est in eloquendi magnificẽtia & sublimitate:quonam modo præferendam hãc illi.M.Tullius vtriusq; peritissimus existimare potuit? Ceu vero si quam Protogenes tabulam ex nobili illa Apellis Anadyomene effingere statuisset:omniaq; liniamenta ad præscriptum ducere:tuq; id apographum:prestantius esse exemplari suo contenderes:nõ aut improbus esse aut ridiculus viderere? At enim Venere nos græci & verborum suauitate non etiam copia superauerunt.Hoc rursus iudicãdum ad Fabium reiiciamus.apud quem libro eodẽ sic legitur.Itaq; tanto est sermo gręcus latino iucundior:vt nostri poetæ quoties dulce carmen esse voluerũt: illorum id nominibus exornent.His illa potẽtiora ꝙ res plurimæ carent appellationibus:vt eas necesse sit transferre aut circũire.et iam in iis quæ denominata sunt:summa paupertas in eadẽ nos frequentissime reuoluit. at illis non verborũ modo:sed linguarum etiam inter se differẽtium copia. Quare qui a latinis exigit illam gratiam sermonis attici:det mihi in loquẽdo eadẽ iucũditatem & parem copiã.qđ si negatũ est:sentẽtias aptabimus iis vocibus quas habemus.Qꝫ pugnãtia sint hæc verba Fabii cũ verbis Ciceronis:nemo non videt. qui etiam (si diis placet) alibi vociferatur omnia per se melius Romanos & sapiẽtius q̃ græcos inuenisse:aut ab eis accepta meliora fecisse. Et rursus:vt omnia (inquit) græcorum perquiras: quid sit ineptus non inuenies. & innocẽtiæ verbũ græce dici nõ potest.equidẽ apirocalũ apud illos tã significans esse puto q̃ apud nos ineptũ.nec minus fortasse apithanum.& innocẽtẽ nõ meliorẽ acaco esse iudico. quo verbo areopagita & literæ sacrę vtũtur. Atq; etiam Demosthe. in oratione κατὰ ἐυέργου. his verbis. καὶ προσποιούμενος ἄκακος ἐιναι ἐξῆ ϖάτησε τοὺς δικαςὰς.Et rursus.ἔιτις ἀγνοήσας τούτους: ἀκάκους ἂ

Latina lingua discipula linguæ grecę.

Ineptus græce.& innocẽs.

γήσατο καὶ ἀπράγμονας εἶναι. & κατὰ μειράκας. ἐλεήσασα αὐτὸν ἡ βουλὴ διὰ τὴν ἀκα-
Acacus. κίαν τοῦ τρόπου. Nisi si scrupulose ita discernentes dicamus ἄκακον simplicem
& fraudis nescium significare: innocentem autem eum qui cum secus agere
possit: intra fines tamen æquitatis se continuerit. Nam ἄκακος apud Demo-
sthenem circũscribendi ignarum significat: & cui impostura non ægre fieri
possit. Verum esto vt acacos ad verbum magis innocenti q̃ ad significatio-
nem respondeat: εὐγνώμων & ἐπιεικὴς innocentis significationem non imple-
bunt? atqui ego hæc plenius aliquid & exuperantius innocentia significare
puto. Meliora etiam his alia Cicero apud græcos inuenisset: si græcorũ par-
tes tuendas suscepisset. Has ob causas & alias huiuscemodi viuus adhuc (vt
auctor est Fabius) obtrectatorum sermonibus sæpe exagitatus fuit. Ingrati
profecto est animi cum græcia latinos non modo disciplinis: sed etiam suis
Græca quid latinę pręstet. verbis locupletauerit: eaq; adhuc teneant: nec beneficium: nec debitum agno
scere. Præsertim cum græcia id nũq̃ repetitura sit mutuum quod vsu diutur
no nostrum fecimus. Mihi autem videtur (ingenue enim proloquar) lingua
græca ad latinam relata: poetæ. i. tragici auctoris aut comici rationem habe-
re. Latina autem actoris tantum scenici qui fabulam a poeta inuentã & emo
dulate scriptam: artifici ac numerosa pronunciatione in theatralem cõsessum
profert. Quid enim aliud & poetæ & oratores nostri q̃ poesi & orationi ciui-
tatem (vt ita dicam) Romanam dederunt? A Græcis igitur neotericis en-
telechiæ interpretatio Ciceroni criminose obiecta est: idq; meritissimo. cuius
defensionem Politianus ad sui magis ostentationem suscepisse mihi videtur:
Politiani conatus. q̃ diluẽdi criminis fidutiã habuisse. Nam vt in omnia sese verset Politianus:
causam haud dicere poterit: quin si Cicero ita verba scripta reliquit: vt nunc
in exemplaribus leguntur: non ille longe ab Aristotelis sententia aberrauerit.
quod vt intelligatur: Aristotelem ipsum auctorem entelechię testem dicti no
stri futurum laudabimus. qui in principio statim secundi voluminis de ani-
ma ita inquit λέγομεν δὴ ἕν τι γένος τῶν ὄντων τὴν οὐσίαν. ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ὕλη ὃ
καθ᾽ αὑτὸ μὲν οὐκ ἔστι τόδε τι. ἕτερον δὲ μορφὴν καὶ εἶδος. καθ᾽ ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι. καὶ
τρίτον: τὸ ἐκ τούτων. ἔστι δὲ ἡ μὲν ὕλη δύναμις τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια. id est. Dicimus
igitur vnũ genus entium esse substantiam: hæc autẽ partim materia est: quæ
per se quidem ipsa non est hoc aliquid. altera pars eius forma & species: secũ
dum quam iam dicitur hoc aliquid. ab his tertium est quod ex ambobus cõ
fit. porro materia potentia est: forma autem entelechia. Idem libro eodem
ostendere clarius volens quid sit anima. διὸ ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώμα-
τος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. τοιοῦτον δὲ ὃ ἂν ᾖ ὀργανικόν. ideo anima est ente-
lechia prima corporis naturalis vitam habentis potestate. tale autẽ est quod-
cunq; organicum est. Potestate vitam habens appellat: quod actu vitam non
habet: vt dormiens qui habitũ tantũ habet. plus est enim actu habere: qualis
est vigilãs. & paulo iferius εἰ δέ τι κοινὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δεῖ λέγειν: εἴη ἂν ἡ πρώτη
ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ. Q; si cõmune aliquid in omni anima di-
cere oportet: erit q̃dẽ prima corporis entelechia corporis naturalis organici.
Entelechia. dynamis. Entelechiã vbiq; pro perfectione & actu ponit. duo eñ sunt in rebus: actus. i.
entelechia: quæ etiã interdũ ab eo energia appellatur: & dynamis. i. potentia.

Organicum appellat corpus quod ad aliquid conditum est: vt oculus ad vi- Organicum corpus.
sum: & auris ad auditum. naturale autem dixit ad differentiam opificialis &
manu facti. Sũma igitur prædictorũ hæc est vt ex Themistio Aristotelis cla-
rissimo paraphraste intelligi facile potest: animã primã esse perfectionẽ cor-
poris.i.entelechiam: quod quidem corpus potestate in actum prodeũte vitã
habeat.atq; id quod ex duobus conditum est & concretum:iam integrum fa
ctum:animal est.forma enim id est entelechia:licet in materia edatur:non ta-
men materię forma est:sed eius forma est quod grece synholon dicitur:id est
ex ambobus concretum. omne enim tale simul atq; in aliquam speciem for-
matũ est:hoc aliquid esse cœpit.id vt facilius intelligeretur:hoc (inquit Ari-
stoteles) speculari partium exemplo conuenit. Esto igitur vt oculus sit ani-
mal.animam eius esse.i.entelechiam aspectum oportebit:cũ sit visus sua ocu-
lis substantiæ ratio.i.forma & perfectio.sic enim appellare solet rationem sub
stantiæ. εἰ γὰρ εἴη ὁ ὀφθαλμὸς ζῶον: ψυχὴ ἂν αὐτῷ ἦν ἡ ὄψις. αὕτη γὰρ οὐσία ὀφθαλ-
μοῦ ἡ κατὰ λόγον. at vero oculus:materia est visus.quo defectus oculus:iam nõ
est oculus nisi æquiuoce:quomodo oculus lapideus aut pictus ὁ δ' ὀφθαλμὸς
ὕλη ὄψεως. ἧς ἀπολιπούσης οὐκ ἔστιν ὀφθαλμὸς: πλὴν ὁμωνύμως. Proinde Aristote- Entelechia.
lis entelechia perfectio est & forma:cum corpus naturale a potestate.i. a ma-
teria nuda in actũ prodiit:& animal esse cœpit:vel viuũ esse.quare entelechia
etiam brutorum est & etiam stirpium. & eorum corporum quæ vegetabilia
sunt.estq; entelechia non continua motio:sed perfecti corporis comprẽhẽsio
id est τοῦ ἐντελοῦς συνοχή. Hoc eñ etymũ eius verbi significat. Quare liquido
(vt arbitror) constat verba illa Ciceronis de animo humano non esse con-
sentanea cum entelechia Aristotelis. Quid illa quę alio loco eiusdẽ libri subdi
dit:diuinitatem animis humanis asserere volens.sin autẽ est (inquit) quinta
quædam natura ab Aristotele inducta:primũ hæc & deorũ est & animorũ.
Hanc nos sententiam secuti his verbis in consolatione hæc expressimus. ani-
morum nulla in terris origo inueniri potest. nihil est enim in animis mixtum
atq; cõcretum.aut quod ex terra natum atq; fictum esse videatur:nihilve aut
humidũ quidem aut flabile aut igneum. His enim in naturis nihil inest quod
vim memoriæ:mentis:cogitationis habeat.quod & præterita teneat:& com
plecti possit præsentia. quæ sola diuina sint. nec inuenietur vnq̃ vnde ad ho-
minem venire possit nisi a deo. Singularis est igitur quædam natura atq; vis
animi seiuncta ab his vsitatis notisq; naturis. Ita quicqnid est illud quod sen-
tit:quod sapit:quod vult:quod viget:cœleste & diuinũ est: ob eãq; rem æter-
num sit necesse est. Hæc vt præclare dicta sunt a Cicerone de immortalitate
animæ:ita referri nequeunt ad ea quæ Aristoteles de anima dixit quam ente
lechiam apepllat:Sed ad ea potius quæ de intellectu vel mente Aristoteles mi
rifice differit in.iii.de anima.quæ mens ab eo non entelechia sed nus dicitur. Nus.
Entelechiam enim suam.i.animam Aristoteles interituram esse credidit. Qua
propter Iustinus philosophus idẽ & martyr in parenetico loquẽs de placitis
philosophorũ:ita inqt. καὶ ὁ μὲν πλάτων ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος κέκραγε λέγων. ἀριστο-
τέλης δὲ ἐντελέχειαν αὐτὴν ὀνομάζων: οὐκ ἀθάνατον ἀλλὰ θνητὴν αὐτὴν εἶναι βούλεται.
καὶ ὁ μὲν αὐτοκίνητον αὐτὴν εἶναι λέγει. ἀριστοτέλης δὲ ἀκίνητον αὐτὴν εἶναι φησί: ἁπάσης

κινήσεως προηγουμένην. & Plato quidem animam omnem immortalem eſſe nõ tam dicit q̃ clamitat. Ariſtoteles autem entelechiam ipſam nominans: nõ immortalem ſed mortalem ipſam eſſe vult. Rurſus ille nũq̃ nõ mobilem eã eſſe tradit: Ariſtoteles etiam immobilem: licet ad omnem motum præeuntẽ. Plutarchus in quarto placitorum. πλάτων ἀεικίνητον τὴν ψυχήν· τὸν δὲ νοῦν ἀκίνητον τῆς μεταβατικῆς κινήσεως. ἀριστοτέλης ἀκίνητον τὴν ψυχὴν πάσης κινήσεως προηγουμένην. τῆς δὲ κατὰ συμβεβηκὸς μετέχειν καθάπερ τὰ εἴδη τῶν σωμάτων. Plato (inqt) nunq̃ non mouentem animã exiſtimauit. intellectum autem in motũ dũtaxat tranſgreſſili motu. Ariſtoteles immobilem animam eſſe cenſuit: & eandem motus omnis auctorem: & motionis tamen accidentariæ non exortem: quo modo & formas corporum. Eum librũ cũ verteremus aliter hunc locũ traduximus aliud exemplar ſecuti. Verum his auctoribus planũ fit: illud Ciceronis dictũ non poſſe ad Ariſtotelem referri: qui entelechiam pro anima & forma: non pro mente & animo intellexit: nec entelechiã perpetem quandã motionẽ ſignificare: cũ Ariſtoteles immobilẽ entelechiam eſſe dixerit motu ſuo & proprio. idem Plutar. eodem in libro hoc verbũ exponens ab Ariſtotele de anima prolatum ita ſubdit. τὴν δὲ ἐντελέχειαν ἀκουστέον ἀντὶ τῆς ἐνεργείας. Entelechiam autem pro actu exaudire oportet. de quinta autẽ natura ab Ariſtotele inducta: Laertius ita inquit. εἶναι δὲ παρὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ ἄλλο πέμπτον ἐξ οὗ τὰ αἰθέρια συνεστάναι. ἀλλοίαν δὲ αὐτοῦ τὴν κίνησιν εἶναι. κυκλοφορικὴν γάρ. καὶ τὴν ψυχὴν δὲ ἀσώματον· ἐντελέχειαν οὖσαν τὴν πρώτην σώματος φυσικοῦ καὶ ὀργανικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. Eſſe autẽ præter quatuor elementa & aliud quintum cenſuit: ex quo ætheria omnia conſtituta ſint. Sed & eius alium eſſe motũ vtpote circularem. Animam etiam incorpoream eſſe voluit: & entelechiam primam corporis naturalis organici poteſtate vitam habentis. Ex quibus verbis apparet entelechiam non eſſe ab Ariſtotele in quinta natura poſitam. Id autem de intellectu & mente cenſuiſſe Ariſtotelẽ melius dici poſſet. de quo cum multifarie ac ſubtiliter Ariſtoteles & Themiſtius diſſeruerint: vnũ ex vtroq; locum aſſumã qui id planũ fieri poſſit. ne ſi iuſta diſputatione id probare conemur: in tedium abeat longior hæc multo digreſſio q̃ initio deſtinaueramus. ἐπεὶ δὲ ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι· τὸ μὲν· ὕλη ἑκάστῳ γένει. τοῦτο δὲ ὅ τι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα. ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικόν· τῷ ποιεῖν πάντα· οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν· ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς· τῷ πάντα γίνεσθαι. ὁ δὲ· τῷ πάντα ποιεῖν· ὡς ἕξις τις· οἷον τὸ φῶς. τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα· ἐνεργείᾳ χρώματα καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστὸς καὶ ἀμιγὴς καὶ ἀπαθής· τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνεργείᾳ. Locus hic vnus eſt eorum quos Ariſtoteles offuſa caligine obſcuraſſe dictus eſt: vt a ſuis tãtũ intelligi poſſet nos tamen q̃ poterimus explanatiſſime vertemus. Quoniã vero (inquit ille) vt in vniuerſitate naturæ eſt aliquid: cuius altera pars vnicuiq; generi materia ſit. eaq; idcirco ſic eſt: ꝙ omnia illa eſt dũtaxat potẽtia. altera pars eſt: quæ cauſa eſt & effectrix: vt quæ omnia faciat: cuius modi rationem ars ad materiam obtinet: neceſſe eſt in anima quoq; has differentias eſſe. eſtq; intellectus quidam huiuſmodi vt omnia ſit. alter vero vt omnia faciat: qui velut habitus aliquis eſt: perinde ac lumen. Siquidem modo quodã lumen actu colores effi-

cit:qui potentia colores sunt.& sic intellectus abstractus. & nulla concretio-
ne permixtus impatibilisq;:substãtia sua actus existẽs.& paulo inferius. ἀλλ'
οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ ὅτε δὲ οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δ' ἐστὶ μόνον τοῦθ' ὅπερ ἐστί. καὶ τοῦτο μόνον
ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον. Sed nec interdũ intelligit:& interdum non intelligit. Se-
paratus vero id est demũ quod est:& hoc solũ immortale est & æternũ.Hæc
verba paraphrastice enarrans Themistius lib.eodem ita inquit.Quum enim
statuisset Aristoteles in omni natura alterum pro materia haberi: alterũ pro
forma mouente perficienteq;:necesse (inquit) est easdem differentias in ani
ma reperiri:& talem aliquem intellectũ adesse qui pars animæ rationalis prę
stãtissima sit.Atq; hoc quoq; ex illis verbis clarissime innotescit quorũ paulo
ante mentionẽ fecimus.de intellectu (inquit) & vi ea quæ cõmẽtatur cõtem
platurq;:nihil adhuc liquet.Sed videtur diuersum animę genus esse. solũq; id
abiungi & separari contingere:tãq̃ perpetuũ a morticino caducoq;. Hacte-
nus Themistius.hoc vltimũ dictum ideo addidimus:primũ vt planũ fieret:id
q̃d Cicero entelechiæ tribuit:Aristotelẽ nõ animæ:quã formam.i.substantię
rationẽ esse vult:sed intellectui tribuisse:dũtaxat agenti:qui ab intellectu po-
tentiæ differt:vt ars a materia.& hunc impatibilem esse immortalẽq;:animã
autẽ mortalem.siue Aristoteles intellectũ & mentẽ: partẽ esse animæ diuinã
præstantissimãq; intellexerit:siue aliud ab anima formalem rationẽ obtinẽte
quã entelechiã vocat.Prisci enim differentiã inter animũ & animã posuerũt. Animus.
Animus est (inquit Nonius) quo sapimus:anima qua viuimus. Sine animo Anima.
anima est debilis. Varro. In reliquo corpore ab hoc fonte diffusa est anima.
huic animus ad intelligentiã tributus.Plin.lib.xxii.de iracũdia loquens. Ergo
& animi asperitas seu potius animæ:dulciore succo mitigatur.Sed maior illa
quæstio existit vtrum intellectũ illũ singulorũ esse hominũ ita existimauerit:
vt homo post obitũ suũ immortalis futurus sit:an vnũ vniuersorũ. Ita enim
hoc implicuisse disputationũ ambage existimatur: vt ingenia sui studiosorũ
torserit potius q̃ certum aliquid fixũq; reliquerit.Sunt tamẽ nihilo secius qui
existiment entelechiam duplicẽ esse.vnã illam quã diximus ex sententia The- Entelechia duplex.
mistii:Laertii & Plutarchi:quæ nomen est animæ non modo irrationalis:sed
etiam physicæ. & hæc a corpore naturali organico inseparabilis est.alteram
dixerunt a corpore ita separabilem vt a naui nautã:animã.s.rationalem. quę
cum aliud sit a corpore:nec corporis forma:corpus ipsum.i.subiectum cõpo
nit & moderatur:perficitq;.& ita regit vt nauem nauta.ἥτις ἐντελέχεια ἔξωθεν
οὖσα συντάττει καὶ διακοσμεῖ καὶ τελειοῖ τὸ ὑποκείμενον. ὅταν οὖν λέγῃ τις τὴν λογικὴν
ψυχὴν ἐντελέχειαν:τὸ κεχωρισμένον εἶδος τοῦ σώματος λέγει.Secundũ hoc nonnulla
ex parte Ciceronis dictũ defendi posset.qui fortasse quod apud aliquem phi
losophum legerat de entelechia: hoc Aristoteli tribuit eius nominis auctori:
vt surrepere solet scribentibus obliuio. vtcũq; quiduis potius cõminisci par
est:q̃ vt inter reos eius nomen auctoris a nobis recipiatur: qui extra omnem
ingenii aleam.i.extra omne discrimen iudiciorum Plinii sententia positus est:
iudicis ingeniorum summi.Addam & aliũ locũ admonẽdi gratia.Idẽ Cicero
in secũdo de natura deorũ. fabricã humani corporis nõ modo felici & perspi
cua: sed etiam accurata & artifici facundia describens. Ex intestinis autem

(inquit) & aluo ſecretus a reliquo cibo ſuccus is quo alimur: permeat ad iecur per venas quaſdam a medio inteſtino vſq; ad portas iecoris. Sic enim appellant ductas & directas vias quæ pertinent ad iecur: eiq; adhęrent. Mediũ inteſtinũ Cicero dixit: quod græci meſenterion appellauerunt: & in primis Ariſtoteles: quod tamen inteſtinũ non eſt: vt ex Ariſtotele apparet. qui de ea parte ita inquit. ὑπὲρ δὲ τῶν ἐντέρων τὸ μεσεντέριόν ἐστιν ὑμενῶδες· διὸ τοῦτο καὶ πλατὺ· καὶ πῖον γίνεται. Supra inteſtina autem meſenteriũ eſt: membranaceum latũq; & pingueſcens. Meſenterium ad verbum Cicero medium inteſtinum tranſtuliſſe videtur, cum græce ex eo (vt puto) dicatur ꝙ media inteſtina cõplectitur. Ab eo autem venæ & fibræ permultæ ſurſum deorſumq; ad inteſtinorum poſituram ferunt: cum ipſum principibus venis maiori & aortæ adnexum ſit: vt Ariſtoteles tradidit. id quod Cicero ſignificare haud dubie voluit. Nam portarum iecoris appellationem Cicero ab eodem auctore mutuatus eſt: qui pylas hepatos vocat his verbis. προσπέφυκε δὲ τῇ μεγάλῃ φλεβὶ τὸ ἧπαρ. τῇ δ᾽ ἀορτῇ οὐ κοινωνεῖ. διὰ γὰρ τοῦ ἥπατος διέχει ἡ ἀπὸ τῆς μεγάλης φλεβὸς φλέψ· ᾗ αἱ καλούμεναι πύλαι εἰσὶ τοῦ ἥπατος. Adhęret enim magnæ venæ iecur nulla parte aortę communicans. Siquidem vena illa quæ a magna proficiſcitur: per medium iecur pertendit ea parte qua portæ iecoris ſitũ habent. Proinde Cicero medium inteſtinum pro meſenterio dixit: in ea etiam parte elegantiſſimi libri in qua Ariſtotelem ipſum exquiſita deſcriptione ſuperaſſe videtur. Theodorus Gaza vir nõ modo latine doctiſſimus: ſed etiam medicus: lactes pro meſenterio dixit. quo nomine ab Hermolao barbaro & aliis repręhenſus eſt: quaſi eo in loco hallucinatus vel in eo potius verbo. At ego conſulto eum id feciſſe cenſeo: vt qui in eo verbo Plinii auctoritatem ſequi nollet. Lactes enim non tam inteſtina ſignificant q̃ pingue illud quod ambit inteſtina. Tranquil. de patina Vitelliana: In hac (inquit) ſcarorũ iecinora: phaſianorum & pauonum cerebella: linguas phœnicopterorum: murenarũ lactes cõmiſcuit. Quare immerito Hermolaus hoc verbum vt licenter vſurpatum in ſpartiano notauit. Noſtrates in piſcibus lactantias appellant. Verum vt notæ & Ciceronem & Plinium eximimus: idq; meritiſſimo: ſic humana Minerua ſcripſiſſe eos meminiſſe debemus: non numine inſtinctos: ne muſas inſectatus eſſe videatur: qui eius notæ auctores ſemel atq; iterum ad diſquiſitionem conſultorum candido propoſito reuocauerit. nec mihi ob id videor litem meam facere: ꝙ controuerſiam tanto auctori intentatam veritatis indagandæ ſtudio cõmemoraui: cum mihi Angelus Politianus vir egregie doctus obtuliſſe ſe liti haud magna cauſæ fiducia viſus eſſet. Sed redeamus tandem ad inſtitutum opus. His nominibus antiqui non ſolum vſq; ad aſſem: ſed etiam vltra vſi ſunt. Columel. li. iiii. auarius quidam dipondio & dodrante altum ſulcum latum pedum quinq; faciunt. dipondium & dodrantem dixit pro pedibus duobus & digitis. xii. Et lib. iii. Ab ipſo arboris crure pedale ſpatium intermittito: deinde ſulcum in quatuor pedes longum: in tres altum: in dipondium ſemiſſem latum cum feceris: patiere minime duobus menſibus eum tempeſtatibus verberari. Vtuntur etiam hiſtorici. vt Liuius lib. viii. ab vrbe condita. Latinus ager & Falernus qui populi Campani fuerat: vſq; ad

Medium inteſtinum.

Lactes.

Cicero & Pli. humana ſcripſere minerua.

Vulturnũ flumen plebi Romanæ diuiduntur.bina in latio iugera: ita vt dodrantem ex priuernati cõplerent data:terna in falerno : quadrantibus etiam pro longinquitate adiectis. Col.li.ii. Sed iugerũ talis agri quatuor operis expeditur.nã cõmode proscinditur duabus.vna iteratur:tertiatur dodrante.in lirã statim redigitur quadrante operę.Dodrantẽ operę pro tribus partibus diei artificialis dixit. vt quadrantẽ pro quarta hoc est pro nouẽ horis & pro tribus.Pli.li.xviii.iustũ est proscindi sulco dodrantali iugerum vno die:iterari sesquiiugerũ:si sit facultas soli.si minus:proscindi semissem:iterari assem:quãdo & animaliũ labori natura leges statuit.quadrantẽ græci τεταρτημόριον dicunt:& τριτημόριον trientem διμοριον bessem.dodrantẽ τρίμοριον.Sunt & hęc vocabula signatæ pecuniæ nomina:vt docet Varro. As nũmus erat libralis: dupondius nũmus bilibris.sestertius nũmus duarum & semis librarũ dictus quasi semistertius: græcorum imitatione qui τρίτον ἡμίδραχμον dicunt duas drachmas & semis.& ἕβδομον ἡμιτάλαντον pro talentis sex & semis.Herod.in pri. ἕλκων σαθμὸν ἕβδομον ἡμιτάλαντον po lux. τρίτον ἡμίδραχμον αἱ δύο ἡμισεῖαι δραχμαὶ:id est pendẽs sex talenta & semissem.& apud eũdẽ τέταρτον ἡμιτάλαντον.i.quartũ semitalentũ pro eo q̃d est tria & semis talenta. Denarius decẽ librarũ nũmus erat:cuius quarta pars sestertius : eo tẽpore scilicet quo denarius decussi valebat. erat autẽ denarius argenteus nũmus quatuor & viginti siliquas pẽdẽs.Apud Priscianũ ita legitur.Siliquæ tres obolũ faciũt.duo aũt oboli scrupulũ. tria scrupula drachmã . ita duodeuiginti siliquæ in drachma. sic quatuor drachmæ in tribus denariis: hoc est duæ & septuaginta siliquæ. Hactenus apud Priscianũ legitur.Quadrans etiã nũmus erat vt apud Iuuenalẽ.Cędere syluano porcũ:quadrãte lauare.& centũ quadrantes sæpe apud Martialẽ.sic etiã sextans nũmus erat:cũ populus Romanus in funere Menenii sextãtes cõtulisse dicatur a Valerio & Pli. Sũt & vasorũ nomina: vt apud Persiũ:calidũq; trientẽ excutit e manibus.sunt & ponderũ Pli.li.xxvii.Bibitur ad dolorẽ vuluæ & vitia.macerari oportet in sextariis tribus quadrantẽ radicis tusæ per noctẽ & diẽ.& li.xxviii.ad tussim veterẽ recens decoquitur quadrantis pondere:in vini sextariis tribus. Idẽ. ad hoc vitiũ immittitur butyrũ heminis quatuor cũ rhesinæ terebinthinæ sextante. Nec mirũ est tã late verborũ istorũ significationem patere:cũ cognata sit & connexa ponderũ ratio cũ mẽsurarũ ac numerorũ rationibus. & vt aiũt illa carmina quæ Fauini esse dicũtur:si pondus mensuræ cõponimus: eadẽ est pars cyathi in sextario quę est in libra vnciæ.& vt in ponderũ minutiis ad scrupulum peruenimus:sic in mensuris ad cochlear.Quinquuncialis autẽ ordinũ ratio in arbustis & vineis & in quinquũcem arbores dispositæ cur dicãtur:cõminisci nõ potui:quid tamen sit ex Fabio facile intelligimus:apud quẽ hæc verba li.viii.legũtur. Nullus ne etiã frugiferis adhibendus decor? Quis negat ? nã & in ordinẽ certaq; interualla redigam eas arbores. Quid illo quinquũce speciosius ? qui in quãcũq; partẽ spectaueris rectus est. Sed protinus in id quoq; prodest vt terræ succũ æqualiter trahãt.Cicero in Catone.Cũ autẽ miraretur Lysander & ꝓceritatẽ arborũ & directos in quinquũcẽ ordines:& humũ subactã atq; purã & suauitatẽ odorũ qui afflarentur e floribus:tũ eũ dixisse mirari se nõ modo

Signatę pecunię vocabula. As dupondius Sestertius.

Denarius Sestertius.

Quadrans nummus. Sextans.

Vasorum nomina. Triens & Quadrans.

Quinquũcialis ordinũ ratio. Arbores in quinquũcẽ digestæ.

diligentiã:ſed etiam ſolertiã eius. Col.li.iiii. hæc in quinquũcem vinearũ meta-
tio expeditiſſima ratione conficitur. Hoc Demoſthenes in ea oratione quæ
πρὸσ νικόςρατον iſcribitur: ita expreſſit καὶ τὰσ ἀμαδεμδεάδασ ἐξέκοψε: καὶ φυτευ-
τήρια ἐλαιῶν περιςοίχων κατέκλασε. Arbuſtiuas vites excidit: & oliueta in verſus
quoquouerſum digeſta confregit. Quod verbum Suidas aſſequi nõ potuit.
Xenophon ipſe ex quo Cicero tranſtulit: ita ſcripſit. ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν αὐτὸν ὁ
λύσανδροσ: ὡσ καλὰ μὲν τὰ δένδρα εἴη: δίίσου δὲ τὰ πεφυτευμένα: ὀρθοὶ δὲ οἱ ςίχοι τῶν
δένδρων: ἐυγώνια δὲ πάντα καλῶσ εἴη. Cum autẽ locũ conſitum miraretur Lyſan-
der: ꝙ decore eſſent arbores: & ſtirpium conſitarum æquabilis ſeries: ita in
verſus directos configurata videretur: vt ad angulos rectos pulchre exacta
eſſent omnia. Ex quibus verbis cũ Ciceronis collatis coniicere ſtatim poſſu-
Quinquũcialis ordo. mus quid ſit quincuncialis ordo: etiamſi nondum intelligimus cur ita appel-
latus ſit. Fortaſſe aũt antiqui ſic quinquuncẽ appellauerunt exactã plantarũ
Quincunx. metationem: vt decuſſem exactam ſpatii diuiſionem. Theodorus Gazes Ci-
Decuſſis. ceronis interpres directos in quinquuncem ordines græce ita expreſſit. καὶ
τοὺσ ὀρθοὺσ εἰσ πεντάδα ἐυγώνιον ςίχουσ. obſeruato ſcilicet Xenophonte: Ci-
ceronis verba vertens. Eo anno quo hæc ſcripſi vineam habebam ſterilem &
multis iam annis decoctricem. Huic cum auctionem diu (vt fit) minitatus
eſſem niſi in poſterum ſaltem paria cum expenſorum ratione faceret: nec im-
penſiorem ipſa culturam ſentire videretur: proſcripta etiam emptorem non
inueniret (male enim audire cœperat: quaſi non damnoſam vineam nunꝗ
emancipaturus eſſem) ad extremum eouſqꝫ damnatæ ſuccenſus: vt in hor-
tum eã transformare meditarer arboribus conſitum: nondum tamen extir-
patam. Hoc cum primum in mentem mihi veniſſet: arboribuſqꝫ eam ad ſoli
naturam accommodatis conſeruiſſem: frugi me hominem exiſtimabam: om-
niqꝫ religione ac ſuperſtitione ſolutum. nam vltimi anni calamitate perculſus
tot ſuperiorum annorum ſterilitatem excipiente: temperare mihi non potue-
ram quin præcipiti iuramento negarem vnꝗ me poſtea teruncium in eius vi-
neæ culturam impenſurum. Quo iuramento ſatis me defungi poſſe inter-
pretabar: ſi hortum eam magis factam ꝗ adhuc vineam colerem. præſertim
cum nullus inueniretur tam aduerſo Mercurio natus: qui ſibi eam indicari
peteret. Sic autem rationem impenſæ ſubduxeram vix vt viginti francicis
eam mihi rem ſtaturam exiſtimarem. ſed conſitoris ſolertia quæſtuoſa eo me
ſenſim perduxit noua indies comminiſcendo: viſendumqꝫ operis abſoluti de-
corem ſpeciemqꝫ pollicendo: vt a tenui illo & ſimplici primordio iuſtum tan-
dem pomarium inſtituerim iugerum paulo minus quatuor. In quo mihi ita
euenit vt qui auctionem facere prius prędii mei meditabar: & nũmo prope
modũ addicere paratus erã: idẽ ſubinde liceri magno cogerer particulas con-
finiũ agrorũ: ne inſtituti pomarii modulatio ambulationũqꝫ metatio aliquo
loco non quadraret. Intra id villam ædificabam ſimul & ipſum muro vnde-
num plus minus pedũ cingebam craſſitudine in ſummo ſeſquipedali: in me-
dio atqꝫ imo pro portione emodulata. Hoc ſammorianũ prædium mihi futu-
rum inſtar amœni cuiuſpiã tuſculani ſperabã: quarto ab vrbe lapide ſitũ: in
quo liberiores ſolutioreſqꝫ cõgreſſus cũ dilectiſſima mihi philoſophia excer-

cens: mecum ipse sępius cōmodiusq; viuerem. Hoc faciens didici duplicem quinquūcialis ordinis rationem esse: alteram nostrates scacariā quasi alueolatam appellant. Sumpsit enim formā a postica parte aluei in quo scrupos hodie lusitantes promouent & reducunt: altera ratio reticulata dici potest: non in quadras vt prior: sed in rhombos conformata: ea forma qua specularia apud nos plerūq; videntur. in fenestris lumen vitro trāsmittentibus. Ego quadris vsus pedum quoquouersus quaternūdenū. Huiusmodi ordinū obseruatio Normānis solenis est instituendis pomariis. quorum arboratores e seminariis plantulas transferentes: ita stellatim decussare norūt ordines: vt in quācūq; partem te verses: rectam semper seriem videas nusq̄ obliquāte prospectu in longinquum. Hæc habui de his vocabulis quæ strictim primum dicerem: quæq; velut prooemiū huius operis esse volumus. Itaq; quādo de integro sermonem instauraturi hac eadem de re sumus: vt eorum vocabulorū vsum magna ex parte obsoletum latinitati reddamus (Sic.n.futurum spero) facturū me operæ precium existimaui: si non modo rem hanc totam: latis per se satis finibus patentē prosequerer: sed etiā si disputationē aliam ad hunc locū non nihil pertinentē & veluti cognatam adiungerē: tametsi iam alto situ obscuritatis errorisq; squalentem: vix vt nitorem pristinū lingua latina hac in parte receptura videretur. Cum.n.de asse & libra pondoq; & rei nūmariæ vocabulis multa ab enarratoribus neotericis dicta sint: antiquorūq; monumēta hisdem vocabulis scateant: nondū (quod sciā) a quoq̄ scriptorum nostræ aut auorum memoriæ deprehendi potuit: quem modum pecuniæ his verbis statuere debeamus. Proinde ita tulit animus vt rē per se subobscurā: & cū multa ambage auctoritatum implicitam: tum vero glossematariorū errore perplexiorem factam: simul corruptis exemplaribus propemodum cōploratā: explicare nihilo secius improbo labore aggrederer. siquidē scitū illud comici poetæ memineram: nihil tam difficile esse quin quęrendo inuestigari possit. & dignam rem prorsus existimabam in quam toto pectore incumberem. Atqui cum ad hanc ætatem ex quo post tenebricosa secula literis sensim lux effulgere coepit: eo iam profectus labores eruditorum hominū euaserint: vt ad linguæ latinæ instauratione perpauca desiderentur: nemo tamen (vt spero) inficiabitur hāc operam adhuc desideratam esse. Planū.n.facturum me confido neminem intra octingentos annos ac plures fortasse recte hæc vocabula intellexisse: dūtaxat eorum qui commentarios ediderunt qui in vulgus emanarint. An autem id assecutus sim quod anxie perquisiui: lectorum erit iudicium. Verum eniuero eam a me suspicionē longe amoliri velim: quasi aut ingenii singulari quodam acumine fretus: aut reconditæ doctrinæ fidutia eā rem totam susceperim: quam viri tot doctissimi ne primoribus quidem digitis sine noxa tractauerūt: id quod mox apparebit: Sed vt inter eximios locū mihi non arrogem: sic in ordinem studiosorum redigi me postulem: quibus aliquādo ipsis liceat post emerita audiendi vel legendi potius stipendia: (non enim tam fortunatus fui vt vocalem præceptorem in Gallia saltem haberem) stylo specimen sui facere. Proinde cum aliorū scriptis his in rebus adiutus sim: quas ipse per me assequi nō potuissem: & in id videam literatos fere conspi-

raſſe: vt velut ſymbolam quiſq; q̄ poſſet lautiſſimam in medium conferret: quaſiq; in muſæo donarium aliquod poſteritati viſendum conſecraret: commotus & ipſe ſum & æmulationis ſtimulis vſq;adeo exagitatus (neq; nunc primum) vt impenſiore ſtudio eum locum inter ſcribentes tenere poſſe non diffiderem: quem multi aut ingenii præſtantia freti aut ingenti aliquo ſtudiorum adminiculo ſubnixi: certatim ſibi aſſerere quotidie videbantur. Itaq; alteram iam aleam iacimus: quandoquidem prior illa (de annotationibus noſtris loquor) non incommodiſſime cecidit. tametſi incurſura ipſa in primorum ordinum offenſionem videbatur. Quippe rem per ſe inuidioſam: ferocius q̄ par erat in iudicium quaſi in theatrum adduximus. id quod tum demum ſenſimus cum iam opere edito (quod domi ſimul noſtræ. & in officina chalcographaria cudebatur) qui inferbuerat animus paulatim deflagrauit. & hactenus tamen impune ferre nobis contigit ab iis etiã ad quos ea res maxime pertinebat: nedũ ab illis hominibus quiſcum neceſſitudo nobis humaniorum nomine literarũ intercedit. q̄q̄ impunitatẽ mihi ſtolide fortaſſe promitterem: niſi etiam gratiam me iniſſe iiſdem ab ipſis iuris peritiſſimis experimento didiciſſem. vſq;adeo quod candido atq; ingenuo propoſito ſuſceperis: etiam ſi in eo tranſigendo (vt eſt humana conditio) ſecus non nihil imprudens admiſeris: non ſolet id fere nõ bene tandẽ vertere. niſi ſi forſan id eſt veritatis numen vt rem principio inuiſam: & obſtrepero rumore exploſam: ad extremũ etiã popularem reddere plauſibileq; potuerit. Quorũ enĩ hominũ odium inexpiabile contraxiſſe muſteo adhuc opere videbar eorũ nũc occurſum vix fero: de pollicitatione reliqui voluminis conuicioſe me appellantium. Quorũ auctoritati tantũ tribuo vt rem depoſitã neſcio an abiectã retractare denuo coactus ſim. In qua ipſa cum occupatus eſſem: animi cauſa (vt fit) auocamentũ quęrentis: parergon hoc arripui: initio quidem modulis diuerticuli deſtinatum: Sed rerum ſerie perpetua aliã atq; aliã deinceps cõmentationem ingerente: eo vſq; progreſſum me eſſe ſenſi: vt ex parergo id eſt operis inſtituti diuerticulo plenũ opus factũ ſit: vt græci dicunt ὥϛε καὶ τὸ πάρεργον ἔργον γέγονε. ¶ Hæc ſatis ad exteros: Italos & alios vbicũq; gentiũ literatos: quibuſcũ ſacris iiſdẽ initiati ſumus. Quibus quidẽ ipſis in muſæi cella cõtigit incubare: nõ etiam qui ex pronao (vt aiunt) muſas ſalutauere. Eorum enim nullũ ex albo reiicimus: quãdo id fieri nõ poſſe putamus: vt qui literarũ humaniorũ ſtudio ſint expoliti: nõ iidem quoq; ſint iudices æqui. Ab noſtris autẽ metuẽdũ nihil erat: niſi quoſdã homines primarię auctoritatis aut dictitare aut muſſitare cõperiſſem: cũ vnũ tantũ genus hominũ literarũ bonarũ ſtudio aptũ atq; etiã natũ eſſe: tũ vero nos operã & oleũ perdere qui in eo vitæ inſtituto ingenia exerceamus: nõ aliter ac lienoſos qui inſtituũtur ad curſum. Hoc quũ noſtratiũ quidam reſciſſent: primũ mirari auctores: deinde eo magis ſuccenſere: poſtremo re plane intellecta fremere. Sed reliqua (vt arbitror) ſilentio nũc p̃mẽda: vt omnia in poteſtate habeamus ſi forte reſipiſcãt. niſi vero obſcurũ eſſe poſſit: cur homines franci exotica ingenia ſeſe exoſculari dictitẽt: & ſtomachi ſui literatos in Gallia nõ vidiſſe. Quos ſi veritati inſeruire potius: q̄ animo ſuo indulgere exiſtimarẽ: aut ea eſſe eruditione vt latine

loquentes intelligere sine magistri opera possent:facile (nisi fallor) ostẽderẽ cur adhuc factum sit:vt dicendi facultas olim vernacula Galliarum:literis iã diu in Italia illustratis:in Galliam non reuersa sit:transalpinarum ipsam rerũ plus q̃ par est cupidam.Qua(malum) opinioni fallere se in re tã clara hominũ iudicium credũt:qui ne in iis quidẽ fefellerũt quę integumentis omnibus cõpositi vultus & speciosi sermonis egerũt? Vsqueadeo eñ omnes hominũ sensus innotuere in vulgus:vt fidem quidã nõ faciãt vel si aram vtrinq; tenẽtes ausi sint sanctissime deierare.Ita ne vero si franci quidã homines aut male obsequiosi:aut ex ingenio suo viuentes:nec per istorũ geniũ iurare didicerũt: nec solitis hac ætate lenociniis eorũ se potẽtiæ vẽditare:satis digna causa fuit quãobrẽ calcata charitate patrię odio transuersi aut liuore raperentur? mihi certe nõ videtur.Atqui si ingeniorũ ipsi & doctrinæ(quę nos quoq; in externis agnoscimus) admiratores veros credi sese volebant: benigne igitur vel exteris facerẽt:idq; eo nomine vt intelligeretur:cur viros ipsi doctos pręmiis ascíscerent.Sic enim eloquentiã & poeticam & literas elegantiores patriæ diceretur vel dedisse vel reddidisse.Nũc cum id non faciũt:videãt quęso ne externis verba dare potius q̃ nobis facũdiam optare videãtur:immo (vt plane loquar) ne subdolam mentem prodant:aut certe maleuolam:qui priuato vel studio vel odio instincti:suggillationem patriæ inurere non timeant. De qua q̃ bene alioqui sint meriti publica fama viderit. Sed criticam seueritatem cognoscere precium est operę: Galli omnino homines nec ad poeticã artẽ nec ad oratoriam nati.Quis hoc iudiciũ facit? homines germana in francia nati: in sinu franciæ aliti:& educati:& nũc in gremio eiusdem hoc dictitãtes.Qua igitur tandem fidutia hoc iudicare præsumũt? quid tũ postea? Qui a patria honestissimũ quodq; decus meriti:immeriti tulerũt:egregios ciues & patriæ amãtissimos.Audiamus porro:solis hominũ Italis hæc studia capessere licet. Sic.n.fert cœli soliq; natura vt infantes etiã illic diserte numeroseq; vagiant. O acre iudicium hominũ : quibus tamẽ ipsis inter classica recitanteis Italos exaudire tantum vacauit.Siccine francos homines pituitosum fel habere irę putãt vt crassa quoq; studio pręcordia:vt eorũ stomachum vltro prouocare gaudeãt? q̃q̃ latius patet hęc cõtumelia:q̃ vt in literarũ studiosis cõsumatur. Ad eos eñ etiã pertinet qui literarũ ipsi imperiti: ingeniosos tamẽ liberos & spei magnę genuisse arbitrãtur.Porro etiam patet.Solis.n.Italis doctos licet ac disertos per nostros iudices esse:musarum (credo) & Apollinis sanctissimos antistites.Qui ea fidutia vtriusq; facultatis atq; etiã linguę vtriusq; iudicium pręsumũt:ꝙ vt Ascręus olim poeta factus ad fontem pegaseium creditur : sic se anno vno aut altero cũ doctis super mẽsam loquitãdo vberem harum rerũ scientiam hausisse credi volũt.Quippe qui nasci in Italia doctos nõ studio fieri annorũ triginta putẽt.En quibus te approbes:si mineruæ suffragio doctus haberi velis.Heu miserã conditionẽ nostrã:qui intabescimus literis: hasq; indignitates exorbere cogimur : concoctu sane difficiles stomachis biliosis.Eo magis ꝙ ius nobis nõ est ad primores aut principem prouocãdi: quorũ isti ignorãtię imposturã ex animi sui sentẽtia factitãt.Illa autẽ illa singularis esset temeritas vel amentia:obtrectationis (vt ita dicã) tragulas in vni-

Dicendi facultas Gallis olim vernacula.

uersos intorquere: si quosdam forte priuatim incommodos obstinaris ferire. Illi ne vt irato animo tantũ indulgendũ putent esse: vt propter vnũ aut alterum expungẽdos a caluo (vt dicitur) ad caluũ e numeris eximant? vel ꝙ quidam eorum huius calumniæ architecti aiunt: se cum omnia studiosorum diuersoria lustrarint: adhuc tamen quod quęrunt extra illam gentẽ desiderare. Ecquod igitur capitalius verbũ vllũ hoc verbo esse potest? Quasi vero quisq̃ ignoret sic eos bonos doctosq; cis alpes inquirere: vt qui diuersissima via cõgredi cum hostibus festinant. Deus te perdat simultas: quæ sic oculis clausis in hominũ obtrectationem impingis: & velut mente capta propositũ maleuolum prodis. Tu vt tuorum ingenia damnes: quorum partim nec periculũ feceris: nec alium fecisse quẽq̃ noris? partim ne facere quidem tu animo offirmaris: nec faciẽdum curare cum tu id si velis: facere fortasse non possis? tum deinde exteros (si diis placet) cõmẽdatione inani quassaq; prosequare: vt licẽtiore calumnia possis in quos velis desæuire? Hic hic nigrę succ⁹ loliginis vt perlepidus inquit Poeta. Cedo igitur cui vnq̃ doctrinæ nomine benigne feceris: aut cui tu omnino nõ tua causa bene tãtũ cupiueris? Heu candor mecœnatum eorum quos & videre nobis & obseruare contigit: qui simul & studiosis sunt & reipublicę desiderati: insigni ad posteros inclinatione rerũ. Superi immortales quãtũ inter animos hominũ interesse dicemus? Illos vt heroicis annis editos: quid aliud q̃ viscera charitatis appelles? Ita vniuersas cogitationes suas ad homines nostros iuuandos contulerãt. Isti huiusmodi animũ rebus nostris exhibẽt: vt ad delendũ francici nominis splendorẽ incubuisse videãtur: quos tamẽ & ipsos nõ adeo liuidos esse crediderim: vt nisi transalpinis rebus oculos cupidius adiecissent: premẽdi nostrorũ gratia in cœlum Italos laudibus ferrent. Quid eñ consilii eos cepisse dicam? an vt eloquentiæ gloriã desperare nos cogant? quid id eorũ refert? quãdoquidẽ huius ætatis decreto nihil cũ literis aulę. an vt gratiã ab Italis ineant? Sed quo inter Gallos ab Italis gratiã? Restat igitur vt aut priuatis studiis indulserint: aut nõ modo proterui: sed etiã prope modũ amẽtes iudicẽtur. Equidẽ libens ab ipsis audierim: vtrũ ne studia literarũ bonarũ hodie flagrãtissima q̃libet iniquo tẽpore: restinguere illa sua obtrectatione sperarint: an oblectãdi sui gratia potius ingenia ꝓuocarint. Illud certe obtinere nulla auctoritate possunt: vt oratorũ vel poetarũ & historicorum libros nobis e manibus vt prophanis excutiant: quas bonis iãdudũ auctoribus cõtrectãdis inauguratas habemus. Nã qui famę dudũ per ora hominũ iure vel iniuria obstrepenti moderari nequierũt: quominus in circulis: in ambulationibus & sobriis & basilicanis: pro castris: pro cõcione: deniq; nusq̃ nõ actus eorũ obtrectaret: nõ cauillabunde modo sed etiã tumultuose: ecquid se illi iuris habituros putãt in eorũ mineruam qui literas didicerũt? scilicet hoc illud est: hominibus venustis cupido incessit gallicum stylum prouocandi: a quo sibi metuẽdũ nihil putant: vt quẽ hebetẽ esse & plumbeũ dictitent. Nempe hac fidutia illudũt: francicãq; mineruã: vt infantẽ nec ægide terribilem despicantur. At ego vt Italos nostris ingeniorũ acumine prestare nũc inficiari nolim: sic nõ facile concesserim vt prestẽt etiã docilitate. Quippe vt primis omniũ latinoꝶ Italis post ãnos cẽtũ licuit stylũ

Hora. serm. lib. j.

ſuum ad cotem priſcæ venæ exacutũ:ſcribẽdo dicẽdoq; explorare:ſic noſtris obuium eſt:vt omnibus & antiquos & recentiores ſcribendo auctores æmu lari.nam ſalem eodem nobis precio quo Italis prębeti:docere iſtos potuerũt actores theatrici:qui ſatyricis ſalibus totos ſæpe ꝑfricãt:quis acriores nõ pu to vltra alpem aut pyrenẽ inueniri.At enim innocẽtia ſuccinctis oĩm rerum ſecuris eſſe licet.Equidem hoc fatebor:ſi intra id vallũ ſtatiua ſe ſemꝑ habuiſ- ſe rebus auſpiciis ſuis gerẽdis ductuq; cõtenderint.Dicere igitur hoc audeãt & ego illis ordines omneis iudices ferã:vt ne ad populum quidẽ ꝓuocare au deant.Quare ego ſuaſerim eis potius(ſi me auctorem non reſpuant)vt infen ſo animo vel alioq male affecto vſq;adeo ne obſequantur:quin ſeſe ſuũq; etiam faſtigiũ reſpiciant:rationem anteactæ vitæ habeãt:nec in extremo ſummoq; actu ſub ꝑſona primarũ partium indecorũ aliqd aut proloquantur:aut agãt. Etenim quum ſint eorum nonnulli præteriti temporis continentia & grauita te ita obſtricti:vt peccare ne tantulum quidẽ ſine crimine maximo nequeant ii meminiſſe debent vitæ ſuæ curſum non ad amuſſim popularem exigi:ſed ad eam quã ſibi ipſi in mediocri fortuna præſtituiſſe credũtur.vt ſi a priſtinę probitatis & itegritatis orbita ingreſſũ quoquo mõ detorqre videãtur:qcqd recte ac ꝑclare ante fecerunt:protinus nõ virtutis fuiſſe ſed ambitionis exiſti- metur.Nam qui aliis moribus viuere ꝓuecta iã ætate & ad inſtituta tranſire videntur vtilitati ſeruientium:vltimum vtiq; ſalutaſſe recta conſilia atq; hone ſta dicuntur.perinde atq; ii ſolent q ad tẽporariã modeſtiã belliſſime cõpoſiti ſimul ac ſe euaſiſſe ad res ſecundas ſentiunt:tanq̃ emeritis ſimulationis ſtipẽ diis:ambitũ & cupiditatẽ profiteri perfricta fronte non verentur.Aut igitur ſibi poſthac imperent ſtudioſos gallię nõ odiſſe:ꝓcul ambitione ſummotos: aut ſi male loqui pergant:& vtcunq; doctis incommodare:quoſdam etiã ex- pectent iuſto dolori tandem obſecuturos:nec ſibi eo nomine blãdiantur qua- ſi in ſinu Iouis poſiti male audire nequeant:aut quaſi dolorem animo quãtũ- uis iniuſtũ Gallica ingenia ſtylo exigere nõ poſſint.Qui.n.architectos ſe oĩo nis latinæ intulerunt:quum minime ipſi eſſe didiciſſent artifices dicendi Gal licæ fortaſſe doctrinæ:Italię diſcipulę:extremam propediem manũ acceſſiſſe ſentient:quũ ex atrio libertatis ſuis ipſi maledictis reſpõdẽtes audiẽt.Neq; ei ex vno aut altero opere debuerunt omne genus ſtructuræ omniumq; æſtima re.Sed quid hoc crimen perſequor:quum iidem ipſi qui literas Gallis adimũt nõ iam ſciẽtiam nobis elegantiorũ artiũ:ſed etiã prudentiã omnino quaſi ſen- ſum cõmunẽ abſtulerint?Quæ contumelia nõ ad vnũ tantum eũdemq; negle ctum ordinem:ſed ad ſingulos vniuerſoſq; ꝑtinet.Notum eſt enim ꝙ eius ſo- cietatis mancipes(quos minime decebat)nihil penſi habere dicuntur:quo minus errata ſua luculenta clauo admiſſa ductitando:ignominia patriæ obli terare nitantur.Proh ſupreme ſeruator?nonne ſatius erat nos culpã agnoſce- re quæ negari non poteſt:q̃ clauũ(vt dicitur)clauo ꝓtrudere:& culpam cri- mine expungere?Antiqui Romani dixerunt maieſtatẽ in populo:auctoritatẽ in ſenatu eſſe:inde crimina maieſtatis appellata læſæ aut imminutæ:at nũc in uenti eſſe dicuntur qui non contenti Remp.non iuuiſſe:imminuere etiam ma ieſtatem gentis clariſſimæ velint:& qui quum doctos poſſe Gallos fieri nega

uerint:insuper prudētes in Gallia nec reperiri contendant nec inueniri. Qui quum hæc dicunt:inexpiabili se inuidia flagrare nō animaduertunt. Quasi vero cuiq̄ ꝑsuaderi possit questionē decretā de viris bonis & prudētibus hoc tēpore fuisse:quos velut cptiōes sibi rebus ipsi trāsigēdis cooptarēt. Verū hos paulisper mittamus quibuscū ex equo non licet hanc iniuriam expostulare:ac videamus cuiusmodi Homerus poetarū sapiētissimus Achillē suū finxerit:vt ex eo scire possimus an res nostra publica recte atq; ordine hoc tēpore cōstituta sit:& mirari homines desinant:q̄ ꝑ hosce annos primū hoībus Francis animus cū re simul cōcidisse visus est. Ille igitur rerum humanarū ꝑspicacissimus æstimator:quum sub Achillis persona fortem ac strennuum militē eūdēq; ducem formare statuisset:deam illi Mineruam instantem identidem finxit:quasiq; condocefacientem monitione postica: nonnunq̄ cæsarie repræhensantem cum precipitem eum ferri ira excandescente sensit. Achillem autem inducit inter irā & ratiocinationē alternanteis:Mineruæ tandem monitis obtemperantem:atq; etiam strictum ensem in vaginam recondentem. Videre est illam quidem imperiose vetantem: hunc autem iram obsequiose prementem. Illa ni pareat ipse numini vindictam interminatur:hic ponit vim animi:ne non paruisse dicatur. Memorabile figmentum:ac mēoria etiā atq; etiā tenēdū:quo quid aliud poetam significasse arbitremur:q̄ animę duas partes iram & rationem? siquidem ille iræ furorem ac ferociam animi ratus circa præcordia grassari: rationis principatum ac moderamen animi in parte summa capitis sedere cēsuit velut speculatorē a natura ꝓfectū:qui oia circūspectaret:& vt auriga quadrigis:sic feruori animi atq; alacritati moderaretur. Proinde quum ille poeta fons ingeniorum dictus:talem strēnuum militem:eūdemq; ducē fortissimum inducat:vt nusq̄ ita destitutus:ita deprehensus sit quin ꝓsto cōsiliū & rationē habeat:(hoc est enī Mineruam velut prestitem habere vel astitē) planum fit vtiq; qui sapientia & prudētia careāt:res ab iis maximas nec bello nec pace geri posse. Porro prudentia ipsa aut summa dote naturæ datur:aut literarū cognitione cū sapiētia cōparat᷑:at vtrūq; nobis adimūt q nos nec natura imbui nec studio institui concedunt. Caput vero erroris est:q̄ nobilium natio indecoram esse literarū cognitionē claris penatibus ortis semꝑ existimauit. Hac enī opinione effectum est:vt rerum nr̄arū summa in tenebris plærunq; densissimis agatur. Nā quū primores procerū ignorātiā literarū ꝑcupide sibi vendicēt:ac nihil sui muneris esse in pacis artibus putent:euenit vt plurima aulę cōsulta paucoꝝ cōmodo fiant:qui in rem ipsi suam suarūq; necessitudinum concipere edicta principis norunt. Sic fit vt regio nomine paucoꝝ regimē obumbret᷑:nomē olim inuisum apud eos qui respublicas i populis & ciuitatibus cōdiderunt. At enim quosdam regibus subseruire necesse est:qui iis muneribus fungant᷑ quæ ꝑ se reges obire iā nequeunt:quis negat? Sed si eo amplius legitimū iā & regiū esse cœpit illis oia credere qbus ab latere & aure pricipibus eē cōtigit:sint sane oim potētes:qn̄ eo delitiarū vētū est:sed sint eiusmodi q optimates vocari & cupiāt & debeāt:quiq; latus pricipis cingētes maiestatē eius augustiorem faciāt. Nec dicatur vnum omnium Regē maximū solo corporū stipatu:non animorum virtute ac scientia niti. Delectum modo hominum

Achilles Homericus.

principes habere instituant:literisq; & ingeniis & industriæ fauere:sic fiet vt nec doctorum Francia nec prudentium inops reperiatur. Sed enim eo tempore doctos & sapientes necesse est latere:quo tempore dissimiles iis homines in lucem prodiere. Huius igitur mali causa est nobilium institutũ: qui res consentaneas:& mutua ope nixas:generis claritatem & literarum peritiam: collidi inter se & dissidere putant:quo errore factũ vt disciplinę olim ingenuę appellatæ ad plebem iamdiu transierint:non tantum a nobilibus sed etiã (o maiores perditos)a sacricolis repudiatę:ne nõ satis generosus esse ordo antistitum & præsulum putaretur. Inde autem illa extitit indignitas:non tantum incommoda:sed memoria nostra etiã fere dira:ꝙ principes natura boni: sed blandimentis incurię capti cui a pueris insueuerunt:auctoritatem regiam recte perperam:digne indigne factis accommodant:quando semel omnia amicis permisere. Qui si literas scirent ipsi gentilesq; sceptrorum:nec sacrosancta nomina inuidiæ sic opponerẽtur:nec tam licenter ob oculos principales cercopum præstigiæ ludificari pergerent:quarum semper impunitas moribus nostris fuit vel a iurisdictione summa. Adde ꝙ Senatus ille selectorum:castrẽsis interpres principis placitorum:paucis sępe vel viris vel hominibus constare visus est:partim literarum nesciis:partim iuris sui magis q̃ publici consultis:vnde visi sunt aliquando turbines ex caligine densa consiliorum oborti:late spes hominum percellere:nequicq̃ superum hominumq; fidem populo implorante. Quid illud quale est?ꝙ cum omnia pro potestate arbitrentur cum comitiis nostris ita præsint:vt sine eorum auspiciis pauci renuncientur: non satis eorum quidam habuisse dicuntur:meritos & graues permultos:& secũdo rumore commendatos:aut aliquo virtutis specimine cognitos præterire: nisi etiam proterua conniuentia transmissos:aut ignominia afficere conarentur:aut huiusmodi omnino scire se inficiari? Præteriisse dico? Quid si etiã obnunciasse constat:quasi latens aliquod vitium obuenisset? siue id simultati datum est:siue vt ii tantum præficerentur quos eis commodum fuit. Qui si de cœlo seruassent:vt existimari volunt perniciosas sæpe renunciationes disturbare potuissent. Quantam autem indignitatem homines haurire coguntur: cum certo certius sit nihil sapere pricipi posse quod his prægustatoribus nõ ante placitum sit? Quin igitur vrgemus vt confessionem ab inuitis exprimamus? necesse est enim vt vel hebetem linguam palatumq; se habere fateantur: vel certe amori odioq; seruientia:qui insulsos a sapiẽtibus internoscere vel nolint vel nequeant. tametsi huiusmodi hominum conatum non magis improbum esse q̃ irritum puto:siquidem studii ardorem restringere premendo:aut secundæ famæ splendorem obscurare nituntur. Nam vt palma arbor in põdus attolli dictitatur:sic virtus suppressa studio maiore erigetur. Opinionẽ autem non vanis rumusculis collectam:sed claris industriæ documentis emanantem quis inhibere potest? Splendet enim splendet solidæ:& expressæ virtutis existimatio:etiã relictæ in vmbraculis:aut procul ab ambitu remotæ:vt viceuersa in quibusdam fulgor adumbratæ virtutis aut sapiẽtię obruitur plena luce:cum summo magistratu gerẽdo tanq̃ ad radios solis aut ad faces admouentur. Equidem(vt ad eos redeam quos interim omiseram)libens ipse

Nobiliũ culpa iacẽt lr̃æ.

suaserim aut etiam postularim: si qui sunt ex ea secta Philoxeni superstites: qui rerum Gallicarum transactores ideo in Italiam petendos esse duxit vt nostrates homines rerum actu summoueret: nõ ꝗ eorum solertiam præ nostrorum admiraretur: cõmodis ipsi vt immodicis comiter ornamentisq; perfruentes: quæ nostrarum rerum clade quæsita nullus est qui non norit: externos ita sua uientur si placent: vt Francos non despuant: satius id esse censeo ꝙ offirmata iniquitate eorum abrumpere patientiam qui res tacẽdas effari stentorea voce possint. Neq; vero negauerim sæpe e re Gallica fuisse: in rebus transalpinis externorum operam experiri. Quosdam enim ascititios nouimus non modo industrios: sed & exploratę fidei: qui egregiam & singularem operam & quietis consiliis & bellicis rebus nauauisse dicuntur. Sed si in rebus domesticis nõ modo externo milite vt iam fieri cœpit: sed etiam in omni parte reipub. externorum operam asciscẽdam putabimus: magis id adeo vt paucorum commodis seruiant: ꝙ vt publice prosint: quę tandem nostrorũ erit functio: aut quãdo suæ tutelæ Francia restituenda dicetur? O tempora? o mores? Francia quę olim sibi aliisq; & summæ rei christianæ superesse visa est: nunc degener & infans: ne suis quidem rebus satis est: vel agẽdis vel eloquendis. Rem suapte natura indignam: auctores eius etiam fecerunt atrocẽ: indigni omnino ipsi qui vel intra verba peccarent: nedum vt viris studiosis omni ope incommodarent: quos suffragio suo (vt scim9) ꝓrogatiuo subleuare debebãt. Qꝫ si homines innocenter industrios testimonio suo fraudasse: viri boni existimatur officio non conuenire: quid causę est quin magnũ in sese dedecus admisisse videãtur: qui etiã cupide fecerunt vt odisse crederẽtur? Vtinã autem fieri posset: vt sese nostræ querelæ in eos tantum impingerent: qui culpæ auctores aut affines esse dicuntur: liberius omnino nobis destomachari liceret: nunc autem vereri subinde mihi succurrit: ne aberrante hominum coniectura in eos vis doloris incumbat quos minime vellemus. Sũt enim in quibus ne guttam quidem criminis huius hęrere velim: tametsi eorum culpa tolerabilior fuisset. sed & eiusmodi nonnulli feruntur: vt si stomachum rursus mouerint: patientiam omnino tibi imperare non possis. Næ ego satis admirari nequeo quorundã hominum amentiam: qui in rebus ipsis secundis famæ suæ consulere vel negligunt vel nesciunt. Nos tres viros vidimus: qui ad magnos honores assumpti cœlum nostrum impleuerunt nominum suorum celebritate. Quorum duo tũ æquales: tum simul in actu summo rerum nostrarum fuerunt. Hos ita inter se iunctos diceres vt aerem & ætherem. Quicquid enim potentiæ alterutri accedebat: alteri id omnino decessisse videbatur: vt inter illa duo elemẽta ea est vicissitudo: quicquid alteri deperit: in alterum vt inferne superneq; transeat. Verum æthereus ille summa quæq; sibi vendicans: & ad cœlum voce hominum elatus: tam proxime etiam olympum euaserat: vt quicquid Iunoni Iupiter inter suauia diceret latere eum omnino nõ putaretur. Quum autem ille alter fastigio fortunæ inferior libramento tãtum suo staret: doctrina scilicet & industria summo paribus magistratui: hic vi maiore fatorum supra omnium aspectum sublime ferebatur. Qui cum votis tantummodo suis parcarum fusos conuolui existimaret: arrectissimam quamq; ceruicem submitti sibi volebat.

Sed cum ille alter eruditione Varro:animo irrequieto & versatili Porcius: & libertate non obnoxia Cato:superioris magis illius succumberet impotentiæ q̃ animo satis ęquo cedere videretur: id ad huius felicitatem fortunæ deesse visum est:vt ille velut obex e medio tolleretur.Id quod decimo magistrat9 anno quũ obitu eius contigisset:fatis iam haud dubie nobis male cogitantibus: ibi ille Seianus gaudio immodico perfusus (quod alacritate futili & gestiente prodebat cum suo comitatu)omnia iam infra:supra:nutu verti suo volens suffecit statim in locum demortui quem iãdiu designatum inter iuratissimos amicorum habebat:quo facto cum in omneis sese partes libere versare cœpisset:(nullum enim Catonem esse superstitem sciebat cuius supercilium suprema sors aulæ vereretur)inde iam aperte domus eius cupiditatis & ambitionis diuersorium fuit.Cernere erat omnium ordinum non colluuionem(nam id tolerabile esset)sed quicquid pene in quoq; ordine decoris esse videbatur: certatim sese addicentes aut spei alicuius certæ:aut repræsentati præmii auctoramẽto:aut postremo noxæ metu:quæ vt minima numero: ita potissima pars erat.Nam qui omnia in potestate habebat quæ tunc erant amplissima: iis vnus omnibus sufficere posse merito videbatur.Quem autem plus iure ac legibus homines posse nõ dubie videbãt:extra eius præsidia agẽti securo vix esse hominum opinione fas erat.Quin eousq; inualuit hominũ opinio:vt huius impotentia & illius obitu:aculei seueritatis summæ etiam iurisdictioni excussi viderentur.Habuit pro cohorte prætoria non modo candidatos principis:sed etiam miniatos:quorum stipatu se maxime mirabatur:fremente ipso Ioue hominum eorũ miniatore:qui sibi has operas exprimi ęgerrime ferebat. id quod eum ipse vidi audiuiq; in vrbe dictitãtem:cũ apud eũ essem.quę res in exitium pene dominicæ familiæ vertit:euentu quidem primordiis congruo.quis eñ nescit velamẽta illa beata nõ tã cocco imbuta q̃ cruore fuisse:o carã semp̱ frãciæ mercẽ:& bellorꝫ preciis cõparatã.& sic quoq; nũc licemur? Verũ in eo eius & in reliquo comitatu literatũ nullum agnouisses:nisi si quis erat forte vnus inter externas clientelas.tã procul enim id genus hominũ ab eius vestibulo summouebatur:q̃ ipse lõge aberat ab eruditiõe liberali. Et alio quin nullus ei ferme eorũ cordi erat:quos ille de medio sublatus fouisse visus erat.Quippe vt ille virtutis & doctrinæ columẽ:iis fauerat præcipue qui aut ceruicem non obnoxiã:aut indolem ingenii præ se ferre videbãtur:Ita hic interioris aulæ manceps:in delitiis nunq̃ visus est habere quos meritorum pręrogatiua magis q̃ suffragio aulicæ obseruãtię fretos esse suspicabatur. Eteñ cum prostitutæ frontis homines in fidẽ fere recipiebat: sicut amari a lenone sunt qui iucundius esse putant:tum omnia beneficẽtię suæ accepta ferri volebat:vir cętera egregius & in primis commendabilis animi sublimitate:tum sordibus auaritiæ:tum omni obscœna voluptate maiore.dignus qui viam veram intelligeret assequendæ gloriæ:cæterum soliuagus accipiter:& qui in rerum actu parem ferre non posset:nam qui genesim summam habere se arbitrabatur:nullũ nõ fastigiũ sibi secũdũ esse cẽsuit.hic cũ fortunã ꝓpeti sibi fauore aspirantẽ multũ iam fatigasset:tandẽ grandioribus incœptis obrutus: q̃ quibus par esse posset (& neminem solitarius rerum arbiter in consortiũ

admittebat(Ipse quoq; fato concessit. Vnus(vt arbitror)omniũ quos ætas nostra meminit: æstu perpetuo iactatus inusitatæ felicitatis: vt præter omniũ ferme opinionẽ acciderit q; ei fortuna summam manũ negauit: destituta: tot hominum spe: & præsertim cohortis miniatulæ iam ad comitia honorum fastigii properantis: quæ longius ipsa expectatione hominum protracta sunt. Tantæ autem potentię non vnum aut alterum sed cõplureis successores reliquit ex sinu tamẽ suo ante mortem productos. Nullus eñ adhuc posthumus successor mortuo agnatus est. verum eorum vnus fortunæ se litasse ccnfidẽs cuius alũnus erat: velut solus summę rerum creuisset hæreditatem: tãtos repẽte spiritus sustulisse visus est: vt præter insolentiam in vultu eminẽtẽ: ferociã quoq; territantem loquendo exhalaret. Is in summo magistratu dissimillimus sui factus: vsq; adeo omnia sibi suscipere permisit: & ad extremum tueri quicquid ipse suscepisset: vt dignos indignos: quos sibi morigeros semel expertus esset: in omni parte reipub. præficiendos curarit. moratos vero iuxta ac morosos inutiles reip. putãs: q̃ potuit longissime in secessus ablegauit: vtrisq; enim iratos superos esse credebat. Videlicet fortunæ indulgentia corruptus: & immemor personę quam gerebat: quod virtuti debebatur: illiberali obsequio dãdum esse censuit. Ex quo factum vt quã existimationem primis & secundis vitæ actibus collegerat: eam in vltimo eodẽq; summo totam effudisse videatur. Aliquandiu autem grassatus asseclis suis ꝓmouendis: quum orbis formã nouam mundo stupente cœpisset architectari: subita manus iniectione vim parcarũ expertus est: vir(vt omnes arbitrãtur)summo magistratu dignus: si sũmum semper magistratum sperasset ac nũq̃ adeptus esset: vsq; adeo in secunda ei sorte consenuisse pręstabat. Sed qui fortunę omnia tribueret: cuius prę sentissimum numẽ in rebus humanis esse existimabat: ne extremum quidem fortunæ obsequium remittendum esse censuit. Hic est fere eorum exitus qui modum non nouerunt adhibere felicitati. Verum ille quoq; mortuus est: cũ summi honoris conuulsa maiestate: tum vero summæ curiæ lacessita seueritate: seminibus earum rerum iactis quæ insigni nostrarum rerum clade postea expiatæ sunt: & ea tamen morte felix existimatus. Horũ vero omnium obitus vt successoꝝ gaudio: ita secundi & vltimi risu & cauillis oĩm exceptus est: veluti ludos sibi fortuna nobisq; faciente. Nam primus ille & summus vita suo nõ nostro tẽpore excedẽs: orbã nõ dubie rẽpublicã nostrã reliquit. alios vix statuas: vtrũ ex rebus ipsorũ prosperis raptos: an potius dedecori impendẽti exẽptos esse dicas. Tametsi secundus eo nomine desiderium sui nõ modicũ reliqt q; eã rerũ inclinationẽ q̃ secuta est morari videbatur: etiã si ipsũ eius fundamẽta primũ iecisse cõcusso orbe notũ erat. eo eñ veluti tibicie fultas res nostras q̃uis inclinatas impulsasq;: tñ nõdũ collapsuras fuisse. Accedit q; grãdiora incepta sic reliquisse videbatur: vt Apelles Venerem: quæ manũ nõ inuenit opis inchoati præscriptũ exceptur ã. O fluxam rerũ humanarũ memoriã! hic cum totũ occidẽtẽ nois sui vel gloria vel strepitu impleuisset: sic anima repẽte cõcidit exhalata: vt nullius prope modũ nũc in ore versetur. In quo ipse mihi post hoc regnũ cõditũ maxime falsus esse opiniõe visus est. Nã qui cedrina familię suę stẽmata quęsiuisse sperabat: ne sui quidẽ memoriã nisi exilẽ atq; fugacẽ re

liquit.Sed scilicet cõmuni principũ primorũq; galliæ errore in quęrẽdæ verę glorię curriculo lapsus est.Nã qui beneficẽtia & suffragatiõe ingenia literatorũ excitare debebat:& ad omnia publice commoda honestaq; toto pectore incumbere:vt rerũ præclare gestarũ gradibus velut in cęlũ(id qđ exoptabat) hominũ ore ferretur:monumẽtisq; æternis scriptorũ cõderet:iis vt Aspẽdius ille citharistes:qui omnia sibi intus cecinisse dicitur:in libera rerũ amplissimarũ dispẽsatione sibi ac suis ꝓlixissime frangẽs:publicę opulẽtię dispẽdio se suosq; augẽdos esse cũ cohorte amicorũ assectarũq; ratus est.At etiã(o stultũ hominẽ)libẽs fecit:vt ornãdis assentatoribus:& supprimẽdis doctis & grauibus:auctoritatẽ:& extruẽdis insanis pretoriis opulẽtiã vanissime cõsumeret:illã quidẽ(si superis placet)ex donatiuis venialibus coactã pretextu bellissimo.eoꝝ nõ absimilis qui ex materia cariosa & vermiculãte statuas sibi erigẽtes:prorogare iis sese in ęuũ arbitrãtur.Sic bagoarũ apud persas immodica potẽtia:nihil post obitũ eorũ pter memoriã solã eunuchorũ relinquebat. Deus immortalis quãtũ interest inter hominũ cogitatiões & actus? Primus ille tot ingenii dotibus instructus:in muneribus obeũdis remissus & cõpositus (nisi si iracũda seueritas vitio ei data est)ita se in magistratu gessit:vt in eius funere summi honoris maiestas & Francici nominis splẽdor & claritas elata fuisse credantur:cuius rei opinionẽ auxit secuta rerũ inclinatio.At cõtra secũdus incitatus & vibrãs:Tertius eo amplius pręceps:eo maxime nomime memoriã sui reb9 gallicis inussere:q; felicitati & glorię frãcicę funus indixisse dicũtur.Hæc est eñ omniũ opinio:hic sermo quẽ fama tumultuose hisce annis circũtulit.Cui opinioi etsi iudiciũ meũ nõ interpono:me tamẽ iꝑorũ miseret: qui cũ essent in loco pręcelso positi:in sese non inquisiuerũt: nec obseruari se omnium oculis meminisse potuerũt.Viri alioquin commendabiles: si ferẽdo ipsi oneri prægrandis fati fuissent.Certe alter eorũ qua erat animi præstantia errore magis q̃ proposito mihi lapsus videtur.præclarũ enim sibi vir literarũ nescius existimauit cohorte millenaria futiliũ hominũ stipato vltro per alpes citroq; commeare:quos partim annuis cõgiariis a rationario principali donare instituerat:partim optimo quoq; præmio virtutis sacro profanoq; ornare.Qui si memoriam sui perpetuam esse cupiebat:monumẽtis vtiq; præclare rerũ gestarũ eam fulcire debebat. Ad ea aũt monumẽta cõdenda architectorũ manus adhibendas esse intellexisset:nisi plane nescius liberalis doctrinæ atq; elegantis fuisset.Heu vana hominum opinio:qui eorum sortem suspiciũt vt beatam qui rerum potiuntur in aula strepitu plausibili: quum nullam ipsi sui relinquant memoriã post vnum aut alterũ q̃ moriũtur diem.Ego quidem vel miserabiles esse puto:præsertim quum inclinationes tempoꝝ & momenta rerũ velut Tantali saxũ capiti fortunisq; eoꝝ impendeãt.Quin & impiũ ipsum quid est quod tantopere admiremur:vt numeris omnibus felicitatis statũ coagmentatũ:nisi principes ipsi memoriæ posteritatis inseruiendũ esse cẽseant? Quũ postridie funeris inter regẽ verum perpetuumq;: & diurnum ludicrũq; nihil interesse putẽ:quales sunt aut personati reges:aut qui in peruigilio epiphaniæ regnũ fabę ad sesquihorã lusu sortiũt.Refert igit nõ quãtũ quisq; potẽtię assecutus sit:aut q̃ numerosis cultus sit cliẽtelis: sed quid in vita mẽora-

Aspẽdi9 citharistes.

Donatiua venialia.

bile gessisse: quos mores: quos homines fouisse ac promouisse prodatur. Enĩ uero si & principes & rerum potientes hoc intelligerent: tantũ interesse inter vtrunq; fungendi vel principatus vel honoris institutum: atq; si per vitæ agẽdæ curriculũ hos quadrigis albis sublimes: atq; ingenti plausu vectos fuisse: illos plebeia & humili rheda nec secũdo populo cursum peregisse diceremus: credo vt est gallorum animus gloriæ cupidissimus: nihil vtiq; antiquius habituros fuisse q̃ vt bonorum & grauiũ existimatiõi approbare se possent: & posteritati in alia atq; alia sæcula ostentare: quę hoĩm ipsa iudicium nec ꝑ sordes facere nec per ambitionem solet. Ecquẽ enim esse vel pricipẽ vel a principe ꝓximũ aut secundum putamus: qui si germanæ gloriæ speciẽ intueri ac perspicere posset: eãq; regni vel potẽtię præmiũ vnicum in hac vita propositum esse intelligeret: in flexu vel ætatis vel inclinationum rerum quoquo modo hæreret: et non ad extremam metam sibi semꝑ instaret? Equidem nullum nec regum esse arbitror: nec in aula præꝑotentium: duntaxat eorũ qui similes sunt animo prędictorum. Age vero si id quoq; scirent rerũ gestarum pręmium solidũ perpetuũq; esse non posse: nisi ab iis decretũ qui dicẽdi p̃conio laudes ducum ꝓnunciare didicerunt: nũ etiam tũ Galliam literatis fuisse cariturã putamus? Ego certe ita existimo nostros nihil nõ assequi posse: si semel cœperit assequi velle. Et rerũ suarũ p̃cones Frãciam: non quoslibet: sed etiam Talthybiadas editurã: si mõ hoc principes intellexerint priscorum regum clarissima gesta ideo in obscuro iacere: ꝙ initiatos eloquentiæ scriptores non inuenerint ipsi nec æqualeis nec posteros. Quum aũt ꝑ literarum ignorantiam in curiamq; hoc principibus scire vel intelligere non liceat: fit vt q̃libet sublimes & erecti: hoc p̄stare nequeant quin a recto cursu felicitatis glorięq; exorbitẽt. Siquidẽ cum habenas fere ignaris rectoribus cõmittãt: illiq; in temonem peritos admittere raro in animũ inducãt: qui fieri põt vt inoffenso cursu ad metam perueniãt? simul illa res alioquin illustres infuscat indignitas: ꝙ in currũ sæpe assumptos huiusmodi videmus: qui si res recte atq; ordine ꝓcederẽt pedites ad frenos adambulare deberent. Vtinam aũt ex eius officina quẽ superius diximus vt olim ex equo troiano primores omnes viri heroicis animis vi sendi ꝓdiissent. Quidã enĩ eoꝝ arduos eiꝰ spũs & liuore auaritiaq; maiores: alii asq; eius virtutes non æmulati: vt est natura humana docilis in sinistra: vitiũ illud eiusdem imitati sunt. Etenĩ vir ille animi nimius: admiratione summi apicis captus: quum externarum tribuũ suffragia imẽsis pollicitationibus liceri instituisset: irudines illas bellorum ærario nostro admouisse compertus est: q̃ exanguem rei francicę opulẽtiam suctu iugi reddiderunt. Olim aũt elusus cũ peteret vt Cæsaris candidatus: didicit vti foro vt tempora tũ ferebãt. Quam cupiditatẽ nulli nõ notã: vt tñ p̄textu aliquo obtegeret vel ꝑlucẽte: quũ emissarios emerendis centuriis ad capita classium dimittere statuisset: tum demũ externos admirari: & p̄miis ascitos p̄ferre nostris oĩ ope institit. Ex quibus internuncios: & spõsionum sequestres p̄propere delegit: quosdam ita futeleis vt qui strophis maxime inclaruissent: eos ipse appositissimos transigendis negotiis arbitraret. Nec nunc fando audita narramus. oculis enĩ hanc indignitatem in Italia & in vrbe haurire mihi contigit: cũ minime videre putarer q̃d

Talthybiadæ posteritas Talthybii p̄cõis Agamẽnonis: quorũ meminit Herodotus.

nulli non oculato patebat. & præterea irridenteis videbā gallicā simplicitatē homines peracutos: qui hominū delectū habere nō nossemus: quū copia etiā ingeniorū domestica nō careremus. & nos miramur iterū nos repulsā verticis honorū tulisse? Ex eo iā tēpore motorios omneis act⁹ atq; etiā turbulētos vidimus. O beatā futurā te Frācia si intra te tātum felix esse voluisses. Nā ex quo tēpore extra fines auitos ꝓsilire tibi visum est: cū charissima pignora lōgissime amādasti: ad te nūq̄ reditura: tū velut abdicatis tuis: alienis sinū pādere destinasti. Qđ si in rē atq; existimationē tuā futurū videbat: vt ad te aut gēte aut cognatione pertinēteis omni ope reposceres: idq; quādo nisi Marte disceptāte consequi nullo modo posses: viriū tuarū specimen facere extra fines oportebat: oportuerit sane: quādoquidē arduū est rebus tēperare prosperis. Sed quis te superū infensus ita ꝑposterā egit: vt choragis pastophoris pyrrichā saltare velles? videlicet nundū intelligebas nec rei nec famę tuę ita rationē habituros: quin: quo iure quaq; iniuria corollariū illud belli assequi cōnitērētur: primū venerādissimū: & ad extremū beatissimū. nullisq; cācellis iudiciorū ambitionē ꝑditā coerceri in iis hoībus posse: quos fretos vertice sacrosancto videmus iudices ꝓuocare digitis argutulis. Verū ille primore īpetu retro actus: quū vi maiore rē aggredi statuisset: omnesq; iā tribus aut laturus aut ablaturus videret: (& erat Argyraspidū cohorte succinctus: ꝑter alas obequitāteis) ibi tū repēte. (o lubricū gradū felicitatis) a fortuna destitutus: vel iis potius plagis indutus (vt est mens cęca mortaliū) quas ipse texuerat: anxietati animi par esse nō potuit: vt multi opinātur. depꝛēsa.n. felicitas cito curis grauioribus angētibusq; succubuit: quarū insolēs erat. Hic & alter imatura morte rapti hoc lucri fecisse dicūtur: ne actuū suorū Catastrophen viderent patrię luctuosam. Vtinā aūt eius sequaces: quorū ad stomachū gallica nō facit oratio: nō magis Italiā q̄ Italos amarēt: aut certe Italicā doctrinā cū Italia. literę (vt opinor) bonę ex Italia nō modo ad nos venissent: sed etiā ꝓpe modū in Frāciā cōmigrassent: & iā Frāci hoīes essent capaces eloquētię. sed quoto cuiq; vnq̄ in Francia stipēdiū datū est dūtaxat nō pudēdū? amicos ipse ex Italia habui: a quibus nō sine lachrymis diuulsus sum: quū prouīcia paucorū crimine ingrata facessere se dicerēt. Neq; vero: neq; inquā Gallorū īgenia ad literas ꝑdiscēdas sunt inepta: sed quia literę lautiores nihil ad rē ampliādā hodie pertinere noscūtur: elegātię suę frugē hoībus quęstuariis atq; ambitiosis approbare nequeūt. Rē aūt facere q̄ res gerere aut gestas res scribere maioris multo artificii apud nos esse creditur. Quo igitur tātopere Italos si nō ad eruditionē Gallorū? At res ipsa clamitare videtur nō Italicā doctrinā ex Italia: sed cōmoda: sed ornamēta: sed qđ dicere nūc mussito paucis hoībus quęri: quorū hiāti cupiditati fortuna q̄uis ꝓfusa satisfacere nequit. Habeāt illi sane sibi cia: qđ absq; captione nostra fiat: abstineāt modo verborū cōtumelia: & aliū ꝑtextū cōsiliis suis inueniāt. Sed q̄ ꝓclare natura: quæ simulationi sedē in frōte: sermoni in ore dedit? vt cōspicuo in loco diu fallere ne possent: fit.n. perraro frons vt ita sermoni subseruiat: aut verba fronti cōgruāt: quin male conscia mens quoquo modo ꝓdatur. Scitum etiā illud aiūt: diu neminē personā ferre posse. Verūeniuero quando ad cardinē huius causę peruenisse me

Choragus chori magister, qui & pręsul & chorostates dicit̄ & choryphœus

Pastophori sunt insignia sacerdotalia gestantes.

Argyraspides argenteis scutis īsignes sunt milites: quo noīe q̄stores & prefecti ærarij significati videntur hoc in loco.

Catastrophe exitus est fabulæ.

ſentio: quod in aliud tẽpus reſeruandũ eſſe duxi: vela iam querelę mihi cõtra hẽda ſunt. Qua de re.n. agitur explicare amplius nõ ſtatui. Ignoſci aũt dolori (cui non nihil datũ eſſe nõ nego:) ab omnibus æquũ eſt: qui vel patrię iuſta charitate ducũtur: vel quos omnino nõ pœnitet quãtũ in literis diſcẽdo ꝓfecerint: vel certe qui ingenioſos liberos ſeſe genuiſſe ſperãt. Ego ne vt patriæ quę me genuit: quę me aluit: quę me vtcũq; docuit: deniq; cui obſides liberos dedi: ignominia affectę nõ cõdoleſcerẽ? nõ iis natalibus ortus ſum: calumniã paſſæ nõ patrociniũ qualecũq; præſtarẽ? Haud ita ad hæc ſtudia incubuiſſe viſus ſum. Immo vero quũ in patria literas didicerim: nõ in actione populari potiſſimũ experirer: an vſui patrię & ciuibus eſſe poſſem? Ecquæ autẽ tandẽ popularior eſſe poteſt actio q̃ quę ſuũ populi ius tuetur? quę ignominiã popularẽ ſingulorũq; ꝓpulſat? Equidẽ ſic contẽdo. qui ingenuis ipſe parẽtibus natus ſit: auũq; ac proauũ ciere nõ ignobiliſſimos poſſit: nec ſe in ſeruitutem aliquãdo abduci a plagiariis paſſus ſit: vt inter venalitios in cataſta illiberalis obſeruãtię indicaretur: idẽq; iis ornamẽtis q̃ nec virtute nec igenio: ſed potẽtibus in aula ſupparaſitãdo q̃rũtur: literarũ ſtudiũ antiquius duxerit: ſi nec aduerſa Minerua hoc ſe facere cõfidat: dicẽdiq; ſtipẽdia nõ grauetur implere illuſtrandi quoquo modo nominis ſui ius ei eſſe debere: ſi quid ipſe fortaſſe in mediũ cõminiſci & ꝓſequi ſtylo poſſit: neq; ea ſpe ꝓhiberi citra iniuriã poſſe. Hoc ius ſit ſane Italicum ciuile aut propriũ: modo vt nobis eo tranſlatitio liceat vti: q̃q̃ reliquę fere gentes melius de ſe meritę: id ius nõ magis Italicum eſſe q̃ prouinciale cõtẽdũt. At Italorũ extãt opera quę priſcã literarũ elegãtiã inſtauraſſe credũtur. Quid tũ? nũ per eos qui iã ſcripſerũt conſumptũ omne argumẽtũ oſtẽtãdi ingeniorũ putamus? aut ſi Itali primi hoc certamẽ inſtituerũt: num ideo ſolis eis gloriã hãc ſperare licet? Ego q̄d ad hoc pertinet ſic cenſeo. Italos hactenus meruiſſe vt iure (vt ita dicam) ſuo literis lautioribus ſtudere videãtur. neq; inuitus fecerim vt Italiæ alumnis velut maiorũ gentiũ ſcriptoribus ſedẽdi in Orcheſtra ius tribuã. Sed qs omni gradu & in quintã claſſem deiectos Gallos eſſe patiatur? aut quis eſt eorũ q edicto quidẽ ignaui metus nõ prohibeãtur poſtulare: & iniuriarũ poſſint reos vel tyrocinio quoquo modo poſtulare: qui libẽs hoc cõmittat: vt ad ſe delatã certis auctoribus contumeliã: trãſmittẽs ſilẽtio: ſocordi etiã animo remiſiſſe videatur? tametſi q̄d ad me pertinet: abſit vt quẽq̃ ea de re reũ deferre velim: eorũ quidẽ quos aliis noibus & veneror & probo: ſi quãdo ſecũ agi ciuili animo pati poſſint: nec nũc eos mihi videor poſtulare: ſed inſignẽ iniuriã apud eos ipſos expoſtulare. Si tamẽ audire vacat: & exaudire poſſunt. Verũ eſto (q̄d tamen pace dictũ aliarũ prouinciarũ velim) Itali hominũ ſoli hactenus hoc nomine in cœlo eſſe dicuntur: hoc eſt.n. Italos omniũ ore celebrari. ſed ſi Herculem & Liberũ & Caſtores in cœlum merita ſubuexiſſe creduntur: cur nõ poſſint & alii ſcribendi induſtria: parem & ſimilẽ Italis laudem mereri: atq; adeo ius ipſum ſperare Quiritium? neq; enim maiorum illi dii gentiũ quos etiã ſelectos antiqui vocauere: conſcriptos illos deos meritorũ ſuffragiis in cœlum admiſere: Itali in doctorum ordinem laudẽq; adoptare grauabuntur: qui ingenii aut doctrinæ commendatione videbuntur inclaruiſſe. ſed etiam mediuſfidius etiamq;

Cataſta obſeruãtię illiberalis: aulica eſt obſeruãtia eorũ qui ſe rerũ potiẽtibus vẽditant.

vereor ne ineptire videar:qui tāq̄ ad palum magno sudore depugnem. Quis enim aut Italus aut alius quēq̄ vnq̄ aut Gallum:aut alium ex iure manu consertum vocauit ob id q̄ hāc spem laudis vsurpasse diceretur: quasi i alienam possessionem temerarius inuasisset? Nostrum est hoc crimen : qui etiā nullo vindicāte:ius omnibus cōmune:Francis abiudicamus :etenim externis q̄ nostris iustioribus vtimur. quos tamen vt iudices iniquos: ita minime infestos aduersarios experiemur: vt spero. Nam quibus ingenia nostra probare non possumus :si in certamen dicendi veniretur: ne velitari quidem nedū pugnare sustinerent.Nisi si eorum fortasse quispiam irritatior hastas (vt dicitur) amentatas ex comitatu mutuaretur.quo minus nobis anxie hæc causa agenda fuit. Apud hos.n.si quid vel scitum dixeris vel non insulsum: fatuo palato deuoratur non regustatum. Enimuero hęc actio etsi ita mihi competit quasi caput & fortunas meas vt & omniū Gallorum:in ea agi putem:tamē ita occupaui nō vt cupide anteuerterim:sed ita res nata tulit primæ vt essent meæ partes.Erat & alioquin si cuiusq̄ certe meum:in hanc causam descendere:qui in his studiis bonam partem ætatis contriuissem:nullius spe aucupii prouocatus . Proinde ita existimari ab omnibus velim:integram a me causam relictam esse:vt ne libatu quidem præflorata videatur.Nā neq; mihi ipsi ita pręscribi potest quasi omnem aquam meā dicendo consumpserim:vt si reos eosdem aut alios repetere olim opus sit: non mihi multę iterum horæ indulgeri debeant.Cum enim sic agēdum duxi ne rei cardinē attingerem: tum vero sic temperandū fuit ne iugulū causæ quoquomodo peterē. nā quos & merita & fasces alioquin reuerēdos faciūt:eorū sartā (vt aiūt) & tectā esse existimationem decebat. Tametsi qui fieri potest vt styli modū teneas? qui etiā hominū patientia irritati:nihil sibi reliqui fecisse dicūtur (In hac re quidē) quo nocētiores fiant ? Quotus autē quisq; faceret: vt a quibus alioquin læsus publico etiā nomine iniuria affectus esset:nec se hilum profecisse modestia ac silentio intellexisset:ab iis gratiam inire turpi patiētia vellet? & iniuriam propulsare cum posset:cōmodis suis potius q̄ existimationi patriæ cōsulendum esse duceret? Ego quidem certe eousq; Aristippeus esse nō possim. proinde vt sit penes eos arbitrium quo quisq; in numero in francia esse debeat:malim tamen non nescios literarum oderint q̄ despiciant. Quid enim agas vbi tibi aquam fluere noris:& aut crimen agnoscere aut respondere cogaris? Atq; equidem prope est vt dicā tanti esse in gyarū ablegari:dum aculeo dimisso libertas intereat. Qui si indignatione iusta orationis meæ vela implere voluissem : rerū dicendarū copia facundū me fortasse : indignitas etiam reddere vehemētem potuisset.Quin & libertatis fines bono & populari principe tam late patere q̄ veritatis puto.Intra quos sicut intra præscriptū expatiari licebat: nisi reorum magis q̄ rei rationē habendā esse meminissem.Nec vero fortuna q̄libet improba tanta se flagrare inuidia diutius sustinebit:vt tantā in magnis viris iniquitatē fauore immodico ꝑsequi nō desinat:si illi in posterū incōmodi esse pergāt.aderit em̄ aderit votis euocata nemesis. Cui animaduersionē eorū antiqui cōsecrātes qui rebus secūdis insolescūt:adrastiā cognomēto quasi ineuitabilē vocauerūt.Interim nos æquitate animi fretos suaui secūdarū rerū ad- Adrastia nemesis.

uersarũq; cõdimẽto: deuoratas omneis indignitates cõcoquere oportet: nec a laudabili vitæ instituto hominũ iniquitate aut temporum absistere. Huiusmodi eñ stomacho eos esse cõuenit: qui ad literarum studia amore sapiẽtiæ: nõ quęstus gratia incubuisse se dicunt. Quippe huius vitę in seipso versatur institutũ. nec aliud extra se inuitamentũ maius habere potest: quod quidẽ pẽdeat a fortuna. Is quidẽ certe studiosi nomine indignus est: qui sese frui in studio nõ arbitratur optabilius esse: q̃ se in ius ditionẽq; fortunæ per ambitum permittere. Proinde hęc & huiuscemodi nõ Catonis animo (vt aiũt) sed Ciceronis stomacho ferenda sunt. Ita autẽ mihi superos omneis propitios esse velim (nulla eñ religione maiore astringere fidẽ meã possum) vt rerũ indignitate: nõ cuiusq̃ odio incẽsus: hacten⁹ stylo indulsi. Quare iprimis eã mẽtẽ potẽtibus dari opto vt in vniuersum ꝓdesse velint: ac singulis nõ obesse. Nihil eñ nec generosius velle nec innocẽtius possunt. Sin (qđ absit) id fieri nequit: id nobis diuinitus dari vt aut ne possint studiis nostris icõmodare: aut certe incõmodãdo ne possint nos ab ęquanimitatis gradu quoquo modo deturbare: in quo hactenus securitate felices acquieuimus. Erit tamẽ aliquando (interim eñ ariolari iuuat) principũ prouidẽtię cauere: ne eorũ noia supprimãtur factiose: qui publice aut honorifici aut vtiles esse possunt: & prudẽtię videre: si quę familię ciuile fastigiũ ꝑpetes excesserint: vt in classes circuncisis alis in ordinesq; redigãtur. Nũc ꝑorationis loco ingenia Gallorũ qualia sint: antiquitatis auctoritate docebimus: solertis æstimatricis ingeniorũ gẽtiũ. ne gallomastiges Franci nimiũ posthac sibi placeãt: quasi soli inter nescios iudicio ꝑditi. Quo citius aũt hoc documẽto perfungar: vnũ tãtũ eius rei auctorẽ laudabo: nec Italũ ipm nec Gallũ: & classicũ alioqui testem: ne a quoq̃ refelli

Strabo. tantũ elogium possit. is erit potissimũ Strabo: genere Cappadox: eruditione grecus: iudicio priscus: cõuersatione incolatuq; Romanus: terrarũ multarũ peragrator: vt ex geographia eius patet. In cuius lib. iiii. de Gallis loquens ita inquit. τὸ δὲ σύμπαν φῦλον ὃ νῦν γαλλικόν τε καὶ γαλατικὸν καλοῦσιν: ἀρειμάνιόν τε ἐστὶ καὶ θυμικὸν καὶ ταχὺ πρὸς μάχην. ἄλλως τε ἁπλοῦν καὶ οὐ κακόηθες. διὰ τοῦτο ἐρεθισθέντες μὲν ἀθρόοι συνίασι πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ φανερῶς: καὶ οὐ μετὰ σκέψεως. Vniuersa autẽ (inquit) natio eorũ hominũ qui Galli nũc & Galatę appellãtur: Martis studio flagrans: animo est strenuo & celeri ad cõserẽda ꝓlia. alioqui mẽte candida & simplici: & ab improbis moribus abhorrente. Itaq; iniuria lacessiti cõferti coeunt in certamina aperte & nullo periculi adeundi respectu. eam ob rem tractabiles se moderatuq; faciles præbent primo cuiq; ducem se eorum

Strabonis lo. imperatorẽq; professo. Quo in loco interpres Strabonis vir alioqui doctus lapsus est. Idem inferius. πλὴν βίας καὶ τόλμης οὐδὲν ἔχοντες τὸ συναγωνιζόμενον. παραπεισθέντες δὲ εὐμαρῶς ἐνδιδόασι πρὸς τὸ χρήσιμον. ὥστε καὶ παιδείας ἅπτεσθαι καὶ λόγων. Præter vim & præsentiam animi nihil ad certamina adhibentes. ꝙ si quid temere susceperint facile vtilitati cedunt. ob quod & doctrinæ institutionem & literarum studia capessunt. Et rursus de gymnasio Massiliensi. ἐν δὲ τῷ παρόντι καὶ τοὺς γνωριμωτάτους ῥωμαίων ἀντὶ τῆς εἰς ἀθήνας ἀποδημίας ἐκεῖσε φοιτᾶν φιλομαθεῖς ὄντας. ὁρῶντες δὲ τούτους οἱ γαλάται: καὶ ἅμα εἰρήνην ἄγοντες: τὴν σχολὴν ἄσμενοι πρὸς τοὺς τοιούτους διατίθενται βίους. οὐ κατ᾽ ἄν-

ἰδέα μόνον ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ. σοφιστὰς γοῦν ἀποδέχονται τοὺς μὲν ἰδίᾳ τοὺς δὲ πόλεις κοινῇ μισθούμενοι καθάπερ καὶ ἰατρούς. Hæc autem (inquit) Massiliensium institutio: Romanorum hodie nobilissimũ quęq; pellexit: adeo vt pro peregrinatione quam studiorum causa Athenas pridem suscipiebant disciplinarum cupidi: nũc illuc se conferant. quorum æmulatio Gallos quoq; excitauit vt pace per Galliam composita: ipsi otium a rebus bellicis amplectentes ad discendi institutum animũ appellerent: nõ viritim modo sed etiam vniuersim per vrbes. Quippe qui dicendi magistros (quos sophistas appellãt) priuato publicoq; impendio oppidatim suscipiant: salarium illis statuentes perinde ac medicis. Nec literas Gallis Strabo: nec animũ studiis liberalibus aptum promptũq; negat: etiam si eis ad prælia animos gestientes tribuat. Quanto igitur nostri maligniores: qui Francos in orbem Barbarię redigentes: studiosorum industriæ summussim obloquũtur? Fidem apud vulgus comitatus regii facientes: quod ne nomina quidem disciplinarum vnq̃ suspicari potuit. Qz si olim Galli literis apti fuerunt: quæ tandem inuidia est nunc quoq; in Gallia literarum bonarum studium cum successu excitari: si quidem publice nũc honos facundiæ vt quondam habeatur? nisi vero Strabonis ætate quo tempore hominem deus induit: fieri id potuit: gallis adhuc semiferis: id nunc nõ poterit: quo tẽpore gens nulla moribus aut mansuetioribus aut elegantioribus viuit. Quibus si ipsis disciplinarum expolitio: & naturæ præstantis condimẽtum adderetur: vndiq; certe & lauti franci & perpoliti fuissent. Ex illo autem prisco Galliarum instituto emanauit illud Satyrici poetæ: Gallia causidicos docuit facunda Britannos. Notũ est etiam certamen græcę latinęq; facũdiæ Lugduni olim institutum ad aram diuo Augusto consecratã: ad quã idẽ satyricus alludens in prima satyra inquit: Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram. Proinde nũc quũ totus graias latiasq; habet orbis athenas: digna tãtũ merces artibus statuatur: & spondebo non modo oratoriam & poeticam in Galliam: sed etiam Gallogræciam postliminio redituram: & istos futuros ridiculos qui nullum exemplum esse contendunt hominis franci in literis latinis priscisq; eruditi. Qui si quando quis existat vtraq; lingua se scire profitẽs: Anacharsin (vt opinor) in Scythia esse dicẽt: aut etiam prodigiosum & in dictis supplicationibus procurandum. Hos vix statuas vtrum ignorantiæ damnes an potius temeritatis: qui se nobis Aristarchos tam fidẽter ingerãt. Quis.n. præter eos ignorat linguæ olim græcę studium tam solẽne in Gallia fuisse: q̃ nunc est linguæ latinæ? Cuius rei iterum eundem auctorem citabimus: his verbis de Massilia scribentem: καὶ φιλέλληνας κατεσκεύαζε τοὺς γαλάτας ὥστε καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιστὶ γράφειν. eadẽ vrbs Massilia gallos linguæ græcę studiosos fecit: & eousq; amantes: vt cõtractus & conuẽta apud eos gręco sermone cõcipiantur. hæc Strabo auctor grauissimus de maioribus nostris scripsit. Qz igitur nec eloquentia nec studia elegantiora in Gallia hactenus celebrata magnopere fuerunt: nec cœlo imputari clementissimo: nec naturæ omnino gallicę debet: sed quorũdã hominũ rusticitati aut potius iniquitati q primos ordines in rerũ nostrarũ administratione duxerũt: eorũq; qui hoc dicunt ignorantiæ: vel (vt gręci appellant) apirocaliæ: quod vitiũ est eorũ qui

Philhellenes galli.i. linguæ græcę cupidi.

Apirocalia.

nec bona ſua nouerunt:nec eorum vſu acquieſcunt qui ſeriis in rebus operā bonam ac ſtrēnuam nauare didicerunt. Neq; vero quo nomine appellem nūc habeo:quibus nihil nō accerſitū placet: niſi ſi mirari non debemus iis omnia vernacula ſordere:quos trāſalpina commercia nimiū iuuare fama eſt:nec iuuare tantum ſed etiam adiuuare. Habet omnino quippiam externorum admiratio:quod nec fronte promi videtur nec ore: quod vtinam in rem tādem noſtram atq; exiſtimationem exeat. Cæterum illi mihi vehementer falli videntur opinione: qui cordatos viros in Gallia ideo deſiderari putāt: ꝙ innata in arma alacritas parum prudentiæ in conſiliis agitandis habeat. Hoc quū vulgo noſtrates homines dicunt:euenta rerum conſiderantes: tum dogma iam eſſe cœpit ab eadem ſecta cum ſuperiore affirmatum. Vtrūq;.n.aſtruere maxime refert eorum. Quaſi vero natura diſſidium inter cor & manus ingeneraſſe credatur. Ego vero in vtrāq; partem vires animorum valere puto quū recte animi ipſi formantur doctrina & inſtitutis:& præſertim in iis gētibus quæ naturę plena dote prędité:& corpora & mentes ad omnia verſatiles habent.cuius rei quum Gallis Strabo teſtimoniū præbet: tum vſus ipſe docet. Argumentum huius rei validiſſimū afferre poſſemus ex græcorū romanorūq; imperio:nam & Macedones inter græcos adnumero: Vtrūq; autem imperium non minus animis excolendis:q̄ corporibus exercendis quęſitum eſt & retentum.quippe idem numen Palladis & Mineruę & Martios animos pectoribus loricatis: & togatis p̄cordiis aut palliatis vim iudicandi cenſendiq; inſpirare creditum eſt. neq; id quidem modo:ſed etiam ſtudioſis vim illā numeroſa ſolutaq; oratione dicendi. Quare antiqui Enthuſiaſmū appellauerunt vim dicendi:ſcribendiq; diuinitus inſeruefactam. Eodem id pertinet quod a Catullo & Virgilio dictum eſt:ciuitatū arces Palladi eſſe ſacratas. vrbes eñi priſci tam prudentia & literarum ſcientia: q̄ robore & fortitudine capi retinerią; hoc figmento ſignificare voluerunt. Aegyptii vero in iis quæ Hieroglyphica apud eos dicebātur:(id eſt ſacra quædam monumenta: non literis vocabula:ſed ſcalptis rerum animaliūq; figuris ſignificantia) Mineruam hemiſpherio cœli ſuperiore:Iunonem inferiore intellexiſſe dicūtur. Macrobius etiam auctor eſt priſcos ſummam ætheris partem quam ætherem dicimus: Mineruam appellaſſe:ex qua mundi parte ſolari virtute homini prudentia ingenerari putatur.propter quod Palladem Iouis capite editam poetę fabulati ſunt. Ex quo intelligimus prudentiā & ſapientiam veluti iure ſuo cæteris vel rebus vel hominibus eminere. Qui igitur fieri poteſt vt imperia magna quæ etiam vltra modum vlnarum quibuſdam complecti videmur:quęri & retineri ſine prudentia poſſint? Prudentia porro (vt græci dicunt) eſt ἀκρίβεια νοῦ: id eſt mentis cōſummatio:ſeu mentis exacta conſtitutio. Ariſtoteles. ἡ μὲν γὰρ σοφία ἐστὶ περὶ τὰ μετ' ἀποδείξεως καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ὄντα. ἡ δὲ φρόνησις οὐ περὶ ταῦτα: ἀλλὰ περὶ τὰ ἐν μεταβολῇ ὄντα. Sapientia inquit verſatur in iis quæ demonſtratione conſtant:& ſemper eodem ſtatu manent. Prudentia non item: ſed in iis quæ viciſſitudinem admittunt. Et rurſus ἔστι δὲ χείρων φρόνησις τῆς σοφίας. περὶ χείρω γὰρ ἐστίν. ἡ μὲν γὰρ σοφία περὶ τὸ ἀΐδιον καὶ τὸ θεῖον. ἡ δὲ φρόνησις περὶ τὸ συμφέρον ἀνθρώπῳ. Sapientia autem (inquit) præſtātior eſt pru-

Enthuſiaſmos.

Hieroglyphica.

Minerua. Pallas.

dentia:vtpote quæ circa æterna diuinaq; versetur.quũ prudentia circa deteriora occupata sit:scilicet circa ea contemplanda quæ homini cõmoda sunt. Et rursus. Αἱ γὰρ ἀρεταὶ πᾶσαι πρακτικαὶ εἰσιν, ἡ δὲ φρόνησις ὥσπερ ἀρχιτέκτων αὐτῶν ἐστιν. ὅπως γὰρ αὕτη προστάσσει· οὕτως αἱ ἀρεταὶ καὶ οἱ κατ᾽ αὐτὰς πράττουσιν. Cum auté virtutes omnes sint administratiuę: prudentia illis architecti vicem præbet. nam quo modo illa agendum iussit:sic ipsę administrant:& qui secũdum eas agunt.Ex prędictis satis liquet sapientiã & prudentiã cognatas esse virtutes: prudentiaq; aliarum virtutũ moderamen tenere. quo fit vt omnia nobis tollant:qui ciuiliũ disciplinarũ scientiã nobis cum iudicio vtilitatis negãt. Hoc est.n.tollere sapientiã & prudentiã: quas ciuitatũ conditores vno nomine cõplexi sunt eloquentiæ.Nisi vero nobiscũ agere benigne putemus:ꝙ velut vęcordi Galliæ manũ gestienté cũ gladio relinquãt.Quid.n.est aliud Gallos ad pręlia promptos dictitare:sed bellis gerẽdis aut opportune suscipiendis cõsilium nõ suppetere? Qđ ipsum quid est aliud q̃ hominẽ (vt dicitur) ex homine tollere? Nõne si animæ principẽ partẽ a corpore humano sustuleris:quæ remanebũt:cõmunia cũ simiis erũt? Equidẽ vt heroũ olim gesta memorabilia nõ sine Theseo facta fuisse dicũtur id etiã apud grecos attestante prouerbio: ita sine sapiẽtia & literarũ peritia cõtẽderim nullos vnq̃ populos rerum potitos esse.siquidẽ nec Assyrii Chaldæis:nec Persæ magis: nec Macedones literis græcis: nec Alexander Aristotele præceptore caruisse memorantur. Qui etiam ipse Homero quasi puluino indormire gaudebat:cuius iliadẽ gloriæ armis assequendæ instrumentum esse dictitabat & viaticum.Eant igitur illi nec patriæ sese posthac imputent:qui humanarum rerum intelligentiam: & earum dicendo explicationem:regno Franciæ explodunt:vltra alpes & pyrenẽ proterue summouentes:tãq̃ ferre cęlũ nostrũ nequeant sacrarũ literarũ tãtũ studio accõmodatũ. hoc enim studiũ nobis homines benigni religiosiq; largiũtur. Atqui si verum fateri licet: huiusmodi elogia gallorum paucorum hominũ crimine inualescũt:quorũ maxime interfuit multa cõsulto non agi: quibus vt quidq; visum est:ita pro disceptato cõsulto decreto atq; etiã transacto habitũ est plerũq;.Est autẽ artis aulicę iis quæ paucis placita sunt:imperiosa placita principũ adumbrare.Ita fit vt quæ priuatim cõducunt:regni totius ceruicibus licenter iniũgantur. vt ne gemere quidẽ populo oneri succũbenti liceat.Hoc cũ nũc omnes & sciãt & obscure nõ ferant (mos em̃ iã noster & nostris & exteris innotescit) ridiculũ est ꝙ acuti quidã homines fucũ se facere etiam ordinibus arbitrantur. Ego autẽ sic contẽdo:si acreis rerũ cõsultos decretis aulicis faciendis adhiberi moris fuisset: & quidem bona fide adhiberi:non vt arbitri tantum oculati & spectatores essent rerũ præiudicio sanctiore transactarũ (id em̃ iã diu translatitiũ esse constat) haud dubie non magnopere cõsilio peregrino egeremus. Quod genus nõnulli homines graues:festiue amplecti ferũtur:rei magis suæ (vt dicitur) q̃ publicę ꝓuidẽtes. qđ tamẽ ipa viderit ꝓuidẽtia:nũc em̃ earũ rerũ iudiciũ sustineo: nisi si quędã sunt quę ignorare citra cęcitatẽ nõ licet.Quanto vero deteriores priscis gallis nũc sumus: quorũ tantũ fuisse studiũ audiendi attente quicquid in mediũ cõsuleretur: auctor est idẽ Strabo: vt si quis cẽsente alio cõmitteret vt inter-

Memorabilis locus.

Alexãder magnus Homeri studiosus.

Memorabilia gallorũ priscorũ consilia.

fari vel aliter obturbare videretur: viator illico magiſtratus: minitabũdus en ſe ſtricto in eum inſurgeret. ἴδιον δὲ τὸ ἐν τοῖς συνεδρίοις συμβαῖνον. ἂν γάρ τις θορυβῇ τὸν λέγοντα καὶ ὑποκρούσῃ: προσιὼν ὁ ὑπηρέτης ἐσπασμένος τὸ ξίφος: κελεύει σιγᾶν μετ᾽ ἀπειλῆς. Sed tũc apud gallos in medium cõſilia agitabãtur: ſicut & nõ ita pridẽ homines cõſulti cenſere in conſeſſu libere iubebãtur: nũc mos inoleuiſſe fertur ita publica ſcita faciendi: vt in potentiorũ ſententiã omnes pedibus eant. Conſilii (vt fertur) eſt vna mens & eadẽ ſentẽtia: tãta eſt inter homines concordia & charitas. In collegiũ enim nemo aſſumitur niſi a collegis adoptatus: & in verba collegarũ adactus: vel ſalutator ferentarius: vel vi fati cuiuſdã mirifici admiſſus. Hoc ſiue verũ fortaſſe: ſiue (quod malim videri) mẽdacio permixtum eſt: indignũ certe eſt ꝙ famã id circũferentẽ vltra etiam alpes & pyrenẽ: cõpeſcere negligimus: id enĩ referre rerum noſtrarum puto. Sed enĩ illud (vt aiũt) miro pręconio dignũ: omniq; memoria prædicandũ: ꝙ paludatos duces vidimus & rerũ bellicarũ callentiſſimos imperia a togatis accipere coactos: qui nũq̃ caſtra ante vidiſſent. Togatis dico: quid ſi etiã ab infulatis? adeo martios omnes ſpiritus homines frãci gerimus. Euge memorabile exemplũ: & inſignẽ in omne æuũ memoriã huius ſeculi facturũ. ſed infenſum Martis numen (vt exitu tãdem patuit) præpoſterũ ordinem rerũ auerſatum eſt: & tantã indignitatem ſecutę eueſtigio clades expiauerunt. Ecquonam vnq̃ tempore poſt viuorum memoriã congruentius rerũ euenta cœptis reſpondere viſa ſunt? Vt enim nil nõ præpoſtere geſtum eſt: ita nihil nõ exitum dirũ habuit: vnde æterna nota (quod refero mœrens) patriæ eſt inuſta. fatis certe nõ noſtris moribus imputãda: vt intẽperiis actos tum fuiſſe nos putẽ: qui nec ius nec fas reſpiceremus: diraſq; imprecãteis oppreſſos obaudiremus. Eorũ fortaſſe vicẽ dolere nos debemus: ſi qui ſunt qui in cõmuni crimine inſontes: aliena inuidia vel flagrarint vel afflati ſint. Sunt enĩ & mortui & ſuperſtites quos varie fama premit eodem in reatu: ad poſteros etiam non dubie trãſitura. Quo magis mirũ eſſe poteſt: ꝙ omnes nũc vultus noſtri velut ſordibus excuſſis ferocem etiã præferunt ſecuritatem: nec de ore famæ componendo laborare quoquomodo videmur. Verũ hoc tempus mittamus quod tragicos pene euentus omneis habuit: & humana fortaſſe prouidẽtia maiores: quod vtinam ipſum eximi hominũ memoriæ poſſet: ne tragœdias excitare libẽs rebus iam lętis videar. Quod enĩ bene cœptũ eſt agi ſpero deũ approbaturũ: quo hilarius etiã nunc velut in portu naufragium cõmemoro: vt naufragi pileati ſolent: præterito facti periculo loquaciores. Vtinã igitur fatalibus minis ſemel defuncti ſimus: nec verſurã fecerimus (quod ominari nolim) mutato creditore. Qua in re ſi ſpes non fefellerit: & bene omnia eueniant: nullas mortaliũ partes omnino fuiſſe credã: ſed omnia prouidẽtiæ ſupernæ accepta referẽda cẽſebo: quæ priuata (vt arbitror) pietate nõ publica exorata: luxatam rerum noſtrarũ ſummã: molli (vt aiũt) & facili articulo tractatam: nec opinãtibus nobis repoſuit in ſedẽ: admoto tẽpeſtiui laxamẽti fomento: vt tantiſper vtriſq; partibus reſpirare: & quietis conſiliis animum intendere liceret. Hic ſunt qui obnixe & refractarie fortaſſe contendant res francicas non poſſe in eodẽ cardine verſari gloriæ ac felicitatis: ſi iiſdem ma-

Sordes reorũ hic intelligi puto.

nibus vsura sit resurgens:quibus e gradu deiecta esse dictitatur.quod si omnibus itidē persuasum esset:adiurandos per charissima pignora quosdam esse dixissem:vt paulisper istinc facessentes:validiores manus ne dicā tersiores: habenas rerum tenere paterentur:præsertim quum quorundā aut ætas aut ratio vitæ receptui canere iamdiu videatur. Sed si eodem capite (vt speramus) iisdemq; manibus dominus in gradū nos reponat:erit omnino cur diuinum beneficium grandius existimare possimus.Quare in eam spem sigillatim cōcipere vota debemus:quandoquidem publice nuncupare non solemus & fortasse præstat (quod aiebat Augustus) contentos esse hoc Catone: quādoquidem spes iam hilarior affulsit diuina benignitate. tanta est enim contagio in illo cercopum conuēticulo:vix vt inuenias qui fidem bonam illic adoptatus agnoscat:alios confestim esse credas:ita sui dissimiles fiūt homines triduo versipelles:& quasi ad lethē biberint pristinę suę sortis omnino obliuiscunt᷑: atq; adeo hūanitatis ipsius atq; mortalitatis. O veneficoꝝ atq; fascinatoꝝ conciliabulū cauēdū:vsq;adeo sensus omneis humanos afficere aulica delinimenta cernunt᷑:quasi venena Circeia:partim vt honestatis & officii: partim vt actus omnis liberalis obliti esse videantur.Quotus enim quisq; eorum qui ad adytum semel illud beatum ascenderit:ad familiaris postea & ciuilis amicitiæ officia:aut omnino ad æqui boniq; intelligentiam descendit: priusq̄ præceps ruit:aut inde depulsus est? Tū demū aūt placidos eos videas & mansuetos:vitam execranteis aulicā:seq; ipsos deuouenteis si vnq̄ impostrici pellacissimę crediderint:cui⁹ olim visendæ cupido ignaris incesserat.videlicet quasi ab aula sibi exilium consciscere præoptarint:q̄ in ea consenescere morū atq; animorū internicione: quū sciamus neminē adhuc eorū quibus in eā nassam ambitionis penitus insinuasse cōtigit:ad quietē municipalem nisi retrogradū atq; idētidē restitantem reuertisse. Vnde ioci circulares:conuiualesq; in oppidis excitantur fabulæ:quum ii quos excuriatos vocant:velut ciuitate donati inter municipes cœpere profiteri.hos cernere est aulę relictę desiderio vultuosos vt qui tabifico dolore ægrescentes:ad extremā maciem perarescant. Vtinam igitur ii magistratus qui rebus iam accisis in id tempus protracti sunt: quo pacificatoriæ legationis & pronubæ mentio:auspice (vt spero) prouidētia excitata est: (cordi eīm id fœdus superis quoq; esse credendum est:qui omnia in vnum congruentia tempus apposite temperarūt) vtinā inquā iis magistratibus instinctu quoq; diuino veniat in mentem:nūc nobis omnia esse prona si ad pristinam concupimus reuolui felicitatem.hoc modo meminerint futuris benefactis præterita errata esse oblitteranda:vt velut in telephio vulnere fabulantur:sic in nostrarum rerum clade eadem manus vulnifica medicaq; dicatur fuisse.Sic enim per me licebit eis coronam quoq; gramineam sperare: quo nullum horificentius præmium esse potest.Est in antiquorum prouerbio sero phryges sapere:nos igitur ab iis (vt fertur) oriūdi :sero saltem resipiscamus.Sed per deū superosq; omneis inter cæsa (vt solemus) & porrecta alias res agere aut nugari desinamus.Quisnam autem nostrum nouit an diuinę satis misericordiæ litatum sit? at nos rei voti pariter & damnati existimatiōe nostra sumus:nec tamen exoluere animos religione in pręteritum laboramus:tū

Cōtētissimus hoc Catone: id est hac forma reip.administrandæ:& hoc rerū statu ne ī deteriorē incidamus si noui homines succedāt.

Adytū primā ī aula auctoritatē ītelligit:ad quam paucis accedere cōtingit.

Aula impostrix pellacissima:morū aīorūq; iternicio.

Pronuba legatio in britāniā missa ē ob Cōnubiū Ludouici regis cum sorore regis Angliæ.

Suspicari aliquid incōmodum videt᷑ ex aulæ innouatione.

Telephium vulnus.

Alias res agere est curam oēm deponere eius rei quę istat:nec aīm aduertere.

hoc gallicum semper fuit: accinctos statim vt discinctos gloriari. Hic me interdum meticulus securum esse non sinit: vt qui sciam ex propugnatorib9 oppugnatores extituros. Verum ne odiosus esse videar religione ominosa: p̄sertim quum maioribus auspiciis (vt fama est) & lustratiore exercitu res gesturi posthac simus: ad institutū cū spe bona iam reuertar. Iuuenalis satyra quarta. Mullum sex millibus emit: Aequantem sane paribus sestertia libris: id est (inquit) Merula pendentem libras sex pro numero sestertiorum: nam mille nūmos sestertius valebat. Scribit enim Plinius Asiniū Celerē sestertiis octo mullum emisse: quod precium fuisse octo milliū nūmū Macrobius tradit. Cōprobari etiam hoc ab Horatio potest: illo in loco: Si quadringentis sex septē millia desunt Plebs eris. Erat em̄ legitimus census equestris quadringentorū millium. Merula in hoc lapsus: singulos sestertios mille nūmos esse dixit. Trāquillus in Cæsa. Annuam etiam habitationem Romæ vsq; ad bina millia nūmum. In Italia non vltra quingenos sestertios remisit. Sestertios quingenos pro quingentis nummis posuit. Quo in loco Philippus Beroaldus: interdum (inquit) hæc obseruatio apud eruditos custoditur vt sestertios genere masculino vsurpent significātes minutulam summam: Sestertia vero neutro genere pro maioribus summis: vt quadringenta sestertia pro quadringētis capiantur: quæ summa est census equestris. Sed hæc non semper ad regulā (inquit) sunt exigenda. Antonius vero Sabel. quantum eo in loco addubitauerit facile intelliget qui eius cōmentarios legerit. Idem Trāquillus in Augusto Senatorum censum ampliauit: ac pro octingentorum millium summa duodecies sestertiū taxauit: suppleuitq; nō habētibus. Quo loco idē Sabel. sic omnes (inquit) Trāquilliani codices quos vidimus habēt. sed minuere id fuisset censum non augere: si ex octingentis millibus nūmū ad duodecies sestertium contraxisset. Quare aut hæc nostra: aut nulla qđ videā alia quadrare poterit lectio. Erit igitur vera lectio nō duodecies sestertium: sed duodecies cēties sestertiū: vt ex parte tertia auct9 sit census: quod idē valet acsi dicas: voluit Augustus vt singuli senatores qui octingenta possederant sestertia: mille & ducēta possiderēt. Habuit. n. sestertiū mille nūmos: hactenus ille. cuius verba Beroaldus dissimulās duodecies cēties legit: & itidē vt Sabel. iterpretatur: vt sit sestertiū pro mille nūmis. Hæc eius emēdatio cuiusmodi sit postea viderim9 nūc ad reliquas auctoritates pergamus. Idē Trāq. in Cęs. Ludis Decius Laberius eques Ro. mimū suū egit. donatusq; quingētis sestertiis & annulo aureo sessum in quatuordecim ex scena p̄ Orchestrā trāsiit. qngenta sestertia haud dubie pro eqstri cēsu posuit: sed qui iā auctus esset. Sallustius in Catil. ad hoc si quis indicauisset de coniuratione q̄ contra rēp. facta erat: pręmia decreuerūt seruo centū sestertia & libertatē: libero impunitatē eius rei: & ducēta millia sestertium. vbi interpres Laurētius (vt arbitror) Valleñ. sestertiū duas libras & semis significare dixit. & nihil præterea addidit. Pli. li. ix. duo fuere maximi vniones per omne æuum. vtrunq; possedit Cleopatra Aegypti reginarum nouissima: per manus orientis regum sibi traditos. Hęc cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis: superbo simul ac procaci fastu: vt regina meretrix: lautitiam eius omnem apparatumq; obtrectās: quærēte eo quid

Auguratur tertiā in Italiā expeditionē.

astrui magnificentię posset:respondit vna se cœna cēties sestertiū absumpturā.cupiebat discere Antonius:sed fieri nō posse arbitrabat̄. & paulo inferius at illa absumpturā se ea in cœna taxationē cōfirmās:solāq; se cēties sestertiū cœnaturā:inferri mēsam secundā iussit.ex præcepto ministri vnū tm̄ vas posuere ante eā aceti:cui9 asperitas visq; in tabē margaritas resoluit.gerebat auribus tū maxime singulare illud & vere vnicum naturæ opus . Itaq; spectāte Antonio quidnā esset actura:detractū alterū mersit:ac liquefactū absorbuit. Sic in omnibus exemplarib9 legitur.Iāprimū Pli.his verbis significat centies sestertiū immēsam esse summā:vt quā imperator ꝓdigētissimus Antoni9 vna cœna absumi posse non crederet:& quanti vnio æstimatus sit toto orbe nobilissim9.Quomō igit̄ credibile illud Trāquil.in Vitel.indicebat aūt aliud alii prandiū eadē die:nec cuiq̄ minus singuli apparatus quadringētis millib9 nūmū cōstiterūt.Sic em̄ ibi legitur nō quadragenis:vt in Nerone. Quadringenis in pūctum sestertiis aleam lusit.Pli.eodē libro Lolliā Paulinā q̄ fuit Caii principis matrona nec serio quidem aut solēni cerimoniarum aliquo apparatu:sed mediocrium etiam spōsalium cœna vidi smaragdis margaritisq; opertam alterno textu:fulgentibus toto capite crinibus spiris collo monilibus digitisq; . quæ summa quadringenties sestertium colligebat : ipsam confestim paratam nūcupationem tabulis probare.nec dona prodigi principis fuerāt: sed auitæ opes:prouinciarum scilicet spoliis partę.Hic est rapinarum exitus. hoc fuit quare.M.Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente:inter dicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio venenū biberet vt neptis eius quadringenties sestertio operta spectaretur ad lucernas. Ego ex antiquis exēplaribus non nuncupationem sed aucupationem lego:hoc censu:Lolliam paratā ex tabulis domesticæ rationis aui sui probare:quo titulo Lollius vnumquenq; lapillorum vnionūq; cōparasset.Aucupatio enim lucrum significat.In antiquis etiam libris non spiris sed spira legitur.id est criniū cōuolutorū orbe.Cicero in pretura vrbana.dixi in prima actione me planū esse facturū.C.Verrē sestertiū quadringēties cōtra legē abstulisse.Atrocia autem furta Verris fuisse in Sicilia:quā rapinis propemodū exhausit:ex actionibus ipsis Verrinis licet plane coniicere.Quorū tñ summā Cicero nō vltra quadringēties taxauit cū oīa oratorie augeret. q̄ti.s.Plinius rapinas orientis in.M.Lollio æstimatas dixit.qđ oīno dissentaneū est ab eo quod Tranquillus de cœnis Vitellianis dixit & alea Neronis:si sestertiū quadringēties & sestertia quadringenta idem esse intelligamus vt Tranquilli enarratores voluerunt. Tranquil.de Claudio loquens anteq̄ ad principatum assumeretur:postremo etiā sestertiū octogies pro introitu noui sacerdotii coactus impendere:ad eas rei familiaris angustias decidit:vt cū obligatā ęrario fidē liberare nō posset:ī vacuū lege p̄diatoria venalis pepēderit.Vix hoc conuenire pōt cū eo qđ Sallustius dicit de cētum sestertiis quæ ex premio indicii seruo decreta sunt publice:vt ducenta libero. Quid illud?Eiusdē Pli.li.xxix.vbi de medicorū stipendiis loquitur.Quintus vero Stertinius imputauit principibus q̄ sestertiis quingenis annuis cōtentus esset:sexcena enim sibi quæstu vrbis fuisse numeratis domibus ostendebat. par & fratri eius merces a Claudio Cęsare īfusa est. Quingena sestertia annu

Pli.lo.

Furta Verris.

am mercedem fuisse dicit medicis sub Romanis principibus:& quadringen ties sestertium vt immensas rapinas in Lollium criminose extulit. Quid illud Tranq.de testamento Augusti quonam modo explicari poterit? aut quid ani mi tandem eo in loco interpretes habuerũt? Legauit(inqt)populo Ro. quadringenties:tribubus tricies quinquies sestertiũ:pretorianis militibus singu la millia nũmũ.Cohortibus vrbanis quingenos:legionariis trecenos nũmos. Ex hoc certe loco admoneri illi debuerunt.quomõ eñ populo Ro. satisfacere quadringenta sestertia potuissent:id est tertia pars cẽsus senatorii.presertim cũ in singulos legionarios trecenos sestertios legaret? Magnũ aũt militũ nũerũ tũc fuisse ex eiusdem auctoris lectiõe nouimus:qui in eodem August.quodã loco sic inquit.Ex militaribus copiis legiones & auxilia ꝓuinciatim distribuit:classem Miseni & alterã Rauẽnæ ad tutelã superi & inferi maris collocauit.Hũc principẽ Orosius li.vi.scribit quatuor & quadragita legiões habuisse ad tutamẽ orbis:id est imperii Rõani.Eusebius aũt auctor est cẽsu sub Augusto acto Romanorum capitũ:quadragies semel cẽtena millia censa fuisse. Age transeamus ad reliqua quæ sequuntur in eodem loco Trãquilli.Reliqua (inquit)legata varie dedit:produxitq; quædam ad vicena sestertia.qbus soluendis annuam diem finiit excusata rei familiaris mediocritate. nec plus peruenturum ad hæredes suos q̃ millies & quingenties professus:q̃uis viginti ꝓximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset. quod pene omne cum duobus paternis patrimoniis cæterisq; hæreditatibus in rẽpu.absumpsisset.O dignum etiã atq; etiam locum qui plane enarretur:quod hactenus factum non est.Idem de Nerone.Diuitiarũ & pecuniæ fructum nõ alium putabat q̃ profusionem:sordidos ac deparcos esse quibus ratio impensarum constaret.Laudabat mirabaturq; auunculum Caiũ nullo magis nomine q̃ ꝙ ingentes a Tyberio relictas opes ĩ breui spatio ꝓdegisset. Quare nec largiendi nec absumendi modum tenuit.In Tiridatem:quod vix credibile videatur:octingenta nũmũ millia diurna erogauit: abeuntiq; super sestertium millies contulit.Quæro quonam modo consentaneum fuit Neronem principem profusissimum Tiridati Armeniorum regi non plus q̃ mille sestertia dono dedisse:cum manenti diu in vrbe octingenta diurna pensitaret? Idem de Caligula loquens:Nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit:in extructionibꝰ prætoriorũ atq; villarũ omni ratione posthabita nihil tam efficere concupiscebat:q̃ quod effici posse negaretur. Et paulo infra.ac ne singula enumerem:immensas opes totumq; illud Tyberii Cesaris vicies ac septies millies sestertium:non toto vertente anno absumpsit. Quo autem intelligere possimus immensam quandam pecuniæ congeriem his verbis significari:addemus id quod idem de Tyberio in vita eius scripsit.Procedente(inquit)demũ tempore ad rapinas conuertit animum.Galliarum & Hispaniarum Syriæq; & Græcię principes confiscatos constat: ob tam impudens calumniarum genus:vt quibusdam nõ aliud sit obiectum q̃ ꝙ partem rei familiaris in pecunia haberent.quantæ vero pecuniæ ex iis confiscationibus exaggerari potuerint: vno patebit exemplo apud eũdem in Caligula qui Tyberii successor fuit,de quo in initio principatus cum optimum principẽ simu-

Copiæ Ro.

laret:ita inquit.Si quibus regna restituit:adiecit & fructum omniũ vectigalio rũ & redditũ medii temporis:vt Antiocho Comageno sestertiũ millies con fiscatum.quæ quanta sit summa mox fortasse constabit.Age vero porro etiã etiãq; pergamus:& auctores alios linguæ latinæ percenseamus: vt & rei diffi cultas appareat:& huius suscepti laboris.necessitas ac preciũ operę:si diuina tãdem benignitate propositi cõpos euaserim:& huius ærumnæ(vt ita dicã) vmbratilis Hercules.Iamprimum tacitus li.xii.Fixũ est ære publico senatus cõsultũ quo libertinus sestertii ter millies possessor:antiquæ parsimoniæ lau dibus cumulabatur.de Pallãte liberto Claudii principis loquẽs.Cuius immo dicas opes intelligimus ex illo satyrici loco saty.prima:ego possideo plus Pal lante & Licinis.& ex Trãquil.verbis in Claud.Libertorũ ante omnes suspexit Narcissum ab epistolis & Pallantem a rationibus.quos decreto quoq; senat9 non præmiis modo ingentibus:sed & quæstoriis prætoriisq; ornamentis or nari libenter passus est.Tantum præterea acquirere & rapere:vt quærẽte eo quondam de fisci exiguitate:non absurde sit dictum abundaturum si a duo bus libertis in consortium reciperetur.Eius autem senatuscõsulti in Pallantis gratiam a senatu expressi meminit Pli.iunior ad Montanum scribens his ver bis indignabundus. videbis: deinde indignaberis si legeris :quod nisi legeris non potes credere.est via Tyburtina intra primũ lapidem : proxime adnota ui monumentum Pallantis ita scriptum.huic senatus ob fidem pietatemq; er ga patronos ornamenta prætoria decreuit:& sestertium cẽties quinquagies cuius honore contentus fuit.Equidem nunq̃ sum miratus quæ sæpius a for tuna q̃ a iudicio proficiscerentur:maxime tamen hic me titulus admonuit q̃ essent mimica & inepta quæ interdum in cœnum:in has sordes abiicerentur Quæ deniq; ille furcifer & recipe ausus est & recusare. Trãq.rursus in Otho ne.Nec quicq̃ prius pro potestate subscripsit q̃ quingẽties sestertium ad per agendam auream domum.De aurea domo Neronis loquens qui iam sese in teremerat.& in Galba.ad Neronis mediũ principatum in secessu plurimũ vi xit:ne ad gestãdũ quidẽ vnq̃ aliter iter ingressus q̃ vt secũ vehiculo ꝓximo de cies sestertiũ in auro efferret.Idem Tacitus libro itidem supradicto.eodẽ Ne rone oratore Bononiensi Colonię igni haustæ subuentum centies sestertii lar gitione.Cicero in Philippica illa nobili.vbi est septies millies sestertium quod in tabulis quæ sunt ad Opis petebatur:Funestę quidem illius pecuniæ:sed ta men si iis quorũ erat nõ redderet:quæ nos a tributis posset vẽdicare.Tu aũt sestertiũ quadringenties q̃d idibus martiis debuisti:quomõ ante calẽd.apri lis debere desiisti:Et rursus.syngrapha sestertii cẽties ꝑ legatos viros bonos sed timidos & iperitos sine sua:sine reliquorũ hospitũ regis sẽtẽtia facta i gy nęceo.ex syngrapha qd sis actur9 meditere cẽseo.& ꝓ Flacco.vel q̃d ait Lucei us Luciũ Flac. sibi dare cupisse vt fide se abduceret:sestertiũ vicies:& eũ tu ac cusas auaritię quẽ dicis vicies voluisse ꝑdere ? Tacit9 li.xiii.de Nerõe loquẽs. Sed nobili familię honor auct9 est:oblatis i singulos annos q̃ngenis sestertiis quibus Messala pauꝑtatẽ innoxiã sustẽtaret.Aureo quoq; Cottę & Aetherio Antonio ãnuã pecuniã statuit princeps:q̃q̃ ꝑ luxũ habitas opes dissipassent. Quo i loco ne q̃nquagenis legẽdũ putet:Trãq̃llus de eodẽ:senatorũ (iquit)

nobilissimo cuiq; & a re familiari destituto annua salaria & quibusdam quingena constituit. & de Vespas. Expleuit cẽsum senatorũ. cõsulares inopes quingenis sestertiis annuis sustentauit. Et rursus in Nerõe. Pompeium Paulinum vectigalibus publicis præposuit cũ insectatione priorũ principũ: qui grauitate sumptuũ iustos reddit9 anteissent. se annuũ sexcẽties sestertiũ reip. largiri. Et rursus. cladẽ Lugdunẽsẽ quadragies sestertio solatus est princeps: vt amissa vrbi reponerẽt. & iterũ. bis & vicies mille sestertiũ donatiõibus Nero effuderat. vbi nõ mille sed millies cõtra fidẽ exẽplariũ lego. Verũenimuero quãdo quidem immensa ac caliginosa auctoritatũ sylua restat: apud iuratissimũ quẽq; auctorũ linguæ latinę sparsarũ: tẽpus iã versandi cardinẽ ip̃m obscuritatis esse duco: & illud fortasse prẹfandi per parodian: pandite nunc helicona deę ne si in densiores sensim tenebras insinuemus: nulla (vt sic dicã) face explicationis p̃lucẽte: interim lectores magis in hallucinationẽ iducere: q̃ lucẽ aliquã afferre tenebricosis locis videar. p̃inde vt rẽ obscurã illustrare quoquomodo possim: lucẽ ab ipso capite rei accersendam habeo. As igitur qui & assis dicit̃ vt antea dictum est: libralis nũmulus erat. qđ nomẽ inditũ est nũmo iam inde ab eo tẽpore: quo Romanus populus ære graui p̃ nũmo vtebat̃. Pli. li. xxi. de Scipione cognomento Suarione loquens. nec ei fuit in bonis funeris impẽsa. asses ergo contulit populus ac funus elocauit: quaq; parte ferebatur: flores e prospectu omni sparsit. Tranq. in Augusto. ex nocturno visu stipẽ quotãnis die certo emẽdicabat a populo: cauã manũ asses porrigentibus p̃bens. Idem nũmus libella dicit̃: per diminutionẽ a libra: q̃q̃ libella argẽtea esset vt auctor est Varro. Cicero in Verrẽ acti. iii. Ecquis Volcatio si sua sponte venisset: vnã libellã dedisset. Libellã pro asse posuit: ex eo dictam q; libra æris valebat id est asse. cũ aũt minimam pecuniolã significare volebãt assem & libellam dicebãt. Idẽ pro Roscio comœdo de pœna plus petẽtium loquẽs: si petierit sester. liii. hic: nisi planũ facit sester. liii. ad libellã sibi deberi: causam perdit. id est si minimo quidẽ nũmo minus debitum fuit: ex formula plus petitionis causa cadit. Plautus in pseud. si quidem hercle etiam supremi promptas thesauros Iouis: tibi libellã argenti nunq̃ credã. Simile illud Cicero. in Verrem acti. iii. Ecquis Volcatio si sua sponte venisset: vnam libellam dedisset: Libella autem argenti ideo dicitur q; nummulus erat argenteus vt prædiximus. Quin & signata statim argentea pecunia constitutum vt denarius nummus libris decem ęris valeret: & sestertius dipõdio & semisse. qua ratione quaterni sestertii denariũ vnum æquabãt: vt auctor est Festus. Diu autẽ populus Roman9 ęreo nũmo vsus est: cuius rei testis Pli. li. xxxiii. his verbis: Argentũ signatũ est anno vrbis quingẽtesimo octogesimo quinto. Q. fabio cõsule: quinq; annis ante primum punicum bellum: & placuit denarius pro. x. libris: quinarius pro quinq;: sestertium pro dipondio ac semisse. Idem populus Romanus ne argẽto quidem signato ante Pyrrhũ regẽ deuictum vsus est. Libralis vnde etiã nunc libella dicitur: & dipondius appendebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta: & adhuc expensa in rationibus dicuntur: item impendia & pondera: quin & militum stipendiorum hoc est stipis ponderandæ pensatores libripendes dicunt̃ qua consuetudine in iis emptionibus quæ mãcupi sunt: etiã nũc libra iterpõi

As nũmul9. — Libella. — Denarius. Sestertius. — Libripendis

tur.hactenus Pli.Ego in verbis supradictis ex antiquis exéplaribus duo verba emẽdãda cẽseo vt pro põdera depẽdere legat᷑:& pro mancupi mãcipii.q̃d aũt sit dare & vẽdere mãcipio:nos primi vt arbitror docuim⁹ in annotationibus in pandectas editis.Fuit aũt hic ordo rei nũmariæ:vt primũ Roãni ære graui.i.nũmo rudi & iformi vsi sint:postea ære signato:q̃d fuit sub sexto demũ rege:deide argẽto signato anno vrbis. ccccclxxxv. auctore Pli.his verbis. Seruius rex primus signauit ęs:ãtea rudi vsos Romę Reme⁹ tradit.signatũ est nota pecudũ:vñ & pecunia appellata:Maximus cẽsus.Cx.millia assiũ fuit illo rege.& ideo hæc prima classis.Nũmũ aũt & sestertium idẽ fuisse notius prope erat q̃ vt ꝓbari deberet:nisi in hoc Merula vir doct⁹ falsus esset vt supra admonuim⁹.& Calderin⁹ vir igeniosus nũmũ apud Iuue.satyra sexta denariũ esse dixisset.Cic.i Ver.acti.iiii.facta est spõsio sestertiis qnq;:coegit Scãdilius recupatores aut iudicẽ postulare:& Paulo post.coegit.n.(inquit) Scãdiliũ qnq; illa millia nũmũ dare ac numerare Apronio.& rursus inferi⁹.Cogit Scãdiliũ Apronio ob singularẽ improbitatẽ atq; audaciã p̃dationẽq; nefarię societatis sestertia quinq; milia mercedis noie ac p̃mii dare.quiq; sestertia:quiq; millia sestertiũ:& quinq; millia nũmũ ꝓeodẽ dixit.Vitruuius lib.i.ab senatu populoq; Ro.petiit vt liceret trãsferre oppidũ cõstituitq; mœnia : & areas diuisit nũmoq; sestertio singulis municipib⁹ mãcipio dedit:id est sestertiis singulis areas ædificaturis ciuib⁹ vẽdidit:q̃ res istar donatiõis:imaginẽ vẽditionis habet:quomodo & nũmo addicere Suetonio in Cæsa.& Valerio li.v.M.(inquit)cornuto p̃tore fun⁹ Hircii & Pãsę iussu senatus locãte:qui tũc libitinã exercebãt:tũ rerũ suarũ vsũ:tũ ministeriũ suũ gratuitũ polliciti sũt.ꝑseuerãtiq; postulatiõe excuderũt vt exequiarũ apparat⁹ sestertio nũmo ipsis p̃bẽtibus addiceret᷑.Ab huiusmodi cõsuetudie emanauit illud Vlpiani in.l.si quis de acquirenda posse.si quis cõduxerit:& rogauerit p̃cario vti possideret:si q̃dẽ nũmo vno cõduxit:nulla dubitatio est quin & p̃cariũ solũ teneat.Col.li.iiii vinitor licet sit emptus sex vel potius sestertiis octo millib⁹:cũ ipsũ solũ septẽ iugerũ totidẽ millibus nummorũ partum:vineasq; cũ sua dote:id est cum pedamentis & viminibus binis millibus in singula iugera positas duco:fit tum in assem consummatum precium sestertiorum.xxix.millium. Huc accedunt semisses vsurarũ sestertia tria millia & quadringenti octuaginta nũmi biẽnii tẽporis:quo velut infantia vinearũ cessat a fructu.fit in assem summa sortis. xxxii.millium quadringentorũ octoginta nummorũ:quod quasi nomen si vt fœnerator cum debitore ita rusticus cũ vineis fecerit:eius summæ vt in perpetuum prædictã vsurã semissiũ dominus cõstituat:percipere debet i annos singulos mille nongentos quinquaginta sestertios.Mirum videri nõ debebat pro septẽ iugerũ octo iugerum apud Colu.lectitari:nisi & apud Hermolaũ in altera editione itidẽ legeret᷑ ea parte in qua castigationes cõdidit in librũ decimũquartũ Plinii:vbi hic locus citatur ad cõprobationẽ eorũ q̃ de vsuris semissibus triẽtibusq; & cẽtesimis ipse doctissime scripsit:Ita vt primus errorẽ nõ modo iurisperitorũ:sed & omniũ neotericorũ ostẽderit.quẽ locũ si ad calculum exigere voluit:facile fuit aĩaduertere errorem exemplarium. quonã modo eñ ex octo millibus (quod preciũ serui vinitoris Columella statuit)

Pli.lo.

Idẽ nũm⁹ & Sestertius

Nũmo sestertio mãcipio dare:addicere numino

Loc⁹ hermolai de vsuris

& altero tanto id est octo iugerum precio:& octies binis millibus(quæ summa pro pedanda vinciendaq; vite iugerum octo taxatur)confieri summa vndetriginta millium possit: Q̃ si solum septem iugerum legatur:conueniet ratio.Id enim in promptu est vel in digitos calculum deducenti.Porro cum in semissibus vsuris millenarius quilibet sexagenariũ pariat:& quingenarius tricenarium:ex viginti millibus summa fit vsurę mille ducenti nummi & ex decẽ millibus sexcenti. ex quibus sexaginta ideo deducuntur:ꝙ sors non triginta sed vndetriginta sit millium.quare semissis vsuræ summa erit annua mille septingẽti quadraginta nummi:quæ in biennio duplicata:tria millia quadringentos octoginta nummos sestertios efficit.Sic fit as sortis & vsurarũ triginta duo millia quadringenti octuaginta nũmi.Rursus si hanc summam sub semissibus vsuris occupatã esse statuas:cũ triginta millia ratione prædicta mille octingentos pariant:& duo millia centum & viginti:id est mille & nongentos viginti:& si quadringentos octuaginta pro quingentis intelligas:vt ex iis triceni nummi annui pariantur:fiet summa vsurarum.M.nõgẽti quinquaginta nummi:alioquin si scrupulose exigas(quod Columella neglexit) tot nũmi huic summæ deerunt quot viginti in anno pariunt:id est vnus & circiter quadrans vnius:id quod ideo explicare voluimus quia Hermolaus inexplicitum reliquit:cõtẽtus admonuisse loci:nec aliquid pręterea addidit q̃ id quod sequitur.Ex his verbis(inquit ille)euidẽtissime colligit̃ ex vsuris semissibus nõ quinquagenos de cẽtenis:sed senos dũtaxat i annũ redire creditoribus:sicuti quaternos ex trientibus.hoc quoq; vt arbitror addere debuit cur centesima vsura diceretur:siquidẽ cũ hæc ratio centesimæ duodenos nummos annuos in singulos centenarios pariat & mẽstruos singulos:facile patet ideo centesimã dictam ꝙ cẽtesimo mense sortẽ æquet.vsurarũ em̃ dies olim in singulos menses cedere existimabantur:vt hodie moribus huius vrbis tertio quoq; mense cedunt earum pensitationum dies quæ precio legitimo accepto prædiis imponuntur:& mancipio dantur:& citra vitiũ fœnoris istar habẽt.Q̃ aũt mẽstruæ esse censerentur vsuræ calendarium vocabulum docet:quo iurisconsulti vtuntur.proinde cum centesima vsura pro asse intelligatur:dimidiata semissis dicitur:& semis rursus dimidiatus:quadrans.Similisq; ratio in trientario fœnore statuitur:quod Antonius Pius Ro.priceps tãq̃ minimũ exercuisse dicitur:vt patrimonio suo plurimos adiuuaret.Vidi homines iurisperitissimos qui adhuc centesimam vsuram cũ Accursio intelligerẽt:nec Hermolao assentirentur:& iis iuriscõsultis qũi cum eo sentiunt:calculo(vt arbitror) offensi: quem nõ facile expediunt homines eius artis ignari.quæ causa fuit vt eũ locũ explanãdũ ducerẽ.ne tamẽ de hoc posthac dubitetur:locus est apud Pli.in epistolis ad Traianum his verbis rem manifestãs.pecuniæ publicæ domine ꝓuidẽtia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt:& exigũtur:q̃ vereor ne ocio sæ iaceãt:nã & ꝑdiorũ cõparãdorũ aut nulla aut rarissima occasio est:nec iueniũtur q velint debere reip.ꝑsertim duodenis assibus:quãti a priuatis iueniãtur.Dispice ergo domine nũqd minuendã vsuram:ac per hoc idoneos debitores inuitandos putes.etsi nec sic reperiuntur:distribuendã inter Decuriones pecuniam ita vt recte reipublicæ caueãt.quod q̃q̃ inuitis & recusantibus: mi

Cẽtesima vsura.

Mẽstruæ olĩ vsuræ.

Calendariũ.

nus acerbum erit leuiore vsura cõstituta.Duodenos asses appellat plenã cẽtesimã:eo modo loquendi quo nũc in ea re vtimur duodecimũ denariũ vel decimũquintũ dicẽtes.Cicero in p̃tura vrbana obiicit Verri ꝙ pecuniã sibi attributã ad coemptionẽ frumenti publici:apud publicanos relictã vnde erat attributa:duabus centesimis fœneratus sit. duas cẽtesimas Cicero quatuor & viginti asses in cẽtenarios singulos dixit.Demosthenes orator in ea oratione quã contra Aphobũ vnũ ex tutoribus suis habuit:hoc apertissime docet:ait eñ patrẽ suũ Demosthenẽ Aphobo quẽ tutorẽ sibi dederat:ĩ testamẽto octoginta minas reliquisse dotis noĩe:vt vxorẽ suã Demosthenis matrẽ:vxorẽ duceret:quas cũ ille accepisset:matrẽ tamẽ vxorẽ nõ habuit. sic igitur inqt. τὴν μὲν τοι προῖκα τοῦτον τὸν τρόπον εἶχε λαβών. μὴ γήμαντος δὲ αὐτοῦ τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν ὁ μὲν νόμος κελεύει τὴν προῖκα ὀφείλειν ἐπ᾽ ἐννέα ὀβολοῖς. ἐγὼ δ᾽ ἐπὶ δραχμῇ μόνον τίθημι. γίνεται δ᾽ ἄν τις συνθῇ τό τε ἀρχαῖον καὶ τὸ τῶν δώδεκα ἐτῶν μάλιστα τρία τάλαντα.Verũ iste dotẽ huiuscemodi pacto habuit.quare cũ matrẽ meã vxorẽ non duxerit:lege quidẽ iubente debet dotẽ cũ vsuris nouenũ obolũ restituere. sed fac drachmales tãtũ vsuras eũ debere:has si cũ sorte aliqs supputauerit:duodecim annorũ spatio tria large talẽta inueniet.Ego cũ hãc rationẽ inirem:sic colligebã: octoginta minę cẽtenarię octo millia drachmarũ valẽt siue octuagies centenas.Cũ autẽ in cẽtesimis vsuris: quilibet centenarius siue quęlibet mina in anno duodenariũ pariat: si octuagies duodenas drachmas ducerẽ: futuras in summa drachmas nongentas sexaginta.quæ summa si duodecies ducatur:fiẽt vndecim millia drachmarũ & quingẽtæ p̃terea & viginti.ex quibus centũ & quindecim minæ fiũt:& viginti drachmæ superãt.qbus si octoginta id est sortẽ addas:fiũt nonaginta & quindecim.ita tria talenta fiunt & quindecim minę cũ.lx.minę talentũ faciãt vt infra videbimus.Propter quod Demosthenes exacte summã colligere nolẽs:large vel prolixe tria talẽta dixit pro tribus talẽtis & quadrante. nouẽ aũt obolos pro sesquidrachma posuit: qua ratione sesquicẽtesima vsura procederet:quã ipse vt oĩno aduersario defensionis ansam p̃cideret:ad cẽtesimã retraxit. Vsurę sesquicentesimę taxatę erãt ex lege decẽ tabularũ in rei vxorię actione:eodẽ auctore in oratione κατὰ νεαίρας νόμος κελεύει ἐὰν ἀποπέμπῃ τὴν γυναῖκα:ἀποδιδόναι τὴν προῖκα. ἐὰν δὲ μή:ἐπ᾽ ἐννέ᾽ ὀβολοῖς τοκοφορεῖν: Lex iubet eũ qui vxorẽ repudiarit:dotẽ restituere. alioquin morę tempore interusurium pẽdere sesquidrachmale.Ea aũt actio σίτου δίκη vocata est a Solone:vt ex eodẽ oratore nouimus. Itidẽ alio loco ταύτας τοίνυν ἔχει τὰς τριάκοντα μνᾶς ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου. καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ὀκτὼ ἐτῶν. ὃ ἐὰν ἐπὶ δραχμῇ τις τιθῇ μόνον:ἄλλας ὁμοῦ τριάκοντα μνᾶς εὑρήσει.Has igitur (inquit) triginta minas habet ab officina: & partũ earũ octo annorum: quem si quis drachmali vsura occupatũ esse ponat:alteras pariter triginta minas ĩueniet. triginta minæ quotãnis tricies duodenas drachmas pariũt:id est trecẽtas & sexaginta: quę octies ductę duo millia & octingentas octuaginta drachmas valẽt. Hoc ĩ loco orator numerũ auxit mina vna & quinta parte minæ: superiore autẽ exẽplo numerũ diminuit:vel quia exacte calculãdi tędiũ vitare volebat:vel vt summas potius rotundas faceret: vtrobiq; tamẽ clarum est eum drachmalem vsurã dixisse quã latini cẽtesimã dicũt. Est.n.drachma cẽtesima

Vsura sesquicentesima.

pars minę. Sic fit vt centesima vsura æquare sortem dicatur: quia centesimo mense drachma in minam euadit. vt. n. Romani ab assibus vsuras: sic greci a drachmis denominarũt: vt nos a denariis. Qꝫ aũt mẽstruę essent vsurę: apertius etiã ex oratione Aeschinis cõtra Ctesiphontẽ ostẽdetur. criminose enim obiiciẽs Demostheni ꝙ ꝓ quodã Atheniẽsiũ plebiscito (qđ gręci psephisma appellãt): a tribus ciuitatibus in quarũ gratiã promulgatũ erat: talenta tria dari sibi stipulatus esset: cũ Oritæ (inquit) bello exhausti id dissoluere non possent: fœnus ei talẽti spopõderũt quoad talẽtũ soluissent. ἀναγκαζόμενοι δὲ οἱ ὠρεῖται καὶ οὐκ εὐποροῦντες: ὑπέθεσαν αὐτῷ τοῦ ταλάντου τὰς δημοσίας προσόδους. καὶ τόκον ἤνεγκαν δημοσθένει τοῦ δωροδοκήματος δραχμὴν τοῦ μηνὸς τῆς μνᾶς: ἕως τὸ κεφάλαιον ἀπέδοσαν. id est coacti aũt Oritę cũ pecunię inopia ꝑmerẽtur: vectigalia publica in talẽti summã ipsi oppignerauere: & fœnus Demostheni scelerate mercedis iterim pepẽderũt: drachmas mẽstruas in singulas minas: quoad sortẽ reddiderũt. Hoc vnũ exẽplũ maius est q̃ vt adminiculo egeat: q̃q̃ & aliis exẽplis nõ caremus. Simile est illud apud Athenęum circa finẽ lib. xiii. ex oratione Lysię. οὗτος ὦ ἄνδρες δικασταὶ ὀφείλων ἀργύριον ἐπὶ τρισὶ δραχμαῖς σωσίνῳ τῷ τραπεζίτῃ: προσελθὼν πρός ἐμὲ: ἐδεῖτο μὴ περιϊδεῖν αὐτὸν διὰ τοὺς τόκους ἐκ τῶν ὄντων ἐκπεσόντα. κατασκευάσομαι. δὲ ἔφη τέχνην μυρεψικήν. ἀφορμῆς δὲ δέομαι. καὶ οἴσω δέ σοι ἐννέα ὀβολοὺς τῆς μνᾶς τόκους. Hic est iudices qui cum versuram fecisset a Sosimo trapezita ternis drachmis: ad me venit: orãs vt se fœnore obrutum & facultatibus lapsum ne despicerem. Est mihi (inquit) in animo vnguentariam factitare: sed facultas non suppetit. Si mihi mutuam pecuniã dederis: nouenos tibi obolos in singulas minas pensitabo. Hæc verba ita intelligenda esse dico: vt ternas drachmas prius pro tribus cẽtesimis: & nouenos obolos pro sesquicentesima accipiamus. Qui eñi querebatur se graui fœnore ad inopiam redactum & ad pignorũ distractionem: ab amico postulat vt dimidio leuiore vsura pecuniam sibi mutuet. vt cum officinam vnguentariam instituerit: liberare se eo quęstu ab ære alieno possit. Singulæ siqdẽ drachmę in singulas minas ac singulos menses pensitatę centesimam vnã faciunt: quę centesimo mense sortem æquat. Ita ternę drachmę ternas centesimas faciũt. Noueni autem oboli sesquidrachmam tantum valent: cum drachma sex obolos pẽderet. Fœnoris autem nautici exemplũ est apud Demosthe. in oratione

Drachma.

quæ πρὸς λακρίτου παραγραφὴν dicitur: his verbis. ἐδάνεισαν ἀνδροκλῆς καὶ ναυκράτης ἀρτέμωνι καὶ ἀπολλοδώρῳ φασηλίταις ἀργυρίου τρισχιλίας δραχμὰς ἀθήνηθεν: καὶ ἐντεῦθεν εἰς βόσπορον. ἐὰν δὲ βούλωνται τῆς ἐπ᾽ ἀριστερὰ μέχρι βορυσθένους: καὶ πάλιν ἀθήνασε: ἐπὶ διακοσίαις εἰκοσιπέντε τὰς χιλίας. ἐὰν δὲ μετ᾽ ἀρκτοῦρον ἐκπλεύσωσιν ἐκ τοῦ πόντου ἐφ᾽ ἱερόν: ἐπὶ τριακοσίαις τὰς χιλίας. Id est. Androcles & Naucrates pecuniã fœnerati sunt Artemoni & Apollodoro phaselitis ad tria millia drachmarum: hoc est triginta minas. conuenitq; vt Athenis pecuniam Mendan exportarent: indeq; in bosphoron aut etiam si placeret sinistrorsum nauigare ad Borysthenen vsq;: & rursus Athenas cum mercibus redire. Statutus autẽ modus fœnoris in millenas drachmas ducentęuicenęquinæ drachmę. Qꝫ si post arcturum portum exeant e ponto ad sacrum promontorium nauigaturi: trecenę in millenas. Hoc perinde est ac si diceret ĩ denas minas ter-

næ minæ vel binæ cum quadrante minæ.quæ ratio longe abeſt ab illa cente-
ſima Accurſianorũ. Hoc enim conuẽto fœnus non in menſem ſtatutum in-
telligo:ſed ſemel in maris cõmeatũ remeatũq;: & in eius negociationis exitũ.
Hæc autem quę rettuli:verba ſunt ſyngraphę nauticę.Ipſe Demoſthenes in
oratione quæ παραγραφὴ πρὸς παραίνετον inſcripta eſt:centũ & quinq; minarũ
totidem drachmas menſtruas τὸν γιγνόμενον τόκον eſſe dicit: hoc eſt iuſtam
& legitimam vſurã μισθοῦται δὲ πεντήκοντα μνῶν τοῦ γιγνομένου τόκου τὸ ἀργυρίου: πέντε
καὶ ἑκατὸν δραχμῶν τοῦ μηνὸς ἑκάστου. Quibus verbis circa principiũ eius oratio
nis poſitis ſignificat:contractũ illum nomine quidẽ cõductionem fuiſſe : ſed
reuera mutuũ vſurariũ.Quem contractũ nequis improbandũ cenſeret: addi
dit vſurę loco penſitationẽ menſtruã ſe ſtipulatum:quãtã ſcilicet vſuram ſti-
pulari per leges liceret . Eam autẽ eſſe in ſingulas minas drachmas ſingulas.
Idem ἐν τῷ πρὸς νικόστρατον: τίθημι οὖν τὴν συνοικίαν ἑκκαίδεκα μνῶν παμβωτάδῃ: ὃν
αὐτὸς οὗτος προεξένησεν: ἐπὶ ὀκτὼ ὀβολοῖς τὴν μνᾶν δανείσαντι τοῦ μηνὸς ἑκάστου.
Oppigneraui igitur diuerſorium meũ in ſedecim minas Pambotade qui eã
pecuniam repræſentauit:in ſingulas minas octonis obolis quolibet mẽſe cre
ditori fœnoris nomine conſtitutis:atq; hæc & hoc ipſo interprete & proxe-
neta facta eſt conſtitutio.Hæc vſura centeſimam triente excedit.Vſura autẽ Vſurę ſpecies
apud antiquos duplex fuit:terreſtris & nautica:Terreſtris mẽſtrua erat:nau
tica iterum duplex fuit:vna quæ in alteram tantum nauigationem ſtatueba-
tur (hæc a græcis heteroplus dicitur) altera ita contrahebatur: vt nõ aliter Heteroplus.
deberetur:nec ipſa:nec ſors eius:q̃ ſi nauis cum mercibus ſoſpes domum re-
diiſſet.Hãc amphoteroplum dicunt:de quo locutus eſt Modeſtinus in.l.pri-
ma de nautico fœnore.Demoſt.πρὸς φορμίωνα.καὶ οὗτος μὲν ἐδάνεισεν αὐτῷ δισ-
χιλίας δραχμὰς ἀμφοτερόπλουν: ὥστ᾽ ἀποδοθῆναι ἀθήνησι δισχιλίας ἑξακοσίας δραχμάς.
Et hic quidem (inquit) mutuo dedit duo millia drachmarum pecuniæ vtro
biq; traiectitię:vt Athenis duo millia drachmarum & eo amplius ſexcẽtas re
ciperet.His verbis liquet id quod ſupra diximus:vſuram nauticam nõ men-
ſtruam fuiſſe ſed vna in omne tempus nauigationis & negociationis conſti-
tutione taxatam. Fuit enim pecunia a Lampide nauclero Phormioni fœnera
to mutuata athenis in Pontum:& a Ponto athenas.Et hęc ratio maior eſt ſeſ
quiquarta:& iure pandectarum non admiſſa . Nam legitima vſura traiecti-
tię pecuniæ non poteſt duplam centeſimam excedere: vt auctor eſt Papinia-
nus in.l.nihil itereſt.A græcis ephectos tocos vocatur.i.ſuperſexta vſura. Cu
ius exemplum luculentum eſt in ſupradicta Demoſthenis oratione . Nouiſſi
mũ exemplum addemus ex Iſæo in oratione περὶ τοῦ ἀγνίου κλήρου.in qua bo
na cuiuſdam defuncti recenſens & nomina:ita inquit.χρέα δὲ ἐπὶ τόκοις ὀφειλό
μενα περὶ τετρακισχιλίας ὧν τὸ ἔργον ἐπέφερεν ὀβολοῖς ἑπτακόσιαι καὶ εἴκοσι δραχμαὶ
γίνονται τοῦ ἐνιαυτοῦ.Debita autem vſuraria ad quatuor millia drachmarum.
cuius quæſtus ſingulis annis ſeptingentę viginti drachmæ fiunt fœnore no
uenum obolorum.Poſt hæc verba quis controuerſiam referre audeat eorum
quæ diximus? Cum enim centeſima in ſingulos millenarios centum & vigin
ti annuas pariat:ſequitur vt ſeſquicenteſima centum & octoginta pariat.qui
numerus quadruplicatus ſeptingentas & viginti efficit.Noſtra autem ratio

hodie in pensitationibus & vectigalibus quæ prædiis imponuntur: bessales vsuras referre quodammodo videtur. sed qui innocentius stipulari volunt religione obstricti: aut ciuili fœnori detrahere aliquid: aut precio addere solent. Vnciaria vsura est: cum centenarius singulos parit vt in l. Titium de administratione tutorum. Qui autē religione soluti sunt: & hodie Epidecatum probant: nos vectigal decimarium appellare possumus. quod nec boni viri probāt: & inciuile iam existimatur: ex quo tempore Hermolaus rem vsurariam male esse intellectam a iuris enarratoribus docuit. Sestertius igitur & nummus idem apud auctores significant. quoniam quaterni denariū valent. Itaq; Cicero in Ver. acti. iiii. cum ita dixisset: nam cum ex Sicilia legibus frumentū in cellam sumere liceret: idq; frumentum senatus ita æstimasset quaternis sestertiis tritici modium: binis ordei: iste numero ad summā tritici adiecto: tritici modios singulos cū aratoribus denariis trinis æstimauit. hæc verba velut exponens paulo post ita subdidit. verūenimuero cum esset frumentum sestertiis binis aut etiā trinis quibusuis in locis prouinciæ: duodenos sestertios exegisti. & itidem hoc declarat multis aliis in locis eiusdem actionis. At vero denarius drachmæ pōdus habebat dūtaxat atticæ. Pli. li. xxi. Drachma attica (fere. n. attica obseruatione medici vtuntur) denarii argentei habet pōdus. Plutar. in Sylla. potitus rerum Sylla cum multos occideret: & libertini generis homo quēdam ex proscriptis occultare conaretur: & proinde e saxo præcipitandus esset: obiecit Syllæ: q̄ vna simul in domo vitā egissent: cū interim ipse quidē pro superiore habitaculo duo millia nūmū: ille autē pro inferiore tria millia mercedem penderet. Itaq; inter vtriusq; fortunā mille nūmos interfuisse: qui drachmas atticas ducentas & quinquaginta valebant. Idē in Bruto. Testamento cū legasset Cæsar ciui cuilibet septuagintaquinq; drachmas: præterea reliquisset hortos qui trans tyberim erant: ingens beneuolentia & admirabile desideriū omnes tenuit. de hoc apud Trāquil. in Cæs. ita legimus. populo hortos circa tyberim publice & viritim trecenos sestertios legauit. si sepuagintaquinq; quater multiplices: trecētos efficies. qua ratione quinq; & viginti drachmæ centenos sestertios valent. Idem Plutar. in Antonio. Caius Cæsar adolescens hæres a Cæsare scriptus ex Apollonia rediit: debebat Romanorum cuiq; drachmas quinq; & septuaginta ex testamēto patris. Apud Appianū tamen in secundo bellorum ciuilium ita legitur: populo horti trans tyberim prębiti: singulis Romanorum ciuibus qui in vrbe aderāt quinq; & octuaginta drachmæ atticæ collatæ. sed errorem esse numeri nō dubie affirmauerim: quippe idem Appianus septuaginta quinq; drachmas pro trecenis nummis dixit: vbi de Cæsaris liberalitate loquēs: singulis (inquit) ex populo minam vnam atticam dedit: de quo Trāquillus. trecenos quoq; nūmos quos pollicitus olim erat viritim diuisit. quo ex loco probari videtur minam atticam quinq; & septuaginta drachmarum fuisse: id quod apud Priscianū legitur: quod tamen postea explicabimus: Sed interim centenariam minam intelligere oportet. Nunc igitur causam tenemus cur sestertia singula mille nummos sestertios significēt. nam duæ libræ & selibra seu (quod idem est) mnæ duę & hemimnęon ducentas & quinquaginta drachmas valent: quę si

Epidecatum fœnus.

Denari⁹ quaternis sestertiis valuit.

Denarius drachmalis erat.

Sestertia singula millia singula nūmorū significant. Hemimnęon idē qd selibra.

quaternario multiplicentur mille nūmos efficiunt. quomodo igitur sestertii dicti sunt nūmi: q̄ duos asses & semissem singuli valerēt id est dipondium & semissem: Ita sestertia ex eo dicta sunt q̄ duas libras singula & selibrā argēti valerent. Ita factū vt quadringēta sestertia. & quadringenta millia sestertium nummorū antiqui pro eodē ac sine discrimine significatus dicerēt. verum id adnotandum q̄ libram nunc & minam centenarias intelligimus: indifferenter vtentes: quod pondo etiam identidem appellatur Pli. lib. xxi. mna quā nostri minā vocant: pendet drachmas atticas centum. quo in loco Hermolaus mnam (inquit) libram: minā: pondo pro eodem nostri dicunt: vt græci μνᾶν λίτραν ὁλκὴν. quod dictum vt non vsq̃quaq̃ verum est: Ita in re nummaria libram & minam pro eodem fere vsurpari dep̄hendimus: vix vt differentiam animaduertere possis q̄libet obserues accurate & latinos & græcos. idq̃ cū ex eo videtur quod de sestertiis diximus: tum vero ex sequentibus magis cōprobabitur ὁλκὴ autem interdum pondus significat: vt cum Dioscorides dicit ὁλκὴ τριωβολοῦ: pōdus trium denariorum: aliquando drachmam vt apud eundem Diosc. identidem. Drachma igitur non modo pondus denarii Romani: sed etiam nummum significat eodem pondere percussum ab Atheniēsibus. quod p̄ter auctorū exempla etiam versus illi significant: In scrupulis ternis drachmam: quo pondere doctis argenti facilis signatur pondus Athenis. Ventū iam esse ad locū præcipitē: horrore quodā animi sentio: instātis & proximi periculi magnitudinē reputantis. hoc est enim caput eius rei quā agimus: hic cardo totius operis: hęc deniq̃ alea ācipitis incœpti: vt ostēdere aggrediamur vel demonstrare potius quid inter sestertia centū & sestertium centies inter sit. trāsitus omnino & lubricus & abruptus: vt aut in baratrum quoddā errorum præcipitaturus sim: si in eo quicq̄ titubauerim: aut tenorē inoffensum seruare commentatio hæc nequeat: si inibi vel tantulū a veritate deflexerim. Cum alioquin ita sit hoc opus coagmentatū: ita in sese tractatus hic coibilis: vt nulla fere pars conuelli citra compaginis ipsius labefactationē possit. Ac mihi quidē audendū omnino erat: & eorū exēplo periclitandū: qui res magni discriminis antea susceperūt: si nō etiam ea esset huius libri ratio: vt geniū nullum (vt dicitur) habiturus sit: nisi superioris æui scriptorū placita deleuerit. vt si (quod abominor) propositi cōpos nō euaserim: designatoris ridiculi opinionē subiturus sim. Sed quid agas vbi eo iā peruicacię vētū est vt & moderari tibi nequeas: & cōsulere integrū nō sit: Quū eorū occursum vitare nō possis quibus hoc facturū te receperis: nisi si tibi publico interdixeris: id est nisi domesticū tibi consciueris exiliū? Agedū ab stupore animi rursus inferuescamus: & stylū iam hęrentē ad reliqua suscitemus. Audeamus deniq̃ (quādo eo vētū est) affirmare homines doctissimos quibus omnia p̄pemodū debemus: toto (vt aiūt) cœlo id est cētuplicato errasse. Iamprimū Cicero in p̄tura vrbana. Dio qdā fuit Calesinus: qui cū eius filio p̄tore sacerdote hęreditas a p̄pinquo p̄magna venisset: nihil habuit tū neq̃ negotii: neq̃ controuersię. Verres simulac tetigit prouinciā: statim Messanā literas dedit Dionē euocauit. calumniatores ex sinu suo apposuit qui illā hæreditatē Veneri Erycinę cōmissam esse dicerēt. Hac de re ostēdit seipsum cogniturum.

Quadringēta sestertia & quadringēta millia.

Libra. mina & pondo pro eodem ponitur.

ὁλκὴ.

Drachma.

Quid īter sestertia centū & cēties sestertiū intersit.

possum deinceps totam rem expedire. deinde ad extremũ id quod accidit dicere: Dioné sestertiũ decies/centena millia numerasse vt causam certissimam obtineret.hoc cũ dicat Cice.In p̃tura vrb.quæ secũda est in Verrẽ actio. Idẽ in.iii.actione hoc crimẽ repetẽs ita inquit.simul atq; e naui egressus est:dedit operã vt Calesinus ad se Dio cõtinuo veniret. Hic est Dio iudices nũc beneficio Quinti Metelli ciuis Ro.factus. de quo multis viris primariis testibus: multorũq; tabulis vobis priore actione satisfactũ est sestertiũ vndecies numeratum esse:vt eã causam in qua ne tenuissima quidem dubitatio esset: isto cognoscente obtineret.ita sester.vndecies. Q.Dioné q; hęreditas ei obuenisset: nullãq; aliã ob causam perdidisse. Ex horũ locorũ collatione intelligimus qđ decies cẽtena millia sestertiũ dixerat in secũda actione:hoc in.iii.vndecies sestertiũ dixisse.q̃q̃ in illa nõ decies cẽtena sed vndecies legendũ est:vel vtrobiq; decies.Quare decies sestertiũ nõ decẽ sestertia significat:sed mille potius:hoc est decies cẽtena millia:summa scilicet cẽtuplicata.qđ autẽ vndecies sestertiũ amplior sit summa q̃ quadringẽta sestertia ex eadẽ oratione liquet.Sequitur eñ statim post illud Dionis crimen & aliud qđ his verbis prosequitur.Accipite aliã in minore pecunia nõ minus impudentẽ calumniã.Sosippus & Epicrates fratres sunt Agrigentẽses. horum pater abhinc duo & viginti annos mortuus est.In cuius testamento quodã loco si cõmissum quid esset: mulcta erat Veneri.ipsos.xx.annos cũ tot interea p̃tores:tot q̃stores:tot calumniatores in prouincia fuissent:hęreditas ab iis Veneris nomine petita nõ est. causam Verres cognoscit.per Volcatiũ pecunias accepit fere ad sester.quadringẽta millia ab duobus fratribus.Quadringẽta sestertia Cicero minorẽ pecuniam decies vel vndecies sestertio appellauit. Quare iam fere planũ factũ est decies sestertium quadraginta partibus plus esse decem millibus sestertium. Et rursus statim infra.quę vis erat Volcatio tanta vt sester. quadringẽta millia duobus hominibus auferret? Ecquis Volcatio si sua sponte venisset vnam libellam dedisset? at ego amplius dico: sestertium quadringẽties accepisse te arguo contra leges.Ex his verbis liquido apparere potest quadringenties sestertium longe ampliorem summam esse q̃ sestertia quadringenta. cũ omnia Verris furta quadringenties sestertium æstimauerit:quæ innumera & incredibilia ab eo recensentur.ab vno.n.homine:vno nomine: vno furto decies cẽtena sestertia accepisse dicit:a tota autẽ Sicilia triẽnio & variis furtorũ expilationũ rapinarũq; nominibus quadringẽties sestertiũ (tãq̃ rem fidem excedẽtem) abstulisse oratorie vociferatur. tanti.n.æstimari voluit litem repetũdarum Verri ob iurisdictionis furta: ob interuersas pecunias in frumẽto imperando:in locandis decimis frumẽti: & ob expilationes publicas priuatasq; signorũ æreorũ:& vasorũ argenteorum: quæ crimina inusitata esse vidẽtur & fidẽ excedẽtia iis qui accusationes illas perlegũt.Quare ipse Cicero primã accusationẽ ita claudit.dicimus.C.Verrem.cum multa libidinose:multa crudeliter in ciues Ro. atq; in socios:multa in deos hominesq; nefarie fecerit: tũ præterea quadringẽties sestertiũ ex Sicilia contra leges abstulisse. sic.n.legit Asconius Pedianus:q̃q̃ in exemplaribus.cccc.sestertia legatur etiã manu scriptis. Quod autem in diuinatione legitur:Sicilia tota si vna voce loqueretur:

Decies sestertium.

hoc diceret:qđ auri:qđ argenti:qđ ornamentorũ in meis vrbibus sedibus delubris fuit: qđ in vnaquaq; re beneficio senatus populiq; Ro.iuris habui: id mihi tu.C.Verres eripuisti atq; abstulisti. quo nomine abs te sestertiũ millies ex lege repeto.hoc (inquit) Asconius per auxesim dictũ est.Cicero.n.postea hãc summã ad quadringẽties contraxit:vt in multis locis repetit.Idẽ Cicero in eũdẽ acti.iii.Heraclius est Hieronis filius Syracusanus:homo i primis domi suę nobilis.& ante hũc ꝑtorẽ vel pecuniosissimus Syracusanorũ.nũc nulla alia calamitate nisi istius auaritia atq; iniuria pauperrimus.huic hæreditas facile ad sestertiũ tricies venit testamẽto ꝓpinqui sui Heraclii. plena domus celati argenti optimi:multęq; stragulę vestis.ꝓciosissimorũq; mãcipiorũ.erat in sermone magnã Heraclio pecuniã venisse.nõ solũ Heracliũ diuitẽ sed etiã ornatũ supellectile argento veste mãcipiis futurũ.& inferius.posteaq̃ (inqt) damnatus est absens Heraclius:nõ solũ illius hęreditatis de qua ambigebať quæ erat tricies sestertiũ:sed omniũ bonorũ paternorũ ipsius Heraclii:(quę nõ minor erat pecunia) palęstræ Syracusanorũ hoc est Syracusanis possessio tradiť.& rursus inferius.Verũ est illud ꝑclarũ.Syracusani qui ꝑfuerãt his Heraclii bonis verbo redigẽdis:re dispertiẽdis: reddebãt eorũ negotiorũ rationẽ in senatu.dicebãt scyphorũ paria cõplura:hydrias argenteas: ꝑciosam vestẽ stragulã:multa mãcipia preciosa Verri data esse.dicebãt q̃tũ cuiq; eius iussu nũmorũ esset datũ.gemebãt Syracusani:sed tamẽ patiebãtur. repente recitatur vno nomine sestertiũ. ccl. millia iussu ꝑtoris data. fit maximus clamor omniũ.& paulo post de pecunia illa reddita a Verre loquẽs. Numerantur illa ducẽta quinquaginta sestertia Syracusanis. Nonne ex hoc loco patet clarissime ducenta quinquaginta sestertia hoc est.ccl.millia sestertiũ nũmorũ particulã vnã esse tricies sestertii? Quippe tricies sestertiũ significat tricies centena millia sestertiũ nummorũ.Quomodo & illud Suetonii Tranquilli in Augusto: senatorum cẽsum ampliauit ac pro octingentorũ millium summa duodecies sestertium taxauit id est duodecies centena millia sestertium.quod cum in omnibus exemplaribus legeretur: Antonius Sabellicus vir alioquin diligẽs & doctus:emendasse se gloriatur: vt supradictũ est:& pro duodecies sestertiũ:duodecies centies legẽdum esse contendit: cui etiam astipulatus est Philippus Beroaldus itidem ipse doctus ac multæ lectionis: ambo nihil in ea re videntes.Hoc & ex eodem auctore alio loco ostẽdi potest in Othone. Sperauerat (inquit) fore vt adoptaretur a Galba: idq; in dies expectabat. Sed postq̃ Pisone prælato spe decidit:ad vim conuersus est: instigante super eum dolorem etiam magnitudine æris alieni. neq; enim dissimulabat nisi principem se stare non posse:nihilq; referre ab hoste in acie:an in foro sub creditoribus caderet. ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertium expresserat:hoc subsidiũ tanti cœpti fuit: ac primo quinq; spiculatoribus cõmissa est res: deinde decẽ aliis: quos singuli binos ꝓduxerãt:omnibus dena sestertia repſentata:& quinquagena ꝓmissa:per hos sollicitati reliqui. Insignis erat ille locus ad animaduertẽdã differẽtiã inter dena sestertia & decies sestertiũ:& tamẽ ibi quoque Sabellicus decies sestertiũ dena sestertia interꝑtatus est:cõniuẽte Beroaldo. Si.n.qndecim spiculatoribus

dena sestertia repræsentata: hoc est singulis decem: iam cētum quinquaginta sestertia fiunt: & si quinquagena ꝓmissa hoc est singulis quinquaginta: septingenta quinquaginta in summa fiunt quæ simul iūcta nongēta millia sestertiū faciunt. At Tranquillus dicit decies sestertium subsidium tanti cœpti fuisse: id est inuasionis imperii Romani. Iam igitur effectum habemus decies sestertium non minus esse nongētis sestertiis. Martialis in pri. epigram. Millia pro puero centum me mango poposcit. Risi ego: sed phœbus protinus illa dedit Hoc dolet & queritur: dolet hoc mea mētula mecū: Laudaturq; meā phœb9 in inuidiā. Sed sestertiolū donauit mētula phœbo Bis decies: hoc da tu mihi: pluris emā. Calderinus vir ingeniosus bis decies sestertiū. xx. sestertia interpretatur: corrupto sensu epigrāmatis. Cuius dubio procul huiusmodi sensus est: nō mirū esse si phœbus puerū centū sestertiis licitatus esset: quanti martialis emere non potuerat: quippe qui vicies centena millia sestertiū ex quæstu collegisset: hoc est vicies tantū quāti puerū mercatus erat. alioquin sensus erit absurdissimus. Cicero. xiii. epistol. ad filium scribēs. Titi pinnii filio mire erudito studioso & modesto: pecuniā Nicęēses grandē debēt: ad sestertiū octogies: & vt audio imprimis volūt ei soluere. ibi iterpres epistolarū: sestertiū (inquit) ꝓ sestertiorū ponitur & subauditur millia: id est ad octoginta millia sestertiū. eleganter aūt in his sermonibus ponunt oratores & poetæ aduerbia pro nominibus: vt debes decies sestertiū: quadragies sestertiū: & sic in cæteris: & vtuntur genitiuo syncopato in nominibus nummorum. dicimus etiam hoc sestertium & hic sestertius: hactenus ille. Ego autem octogies sestertium: octogies centena millia sestertium significare affirmo: & grādē ob id pecuniā a Cicerone dictam. Hoc etsi ex prędictis satis confirmatum videtur: nō tamen scrupulo carebit vt video: si em̄ hoc verū est (dicet aliquis circūspect9 obseruator) quonā modo intelligi illud potest quod apud Tranquillū in Vespasi. legit̄. sed & in funere Fauo archimimus ꝑsonā eius ferēs: imitāsq; (vt est mos) facta ac dicta viri: interrogatis palā procuratoribus quāti funus & pōpa cōstaret: vt audiuit sestertiū cēties: exclamauit cētū sibi sestertia darēt: ac se vel ī tyberim proiicerent. hic locus (vt arbitror) Tranquilli interp̄tes fefellit vt idē esse putarēt sestertiū cēties & sestertia cētū: quē tamē corruptum esse necesse est intelligere ex iis quę ante demōstrauimus. Vtrobiq; aūt sestertium centies legēdum esse argumentis probari non leuissimis potest. Nam pręterq̄ ꝙ veritati nō cōgruit vt funus imperatorū cētū sestertiis æstimaretur: quū Nero imperatorū omniū flagitiosissimus: qui destitutione cōterritus pugione sese interemerat: furtim raptimq; a libertis sepultus: bis tantidē funeratus sit: de quo idem Tranquillus: funeratus est (inquit) impensa ducentorum millium: stragulis albis auro intextis quibus vsus calendis ianuariis fuerat: reliquias Eclogae & Alexandria nutrices cū Acte concubina gentili domitiorum monumēto cōdiderūt. Cū igitur id simile veri nō est vt poeta mimographus Vespasiani funus vt deparci principis ita optimi: cētū millibus nummorū æstimarit cum princeps nequissimus ante eum Nero ducētis funeratus fuisset: tū vero sapiētis poetæ nō fuisset: tā licēter illudere fastigio principali: vt ob paruā pecuniam eousq; cōmotū fingeret: vt vel in Tyberim se abiici ꝑoptaret q̄ tātula

Decies sestertiū et dena sestertia.

Tranq. locus

pecunia funerari.eodẽ igitur errore apud Tranqui.centũ pro centies ſcriptũ eſt librariorũ tẽporũq; vicio:quomodo apud Cice.in acti.pri.in Ver.quadringenta pro quadringenties vt ſupra diximus:& apud Pli. nõ ſemel idem error dephẽditur vt infra oſtẽdetur.Maioris eſt illud anxietatis quod apud Plutarchũ in Antonio legitur his verbis. Antonii munificẽtię vnũ exẽplũ narrabo. cuidã ex amicis dari iuſſerat millia vigintiquinq;. hoc Romani decies ſeſtertiũ appellant:procuratore autẽ admirãte:& vt magnitudinẽ donationis oſtẽderet:in cõſpectu eius pecuniã depromẽte:rogauit Antonius quid hoc eſſet? illo aũt rẽſpõdẽte eã eſſe pecuniã quã dono dari iuſſiſſet: conſpicatus hominis improbitatẽ:equidem (inquit) arbitrabar ampliorẽ pecuniã decies ſeſtertiũ continere.hoc vero parũ eſt.Itaq; tãtũdem ſuperadde:ſic in Plutarcho latino facto legitur & ille locus vno in loco ab Antonio Sabellico citatur: & ab Roberto Vulturio in libro de re militari & ab aliis itidem: qui de re nummaria ſcribentes locũ eũ vere traductũ exiſtimauerũt:cuius tamen ſenſus pugnat cũ eo quod omnes de ſeſtertiis cenſuerũt:nam cũ illi omnes cõcordi errore decies ſeſtertiũ decẽ ſeſtertia ſignificare dixerint: Plutarchus ſi locus ille non mẽdoſus eſt:vigintiquinq; ſignificare dixit.Ego cum in eo quod tuendũ ſuſcepi:pertinaciter hęream:poſſim fortaſſe ſi alium exitum rei non inueniã: vel in hanc præcipitem defenſionem erumpere: vt dicã Plutarchũ hominem græcũ in Romanorũ cõſuetudine falli nõ nihil potuiſſe.Sed cũ veritatẽ tueri alia via poſſim:temerariũ omnino eſſet & inſcitię plenũ:futuli vti vmbone & e medio ſumpto:auctoris tãti eleuata auctoritate:pſertim cũ eius teſtimonio vt graui & irrefutabili vſurus ſim in ſequẽtibus.Proinde eũ Plutarchi locũ accurate mihi anxieq; verſanti:hoc etiam in mentẽ venit: poſſe me & hoc quoq; eius dicto vti ad confirmandũ id qđ dixerã:& id quod mihi obiici poteſt in meam rem vertere.Primũ igitur hoc dico conſentaneũ veritati nõ eſſe vigintiquinq; millia nũmorũ magnificam donationẽ a Plutarcho dictã eſſe præſertim eius imperatoris qui bonã partem imperii Ro.teneret:& in ſuos vſus verteret:vt infra oſtẽdemus.paruã autẽ eſſe eam ſummã interim ſaltem ex eo liquebit: ꝙ Martialis puerũ Amaſiũ centũ millibus emptum eſſe in eo epigrãmate ſcribit qđ ſupra rettulimus. Deinde hoc dico hũc errorem ex eo inualuiſſe:ꝙ hęc verba q̃uis mendoſa:veritati tamẽ magnopere alludũt.quo modo eñ ſeſtertius duos & ſemis aſſes valet: & ſeſtertia ſingula duas libras & ſelibrã vt antea docuimus:ſic illud genus tertiũ ſeſtertii duo millia & quingẽtos nũmos valere poſſe videbatur. Quare pulchre ratio quadrare videbatur vt decies ſeſtertiũ vicena quina millia valeret. Ego aũt cũ dixerim eius generis ſeſtertiũ cẽtũ millia valere:qđ alii ſingula millia valere dixerũt: ſed apud Plutarchũ tamẽ pro binis millibus & quingẽtis legi:ſic eñ inquit Sabellicus: Inueniẽda ratio eſt & quidẽ huic loco cõſentanea:quę hũc ſcrupulum lectori eximere plane poſſit: vt autẽ hoc fiat neceſſe eſt accedere in ſingulas ſeſtertii huius vnitates nonaginta ſeptẽ millia & quingẽtos nummos. hoc vero pulchre fiet ſi ita apud Plutarchũ legamus. cuidã ex amico dari iuſſerat viginti quinq; myriadas drachmarũ:ſingulę myriades dena millia drachmarũ:id eſt denariorũ valẽt.quę quinquies & vicies multiplicata:ducenta quinquaginta Locus Plu.

millia denariorum faciunt.quæ summa rursus quater ducta(cum quilibet denarius quaternos ſeſtertios valeat) mille ſeſtertia efficit:id eſt decies cētena millia ſeſtertium.ſic a Plutarcho gręce ſcriptū eſſe ne dubitē(videre em̄ mihi eā vitā græce non contigit)facit mos Græcorum & ipſius Plutarchi : ipſaq; rei veritas:quā cōſertis manibus retentanti mihi nec mendæ librariorum eripere nec errores interpretationum poſſunt.argumēto erit ille locus eiuſdem Plutarchi in Galba.δοκεῖ δὲ μηδ' αὖ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις μόνον ἑλέσθαι τὸν ὄθωνα κληρονόμον: ἀκόλαστον εἰδὼς καὶ πολυτελῆ καὶ πεντακισχιλίων μυριάδων ὀφλήμασι βεβαπτισμένον.Videtur autem Galba Othonem ne in priuato quidem patrimonio ſucceſſorē ſibi deſtinaſſe:vt quem ſciret & vitæ incontinentia luxuq; p̄ditū & inſuper ære alieno merſum ad quiq; millia myriadum.hoc vt recte interpres quinquagies decies cētena millia colligit:ſic ego latine & vſitate quingenties ſeſtertium verterem.quod genus loquēdi aſſequi nemo Neotericorum potuit.quę

Quīgēties ſeſtertium.

cauſa eſt vt in libris e gręco verſis alias ꝓrſus ſūmas legam⁹ q̄ in libris antiqs latinorum.vt apud Appianum idētidem:& apud Oroſium vno in loco mox videbimus.qui cum ſupra mille annos fuerit:priſcum tamen morem non tenuit.eum autem morem græcorum fuiſſe vt non per numerum nummorum nec per ſeſtertia:ſed per myriadas drachmarum omnes ſummas pecuniæ memoriæ traderent:dūtaxat de Romanis ſcribentes:ex dicendis conſtabit cum eorum auctoritatibus vtemur.ſed & de hoc more loquendi lib.iii.videbimus ex Demoſthene.Q̄ꝛ q̄ autem per ea quæ hactenus dicta ſunt:ſatis demōſtraſſe videri poſſim quid ſeſtertium decies a ſeſtertiis decē differat:& ea quæ occurrere poterant dubia diſſoluiſſe:iamq;(vt arbitror) lectores cum ad hūc locum accurata intentione legendo peruenerint:fidem dictis noſtris accommodare non dubitaturi ſint:vlterioreq; nobis probationem remiſſuri quod ad hoc quidem attinet:hanc tamen in me legem vltro ferre planeq; ſancire hoc in opere ſtatui:vt nunq̄ perfun ctus pollicitatione videar: niſi ita omnia perſpicua fecero : vt negare omnino quiſq̄ ea quæ demonſtrauero : citra improbitatem nequeat . vt hoc autem efficere poſſim vtar rurſus Ciceronis auctoritate:qui in actione.iii.in Verrem : cum multa Verri furta obieciſſet per totam eam orationem:ad extremum velut ſummam criminum exaggerans vnius tantum oppidi furta ac paucorum menſium colligere ſtatuit:vt de vniuerſis pecuniis per iniuriam ablatis documentum coniecturamq; daret.ait igitur ſe publicanorum tabulas conquiſitas obſignaſſe: & ad iudicium illud Verris attuliſſe:vt ex perſcriptis ſub nomine prætoris nauium commeatib⁹ conſtare iudicibus ratio poſſet earū mercium quas Verres tunc ſiciliæ prætor in Italiam deportandas curaſſet.Eius igitur hæc Verba ſunt circa finem oratiōis.Cum hæc paucorum menſium ratio in his libellis ſit:facite:vt vobis triennii totius veniat in mentem:ſic contendo:ex his paruis libellis apud vnū magiſtrum ſocietatis repertis:vos iam coniectura aſſequi poſſe cuiuſmodi p̄do iſte in illa prouincia fuit:q̄ multas cupiditates:q̄ varias:q̄ infinitas habuerit:quātam pecuniam non ſolum numeratam.verum etiam in huiuſcemodi rebus poſitā confecerit:quæ vobis alio loco planius explicabuntur:nunc hoc attendite,his exportationibus q̄ recitatę ſunt:ſcribit ſeſtertia.lx.ſocios perdi-

disse ex vicesima portorii Syracusis. Pauculis igitur mẽsibus vt hi pusilli & cõtẽpti libelli indicãt: furta prętoris quę essent sestertiũ duodecies ex vno oppido solo exportata sunt. Nego quemq̃ esse acutum ac perspicacem lectorem qui post hæc verba Ciceronis dubitare potuerit de eo quod astruimus. Quod ut omnibus etiã crassioris minernæ lectorib9 planũ fiat: paucis verbis rẽ explicabo. Cum eñ affirmet Cicero societatem publicanorũ ex vicesima portorii sexaginta sestertia id est sexaginta nummorũ millia: ideo ꝑdidisse: ꝙ Verres immunes merces tanq̃ prætorias nec tamen improfessas transportabat: & ex eo colligat furtiuas merces ad sestertiũ duodecies ex vno oppido abstulisse: certo iam certius habeo sestertium duodecies mille ac ducẽta sestertia significare. Si enim sexagenarium vicenario multiplicaueris: mille ac ducẽta fient in summa: atqui Cicero furtorum summam a portorio vicesimæ ꝓbare facile potuit. Si ergo vicesima pars sestertii duodecies sexaginta sestertia esse ab eo dicit: necessario sestertium duodecies mille ac ducẽta sestertia eodẽ auctore erit. hoc etiam post Ciceronẽ Martialis lib. pri. epigrã. docere his verbis potuit. Si dederint superi decies mihi millia centum: Dicebas nondum Scæuola factus eques: Qualiter o viuam q̃ large q̃q; beate? Riserunt faciles & tribuere dei. In ius o fallax atq; inficiator eamus: Aut viue: aut decies Scæuola redde deis. Sic enim & ipse & alii poetę loqui solent sine adiectione sestertii vt idem ad Calenum: Non plenum modo vicies habebas sed tam prodigus atq; liberalis & tam lautus eras Calene vt omnes optarent tibi centies amici. Vbiq; eñ sesterium subintelligẽdum. & in. iii. Empta domus fuerat tibi Tongiliane ducentis: abstulit hanc nimium casus in vrbe frequens. Collatũ est decies: rogo nõ potes ipse videri Incendisse tuam tongiliane domũ? Aperte docet decies sestertium maiorem multo pecuniam esse sestertiis ducẽtis: quo in loco Calderinus: non ducenta sestertia sed ducẽtos nummos ridiculo errore intellexit: sic enim ducenta absolute dicuntur a Martiale vt a Iuuenale quadringenta in pri. saty. Sed quinq; tabernæ quadringenta parãt: id est censũ equestrem. & in quartadecima: Sume duos equites. fac tertia quadringenta. Oratores plerunq; adiiciũt sestertium. Rursus Martialis: Dederas Apici bis trecenties ventri: sed adhuc supererat centies tibi laxum. quo in loco Calderinus Apitius (inquit) habebat septingenta millia: sex consumpserat luxu: & cum adhuc centum superessent: veritus ne non posset explere gulã ea pecunia: venenum bibit. centies ille pro centum millibus intellexit: centuplicato scilicet (vt alii omnes) falsus. Martialis enim centies centena millia intellexit idest cẽties sestertium. ortus est enim apud antiquos ille loquẽdi modus ex compendio sermonis. Nam cum primum dicerent centies centena millia sestertium nummorum: postea vsus obtinuit: vt compendiose centies sestertium dicerẽt: quem loquendi modum nonnulli neoterici non percipientes: centies talentũ protulerunt: quasi sestertium rectus aut accusandi casus sit: & non potius genitiui. poetæ autem & alii interdum scriptores compendium illud iterum cõtrahentes: non centies sestertium: sed centies tantum dicunt: vt in exemplis suprascriptis: subintelligi volentes centena millia sestertium: vt in illo Martialis epigrammate in secundo libro, Illa diues mortua est Secundilla: centena deci

Cẽties sestertiũ cõpẽdiosa locutio.

Compendiosus antiquorum loquendi modus.

es quæ tibi dedit dotis. Decies enim centena millia intelligẽdum: vt apud Iuuenalem: Et ritu decies cẽtena dabuntur antiquo. quam magnam esse pecuniam ex Horatio in pri. sermonum intelligimus: decies cẽtena dedisses Huic parco paucis cõtento: quinq; diebus Nil erat in loculis Asconius quodã in loco. Luscius notus centurio Syllanus: diues e victoria factus nã amplius centies possederat. Ceterũ ex obseruatiõe antiquorum didici: nunq̃ infra denariũ numerũ sic esse eos locutos: vt dicerẽt septies vel octies vel nouies sestertium: sed intra denarium per millia vel sestertia loqui solitos. Cice libro primo Episto. ad Atticum: Lucio Cincio sestertia nongenta pro signis Megaricis vt tu ad me scripseras curaui: & p̃ Cluẽtio: Initio permagnã pecuniã poposcit: post ad id peruenit qđ cõfici potuit: & sester. sexcẽta quadraginta millia deferri ad se domum iussit. Idẽ. Sedecim dico iudices vt Oppianicus absolueretur corrumpendos fuisse: ad stalenũ sexcẽta & quadraginta millia nũmũ esse delata. Et ad Ruffum scribens in quinto episto. nam de sestertiis nongentis millibus certe ita relatũ est vt tu: siue frater tuus referri voluit. Supra decem per aduerbium & genitiuum antiqui fere locuti sunt: vt in exemplis omnibus supius adnotatis. Nõ me latet apđ Pli. li. xxxvi. ad sestertia mille legi: & sestertiis mille ducentis: sed vetusta lectio nõ astipulatur impressis libris Trãq. in Cęsa. Seruiliã Bruti matrem ante alias dilexit: cui & proximꝰ suo consulatu sexagies sestertium Margaritam mercatus est. Sic Pli. li. nono de Lollio. Vt neptis eius quadringenties sestertiũ operta spectaretur ad lucernas. in quibusdam tamen exemplaribus sestertio legitur. Tranq. in Calig. nota res est Aponio Saturnino inter subsellia dormitante: monitum præconem ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi: præteriret. nec dicendi finem factum quoad. xiii gladiatores sestertium nonagies ignoranti addicerentur. quo tamen in loco non dicendi sed licendi lego cõtra fidem exẽplariũ: id est licitandi in auctione. Verum sestertium in superioribus exẽplis gignẽdi casu dicitur vt apud Cic. in Verrem. acti. pri. cognoscet ex me populus Ro. quid sit q̃ iudiciis ad senatorium ordinem translatis: sublataq; populi Romani in vnũquẽq; nostrũ potestate: Quintus Calidius damnatus dixerit: minoris sestertium tricies pretorium hominem honeste non posse damnari. quæ verba licet notis scripta sint in libris impressis: Asconius tamen ita legit. In quo more loquendi (vt supra dixi) aliquid subaudiendum facile intelligimus. vt sit integrum: hominem prætorium damnari minoris tricies centenis millibus sestertium. & quoad xiii. gladiatores nonagies centenis millibus sestertium addicerentur Saturnino dormitãti. sestertiũ enim per syncopã pro sestertiorũ dicitur vt auctor est Cic. in oratore perfecto. frequentius tamen per ablatiuum legitur vt Tacitus li. xvi. cladem Ludunẽsem quadragies sestertio solatus est princeps vt amissa vrbi reponerent. Plin. ad Caluisium libr. iii. episto. vt scias q̃ti videantur posse emi: sestertio tricies: non quia non aliquando quinquagies fuerint. Verum ex hac penuria Colonorum & temporis iniquitate: vt redditus agrorũ sic etiam precium retro abiit. tricies sestertio p̃ tricies cẽtenis millibꝰ dixit Pli. tametsi vir quidã doctꝰ & diligẽs opiniõe inueterata omniũ enarratorũ ductꝰ triginta millibus interpretatus est. Valerius libr. ix. de Cnæo Domitio & L. Crasso

Mos loquẽdi priscorum.

Sueto. lo.

Sestertio.

loquēs.quem cum continuo Craſſus quanti ipſe domum ſuam æſtimaret:in terrogaret:atq; vt reſpondit ſexagies ſeſtertio:quo ergo eam(inquit)mino ris fore æſtimas ſi decē arbuſculas inde ſucciderō:ipſe tricies ſeſtertio inquit Domitius.apud Ciceronem in philip.ii.ſeſtertii in genitiuo legit.Syngrapha ſeſtertii centies per legatos viros bonos:ſed timidos & iperitos facta in gy næceo. ſic apud Tacitum lib.xii.fixum eſt ære publico ſenatuſconſ.quo Liber tinus ſeſtertii ter millies poſſeſſor antiquæ parſimoniæ laudibus cumulabat. Idem eodem oratore Bononiēſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuentum eſt centies ſeſtertii largitione.In Tranquill.ſemel omnino legi vbi in Tyber. Sic inquit. publice munificentiā bis omnino exhibuit:propoſito millies ſeſtertio gratui to in triennii tempus.Illud apud Tacitum aut mendoſum eſt aut inſolens:bis & vicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat:millies enim lego nō mille.Liuius poetarum more abſolute dixit libro octauo de bello Macedo.in L.(inquit)Scipione malim equidem mendum q̄ mendacium ſcriptoris eſſe in ſumma auri atq; argenti:& potius quadragies q̄ ducenties quadragies li tem ęſtimatam.eo magis ꝙ tātæ ſummæ rationem etiam ab ipſo requiſitam P.Scipione in ſenatu tradūt.librūq; rationis eius cū.L.fratrē afferre iuſſiſſet: inſpectāte ſenatu ſuis ipſum manibus compreſſiſſe: indignatum ꝙ cum bis millies in ærarium rettuliſſet:quadragies ratio ab ſe poſceretur. vbi tamē non compreſſiſſe ſed concerpſiſſe lego. ſic Cicero in frumentaria.ſic per tri ennium ad hanc frumenti emptionem centies & tricies erogatum eſt. Illud Plinii ad Caluiſium in quinto epiſt.An cui de meo ſedecies cōtuli: ita lego.an cui de meo ſeſtertium decies cōtuli:huic.cccc.millium paulo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem?quadringenta enim ſeſtertia tertia pars eſt duodecies ſeſtertium.& paulo amplior tertia parte decies ſeſtertium: id eſt mille ſeſtertiorum.Fuit autem cum exiſtimarem omnino ita loquendum eſſe vt poſt aduerbium ſemper genitiuum pluralem ſubiungeremus: hoc modo qui ſupra relatus eſt: hominem prætorium minoris ſeſtertium tricies dam nari non poſſe:& ſexagies ſeſtertium margaritam mercatus eſt.quoniam ſer mo integer hoc poſceret: in quem contracta oratio ſic reſoluitur: ſexagies centenis millibus ſeſtertium nummorum margaritam mercatus eſt.Quare illum loquendi modum quradragies ſeſtertio ſolatus eſt: & Libertinus ſe ſtertii ter millies poſſeſſor:iudicabam errore legentium librariorumq; igno rantia in exemplaribus inualuiſſe. Aliter tamen nunc cenſeo. Quum huiuſcemodi locutione etſi contra rationem recepta:tamen libri magnorum auctorum ſcateāt.Quale illud Ciceronis in Salluſtium ſimile ſupradictis: ne cauſam diceret ſeſtertio duodecies cum Cenſore paciſcitur.vel cū Cæſare po tius vt in antiquo legimus.Cōtra tot tātorūq; ſcriptorū auctoritatem moue re nos non poteſt Lampridii dictum in Heliogabalo.nūq̄ minus ſeſtertiis cē tum cœnauit:hoc eſt argenti libris triginta.aliquādo autem tribus millibus ſeſtertiis cœnauit omnib9 ſupputatis quæ impēdit.Antiqui enim ſcriptores non tria millia ſeſtertia ſed tricies ſeſtertium dicebant.Inter claſſicos autem ſcriptores nec Lāpridius:nec Spartian9:nec Capitolinus nūerari meruerūt. auſim.n.affirmar raro ātiquos vltra mille ſeſtertia ſcripſiſſe.ac neſcio ēt an ra

Seſtertii.

Seſtertio quadragies.

rissime mille dixerint: quomodo nunq̃ aduerbiis vsi sunt infra denarium numerum. alioquin ambiget sermo inter singulos millenosq; nũmos. qui em̃ minus intelligas his Lampridii verbis Heliogabalum tribus millibus nummũ cœnauisse q̃ ter millies millibus: id est tricies centenis millibus? & tñ Lampridius plus cino centenis millibus dicere voluit id est centenis sestertiis. alioqn etiam parum latine dicitur tria millia sestertia & trib9 millibus sestertiis: etiã si apud Ciceronem ita legatur pro Cluentio: vel in libris membranaceis. Stalenus sestertia sexcenta quadragita millia deferri ad se domũ iussit. & sępe alibi apud Col. Pli. & alios: quæ mendosa esse facile cõiicimus. nam & apud Cicerone post alterã ab eo loco chartã sequtur. sexcenta & quadraginta nũmũ millia ad Stalenũ esse delata. sic pro Fonteio. quid vociferabere decem millia talẽta Gabinio esse promissa? vbi talentũ gignẽdi casu lego: quomõ legendũ esse apud Curtiũ ex mẽbranaceo codice admonitus sum. hic em̃ error volumina passim iam olim occupauit errore librariorũ: qui ea verba numerorũ q̃ notis scripta erant: vel vna aut altera syllaba dimidiata: integra transcripserũt: nec numerandi rationem antiquã: nec latine loquẽdi tenẽtes. & alioquin sesterti9 nummus & sestertium genere neutro caliginem multã legẽtibus offuderunt.

Sestertium. Nam vt pro nummo sestertiũ i recto dictum sit mihi persuadere nõ possum. etiam si apud Festum Pliniumq; semel legatur. sed ex collatione antiquorũ voluminum suspectum locum Plinii animaduerti. vt aũt vsq; quaq; priscã elegantiam: multa iam rubigine ignorantiæ exesam: ita reddam9 interpollẽ vt ex pristino nitore desiderari nihil possit: vnum tantum locum Ciceronis ex. prætura vrbana citabimus qui ad hoc ostẽdendum cum præcedentibus satis erit: in qua oratione de rationibus quæsturæ prouincialis relatis a Verre loquens

Ciceronis lo. sic inquit: verba ipsa rationum referens. Accepi vicies ducẽta. xxxv. millia quadringentos. xvi. nummos: dedi stipẽdio: frumẽto: legatis: proquæstori: cohorti prætoriæ sester. Mille sexcenta. xxxv. mil. quadringentos decem & septem nummos: reliqui Arimini sestertium sexcenta millia. hoc est rationes referre? Hoc modo aut ego: aut tu Hortensi aut quisq̃ hominum rettulit? Quæ verba ex collatione Asconii contra fidem exemplarium emẽdauimus: & nisi hoc modo legantur: ratio expensi acceptiq; non quadrabit: quam necesse est quadrare si sensum Ciceronis percipere volumus. Siqdẽ ille Verrẽ Carbonis quęstorem pecuniam publicã auertisse criminatur: falsis ac cõmentitiis rationib9 ad ærarium relatis: eas autem cõmentitias hoc argumẽto probat: ꝙ acceptorum expẽsorumq; paginæ ad nummum quadrarit: ita vt nihil superfuerit reliquamenti: quod fieri vix potuit nisi in confictis rationibus. Cum igitur pagina accepti vicies centena millia & ducenta trigintaquinq; millia & quadringẽtos decẽ & septẽ nũmos habuisset: Verres sestertia (vt ita dicã) mille & sexcẽta. xxxv. quadrigẽtos. xvii. nũmos: variis ncib9 expẽsa reip. tulit: & sexcẽta sestertia Arimini deposuisse sese ascripsit: ne de residuis pecuniis teneri videret? Notãd9 est ergo loquẽdi modus ãtiquorũ. accepi vicies & ducẽta hoc est bis & vicies sestertiũ: quod Cicero vel Verres potius dixisset: nisi minores illas sũmas addendas habuisset: id est. xxxv. millia quadringentos nũmos. Notandũ tamen ꝙ sestertia mille sexcenta dixit quod rarum est. Cæterum illum Lam-

alendus arrig

reliquamenti

pridii locum alioquin mendosum esse ex sequentibus apparebit:vt pro triginta libris.ccl.legi debeat:nisi fateri malim Lampridii tempore priscum illũ morem loquendi iam obsoletum fuisse:vt & ipsam linguam prope latinam. Interim tamen hoc velim lectores sibi persuadeãt.ita me omnia percepta:probata:compræhensa:perspicua:indubitata:demonstrata deniq; ac plane non controuersa relicturum:vt posthac referri earum rerum quæstio ex iis scriptoribus non possit qui sæcula sua stylo nobilitarunt.Verum eo iam progressa est commentatio:vt primus hic liber finem accipere commode possit.assis enim partiumq; eius significatus:atq; eorum verborum vsum q̃ latissime patẽtem apud antiquos exposuimus : ita vt nihil addi ad prædicta (vt existimo) possit:quin a nobis in seq̃tibus expectãdum sit.Diximus quid sit sestertius q̃d sestertia:quid sestertiũ cũ aduerbiis numeralibus iunctum:vsumq; eorum verborum oratoribus & poetis multipliciter vsurpatũ addidimus:omniaq; (vt opinor) eodem pertinentia:citatis:enarratis interdũq; emendatis scriptorũ auctoritatibus quæ in ordinẽ dicẽdorum incurrere videbantur. hac igitur fine librum primum claudemus:vt hoc velut interspiratu recolligere impetum ad secundũ actum non minus argumentosum possimus.

Guillielmi Budæi Parisiensis Regii Secretarii de Asse & partibus eius.Liber Secundus.

Estat pars immensi laboris in hoc libro explicanda: etenim prima illa opera quasiq; ærũna exanclata : demum quod actum erat parum videri cœpit : nisi & altera lucubratio ei haud dubie connexa & velut e vestigio sequens instauraretur.siquidem existimaui (vt est animus humanus nullo nisi suis numeris omnibus cumulato explebilis) qui a nobis hactenus dicta probassent:haud tamen ipsos iisdem acquieturos:nisi vt antiqui pecuniæ calculi depræhensa vocabula tenerem: sic etiam eorum æstimationem colligerem.Et enim quonam tandẽ pacto cõmercium iustũ plenumq; cum ætatis priscæ monumentis habebimus : si eorum numismatis indicatio exactaq; æstimatio nos fugerit? Perinde atq; si qui negotiatores in gentem exteram merces petant:quæ quanti ab ea gente indicentur non percipiant:sed pro suo quisq; captu preciũ iis statuãt.Quare omnino faciendũ nobis est in hoc opere vt nihil posthac memorabile apud quemq̃ latinorum:aut apud græcos historicos de rerum preciis aut de publicis priuatisq; opibus legatur:quin id a nobis ad nũmũ ære nobis æquali ęstimetur.ac ne id quidem modo:sed etiam vt atticũ argentũ Romano ꝑmutemus. ac porro etiam commentantes eousq; pergamus : vt vel corollarium pronunciatæ dicendarum rerum summæ addidisse iudicemur.Quod cum effecerimus (facturum enim omnino me recipio) quid iam causæ erit quin omnes libri græci in latinam linguam:aut latini in vernaculã versi:hac omnino parte illustrati videantur? Hoc autem vt assequamur ab integro rursus ordiendam rem ha

bemus. Itaq; vt antea dictum est Serui9 rex primus ęs signauit. signatum est autem nota pecudum: vnde & pecunia appellata: maximus autem census (inquit Pli.) centum & decem millia assium illo rege fuit. & ideo hæc prima classis. Cum igitur apud antiquos millia æris legimus millia assium intelligere debemus. Liuius lib. v. ab vrbe condita de Camilli exilio loquẽs: absens (inquit) quindecim millibus grauis æris damnatur. de hoc loquens Plutar. in eodem Camillo ita inquit: Ille igitur quẽadmodũ olim Achilles ĩprecatiões aduersus ciues fouẽs: absens damnatus est quĩdecim millibus assium: qui numerus ad argenti ratioẽ colligit mille & quingentas drachmas: nam argenteus assis erat: & hic ex decẽ æreis denarius vocabatur. Hactenus in Plutarcho latino legitur. ex quo intelligimus denarium fuisse argenteum: & denis assibus valuisse. assis autem a Plutar. pro æreo nũmo ponitur. nam latini assem nũq̃ argẽteum nomisma appellauerunt. Iam igitur habemus ex Plutarchi auctoritate centum & decem millia æris: quę olim prima classis. i. summus census fuit: vndecim millia drachmarum valuisse. & supra probatum est auctoritate Plinii drachmam & denarium eodem pondere fuisse. ita iam constat: cẽtum millia æris quadraginta sestertium millia valere cum quaterni sestertii denos æris asses valeant. Sic Camillus cum quindecim æris millia dissoluere nequiret: id est sex millia nummũ: exilii causa solũ vertit. Appellatiõe aũt æris assem intelligi constat ex Trãquillo in Augusto. Caiũ (inquit) & Luciũ adoptauit domi per assem & libram emptos a patre Agrippa. Quod Tranquil. assem & librã dixit: lex. xii. tabularum per ęs & libram dicebat. Quæ verba in secundo libro institutionum Iustiniani leguntur in titulo de testamentis. Gel. lib. xiiii. tertiũ (inquit) testamentorũ genus fiebat per familiæ emancipationem cui æs & libra adhibebatur. Sed de hoc nos copiose disseruimus in annotationibus in Pandectas editis. As igitur æreus erat & paruæ ęstimationis: vt supra demõstrauimus: & ex Catullo patet illis versib9: Viuamus mea Lesbia atq; amem9 rumoresq; senum seueriorum omnes vnius ęstimemus assis. Denarius autem argenteus decem libris ęris id est assibus decem valebat. Et quinarius quinq; hoc est denarii dimidium: vt sestertius quinarium dimidiatũ valebat: hoc est duos asses & semissem. Erat & quadrans (auctore Plinio) nummulus: qui & triuncis vocatus est a tribus vnciis. vt enim sestertius quarta pars est denarii ita quadrãs quarta pars assis: hoc est libræ æreæ: q̃ cũ erat argentea nõ assis argenteus sed libella dicebatur: vt supra docuimus. Fuit etiam triẽs nummus tertia pars assis. Cæterũ quem quadrantem Pli. & triuncem appellat: Cicero teruncium appellauit li. iii. de finib9: his verbis. Interit eñ magnitudine maris ægei stilla maris: & in diuitiis Crœsi terũcii accessio. & ad atticũ lib. v. Spero toto anno imperii nostri teruncium sumptus in prouincia nullum fore. Varro: Teruncius (inquit) a tribus vnciis dictus: q; sit libellæ quarta pars quomodo & quadrans assis. Iam antea ostẽdimus libram & minam centum drachmarum ac totidẽ denariorum fuisse. qua ratione patet quadringẽtos sestertios in libra fuisse: nũc cẽtũ sestertios vno aureo valuisse docebo. Tranquillus in Othone. nullo igitur officii aut ambitionis in quemq̃ genere omisso: quoties cœna principem acciperet: aureos excubanti cohorti viritim diuidebat.

Millia æris.
Denarius.
Cẽtũ ęris millia.
Quinarius
Sestertius
Quadrans
Triuncis.
Teruncius.
Sestertiis cẽtenis aure9 æstimatus

Plutar.in eodē χρυσοῦν ἑκάστῳ διανέμων dixit:id est aureū singulis distribuens. Tacitus de eodē li.xvii.flagrantibus iam militū animis velut faces addiderat Meuius Pudens e proximis Tigillini. is nobilissimū quēq; ingenio aut pecuniæ indigū & in nouas cupiditates pręcipitē:alliciēdo:eo paulatim progressus est vt per speciē cōuiuii quotiēs Galba apud Othonē epularetur:cohorti excubias agenti viritim centenos nūmos diuideret. quā velut publicā largitionē Otho secretioribus apud singulos pręmiis intēdebat. Aureū Tranq.& Plutar. dixerūt quod Tacitus cētenos nūmos dixit. Ita tamē vt intelligamus Othonem nō manu sua (ne in suspicionē affectati imperii veniret apud Galbam) Sed per Meuiū Pudentē militibus dedisse. Sed ꝙ aureus centū nūmis valuerit:facile ex sequētibus constabit. Cū hoc dicto pugnat id quod a Iustiniano principe dicitur in institutione iuris titulo de successione libertoꝝ:his verbis. Sed nostra constitutio ita causam diffiniuit:vt si quidē libertus vel liberta minores cētenariis sint: id est minus centū aureis habeāt substantiam (Sic eñ legis Papiæ summā interp̄tati sumus ac si pro mille sestertiis vnus aureus cōputetur) nullū locū habeat patronus in eorū successione. nos vnū aureum cētū sestertiis æstimamus:Iustinianus mille. Sed huic obiectioni ita respōdeo:æstimationē hoc in loco nō iustā:& vt græci appellāt argyrognomonicam esse:hoc est a collybo vel nūmulariorū taberna petitā: sed pro arbitrio legē cōdentis factā.cui hoc placitū est de cētenariis libertis sancire:qđ pridē lex Papia de millenariis statuerat. Si quis enim totū illū locū diligenter animaduertat:facile (vt opinor) iudicabit Iustinianū legi Papiæ nō in eo tātum derogasse ꝙ patronus olim liberto etiā liberis intra numerū ternarium extantibus in quadrantē succedebat: sed etiā in eo ꝙ qui liberti olim cētenarii dicebātur a centū sestertiis:nūc cētenarii dicūtur a centū aureis:quę multo minor est summa. Potuit & numerus corrumpi vt mille pro centū legatur errore ex notulis orto vt infra videbimus. Leges Papiæ multę fuerūt:vel vna fuit multiplex. Meminit Ci.pro Archia legis papiæ. Tranquil.in Claud. Tertul.& Lactantius lib.pri. Mouere igitur dictū illud Iustiniani neminem debet cōtra tot tātorūq; scriptorū auctoritates. sestertius eñ nunq̃ æreus fuit. Sed ab initio statim duos asses & semissem valuit. Assis vero æreus erat. Pli.de Ladano li.xii. Precia sunt laudatissimo in libras asses.xl.& de Hammoniaco: preciū optimi in libras asses.xl. In antiquissimis tamē vtrobiq; asses. xxx.legitur. quādo autē nō addit nomen nūmi quisnā intelligendus sit hæsito. Vt de Casia ibidem.precia nulli diuersiora.optimę in libras.xl.cęteris.xv. Sic eñ in antiquis omnibus legitur. Vtrū ne igitur asses:an sestertios: an denarios intelligamus? Et rursus ibidē de Myrobolano.precium in libras.x. Sic enim in antiquis legitur:licet in impressis libras binas legatur. Sed obiter locus ille de Casia emendandus est qui sic in impressis libris legitur. Frutex & casia est:iuxtaq; cinnami campos nascitur. sed in montibus crassiore sarmento: tenui cute:quem conteri atq; in cinnamomo leuari & exinaniri preciū est. Ego ex antiquorū obseruatione lego: quē cōtra atq; in cinnamomo labare & exinaniri preciū est. supra eñ de cinnamomo loquēs Plin. Vilissimū virgulti qđ radicibus proximū:quoniam ibi minimū corticis in quo summa gratia. Illud

Sestertius.

Pli.locus.

leuius erratũ de Ladano ſupradicto. ſunt qui hẹrbam in cypro ex qua id fiat Ladam appellent:etenim illi Ladanũ vocant.In eo loco ſẹpe hẹſi:anteq̃ ex antiquis Ledam & ledanũ legendũ eſſe dephendi. Eodẽ in libro de Bdellio. preciũ ſincero in libras decẽ tãtũ.In antiquis nõ tantũ ſed terni legitur: fortaſſe pro ſeſtertii . notũ eſt enim ſeſtertiũ duabus virgulis erectis & ſemiſſe ſcribi ſolitũ:vt hodie in Verrinis Ciceronis legitur.quod notam ternarii numeri librarii eſſe putauerũt:q̃tũ coniicere poſſum. Verũ aſſes.xl.Pli.pro quatuor denariis dixit. aſſes enim Pli.æreos nũmos intelligit æris grauis libra valentes. Cornelius nepos de frugalitate Pomponii attici loquẽs.nec id (inquit) prẹteribo:q̃q̃ nõnullis leue viſum iri putẽ:Cũ imprimis lautus eſſet eques Ro.& non parũ liberaliter domũ ſuã omniũ ordinũ homines inuitaret: ſcimus non amplius q̃ terna millia æris peræque in ſingulos mẽſes ex ephemeride eũ expẽſum ſumptui ferre ſolitũ.atq; hoc non auditũ ſed cognitũ p̃dicamus.millia æris dixit ad differentiã milliũ nũmũ vel ſeſtertiũ.Liuius li.vlti.de.ii.bel.punico:de Scipione loquẽs. Argẽti tulit in ærariũ pondo cẽtũ millia.militibus ex prẹda quadragenos æris diuiſit.& li.ii.de bel.Macedonico de triũpho Quintii.duceni quinquageni æris in pedites diuiſi.& rurſus li.p̃dicto.bel.punici. legatis in ſingulos dona ne minus quinũ milliũ:comitibus eorũ mille æris. Mille æris dixit pro cẽtũ drachmis:id eſt argenti libra.Sed genus nũmi dati exprimere voluit.& li.ix.de bel.Maced. ſenatuſcõſultũ factũ eſt vt ſingulis cẽtena millia æris quæſtores vrbani ex ærario darent. Hoc in loco quadragena millia ſeſtertiũ intelligẽdũ dico.q̃d niſi æris addidiſſet:ego centũ ſeſtertia intelligerẽ:q̃q̃ ſi exẽpla in mediũ afferã:vix cõtrouerſias expediã.Pli.li.xv.de copia olei loquẽs. Vrbis quidẽ anno quingẽteſimo quinto Appio Claudio Cẹci nepote.L.Iunio cõſulibus olei librẹ duodenẹ aſſibus vẹniere. & mox anno ſexcẽteſimo octogeſimo. M. Seruius ædilis curulis olei denas libras ſingulis aſſibus p̃ſtitit popu.Ro.per totũ annũ.Idẽ.li.xviii.de arborũ frugiferarũ preciis loquẽs.nec minus miraculũ in pomo eſt:multarũ circa ſuburbana fructu annuo addicto binis millibus nũmũ:maiore ſingularum redditu q̃ erat apud antiquos prẹdiorũ.Fidẽ hoc dictũ excedet ſi vera ſunt quæ diximus vt nũmi appellatione ſeſtertiũ intelligere oporteat: & ſic arboris vnius vſumfructum credamus in annos ſingulos duobus millibus ſeſtertiũ cõductũ a propola vt in eo quæſtũ faceret : & in eadẽ vrbe denas olei libras aut etiã duodenas ſingulis aſſibus aliquãdo venũdatas:cum ſinguli ſeſtertii dipondiũ & ſemiſſem valuerint.Primũ hoc reſpõdeo vilitatẽ illã olei ſemel aut iterũ contigiſſe : q̃q̃ nõ tã negociationẽ aut venditionẽ fuiſſe puto q̃ largitionẽ ædilitiam ad plebeiũ fauorẽ emerendũ:vt alibi dicetur. Poteſt etiam numerus deeſſe in ſuperiore loco Plinii:cũ aſſibus tantũ legatur:non ſingulis aſſibus vt in ſequenti. Poteſt etiã vilitas tanta fuiſſe aliquo anno:eo liquore exuberãte qui vltra annũ non ſeruabatur: id q̃d Plinius ipſe his verbis ſignificat. Vetuſtas oleo tedium affert non item vt vino.plurimũq; ætatis annuo eſt:prouida ſi libeat intelligere natura.quippe temulentiẹ naſcentibus vinis vti neceſſe nõ eſt . quin immo inuitat ad ſeruandũ blanda inueterati caries:oleo noluit parci: fecitq; ea neceſſitate promiſcuũ & vulgo . Memoria noſtra Pariſiis vno anno tanta

Mille æris.

Olei habundantia

fuit vilitas vini: vt inopia vasorum quidam donare vel effundere cogerētur: quidam qui grādioribus cuppis cōdiderūt: anno sequēte magno vēdiderūt. Quod autem ad mercedem annuam singularum arborum attinet: nō tā mirari id cōuenit q̄ id quod ab eodem lib.xv. de persicis duracinis dicitur: quod genus ætate Plinii insitione repertum est: æstate (inquit ille) præcocia intra xxx. annos reperta: & primo denariis singulis vęnundata. & paulo inferius: precium (inquit) singulis iam triceni nūmi fuere: nullius maiore: quod miremur: Quia non aliud fugacius. longissima nāq; decerpto bidui mora est: cogitq; se vęnūdari. His verbis plane significat singula persica sestertiis primū quaternis vęnundata: postea augescente gratia (vt fit) aliquando precium ad tricenos nūmos euasisse: quare non mirum est singulas arbores bina millia nūmū annuo reddito meruisse: cum septem & sexaginta poma hanc summam cōficere potuerint tricenis nummis singula vęnūdata. Causam autem assignans tanti precii subdit Pli. vndiq; pomum innocuū expetitur ægris: vel agris vt in antiquis legitur. huiusmodi hodie duracina nomen retinēt in Britannia aremorica. Trāseamus ad reliqua. Idem Pli.li.viii. Asinū quadringētis nūmis emptum. Q. Asio senatori: auctor est. M. Varro. Haud scio an omniū precio animalium victo: opera sine dubio geruli mirifica arando quoq;. Sed mularum maxime progeneratione: patria etiā spectatur in iis: arcadibus in Achaia: in Italia reatinis. Sic omnia habent exemplaria etiā antiquissima. Plinius admiratur asinam reatinam quadringentis nūmis emptam: tametsi gerulam & aratricē & prolificam: existimatq; hoc preciū maius esse omniū animalium precio nedum veterinorū: & pluris tamē Romæ persica. xiiii. venisse eodē auctore affirmauimus. Vereor ne hæc Plinii salebra huius inuenti nostri cursum hactenus (vt arbitror) inoffensum aut moretur: aut plane interpellet: et si quod sequitur addā: ne cōmētarii nostri processus hęreat. quęstus (inquit) ex iis opima prędia exuperat. notum est in celtiberia singulas quadragenis millibus nūmoꝝ emi ad mularum maxime partus. Si nūmi semper sestertii intelligūtur: quonā modo hæc loca duo cōuenire possunt? Hic si dixero locū mēdosum esse: transultare vtiq; cōfragosa loca: nō æquabili gressu pertransire dicar. Quod tamē quia & alibi necessario mihi faciendū est: hic a lectoribus impetrare illud habeo: mihi quidem nō iniquis: vt si hoc institutū meū hoc in loco haud dubie insigni: approbauero: valeat in futura quoq;: si qua forte auctorū interitu destituētur testimonio. Audiam9 igitur Varronē ipsum li.iii. rerū ru. quē Pli. dicti sui auctorē locupletissimū esse cēsuit: in cuius dialogis Appius Claudius Augur ad Axium senatorem ita inquit. Qꝫ si ea ædificia villę non sunt: quæ asinū tuū quē mihi quadraginta millibus emptū ostēdebas: apud te nō habent: metuo ne pro villa emam ostiæ in littore Seianas ædes. Apud Piniū quadringentis nūmis legitur: apud Varronem ipsum quadraginta millibus vtrobiq; corrupte. vt enim nummis pro millibus illic legitur: sic quadraginta hic pro quadringentis. tametsi vix intra fidem id stabit cum ad æstimationem millium nummorū venerimus. Hoc tamē cum ex Plinio videtur: qui prius hoc preciū Romæ admiratus: mox translatitium in Celtiberia esse tradidit: tum vero ex eodē Var. lib. ii. eiusdē operis his verbis.

Mira p̄cia pomorū Romę. Duracina persica.

Memorabilis asinus.

Asina reatina.

Qui non habent eum asinum quem supposuerunt equę: & asinum admissarium habere volũt: de asinis quęq; amplissimũ & formosissimum q̃ possunt eligunt: quiq; seminio natus sit bono: arcadico vt antiqui dicebant: vt nos experti sumus reatino: vbi tricenis ac quadringẽtis millibus admissarii aliquot vęnierunt. quo in loco trecenis & quadringenis millibus lego. q̃q̃ hic rursus æstuare necesse est. Idem enim Varro alibi de eligendo pecore loquens: primum (inquit) vt bonum pares pecus: scire oportet qua ætate quãq; pecudem parare habereq; expediat. altera pars cognitio formæ. tertia pars est quo seminio quærendum. hoc enim nomine asini Arcadici in Græcia nobilitati: in Italia reatini: vsq; eo vt mea memoria asinus vęnierit sestertiis millibus sexaginta: & vnæ quadrigæ Romæ constiterint quadringẽtis millibus. Semel iam testati sumus vbicunq; apud antiquos sestertiis & millibus coniunctim dicitur: non sestertiis sed sestertium legendum. quare hic sestertium non sestertiis lego. Sed loca sic citare necesse est vt apud auctores leguntur. quod in vniuersum dictũ esse velim. Sed quod ad rem pertinet: Varro in persona Scrophæ miratur asinum memoria sua emptum sexaginta millibus: & asinos quatuor iugales quadringẽtis. Quare dubius maneat hic locus Plinii necesse est: ita tamen vt lotos quidem pedes ex maculoso loco conflictatione non multa expedierim. Q̃z q̃ quis dubitet quadraginta millibus apud Pliniũ asserere: & tricenis quadringenis millibus apud Varronem: ne fidem abnegare antiquis monumentis cogamur? Atq; eadẽ opera locũ Plinii inibi restituemus. quod enim in omnibus impressis libris legitur: nec nisi spatiose incũbant: alias atteruntur. varia nãq; somnio visa concipiũt: ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit: repulsu durioris materiæ clauditatẽ illico affert: id ego ex antiquis exemplaribus lego: nec nisi spatiosa incubitant laxitate: varia nãq; & cætera. Illa enim duo verba alias atteruntur: temere ab emendatoribus sunt addita. quæ superuacanea esse satis ex eo apparet: q̃ sequitur: claudos illico fieri. Et hic Hermolaus Barbarus gloriabitur se Pliniũ emendasse? Altera etiam castigatione repetitũ? sed pergamus porro. Idem Pli. li. x. Maxime tamẽ insignis est in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina: sexcentis sestertiis taxata. In qua posuit aues cantu aliquo aut sermone vocales: nummis sex singulas coemptas. nulla alia inductus suauitate nisi vt in iis imitationẽ hominis manderet: ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos & voce meritos. dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas. Ego antiquissimum exemplar habeo: in quo hoc verbum nummis deletitio loco scriptum erat: vt cõiiciã nõ nummis sed millibus prius scriptum fuisse: omnino enim sic legendũ est. centenariam. n. patinã Aesopi fuisse intelligimus: id est centenis auibus structã: millibus senis coemptis: vt in summa sexcenta fierẽt sestertia. de qua idẽ Plin. libro. xxxv. nam nos (inquit) cũ vnã patinã Aesopi tragœdiarũ histrionis in natura auiũ diceremus sestertiis sexcẽtis stetisse: nõ dubito indignatos legentes. Hæc & huiuscemodi alia incredibilia omnino primore sensu videbũtur: sed cũ omnia in discussionẽ venerint: inuicem sibi fidem vt faciãt peruincemus. opulentia enim Romana simul & luxuria intelligentur: quæ instar (vt arbitror) habebunt historiæ cuiusdam

Patina æsopi

variæ & admirãdæ. Sic enim rem temperare oportuit vt non magis in abaculo manus occuparetur: q̃ animus rerum intelligẽtia interim oblectaretur. Sed iam videamus de columbis apud eũdem Pli.lib.x. Harũ (inquit) amore insaniunt multi: ac super tecta exædificant turres iis, nobilitateq; singularum & origines narrant vetere iam exemplo. Laxius eques Ro. ante bellum ciuile Pompeianum denariis quadringentis singula paria vendicauit: vt. M. Varro tradit. licet in omnibus exemplaribus & laxius & vendicauit legatur: tamen &. L. Axius & venditauit lego. cum Varro de pullis earum loquẽs ita dicat. Romæ si sunt formosi: bono colore integri: boni seminis: paria singula vulgo vęneunt ducenis nummis. nec non eximia singulis millibus nummũ. quas nuper cum mercator tãti emere vellet a. L. Axio equite Ro. minoris quadringentis denariis daturum negauit. Hactenus Varro. Si ergo paria singula columbarum non semel sed sæpe mille sestertiis nummis vendita sunt: aliquãdo etiam mille & sexcentis id est quadringentis denariis: cur non & aues humano sermone vocales sex millibus eadem in vrbe vendi potuerunt? quas tamen apud Pli. sex nummis emptas legimus: errore eorum sęculorum quæ in rei nummariæ verbis prorsus nihil viderunt. Huius rei irrefutabile argumentum ex eodem ipso auctore referemus: qui libro eodẽ de lusciniis loquẽs ita inquit. Certant inter se: palãq; animosa contentio est. victa morte finit sæpe vitam: spiritu prius deficiente q̃ cantu. Meditantur aliæ iuniores: versusq; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna ac reddit: vicibusq; reticent. Intelligitur emendatæ correctio: & in docente quædam repręhensio. Ergo seruorum illis precia sunt: & quidem ampliora q̃ quibus olim armigeri parabantur. Ex his verbis significatur lusciniarum magna precia fuisse: cum apud Columellam vinitor seruus octo millibus æstimatus sit: & pluris armiger vęnire vinitore solitus sit: vt qui præsidium vitæ domino afferre posset. Qz si id quod sequitur statim apud Plinium emendari a nobis potuisset: memorabile aliquod precium in medium attulissemus eius lusciniæ albæ quę Agrippinæ dono data est. Id quoniam fieri non potuit: inuicem eius locum alium eiusdem capitis in principio statim restituemus. Noctuarũ genus in Creta insula non est: & etiam siqua inuecta sit emoritur. Nam hæc quoq; mira naturæ differentia. alia aliis locis negat tanq̃ genera frugum fruticũve: sic & animalium non nasci: translatitiorũq; inuecta mori. Mirum quidem est illud vnius generis aliti aduersum. quænam est iis naturę inuidia. Sic in omnibus impressis legitur: conniuente Hermolao: & hoc totum caput intactum transmittente. Quæ verba cum mihi corrupta inter legendum viderentur: tandem aditis antiquis exemplaribus ita restituẽda duxi: vt post verbum animalium distinctio fiat velut sensu finito: deinde ita inferamus: non nasci: translatitium. inuecta mori: mirum. Quid est enim vnius generis salutí aduersum? Translatitium hic pro solito & in multis vsitato & cõmuni inter multos ponitur: quod verbum maxime Plinianũ est. Ita patet in vno versu Plinii quatuor errata a castigatoribus relicta. De auiculis vocalibus Plin. alibi. Agrippina coniunx Claudii Cæsaris turdum habuit (quod nunq̃ ante) imitantem sermones hominũ. Cum hæc proderem habebant & Cæsares

Columbarũ precia.

Plin. lo.

Pli. locus restitutus.

Translatitiũ.

Turdus võcalis.

iuuenes sturnũ: item luscinias græco atq; latino sermone dociles. pręterea me ditãtes in diem: & assidue noua loquẽtes longiore etiã contextu. In diem aũt nõ in dies in omnibus libris legitur: ex quo intelligimus doceri solitas vt die bus diuersis nõ eadẽ: sed subinde nouũ aliquid loquerẽtur. Sũma igitur prædictorũ est: mille sestertiũ & mille nũmũ: duo millia ac quingẽtos æris valere. & mille drachmas decẽ millia assium: & quatuor. M. sestertiũ. porro centum drachmas vnã minam argẽti efficere: quæ & libra & pondo dicitur. At vero libras duas argẽti & semissem: seu vt veteres dixerũt duapondo & semissem mille nũmũ valuisse. Hoc etsi satis antea cõfirmatũ est: tamẽ & auctariũ hoc addemus: ne cuiq̃ non satisfaciamus in ea re in qua ab omnibus dissentimus. Liuius libro. ii. de bel. punico. In permutãdis captiuis conuenerat inter duces Ro. Pœnũq;: vt quę pars plus reciperet q̃ daret: argẽti põdo bina & selibras in militẽ pstaret. de quo conuẽto Plutar. in Fabio loquẽs. Conuenerat (inqt) inter Ro. Pœnũq; ducem: ex captiuis virũ pro viro cõmutare. & qui plureis reciperet q̃ redderet: pro quolibet drachmas ducẽtas & quinquaginta soluẽret. Plutarchus quinquaginta drachmas pro semipondio dixit. hic libẽs omiserim si possim errorẽ Nicolai Perotti hominis de lingua latina bene meriti. qui in cõmẽtariis suis de hac re loquẽs ita inquit. Pondo licet aliquãdo pro libra inueniatur: proprie tamẽ significat pondus duodecim librarum. huiusq; dicti auctorem citat Liuiũ in loco supradicto: quasi Liuius pondo bina & sex libras nõ selibras vocabulo cõposito dixerit: quasiq; in capita statuerint imperatores illi tricenas libras argẽti: quod lõge abest a vero. q̃q̃ Perottus Homo elegantiarũ obseruãtissimus videre illud debuit: Liuiũ nõ pondo bina & sex libras dictũrũ vnq̃ fuisse: sed senas potius libras. Hic nominare eos necesse nõ habui qui eius errorẽ totidẽ verbis in suos ipsi cõmẽtarios rettulerunt. Idẽ Liuius libro. ix. de bello Macedon. de censura Catoniana loquẽs. In censibus quoq; accipiẽdis tristis & aspera in omnes ordines censura fuit. ornamẽta & vestem muliebrẽ & vehicula quæ pluris q̃ quindecim milliũ æris essent in cẽsum referre viatores iussit. Item mãcipia minora annis viginti: quę post proximũ lustrũ decẽ millibus æris aut eo pluris vęnissent: vt ea quoq; decies pluris q̃ q̃ti essent æstimarẽtur. De hac itẽ censura Plutar. in eodẽ Catone: vt igitur (inquit) in omnes animaduerteret: coegit vestis: carpenti: mũdi muliebris & domesticę supellectilis decuplũ amplius in cẽsum referri: q̃ earũ rerũ preciũ fineret si mille & quingẽtas drachmas excessisset. His auctoritatibus fidem omnino facio centũ drachmas mille æris valere: & pondo id est libram centũ drachmis: & mille æris par fuisse. at denariũ & drachmam eũdẽ fuisse nũmũ: aut eiusdẽ certe ponderis & æstimationis auctore Plinio demõstratũ est. & denariũ quaternos valuisse sestertios. Quare in singula pondo & in singulas libras minasq; quadringentos sestertios intelligere necesse est. Proinde operis instituti partẽ profligatã habemus. vel materiem potius (vt Plautino verbo loquar) exasceatam. Quã si coagmentare in instar operis absoluti volumus: omnia scriptorum dicta accommodare rebus iam explicatis necesse est: ita vt in opere tot auctoritatibus cõpactili nullus locus hiulcus: nulla cõmissura sit conspicua. Quod quãta vigilantia: q̃ acri intẽtione: quanto labo-

Nicolai Perotti erratum.

Libra nũmaria cẽtũ drachmas valet.

re sit effectũ:quãto deniq̃ literarũ amore susceptũ (nihil em̃ maius dicere de me possum:) ex operis ipsius compage apparebit.Ego cũ hæc proderẽ:quo magis exacte omnia perpenderem:libellã & pondusculã in conspectu habui: nomismataq̃ antiqua aurea argenteaq̃ satis multa iampridem vt minime in hũc vsum parata:sic admiratione visendę antiquitatis in delitiis habita.eorũ lectissimũ quodq̃ expensare institi diligẽtia vt arbitror nũmulariorũ æmula. Quippe adulterata quędã visuntur: & ad exẽplar archetyporũ fusim cusimq̃ ita effigiata vt pro archetypis fallant:cuiusdã (vt aiũt)pigmenti affrictu vetustatẽ ementiẽtia.Vt igitur vnũquodq̃ certissimã prisci æui notã habere videbatur charactere vel collybo detrito: vel vetustate fugienti & æui situ obscuro.ita ĩ libella a me statuebatur.Inter argẽtea (vt auspicato exordiar) vnũ erat Ciceronis:vna parte integrũ.in qua caput galeatũ:decora facie plenaq̃.promissa cæsarie:& erecta e ceruice pendula.pone caput vnicũ hoc verbum Roma:scriptũ erat:nihil in ambitu.ex altera parte quæ semesa erat:currus triũphalis quadrigis trahebatur.subter quẽ inscripta hæc duo verba.M. Tulli.supra hæc verba.X.litera maiuscula:quam denariũ significare arbitrabar ex Valerio Probo.Alterũ fuit Cęsaris dictatoris.in quo caput collecto ac redimito capillo: facie longiore: naso decore prominenti: oblongaq̃ ceruice. A tergo sub charactere quodã obscuro Cæsaris nomẽ scriptũ erat p̃nomine nullo.sed dictatoris faciẽ ex scalptura antiqua noscitare didici:quã Romę vidi:cuius etiã exẽplũ scite effictũ habebã in gemma.Erat etiã Augusti:ea facie quæ a Suetonio describit̃:crispo capillo solutoq̃:inscriptione Cæsaris Augusti.a tergo simulacrũ vestibuli ædis sacrę ternis altrinsecus his literis:MAR. VLT.videlicet ob Martis vltoris ædẽ ab eo extructã. fuit & aliud eiusdẽ eadẽ inscriptione iisdẽq̃ liniamẽtis formę:similiq̃ capillo.In quo adnotaui faciẽ lęua mala prominentẽ contra aliorũ nomismatũ morẽ etiã eiusdẽ principis. ab altera parte erat stella radiis ad marginẽ vsq̃ nomismatis expassis:crinito vno radio:transuersaria inscriptione diui Iulii.q̃d intelligimus percussum ab eo fuisse post ludos funebres Cæsari cõsecratos in honorẽ stellæ crinitę quæ septẽ diebus apparuit.tertii generis fuit etiã eiusdẽ:iisdẽ liniamẽtis habituq̃ eodẽ capitis.nisi q̃ oculus dexter eminebat cõtra q̃ in secũdo: a tergo animal erat hircinis cornibus ac villoso mento:duobus tantũ cruribus iisdẽq̃ bisulcis:quibus quasi brachiis orbem amplexabatur. omnino armorũ tenus hircus:cętera piscis.cuidã rei incumbens quã agnoscere non potui.inscriptione vnius nominis Augusti. Id fuit genus nũmi q̃d Augustus syderis capricorni nota percutere instituit ob geniturę suæ honorem:quam ei olim Theogenes mathematicus Apolloniæ existenti viuo adhuc Iulio Cæsare:prædixerat imperatoriam esse.Quare cum thema suũ id est horoscopi configurationem in uulgari vellet:huiusmodi nummũ percussit vt auctor est Suet.habebam vnũ a.M.Agrippa ob consulatum percussum: facie nec Iulii nec Augusti:hac inscriptione Cæsar diui Iulii. F. altera pars pura erat: in qua media hæc verba scripta.M.Agrippa cos.desig.vnũ insigne notaui Augusti & Antonii in triũuiratu reip.cõstituendę.ex altera parte Augusti facies male expressa:hoc lemmate.Cæsar imp.IIIVIR.R.P.C.in auersa p̃te facies.M.Antonii ea plenitu-

Recensio nomismatum priscorum.

Nomisma Ciceronis.

Genitura Augusti.

dine oris quæ a Plutarcho describitur: & ex Cicerone intelligitur in secunda Antoniana: crispo solutoq; capillo. ea ceruicis crassitudine ex qua illam firmitatem corporis coniicere posses quam ei Cicero in ea oratione obiicit: hoc lemmate. Mar. Antonius. IIIVIR. R. P. C. reliqua legere nō potui: nec coniectura assequi quæ notis significabātur. Cæterum scite expressa facies: & pulchrioribus literis circūscripta q̃ ea pars quæ Augusto dicata erat. Verū (vt quod nunc agitur agamus) cum horum aliorūq; nummorum pondus ad libellam exigerem: id esse verū deprehendi quod auctore Plinio diximus: & ex Plutarcho & Appiano cōprobatur: drachmā scilicet atticā denarii Romani pondus habere. Quod vt docere possim rem ad pondera nostra examinabo: sed ita vt a nemine nō intelligar. libram nostrates duplicē habēt. zygostatica libra est quæ regia dicitur: qua negociatores & pigmētarii aromatariiq; vtūtur: omnesq; omnino qui appensas merces venditāt. Hęc senū denū vnciarū est. eius semissem monetarii & aurifices & vascularii libram sibi fecerūt marcam eam vocantes. Hac libra nunc vtemur ad id docendum qđ suscepimus. Libram igitur Romani in. xii. vncias distribuebant: & vnciam in octo drachmas. Huius libræ bessem: selibrā nostrā regiam esse dico: cuius modus a zygostate publico statuitur Parisiis. Huius muneris fit mentio in. l. altera de ponderatoribus lib. x. Codicis. hoc besse nunc vtemur pro libra quam marcam vocitamus. eāq; i vncias octonas distribuemus: vnciāq; rursus in totidē drachmas: & drachmas singulas i terna scrupula: ita vt hemidrachmiū sesquiscrupulum valeat. Primū hoc dico drachmam Romanā & atticam a nostris vocitari grossum: & scrupulū denariū: & semigrossum esse nobis semidrachmā atticā: quā drachmā nostri sterlinos duos & dimidiatū dictitant. qua ratione pondus nostrū facile cōgruet cū antiquo: hoc modo teneamus librā nostrā cū latina libra cōparatā subsesquiplā proportionē habere: quā habet bes ad assem. quippe cū libra nostra (de octonaria semper loquor quā marcā vocitari diximus) quatuor & sexaginta grossos capiat id est octies octo. si triētē addideris bessi. i. duos & triginta grossos seu quaternas vncias: librā vtiq; efficies plenā antiquā: sex & nonaginta drachmis cōstantē: vt antea dictū est. qui numerus exit ex vnciarū numero per drachmarū numerū multiplicato: hoc est ex duodenario in octonariū ducto. Hęc est exacta libræ ratio: cui tamē semūciā addere nos oportet: cū libra in ratione nūmaria cū mina græca exæquata sit: & plane sit cētenaria. Erit ergo libra latina nō modo sesquialtera nostrę librę id est sesquilibra nostra: sed etiā pterea quatuor drachmas habuisse intelligetur. Sed nihil hoc conturbare nos debet. Satis est eī ad facilē huius rei explicationē q̄ grossus noster cū drachma attica cōuenit: & denarius cum scrupulo. grosso autē vocabulo vtar nō verecūde: cū latinū verbum sit: licet alio significatu antiquis vsurpatū. Non me latet apud Pliniū aliud de numero denariorum in libra lectitari: sed illud mox viderimus. nullam enim omnino aut pvaricationis suspicionē aut cōniuētię lectori relinquemus. omnia in disquisitionē vocabūtur: cum omnia dissoluere possimus vel Herculis nodo perplexa: sustineāt tantū lectores iudicia quoad omnia perlegerint. Interim tamen hoc affirmamus in singulas libras centenas drachmas statuen-

Libra Parisina.
Libra zygostatica.
Libra nummularia.

Grossus pro drachma attica.
Scrupulus p denario gallico.

Libra Romana eadē cū mina gręca.

das esse: alioqui singula sestertia cōtra omniū scriptorū auctoritatem denariis denis deficerentur:& singula millia quadragenis sestertiis nummis:cū Luce clarius ostensum sit quaternos sestertios in singulis denariis drachmisq; atticis fuisse. Verū enimuero cū nomismata prædicta cū aliis permultis exquisita libra pensitarem:deprehendi tullianū illud & illud Augusti Capricorno signatum aliaq; nonnulla:ita pendere drachmā id est grossum nostrum:vt lanx ex æquilibrio facile cū numismate vergeret:contra autem duo illa quorū alterū Cæsaris dictatoris:& alterū Augusti stellatum erat:tā maligne grossum pendere q̄ illa priora ꝓlixe:vt tantūdem illis percussorum auaritia decessisse diceres:quantū illis accessisse benignitate seculorum. Triumuirale equilibrium faciebat quasi seueris magis q̄ benignis auctoribus. In Marci.AGRIPPAE nūmo bilanx raptim sidebat a pondusculo:quæ in iusto numismate etiam surrigi debet. In eo quarta & vicesima pars (vt minimū nō detrita sed detracta videbatur:in aliis itidem permultis par fere decessio:vt ī eo Augusti qui a postica facie hanc inscriptionē habet:ob ciues seruatos:quā ambit corona graminea:sed tamen vt quiuis facile iudicaret drachmæ pondere institutas eorū formas fuisse:eaq; ipsa tantidē oblocabilia. habebam & recentiorū tēporū vt Maximini imperatoris & aliorum principū:in quis & matris Alexandri. hoc lēmate. Iulia Mamea Aug. literis iā a Romanis degenerātibus ac semibarbaris. Cæterū argēto & pondere prædictis deteriora. Hæc sufficere arbitratus sum ad examinationē pōderis qđ non in meis tantum sed etiam ni alienis nūmis exegi:quę plurima & omnium prope consulum atq; principū vidi. Confectum igitur iam habemus libram Romanā centū grossos nostros habuisse. Quare si huius temporis æstimationem sequi volumus:in singula pōdo Romana decē & septem francicos tres solidos turoneos & nouē denariolos statuere necesse est. æstimationem nunc legitimam sequor & edictalē:nō negociatoriam & vulgarē. edicto enī principali libra argenti vndecim frācicis æstimata est:licet passim duodecim iā vęneat. Cū enī vt diximus libra antiqua sesquiplex fuerit nostræ:& præterea semūciam habeat:pro.xii. vnciis sedecim francicos & decem solidos numerabimus. pro semūcia.xiii. solidos & nouem denarios. Ita fit vt mille nūmi:id est singula sestertia:ęstimari a nobis duobus & quadraginta francicis vndeuiginti solidis & quatuor denariis debeāt:vel (vt summa rotūdetur:& minutiarum tedio liberemur) tribus & quadraginta francicis:hi ducatos duos & viginti:& triginta quinq; solidos turoneos faciunt. Quibus si duos solidos & semissem addas:fient ducati tres & viginti. ducatos legitima ęstimatione accipio:vt.xxx. solidis parisinis valeant.i. solidis turoneis triginta septem & semisse. Hactenus igitur legitimā iustāq; æstimationem in singula millia nummū habemus:nisi q̄ octo denariolos addidimus id est:bessem solidi. huic summæ ad vulgarem æstimationem argenti paulominus quatuor francici desunt:nam cū argēti libra octonaria vulgo duodenis francicis permutetur propter argenti inopiam & nomismatis ieiunitatē in singulas vncias ad legitimum preciū bini solidi & semis accedunt:quas vncias in sestertiis singulis tricenas singulas esse ostēdimꝰ:atq; eo amplius quadrantem vnciæ:hi solidi paulo plus duobus ducatis valent æstimatione ante

Aestimatio ꝑdictorū nomismatum

dicta.qua ratione fit vt in ſingula ſeſtertia ſi extendere precium velis vulgari iudicio quinq; & viginti ducatos ſtatuere:aut certe totidē noſtros ſolatos aureos poſſis.Ego tamē ad legitimã æſtimationem nihil adderem:ſi commodũ aliquem numerum in eo nactus eſſem:quo veluti radice vti ad maiorum ſummarum cumulationem poſſem:id quoniam fieri nequit:quindecim tantũ ſolidos adiiciam:vt mille nummũ quinq; & viginti aureis coronatis æſtimetur id eſt quadraginta tribus francicis & dodrãte:ita vt coronatũ quinq; & triginta ſolidis eſſe intelligamus quanti ſcilicet locabatur vbere re nũmaria:ſolidos autem ſemper appello qui duodenarii nunc dicuntur: in Italia non ignoti.Proinde tandem accedamus ad exempla:quaſiq; pedē cum rerũ explicatione conferamus:& primũ illud videamus trãquilli in Aug.quod corruptũ eſſe non emendatum ab enarratoribus diximus:ſenatorum cēſum ampliauit : ac pro octingentorum millium ſumma duodecies ſeſtertium taxauit . Sic enim legit Blondus in Roma triumphante. Tametſi hoc tēpore ea verba intelligi non poſſe exiſtimauit.Nos duodecies ſeſtertiũ docuimus ſignificare duodecies centena millia ſeſtertium nũmũ:& in ſingula millia quinq; & viginti coronatos taxãdos conſtituimus.ſi igitur mille ac ducētos quinquies & vicies numeraueris:triginta millia coronatorũ cēſum ſenatorium fuiſſe comperies:& ex tranquillo hoc noueris Auguſtũ cēſum ſenatorium ex viginti millibus ad triginta millia auxiſſe.Quo autem expeditius lector rationē eorum quæ dicēda ſunt ineat:hoc tenere oportet:centum ſeſtertia duo millia & quingētos aureos coronatos valere:hoc eſt centies vicenos quinos.vt aũt ad hũc locũ ęgre & ſuſpicioſe euaſimus:ita ab hoc loco iam per prona eademq; amœna aliquã diu euagari licebit: Idem Tranquil.in Cęſ.Ludis Decius Laberius eques Ro. mimũ ſuũ egit:donatuſq; quingētis ſeſtertiis & annulo:ſeſſum in quatuordecim ex ſcena per orcheſtrã tranſiit.Laberius poeta donatus eſt cēſu equeſtri: id eſt coronatorũ noſtrorũ.xii.millibus & quingētis.ſic eñi loqui mihi per anticipationē permittã quaſi iã tũc aurei noſtri fuerint:quo expeditius hoc munere defungar.Macrobius li. ſecundo Satur.Laberium aſperę libertatis equitem Ro.Cæſar quingentis millibus inuitauit vt prodiret in ſcenã:& ipſe ageret mimos quos ſcriptitabat:ſed poteſtas non ſolũ ſi inuitet ſed etiã ſi ſupplicet cogit:vnde ſe Laberius a Cęſare coactum in prologo teſtatur his verſib9 neceſſitas cuius curſus tranſuerſi impetum voluerũt multi effugere:pauci potuerunt.& reliqua:Idē publius mimographus Romæ productus per Cæſaris ludos:omnes qui tũc ſcripta & operas ſuas locauerant:ꝓuocauit vt ſinguli ſecum poſita inuicem materia pro tempore cõtēderēt:nec vllo recuſante ſuperauit omnes:in quis & Laberium:vnde Cæſar arridens hoc modo pronunciauit:fauente tibi me victus es Laberi a Syro:ſtatimq; Publio palmã:& Laberio annulum aureum cum quingentis ſeſtertiis dedit.Simile eſt apud eundem Tranquil.in Tyberio.Munus gladiatorium in memoriam patris:& alterum in aui Druſi dedit diuerſis temporibus ac locis:primum in foro: ſecũdũ in amphitheatro:rudiariis quoq; quibuſdã reuocatis auctoramento centum millium.Non mirũ Cæſarē mimographo poetæ duodecim millia & quingentos aureos noſtros dediſſe:ſi Tyberius gladiatoribus qui iam immunitatem

Quãti mille nũmũ ęſtimari debeat.

Seſtertiũ duodecies.

Cenſus ſenatorius.

Cenſus equeſter.

& missionem gladiaturæ vel meruerant vel impetrarant :duo millia & quingentos dedit in singulos:vt iterũ depugnarent spectãte populo.De cẽsu equestri Plin.li.xxxiii.Tyberii demũ principatus nono anno in vnitatẽ venit equester ordo:annulorumq; auctoritati forma cõstituta est:& paulo inferius : hac de causa constitutũ necui ius annuli esset:nisi cui ingenuo ipsi patri auoq; paterno sestertia quadringenta cẽsus fuissent: & lege Iulia theatrali in.xiiii. ordinibus sedendi.Ex hoc dicto Tranquilli patet censum equestrem a quingentis sestertiis ad quadringenta cõtractũ id est ad pristinam formã reductum. Recenseamus exempla:cladem Lugdunensem (inquit Tacitus) quadragies sestertio solatus est princeps vt amissa vrbi reponerẽt.ego quadragies sestertium ære nostro cẽtum millia aureorũ fuisse dico:quã pecuniã Nero ad reparandum Lugdunum oppidum contulit:& apud Pli.Aesopi tragici histrionis patina sexcentis sestertiis taxata est: id est quindecim millibus coronatorum. quo in loco ne incredibile sit quod supra diximus:aues centum canoras : aut hominis sermõe vocales senis millibus singulas emptas:fidẽ faciet Macrobi9 qui li.pri.Satur.de liberalitate Augusti loquẽs:Sublimis (inqt) actiaca victoria reuertebať:occurrit ei inter gratulãtes coruũ tenẽs quem instituerat hoc dicere:aue Cæsar victor imperator:miratus Cęsar officiosam auẽ.xx.millib9 nummũ emit:socius opificis ad quẽ nihil ex illa liberalitate prouenerat : affirmauit Cæsari habere illum & aliũ coruũ quẽ vt afferre cogeret rogauit: allatus verba quæ didicerat expressit:aue Victor imperator Antoni:nihil exasperatus:satis duxit iubere illum diuidere donatiuum cũ cõturbernali. Coruũ ergo loquacem Augustus viginti sestertiis emit : id est quingẽtis aureis nostris & Cleopatra ęgypti reginarum nouissima lautitiã epularum Antonii omnẽq; eius apparatum obtrectans:quærente eo quid astrui magnificẽtiæ posset respõdit vna se cœna cẽties sestertiũ absumpturã.Cupiebat discere Antonius sed fieri posse non arbitrabatur:centies sestertium æstimatione prædicta ducenta quinquaginta millia aureorũ coronatorũ valet:& quadringẽties sestertium:decies cẽtena millia aureorum:quanti idem Pli.æstimauit ornatũ Lollię Paulinæ de qua supra diximus: & Cicero furta Verris ĩ prouincia.Quoniam vero multa dicturi sumus fidẽ propemodum excedentia : lectores præmonitos velim ne Romanas priscasq; diuitias:huius tẽporis opulentia publica priuataq; metiantur.Vrbem enim Romã totius ꝓpe orbis spoliis locupletẽ fuisse historica fide planum fieri potest iis qui latinos græcosq; scriptores rerum gestarum lectitarint.nõ modo enim duces imperatoresq; Romani vi aperta & bellica in hostico : sed etiam proconsules prouinciarumq; præsides in pacato furtis rapinisq; & expilationibus qua sacrum:qua prophanum grassabãtur.inde illud Satyrographi poetæ.Inde dolobella est atq; inde Antonius:inde Sacrilegus Verres:referebãt nauibus altis Occulta spolia & plures de pace triumphos.Equidem (quod ad me attinet) cum hæc quæ in hoc opusculũ congessi animo reputarem:ea mihi species vrbis Romę animo obuersabatur quasi arcem quãdam expilatorũ orbis viderem:& veluti commune gentium omnium cimeliarchiũ (vt verbo Iustiniani principis vtar) id est sanctius conditorium rerum toto orbe eximiarum. Vidimus iam de Lollio verba hæc Pli-

Census equẽster.

Quadragies sestertium.

Cleopatræ vnio.

Centies sestertium.

De opulẽtiã publica priuataq; Romanorum.

Cimeliarchiũ

nii: nec dona prodigi principis fuerant: sed auitæ opes, puinciarũ scilicet spoliis partæ. hic est rapinarũ exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriẽte: interdicta amicitia a C. Cæsare Augusti filio: venenum biberet: vt neptis eius quadringenties sestertiũ operta spectaretur ad lucernas. hactenus ille. Quantam igitur summam rapinarum Lolii fuisse existimamus: cũ decies centenis millibus aureorũ ęstimarẽtur gẽmę quę ad neptẽ eius peruenerũt? Vidimus & de Caio Verre cui Cicero quadringẽties sestertiũ litẽ æstimãdã esse contendit. Ingentia aũt cõmoda Romanorũ magistratuum etiam vrbana fuisse: ex hoc coniicere licet: ꝙ moris fuit vt finito magistratu ludos ederent magnificos: & venationes ac munera darent. i. gladiatorum multa paria ad vulgi oculos oblectandos depugnatura: quã veluti mercedem populus & preciũ accipiebat collatorũ suffragio suo magistratuũ. quẽ morẽ cõmemorans Cicero in secundo officiorũ ita inquit. q̄q̄ intelligo in nostra ciuitate inueterasse iam bonis tẽporibus vt splẽdor ędilitatũ ab optimis viris postuletur. Itaq; & Publius Crassus tũ cognoĩe diues tũ copiis: functus est ædilitio maximo munere. & paulũ infra: hũc est Scaurus imitatus. magnificẽtissima vero nostri põpeii munera secũdo cõsulatu. in quib⁹ omnibus qd mihi placeat vides: vitanda tamen est suspicio auaritię. nam Mamerco homini ditissimo prætermissio ædilitatis consulatus repulsam attulit. Quare etsi postulatur a populo: bonis viris si non desiderantibus: attamen approbantibus: faciendum est: modo pro facultatibus vt nos ipsi fecimus. Etsi aliquando res aliqua maior atq; vtilior populari largitione acquiritur: vt Horesti nuper prãdia in semitis nomine decimæ magno decori fuerũt. Ne M. quidem Seio id vicio datum est: ꝙ in caritate annonæ asse modium populo dedit. Magna enim se & inueterata inuidia nec turpi iactura (quando erat ædilis) nec maxima liberauit. Pli. li. viii. de hoc loquens: leonum simul pluriũ pugnã Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate. cẽtũ aũt iubatorũ primus omnium L. Sylla qui postea dictator fuit: in prætura. Post eũ Pompeius magnus in circo. dc. ac in iis iubatorũ. cccxv. Cæsar dictator quadringentos q̄q̄ in antiquis libris verbum. dc. non legitur. ex quorũ obseruatione locus ille mendosus esse videtur. Idem de variis idest pãtheris loquens: senatuscõsultũ fuit vetus ne liceret Aphricanas in Italiam aduehere. contra hęc tulit ad populum. Gn. Aufidius tribunus pl. permisitq; Circensiũ gratia importare. prim⁹ autem Scaurus ædilitate sua varias. cl. vniuersas misit. deinde Pompeius Magnus quadringẽtas decẽ. diuus Augustus quadringentas viginti. ibidẽ emẽdandum vnũ verbum censeo q̄q̄ refragante antiquorũ exẽplarium fide. ferũt (inquit Pli.) colore earum mire sollicitari quadrupedes cunctas: sed capitis toruitate terreri. quãobrem occultato eo reliqua dulcedine inuitatas corripiunt. Hoc Plinii dictum cũ ex Aristotele translatitiũ esse liqueat: nimirũ ex eo emendari debet. Is enim li. nono de historia animalium. λέγουσι δὲ καὶ κατανενοηκυῖαν τὴν πάρδαλιν ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία: ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν θηρεύειν: προσιέναι γὰρ ἐγγὺς καὶ λαμβάνειν. οὕτω καὶ τὰς ἐλάφους. Aiũt autem (iquit) pantheram intelligentem ꝙ odore sui animantes gaudeant: occultare sese & ita eas captare: quippe accedentes propius rapere: in quibus & ceruã. Odo-

De muneribus ędilitiis et venatiõibus.

Pli. locus.

re igitur non colore apud Plinīū legendum.quod ne a quoq̄ refelli possit: vel Plinio ipso iudice vincam.qui libro.xxi.de odoramentis loquens:animaliū (inquit) nullum odoratum:nisi de pantheris quicq̄ dictum est: si credimus. Idē Plinius.Annalibus notatū est.M.Pisone.M.Messala consulibus Domitiū Aenobarbum ædilem curulem vrsos Numidicos centum:& totidem venatores Aethiopas in circo dedisse.Idem li.xxxiiii.In.M.Scauri ædilitate tria millia signorum in scena tantum fuere temporario theatro.Et rursus lib.xxxvi. ccclx columnas.M.Scauri ædilitate ad scenā temporarii theatri:& vix vno mēse futuri in vsu:viderunt portari silentio legū.& rursus alibi.Scaurus fecit in ędilitate sua opus maximū omnium quæ vnq̄ fuere humana manu facta:non tēporaria mora verum etiam æternitatis destinatiōe.Quibus verbis significat Scaurum in ædilitate sua ad populi oblectationem scenam temporariam & statim ludis factis diruendam:fecisse:sed quæ vinceret magnificentia clarissimum opus omnium quæ vnq̄ facta sunt etiam eo animo vt perpetua essent. Vitruuius in præfatione decimi libri ludorum & munerum huiuscemodi meminit qui priuato sumptu fiebant.qui etiam eorum summa industria & machinatione apparandorum: prætoribus ædilibusq; necessitatem iniungit. Quanti autem stetisse Marco Seio liberalitatem putamus qui in caritate annonę modium frumenti asse populo venditauit? quod Cicero dixit in loco supradicto.asses deni in denario fuerunt:& sestertii quaterni.Hic æstimatione a nobis instituta:tribus duodenariis & semisse valuisse depræhenditur:cū libra decem aureis æstimetur.qua ratione sestertius nummus decem denariolis & semisse.i.obolo nostro valet. sic asses singuli quaternis denariolis æstimabuntur.quanti autem frumentum esset Romæ ex Cicerone coniicere possumus:qui in frumentaria actiōe ita inquit.Frumētū emere in Sicilia debuit Verres ex senatusconsulto:& ex lege Terentia & Cassia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt:vnū cæterarū decimarū:alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum.illius decumani tantum quantum ex primis decumis fuisset:tritici modium.dccc.millia.precium autem constitutum decumano in modios singulos sestertiis ternis:duodetricies.iperato sestertiis quaternis.Ita vt frumentum imperatum:sestertium duodecies in annos singulos Verri decernebatur quod aratorib9 solueret:in alteras decimas ferme ad nonagies.Sic per triennium ad hanc frumenti emptionē sicilienſem prope centies & tricies erogatum est:hanc pecuniam tantam tibi ex ærario inopi atq; exhausto:datam ad frumētum:datam vt siculis aratoribus quibus tāta onera respu.imponeret:solueretur:abs te laceratū sic esse dico:vt possim illud probare si velim:omnem hanc pecuniam domum tuam reuertisse. Hūc locum Ciceronis qui lōge aliter in exemplaribus legitur:sic emēdādū esse censui:quoad emendatiora reperiātur exemplaria:& eius hunc sensum esse:vt intelligamus triplicem frumētationē sicilienſem fuisse.Primā vectigalē quæ decumana erat.alteram itidē decumanā nō etiam gratuitā: sed vt aratores siculi alterā decumā darent:ternis sestertiis in modios taxatam. has duas certas statiq; numeri frumenti fuisse:id est octingenū milliū modiū i singulas. tertiā non decumanā sed incertam & pro necessitate reip.indici solitā ęqualiter ciui

Aestimatio denarii et sestertii.

tatibus.propterea igit decumani noie Cicero quotãnis duodetricies sestertium imputauit Verri:qppe cũ fruméti modius trinis sestertiis ęstimatus esset si ter octingenta millia nũeres fiant vicies quater cẽtena millia nũmũ quotannis:quare potius.dcccc.millia legendũ videt:vt fiãt septies & vicies centena millia nũmũ:quæ si ter rursus numeres:fiant semel & octogies centena millia nũmũ in triẽnio:vt sit quod Cicero dixit ferme ad nonagies:oia augens oratorie. malim tamen locum mendosum relinquere:q̃ hanc sententiã asserere:p̃sertim cũ duodetricies nõ quadret in annos singulos.nõ nihil tamẽ adminiculatur hic locus ad id quod de sestertiis diximus:quũ cẽties & tricies sestertiũ pro tãta pecunia dixerit. Verũ cũ publica & æterna frumenti æstimatio quaternum esset sestertium in Sicilia frumenti feracissima:q̃ti putam⁹ fuisse Romæ in caritate annonæ?Et quantum lucrum contempsisse eũ qui assibus vendiderit si domi repositũ habuit:aut iacturam fecisse si in Siciliam aut carthaginem petierit?Nam vt in capita ciuiũ singulis modiis defunctus sit: qđ credibile non est vt postea intelligetur:nõ minus q̃ trecenta millia hominum plebeiorum fuerunt.Legimus apud Eusebium quo tẽpore Cicero Quintiũ reum patrocinio suo defendit:censu Romæ acto inuenta esse hominum millia quadringenta sexagintatria millia. vt ergo trecenta millia hominũ fuerint tãtum:& Seius tot modiis defunctus sit:nec pluris Romæ frumentũ in annonæ inopia q̃ apud siculos in solita vbertate fuerit:Seius in populum mille ac ducenta millia nummũ.id est duodecies sestertiũ dilargitus est. Quod si ad verisimile exigere hoc velis: minimũ hęc sũma duplicabit.Itaq; merito Lactãti⁹ li.vi.ita scribit.Quid eñ dicẽdũ est de iis q populari leuitate ducti:vel magnis vrbibus suffecturas opes exhibendis muneribus impendunt:nisi eos dementes ac furiosos qui præstent id populo quod & ipsi perdãt:& nemo eoꝝ quibus præstatur accipiat.Et rursus alibi.Quid prodest perditæ nequitiæ bestiarios facere locupletes & instruere ad flagitia?Pli.li.xxxiii.Nõ erat apud antiquos numerus vltra cẽtũ millia:itaq; hic & hodie multiplicatur:vt decies centena millia aut sępius dicantur.fœnus hoc fecit nũmusq; percussus:& sic quoq; æs alienũ etiamnum appellatur:postea diuites cognominati: dũmodo notum sit eum qui primus acceperit hoc nomen:decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente.M.Crassus negabat diuitem esse nisi qui reddituannuo legionem tueri posset.In agris suis sestertium viginti millia possedit: quiritiũ post Syllam ditissimus:nec fuit satis nisi totum Parthorum esurisset aurum : atq; vt nomen quidem optimum occupauerit (iuuat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem) multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores:pariterq; tres Claudii principatu . Pallantem: Callistum: & Narcissum.Atq; vt hi omittantur tanq̃ adhuc rerum potiantur . C. asinio Gallo . C. Martio Cyrino consulibus ad . vi . calendas februarias.C.Cecilius Claudius Isidorus testamento suo dixit : q̃uis multa ciuili bello perdidisset: tamen relinquere seruorum quatuor millia centum sedecim . Iuga boum tria millia sexcenta : reliqui pecoris.ccl.septem millia : in numerato pondo sexcenta millia : qui funerari se iussit sestertiis vndecim millibus . hæc verba Plinii non modo sic in impressis exemplaribus sed etiam in antiquis

463000 hoĩm romę

Crassi diuitię

Diuitiæ Crassi.

quibusdam leguntur:quæ si vere leguntur:nugatoria sunt quæ diximus tametsi testatissima:in antiquissimo exemplari legim⁹:in agris ħs.M.M. possedit:ita vt duæ.M.M. similitudinem haberent literæ postremæ in græcorum alphabeto:sed inuersæ:cuiusmodi & alibi in antiquis libris legimus. Lego igitur in agris sestertium bis millies possedit.hoc est ære nostro quinquagies centena millia aureorum coronatorũ.Huius si vicesimã partẽ pro reddituannuo statuamus(siue ĩ agris eũ redditũ:siue in mancipiis artificibus:siue in fœnore fuisse intelligamus)fient ducenta quinquaginta millia:quæ si ita dispensemus:vt Gregarius miles quaternos in mensem aureos accipiat:duodequinquagenos in annum:decem cohortium quingentariarũ legio ali potuit. Restabunt decem millia:quorũ quinq; millia in quinquaginta centuriones statuimus pro duplicando stipẽdio:& quinq; altera pro iis qui a græcis ectacti id est superordinati:dicũtur:vt cornicines:signiferi: caduceatores : & fabri qui machinas faciunt.Q, si apud Pli.viginti millia sestertiũ legamus: significabũtur quingenti aurei:si vicies sestertiũ:quinquaginta millia:si vicies millies immensa summa.Errore igitur librariorũ lubrico quidẽ ipso in notis numerorum vel summarũ:vt postea videbimus:factum est vt pro sestertium bis millies:sestertium viginti mil.legeretur astipulante . s. tot ætatum ignorantia: præsertim quod ad hæc verba pertinet.Cũ hoc dicto pugnare videtur id quod Seneca libro de vita beata his verbis inquit.M.Cato cum laudaret Curiũ & Corũcanũ & sęculũ illud in quo crimen erat paucæ argenti armillæ : possidebat ipse quadragies sestertiũ:minus sine dubio q̃ Crassus: plus q̃ Censorius Cato maiore spatio proauũ vicerat:q̃ a Crasso vinceretur.Si igitur quadragies hic recte legitur:oportet.M.Porciũ minus octoginta sestertiis:hoc est duob⁹ millibus aureũ nostrorũ in censu habuisse:quũ quinquaginta partibus Crassus maiorem censum quadragies sestertio habuisse legatur:& tñ plurib⁹ partib⁹ quadragies sestertium maius fuisse censu Porciano dicatur a Seneca.Verum hoc esse falsum facile ex Plutarcho intelligimus qui quæstu & parsimonia patrimonium auxisse Catonem seniorem testatur. Ideoq; iuniorem Catonem hæreditatibus locupletatũ esse narrat.Hoc ideo diximus ne quid præteriisse cõsulto aut oscitanter videremur Sed & in sequẽtib⁹ nõ nihil de Crassi diuitiis dicetur.Quod aũt sequitur de Cecilio:in nũerato põdo sexcẽta millia.in antiquissimo li.ħs.dc.legitur.obseruaui autem in antiquis.H.&.S.cum apice significare sester:apicẽ autẽ porrectũ super quemcũq; numerum millia significare:vt.d̄c.cum apice sexcenta millia.Sexcenta autem millia pondo argenti æstimantur a nobis sexagies centena millia aureorũ.Quæ cum immensa sit pecunia & maior cẽsu Crassi : qui quiritium post Syllam ditissimus ab eodem Pli.fuisse dicitur:legendum puto sestertiũ sexcẽties: quod signat quindecies centena millia coronatorum.Non enim memini me legisse vt latini põdo aut libras de numerata pecunia dicerent:etiam si minis græci in hac significatione vtuntur.Nam quod Liuius argenti pondo bina & selibras in militẽ præstaret:dixit: ad argentũ infectũ rettulisse mihi videtur quo etiã loquẽdi modo nunc vtimur.Nec tamen me latet quod.Pli.in mentione citrinarum dixit: qui locus in ordinẽ tãdẽ incurret & explicabitur a nobis.Illud quod sequitur

qui funerari se iussit sestertiis.xi.lego sestertium vndecies. Ne autem fide careat quod de Crasso diximus: citetur locus Plinii li.xviii. Apud quem de positione villæ & modo agri colendi loquentem: sic in omnibus libris impressis legitur. Modum agri in primis seruandũ antiqui putauere: quippe ita censebant: satius esse minus serere & melius arare. Qua in sententia & Virgilium fuisse video: verũq; confitentibus latifundia prodidere Italiam. Iam vero & prouincias sex & semissem domini aphricæ possidebant cũ interfecit eos Nero princeps. Non fraudabo magnitudine hac quoq; sua Gn. Põpeiũ qui nunq̃ agrũ mercatus est conterminũ. Miror quid his verbis significari Plinii emendatores intellexerint. Ego ita restituendũ locũ affirmo. verũq; cõfitentibus latifundia perdidere Italiã: iam vero & prouincias: deinde post distinctionẽ inferẽdũ. Sex domini semissem aphricę possidebãt cũ interfecit eos Nero princeps Non fraudando magnitudine hac quoq; sua Gn. Pompeio & reliqua. Iã vero pro iam etiã quinetiã locutio est Pliniana: vt illa vero: pro immo etiã: vel quin immo illa. lib. xvi. cap. xxxiiii. & lib. xiiii. cap. xxii. illi vero & veniẽtẽ: pro immo etiam. Sensus est igitur latifundia perdidisse non modo Italiam sed etiã prouincias: hoc est steriles reddidisse: cũ solũ frugiferũ male cultũ maligne quoq; fruges redderet: & aphricæ prope dimidium ab hominibus sex opulẽtis obtinebatur: quo nomine a Nerone principe rapacissimo confiscati: insup & capite pœnas luerunt. Hoc autem tũ cõtigisse existimo cũ Nero spe destitutus quam de gaza antiqua Didonis conceperat in aphrica eruẽda: ad rapinas improbissimas & delationes excitandas animũ consceleratũ intendit: vt auctor est Tranquillus. Vt autem sciamus q̃ sint numeri apud Pli. mendosi: age cõferamus Pliniũ cũ reliquis auctoribus: atq; etiã ipsum secũ. Iã primũ lib. supradicto vbi de ærario populi Ro. vt copioso loquitur & opulẽto: auri (inquit) in ærario populi Romani fuere. Sex. Iulio Lucio Aurelio Conss. septem annis ante bellũ punicũ tertiũ: pondo. dcc. xxvi. argenti nonaginta duo millia: & extra numerum. ccc. & . lxxv. si priuatus homo Cæcilius Isidorus sexcenta millia põdo argenti habuit: quonãmodo ærariũ locuples existimabitur: qđ cẽtũ millia non habuit? Idem paulo post: intulit & Aemylius Paulus Perseo rege Macedonico deuicto prædã pondo triũ milliũ: a quo tẽpore populus. Ro. tributũ pẽdere desiit. Plutarchus de triumpho Pauli loquens: Post armorũ currus tria virorum millia sequebantur: quæ numismata ferebãt argentea vasis trecentis quinquaginta: vas erat quodlibet trium talentorũ: quatuor viri singula vasa portabant: alii crateras argenteas & phialas calicesq; ornatissimos & ingentes certo ordine deferebant. & paulo inferius. Postea sequebãtur qui aurea numismata gerebant in vasis trium talentorum vt supra de argẽteis dictum est numerus vasorum fuit tria & octogita. His verbis Plutar. auctor est mille & quinquaginta talenta argenti: & ducenta vndequinquaginta auri in ærariũ illata esse prẹter vasa aurea argenteaq;. Plini. tria millia pondo non addito auri argentiue: at ego dico vicies maiorem numerum apud Plutar. esse q̃ apud Pli. id quod ex dicendis apparebit. alioqui quonam pacto Populus Ro. tributa pendere propter ẹrarii opulentiam desiisset? Sequitur rursus eodem Plinii loco, Sexto Iulio. L. Martio consulibus hoc est belli socialis initio: octingenta

Pli. lo. restitutus.

Iam vero Illa vero.

Baza didonis

Mẽdosi nũeri apđ Pliniũ.

quadraginta sex auri pondo fuere in ærario. Cæsar primo introitu vrbis in ciuili bello suo ex ærario protulit laterum aureorũ.xxvi.millia & numero pódo trecenta.nec fuit aliis tẽporibus respublica locupletior.hactenus ille.Quo modo memorabile Plinius existimauit in ærario Romano octingẽta tũc auri pódo fuisse:cũ Cęsar postea sex & viginti aureorũ laterũ millia ex ærario abstulerit? de quo loquens Orosius lib.vi.ita inqt:Cæsar Romã venit: negatãq; sibi ex ærario pecuniã fractis foribus inuasit:ptulitq; ex eo auri pondera.iiii. M.C.xxxv.argẽti pondera prope.dcccc.Orosii numerus multo minor est Pliniano:vt vtrobiq; corruptũ esse appareat.Ego in antiquissimo exemplari:ita primũ illũ locũ legi:auri in ærario populi Ro.fuere Sex.Iulio.L.Aurelio cõss. septem annis ante punicum bellũ tertium pondo. xvi.dcccx.argenti.xxii.lxx. & in numerato.lxii.lxxxv.cccc.Sexto Iulio Martio conss. hoc est belli socialis initio auri. xvi.xx.dccc.xxix. C. Cæsar primo introitu vrbis ciuili bello suo ex ærario protulit laterum aureorũ.xv.argenteorũ.xxxv. & in numero ħs.cccc. nec fuit aliis temporibus resp.locupletior.Intulit & Aemylius Paulus Perseo rege victo e Macedonica præda ħs.ii.iii.a quo tempore po.Ro.tributũ pendere desiit.hæc verba inserenda huic operi duxi vt legentibus iudicium integrum seruaretur.Si quid tamen cõminisci licet:hunc locũ sic restituere possumus ex vetusti exemplaris & aliorũ obseruatione. Auri in ærario po.Ro. fuere septẽ annis ante bellũ punicũ tertium:septingenta millia viginti sex.argẽti nonaginta duo millia:& in numerato trecenties & septuagies quinquies. Itẽ Sexto Iulio.L. Martio cõss.hoc est belli socialis initio auri pondo octingenta millia.xlvi.& inferius.Intulit & Aemylius Paulus Perseo rege victo e Macedonica præda sestertium ter millies. In Cæsaris autem mentione locus mutilatus sic restituẽdus:protulit laterum aureorum quindecim:argenteorũ. xxxv. mil.& in numerato sestertium quadringẽties.In harum summarum æstimatione ineunda in singula pondo centenos aureos solatos statuendos esse arbitror: quia in tanta copia auri necesse est partem fuisse mediocris notæ: vt pote quod esset conflatum e vasis & supellectili:sic fit vt singula centena millia centies centena millia aureorum valuerint.ita septingenta millia septingẽties centena millia valuerunt.argenti autẽ nonaginta duo millia denario multiplicata: nongentis viginti millibus coronatorum æstimantur:& trecenties & septuagies quinquies sestertium nongentis quadraginta circiter millibus. Sed vix verisimile est septies plus auri q̃ argẽti fuisse.Qz si vetustum exẽplar verũ esse aliquis existimauerit:sic legendũ erit fortasse. pondo sedecies septingenta: argenti nonagies bis octuaginta quinq; millia (q̃q̃ in vetusto : vicies bis.lxx.cccc.legatur) & in numerato sexagies bis octuaginta qnq;. hæc summa immensa est omnino: quippe sedecies centena millia & septingenta pondo intelligo.quæ centies multiplicata millies & sexcenties cẽtena millia aureorum valent.argenti autẽ summa nonagies bis:decies multiplicata:noningenties vicies centena:pręter numeratã pecuniã.Quæ vtrũ ad sestertia:an ad aureos referẽda sit:mihi non liquet.quare nihil statuo: si tamẽ vetusti numeros sequi placeat:nõ video quomodo.xxii.lxx.cccc.aliter legere possimus q̃ vicies bis septuaginta millia quadringẽta:quę summa argẽti ad nũmũ relata ducẽ-

Copiæ ærarii Romani.

ties vicies septies centena & quatuor millia coronatorũ efficit. Ideq; cēseo de eo quod sequitur. Belli socialis initio auri pondo. xvi. xx. dccc. xxix. quod si nõ mendose legitur: vtiq; sic interp̃tandũ est. Sedecies viginti millia octingenta vndetriginta: hoc est sedecies cētena viginti millia. Cētena em̃ antiqui subintelligēda relinquere solebãt: eo modo quo in his verbis quadringēties sestertiũ pro quadringenties cētena millia sestertiũ vt docuimus: & debere ducenties. hoc more sępe locutũ Pli. docebimus li. iiii. cũ locus occurrerit. Cice. in p̃tura vrbana: accepi (inquit Verres) vicies ducēta trigintaquinq; millia quadringentos quindecim nũmos. hoc perinde est ac si dixisset Cicero: vicies bis cētena. xxxv. millia: vt manifeste ex sequētibus patet: & ex Asconio pędiano. vt autē legamus. xvi. millia põdo vt in eo vetusto legitur: ridiculũ est: cũ apud Suetoniũ legamus Augustũ vna donatione in Cellam capitolini Iouis sedecim millia pondo auri & quingēties sestertiũ cõtulisse. Quare lectionis fides sit penes vetusta exemplaria: si vsq̃ esse potest hodie: verboꝝ autē interp̃tatio sit penes antiquitatis studiosos. Admirari nũc Pliniũ subit: sępeq; in hoc ope subibit: qui res tot memorabiles omnis æui memorię prodere concupiuit: si per tot sęculorũ cariem: incuriam: ignorantiã: & compendiariæ scriptionis discrimina pertinax exemplarium fides ad nos euadere potuisset. vt liquãdo nullis adnitentibus: & inuentis vetustioribus libris restitui potuerit: vnũ eũ auctorem studiosi harum literarum habeant cui totius prope vetustatis cognitionem explicatam acceptam referre possint: vtiq; quod ad eas res pertinet quis inter scribendam rerũ gestarũ historiam locus esse non solet. Cuius rei reputatio magnũ mihi negocium in hac commentatione exhibuit: cũ res partim conclamatas: partim etiam elatas tot doctorum hominũ pręiudicio: semianimes a rogo referri posse atq; etiam a tumulo nõ diffiderem. Nequid autem comminisci videar: penes me futura antiqua exemplaria profiteor: vt nulli nõ adire liceat quem quidem initiatum his sacris esse sensero. Credibiles fortasse has summas atq; etiam omnino credibiles facit locus Suetonii in Vespasiano his verbis: Sũt contra qui opinētur ad manubias & rapinas necessitate compulsum summa ærarii fisciq; inopia: de qua testificatus sit initio statim principatus: professus quadringenties millies opus esse vt resp. stare posset. si enim Vespasianus sperauit se quadringenties millies sestertium cogere posse: ad instaurandam dignitatem imperii Ro. quæ a Nerone & successoribus per luxus inusitatos exhausto ærario: conciderat: simillimum veri esse potest eo tempore quo imperiũ Ro. in senatus auctoritate & populi potestate situm erat: potuisse ex Orientis Aphricæq; spoliis & vectigalium residuis: quartam eius summæ partem in ærario coactam esse. maxima enim superiorum summa non excedit centies millies sestertium: id est bis millies & quingenties centena millia aureorum nostrorum. Hæc adnotauisse nõ ab re fuit vt arbitror: & si nihil habui quod hoc in loco statuerem. existet enim fortasse aliquis qui vetustis exemplaribus diligēter euolutis: vel verisimiliora inueniet: vel commentationi nostræ fastigiũ imponet: admonitione hac nostra extimulatus. Magnam autem esse summã pecunię quã Cæsar ex ærario protulit ex calculo intelligere licet. Si enim. xv. mil. laterum aureorũ fuerunt: non

Quid in hoc ope fuerit

Quantum pecuniæ Cæsar ex ærario rapuerit

dubito centum & quinquaginta millia pondo auri fuisse: cum quilibet laterculus decem pondo nũmũ fuerit: qua ratione fiunt aureorũ solatorũ centies quinquagies centena millia. Si autẽ huic summę argenti æstimatio addatur cũ eo quod in numerato fuit: immensa fiet summa. quod vero in vulgatis exẽplaribus & quibusdam antiquis legitur: & numero pondo trecenta: omnino corruptũ est: numeratã enim pecuniã non libris sed sesteriis significabant antiqui. Appianus in secũdo bellorũ Ciuiliũ: thesauros (inquit) a nemine contactos vsq; in illũ diem militibus rapere concessit: quos olim execratione proposita cõditos fuisse memorãt: vt nisi in tumultu belli celtici nõ promerẽtur. Ex quibus verbis intelligimus Cæsarem vsq; ad fæcem ærariũ exhausisse. q̃q̃ Pli. dicat tũc ærariũ locupletissimũ fuisse: sed intelligimus prælibatũ a Põpeio & senatu. Tranquillus & Plutar. de hoc siluerũt vt & ipse Cæsar in cõmentariis suis. Lucanus in tertio Pharsaliæ de hoc loquens ita inquit. tunc cõditus imo Eruitur templo multis intactus ab annis Romani census populi: quem punica bella: Quem dederat Perses: quẽ victi præda philippi. Quicquid parcorum mores seruastis auorum: Quod dites Asiæ populi misere tributum: Victoriq; dedit minoia Creta Metello: Quod Cato longinqua vexit super æquora Cypro. Tunc orientis opes: captorumq; vltima regum Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis Egeritur: tristi spoliantur templa rapina: Pauperiorq; fuit tunc primũ Cæsare Roma. Quibus verbis magna vis auri argentiq; significatur. Sic autem hic Pliniũ locutum esse credo coniecturã ex aliis auctoribus faciens & ex aliis ipsius locis: argumento erunt etiam ea quę postea dicentur a nobis si quis diligenter animaduertat. Hanc autem deprauationem exemplarium induxit antiquorum librariorum institutum qui numeros & summas sua quãq; notula scribebant: aliter enim sestertios nummos aliter sestertia aliter sestertium gignendi casu notabant: aliter libram: & talentum: aliter & denarium: & mille & millies non eodem modo. Quare per tot sęcula veri rerum numeri aliis atq; aliis subinde traducibus exemplarium inserti: ad nostram auorũq; memoriam peruenire non potuerunt: præsertim accedente librariorum culpa. Qui pleraq; oculis solis pauca etiã mente transigunt. Age quis illud libri octaui tueri possit? Metellus Scipioni Triclinaria Babylonica octingentis millibus væniße iam tunc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni principi quadringentis millibus sestertium nuper stetere. si stragula Babylonica octingentis millibus ab homine priuato comparata sunt: quonammodo memorabile est Neroni principi profusissimo quadringentis millibus stetisse? In antiquis duobus exemplaribus quadringenties sestertium legimus: in vno antiquissimo quadringentis: sed ita vt conspicue deletilem membranæ locum cerneres: & quadringenties principio fuisse intelligeres. est alioquin locus non vno aut altero verbo corruptus: in antiquorum enim nullo capitalibus criminibus legitur: sed vel in Catonis vel in capitonis. nec posuit sed ponit: nec Scipioni sed Scipio in recto. locus igitur sic restituendus. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertiũ octingentis millibus vęnisse iam tunc: ponit in capitonis criminibus: quę Neroni principi quadringenties sestertiũ nuper stetere. hoc sensu vt Metellus Scipio

Numerorum deprauatorũ ratio.

Insigne p̃ciũ triclinariũ babylonicorũ.

Capitonem accusauerit: & ei obiecerit quod triclinares tapetas quibus triclinia vel sternebantur: vel obtendebantur: viginti millibus aureorum nostrorum parare ausus esset. quæ tamē postea Nero decies cētenis millibus parauisset ad ornatum aureæ domus. Capitonis cossutiani meminit Tacitus li. xvi. Crimina (inquit) obliterari nō sinebat Capito cossutianus: præter animam ad flagitia præcipitem inimicus Thraseæ: quod auctoritate eius concidisset: iuuantis cilicum legatos dum Capitonem repetundarum interrogant. cuius accusationis meminit etiam Iuuenalis Saty. octaua: Capitonem cilicum piratam vocans. sed de hoc Capitone intelligi dictum Plinianū non potest: quia & is Thraseā Petū reum peregit sub Nerone: quo nomine quinquagies sestertiū prēmii loco tulit: accusatoribus (inquit Tacitus) Eprio & Cossutiano quinquagies sestertiū singulis: Ostorio duodecies & quæstoria isignia tribuūtur. Quo ex loco intelligere possumus quam ille sceleratissimus princeps etiam perditus luxu & prodigētia fuerit: qui duobus calumniatoribus ad accusandum virum egregium subornatis ducenta quinquaginta millia coronatorum dederit: id est centies sestertiū. semel in vniuersum testatus sum me ita in hoc tēpore locuturū quasi iam olim coronati nostri percussi fuerint: vt expeditius trāsigere hoc negociū possim. Capitonis Fonteii meminit Oratius in primo sermonū æqualis mecœnatis. Hunc igitur vel patrem eius Metellus hoc nomine accusasse videtur. Capitalem autem luxum Romæ fuisse non comperimus ne exilio quidem mulctatum: tametsi probrose obiici solitū: vt de Lucio Crasso videbimus. Quare Tranquillus de Cæsare adhuc priuato loquēs. Tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse eū multi prodiderūt. seruitia recētiora politioraque immenso precio: & cuius etiam ipsum puderet: sic vt rationibus vetaret inferri. Quo modo igitur capitalibus verbum apud Pliniū congruere potest? Vtinam autē eo in loco Plinius per omnia emēdari posset: vt in eo quod sequitur in eodē capite: Vidimus iam & bidentium vellera purpura cocco cōchylio sesquipedalibus libris infecta: velut illa sic nasci cogente luxuria. Ego vt viuentiū non bidentium lego sic sensu exposcente: ita sesquipedales libras nō intelligo. Quia si labris legamus tamen sesquipedalibus non congruit. Potius igitur sesquipondialibus legendum censuerim. eo sensu fortasse vt libræ purpurę & conchylii cētenis & quinquagenis drachmis cōstarent. Nam de precio purpurę loquens lib. ix. ita inquit. Nepos Cornelius qui diui Augusti principatu obiit. me (inquit) iuuene violacea purpura vigebat: cuius libra denariis centum venibat. nec multo post rubra tarentina. huic successit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille nō poterat emi: hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prętexta vsus improbabatur. qua purpura quis non iam (inquit) triclinaria facit? Spinter ædilis fuit Cicerone consule. Dibapha tunc dicebatur quę bis tincta esset: veluti magnifico impendio: qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tingūtur. Quod sequitur corruptum est: In conchyliata veste cætera eadem sine buccino: prętereaque ius temperaturę æquę pro indiuiso humani potus excremento dimidia & medicamina adduntur. Vbi sic legendum censeo. Vis temperatur aqua. Sed ex verbis Plinii purpurę & conchylii pcia magna apparet fuisse. Coccus

Purpurę precium.

Dibapha.

Cocci pciū.

Coccus
purpura

autem quo hodie vtimur in laneis vestibus non excedit in libras singulas nostras binos aureos: quod vero in serica veste cramesinū appellant non absimile est cocco: radicibus adhęrens cuiusdam hęrbæ in germania: nec excedit quaternos ducatos in libras vt negociatores nostri aiunt. Ex quo apparet multo preciosiores & maioris luxus vestes antiquorum fuisse. Purpura hodie negociatoribus ignota est: etiamsi Damasci in vsu esse quidam autumāt: sed precium antiquis preciis non respondet. Athenæus libro. xii. dipnosophiston de luxu Ionum loquens: Theopompus autem (inquit) libro.xv. auctor est mille viros Colophoniorum per vrbem errantes videri solitos in veste purpurea. quod regibus tum rarum erat & magno studio affectatum. purpura enim argento rependebatur. ὅπερ καὶ βασιλεῦσι σπάνιον τότ᾽ ἦν καὶ περισπούδαστον. ἰσοστάσιος γὰρ ἦν ἡ πορφύρα πρὸς ἀργύριον ἐξεταζομένη. Cicero in Philippica secūda. Conchyliatis Gnæi Pompeii peristromatis seruorum in cellis lectos stratos videres. Quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modo vnius patrimonium q̄uis amplum: vt illud fuit: sed & vrbes & regna tanta nequitia deuorare potuisset. Tranquil. in Nerone. Et cum interdixisset vsum amethystini ac tyrii coloris: summisissetq; qui nundinarum die pauculas vncias venderet: pręclusit cunctos negociatores. Quo in loco perculit lego. i. fortunis euertit. De hac Plinius ita inquit libro supra dicto. Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum: rursum absolutus inebriatur tyrio vt sit ex vtroq; nomē improbum tyriamethystus. Olim etiam purpura. i. sanguis pisciculi cum cocco quo nunc vtimur: miscebatur. id quod idem auctor testatur his verbis. Quin & terrena miscere: coccoq; tinctum tyrio tingere vt fieret his bissinum. vbi prisca his schymū habent: quare hysginum lego. ex eodem Plinio libro.xxxv. in mentione purpurissi: & ex Vitruuio libro.viii. his verbis. Fiunt etiam purpurei colores infecta creta rubiæ radice & hysgino. Purpura insigne Romanorum imperatorum fuit. Plutarchus in Crasso: Fertur eo die Crassum non purpureum (vt Romanorum imperatorum mos erat): sed atrum paludamentum indutum ad milites processisse. Quapropter purpura pro summo magistratu ponitur a Plinio lib.x.cap.xxi. de gallis loquente. Vt plane dignæ aliti tantum honoris tribuat Romana purpura. Et ideo imperio Romano ad monarchiam deducto principes ipsi qui etiam: vt olim: imperatores dicebantur: quoniam regium nomen Romæ infaustum inuisumq; erat: purpuram pro insigni imperatorio seruauerunt: vt auctor est Capitolinus in Maximinis & in Gordia. Plin. lib.xxii. paludamentum imperatorium cocco tinctum fuisse dicit his verbis. Iam vero infici vestes scimus admirabili succo. atq; vt sileamus Galatiæ: Aphricæ: Lusitaniæ granis coccum imperatoris dicatū paludamentis: transalpina Gallia hęrbis tyrium ac conchylium tingit: omnisq; alios colores. nec quærit in profundis murices: sese obiiciendo dum præripit escam beluis marinis. In titulo de vestibus holobryzis vel holoseris nunc murex nunc conchylium nunc purpura vocatur qua solus princeps vtitur. Hæc obiter dicta sint propter verbum sesquipedalibus. quod in Plinio corruptum esse apparet. Sesquipondium autem sic latinum est vt dipondium & cētipondium:

Purpura ignota.

Pli. locus.

Purpura insigne impatorū Roma.

Purpura pro magistratu summo.

Sesquipondium

seu centumpõdium apud.M.Catonem & Plautum.Est & aliud ibidem vlcus quod quia persanare non poteram:ne attingere quidem potius esse duxi.Cę terum quod de censu senatorio & equestri diximus non mirum videri debet: vt Romæ senator esse non potuerit : qui minorem censum triginta millibus coronatorum in censu habuerit. hoc enim statutum eo demum tempore fuisse videtur in quo imperium Ro. in Asiam transiit : aut certe extra Italiam promotum est. Quare Pli.li.xiiii.luxuriam posteriorum temporum & rerum honestarum incuriam insectans : Reges (inquit) innumeri honore artium colebantur:& in ostentatione has præferebant: opem & immortalitatem sibi per illas prorogari arbitrantes . Quare abundabant & præmia & operæ vitæ:posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit : postq̃ senator censu legi cœptus:iudex fieri censu. magistratum ducẽq; nil magis exornare q̃ census:postq̃ cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo:ac sola gaudia in possidendo:pessũ iere vitę precia: omnesq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere: ac seruitute sola profici cœptum : eodem tamen habendi quo eat spes omniũ tendente voto. Sic enim legendum censeo ex vetustæ lectionis obseruatione : licet in exemplaribus quæ circũferuntur:aliter extremum membrum legatur. Iudicem autem fieri censu Pli.ideo dixit: ꝙ equites etiam iudices vocabãtur: propter equitum decurias quæ ex equestri ordine erãt.Idem li.xxxiii. Laquearia quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur:post Carthaginem euersam primo inaurata sunt in capitolio censura.L.Nũmii. Inde transiere in cameras: parietes quoq;:qui iam & ipsi tãq̃ vasa inaurantur: cũ sua ætas varia de catulo existimauerit:ꝙ tegulas æreas capitolii inaurasset primus. Idẽ paulo superius.& nos fecim9 q̃ posteri fabulosa arbitrentur. Cæsar qui postea dictator fuit:primus in ædilitate munere patris funebri: omni apparatu arenę argenteo vsus est : ferasq; argenteis vasis incessere tum primum visum: mox (quod etiam in municipiis æmulantur) Caius Antonius ludos scena argentea fecit.Idem Lucius Murena.Item paulo inferius . Claudii successor Nero Pompeii Theatrũ operuit auro in vnũ diẽ:quo Tiridati Armeniæ regi ostẽderet.& quota pars ea apparatus fuit Aureæ domus ambientis vrbẽ? Idem Pli.li.xxix.de medicis loquens.Multos prętereo medicos: celeberrimosq; ex iis Cassios:Carpetanos:Arũcios:Albutios:Rubrios.ccl.sestertia annua mercede iis fuere apud principes.Quintus vero Stertinius imputauit principib9: ꝙ sestertiis quingenis annuis cõtẽtus esset . Sexcena.n.sibi quęstu vrbis numeratis domibus ostẽdebat.ducẽta & quinquaginta sestertia id est sex millia ducẽtos quinquaginta aureos annua mercede celebres multos medicos Romę a principibus habuisse dicit.Stertiniũ vero etiã summã altero tãto maiorẽ.hoc est duodena millia quingẽtenos: cũ priuato q̃stu & vrbico denaquina millia cogere posset.Quapropter hoc etiã imputabat principibus:ꝙ cẽtũ sestertia quęstus eorũ gratia cõteneret. Sequitur apud Pliniũ.par & fratri eius merces a Claudio Cęsare infusa est. cẽsusq; q̃q̃ exhaustis opib9 Neapoli exornata ita auctus vt hęredi sestertia.ccc.relinqueret: quadringena arũcius solus. Sic locũ legit Hermolaus Barbarus quibusdã verbis cõtra fidẽ exẽplariũ ad-

Census equestris senatoriusq;.

Stipendium medicorum Romę.

ditis:quod diuinare est nõ emẽdare.Ego ex vetustę lectionis obseruatione sic legendũ censeo:censusq; q̃q̃ exhausti operibus Neapoli exornata hæredi ses-tertium trecenties reliquere: quãtũ Athena.i.aruncius solus: vt intelligamus Aruncium cognomento Athenam dictũ.sensus est autẽ non qualis ab Hermolao ponitur:vt trecenta duo fratres reliquerint hæredi: quod Pli.pro re p̃dicanda posuit:sed trecenties:quæ centuplicato maior est pecunia: hoc est septingenta quinquagintaquinq; millia.In quo insignis fuit & concors Neotericorum omniũ hallucinatio vt antea dictũ est: qui nescio quo fato velut iure quodã sic errore recepto:omnes vniuersiq; pedibus ierunt in eius sentẽtiam quem primũ horum verborũ intelligentia fefellit. q̃q̃ partim eorũ rem egregie latinam multis in partibus gesserint:partim gręcorũ penetralia:atq; etiã adyta reserarint:vt acriore vi animi atq; ingenii q̃ ego: sic maiore operę precio.Quo nomine simul eorum memoriã & colo & veneror:simul eorũ monumentis acceptum fero quicquid literarũ studio doctrinæ (quãtula in me est cũq;) assecutus sum.id quod eo magis ex animi sententia dico q̧ nullius docti viri quicq̃ eo nomine voci debeo: quod quidem a prælegẽte acceperim:vt Phemius ille Homericus qui sese autodidacton vocat. Alioquin & doctorũ obseruantissimus:& omnia eorum causa cupiens. Sed sic fuit fatum meum: vt mihi tantũ & libris operã satis multam:præceptoribus longe rariorem q̃ tonsoribus dederim.Cuius sortis etsi magnopere me pœnitet:interdũ etiam suppudet:quod tamen celare plerosq; nõ possum: palã omnib9 fateri nõ erubesco:vtiq; cũ ea re cõmemorãda argumẽtũ mihi venię p̃struere videar. Iuuat igitur doctissimorũ hominũ luculentã culpã in rebus arduis meminisse: nõ q̧ vẽdibilius inuẽtũ meũ ea re fieri sperẽ:sed quo mihi iure etiã optimo veniã erratorũ haud dubiã spõdeã:p̃sertim si nec inauspicato conatu nec irrito in cõmunẽ studiosorum causam incubuisse inueniar.Sequitur eodẽ loco Plinii: tũ Crinas Massiliẽsis:arte geminata vt cautior religiosiorq;:ad siderũ motus ex ephemeride mathematica cibos dãdo:horasq; obseruando: auctoritate eũ præcessit:nuperq; sestertia centũ reliquit muris patrię:mœnibus quoq; aliis pene nõ minori summa extructis.sestertiũ nõ sestertia lego:nõ sine vetustę lectionis astipulatu:alioquin quonãmodo centum sestertia sufficere mœnibus Massilię possent? aut cur Pli.magnã hãc summã esse diceret? Sequitur ex eodem cap. per quæ effectũ est vt nihil magis prodesse videretur q̃ multitudo grassantiũ: neq; eñ pudoris æmuli p̃cia summittũt:notũ est ab eodẽ Charmide vnũ ægrũ ex prouincialibus sestertiis ducẽtis conductũ:Archontio vulnerum medico sestertiis centũ cõdemnato ademisse Claudiũ principẽ:eidẽq; in Gallia exulanti & deinde restituto acquisitũ non minus intra paucos annos. lego:neq; eñ pudor sed æmuli precia summittũt: & Archontio vulnerũ medico sestertiũ centies Claudiũ ademisse:bonis eius confiscatis.Sentẽtia enim Plinii hæc est: q̃q̃ medici Romæ multa nefarie admitterẽt artis suæ licentia: potius tamẽ esse cœpisse vt plures essent q̃ pauci : quia olim cũ pauci essent: precia immodica aut stipulabãtur ab ægris aut quouis modo exprimebant: nullo.n.pudore deterrebãtur vt immẽsis mercedibus abstinerent.sed mutua (vt fit) æmulatiõe minoris op̃as suas addicere tũc cœperũt cũ multi extite-

Pli.locus.

Dolet Budęus q̧ nullũ p̃ctorẽ aut p̃ceptorẽ nactus sit.

re medici.Cũ autẽ vellet Pli.impudentiã flagitãtium docere:Charmidis faci-
nus tãq̃ exẽplũ improbitatis medicę cõmemorauit:qui ægrũ vnũ prouincia
lem sanandũ:quinq; (vt ita dicã) millibus coronatorũ cõduxit.vt autẽ doce
ret q̃ quęstuosa tũc medicina esset:vulnerariũ Archontiũ dixit ducẽtis quin-
quaginta millibus aureorũ confiscatione amissis:intra paucos annos totidẽ
Pli.lo. in exilio quęsiuisse. Huius dicti firmamentũ erit id quod ab eodẽ auctore li.
xxvi.dicitur:vbi de lichenibus loquitur. Siquidẽ (inquit) certũ est Maniliũ
Cornutũ ex prætoriis:legatũ aquitanicę prouincię sester. ducẽtis elocasse in
eo morbo curandũ sese. Sic em̃ legi debet ille locus etiãsi aliter in chartaceis
libris legatur.Præter loca supradicta etiã aliũ eodem cap.in transitu emenda
bimus:vbi enim legitur.Itaq; Hercule in hac artiũ sola euenit:vt cuicũq; me-
dicũ se profitẽti statim credatur:cũ sit periculũ in nullo mendacio maius. nõ
tamẽ illud intuemur:adeo blanda est spirãdi per se cuiq; dulcedo.lego sperãdi
pro se nõ spirandi per se.Hęc quę de medicorũ mercede ex hoc Plinii loco di
Quæ dicẽda restant fide maiora videbuntur. cta sunt a me:fide fortasse maiora nõnullis videbuntur: vtpote ab hodierno
nõ modo censu:sed etiã sensu abhorrẽtia.Itaq; cũ hęc scribere cœpissẽ:ĩ mẽtẽ
mihi venit:eã me rationẽ in his cõmẽtariis sequi esse necesse: quã geometræ
& mathematici in demõstrãdis speculamentis suis instituerũt.Quomodo.n.
Mos mathematicorũ i demõstratiõib⁹. illi ex primis ꝓbãt ordine sequẽtia:& simul atq; theorema quoddã cõpererũt
illi statim vt cõfecto adnectũt assuũtq; aliud:& illi rursus aliud atq; aliud serie
perpetua:cũ sequẽtia consistere sine antegressis nequeãt.Nã absq; hoc foret:
res ipsi in cõmunẽ sensum haud incurrẽtes rudibus adhuc animis approba-
re demõstrareq; nõ possent: minutisq; eos assensionibus vsq;adeo obstringe-
re:vt cũ ꝑgressa ꝓ cõpertis habere se faterẽtur:subeuntia quoq; inficiari ne-
quirent cũ hæc ex illis necessario confiãt. Vt igitur Mathematicis necesse est
primũ quodq; deinceps theorema:ita ei quicũ disputãt approbare: vt omnẽ
fatendi tergiuersationem atq; etiam dubitationẽ eximant: sic nos præceden
tia (vt arbitror) veluti propositiones quasdã plane demonstratas tenemus:
ex quibus hæc quæ nũc agimus:ratione nõ solũ probabili sed etiã propemo
dum necessaria astruere possumus. Verũenimuero quando in lectorũ animis
q̃libet persuasis (de meo enim coniecturã facio) idẽtidem (vt ita loquar)
rebellaturã hæsitationẽ video: nõ committã vt hactenus contestatis acqui-
escens:nõ omnino cõpos propositi euadam.Spe.n.decidisse videbor: si re in
iudiciũ hominũ deducta: nõ protinus secũdũ nos ab omnibus pronũcietur.
Equidem vt Castor & Pollux iudiciorum præsides obstare mihi contẽdant:
plures tamen tribus ingeniorũ feram.proinde libens facio vt re q̃q̃ probata:
rursus auctoribus amplissimis denũciem testimoniũ.atq; interim argumen-
tis validissimis causam meã ita affirmẽ:vt omnẽ ambigentibus animis dubi
tationẽ abstergeã.Interea exẽpla ad id quod agebamus citabuntur. Tacitus
lib.xiii.de Nerone nondũ deterrimo principe loquens.sed nobili familiæ ho-
nor auctus est:oblatis in singulos annos quingenis sestertiis:quibus Messala
Adnotãda senatoribus salaria cõstituta. paupertatẽ innoxiã sustẽtaret. Aureo quoq; Cottæ & Atherio Antonino an
nuã pecuniã statuit princeps:q̃q̃ per luxũ habitas opes dissipassent. de eodẽ
Trãq.nobilissimo (inquit) cuiq; sed a re familiari destituto annua salaria &

quibusdam quingena cõstituit.& de Vespasiano.Expleuit cẽsum senatorium: consulares inopes quingenis sestertiis annuis sustẽtauit.si ergo senatores quidã Romani iam consulares facti duodecim millia & quingentos aureos annuo stipẽdio a principibus habuerunt:cur incredibile sit id quod de medicis dictum est? Artes autem hoc tempore pene dixerim damnosas:olim non modo Romæ sed etiam in Asia quæstuosas vel locupletatrices potiꝰ fuisse auctoritatibus docebo.Imprimum idem Trãquillus.de Vespasiano principe auaritia infami etsi cætera pene optimo.Ingenia(inquit)& artes vel maxime fouit.primus e fisco latinis græcisq; rhetoribus annua centena constituit: præstantes poetas necnon artifices coemit.annua centena non minus duobꝰ millibus & quingentis aureis fuerunt.quę si nunc in breuiario principis anniuersario legerentur:non dico vni nomini expẽsa: sed in vniuersum literatorũ genus:prodigii instar esse crederetur:ab iis quidẽ magnis viris qui ærarium nostrũ libero pene arbitrio expensant.Ex quo intelligere licet vnde Fabius Quintilianus saltus illos coemerit qui a satyrico celebrantur.primus.n. Romæ ex Hispania veniens stipendiũ e fisco accepisse dicitur ab Eusebio sub Domitiano.quod tamen non esse verũ ex dicto loco Tranquilli depręhenditur.Huius ætatis aliud est iudiciũ:præsertim in Gallia:suo sibi suffragio a ludo poetico oratorioq; explosa:vt antea dictum est.Viginti talentis vnam orationem Isocrates vendidit vt auctor est Pli.in.vii.id est aureorũ nostrorũ duodecim millibus.Idem lib.xxxiii.Hominum primus & auream statuam & solidã Gorgias Leontinus Delphis in tẽplo sibi posuit:septuagesima circiter olympiade.Tãtus erat docendæ oratoriæ artis quæstus.O tẽpora:o mores!Isocrates Athenis.i.in vrbe eruditissima orationem vnam tanti vendere olim potuit:q̃ti nũc Gallia prouinciarum locupletissima eadem & doctorum hominum egentissima si sese ipsa nosset : nec latias nec græcas Athenas æstimandas esse putat. & nos mirabimur ab omnibus nobis verba dari quibuscũ negotiũ habemus: cum literas ipsi nesciamus:nec imperio obtinendo conferre quicq̃ aut conducere putemus? Thucydidẽ imperatorẽ Atheniẽses(inquit idẽ Pli.)in exilium egere:rerũ cõditorẽ reuocauere:eloquentiam mirati cuius virtutẽ damnauerant.Thucydides ab exilio publico decreto reuocatus est:vt historiam scriberet quæ nunc extat.nunc vero quis dabit historico quantum daret acta legẽti?vt inquit ille satyrographus.Vnde fit vt res a maioribus nostris gestas tã commemorare possimus q̃ qui terra editi auos citare nequeunt. Qꝫ q̃ nõ magnopere refert nostri temporis res gestas obliuione transmitti : qui nihil laude dignum gessimus:certe multa silentio nobis prætereunda sunt.Quominꝰ mirum est summos rerum nostrarum gestores nullo in numero beneficiariorum habere literatos homines:qui res gestas prodere æternæ memoriæ possint. Alexander magnus inter spolia Darii Persarum regis vnguẽtorum scrinio capto:quod erat auro gemmisq; ac margaritis preciosũ: varios eius vsus amicis demonstrantibus:quando tedebat vnguenti bellatorem & militia sordidum:immo Hercule(inquit) librorũ Homeri custodiæ detur:vt preciosissimum humani animi opus:q̃ maxime diuiti opere seruaretur.Idem Pindari vatis familię penatibusq; iussit parci cũ Thebas caperet. Aristotelis philosophi

Artes olĩ ipso habebant q̃ nũc euilueruñt.

Poetarũ et rhetorũ annua salaria.

2500 aur[illegible]

Thucydides ab exilio reuocatꝰ ob historiã quã cõdidit.

patriam condidit:tantæq; rerum claritati tam benignum teſtimoniũ miſcu it.auctor idem Pli.Diu addubitaui an id quod ſequitur adderem. Veritus ſũ enim ne temporum noſtrorum iniquitas fidem hiſtoriæ derogaret:i cachin noſq; tandem res memorabiles abirent.ad extremũ tamẽ literarum amor & veri admiratio peruicit vt ſubſcriberem.Apud Athenęũ lib.ix.dipnoſophiſta rũ Laurentius vir Romanus vnus eorum ita inquit:de tetrace aue loquens.

Præmiũ qđ Ariſtoteles ab Alexandro accepit pro hiſtoria animalium.

νομίζων δὲ καὶ παρὰ τῷ ἀριστοτέλει μνήμης ἠξιῶσθαι τὸ ζῷον ἐν τῇ πολυταλάντῳ πραγματείᾳ (ὀκτακόσια γὰρ εἰληφέναι τάλαντα παρὰ ἀλεξάνδρου τὸν σταγειρίτην λόγος ἔχει εἰς τὴν περὶ τῶν ζώων ἱστορίαν) οὐδὲν εὗρον περὶ αὐτοῦ λεγόμενον. Ego autẽ exiſtimãs virum doctiſſimum Ariſtotelem dignam hanc auem putaſſe de qua mentionem faceret:cum tractatum illum eius tot talentis æſtimatum adiiſſem:(nã Stagiriten ipſum octingenta talenta ab Alexandro accepiſſe fama eſt ob hiſtoriam animaliũ)nihil quicq̃ in eo de ea aue inueni.His Athenęi verbis elogium habemus ſummi regis Alexandri in doctrinæ literarũ indicaturam. q̃ vnum tractatum Ariſtotelis præceptoris ſui quadringentis & octogita millibus aureorum noſtri temporis æſtimauit ac redemit. De hoc loquens Plinius lib.octauo ita inquit.Ariſtotelem in his magna ſecuturus in parte:præfandum reor:Alexandro magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi:delegataq; cõmentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia viro:aliquot millia hominum in totius Aſiæ:Gręciæq; tractu parere iuſſa omniũ quos venatus aucupia piſcatuſq; alebãt:quibuſq; viuaria:armẽta:aluearia:in cura erant:nequid vſq̃ genitũ ignoraretur ab eo:quos percunctando quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus condidit. Si quinquagita volumina recte legitur apud Plinium:nõ omnia ad nos peruenerũt. noſtræ tamen ætati gratulandum q̃ libri de anima eorum pręſtantiſſimi nõ interciderunt.nam innumera prope modum volumina eum ſcripſiſſe ex Laertio nouimus. Q̃z male autem cum promis condis ærarii noſtri ageretur:ſi eius regis æmulos principes haberemus:q̃ longe autem abigerentur ab aula

Ariſtotelis opus de animalibus conſtitit 480000 aureorum

Sorices prætorii appellare videt q̃ſtorũ aſſeclas i iferiorib⁹ actib⁹ argẽtariã factitantes:& grariũ arrodentes.

ſorices illi pręs toriani diuiſorũ aſſeclæ:qui nobis ſericati ob oculos incurrunt arroſo argento principali tumidi.O mirificam officinam quæ q̃uis ſordidos homines:ſeſquimenſe politos ad vnguẽ nobis reddat. O inania: o ingrata:o pudenda deniq; literarũ ſtudia:quibus aduerſis fatis nequicq̃ intabeſcimus. quos iſti non ſapientiæ amore captos ſed mente potius putãt.Verũ vt quod inſtat agamus:idem Pli.li.ſupradicto:medicinæ ſcientiã (inquit) in Theombroto Ptolemæus rex Megalenſibus ſacris donauit centum talẽtis ſeruato Antiocho rege:& lib.xxix.Eraſiſtrat⁹ Chryſippi diſcipulus Ariſtotelis filia genitus:Antiocho rege ſanato:centum talentis donatus eſt a rege Ptolemæo filio eius:vt incipiamus & pręmia artis oſtendere.Eraſiſtratum & Theombrotum vel eũdẽ fuiſſe intelligimus:vel Pli.non eundem auctorem vtrobiq; ſecutum.centum talenta ſexaginta millia aureorũ valuiſſe poſt paulo docebimus.

Damnoſa in Gallia literarũ ſtudia.

Pręmia medicorum memorabilia.

Pretia pictarũ tabularũ.

Idem lib.vii.Ariſtidis Thebani pictoris vnam tabulam centũ talentis rex Attalus licitatus eſt.octoginta emit duas Cæſar dictator:Medeam & Aiacẽ Timomachi:in templo Veneris genitricis dicaturus.Cãdaules rex Bularchi picturam Magnetum exitii haud mediocris pari rependit auro. In antiquis le

gitur medio crispanti.quare sic legendū censeo. mediocris spatii rependit auro.nam rependere pari auri nunq̄ a Plinio dictum est.& alioqui. Pli. mediocri magnitudine tabulæ precii magnitudinem significare voluit.rependere auro plena est locutio.Cicero de orat.Cui pro Gracchi capite aurum erat repensū. quod Plinius ipse libro . xxxiii. imitatus est:his verbis.Hæc paulatim exarsit rabie quadam non iam auaritia:sed fames auri. vtpote cum Septimuleius.C. Gracchi familiaris auro repensum caput eius excisum ad Opimium tulerit. Quanta autem auctoritas artibus olim fuerit : etiā ex eo cōiicere possumus: quod idē lib.xxxv.inquit de Pamphilo pictore loquēs.docuit neminē minoris talēto annis decē:quā mercedē Apelles & Melanthius ei dedere:& huius auctoritate effectum est Sicyone primum:deinde & in tota Græcia vt pueri ingenui ante omnia graphicen hoc est picturā in buxo docerentur: reciperetur q; ars ea in primum gradū liberaliū.In vetustis tamē omnibus legitur:vt pueri ingenui omnia antigraphicē:licet hoc Hermolaus ex vetustis restituisse se dicat.quare suspicor sic Pliniū scriptū reliquisse.ingenui oia āte graphicē. qua si hæc fastigiū doctrinæ puerili imponeret.quod tamē admonendi animo dictum a me existimari velim.nō.n.facile mutandā esse structurā veterē censeo. nō nihil hāc opinionē meā intēdit id quod sequit̄.semp̄ quidē honos ei fuit vt ingenui eā exercerēt:mox vt honesti:perpetuo interdicto ne seruitia docerentur.cæterum quod hic dicitur neminem docuisse minoris talēto annis decē: non consentaneū mihi visum est vt cū tanta precia tabularū legeremus apud Pli.idem tamē docēdi preciū tā paruū poneret . atq; ita poneret : vt admirari nos vellet.Quare cū exemplaria antiqua adirē:repperi nō annis sed annuis legendū:nec decē sed.xl.vt sit:docuit neminē minoris talētis annuis quadraginta:q̄q̄ in antiquissimo scriptum erat quingenta:in pagella quidem:sed in margine quadraginta.vt minimū aūt annuis decē legendū : hoc est aureorum sex millibus.quod longissime abest ab eo sensu qui ex impressis percipitur: absurdissimo illo quidem:cum etiam pluris hodie pictores instituantur . At qui ne decoxisse doctrinam eam Apelli putemus:qui tāti picturam didicit: Idem auctor de eo loquens aliquanto post ita inquit.Pinxit & Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ viginti talentis auri . digiti eminere videntur:& fulmen extra tabulam esse.Immane tabulæ precium accepit aureos mensura non numero . vel vt ex vetustissimo lego tabulæ precium in nummo accepit aureo mensura non numero . viginti auri talenta vt minimū centum ac viginti millia aureorum coronatorum valent.quod tamen exquisitius postea viderimus . Strabo libro.xiiii.de Co insula loquēs & vrbe eius cognomini:In suburbano est Aesculapii templum valde nobile:simulachris multis refertū.in quis est Apellis Antigonus.fuit etiam pridē Venus e mari emergens:quæ nunc diuo Iulio Cæsari dicata est Romæ:quam Augustus honori patris consecrauit vt generis auctorem.Fama est cois pro tabula centum talenta ex imperato tributo remissa esse.φασὶ δὲ τοῖσ κώοισ ἀρτὶ τῆσ γραφῆσ ἑκατὸν ταλάντων ἄφεσιν γενέσθαι τοῦ προσαχθέντοσ φόρου.Interpres eo ī loco lapsus Anadyomenen id est emergentē Venerem:nudā transtulit quasi apodyomenen. est enim ἀνάδυσισ emersus:cui opponitur κατάδυσισ:q̄q̄ & aliud significat.Pli.

De honore picturę.

Anadyomene Apellis.

lib.ſupradicto.Venerem exeũtem e mari diuus Auguſtus dicauit in delubro
patris Cæſaris:quæ anadyomene vocatur.verſibus græcis tali opere dũ lau-
datur victo ſed illuſtrato.Huius enim inferiorẽ partẽ qui reficeret non pote-
rat inueniri.Ego tamen in vetuſtis melius poſſe legi puto.verſibus græcis tali
opere dum laudatur victo.ſed per tot luſtra huius inferiorẽ partẽ corruptam
qui reficeret non potuit inueniri.Per luſtra aũt cenſores olim ſarcta tecta ædi
um ſacrarum tuenda locare ſolitos eſſe notum eſt.Romanorũ igitur res nũ-
maria ita propemodum conſtituta fuit.græci drachmis:minis:& talentis vſi

Talẽtum.

ſunt.Talentum multiplex fuit auctore Feſto:Atticum autem ſex millium de-
nariorum fuiſſe dicit. τάλαντον (inquit Suidas) μνῶν ἐστὶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ
δραχμῶν ἑκατόν.Talentum inquit minarum eſt ſexaginta.mina autẽ drachma
rum centũ.hoc etiam legimus in verſibus illis qui apud Priſcianum legũtur:
& Fauini eſſe dictitantur:Cecropiũ ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum:Se-
xaginta minas ſeu vis ſex millia drachmas. Quod ſummũ doctis perhibetᷓ põ
dus Athenis.Priſcianus de ponderibus.ſcrupulus inquit ſex ſiliquę.drachma
ſcrupuli tres.vncia drachmæ octo.ſcrupuli.xxiiii.vnciæ.xii.libra.libra vel mi-
na attica drachmæ.lxxv.Libra vel mina graia drachmæ.xcvi.talentum Athe-
nienſe paruũ minæ ſexaginta.magnũ minæ.lxxxiii.& vnciæ quatuor. ad hoc
probandum citat Liuium:ſed quoniam verba Liuii apud Priſcianũ corrupta
ſunt:ab auctore ipſo repetenda ſunt.qui lib.iiii.de bel.Mace.de Tito Quintio
loquens Græciæ liberatore:ingẽs(inquit)numerus erat bello punico capto
rum:Quos Annibal cum a ſuis non redimerentur vænundederat.multitudi-
nis eorum argumentum eſt ꝙ Polybius ſcribit cẽtũ talẽtis eam rẽ achæis ſte
tiſſe: cum quingentos denarios precium in capita quod redderetur dominis
ſtatuiſſent.mille enim ducẽtos Achaia ea regione habuit. Hactenus Liuius.
Ex cuius verbis intelligimus in centum talentis millies ac ducenties quingen
tos denarios eſſe:hoc eſt ſexcẽties mille. quod perinde eſt ac ſi dicas cẽties ſex
millia denariorum.Ita planum fit in quolibet talẽto ſex millia denariorum fu
iſſe:cum centeſima pars eius ſummæ ſint ſex millia.Rem per ſe odioſam q̃ po
tui faciliime explicui:ſicq; vbiq; facturum me comparaui:ne qui hũc librũ in

Palimpſe-
ſtos.

manus ſumpſerint:idẽtidẽ neceſſe habeãt eo tãtiſper depoſito palimpſeſtũ ſu
mere.ſic appellant tabellã deletilem qua calculatores vtũtur.addit hoc Priſcia
nus:denarios eo tẽpore nũmos argẽteos fuiſſe ſiliquarum põdere vicenarum
quaternarum:id quod Liuius in eo libro oſtẽdit de triũpho eiuſdem Quintii
loquẽs his verbis.Signati argenti octoginta quatuor millia fuere atticorum:
tetrachiam vocant:trium fere denariorum in ſingulis argenti eſt põdus. quo
in loco Liuii non tetrarchiam ſed tetradrachmum lego:nõ ex Priſciano apud

Didrachmũ.
Tetradra-
chmum.
Arma He
catombœa
Homero.

quem inanis areola pro hoc verbo relicta eſt:ſed ex Cicerone & Polluce libro
nono de vocabulis rerum ad Commodũ Cæſarem.qui auctor didrachmũ tri
drachmũ & tetradrachmũ nomiſmata olim fuiſſe tradit.eũq; nũmũ ab Athe
nienſibus bouẽ appellatũ eſſe ab eius pecudis nota: indeq; ficta ab Homero
arma Hecatõbœa & Enneabœa.Id etiã ex Priſciano ſatis intelligi põt qui nũ
mos illos atticos fuiſſe ſcribit duarũ & ſeptuaginta ſiliquarũ.Idem Liuius(in
quit ille) oſtendit lib.xxxvii.ab vrbe cõd.magnũ talẽtum atticum octoginta

habere libras & paulo plus:cum supradictorum cõputatio manifestet octo-
ginta tres libras & quatuor vncias habere talẽtum quod est denariorum sex mil
liũ.Liuii verba hæc citat.talentum ne minus põdo.lxxx.Romanis ponderib9
pendat.vel sic decreuit senatus vt non plus q̃ ternæ libræ & quaternæ vnciæ
singulis talentis desint.hactenus Priscianus.Cuius cõputationem sic accipio
(nihil enim aliud addidit)Cum vnumquodq; talentum sex millia denariorũ
penderet:octo quoq; millia drachmarum pependisse ratione prædicta. Hæc
octo millia si in centenarios partiaris:octoginta vtiq; libras cẽtenarias habe-
bis.atqui cũ libra antiqua quã Liuius secut9 est:drachmarũ fuerit sex & nona
ginta:supererunt quater octoginta drachmæ id est trecentæ & viginti:ex qui-
bus ratione prædicta tres libræ conficiuntur:& insup tertia pars libręid est
duæ & triginta drachmę.Ita in talenta singula ternæ libræ cum triẽte tribu
untur vltra octoginta libras.Sciendum autem(inquit ille)q secũdũ Liuii cõ
putationẽ cẽtũ minæ atticæ:quarũ singulę.lxxv.drachmas habẽt:faciũt talẽ-
tũ magnũ.minus aũt talẽtũ sexaginta minę secũdũ Dardanũ faciũt.mai9 aũt
& minus fuisse docet Terẽtius in Phor.cũ inqt.Si quis daret talentũ magnũ.
Italica aũt mina drachmas habet(vt supra dictum est)nonaginta sex:quæ li
bra est.xii.vnciarum hoc est denarii.lxxii.Qua cõputatione.lxxxiii. libræ Ro-
manæ & quatuor vnciæ:quod magnum talentũ esse diximus:cẽtũ minas at-
ticas faciunt.Seneca in.x.epistolarũ ad Nouatũ.xxiiii.sestertia(inquit)id est
talentum atticum paruũ.xxiiii.enĩ sestertia sexaginta libras habẽt.Hactenus
apud Priscianum legitur.Quo dicto Priscianus ipse sibi contrarius est. Hac
enim ratione talentum magnum septem millia & quingentas tantum dra-
chmas habuisse ꝓbatur:qđ Liuii supradicta ratiõe octo millia habebat. quip
pe cũ singula tetradrachma id est quaternarum drachmarum nũmos ternis
denariis æstimauerit:sena quoq; millia denariorũ octonis millibus drachma-
rum æstimauit:at hoc q̃ sit consentaneũ cũ postremo dicto videamus. In prõ
ptu est enim vnicuiq; videre cũ cẽtum libræ centenariæ decẽ millia drachma
rum valeãt:si inde quartam partem eximamus:vt libræ iam sint septuaginta
quinq; drachmarum:non plus q̃ septem millia & quingentas drachmas talẽ
tum valiturum:quod tamen Liuiana cõputatione octo millia valuit.Iam vero
octoginta tres libras per numerum drachmarum.i.nonagies sexies multipli-
cemus:fient in summa septem millia nongentæ sexaginta octo drachmæ. his
si trientem prædictum:id est duas & triginta drachmas addiderimus quę ex
quaternis illis exuberãtibus vnciis fiunt:numerum omnino octo millium ha
bebimus.Quare manifesta est hallucinatio in calculo prædicto.Quem Prisci
ani esse ideo non credo q in tribus libris antiquis quos vidi tractatus ille nõ
visitur:vno etiam antiquissimo.Centum igitur minæ atticæ talẽtum magnũ
vt fecerint:non id talentum erit cuius Liuius loco supradicto meminit:sed eu
boicum fortasse.de quo idem Liuius lib.eodem sic inquit:de pace loquens cũ Euboicũ talẽtum.
Antiocho facta.Europa abstinete Asiaq; omni quæ cis Taurum montem est
decedite.pro impensis deinde in bellum factis.xv.millia talentum euboicum
dabitis.quingenta præsentia.duo millia & quingenta cum senatus populusq;
Romanus pacem comprobauerit.mille deinde talenta per duodecim annos.

8000 ...
... 4 drachmas ...
...

Cistophori.

Liuii locus

Quid sit autem euboicum talentum docet Festus his verbis. Euboicum talentum nummo græco septem millium & quingentorum cistophorum est: nostro quatuor milliũ denariorum. Cistophororũ aũt crebra est mẽtio apud Liuium: vt libro eodem in triumpho. L. Scipionis. tulit in triumpho argẽti pondo. cxxxvii. millia. & paulo superius de nauali triũpho. L. Aemylii. pecunia trãslata nequaq̃ tanta pro specie regii triumphi. tetracina attica. ccxxxiii. millia. Cistophori. cccxxxii. mil. In superiore exemplo non tetracinum & cistophori lego: sed tetradrachmum & cistophorum genitiuo casu. In hoc autẽ tetradrachma & cistophori: & vbiq; apud Liuium sic emendandum censeo. Tetracinum enim quid sit nemo vt arbitror nouit. Nec tamen dictum Festi cõuenit cum ratione Liuiana quæ talentum sex millium denarium facit. nisi etiam corruptum numerum apud Festum aliquis suspicari malit. q̃q̃ alioquin Festus ipse sibi non constat. qui alibi talentum atticum sex millium denarium facit: rhodium cistophorum quatuor millium. alia etiam genera ponens nihil ad rem pertinentia. quare potius adducor vt talentum apud Liuium sit octogenarium & proportionem epitriton habeat. i. sesquitertiam: vel vt alii loquuntur tertiariam: ad talentum atticum minus: quod sexagenarium est. Sic enim ratio quadrabit: vt quam proportionem denarius ad drachmam habuisse dicitur: eãdem Liuianum talentum ad vulgare id est ad atticum habeat. libras nunc centenarias intelligi volo. nam quod apud Priscianum legitur: vt talentum minus sexagenarium sit: & libræ eius septuaginta quinq; drachmarum: nullo auctore cõfirmari potest. cũ eñ Suidas: Pollux: Festus: græci & latini talentũ atticũ sex milliũ drachmarum esse dicant & sexaginta minarum: necesse est vt. lx. minas non atticas sed græcas intelligamus & cẽtenarias: quæ atticas octoginta faciũt. Talenti magni meminit Plautus in Mostel. his verbis. Si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti pro istis præsentaria: nunq̃ accipiet.

Talẽtũ magnum.

Locus autem ille Liuii qui apud Priscianum citatur: non li. xxxvii. legitur: sed tricesimo octauo: his verbis. argenti ꝓbi. xii. millia attica talẽta dato intra. xii. annos pensionibus æquis. Talentum ne minus pondo. lxxx. Romanis ponderibus pendeat. vbi tamen ordinem verborum peruersum esse credo. nõ enim latine. xii. millia talenta: sed talentũ dicitur: quomodo & alibi & in loco supra dicto locutus est Liuius. Quare hic Liuiũ scripsisse puto: argenti probi attica talẽta. xii. millia. vel atticum talentum. Quod si de talẽto dicere vlterius pergã: exitũ res non inueniet: vsq; adeo de talento diuersa produnt & varia ab auctoribus. Suidas & Hesichius talẽtum apud quosdam centum & viginti quinq; librarum fuisse tradũt. apud nõnullos genus fuisse nomismatis. Non omittẽdum id quod Pollux inquit: talentum atticũ apud Athenienses atticas drachmas capere numero sex millia. apud alios eundem numerum: sed suarum cuiusq; loci drachmarum. Id quod eo pertinere potest quod de talẽto Liuiano dictum est: siue euboicum siue aliud fuerit: vt quomodo Athenis & alibi talẽtum sex millia drachmarum habuit vernacularum cuiusq; loci: sic Romæ sex millia denariorũ habuerit: quæ tamẽ æquauerint põdere octo millia drachmarũ. Vitruuius li. x. de testudine Agetoris Byzantii loquens. Erigebatur autem machina in altitudinẽ ad disiiciendũ murum circiter pedes centũ. Itẽ a latere

Talẽtũ secũdũ Vitru.

dextra ac sinistra procurrẽdo perstringebat non minus pedes centũ. Gubernabant eam homines centum: habentem pondus talentum quatuor millium: quod sit quadringenta octoginta millia pondo. His verbis si emendate legũtur: auctor est Vitruuius talentum centum & viginti pondo Romana continere. quod genus proxime accedit ad illud talentum quod Suidas & Hesichius posuerunt. In aliis libris quadringenta nonaginta mil. legitur. qua ratione talentum centum & viginti pondo & semissis fuit. quod ipsum ego nõ argenti talentum fuisse: sed negociatorium & mercimoniale puto: quod duplicem fortasse ad talentum argenti proportionẽ habebat: vt hodie libra argentaria & aurificum subdupla est zygostaticæ. & sic singuli homines quina paulominus millia pondo Romana mouebãt machinali libramẽto: nostra circiter tria millia & sexcẽta. vsqueadeo diuersa auctores de talento scripserunt. Nihilo tñ secius constituere omnino habeo quid sit talentum: q̃tũq; sit ad Romanũ nũmũ relatum: siquidem ad vlteriora progredi ordine instituto volo. Obseruaui igitur Romanos non ante talenti vocabulo vti cœpisse: q̃ imperii fines ad eas vsq; gentes prorogauerunt: quę hoc vocabulo signati argenti vtebantur. tũc autem eos verisimile est eodem genere talenti vti solitos: quo genere vtebant̃ ii quibuscũ commercia aut belli: aut pacis habuerũt. nisi si quando certis verbis concepta fœdera aliud genus induxerũt: vt in Antiochi fœdere prædicto factum est: quo cautum est de talenti quãtitate. Fere autem talentorum vocabulo vsi sunt in rebus Græciæ & Asiæ. quare cum Græci & Asiatici populi sena millia drachmarum & sexagenas minas tribuant: ego in colligendis summis hanc rationem vt potissimam sequar. malo enim extenuasse res videri q̃ in maius auxisse. atqui nemo talentum apud scriptores rerum in Græcia aut Asia a Romanis gestarum: minus fuisse libris sexaginta cõtenderit: vt arbitror. Denarii autem & drachmæ promiscuam appellationem habebo auctoritate fretus Plutarchi & Plinii. & scribentium cõcordia. nec me deterrebit locus ille Liuianus in quo pro trium fortasse quatuor legẽdũ est: q̃q̃ & inter antiquũ denariũ & drachmam Atheniẽsem potuit aliqua esse differentia. quod tamen nõ probo. Habeo enim antiquissimum in honorem Romuli & Remi percussum: quibus infantibus lupa sub ficu vbera præbet. literæ exesæ vetustatem præferunt. Pondus idem quod reliquis: qui drachmales sunt. ab altera parte. x. litera denarium significare videtur. sed potuit tetradrachmus nummus maligne percussus esse in difficultate reipublicæ Atheniẽsium: vt aliqñ Romæ factum esse docebimus: ita vt quatuor drachmarum nũmus non multo plus tridrachmo valeret: id est denariis tribus. τάλαντον (inquit Suidas) μνῶν ἐστὶν ξ΄. ἡ δὲ μνᾶ δραχμῶν ρ΄. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολῶν ἕξ. Talentum (inquit ille) minarum est sexaginta: mina autem drachmarum centum. drachma obolorum sex. sed de minutis postea viderimus: ne quid indubitatum relinquatur. nunc talentum æstimabimus sexcentis coronatis nostris. hoc est sexagies denis. denos enim aureos in libras constituimus. Hac ratione centũ talẽta centies sexcentos aureos valẽt: hoc est sexaginta millia. quod promptum est colligere in digitos tantum calculum deducenti. centies enim quingenti: quinquaginta millia efficiunt: & centies centum decem millia. eadem ratione decem talenta

Aestimatio talenti ære nostro.

ſex millia coronatorum valent.& viginti duodecim:triginta decẽ & octo.quadraginta quatuor & viginti.quinquaginta autem triginta. & mille ſexcenta millia.Quod ſemel dicendũ duxi ne lectores poſthac æſtimandis ſummis hæreant.Ita fit vt quod græci quinquaginta talenta argenti dicũt:Romani duo decies ſeſtertium dicant:quæ ſumma cenſus eſt ſenatorii:quod ita poſtea probabimus vt nemo in poſterũ ãbigat.Veniam9 ad hiſtoricorũ loca.Plutarch9 in Cæſare.Circa Pharmacuſam inſulã a piratis capitur.qui per idẽ temp9 nauibus magnis & immenſis claſſibus mare occupauerant.a quibus cũ pro eo redimendo viginti poſcerentur talenta:deriſit q̧ qualẽ cepiſſent virum ignorarent.Proinde quinquaginta ſe daturum pollicitus eſt.Tranquil.in eodẽ Cæſare.Numeratis deinde quinquaginta talentis expoſitis in littore:non diſtulit quin e veſtigio claſſe deducta:perſequeretur abeuntes.quinquaginta talenta triginta millibus coronatorum æſtimo.Idẽ Plutar.Cæſar ex prætura prouinciam ſortitus Hiſpaniam:cum proficiſcenti creditores magnis clamoribus impedimẽto eſſent:cõfugit ad Craſſum:qui Romanorum ditiſſimus:aduerſus Põpeii in rep.potentiã acri Cæſaris ingenio ac feruore ſimul egebat.Craſſo igitur contra inexorabiles maxime ac importunos creditores octingentorum & triginta talentorum ſponſione interueniẽte:Cęſar in prouinciã abiit. hoc perinde eſt ac ſi dicã quadringẽta & nonaginta octo millia aureorũ quæ Cæſar debebat Craſſum fide ſua eſſe iuſſiſſe. de quo idem Tranquil.ex prætura vlteriorẽ ſortitus Hiſpaniam:retinẽtes creditores interuentu ſponſorũ remouit. Appianus in.ii.bel.ciuilium.Cæſar deinde in Hiberiã delectus prætor cum magnã facultatum partẽ ob ambitum ære alieno deuinxiſſet: huiuſmodi verbis vſus eſſe dicitur.bis millies & quingenties centena millia ſibi adeſſe oportere vt nihil haberet.Hæc ſumma ęre noſtro maior eſt bis & ſexagies centenis millibus aureorum. Græci hunc numerum ſexcentas & viginti es myriadas appellant.lingua noſtra millionẽ vocat decies centena millia.hoc ſi imitari volumus chiliada chiliadum vt gręci dicere poterimus:hoc eſt mille millenarios vel millies mille.græci rurſus myriadem vocant decem millia:ergo decies centena millia : centum myriadas dicunt : & mille myriadas centies centena millia.quod ideo præfandum duximus ne legentes conturbentur ſi vel iis vocabulis aliquando vtamur : vel eos auctores citemus qui ea vſurparunt . Plutarchus in Craſſo. Apud Romanos omnes conſtat virtutes quas plurimas Craſſus habuit:vnius auaritię ſordibus obſcuratas fuiſſe. Cuius vitiis clariſſimum teſtimonium præbet magnitudo diuitiarum quas breui admodum tempore ſibi comparauit.nam cum trecenta ſolum talenta ex paterna hęreditate accepiſſet : priuſq̃ aduerſus Parthos exercitũ duceret: ſeptem millium & cẽtum talentorum ſummam coegiſſe traditur.cum etiam decimam facultatũ ſuarũ partẽ Herculi cõſecraſſet:& publicũ epulũ dediſſet populo.ac tres minas in ſingula ciuium capita contuliſſet. Harum diuitiarũ maximam partem(ſi verum proferre licet)ex ciuilibus bellis atq; incẽdiis cõparauit:calamitatibus publicis ad priuatas vtilitates abutens. & paulo poſt enumeratis prædiis quæ & in vrbe & ruri ſectionibus quęſiuerat.ſeruos prę terea (inquit) circiter quingentos emit fabrilis artis & architecturę peritos

Aes alienũ Cæſaris dictatoris.

Nũerorũ maiorũ vocabula. Chiliades et myriades.

Craſſi diuitię male partę.

Cęſar captiuꝰ piratis

nec iis tantum ad propriæ domus extructionem vsus est: sed ciuibus ædificare volentibus eorum operas mercede locabat. ac simul areæ spatium cuicũq; pro arbitrio suo ad ædificandum vendebat. Cũq; signati argenti maximã copiam & agros mirifice cultos: in iisq; cultorũ ingentem numerum possideret: minimi tñ hæc omnia facienda videbantur præ maxima turba seruorum quos variis artibus instructos habebat: lectores: scribas: pictores: argẽtarios: procuratores: mensarios: quos ipsemet summa diligentia curare: discentibus assistere: plærosq; etiam docere consueuerat. aiebat enim præcipuam domini curam circa seruos esse oportere: cum sint rei familiaris tanq̃ animata instrumenta. Septem millia & centum talenta bis & quadragies centena millia aureorum nostrorum valent: & sexaginta præterea. quam summam si Crassus post decimatas facultates suas: & largitionem popularem habuit: quid existimamus eum integris facultatibus habuisse? quod si verum est eum in singula capita ciuiũ Romanorũ ternas minas dedisse: vt centum millia ciuiũ fuerint ad donatiuum nomina sua dantium: minoris trecentis myriadibus: id est tricies centenis millibus defungi largitione non potuit. Quare hunc locũ suspectum habeo: quod ad minas ptinet: præsertim cũ circa hæc tẽpora cẽsu Romæ acto inuẽta sint quadringẽta sexaginta millia paulo ante proscriptionẽ Syllanã. diximus supra apud Pliniũ legẽdũ esse de eodẽ Crasso in agris sestertium bis millies possedit: Quiritium post Syllam ditissimus. Siquidẽ bis millies quinquagies cẽtena millia aureorũ valet. quare Claudii libertus Pallas: qui a Cornelio Tacito sestertii ter millies possessor dicitur: vicies & quinquies cẽtenis millibus Crasso fuisse ditior perhibetur: quod etiam Plinius satis significauit his verbis. multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores pariterq; tres Claudii principatu Pallantẽ: Callistum: & Narcissum. Diuitiæ autem Narcissi in prouerbium venisse videntur: cũ Iuuenalis dicat. nec Crœsi fortuna vnq̃ nec Persica regna Sufficiẽt animo: nec diuitiæ Narcissi Indulsit Cæsar cui Claudius omnia. Magis id mirum forsitã videri possit quonam modo Demetrius Pompeii libertus vnius ciuis Ro. qui priuatum fastigium aut certe ciuile non excessit: tãtas opes parare potuerit. de quo Plutarchus in Pompeio ita inquit. Demetrii cõiugem qui Pompeii libertus plurimum apud ipsum potuerat: quiq; censum trium milliũ talentorum reliquerat: Pompeius prȩter naturȩ suæ mores nec humane nec liberaliter habuit. De eius liberti insolentia & fastu & opibus multa ab eodẽ auctore alio loco dicũtur. Sed quod de Cæsare ex Appiano diximus: id vero vidẽdũ est: fidem enim excedere videretur vt ciuis Ro. i. ante dictaturam bis millies & quingenties æris alieni habuerit. Iã primũ Plutarchus de eo ita inquit: ad impẽsas autem profusior: breuẽ ac momẽtaneã sibi gloriam tam magnis opibus permutare videbatur: cũ tamẽ re vera paruis amplissima cõpararet. antea vero q̃ vllum iniisset magistratũ: mille ac trecẽtorũ talentũ conflasse æs alienum dicitur: mãdata deinde illi Appiæ viȩ cura: ingẽtes pdegit pecunias. ȩdilis. ccc. & xx. paria gladiatorum exhibuit. circa spectacula põpas atq; epulas pfusissimis sũptibus vsus: vniuersas supiorũ munificẽtias obliterauit. Quas ob res affectã sibi plebẽ reddidit: vt certatim honores excogitarẽt quibus paria cũ illo facerent. Trãq. de eo lo-

Pallas ter mille sestertiũ possedit Crasso ditior.

Diuitiȩ Narcissi.

Aes alienum Cȩsaris dictatoris.

quẽs:Deposita ꝓuinciæ spe pontificatũ maximũ petiit non sine profusissima largitiõe.In qua reputãs magnitudinẽ æris alieni cũ mane ad comitia descẽde ret: ꝓdixisse matri osculãti fertur domũ se nisi pontificẽ nõ reuersurũ. Plutar. aũt auctor est dixisse eum matri aut põtificẽ hodie videbis filiũ aut exulẽ.q̃ta autem summi põtificatus esset dignatio & q̃ opimus eius redditus ex eo con iici potest:q̄ Trãq.in Claudio inquit.Postremo etiã sestertiũ octogies pro in troitu noui sacerdotii coactus impendere:ad eas rei familiaris angustias de cidit:vt quum obligatam ærario fidẽ liberare non posset:in vacuũ lege præ diatoria vænalis pependerit.Si enim pro sacerdotio vno Claudius tantũ con ferre nõ dubitauit: quid existimamus de pontificatu maximo qui caput erat omnium vt est hodie:& quem principes ipsi assumere solebant vt ex nomis matis apparet.Idem Tranquil.in Cæsare.Crassum Põpeiũq; in vrbem prouin ciæ suæ extractos:compulit vt detrudendi Domitii causa consulatum alterũ peterẽt:perfecitq; per vtrunq; vt in quinquennium sibi imperiũ prorogare tur.Qua fidutia ad legiones quas a repub.acceperat:alias priuato:alias publi co sumptu addidit.Idẽ alibi:Egit cum tribunis plebis collegã se Pompeio de stinantibus:id potius ad populũ ferrent:vt absenti sibi & quãdocũq; imperii tempus expleri cœpisset:petitio secundi consulatus daretur : ne ea causa ma turius & imperfecto adhuc bello decederet.Quod vt adeptus est : altiora iam meditans & spei plenus: nullũ largitiõis aut officiorũ in queq̃ genus publice priuatimq; omisit:forũ de manubiis inchoauit:cuius area super sestertiũ milli es constitit:munus populo epulũq; pronunciauit in filiæ memoriam:quod an te eum nemo fecit.Quorum vt q̃ maxima expectatio esset:ea quæ ad epulum pertinerẽt:q̃uis macellariis oblocata:etiam domesticatim apparabat. Et pau lo inferius:legionibus stipẽdiũ in perpetuũ duplicauit.frumentũ quotiens co pia esset: etiam sine modo copiaq; præbuit:ac singula interdum mancipia & prædia viritim dedit.& rursus inferius:tũ reorũ aut obæratorũ aut prodigæ iuuentutis subsidiũ vnicũ ac potentissimũ erat.Hæc & huiuscemodi alia etiã si post præturam Hispaniensem contigerunt:tamen eo pertinẽt:vt intelliga mus Cæsarem ingenio admodũ profuso ac magnifico fuisse:& quod non nisi summa appeteret.Hæc etiã eadem facere fidẽ videntur ternis minis viritim a Crasso distributis.multo enim maius est mancipia & prædia viritim q̃ ternas minas donare.Eiusdem generis sunt quæ sequuntur apud eũdem auctorem. mũditiarũ lautitiarũq; studiosissimum multi prodiderunt : villã in Nemorẽsi a fundamentis inchoatam:q̄ non tota ad animũ ei responderat:totã diruisse: q̃q̃ tenuẽ adhuc & obæratũ.& iterũ alibi: ãte alias dilexit Marci Bruti matrẽ Seruiliã:cui & primo suo consulatu sexagies sestertium Margaritã mercatus est.Quod hic dicitur de Margarita sexagies sestertium empta:fidẽ facit dicto Pliniano de Margarita Cleopatræ centies sestertiũ æstimata:id est aureis ducẽ tis quinquaginta millibus.Ego cũ inquirerem an id verũ esse potuerit : sic ra tionem ducebam:dotem omnem Margaritarum (vt Plinius inquit & gẽma rii nostri confirmant) in candore:in magnitudine: in orbiculari forma:in læ uore & pondere esse scimus : candorem nostri nitorem indicum intelligunt: Quare in vnionum indicatione omnia hæc obseruant.Cum hæc proderem ꝑ

Pontificatus maximus.

Margarita Cleopatræ:& altera seruiliæ.

De vnionib⁹

cunctatus sum a gemmario quodam primi nominis mihi familiari:quem vidisset vnq̃ preciosissimum vnionem:quãtum pendere meminisset. Cũ de hoc verba faceremus:& ille tricenarios se vidisse respondisset:idq; vt memorabile in præcipua bonitate cõmemoraret:super sermonẽ aduenit gemmarius alter qui dixit pridie se vnum tenuisse quadraginta ceratia pendentẽ.hoc enim verbo in gemmis appendendis vtuntur:quod infra a nobis exponetur. Is igitur cũ rei pernoscendę cupidũ me videret : ait se postridie mihi eum ostensurũ in manibus inclusoris aut vascularii:qui illigandũ eum monili cõduxerat. ea die ad cõstitutã horã nõ affui:tertio die cũ venissem ad eum : cõperi ab inclusore redditũ:cæterũ eũ esse in dactylotheca principali : tribus aureorum millibus emptũ:Auellanæ magnitudine:orbiculatum:eximiæ pulchritudinis:pondere (vt dixi)quadragenarium.ab alio gemmario audiui : quo etiam familiariter vtebar:vnam se Margaritam tenuisse:exquisita bonitate : põdere tricenariã: quatuor millib9 aureorũ emptã a duce Borboniana Ludouici regis vndecimi filia:viragine cordatissima eadẽ & magnificẽtissima : socru ducis Borboniani qui hodie in eo genere principum censetur quos sapientissime Homerus Amymonas appellabat.Significare volens ita omni repræhensione maiores vt ne nasuti quidem homines rhõcos liuoris improbi plenos exhalare soliti:& ipse deniq; momus aliquid in eis improbarẽt.Sed Plin.de vnionibus loquens põdus(inquit)ad hoc æui semũcię pauci singulis scrupulis excessere: hoc põdus sex & octoginta ceratia & bessem ceratii æquat: cũ in vncia cẽtũ & sexaginta sint ceratia:& viginti in drachma.Nõ mirũ est igitur si vnio omnis ęui maximus & omni dote bonitatis præstantissimus:tanti ea ætate æstimatus est quo mundus auro & argento exuberabat:vt ex sequẽtibus liquido docebitur.Pli.li.xxxvii.de adamãte loquẽs ita inqt: ꝓximũ apud nos indicis arabicisq; Margaritis preciũ est:tertia auctoritas smaragdis ꝓhibetur pluribꝰ de causis.hactenus Plinius.Ex cuius verbis intelligimus Margaritã in ordine gẽmarum adamanti tantum cedere: licet hoc tempore vix quartæ sit auctoritatis. Idem tamen li.ix.Principiũ ergo (inquit) culmẽq; omniũ rerũ precii Margaritę tenẽt:indicus has mittit Oceanus. Ergo cũ eo tẽpore vnionũ iter gẽmas prima aut certe secũda esset idicatura:tũcq; rerũ ꝓcia ad summũ licitatiõis excreuissent:& ille Cleopatræ vnio pondere altero tãto præstaret quẽ ꝓciosissimũ memoriæ nostræ vnionẽ gemmarũ institores meminerũt: atq; eo amplius scrupulo:non abhorrere a fide puto tãti ęstimatum esse:simul ꝙ omnibus numeris cõmendationis absolutus erat:simul ꝙ ad culmẽ probationis & primatum peruenerat:& ita inclaruerat fama vt natura specimen sui fecisse in duabus Margaritis existimaretur:vt ex Plinio apparet.Huius precii ratio sic arbitror iniri potest.Quũ ex illo gemmario quærerem q̃ti ex formula æstimaretur plurimo Margarita quæ pondere quaternaria:& bonitate prima esset:triginta(inquit)aureis eiusmodi emptã vidimus.Quid octonariã(inquã) eiusdem notæ q̃ti æstimares?ait minimũ ducẽtis.Cũ vlterius rogitãdo per accessiones pergerem : Ita respondit vt intelligerẽ accessionem precii deinceps ex pondere nõ numero sed proportione fieri:vt quomodo duplicando pondere supradicto octonoria Margarita septuplex quaternarię ęstimatiõe facta eẽt:

Amymones

Ordo gẽmarũ auctoritatis.

Gemmarii consultum

De vnionum æstimatione

Vnio Seruiliæ datus. Rursus ad Cæsarē redit.

sic in duodenaria & vicenaria & vlteriorib9 maiore deiceps maioreq; sursum versus incremento precium augesceret. Qua ratione si precium Plinianæ illi statuamus: in immēsum quoddam precium abibit taxatio. Maius fortasse miraculum sit Cæsarem cētum quinquaginta millibus vnionem vnū emisse: vt adulteræ donaret. de quo Trāq. ita scribit (vt ad rem redeamus). In primo consulatu tria millia pondo auri furatus e capitolio tātūdem inaurati æris reposuit: societates ac regna precio dedit: vt qui vni Ptolemæo ꝑpe sex millia talentorum suo Pōpeiiq; nomine abstulerit. hæc Tranq. auctoritas fidē facere potest iis quę a nobis paulo ante dicta sunt. Plutarchus de eodem loquens: inter hæc (inquit) res gallica maxime Cæsarē extulit: qui in remotissimis locis cum esset: bellaq; aduersus Belgas Britannosq; consereret: aurū argētūq; spolia cæterasq; diuitias ex hostib9 partas (tanta horū aderat copia) magno numero Romā misit: hoꝝ deinde largitionibus animos ciuiū tentās: ædilibusq; ad spectacula tribuens: prætoribusq; atq; consulibus eorumq; vxoribus donans: multos sibi allexit. Quare in reditu sup̄atis alpibus cū ad ciuitatē Lucanam hybernaret: virorū & matronarū magnū nūerū eo accessisse memorāt: cū plausu lætitiaq; ingēti sese offerentiū. Cōsulares viri eo profecti sunt ducēti: inter quos Pōpeius: & Crassus fuere: ꝓcōsulū quoq; ac p̄torū cētū & viginti fasces ante Cæsaris fores inspecti: alios autem oēs spe donisq; repletos Cæsar dimisit: cum Crasso autem & Pōpeio fœdus iniit. Idē in Pōpeio: de initiis

Animosissimus corruꝑtor. Curionis æs alienum.

ciuilis belli loquens. Cæsar (inquit) validius tū rebus imminebat. Qui cum nondum longe Italiam attigisset: sedulo ad vrbem destinabat milites vt comitiis adessent: multos illic tum ciues pecuniis alliciēs: multos etiam primorum muneribus demulcens. inter quos Paulus consul ob mille & quingenta talēta mutatus est: & Curio tribunusplebis ingenti ære alieno liberatus est. hacten9 ille. Ecquis est igitur qui animo concipere possit tantā corruptoris munificētiā: qui alterius tantum consulis fauorem nongētis millibus aureorū redimere nō dubitarit? q̄q̄ maior illa fuit Curionis merces qui sexcēties sestertiū ęris alieni habuit vt auctor est Valerius li. nono. Ob illas rapinas Gallicas emanauit illud trimetrum iambicum Catulli: quis hoc potest videre: quis potest pati Mamurram habere quod comata gallia habebat: & cuncta vltima Britānia? eo ne nomine imperator vnice: fuisti in vltima occidentis insula: vt ista vestra diffutata mentula ducenties comesset aut trecenties? Quo ex loco satis cōiicere est ingētē esse summā trecēties sestertiū: quo Catullus Mamurrā ꝑfectum

Mamurra.

Fabrū Cæsaris locupletatū esse a Cæsare spoliata gallia & Britannia cōqueritur. de quo Pli. li. xxxvi. sic inquit. Primū Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio mōte Cornelius nepos tradit Mamurrā Formiis natum præfectū fabrū Caii Cæsaris in Gallia. neq; indignatio sit tali auctore inuenta re. hic nāq; est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus: Quē vt res est: domus ipsius clarius q̄ Catullus dixit habere quicquid habuisset comata Gallia. quibus verbis Pli. ingētē luxum ędificii significauit. quod Cæsaris & Mamurræ rapinas non modo præ se ferre: sed etiā clamitare videbatur voce late exaudibili. Age quid de Luculli diuitiis existimare pos-

Lucullus.

sumus: qui cū reipub. infensus priuatæ vitæ se dedisset: ædibus & p̄toriis ex

truendis : hortis & cœnationibus amœnissimis incredibili sumptu paratis: & bibliotheca insigni vtriusq; linguæ libris referta: atq; omnibus obuia & patenti: opes bello quæsitas conterere non potuit: cum interim quotidiano epularum apparatu in prouerbium prope venerit? Vnũ de eo dictum Plutarchi referemus quod est in hanc ferme sententiam. Quodam die (inquit) cũ Cicero & Pompeius Lucullum in foro sedentem ociosumq; offendissent: eo salutato dixerunt sese apud eum eo die cœnaturos: ea demum conditione vt nihil ad solitam cœnam eorum causa adderet. quo primũ recusante: cœnãq; in diem posterum reiiciente: illi sese dicere neq; diem alium constituturos: ac ne potestatem quidem illi facturos : vt seruis aliquid in aurem imperaret. Hic Lucullus deprehensum se videns: id tãdem orare eos instituit vt vel eorum venia sibi liceret palam vni ex seruis dicere ad Apollinis eo die se cœnaturum: erat autem Apollo triclinii aut cœnationis nomen: & ordinatas ille ita cœnationes habebat: vt taxata cœnarum summa vnicuiq; loco esset. eo igitur audito famuli quid agi ille vellet gnari: cœnam continuo appararunt impendio quinquaginta millium : tanta celeritate & lautitia epularum vt Pompeius & Cicero obstupescerent. Quinquaginta millia: mille ac ducentos quinquaginta aureos valent. Huiusmodi multa a Plutarcho referuntur : fidem omnino excedentia si ex præsenti seculo æstimentur. Athenæus lib.xii. de iis loquens qui luxu & deliciis olim celebres fuerunt. νικόλαος δ' ὁ περιπατετικὸς ἐν τῇ δεκάτη καὶ εἰκοστῇ τῶν ἱστοριῶν: λεύκουλόν φησιν ἀφικόμενον εἰς ῥώμην καὶ θριαμβεύσαντα: λόγοντε ἀποδόντα τοῦ πρὸς μιθριδάτην πολέμου: ἐξοκεῖλαι ἐς πολυτελῆ δίαιταν ἐκ τῆς παλαιᾶς σωφροσύνης. τρυφῆς τε πρῶτον εἰς ἅπαν ῥωμαίοις ἡγεμόνα γενέσθαι: καρπωσάμενον δυεῖν βασιλέοιν πλοῦτον μιθριδάτου καὶ τιγράνου. Nicolaus (inquit) peripateticus in decimo & in vicesimo historiarum tradit : Lucullum cum Romam post expeditionẽ ponticam rediisset & ex eo bello triũphasset: rationes ad ærarium rettulisse ob eius pecuniæ administrationem. quo facto se abrupta licentia ad vitam sumptuosam & elegantem ex ciuili & prisca frugalitate Romanorum contulisse. idq; exemplum Romanis prodidisse: vtpote qui duorum regum opulentiam in censum suum vertisset : publica victoria ex Mithridate ac Tigrane parta ad priuata cõmoda vsus. Ex quibus verbis intelligimus vt & ex locis pluribus Ciceronis orationum : imperatores Romanos rationes quidem speciosas ad ærarium referre solitos : sed ita tamen vt reliquorum luculenta fragmenta apud se retinerent. Ne nimiũ igitur gallicarum rerum dispensatoribus tanq̃ viris ingeniosis & solertibus: publica fama plaudat : semper enim huiuscemodi fuerunt qui ex publicis actibus immodice crescerent. vt Athenis Pericles & Phalereus. Varro li.iii. de re rust. de Piscinis Luculli loquẽs. Cõtra ad Neapolim. L. Lucullus postq̃ perfodisset montem: ac maritimũ flumẽ immisisset in Piscinas quæ reciprocæ fuere: ipse Neptuno non cederet de piscatu. In baiano aut Ardeæ tãta ardebat cura vt Architecto permiserit vt suã pecuniã consumeret : dũmodo produceret specus e piscinis in mare: obiectaculo quo æstus quotidie ab ortu lunæ ad nonã proximã introire ac redire rursus in mare posset: ac refrigerare piscinas. Columel. li.ix. Attamẽ iisdẽ tẽporibus quibus hãc memorabat Varro luxuriem:

Bibliothecã Luculli.

Memorabilis luxus Luculli.

Piscinæ.

maxime laudatur seueritas Catonis:q nihilominus & ipse tutor Luculli:grãdi ære sestertiũ milliũ quadringentorũ piscinas pupilli sui venditabat. Tũ em̃ celebres erant delitiæ popinales:cũ ad mare deferebantur viuaria: quorũ studiosissimi velut ante deuictarũ gentiũ Numantinus & Isauricus:ita Sergius Aurata & Licinius Murena captorũ piscium lætabãtur vocabulis. Macrob. li.iii. Satur. Piscinas autẽ q̃ refertas habuerint p̃ciosissimis piscibus Romani illi nobilissimi principes. L. Philippus & Hortensius quos Cicero piscinarios appellat:etiam illud indiciũ est:q Marcus Var. in li. de agricultura refert. M. Catonẽ qui post Vticę periit:cũ hęres testamẽto Luculli esset relictus: pisces de piscina eius quadraginta millibus vendidisse. Locus autẽ Ciceronis a Macrobio significatus legitur li. pri. ad atticũ his verbis. Sed posteaq̃ primũ Clodii absolutione leuitatẽ infirmitatẽq; iudiciorũ perspexi:tum autẽ beatos homines (hos piscinarios dico tuos) non obscure nobis inuidere:putaui mihi maiores quasdã opes & firmiora præsidia esse quęrenda. Pli. li. ix. Eadẽ ætate prior. L. Murena reliquorũ pisciũ viuaria inuenit. cuius deinde exemplũ nobilitas secuta est:Philippus:Hortensius:Lucullus: exciso etiã monte iuxta Neapolim maiore impẽdio q̃ villam ædificauerat:Euripum & maria admisit. qua de causa Magnus Pompeius Xerxem togatũ eum appellabat. quadraginta ipsius piscinæ a defuncto illo vęniere pisces. Ex antiquo tamen melius legitur xl. sestertiis e piscina defuncto illo vęniere pisces. quare apud Columel. nõ millium quadringentorũ sed quadraginta legendũ videtur: quod tamen idẽ auctor grande æs appellauit. nos mille aureis eã summã taxamus. Idem Pli. lib. eodem. Murenarum viuarium priuatim excogitauit. C. Hirius ante alios. qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex millia numero Murenarum mutua appẽdit:nam permutare quidẽ precio noluit:aliave merce. Huius villam inter q̃ modicũ. xl. millibus piscinæ vęndiderũt. hoc dictum Plinii eo pertinet quod supra diximus de magnificentia Cæsaris. q̃tũ. n. æstimamus reliquarũ epularũ apparatũ fuisse: cũ Murenæ sex millia numero fuerint: q̃uis vænales tot reperiri nõ possent? Verũ ille locus Plinii emẽdandus est: partim ex vetustis in quibus ita legitur: huius villã intra q̃ modicum. xl. piscinæ vęndiderũt (mille autẽ adiectitiũ verbũ est) partim ex Varrone & Macrobio. Varro li. supradicto. Illę autẽ maritimæ piscinæ nobiliũ potius exinaniũt marsupiũ q̃ replent. Primũ. n. ædificantur magno:secũdo implentur magno:tertio alũtur magno. Hirius circũ piscinas suas ex ædificiis duodena millia sestertiũ capiebat. eã omnẽ mercedẽ escis quas dabat piscibus cõsumebat:nec mirum. vno tẽpore. n. memini hũc Cæsari sex millia murenarũ mutua dedisse in pondus: & propter pisciũ multitudinẽ quadragies sestertio villã vęnisse. duodena sestertia Varro magnũ sumptũ vocauit:nos trecẽtis aureis æstimamus. sic igitur locum Plinii lego. Huius villã intra q̃ modicã quadragies piscinæ vendiderunt:id est centũ aureorũ millibus. villam intra q̃ modicã intelligo minorẽ etiã mediocri. Hoc. n. modica significat quod notius est q̃ vt exempla requiratur. Verum huius emendationis Macrobium auctorem habeo: cuius hæc verba transcribenda duxi ex libro supradicto. auctor est Pli. C. Cæsarẽ dictatorẽ cũ triumphales cœnas populo daret: sex millia murenarũ a Caio Hirio

Piscinarii.

Pli. locus. Intra q̃.

murena

ad pondus accepisse.huius Hirii villam q̄uis nō amplā aut latā:cōstat ꝑpter viuaria quę habuit quadragies sestertiū vęnūdatā.sic autē intra q̄ a Plinio dictū est:vt supra q̄ & extra q̄ dicūtur ab auctoribus & infra q̄.Cicero.Stomachi autē partes quę sunt infra q̄ cibus deuoratur: dilatātur.& arteria aspera ostiū habet adiūctū linguę radicibus paulo supra q̄ ad linguā stomachus adnectitur.Hic locus admonere nos debet q̄ Plinius corruptus sit in huiusmodi rerū descriptione vt antea diximus. Subiūgam nūc aliqua eodē pertinētia quo illa præcedētia.Pli.li.x.Pauonē cibi gratia Romę primus occidit orator Hortensius adiiciali cœna sacerdotii.saginare primus instituit circa nouissimū piraticū bellū.M.Aufidius Lurcho:exq; eo q̄stu redditus is sexagena millia sestertiū habuit.Varro li.supradicto. Ex pauonibus.M.Aufidius Lurcho supra sexagena millia nūmū in anno dicitur capere. Quod Varro nūmū Pli. sestertiū dixit:ne de hoc postea dubitetur quod antea diximus: nūmū & sestertiū idem fuisse Romanis. quonāmodo aūt villatica pastio sexagena millia quotānis reddere vno noīe:id est pauonum sagina potuerit:docet Varro his verbis.Primus hos Quītus Hortēsius augurali adiiciali cœna posuisse dicit᷑: quē multi secuti cito ꝑcia eorū extulerūt. ita vt oua eorū denariis quinis vęneāt:ipsi facile quinquagenis: grex cētenarius facile quadragena millia sestertiū reddat:vt quidē Albutius aiebat:si in singulos ternos exigeret pullos:perfici sexagena posse.Idē paulo superius. hi ad cōstituēdos greges parātur bona ætate & bona forma:pascūtur omne genus obiecto frumēto maxime hordeo.Itaq; Seius his dat ī mēses singulos hordei modios singulos. Ita vt fœtura det vberius & anteq̄ salire incipiāt.hic a procuratore ternos pullos exigit: eosq; cū creuerint quinquagenis denariis vēdit: vt nulla ouis hūc assequatur fructū.Sexagena sestertia quinadena millia denariorū valēt vt diximus:si ergo in singula capita cētenarii gregis ternos pauones redditus annui statuas: trecētos pullos habebis:quos si grādiores factos & saginatos quinquagenis denariis vęnūdatos intelligas:quina dena millia denariorū in summa erūt: id est qnquagies trecētena.Rursus sexagena millia sestertiū æstimatione nostra mille ac quingētos aureos valēt:& qnquaginta denarios:id est selibrā argēti quinq; coronatis ęstimare solemus.Si igit᷑ trecēties quinos vel quinquies trecētenos aureos multiplices:mille ac qngētos in sūma īuenies:ita ad nūmū cōuenit quod de nūmo ac denario sestertiisq; diximus. Apud Varronē mēdose legitur:itaq; senis his dāt.ꝑ Seius his dat.Seianę.n.villę apud eū fit mētio:& alioqn modius sex pauonibus ī mēsem nō sufficeret:q vix vni sufficit vt post ea docebimus.Idē alibi de villatica pastione Seii loquēs:Certe inqt merula ibi vidi greges magnos anserū:gallinarū:colūbarū:gruū: pauonū: necnō gliriū: pisciū:aproꝝ:cęteręq; venationis:ex qbus rebus scriba librarius eius ī annos singulos plus qnquagita mil.e villa capere dicebat.Axio admirāte:certe nosti (inqt) materteræ meę fundū in Sabinis q est ad vigesimūquartū lapidē via salaria a Roma.qd ni inqt᷑ atqui in hac villa q est ornithon:ex eo vno quinq; millia scio vęnisse turdorū denariis ternis: vt.lx.millia ea ps reddiderit eo anno villę:bis tātū q̄ tuus fundus.cc.iugerū reate reddit.Quid.lx.inqt Axius.lx. lx.derides᷑lx.inquā.Sed vt ad hūc bolū peruenias opus erit tibi aut epulū aut

Infra q̄. Supra q̄.

Pli.locus.

Pauonum precia.

Nūmus & sestertiū idē Ro.

pauones

triumphus alicuius:vt tunc fuit Scipionis Metelli:aut collegiorũ cœnæ:quæ nũc innumerabiles excandefaciũt annonam macelli. reliquis annis omnibus & hãc expectabis summã. Quotus enim quisq; est annus quo nõ videas epulum aut triumphũ:aut collegia coepulari? qui nũc innumerabiles intendant annonã. Nonne item. L. Albutius homo (vt scitis) apprime doctus:dicebat in Albano fundũ suũ pastionibus semper vinci a villa: agrum.n.minus dena millia reddere:villam plus vicena. Idẽ secũdũ mare quo loco vellet si parasset villam:se supra centũ millia villa recepturũ. Age non Mar. Cato nuper cũ Luculli accepisset tutelã e piscinis eius.xl.millibus sestertiũ vendidit pisces? Ternis denariis id est duodenis nũmis turdos venisse ad epulũ adiiciale dicit. id est ære nostro denis solidis turonicis & semisse. si igitur quinquies duodena millia vel duodecies quina numeres cũ quinq; turdorũ millia fuerint.lx.millia nũmorũ efficies. turdi apud nos hyeme non altiles sed aucupio capti & cõtinuo occisi:veneũt summũ senis denariolis:id est solidi semisse. Florentiæ altiles auiculas comedi adipe omnino obesas:magnitudine alaudę:sapore admodũ suaui:quæ tribus solidis nostris emptitari dicebãtur:sępe etiã pluris. verũ hoc adnotãdũ q; ager ducentorũ iugerũ triginta millia reddere nõ poterat: cũ villatica pastio.lx.millia vno nomine redderet. triginta millia ære nostro septingẽtos quinquaginta aureos valẽt. Romanę luxuriæ rationẽ inire in vniuersum ex Plinii verbis possumus: qui lib.viii. de suibus loquẽs ita inquit. Et adhibetur ars iecori fœminarũ sicut anserũ. inuentũ Marci Apitii fico arida saginatis:vel (vt in recẽtioribus libris) carica:a satietate necatis:repẽte mulsi potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia ganeæ. quinquaginta prope sapores:quũ cęteris singuli. Hinc censoriarũ legũ paginę:interdictaq; cœnis abdomina:glandia:testiculi:vuluę:sincipita verrina. Placuere aũt & feri vesicę. Catonis censoris orationes aprinũ exprobrãt callũ. in tres tamẽ partes diuiso apro:media ponebãt lumbos aprinos appellata. Solidũ aprũ Romanorũ primus in epulis apposuit. P. Seruilius Rullus: pater eius Rulli q Ciceronis in cõsulatu legẽ agrariã promulgauit. tã propinqua origo nũc quotidianę rei est. & hoc annales notarũt. Ex his verbis intelligimus Plinii tẽpore solitũ fuisse solidos apros inter fercula epularũ apponere: etiã in quotidianis luxuriosorũ epulis. quod etiã Seneca attestatur. Sed nihil maius est q̃ ficis aridis sues saginare & mulsum iis obiicere. Huiusmodi sues ex viuariis petebantur:quæ theriotrophia dicũtur:quale fuisse in laurentina villa Hortensii oratoris apud Varronem legimus. Eodẽ pertinet porcus troianus cuius in lege Fannia sumptuaria mentio facta est:qui mensis inferebatur aliis animalibus farctus: vt olim equus ille troianus armatis inclusis grauidus in vrbẽ troianã illatus esse dicitur. Sed ĩ verbis Plinii suprascriptis ego duo verba emẽdãda sic cẽseo:vt legamus placuere autẽ & feri sues. Iam Catonis &c. ex vetusti obseruatione in quo legitur & feris vesicã. nullibi.n. vt arbitror:vesicę aprinę fit mẽtio inter fercula antiquę luxurię. Videamus de mãcipiis Romanis. Pli. li.vii. Preciũ hominis in seruitio geniti maximũ ad hãc diẽ (qđ equidẽ cõperim) fuit grãmaticę artis Daphnidis Gn. Pisaurẽse vẽdẽte:&. M. Scauro principe ciuitatis.iii.M.dcc.sestertiis licente. excessere hoc in nostro æuo:nec

Luxuriæ Ro.

Theriotrophium.

Porcus troianus.

Pli. locus.

Precia mancipiorum.

modice histriones:sed libertatem suam mercati.quippe cum iam apud maiores Roscius histrio.iii.M.d.Anniam mercasse prodatur.Sic in omnibus impressis exẽplaribus legitur:in iis etiã quos Hermolaus castigando Plinio obseruasse se dicit.quo magis mirum est Hermolaũ conniuentibus oculis hæc verba prætermisisse:cum tamen eodem capite vnũ verbum mutauerit cõtra fidem vetustæ lectionis:in quo ego ei nõ assentior. Quomodo autem summũ precium hominis serui esse potest tria millia & septingenti sestertii:cum Colu mel.lib.quarto dicat:de vinitore seruo loquens.sed ego plurimorum opinioni dissentiens preciosum vinitorẽ in primis esse cẽseo.isq; licet sit emptus sex vel potius sestertium octo millibus:cũ ipsum solũ septẽ iugerũ totidem millibus nummorum partũ sit.Quod si apud Pli.sestertia genere neutro intelligas:immane erit precium:etiam præterq̃ q latine loquentium consuetudo refragatur:vt alibi diximus.Plutar.in Catone maiore. Cum Babylonia supellex hære ditate ei obuenisset:vt q̃ primum vænundaretur curauit.nullã eius villã tecto rium habuisse:nec vllũ mãcipiũ vltra mille & quingentas drachmas emisse dicit.quasi nõ delicatis & formosis:sed colonis ac robustis stabulariis & bubulcis sibi opus esset.mille & quingẽtæ drachmæ sex millia nũmorũ valẽt.Quod cõuenit cum dicto Columellę:qui sex vel potius octo millibus vult emi vinito rem:quẽ preciosum vocat:id est cẽtũ quinquaginta vel ducẽtis aureis nostris emptum.Liuius lib.ix.de bel.Macedonico de censura eiusdẽ Catonis loquẽs. In censibus quoq; accipiendis tristis & aspera in omnes ordines cẽsura fuit. ornamenta & vestẽ muliebrem: & vehicula quæ pluris q̃ quindecim millium æris essent:in censum referre viatores iussit.Item mancipia minora annis.xx. quæ post proximum lustrum decem millibus æris aut eo pluris vęnissent:vti ea quoq; decies pluris q̃ q̃ti essent æstimarentur : & his rebus omnibus terni in millia æris attribuerentur.hæc æstimatio maior est tribus millibus septingentis sestertiis:verũ ex Liuii loco intelligimus non impune olim id est censuræ tempore fuisse iis qui precia rerum vltra modũ intẽdissent. propter quod emanauit dictũ illud Plinii in loco supradicto eodem capite statim post verba prædicta.nisi siquis in hoc loco desiderat Armeniaci belli paulo ante propter Tyridatem gesti dispẽsatorẽ:quẽ Nero.III.C.XXX.manumisit.sed hoc pre cium belli non hominis fuit . tã Hercules q̃ libidinis non formæ Paronetemi Spadonis Seiano.III.M.D.mercante a sutorio prisco . quam quidẽ iniuriam lucrifecit ille:mercatus in luctu ciuitatis:quoniam arguere nulli vacabat.quo in loco Peronetomi libẽtius legerim q̃ paronetemi:quod quid significare possit non video.περονήτομος fortasse nomen spadoni accõmodatũ quasi exectis genitalibus etiam infibulatus.Legimus apud Senecã in epist.ad Luciliũ libr. quarto seruos anagnostas id est lectores literarũ peritos cẽtũ millibus nũmorum emptos.quod tum maximũ habebatur preciũ.Caluisius(inquit) Sabinus memoria nostra fuit diues.hic eruditus videri volebat.Hanc itaq; compẽ diariam doctrinam excogitauit:magna summa emit seruos: vnũ qui Homerum teneret:alterũ qui Hesiodũ.nouem præterea lyricis singulos assignauit. Postq̃ hęc familia illi comparata est:suasit illi Satellius stultorum diuitum arro sor & quod sequitur arrisor:vt grammaticos haberet analectos.cum dixisset

Pli locus.

Anagnostæ

Sabinus centenis millibus sibi constare singulos seruos: minoris (inquit) totidem scrinia emisses. Quin & apud Plinium ipsum eodē in libro de exemplis similitudinum loquentem ita legitur. Toranius. M. Antonio iam triumuiro eximios forma pueros: alterum in Asia genitum: alterū trās alpes: vt geminos vendidit: tanta vnitas erat. Postq̄ deinde sermōe puerorū detecta fraude a furente increpitus Antonio est: inter alia magnitudinem precii requirente: (nam ducētis mercatus erat sestertiis) respondit versutus ingenii: magno ob id ipsum se tanti vendidisse: quoniam nō esset mira similitudo in vllis eodē vtero editis. Tranq. de Cæsare. Seruitia recentiora politioraq́ immēso precio comparauit: & cuius etiam ipsum puderet: sic vt rationibus vetaret inferri.

Pli. locus. Proinde vel refragante exemplarium fide hūc locum ita lego. M. Scauro principe ciuitatis. ccc. millibus. dcc. sestertiis licēte. excessere hoc in nostro ęuo nec modice histriones: sed libertatem suam mercati. quippe cū iam apud maiores Roscius histrio. ccc. l. annua meritasse prodatur: vel potius: sestertia quingēta meritasse. nota enim sestertii potuit immutari in aliam notā vt alibi sępe. meritasse autem verbum non sine admonitione vetusti vnius exēplaris lego. quod autem sequitur. nisi siquis in hoc loco desiderat Armeniaci belli paulo ante ꝑpter Tyridatē gesti dispensatorem: quem Nero. iii. cxxx. manumisit: suspectū mendi habeo: vt fortasse cēties vicies legendū sit hoc modo: quē Nero sester. centies vicies manumisit. nam in vetusto. iii. c. xx. legitur. Sestertiū. n. antiqui lōguriolis binis & semisse notabāt: quā notā facile fuit i tria iota decidere.

Sestertij nota. Omnino statuendum est nonnulla etiam contra fidē q̄tūuis vetustæ lectionis emēdare: cū argumentis ad hoc validis impellimur: vt alibi in eodem libro vbi Plinius exempla numerosę sobolis ponit. Extat (inquit) in monumentis etiā medicorū: & quibus talia consectari curę fuit: vno abortu duo puerperia egesta. in oībus libris sic legi: præterq̄ in vno vetustissimo vbi duo dicit puerperia legi cū anxie obseruarē ꝑpter Aristotelē qui duodecim dicit li. vii. de hist. aīaliū. ἤδη γὰρ γενομένης διαφθορᾶς καὶ δέκα συνέβη καὶ δώδεκα ἐκπεσεῖν τὰ ἐπικυηθέντα. Iam contigit corruptione in locis muliebribus facta: & decem & duodecim superfœtatos partus egeri. Illud eodem in loco magis suspectū habeo q̄ emēdare ausim: quarto partu Dacorū nota in brachio redditur. Aristoteles. ἤδη δὲ ἀπέδωκε τῶν τοιούτων τι καὶ διὰ τριῶν, οἷον ἔχοντος τινὸς σίγμα ἐν τῷ βραχίονι· ὁ μὲν υἱὸς οὐκ ἐγένετο, ὁ δὲ υἱιδοῦς ἔχων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συγκεχυμένον μέλαν. Iam tale quid aliquādo & in tertiam prolē rediit. siquidē habētis inusti puncti notā in brachio: filius sine ea nota natus est: ex eo vero nepos eodem ī loco brachii nigritiem quandam confusam rettulit. Plinium autem eo in loco Aristotelem esse secutum facile est vtriusq́ auctoris collatione iudicare: vt fortasse nō Dacorū sed vel decorum vel dedecorū legēdū sit: pro eo quod Aristoteles stigma dixit. Verūtamen emendationem illā superiorē insigni aliqua auctoritate confirmare oportet ne dubitādi argumētū cuiq̄ relinquamus. Audiamus igitur Macrobium lib. iii. Satur. de saltatione histrionica & histrionibus ita loquētē. Cæterum histriones non inter turpes habitos Cicero testimonio est. Quem

Roscius & Aesopus. nullus ignorat Roscio & Aesopo histrionibus tam familiariter vsum: vt res rationesq́ eorum sua solertia tueretur. & certe satis cōstat contēdere eum cū

ipſo hiſtrione ſolitũ: vtrũ ille ſæpius eandem ſentẽtiã variis geſtibus efficeret: an ipſe per eloquentiæ copiã ſermone diuerſo ꝓnunciaret. Is eſt Roſcius qui etiam Lucio Syllæ chariſſimus fuit: & annulo aureo ab eodẽ dictatore donatus eſt. Tãta aũt fuit gratia & gloria vt mercedẽ diurnã de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Aeſopum vero ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio conſtat. Hactenus ille. mille denarii quatuor millia nũmũ valẽt id eſt centũ aureos noſtros. quam mercedẽ ſi per ſingulos dies anni accepiſſe Roſcium intelligeremus: fieret ſumma annuę mercedis triginta ſex millia & quingenti. quæ cõputatione Romana ſeſtertiũ quater decies & ſexaginta millia dicitur. at ea ſumma tribus partibus maior eſt ea quam Plin. poſuit: id eſt trecentis & quinquagenis millibus. Quare mille denarios diurnos ſuſpicari poſſumus Macrobium intellexiſſe ludorũ tantum diebus accepiſſe Roſcium. Cicero in ea oratione quam pro Roſcio habuit: mercedem publicam Roſcium reſpuiſſe dicit his verbis. Roſcio cur tãti fuerit vt ſocium fraudaret cauſam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis ſummis verſabatur. auarus erat? immo etiam anteq̃ locuples: ſemper liberaliſſimꝰ munificentiſſimuſq; fuit. Proh deum hominumq; fidẽ qui. LLS. cccliii. ccclii. ccclii. quæſtus facere noluit: nam certe. LLS. ccclii. ccclii. ccclii. merere & potuit & debuit: is per ſummã fraudẽ & malitiam & perfidiã. LLS. liii. appetit? & illa fuit pecunia immanis: hæc paruula. illa honeſta: hæc ſordida. illa iucũda hæc acerba. Cur hi numeri ter legantur non intelligo. ſed. cccl. M. legẽdum puto vt ex tribus. i. fiat. M. Eſt autem alioquin oratio illa vel orationis fragmentum potius & mutilatum & in numeris ſuſpectum. magnã tamen fuiſſe mercedem Roſcii ex eo intelligimus: quod eodem in loco oratiõis ſequitur. X. his annis proximis (inquit) ſeſtertium ſexagies honeſtiſſime cõſequi potuit noluit: laborem quæſtus recepit: quæſtum laboris reiecit: populo Romano adhuc ſeruire non deſtitit: ſibi ſeruire iampridem deſtitit. hoc tu vnq̃ Fanni faceres? ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes: non eodem tempore & geſtũ & animã ageres? dic nunc te ab Roſcio. LLS. L. iii. tribus circunſcriptum eſſe: qui tantas & tam infinitas pecunias non propter inertiã laboris: ſed propter magnificẽtiã liberalitatis repudiarit. infinitas pecunias Cicero ſexagies ſeſtertiũ appellat: nec mirum cũ centum & quinquaginta aureorum noſtrorũ millia eſſe iam docuerimꝰ. Ergo ſingulis annis ſexcẽta ſeſtertia hoc eſt quindecim aureorum millia Roſcius merere recuſauit. Quod tum intelligimus factum fuiſſe cum diues eſſe cœpit: cũ etiã ad extremũ annulo aureo: id eſt equeſtri ordine donatus ſit a Sylla. Re autem acrius penſitata: Plinii dictũ de annuis trecẽtis & quinquaginta ſeſtertiis vel de quingentis potius: intelligo de Roſcii mercede in ſeruitute exiſtẽte: ſiquidẽ in eadem oratiõe Ciceronis legimus Panurgũ ſeruum comœdum tanti operas ſuas locaſſe: qui Panurgus Roſcii fuerat ſeruus. Sunt hæc verba ex oratione trãſcripta. Panurgũ tu Saturi propriũ Fannii dicis fuiſſe: at ego totũ Roſcii fuiſſe contẽdo. quod erat eñ Fannii corpus eſt: quod erat Roſcii: diſciplina. facies nõ erat: ars erat precioſa. nemo enim illũ ex trunco corporis ſpectabat: ſed ex artificio comico æſtimabat. Illa membra merere per ſe non amplius poterãt. xii. æris: diſciplina quę erat ab hoc tra

Salarium Roſcianum Romæ.

dita:locabat se nõ minus. LLS.ccclııı. Nihil autẽ certi cõstitui potest ex illa oratione quã nõ nisi impressam vidimus.in volumine autẽ antiquo orationũ Ciceronis quod legere nobis cõtigit:illa oratio cũ duabus aliis deerat.Quãtũ tamẽ ex illo fragmẽto colligi potest:Panurgus ille comœdus qui cõmunis inter Rosciũ & Fanniũ erat:a Flauio quodã interfectus fuit. qui iudicio damni iniuriæ conuẽtus:lite transactione decisa.cccl.sestertia Roscio dedit pro parte sua : quare cũ Fannius partẽ a Roscio auferre vellet tanq̃ in rem cõmunẽ Roscius transegisset: Cicero primũ actionẽ Fannii depellere volens: Rosciũ ait ꝓ media tantũ parte decidisse: quippe qui amplius neminẽ eo nomine petiturũ nõ spopondisset: deinde etiã cõtẽdit Fanniũ alterũ tãtũ a Flauio abstulisse eodẽ nomine:propter quod Pli.non frustra dixit.Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriones:sed libertatẽ suã mercati:aucto eñ in immensum peculio histrionicis mercedibus:facile libertatem q̃tumuis magno emebant. Qꝛ si quis apud Macrobiũ nõ mille denarios:sed mille nũmos legat:erit summa annuę mercedis paulo:id est quindecim tãtũ millibus maior q̃ apud Plin. Vt autẽ denarios mille etiã quotidianos per annũ totũ meruisse Rosciũ credam:& nihil in Macrobio mutandũ cẽseam:facit id quod sequitur:Aesopum ex pari arte ducẽties sestertiũ reliquisse filio. Vt eñ triginta tãtũ ãnua aureorum nostrorum millia mereret:oportuit eum duodeuiginti annis vt minimũ artẽ exercuisse:vt ducenties sestertiũ hęredi relinqueret.plus autẽ quotannis meruisse ex eo coniecturã facio: ꝙ vix annis duodeuiginti vox perdurare potuit ad actus fabularũ : deinde (quod maius est argumentũ) inusitato luxu vitã transegisse dicitur:quare vt tantũ luxuriæ restaret: oportuit eum maiora multo stipendia ac magis opima fecisse: de quo elogiũ illud extat Plinii libro decimo his verbis:Maxime tamẽ insignis est in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcẽtis sestertiis taxata:in qua posuit aues cantu aliquo aut humano sermone vocales nummũ sex millibus singulas coemptas:dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas. De filio aũt libro nono locutus est his verbis:cũ Antonii & Cleopatrę mentionẽ faceret. Nõ ferent tamẽ (inquit) hãc palmã:spoliabũturq; etiã luxurię gloria. prior id fecerat Romę in vnionibus magnę taxationis Clodius Aesopi tragœdi filius:relictus ab eo in amplis opibus hęres.(ne triũphatu suo nimis superbiat Antonius pene histrioni cõparatus)& qdẽ nulla sponsione ad hoc ꝓductus: quo id magis regiũ erat.sed vt experiretur in gloria palati qd saperẽt margaritę.atq; vt mire placuere:ne solus hoc sciret:singulos vniones cõuiuis ad sorbẽdũ dedit.quo in loco nõ triũphatu sed triũuiratu lego ex vetusto libro.Docuimus supra hãc patinã Aesopi patris quindecim millibus coronatorũ nostrorũ stetisse. Plinius dicit vniones magnę taxationis filiũ conuiuis singulis sorbendos dedisse.Qꝛ si ducenties sestertiũ ad id sufficere potuit:coniectura assequi possumus immanẽ esse summã ducẽties sestertiũ : p̃sertim cũ Cicero sexagies sestertiũ infinitã pecuniã appellauerit.Athenęus lib.xiiii. de quodam Amœbeo citharœdo loquẽs:ita inquit.Mihi vero nihilo inferior esse videtur antiquo illo Amœbeo quẽ Aristeas in libro de citharœdis scribit Athenis habitasse:domũq; ꝓpe theatrũ habuisse,cũq; in theatrũ cãtaturus prodiret:ta

Locus Pli.

lentũ vnũ atticũ in dies singulos merere solitũ esse. ὅν φησιν ἀριστέας ἐν τῷ περὶ κιθαρῳδῶν, ἐν ἀθήναις κατοικοῦντα· καὶ πλησίον τοῦ θεάτρου οἰκοῦντα· ὅτε ἐξέλθοι ἀσύμενος· τάλαντον ἀττικὸν τῆς ἡμέρας λαμβάνειν. Qui hoc de citharœdo Athenis merente credere sibi persuaserit quid de Aesopo & Roscio Romę credere hęsitabit? cũ talẽtũ atticũ sexcẽtis aureis nostris valuerit. Restat igitur vt credamus Rosciũ nõ minus sex & triginta millibus aureorũ nostrorũ meruisse annua mercede: dũtaxat publica: vt in ludis Romanis & Megalẽsibus cõpitaliciis sęcularibus: & aliis qui publico sumptu fiebãt. nã & priuatis ludis vt funebribus & aliis qui a magistratibus priuato apparatu fiebãt: multas etiã pecunias meruisse eos intelligimus. de publicis meminit Iuuenalis saty. sexta. Si gaudet cantu nullius fibula durat vocẽ vẽdẽtis prętoribus. exẽplũ priuatorũ est apud Trãq. in Cæs. Edidit spectacula varii generis: munus gladiatoriũ & ludos etiã regionatim vrbe tota & quidẽ per oẽs linguarum histriones. ludis Decius Laberius eques Ro. mimũ suũ egit: donatusq; est quingẽtis sestertiis & annulo aureo. Inde illud Iuuenalis. viii. saty. Cõsumptis opibus vocẽ Damasippe locasti Sipparío: clamosum ageres vt phasma Catulli. Idẽ Trãquillus in Augusto. Fecisse ludos se ait suo noie quater: ꝑ aliis magistratibus qui aut abessent aut nõ sufficerẽt: ter & vicies: fecitq; nõnũq̃ vicatim ac pluribus scenis per omniũ linguarũ histriones. & post paulũ. Ad scenicas quoq; & gladiatorias operas & equitibus Ro. aliquando vsus est. spectandi voluptate teneri se neq; dissimulauit vnq̃ & sępe ingenue ꝓfessus est. Itaq; corollaria & p̃mia alienis quoq; muneribus ac ludis: & crebra & grandia de suo offerebat. Idem in Vespas. Ludis per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur: vetera quoq; acroamata reuocauerat: Apollinari tragœdo quadringẽta: Tarpeio Diodoroq; citharœdis ducẽta: nõnullis cẽtena: quibus minimũ quadragena sestertia sup plurimas coronas aureas dedit. Ex p̃dictis liquido apparet vnde Aesopus tãtę luxurię sufficere potuerit: q̃q̃ ante hęc tẽpora fuerit. sed quib9 erat nõ minus studiũ artis histrionicę: & maius fortasse: quo magis primores vrbis Romæ populũ huiusmodi spectaculis cõciliare sibi conabantur: eo tẽpore quo oĩa ĩ populi erãt potestate. quãtã eñ esse eã munificẽtiã putamus quę vnico histrioni vna donatione decẽ millia aureorũ dederit? q̃q̃ Cęsar Laberio quarta parte plus dedit. Hãc tamẽ Aesopi prodigentiã Apicius nepotinis helluationibus exuperasse dicitur: ob quod in prouerbiũ Apicianæ cœnę venerũt. de quo Martialis. in. v. epig. dederas apici bis trecẽties ventri: sed adhuc supererat cẽties tibi laxum. hoc tu grauatus: ne famem & sitim ferres: summa venenũ potione duxisti. quod perinde est ac si diceret: Apici sexcẽties sestertiũ id est quindecies centena aureorũ millia (de nostris semper loquor: iisq; coronatis) inexplebili illa ingluuie helluatus: cum posses adhuc ducẽtis quinquaginta millibus (quod cẽties laxũ appellat) vitã lauto & eleganti victu producere: tñ venenũ miser hausisti: ne patrimonio tãto superesses: quod iamiam te deserturũ videbatur. Lõge aũt falsus est in hoc Calderinus: qui bis trecẽties pro sex millibus vel sexcẽtis millibus intellexit: cũ septingẽties cẽtena millia Martialis significauerit. quomodo & alibi in secũdo epig. Illa illa diues mortua est Secundilla centena decies quæ tibi dedit dotis, millia. n. sub-

Apicius luxus perditissimi.

Decies centena.

publici / priuati ludi

audiendum. vt apud Iuuenalem. & ritu decies centena dabũtur antiquo. quo modo idem alibi. Optima sed quare cęsonia teste marito? Bis quingẽta dedit: tanti vocat ille pudicam. id est decies centena millia: quod decies sestertiũ dicitur. Plinius propterea Apicium nepotum omniũ altissimũ gurgitẽ appellat li. x. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse Apicius docuit: nepotũ omniũ altissimus gurges. & in. ix. M. Apicius ad omne luxus ingeniũ mirus. Suidas. ἀπίκιος μάρκος ὃν διαρκὴς μυρίον ὄνομα ἐπί τε ἀσωτία καὶ πολυτελεία: ἱκανὰς μυριάδας ἀργυρίου καταναλώσας εἰς τὴν γαστέρα. Apicius Marcus cuius adhuc nomen perdurat in luxum & inusitatos sumptus insigne: multas argẽti myriadas in vẽtrem absumpsit. Martialis ex Seneca sumpsisse id videtur: qui libro de consolatione ad matrẽ Albinam ita inquit. Apicius nostra memoria vixit. qui in ea vrbe ex qua aliquando phi velut corruptores iuuentutis abire iussi sunt: sciẽtiã popinę professus: disciplina sua sęculũ infecit: cuius exitũ nosse operępreciũ est: cũ sestertiũ millies in culinã congessisset: cum tot congiaria principũ & ingens capitolii vectigal singulis comessationibus hausisset: ære alieno oppressus: rationes suas tunc primũ coactus inspexit: superfuturũ sibi sestertiũ centies cõputauit: & velut in vltima fame victurus in sestertio cẽties si vixisset: veneno vitã finiuit. Quãta luxuria erat cui sestertiũ centies egestas fuit: imo cũ putat pecunię modũ ad rem pertinere? (Sic enim lego) Sestertiũ centies aliquis extimuit: & quod alii voto petũt: veneno fugit. Hactenus Seneca: quẽ si secutus est Martialis vt mihi videtur: apud Martialẽ nõ bis trecenties sed ter trecenties legi debet. Is Apicius Tyberii tẽpore fuit vt ex nonagesima epistola eiusdẽ Senecę ad Lucilliũ patet his verbis. Mullũ ingentis formę Tyberius Cæsar missum sibi: cũ in macellũ deferri & venire iussisset: amici (inqt) omnia me fallũt nisi istũ mullũ aut Apicius emerit aut Publius Octauius. vltra spem illi cõiectura processit: licitati sunt: vicit Octauius: & ingentẽ consecutus est inter suos gloriã: cũ quinq; sestertiis emisset piscem quẽ Cæsar vendiderat: ne Apicius quidẽ emerat. Idẽ Martialis in eodem quinto. Infusum sibi nuper a patrono plenũ maxime centies syriscus: in sellariolis vagus popinis circa balnea quatuor peregit. O q̃ta est gula cẽties comesse? Admiratur gulam quæ ducẽta & quinquaginta millia aureorũ vorare potuerit. Non omittẽdum videtur id quod a Plinio eodem loco dicitur. sed quia locus ille vulgo corrupte legitur: ideo eum ex animi mei sententia obseruatis veteribus libris referam. Asinius (inquit) Celer e cõsularibus hoc pisce prodigus Claudio principe: vnum mercatus sester. octo millibus. quæ reputatio aufert transuersum animũ ad contẽplationẽ eorũ qui in cõquestione luxus coquos emi singulos pluris q̃ equos quiritabant. at nũc coci triumphorũ preciis parantur & cocorũ pisces. nullusq; prope iã mortalis æstimatur pluris q̃ qui peritissime censum domini mergit. Meminit Liuius li. ix. de bello Maced. de triũpho Manlii loquens. epulæ quoq; ipsę & cura & sumptu maiori apparari cœptæ. tum cocus vilissimũ antiquis mancipiũ & æstimatione & vsu: in precio esse: & quod ministeriũ fuerat ars haberi cœpta. vix tamen illa quę tum cõspiciebantur: semina erant futuræ luxuriæ. Hæc verba congruũt cum Pliniano dicto: qui triumphorum preciis cocos emptitatos principũ Romanorũ tem

Apicius popinæ pfessor.

Pli. locus. Preciũ mulli piscis.

poribus admiratur:cum olim Cato & alii seueriores vrbis magistratus conciones queribundas ad populum haberēt:(quod quiritare a crebra quiritiū appellatione vocatur) ob id quod ineunte luxuria coci iam equorum preciis pararentur.octo millia nūmū ducentos aureos æstimare solemus: verū apud Macrobiū non octo millia legitur sed septem.Asinius (inquit) Celer vir cōsularis vt Samonicus refert:mullum vnū septem millibus nūmū mercatus est In qua re luxuriam illius seculi licet æstimare: ꝙ Plinius secūdus temporibus suis negat facile mullum repertū qui duas pondo libras excederet: at nunc & maioris ponderis passim videmus:& precia hæc insana nescimus.Hactenus Macrobius. Iuuenalis de hoc dubitās saty.iiii.ita inquit: mullum sex millibus emit æquantē sane paribus sestertia libris:vt perhibent qui de magnis maiora loquūtur.Ita in cōtrouersiā apud auctores duo millia manēt.Cocū igitur Pli.antiqua æstimatione nō pluris æstimauit q̄ ducētis aureis: q̄ti Columella vinitorē vult emi : nō igitur preciū hominis maximū tria millia & septingēti sunt sestertii vt supra docuimus.Multa huiusce generis restabāt nisi hic liber iusta iā magnitudine excreuisset. Quare hactenus de nūmo æreo argenteoq; dictum sit:quorum explicationem aurea (vt ita dicam) cōmētatio excipiet: ampliore ipsa orsu ac teretiore filo prædictis attexenda. Quiritō.

Guillielmi Budęi Parisieñ.Regii Secretarii
de Asse & partibus eius.
Liber Tertius.

Ongum iam iter emensis partim remigio:partim velificatu : cū scopulos omneis præteruecti videremur: Plinius nobis manus improuisus iniecit:ac consistere coactos: etiam propemodū retro conuersis velis inhibuit.apud quem lib.xxxiii.sic legitur . Aureus nūmus post annos.lxii.percussus est q̄ argenteus: ita vt scrupulum valeret sestertios vicenos:quod efficit in libras ratione sestertii qui tūc erat sestertios nongētos. post hæc placuit.xl.millia signari ex auri libris: paulatimq; principes imminuere pōdus:minutissime vero ad.xlv.millia. Si enim hęc verba emēdata sunt:causam haud dico quin stilum vertere cogar: omniaq; retexere quę magno cū labore adhuc cōprobasse videor.etenim cū duodenę sint vnciæ in libra Romana:& in vncia quaterna & vicena scrupula: fiunt in asse scrupula ducēta octoginta octo : est enim scrupulū ducentesima octogesima octaua pars assis vt inquit Col.si ergo scrupulū auri vicenos sestertios valet: & vicenario numerū illū multiplicemus:fiet summa quinq; millia septingenti sexaginta sestertii:quibus si semūciā addamus:vt sit libra cētenaria quā ante instituimus:fient sex millia sestertiū: siquidē quatuor drachmæ.i.semūcia.xii. scrupula valent:quę vicies multiplicata ducētos quadraginta efficiūt:ita fiūt sestertii sex millia:vel denarii mille & quingēti in auri libra:quę ratio prorsus cū Pliniano dicto discrepat.Deinde quod sequitur. Post hæc placuit.xl.millia Aureus.

ſignari ex auri libris: quonã modo explicari poteſt? nam ſi nongenti ſeſtertii in libra:quonã modo.xl.millia? ꝙ ſi millia æris intelligere libeat:non ideo magis negociũ procedet:cũ.xl.millia æris ſedecim millia nũmũ valeant. & ea ratio quã ſequimur.xv.millia æris auri librã valere dephendit: ſiquidẽ auri ſcrupulũ vicenis ſeſtertiis valet.In hoc nodo diſſoluẽdo cũ diu æſtuarim nihil cõminiſci potui quo locũ hũc certo reſtituerem.Morẽ autẽ antiquis fuiſſe nouimus:vt nõ modo numeros notulis ſignificarẽt exarandi cõpendia ſectantes: vt nos quoq; facimus: ſed etiam vt denarios & ſeſtertios & ſeſtertia propriis quodq; notis ſcriberẽt.Priſcian9 etiã illas in Verrinis Ciceronis ad tempora ſua extitiſſe teſtatur.q̄q̄ Priſciani opuſculum illud de numeris & ponderibus eſſe non putem vt antea dixi. lubricam autẽ ſcribẽdi rationẽ illam notulariã fuiſſe ex eo coniicere poſſumus:ꝙ mille per.M.purã ſcribebant. & per eandẽ literam ſingulis apoſtrophis hinc & inde circũſcriptã:decem millia. eaq; rurſus ſic multiplicabant per apoſtrophos:vt centũ millia ſignificare volentes.i. literã vnitatis notam ternis vtrinq; apoſtrophis cingerent.Apoſtrophus aũt dextera:ſimilis eſt omnino literæ.c.quæ tertia eſt in alphabeto.qua numerus centenarius vt nũc ſic olim notabatur. ita facile fuit vel duas vel tres apoſtrophos pro duobus aut tribus.c.fallere id eſt pro ducentis & trecẽtis:apud eos quidẽ qui rationem numerorũ antiquariam ignorarent. q̄q̄ & is auctor ſiue Priſcianus ſiue alius fuit:parũ ſibi conſtare videatur in iis notulis declarãdis. Iam apud Valeriũ Probum.x.litera quæ tertia eſt a fine alphabeti noſtri: nota eſt denarii nummi:addita tamen a dextro latere virgula tranſuerſa.eadẽq; litera pura:id eſt ſine virgula:nota eſt decẽ milliũ. apud Priſcianũ aũt vtrinq; apoſtropho circũſcripta. idem Probus addit quãlibet numerorũ figurã: ſi ei præponatur linea ex trãſuerſo directa:tot ſignificare millenarios quot per ſe ac pura vnitatũ nota eſt. vt verbi gratia.i.mille &.v.quinq; millia &.x.decem millia:& itidem alias literas. Id quod mihi tractũ a græcorum more videtur. quare ſimile veri eſt numeros antiquorũ auctoꝝ ad noſtram ætatem magna ex parte corruptos perueniſſe:qui quidẽ notis ſcripti fuerunt.Librariorũ eñ ignorantiæ & ſępius incuriæ acceſſit emendatorũ vel temeritas vel hallucinatio:qualis eſt illa apud Tranq. de cenſu ſenatorio quam antea adnotauimus. Multos apud Pliniũ locos huiuſmodi dephendimus : quorũ partim expliciti ſunt:partim poſt explicabũtur.de aſino vidimus quadringentis ſeſtertiis empto apud Varronem:apud Pli.nũmis totidem:& itidẽ de auiculis vocalibus. notabo nũc etiã alios duos: interea dũ & alii in ordinem ſuũ reiiciũtur. apud Pli.igitur li.xiii.de citrinis menſis ita legitur.Extãt hodie.M.Ciceronis: in illa paupertate:& quod magis mirũ eſt illo æuo:emptę libris.xi.cũ his memorantur & Galli Aſinii quæ libris.xi.venũdatę ſunt. & duę a Iuba rege vendente: quarũ alteri pretium fuit libris.xv.alteri paulominus.Interiit nuper incendio quã Cethegus decedens libris.xiiii.permutauerat:lati fundi taxatione ſi quis prædia tanti mercari malit. ſic quidẽ legitur in codicibus Venetæ impreſſionis etiam antiquę quã Hermolaus ſecutũ ſe eſſe teſtatus eſt. qui tantum ipſe admonito latifundii pro lati fundi legendũ eſſe:nihil præterea dixit. Ego impreſſos codices cũ antiquis conferẽs:ita in duobus legi.& quod magis mirũ

Notę numerorũ antiquæ

est illo æuo emptæ his memoratur & galli asinii.xi.venũdatę: & rursus incen dio ac tegus descendẽs his permutati lati fundi taxatione.his autẽ pro sester tiis legi facile est coniicere : quod verbũ antiqui interdũ per aspirationẽ &.s. literã sic scribebãt. h̃s. quod duas libras & semis significabat: aspiratio autẽ ex duplici.l.constat. Hũc locũ igitur sic restituendũ puto ex vetustę lectionis obseruatione:extant hodie.M.Ciceronis in illa paupertate:& quod magis mi rũ est:illo æuo:emptę sestertiis.xi.memorãtur & galli Asinii sestertiis.xi.venũ datę:sunt & duæ a Iuba rege pẽdẽtes:quarũ alteri preciũ fuit sester. xii.alteri paulo minus:interiit nuper incẽdio attegiis descendẽs sestertiis. xiiii.permu tata latifundii taxatione.In mẽtione autẽ Ciceronis antiqui codices sestertiis tantũ habent sine numeri adiectione . Cæterũ videre est pauculis in versibus quot errata fuerint:attegiis autẽ legendũ puto pro maurorum casulis:quod nõ sine stomacho a Pli.dictũ est: vt ex supellectili rusticæ domũculæ mẽsa ses tertiis.xiiii.parata sit:id est trecẽtis quinquaginta aureis:quod Pli.preciũ ap pellat latifundii:id est agri latepatẽtis.Iuuena.saty.xiiii. Dirue maurorũ atte gias.Apud eũdẽ Pliniũ li.xix.in p̃dictis exẽplaribus ita legitur:vbi hortorum meminit. etiã ne in herbis discrimen inuentũ est ? olusq; differentiã facere: in cibo etiã vno asse vęnali? & in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant:caule in tantũ signato vt pauperis mensa nõ capiat. syluestres fecerat natura horri dos vt quisq; demeteret passim:ecce altiles spectantur asparagi: & Rauenna ternis libris rependit.hæc verba Hermolaus:& qui ante eũ Pli.emendauere: pari conniuẽtia transmiserũt:cũ tamen quædã ex antiquis exẽplaribus emẽ dari potuerint:quibus obseruatis sic legere locũ hũc institui: Etiam ne in her bis discrimen inuentũ est ? opesq; differentiã fecere in cibo etiã vno asse væ nali? & in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negãt : caule in tantũ saginato vt pauperis mensa nõ capiat. Syluestres fecerat natura corrudas : vt quisq; de meteret passim: ecce altiles spectãtur asparagi. Saginatum caulem dixit Pli. non signatũ:vt altiles verbũ satis significat: antiqua autẽ exẽplaria horridas non horridos habent:& opus nõ olus & fecere nõ facere in vetustissimo legi mus. Plin. ipse alio loco eodem in libro.Hortorum iudicauimus corrudam: hũc intelligimus syluestrem asparagum . ex his verbis satis apparet Plin.lo co superiore corrudas nõ horridos scripsisse.Idem.Omniũ hortẽsiorum lau datissima cura asparagis:de origine eorũ in syluestribus curis abunde dictũ: est & aliud genus incultius asparago : mitius corruda: passim etiã in monti bus nascens:refertis superioris Germaniæ campis:nõ inscito Tyberii Cæsa ris dicto:herbam ibi quãdam nasci simillimam Asparago:vel (vt in antiquis codicibus) non inficeto Ty.Cæsaris dicto.Cæterũ quod sequitur in superio re loco:& Rauenna ternis libris rependit:haud scio an ternis sestertiis repen dit legi debeat:vel ternis nũmis.Plin.alibi.nullũ gratius iis solũ q̃ rauennatiũ. Q; si ternis libris legamus: ad pondus referendũ est:propterea q; saginatos & altiles appellauit.sed illud non cõuenit:propter verba quæ sequũtur . Heu prodigia ventris:mirũ esset non licere carduis pecori vesci:nõ licet plebei.Vt autẽ libris pro assibus intelligam adduci nõ possum:cũ legisse me non memi nerim:nec id preciũ esset quod plebem a macello arceret.Eiusdem autem an

Pli.locus.

Pli.locus.

nonę fuit duracina persica tricenis nummis aut vicenis vęnire: & asparagos singulos ternis nūmis. In eodē capite obiter & alia emendabimus: aues vltra Phasidem amnem peti: nec fabuloso quidem terrore tutas: immo sic preciosiores: alias in Numidia atq; Aethiopia in sepulchris aucupari: aut pugnare cū feris: mandi ab eo cupientem quod mandat alius. lego ex antiquis alias in Pli.locus. Numidiæ atq; Aethiopiæ sepulchra: aut depugnare cū feris mandiq; capientem quod mandat alius. sic eñ sensus argutior & magis Plinianus. Ibidē. hortorum Cato prædicat caules: hinc primū Agricolæ existimabantur prisci. & sic statim faciebāt iudicium num quæ esset in domo materfamilias (etenim hęc cura fœminę dicebatur) vbi indiligēs esset hortus. Lego ex antiquis: & sic statim faciebāt iudiciū nequā esse in domo matrēfamilias: id est parū frugi: nec ad rem augendā acrem: hoc eñ neq̃ significat: vt seruos neq̃ dicebant Neq̃. qui bonæ frugi nō essent. & paulo inferius. nam carnis desideria etiā erant in exprobratione: legendum gari: id est liquaminis. respondet enim præcedenti membro: damnantes pulmentaria quæ alio egerent pulmētario. & rursus inferius: hortos villæ iungēdos nō est dubiū: riuosq; maxime habendos si cōtingat profluo amne. Si minus e puteo pertica organisve pneumaticis tollendo non haustu rigando. Lego. Si cōtingat præfluo amne: si minus e puteo pertica organisve pneumaticis vel tollenonum haustu rigando. Liuius libro. viii. de bello Maced. circa principium: collectis rursus animis in arietes tollenoni- Tollenones. bus libramenta plumbi aut saxorum stipites robustos incutiebant. huiusmodi tollenonum meminit Vegetius libro quarto: dicūtur & tollones a quibusdam a tollendis rebus vel hominibus: hic autē a Plinio pro eo haustorio accipitur quod a græcis celoneum dicitur. In vetusto codice tollon nouū legitur: in aliis vel tollendo non: ex quibus facile erat coniicere tollenonum esse legendum. sunt & alia in eodē capite mendosa: quæ intacta ideo relinquenda duxi: quia cōminisci nihil potui: aliqua etiam vix digna quæ attingātur: vt illud in quo Hermolaus conflictatus est: in remedio Saturnica signa: vbi saturica ex vetustissimo lego pro Satyrica more antiquo. quod autē sequitur: tot generibus vsq; ad infimā plebē descendēte anima: legendū mihi videtur annona: etiā si nulla auctoritate exēplaris ducar. Hęc autē ideo cōmemorāda duxi: vt labefactatam esse exemplarium Plinianorum fidem lectores merito iudicare possint: qui hæc & huiuscemodi alia toto hoc opere sparsa: accurate perpenderint: nec vnius aut alterius loci auctoritate rebus cōtestatissimis fidem derogandam esse: q̃q̃ dictum Plinii supradictū huiusmodi est vt res ipsa & mutilatum & corruptum esse locum clamitet: cum eius loci membra mutuo collidantur. Si enim auri scrupulum vicenis sestertiis valuit: quonam tandē modo in libra sestertii tantum nongenti? sed sint sane nongenti in libra sestertii: qui igitur fieri potest vt a noningentis ad. xl. millia peruentum sit? Quare relinquetur vt Plinius hoc in loco suo sibi testimonio refellat & cōcidat. In vno venerandę vetustatis libro ita legebatur: quod efficit in libras ratione sestertii qui tūc erāt. D. nongēti: post hęc placuit. x. xl. signari ex auri libris: ex quo coniicio nō millia. xl. sed nūmos Pli. reliquisse scriptū: & locum mutilatū post verbum sestertii. in omnibus enim libris antiquis erant pluraliter legitur: &

xl.signari non.xl.millia.q̃ autem ancipites notæ fuerint inter nũmos & millia patuit ex supradictis. Nec eo tamen pertinet longa hęc disputatio vt veritatis assertionem in hoc loco positã putem: aleãq; huius operis in hoc vno cardine verti. Nec enim vsq;adeo exilibus argumentis nixus sum: vt si Pli.ipse reuiuiscat: & hunc locum agnoscere velit ita vt lectitatur: aut si dies olim forte autographum Plinii: aut eius ætatis volumen æquale protulerit (vt id fieri posse credamus) non ipsi etiam Plinio iudicem ferre ausim vniuersam antiquitatem ni hoc perperam ac falso scriptum sit: vt & alia quædã quæ postea dicentur. Dixi supra argentea me nomismata Romanorum diligenter expẽdisse: vt id quod ratiocinatione & auctoritate vetusta colligebã: reapse quoq; comprobarem. in auro itidem faciendum quũ statuissem: quatuor & viginti nomismata (tot enim aurea eoq; plura habebam) in altera lance posui. & ex aduerso sex vncias nostras statui. Quo facto cum leuius aurum esse inuenirẽ: grossulorũ duoꝝ additamẽto cũ pauculis minutiis rẽ ad æquilibriũ perduxi. has minutias nostrates grana vocant. Nos momenta latine appellare possumus. Hæc quatuor & viginti sunt in denario nostro: quod scrupulum latine vocitatur. Quomodo enim in vncia latina quatuor & viginti sunt scrupula: sic in nostra quatuor & viginti denarii. & vt drachma tria scrupula pendet: sic grossus tres denarios. verum hæc nomismata cum sigillatim pensitarem: in iis fuerunt Tyberii Augusti duo: in quibus effigies parum iconicę videbãtur: vnũ hac inscriptione: Tyb.Cæsar.diui Augu.Augustus: & in auersa facie Pontif.max.vbi simulachrũ sedens. alterum vtrinq; effigiem habebat: vt eodẽ habitu: sic sibi dissimilẽ: cũ hoc elogio notis scripto. Tyberius Cæsar Augustus tribunitiæ potestatis quindecies: & in altera parte: Tyberius Cęsar diui filius. Singulorum pondus erat didrachmũ: id est denarii bini argentei quadrigati de quibus ante diximus. alterũ fuit male effigiatũ: sed quod Augusti fuisse ex indice cognouimus: qui fuit eiusmodi quatenus legi per vetustatem potuit. Cæsar Augustus pater patrię. & in postica facie. Cęsari Augusto. hoc q̃q̃ attritũ: grauissimũ tamẽ inuenimus: vt bina argentea traheret. aliud eiusdẽ principis erat iconica effigie: qualis vulgo agnoscitur: a postica parte quadrigatum: lemmate tetragrãmato in infimo margine. S.P.Q.R. significãte senatum populũq; Romanũ: & in auersa parte nomen principis ipsius erat. Hoc iusto pondere leuius erat circiter granulis duobus. Sed ita vt detritũ diceres quod ponderi deerat. Erat vnũ eiusdẽ Augusti & Antonii in triũuiratu percussum: vtrinq; effigiatũ: iisdẽ elogiis quibus & argẽteũ illud cuius inter argentea meminimus: nec decoris characteribus: & cætera inscite effigiatũ: pondere non detrito sed iniquo: imminuto sex momentis. Incidit in manus meas & aliud in quo erat Augusti effigies pulchre expressa. hoc titulo. S. P. Q.R.o.Cæsari Augusto Cos.xi.trib.Pot.vi.& in tergo. ciuib.& sign. Milit.a Part.Recup. Percussum in memoriã signorũ quæ cũ Crasso amissa erant: & postea Augusto a Parthis remissa sunt. Appendi & alioꝝ principũ in quis & Tyberii Claudii Augusti: elegãter percussum. hoc lemmate. Ty. Claud.Cæs. Ger.IM.TR.P.iconicũ. cuius imaginẽ ex Trãquillo agnosceres: a tergo hoc elogio: Constantię Augusti: quod q̃q̃ detritũ: pondus tamen iustum asserua-

Aurea nomismata expensa.

Augu.

Aurea nomismata.

Nomismata prisca.

tierat. Appendi & Neronis Cæsaris & iconica & scite percussa hoc indice. Nero Cæsar.Aug.Imp. In postica facie spicea erat corona: intus quatuor habens literas ex.S.C.significātes decretā ei coronam. ambiente extrorsus hoc elogio.Pontif.Max.TR.PO.VI.Cos.IIII.iusto pondere aliquāto leuiora.vnū præterea Galbæ Neronis successoris iconice effictū:cū corona spicea ambiēte marginē.in auersa facie octo literarū elogio hoc significāte. Senatus po.q; Romanus ob ciues seruatos.leuius etiā aliquāto Neronianis. Habui tum & Vespasiani superciliosa fronte:& nitentis vultu.Habui & Neruæ & Traiani Hadrianiq; principum:elegāter quidē expressa:sed pondere leuiuscula:octonis circiter detractis minutiis.suus vnicuiq; index erat: prædictis titulosior. vt in Neruæ.Imp.Cæsar:Nerua Traian.Aug.germ.P.M.TR.PO.Cos.II.p.p.Imperator Cęsar Nerua Traianus.Augustus Germanicus.Pontifex maximus.tribunitiæ potestatis.consul iterū.pater patrię.& in Traiani itidē:nisi q̄ Dacici titulus accesserat. In cuius postica facie statua equestris erat hastā intorquēs:accurate expressa:equo vehens incitato:cum honorifico hoc elogio. S.P.Q.R.optimo principi.Hoc nomisma omniū quę vidi pulcherrimū erat: & facie augustissima.secūdū quod Hadriani successoris eius nomisma principalem dignationē atq; auctoritatē augustam præferre maxime videbatur. quod etiam ipsum equestrem statuā habebat: equo nō pugnaci: sed viatorio insidentem. Cernere erat asturconem tollutim gradientem: & velut a longis itineribus strigosum. credo vt princeps terrarum peragrator intelligeretur. sic enim appellatus est.Appendi etiā Antonini pii.M.Antonini cognomento philosophi:Aurelii & Seueri:imminutiore sensim pondere.In quibusdā a tergo est ꝑ elogio liberalitas Augusti.In Aureliano hilaritas.In Seueriano æternitas imperii.& in Lucii Veri victoria Augusti alata.M.Antonini philosophi huiusmodi lemma habebat.M.Aurelius Cæsar Aug.Pii filius.tribunitiæ potestatis tertium:consul iterum.& in auersa facie concordiæ simulachrū: brachiis leniter expassis. cuius latera altrinsecus cingebant chamæteræ pusillæ singulæ:inuicem auersantes. quibus vtraq; manu lacinias stolæ porrigere cōcordia visebatur.Hic.M.philosophus qui Verus ab Eusebio appellatur & ab Eutropio:Aurelius etiam dictus est Antonini pii adoptione vt auctor est Capitolinus:qui etiam Faustinę vxoris nomine nūmū percussit:hoc indice.Faustina Augusta:Pii Augusti filia.Hæc ideo enarraui verbose fortasse: q̄ hodie huiusmodi multa circūferuntur nomismata: ex quibus iudicium fieri volo si quid aut falso aut temere censuisse visus sim: neq; enim de meis tantūmodo iudicio facto acquieui. Aureum autē Romanū attici nūmi instar percussum fuisse existimare debemus coniectura ab argēteo nūmo sumpta: de quo ante dictū est.at aureus atticus qui stater ab eis appellatur: pondere didrachmus erat:vt auctor est Pollux li.iiii.de vocabulis rerum. ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ δύο εἶχε δραχμὰς ἀττικάς. Aureus (inquit) nūmus duas drachmas atticas habebat. de quo etiā infra nōnihil dicetur. Quare cum denarium Romanū drachmali pondere fuisse constet: aureum quoq; Romanū didrachmum id est duorum denariorū pōdere percussum fuisse merito iudicare debemus: q̄q̄ quid opus est argumentis cum nūmi ipsi extent: vetustatis symbola asseruantes: ne im-

Aureus atticus stater.

ponere nobis nouitii pro veteranis possint: proinde cũ libra Romana sex & nonaginta drachmarũ fuerit: duodequinquagita nũmi didrachmi ex ea facti tati sunt a principio: quibus si semunciã addideris id est quatuor drachmas: vt ex libra fiat plena mina (Cũ libram & minã in re nũmaria idem fuisse docuerimus) erũt in libra quinquaginta omnino nomismata: vt apud Pli. quinquaginta potius q̃ quadraginta legendũ sit. Siquidẽ (vt dixi) cũ illa nomismata vniuersa quatuor & viginti expensarẽ: & vnius nũmi loco pondusculũ didrachmũ (grossum nũc appellamus) adderẽ: minimo minus sex vncias in æquilibrio tenebã. hoc est libræ nostræ argentariæ dodrantẽ. ex quo intelligimus quinquagenos olim aureos in singulis libris fuisse: dũtaxat iusti ac legitimi nomismatis. vetustos aũt nũmos extare p̃ter ea quę dicta sunt: etiam Põponius iuriscõsultus admonere nos potest: qui li. vii. digestorũ in titulo de vsufructu sic inquit: Numismatũ aureorũ vel argenteorũ veterũ quibus pro gẽmis vti solẽt: vsufructus legari potest. Auaritia autẽ principũ vel tẽporum iniquitate imminutio põderis postea inualuit. id quod hodie apud nos q̃q̃ ob murmurãte hominũ sermone nihilominus factitatur. In aureis eñ nostris binũ ternũq; mometoꝝ intertrimentũ lege quoq; admittitur: remediũ viri monetales appellãt. id quod primũ clẽmẽtia edictali nũmulariorũ mãcipibus indultũ: ne cui fraudi esset si qs nũmus ex multis leuiusculus fefellisset: auaritia pro iure suo sumpsit: ita vt nulli iã iusto priscoq; põdere signẽtur: & q prisco rũ extãt: aut ostẽtationis gratia in delitiis habeãtur: aut prius accisi demũ in cõmercia & ad collybũ prodeãt: hinc fit vt coronati qui cruciati cognominãtur: iã cõmerciales nõ sint: vt superpõdiales. Q2 si tã animose principes imminutę monetę crimina exercerẽt: q̃ imminutę maiestatis exercẽt: melius cũ rebus humanis ageretur: & minus fallerẽt adulteratores nũmi: quorũ iã ipsorũ crimẽ multitudine reorũ & interdũ potẽtia atrox esse desiit. sed sic est fere in omni parte sui resp. nostra: vt primorũ arbitrio (ne dicã libidine) nõ legũ p̃scripto gubernetur: quarũ legũ nulla tot: tãtis: tãq; terrificis vinculis astricta vnq̃ memoria nostra fuit sanctio: vt nõ qlibet in aula ordines ductãtiũ: aut resoluere aut rescindere aut abrũpere nõ toto anno vertẽte potuerit. & nos ĩperia nostra exteras gẽtes sic quoq; accepturas sperabimus? Romani aũt nũmi imminutionẽ sic colligo. In vncia (vt dixi) nostrates grossulos octo ponũt vt Romani octo drachmas: & ternos ĩ grossulo denarios q latine scrupuli dicũtur. In singulis aũt denariis vicena quaterna grana momẽta ve: p qbus & vlterioribus minutiis verbũ latinũ assignare nõ possumus. In vncia igit̃ quatuor & viginti denarios ponimus: & granula seu momẽta qngẽta septuaginta sex. i. quater & vicies quatuor & viginti: atq Romani quaternos aureos in vncias signabãt: & argẽteos octonos: siquidẽ argentei bini singulos aureos ęquãt põdere. Ita quater duodenos in libras signasse dep̃hẽdunt̃. i. in duodecim vncias: & binos ex semũcia: q̃ minę. i. librę argẽtarię accedit. Sic numer9 quinquagenarius in librã impleri dep̃hẽditur. Agedũ igit̃ fac ex quolibet nũmo ĩ argyrocopio. i. in officina argẽtaria detracta esse octo granula (quãdoquidẽ hãc decessionẽ in recẽtioribus fere dep̃hẽdimus) detrimẽti scrupulũ vnũ in ternis nũmis inuenies: & ĩ denis octonis scrupula sex: id est aureũ vnũ:

DE RE NVMMARIA.

48 an... ex 1 ...

& duos aureos in tricenis senis. & in quadragenis quinis duos aureos & semissem:& in quinquagenis eo amplius aurei quadrãtẽ. Q; si sesquiplã huius detractionẽ posueris: vt in singulos nũmos duodena granula decesserint: in libras quinquageni quaterni nũmi signari potuerũt:ita vt eo amplius sextãtes lucrifierẽt. huiusmodi autẽ ætate Plinii signatos fuisse affirmare nõ dubitẽ:quippe cũ Tyberianis & Claudianis vt grauissimis aliorũ principũ nummos opponerẽ:nõ anteq̃ decimũ granũ addidi pręgrauare illi Vespasiani nũmũ destiterunt:cũ interim collybo detritus nõ videretur: quod ne cõminisci videar:a tergo in eo nũmo annonã esse dico.q̃q̃ in nũmo Domitiani nihil didrachmo:id est ponderi iusto deerat:scito quidẽ ipso & in quo vultuosam faciẽ agnosceres:Vespasianũ genitorẽ liniamentis omnibus referentẽ. Illud augustale ob parthica signa percussum : duo amplius grana auctarii habebat. In Nerue & Aurelii leuiter quidẽ detritis vndecimi demũ pondusculi additamẽto examen neutro propẽsum stabat. Hadrianici autẽ octo circiter granorũ detractionẽ habebãt.sunt eñ eiuscemodi qui in posteriore parte nõ equestrem statuã:sed salutem Augusti habẽt:in.ii.consulatu eius signati:in antica parte imago est liniamẽta prioris illius male referẽs.Fortasse igitur apud Pli. legi posset.post hæc placuit.L.nũmos signari ex auri libris:paulatimq; principes imminuere põdus:minutissime vero ad.lv.nũmos:nã ne millia legatur ratio omnino refragatur vt antea diximus.Sed eo maxime q͏ millia argenti signari ex auro nõ potuerũt:nec auri põdere imminuto ex.xl. millibus.xlv.millia fieri:nisi argentei nũmi põdus imminutũ intelligamus:quod consentaneũ huic loco nõ videtur.vtcũq; locus ille corruptissime legitur. nec nos in eo fallimur quod dictũ est.re eñ cõprobat.Romanis nomismatibus pares omnino pondere sunt anglici nũmi qui nobiles appellãtur:dũtaxat eduardei & rosati: pondere senũ scrupulorũ. hoc cũ ex actis virorũ monetaliũ & ex nũmulariorũ monumẽtis cõperimus:tũ vero examinali experimẽto probare voluimus. hoc tantũ interest q͏ rosati pondere pares:auri bonitate cedũt : Eduardei instar omnifariũ habẽt:in prima enim nota auri bonitatis cẽsentur:Quę tamẽ ipsa a puritate exacta & obryza quadrante scrupuli distat. aiũt eñ nullũ nũmũ ad plenã puritatẽ exactũ esse. Sed iã illud videndũ quonãmodo auri scrupulus vicenos sestertios valere potuerit.quod anteq̃ explico hoc pręfandũ habeo:me Plinii locũ ita legere instituisse quoad aliud inuenero . ita vt scrupulũ valeret sestertios duodenos:quod efficit in libras ratione sestertiorũ qui tunc erãt denarios nõgẽtos.& inferius.Paulatiq; principes iminuere põdus: minutissime Nero ad quinquagintaquinq; nũmos: vt intelligam9 Neronẽ nomisma extenuasse eo tẽpore quo donationibus imodicis & ꝓdigis impẽdiis exhaustus:a senatu cẽties sestertiũ ãnuũ exigere cœpit. Verũ esto vt recte apud Pli.sestertiis vicenis legatur:Auri nũc vncia ad puritatẽ excocti æstimatione principali sedecim francicis & quadrãte & eo amplius denariis quinq; valet. hãc æstimationẽ finitimarũ gẽtiũ cõmercia intẽderũt: pluris eñ aurei nostri permutãtur q̃ per edictũ liceat:cõnuẽtia tamẽ principali approbante:quod temporũ difficultate constitui nõ potest: id quod experimento vno & altero cognitum est: fremẽte nequicq̃ homine vno primario qui id se effecturũ per

Pli.locus.

Auri preciũ.

vncia auri quid valeat

omnia numina deierarat: prçconialibus interdictis aliis super alia personãtibus: quæ q̃libet minacia & ab homine irç impotẽtissimç manãtia (cuius tũc ferociæ recta & vtilia consilia cedebant) publicũ tamẽ cõsensum peruincere non potuerũt. Nos autẽ ratione in argento instituta neutrã harũ æstimatio nũ sequemur. sed mediocrem: & eam quã mercuriali (vt ita dicam) arbitratu approbare. i. negociatorũ opinione possimus: id eñ genus hominũ auri argentiq; rationẽ callere maxime mihi videtur: videlicet cõmerciis id assequentes: etenim quãti vnũquodq; sit nomisma externarũ gentiũ iudicio cõdiscũt: quippe quæ aurũ argentũq; nostrũ nullo respectu characteris: exploratũ tantũ appensũq; æstimant. & vt auri argentiq; grauis rationẽ euariare cũ nummularia & consistere necesse est: sic æquãdẽ rei ar bitramentũ: in conciliabulis & emporiis recte atq; ordine fieri existimatur. Auri igitur vnciæ sedecim francicos: & octo solidos & semissem preciũ statuemus: & pro ea summa nouẽ nostros solatos taxabimus: ratione ducta quasi singuli solati sex & triginta solidis & semisse valeãt: etsi cũ hæc proderẽ duodequadraginta solidis oblocarentur. Qua ratione libra Romana centũ & duodecim aureos solatos & semissem valebit: tantidẽ eñ nec pluris singula pondo æstimabimus Romanis & Asiaticis opibus æstimandis: vt extenuasse magis rerũ miracula q̃ auxisse videamur. Tametsi poteramus citra rep̃hensionẽ aurũ argentũq; ex tẽporis huius conditione æstimare. præsertim cũ Italia & omnes pene prouinciæ prolixius ista æstimare q̃ gallia solitç sint. Cuius rei luculenta testimonia proferre possem: si quorũdã nostratiũ hominũ quçstus immodicos cõmemorare vellẽ ex collybo factitatos: dũ in Italia res gessimus: aureis tũc nostris vice mercis exportatis. Tãti igitur nomismata Romana æstimare poterã quãti aurũ argentũq; infectũ nũc permutatur: modo ne nota vetustatis in preciũ cederet. Sit igitur auri vncia primç indicaturç sedecim francicis & octo duodenariis & semisse: quali nota percussi sunt Eduardei p̃dicti: & galliæ quõdã vernaculi qui pecude villosa signati sunt: nũc inuentu rari: vt plçriq; antiqui. aiũt eos nũmularii nulli nũmo bonitate secũdos esse. quod vt intelligatur scire hoc oportet: auri bonitatẽ in quatuor & viginti caractis indicaturç consumari: vltra id nihil exquiri posse. Indicatura est quã lingua nostra legẽ vocat: id est notã gradũq; bonitatis. eadẽ lingua caractas a ceratio verbo grçco vulgari inscitia deflexit. Est. n. ceratiũ minuti põderis vocabulũ: a grano siliquæ ductũ qui fructus est arboris Italicæ p̃dulcis: digitorũ hominis lõgitudine: & pollicis latitudine: nos hac in vrbe importatũ vidimus. intus sunt grana quæ ceratia dicuntur nomine cum fructu cõmunicato. Theophrastus tamẽ aliter appellat: propterea Columel. lib. iii. siliquam (inquit) græcã quidã ceratium vocãt. Vtitur eo vocabulo Dioscorides. Aiunt Genuæ carubam vocitari. Ex quo factum esse arbitror vt nostri pondusculi certam minutiam eo nomine appellent. Tradunt enim nummulariorum placita quatuor & viginti ceratia in auri libra esse: & in singulis ceratiis vicena quaterna grana. & in his rursus singulis vicenas quaternas carubas: & postremo in carubis totidem minutula. Sed hic ceratium nõ ad pondus sed ad indicaturam referendum est. Ceratio enim põderali gemmarii tantũ vtũtur: non aurifices nec nũmularii.

Solati

Quãti auri libra Romana æstimatur.

36 ½ f

32 8 ½ (16 f 2 0 8 f

so many francis

Vncia auri.

Auri indicaturæ.

Ceratium.

quando ... 24 ... ponder

qualitatem

qualitas auri

Antiqui scrupuli appellatione in ea re vtebant̃. Plin. li. xxxiii. de lapide Lydio loquens. his coticulis periti cum e lima rapuerint experimentum: protin9 dicũt quantum auri sit in ea: quantum argenti: vel æris: scrupulari differentia mirabili ratione non fallente. scrupulum dixit quod caractam nostri dicũt. Aurum itaq; nummarium prędictum: licet non sit exacta probitate: in primam tamẽ notam cedet: quod quadrante tantũ ceratii a primario absit: q̃q̃ rarissimũ sit primarium inuenire. huius semũcia octonis erit francicis & quaternis solidis & quadrãte solidi æstimatiõe nr̃a: & quadrãs vncię: id est binę drachmę: quaternis frãcicis & binis solidis id est duodenariis. Qua ratiõe scrupulũ. i. tertia pars drachmę q̃d denariũ a nostris dicit̃: ternis denis solidis & besse valet. Est aũt ea ratio argẽti: vt quo puri9 inueniri nõ possit: id cineraceũ & parisinũ vocetur: Parisiis ad summam bonitatem excoctum. Apud nos eñ non pridem: vir quidem obscuræ sortis chrysoplysium instituit: id est lauãdi auri officinã rem omnino quæstuosam: sed paucissimis hominibus cognitam. huius est id artificium vt vi aquæ medicatæ quam Chrysulcam appellant quantulãcunq; auri partem argento aut cuiuis metallo illitã aut confusam: nullo dispẽdio abstrahat: ita vt in auraturis nihil iam depereat mundo: nisi quod vsu interterit̃. Res omnino stupenda auri argentiq; quotãcũq; portionẽ ex ære eximere: etiã (quod magis mireris) manente vasculi forma quassa interdũ & inani: veluti quadam idea a materia abstracta. Is moriens filio artẽ cũ patrimonio nõ mediocri reliquit: qui nunc vnus Chrysoplytę appellatione dignus esse existimatur: vsq; adeo ea in arte præstat: alioquin a paucis tentata: cæterum valitudini noxia: fumus eñ bullientis eius aquæ haustus vitalia tabefacere dictitatur: & eum artificem magna vigilantia satagere circa aquam necesse est: & occasiones horarum identidem obseruare: & temperaturæ modũ nosse: quapropter in ea functione alieno sæpe ministerio vtitur eminus ipse respectans. Imprimis iam locuples eo artificio factus: ac secunda etiã fama celeber: Cointius appellatur. Quæ autẽ aqua vim habet Chrysulcã (id est auri ab argento abstrahẽdi) in ea aurum sidit cum aqua deferbuit: argentum autem aquæ confusũ visitur: & demũ auro exempto alio artificio ab aqua elicitur & eluitur. Argentum igitur cineraceum & parisinum in prima indicatione censetur. Tametsi a summa puritate sex granis absit: id est quadrãte denarii. hoc argentũ vulgo granallium dictum: in frusta formatur similia ramentis ligni a terebra conuolutis: quam formam accipere dicitur cum excoctum & feruens in aquã demittitur: sensim enim casitando & pessum eundo: in lemniscos plęrunq; vel in clauiculas configuratur: q̃q̃ & alias temerarias accipit formas. est etiam cineraceum e germania aduentitium quod in pastillos vel quadras formatur leuiter pustulosas: & nostro bonitate secundum est. huiusmodi ab antiquis pustulatum vt arbitror dictum est. Est autem ea ratio indicaturæ in auro argentoq; communis: vt quod excoctissimum sit vel aurum vel argentum: in eo alieni metalli pars omnino decoqui non possit: vt verbi gratia in auro sexta & nonagesima pars cuiuscũq; massæ. in argẽto octaua & quadragesima. Siquidẽ nõ eadem est formula in auri argentiq; exploratione. nam omne corpus aureũ in quatuor & viginti ceratia partiuntur: & pro modo tẽperaturæ varias notas

Argẽtũ parisinũ & cineraceum.

Chrysoplysium.

Chrysoplytes parisiẽsis.

Vis aquæ chrysulcæ.

auri faciunt.summa autem nota auri in quarto & vicesimo est ceratio ad quadrantem absoluto:id est vt quadrans tantum ceratii in tota massa æreus sit aut argenteus.argenteam autem massam in duodena denaria partiũtur: quę latine duodena sunt scrupula.culmen igitur bonitatis in.xi. scrupulis & duodeuiginti granulis esse aiũt.Hæ igitur notæ non reapse primæ sunt : sed pro prima nota cedunt:quandoquidem experimento cognitum esse fertur Chrysurgicam diligentiam progredi porro non posse:etiam si vulgo aurum & argentum omnibus numeris absolutũ appelletur.præfecti tamen nummulariorum quos pro viris monetalibus habemus:affirmant aurum nõ ad vltimum modo quadrantẽ excoqui posse:sed etiã eo amplius ad vltimi quadrãtis quadrantẽ:ita vt ad bonitatẽ numeris omnibus absolutã nihil præter quadrãtis quadrantem desit:quẽ ipsi appellant sextãdecimã caractæ: eum enim quadrãtem qui deest exquisitæ auri vel argenti probitati:quartam ceratii appellãtes: in octauas binas partiũtur:& octauam rursus vnam in binas sextasdecimas. decoqui igitur aiunt octauam : & alteram sextamdecimam summa industria posse:alteram sextamdecimam non posse . argentũ vero ita decoqui posse vt nihil præter merum argentum supersit:& huiuscemodi in hac vrbe fuisse dicebant cum hęc scriberem.verum lege cautum olim fuisse:ne cui mãcipi fraudi esset qui nummum percuteret:si auri quod primæ notæ ascriberetur vltimi ceratii dodrans tantum aureus esset : videlicet id prouidente legislatore ne auri excoquendi difficultate nummulariorum mancipes in mulctam inciderent:& nummi ipsi sæpe in publicum committerentur: eam tamen mẽtem fuisse vt plæriq; nummi exacta indicatura signarentur.sed auaritia eorum factum vt omnibus omnino nummis quadrans ille decederet : dum passim remissione summi iuris mancipes quasi iure suo vti cœperunt: & id quod intra spem veniæ relictum erat:ab omnibus & semper pro iure vsurpatum est. Huius rei argumentum esse ꝙ quadrantale illud subsidium non lucro redemptorum cedere sed principum solitum sit:quibus hoc lucrum refundere monetarii redemptores publico nomine sæpissime coacti sunt virorum monetalium seueritate:hodieq; ita factitari aiebant licet in alio genere:vt si mancipes.i.argyrocopiorum conductores(quos magistros nummulariorum vocant) relatis pyxidibus deteriora aliq̃to fecisse nomismata iudicentur:quod notę pręstitutæ deest:id resarcire principi populi nomine cogantur.Pyxidas appellãt vascula in quibus nomismatis cuiusq; officinæ specimina conduntur. Reliquum est vt colligamus qualis fuerit argenti ad aurum analogia.Diximus in vncia octonas eẽ drachmas: & i drachma terna scrupula. hac ratiõe scrupulꝰ sestertiũ vnum & trientem capit:cũ drachma & denarius quaternis sestertiis valeant.Si igitur scrupulum auri vicenos sestertios valuit vt ex Plinio didicimus:auri ad argẽtum ea fuit proportio quæ est quindecim ad vnum cum viginti sestertios quindecim argenti scrupula valuerint quot scilicet vnum auri scrupulum valuit.hoc autem tempore ea fere est auri ad argentum analogia q̃ est duodecim ad vnum:paulo tantum minor:siquidem cum vncia auri edicto regio sedecim francicis & quadrante taxata sit:& argenti:viginti septem solidis & semisse:si vndecies hanc summam solidorũ numeres: fient quindecim

Summa auri nota.

Pyxides argyrocopiorũ

Auri ad argẽtũ analogia.

hv

Analogia proportio auri ad argentum

francici & duo solidi & semis:& minor erit summa.q̄ si duodecies multiplices
fient sedecim francici & semis:& paulo summa exuberabit.Qz si ęstimationē
a me institutam spectes:eadem erit ratio . hoc est si analogiam duodetriginta
solidorū(tanti em̄ vnciā argenti æstimaui) & sedecim francicorum & octo
solidorum spectaueris:q̄ti aurum primarium æstimandum censui. sex em̄ soli
dis tm̄ exuberabit summa:vt prior illa quinq;.Vt aūt quindecuplex esset auri
ad argentū olim analogia fieri potuit propter auri pœnuriā:quā Romę tunc
fuisse Plinio auctori credendum est.qui li.xxxiii. sic inquit.Romæ quidem nō
fuit aurū nisi admodū exiguū longo tēpore: certe cū a gallis capta vrbe pax
emeretur:non plus q̄ mille pondo effici potuere:nec ignoro.M.Crassum duo
millia pondo auri rapuisse suo & Pompeii tertio consulatu e capitolini Iouis
solio a Camillo ibi condita.& ideo a plęrisq; existimari duo millia pondo colla
ta.Sed quod accessit ex gallorū præda fuit.& paulo inferius.ergo (vt maxi-
me)duo tantū.M.pondo cū capta est Roma anno trecētesimo.lxiiii.fuere.cū
iam capitū liberorū censa essent.clii.Mil.& rursus infra.Frequentior aūt vsus
annulorū non ante Gn.Flauiū Annii filiū dephendit: hic nāq; publicatis die-
bus fastis tantam gratiā plebis adeptus est: alioquin libertino patre genitus:
vt ædilis curulis crearetur:præteritis.C . Petilio & Domitio quorū patres cō
sules fuerāt.quo facto tāta senatus indignatione exarsit: vt annulos ab eo ab-
iectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus.Hoc primū annulorū ve-
stigiū extat.promiscui aūt vsus alterū secūdo punico bello.neq; enim aliter po
tuissent trimodia illa ānulorū Carthaginē ab Annibale mitti.Idē inferi9:nul-
losq; omnino annulos maior pars gētium hoimq; etiā qui sub imperio nostro
degunt hodie habet:nec signat oriens aut Aegyptus etiā nūc:literis contenta
solis.multis hoc modis vt cætera omnia luxuria variauit:gemmas addēdo ex
quisiti fulgoris:cēsuq; opimo digitos onerando:mox etiam effigies varias cæ
lando:vt alibi ars:alibi materia esset in precio.alias deinde gemmas violari ne
fas putauit.ac nequis signādi causa in annulis esse intelligeret:solidas induit.
contra vero multi nullas admittunt gemmas:auroq; ipso signant : vt Claudii
Cæsaris principatu repertū.Ex his verbis Plinii intelligimus annulos aureos
nō ornamēti causa sed signādi institutos siue aurea pala siue gēmea : id quod
satis ex libris iuris ciuilis intelligitur in mentione obsignādorū testamētorū.
De iure autē annulorū aureorū nos alibi diximus.Tyberio aūt principe(in-
quit idē auctor)anno ab vrbe cōdita.dcclxxv.ānulorū auctoritati forma cō
stituta est.quo tēpore statutū ne cui ius esset annuli aurei gestādi nisi cui inge
nuo ipsi patri auoq; paterno sestertia.cccc.cēsus fuissēt:& lege iulia theatrali
in quatuordecim ordinib9 sedēdi.Romę aūt argētū magis q̄ aurū olim abū-
dasse ex eo cōiicere possumus:qđ idē auctor alibi eodē lib.inq̄t his verbis:sed
præter alia eq̄dē miror populū Romanū victis gētibus in tributo semper ar
gētū imperasse:non aurum:sicut Carthagini cū Annibale victæ argēti pōdo
annua in quinquaginta annos:nihil auri.Nec potest videri pœnuria mūdi id
euenisse:nāMidas & Crœsus in infinitū possederāt. quo in loco numerus pō
do deest in omnibus libris:ex Liuio restituendus:qui pacem factam ea condi-
tione inquit:vt decem millia talentum descripta pensionibus æquis in annos

Annuli aurei ... facti.

Rarū olim aurū Romę.

Roma olim plus argento quam auro habundauit

tione inquit:vt decem millia talentum deſcripta penſionibus æquis in annos
quinquaginta ſoluerent.Aut igitur Pliniũ numerũ omiſiſſe calculãdi tedio di
cendũ eſt:aut locũ ſic reſtituendũ:Argenti põdo annua ſedecim millia in qn-
quaginta annos.hoc autem ſic colligo. ſi decem millia talentum in quinqua-
ginta annos penſionibus æquis diſtributa ſunt: oportuit ducenta ſingulis
annis pẽſitari.at talentũ octogenariũ accipio id eſt vel euboicũ vel ęgyptiũ:
quare ex ducenario numero per octogenariũ ducto ſummã ſedecim millium
pondo colligo.Nõ me latet Hermolaũ Barbarũ in loco Plinii ſupradicto pro
illis verbis:ſed pter alia:legere ſed ſpartaci:ita vt ad præcedẽtia referatur.Cui
lectiõi antiqua exẽplaria aſtipulant.Quod ſiquis ſequi malit:ſentẽtia a verbo
equidem incipienda erit:& illa duo verba ſed ſpartaci in ſuperiore ſentẽtia in
cludenda.Plinius.Talentũ autem Aegyptium põdo octoginta patere Varro
tradit.vbi fortaſſe capere Plinius ſcripſit:quod poſtea literis tranſpoſitis cor Li.locus
ruptum eſt.De euboico teſtimonium eſt apud Liuium li.vii.de bello Macedo
nico de pace cum Antiocho facta loquentem. Pro impenſis in bellum factis
xv.millia talẽtum euboicorum dabitis:quingenta præſentia:duo millia & qn
genta cum ſenatus populuſq; Romanus pacem comprobauerint.mille dein-
de talenta in.xii.annos.vbi non mille ſed millena lego.& lib.ſequenti vbi de cõ
firmatione eius pacis loquitur.Argenti probi.xii.millia attica talenta dato in
tra.xii.annos penſionibus æquis.talentũ ne minus pondo octoginta Roma-
nis ponderibus pendat.quo in loco non attica talenta:ſed euboicorum talen-
tum lego.niſi intelligamus atticum magnum & euboicum idẽ fuiſſe:vt vtrũ-
q; Liuius pro eodem vſurpauerit.Pœnuria igitur auri fieri potuit: vt auri ad
argentum quindecuplex proportio priſcis temporibus fuerit: ideo ſcilicet q
Romani ſtudioſiores argenti q̃ auri tunc fuerunt.Pollux libro.ix. de vocabu-
lis ad Commodum Cęſarem: aurum ad argentum decuplam proportionem
habuiſſe his verbis affirmat.τὸ δὲ χρυσίον ὅτι τοῦ ἀργυρίου δεκαπλάσιον ἦν:σαφῶσ
ἄντισ ἐκ τῆσ μενάνδρου παρακαταθήκησ μάθοι.Q autem aurum decuplum argẽ-
ti eſſet:non obſcure ex Menandri comœdia quæ ſponſio vel pignus dicitur:
vel depoſitũ apud argentarium potius:intelligere quiuis poſſit.Cũ enim quo
dam in loco talenti aurei pondus dixiſſet:alio loco de eodem loquens:decata-
lantum dixit:id eſt talentis decem æſtimabile.Herodotus aurum τρισκαιδεκα
σάσιον dixit:id eſt terdecies argento æſtimabile vel terdecies argento rependẽ
dum:vt infra dicetur.Ecce aũt rurſus aliud aliudq; occurſaculum. Si em̃ ea fu
it auri analogia ad argentum quam prædiximus:quonãmodo ſtare illud Trã
quilli dictum poterit in Cæſare.In Gallia fana tẽplaq; deum donis referta ex-
pilauit.vrbes diruit ſæpius ob prædam q̃ ob delictum. vnde factum vt auro
abundaret:terniſq; millibus nummum in libras promercale in Italia prouin-
ciiſq; diuenderet.Multis iam teſtimoniis docuimus abſoluta nummi appella-
tione ſeſtertium nummum intelligi:ſeſtertiumq; quartam tantum partem de
narii fuiſſe:quare etiam drachmæ: cum denarius drachmali pondere fuerit.
Porro etiam ratione & experimento id eſt libra docente didicimus binos de-
narios aureis ſingulis rependi.& cẽtenos in libram(quæ duodenarum vncia
rum eſt & ſemũciæ) ſignari ſolitos. Cui conſequens eſt vt in libras ſingulas

quadringentos nummos adnumerare debeamus. Qua ratione tria nummũ millia septẽ libras & selibram conficiũt. Ita apud Tranq. auri ad argentũ analogia dimidio minor est q̃ esse ex Plinii lectiõe collegerim: & quarta parte minor q̃ Pollux esse dixerit. Ita quicqd hactenus astruxim9: corruat in sese necesse est. Age nonne Plinius quodã loco libri tricesimitertii ita inquit. miscuit denario triũuir Antonius ferrũ: miscuit æri falsæ monetæ. alii e pondere subtrahunt: cũ sit iustũ. lxxxiiii. e libris signari. Quo in loco notãdũ q̃ idẽ auctor inquit. legẽ latã a Mario Gratidiano vt ludus Romæ institueret̃ p̃bãdi nomismatis: vt ęgre fallere possent adulteratores nummi. Igitur (inquit Plini9) ars facta denarios probare: tã iucũda e lege plebe vti Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicauerit. mirũq; in hac artiũ sola vitia discunt̃ & falsũ denarii spectatur exemplar pluribusq; veris denariis adulterin9 emit̃. vbi tñ nõ iucunda e lege plebe sed iucũda lege plebi lego: admonitus ab antiquis exẽplaribus. alioquin absurda erit locutio. sic supra: nõ miscuit æri falsę monetæ. sed miscentur æra. verum si hoc verum est quod Pli. dixit: nos luculento errore lapsi sumus. vel Plutarchus potius & Appianus cæteriq;: qui cẽtenos denarios in libra statuũt: cũ Plinius eo minus sedecim statuerit. qui etiam li. vi. de publicano rubri maris loquens qui ad Taprobanen tẽpestate delatus percontanti regi enarrauit Romanos & Cæsarem. rex autem (inquit) mirum ĩ modum inter audita iustitiam Romanam suspexit: q̃ pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum diuersæ imagines indicarent a pluribus factos, & hoc maxime solicitatus: ad amicitiam legatos misit. hoc dictum Plinii pugnare videtur cum eo quod Pli. li. xxxiii. dixit de imminutione ponderis. Sed hoc Claudii tempore contigisse a Plinio dicit̃. & de denario dictum est non de nummo aureo. Quare prius ad illud Trãquilli respondeo: & olim id potuisse & hodie fieri posse vt libra auri nõ pluris q̃ septem libris & semisse argẽti væneat. fac vt aurum obryzum decuplex q̃ argẽtũ fuerit purũ: id quod Pollux inquit: potuit Cæsar aurũ ex donariis templorum & priuatis expilationibus cõgestum ita conflandum temperandumq; curasse: immo vt non hoc affectauerit Cæsar: potuit aurum ex oĩbus notis cõflatũ simul & colliquefactum in eã indicaturam rediisse quæ vno quadrante a primaria distat, id hodie nostri duodeuicenariũ vocant. vasa enim raro ex auro tenuissimo & mollissimo fiunt: ideo q̃ illud aurum vsuram non fert sine magno intertrimento. Quare aurum vascularium & vsuale: fere vicenarium aurifices esse dicũt. q̃q̃ & deterius multo reperitur consulto etiam temperatum non modo fortuitum. Plærũq; tñ Parisiis celatores & inclusores in sigillis & catenis & mũdo muliebri duo & vicenario vtuntur: quod duodecima parte a purissimo distat. Est etiã in vsu vndeuicenarium quod coticulariũ vulgo vocãt. Qui autem splendidiora gestamina habere volunt auro nomismatico vtuntur: quo aurei nostri percussi sunt. quorũ legitima & iusta nota vno tantum ceratio indicaturæ deficitur. Non pridẽ aurifices in aureolis gestaminibus solo vndeuicenario vtebantur: quod coticularium ideo vocatur q̃ infra eã notam aurũ celare lege municipali vetitum est. Superiores autem notæ nunc passim in officinarum vsu sunt vsq; ad nomismaticam. Extant hodie nummi in germania signati ex auro dodrantali id est

Aurum duodeuicenariũ.
Aurũ vicenarium.

Aurũ duo & vicenarium
Aurũ vndevicenarium.

duodeuicenario:in quo quarta pars æris vel argẽti mixta eſt.viſuntur etiã hodie Philippei & Guillielmei Hollãdini ex auro fere ſeptunciali: id eſt cui ſeſquiquadrãs æris mixtus eſt.quos quindecim ceratiis temperatos appellãt. aurũ primariũ æſtimatione quam nunc ſequimur:valet in vncias ſenis denis libris & octonis ſolidis & ſemiſſe.qua ratione ceratiũ.xiii. ſolidis & octo denariolis valet.Eſto igitur(verbi gratia) proportio auri ad argẽtũ quæ eſt duodecim ad vnum:hac ratione libra auri Romana duntaxat ſummæ notæ quaternis millibus & octingentis nummis vænalis eſſe debuit:& auri vicenarii quaternis millibus:& duodeuicenarii tribus millibus & ſexcentis.eadẽq; ratio eſt in cęteris temperaturis:accedente decedenteq; ſemper auri portione pro eo q̃tũ eſt æris quod in auro remanſit.Fieri igitur potuit vt Cęſar aurum promercale trib9 nũmũ millib9 in libras habuerit:tum ob auri abundantiã:tũ ob craſſitudinẽ:etſi maiorem decupla ꝓportionem auri ad argẽtũ ſtatuas.Chryſurgorum tamen placita auri appellatione non dignantur quod infra dodrantẽ deſcendit.fortaſſe etiam ternis millibus ꝓ quaternis apud Suetoniũ legitur. mihi.n. antiquum videre nõ cõtigit.ſed eo ſuſpectos numeros habeo ꝙ in Tyberio ita legitur.Corinthiorũ aũt vaſorũ p̃cia in immenſum excreuiſſe: treſq; mullos.xxx.millibus nummũ væniſſe grauiter conqueſtus eſt.Si enim hoc verũ eſſet:quonã modo aut Pli.hoc tacuiſſet:qui prodigum appellat Aſiniũ Celerẽ ꝙ mullũ vnũ Claudio principe octo millib9 nũmũ emerit? Aut Iuuenalis qui ſex millibus emptũ mullũ ſatyrice exclamauit? Præterea quis credat tres piſces decem auri libris emptos? Tanti.n.empti ſunt ſi aurum tribus millib9 vęniit.& piſces eos qui Plinio auctore binas libras ponderis raro admodum exuperant vt auctor eſt Pli.Reſtat nunc ille ſcrupulus vel ſcopulus potius de denariorũ nũero in libra teſtimonio Plinii: contraq̃ toto hoc opere cẽſuim9. quẽ ſi eximere vel amoliri quoquo modo poſſim:rurſus ille alter exiſtet de millenis ſeſtertiis quę lib.iii.de inſtitutione iuris a Iuſtiniano principe pro vno aureo accipiunt:vt antea diximus.Equidẽ tot difficultatibus offenſus hanc noſtram commentationem ſubinde interpellantibus:marinũ illum deum Protei nomine a poetis decantatum:retentare mihi viſus ſum.Protei autem nomine vetuſtatem adumbratam in præſentia interpretabor.etenim ſenex ille fingit: ad id etiam nomine accommodato.is cum omnia nouerit quæ ſint:quæ fuerint:quæ mox ventura trahantur:ſiquando e ſpecu emergẽs & in littore apricans de rerum veritate cõſulitur: omnia tranſformat ſeſe in miracula rerum. nec prius in ſeſe redire dicitur:q̃ omni ope omnibuſq;(vt aiunt)vngulis correptus:manibus vinculiſq; tenetur.nam ſine vi non vlla præcepta dabit: neq; illum orando flectes.vim duram ac vincula capto iniicias neceſſe eſt ſi veritatis documentum ab eo elicere velis.Hunc Proteum non modo ego nunc captare:ſed etiam vincire iam videor:necdum tamen ſatis arctis nexibus retinere.ſiquidem veritatem rerum nunc in vaſto quodã ſinu vetuſtatis abſtruſam: nunc in mẽdis exemplarium velut in alto quodã gurgite obſcuritatis obrutã: in lucẽ ac ſolẽ elicere conor:haud intempeſtiue vt arbitror.quippe eo demum tempore quo lingua Romana maiorũ æqualiũq; noſtrorum diligẽtia prope modũ reddita ſibi creditur.vt ſi hæc ętas paucarum adhuc rerum caliginem

Proteus.

displuerit:prisca omnino lux oborta nobis iudicari possit. Veritatẽ igitur ad huc attigisse magis:atq; etiã nunc palpare:q̃ in potestate habere mihi videor. idq; adeo eo magis qꝑ numerosa quædam cohors antiquorũ scriptorũ enarra trix ex aduerso stare mihi videtur:& Proteum ipsum altrinsecus retẽtare. Pro inde renouato impetu rursus eodem incumbendum: quandoquidem forte (vt spero) fortuna ex alterius operis diuerticulo quod in manib9 erat: in pa rergon huiuscemodi transuersum me rapuit impetus animi inconsultus. Ve rum multitudine rerum obuiam sese ingerente lõgissime digressus: institutũ cursum quem magnopere vrgebam:nõ modo differre:(vt speraueram) sed etiam destituere atq; obliuisci coactus sum. excreuit enim opus quadruplo iã amplius q̃ pro destinatis modulis. In quo iam in altum iterũ iterumq; raptus sum:haud sine mea culpa. vt qui expansis velis ꝑuicaciæ in altũ magis quo res cũq; tulisset:q̃ in littus quoddam certum vela facerem. Quare vltro citroq; ia ctatus emansisse tandẽ me sensi:cum cœlum vndiq; & vndiq; pontus esset. vi delicet in eo culpa fuit:qꝑ inexplorata improuisaq; rei absoluendæ difficultate strenue magis q̃ considerate has mihi vices depoposci. cum eñ hoc opus mẽ ses abhinc circiter decem locaretur:digito statim sublato me obstrinxi. Itaq; cum renunciare eam redemptionem nequeam:& prædes annotatiões meas: & omnem industriam meam atq; etiã existimationem dederim:& identidem appeller quasi iam dies & cesserit & venerit:omnino vetustati ipsi vt veneran dæ qdẽ:sic maligne veritatẽ promẽti: nec mihi vnq̃ veritatis dispẽdio sacro sanctæ:manus iniicienda. Quam.n.interdũ veritatẽ ad manum etiã aspiciẽdã porrexit:rursus in tenebras ac caliginẽ cõdit. & cum rem profligatã speram9 & ad lucẽ nos ꝑuenisse:tũ variȩ illudũt species:vt nũc in summa manu impo nẽda labor prope omnis effusus sit. atqui certũ est nihil eorũ q̃ dicta sunt an tea & comprobata interlinere. Quid igitur? Proteo vim adhibere cum flecti oratione non poterit:& plane affirmare corrupta esse exemplaria aut siquid eo facinorosius erit:cuius tamẽ inuidiã laudatis auctoribus summis amoliri a me possim. quãdoquidẽ nõ nostrũ id exẽplũ est:& magnos in hoc viros imi tabimur. Iãprimũ ad Iustiniani dictũ satis iã respõsum est: Cẽtenarii etiã olim dicti sunt non qui centũ sestertia possidebãt:sed q cẽtũ millibus æris cẽsi erãt: vt ex Liuio apparet in classiũ descriptiõe:& ex Pli.li.xxxiii.his verbis. maxim9 census.cx.millia assium fuit illo rege:& ideo hȩc prima classis. Q đ si lex Papia post nũmũ argẽteũ signatũ lata sit:cẽtenarii etiã dici potuerunt qui sestertia cẽtum in cẽsu habebãt. quomodo ducenarii iudices dicti sunt equites Roma ni qui dimidiatum censum equestrẽ habebant. de quibus Tranq. in Augu. ad tres inquit iudicũ decurias quartam addidit: quæ ducenariorum vocaretur: iudicarentq; de leuioribus summis. ii autem ius annulorũ non habebãt aucto re Pli. his verbis: diuo Augusto decurias ordinãte maior pars iudicũ i ferreo annulo fuit:iiq; non equites sed iudices vocabãtur. vt autẽ pro mille sestertiis vnus aureus haberetur nulla auctoritate antiqua defendi potest. etenim docu imus supra aureum vnum pro cẽtũ sestertiis cessisse Galbæ tempore:qua ra tione quinq; millia sestertiũ in auri libra fuerunt. & auri ad argentum propor tio ea fuit quæ est duodecim & semissis ad vnũ. Restat locus ille Plinii de qua

Ducenarii iu dices.

tuor & octoginta denariis.& alter lib.xxxv.longe nos retro agens: quo in lo-
co sic legitur.Timomachus Byzãtinus Cæsaris dictatoris ætate Aiacẽ ei pin
xit & Medeam:ab eo in Veneris genitricis æde positas:octoginta talẽtis væ
nundatas.talentũ aũt atticum vt ait Varro.xvi.sestertiis taxatur.nos talentũ
atticum sexcentis coronatis taxauimus. & singula sestertia quinis & vicenis.
qua ratione fit vt talentũ quatuor & viginti sestertia valeat:quod Pli.sedecim
valuisse dicit.Ita fit vt aut in his vadis hærere necesse sit:aut aliquid non vul-
gare nec mediocre cõminisci:quandoquidem certum est retro actu nõ defun
gi.Quod ad prius igitur illud pertinet:alii e pondere subtrahũt: cum sit iustũ
lxxxiiii.e libris signari:hoc affirmare nõ dubitauerim quod Hermola⁹ in glos
sematis suis suspicatus est eo loco vbi talenti meminit:Pliniũ non.lxxxiiii. sed
lxxxxvi.scriptum reliquisse.Ita enim fateri scriptorum auctoritas cogit.cui vt
astipulatur id quod apud Priscianum legitur libram duodenarum vnciarum
sex & nonaginta drachmas habere:ita Plinianę lectioni refragatur in libra ea
dem Romana denarios duos & septuaginta fuisse:id enim ibidem legitur.ali
oquin piaculi instar esse non putem Plinio in hoc non assentiri: qui de re num
maria & auri argentiq; temperatura parum accurate scripsit:nec pro eo quã
ta eius esse solet cæteris in rebus tradendis diligentia.Quod non magnopere
mirandum est.quotus enim quisq; hodie eorum qui literas didicerunt : diser-
tus in ea re inuenitur ? vt vel numerum nummorum in libram nostram sta-
tuere certo possit:nedum rationem indicaturæ tenere? Nihil tamen de Plinio
.i.de ingenio rerum omnium capaci temere affirmare velim:nisi aut eum non
semper idem de eodem dixisse:aut (quod verius est) corruptum eius permul
tis in locis librum esse.Iam primum libro.xxi.drachma (inquit) attica (fere
enim attica obseruatione medici vtuntur) denarii argentei habet pondus:ea
demq; sex obolos pondere efficit.nos autem supra docuimus in scrupulo bi-
nos esse obolos:& in drachma terna scrupula:quod cum Plinii dicto congru
it.docuimus ex Plutarcho idem esse denarium & drachmam . si Plutarchi te-
stimonium non satis est audiamus Strabonem qui libro quinto geographiæ
circa finem sic inquit . Casilinum oppidum situm est ad flumen vulturnum.
In eo prænestini viri quingenti &.xl. cum Annibale tunc florente vsq; adeo re
stitere:vt vrgẽte fame medimnus frumenti ducẽtis drachmis væniret:eo euẽ
tu vt venditor fame mortuus sit:emptor incolumis euaserit.ὥσθ᾽ ὑπὸ λιμοῦ δια
κοσίων δραχμῶν πραθέντος μεδίμνου: ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν: ἐσώθη δ᾽ ὁ πριάμενος.
Valerius de hoc loquens lib.vii.non medimnum sed murẽ fuisse dicit his ver
bis. In illa obsidione & fide cum trecenti Prænestini permanerent : euenit vt
quidam murem captum ducentis potius denariis vendere q̃ ipse leniendæ fa
mis gratia consumere mallet.Sed credo deorum prouidentia effectum : vt &
venditori & emptori quẽ vterq; merebatur exitũ attribuerint.Valer.denari-
os latine dixit:qđ Strabo gręce drachmas.Pli.li.viii. nũmos ducẽtos dixit nõ
denarios.venisse murẽ ducẽtis nũmis Casilinũ obsidẽte Annibale:eũq; q vẽdi
derat fame iteriisse:ẽptorẽ vixisse:annales tradũt. Vsq; adeo vel varia antiqui
de re eadẽ tradiderũt:vel nũmis apud Pliniũ pro denariis legitur.Rursus Pli-
nius eodem in loco libri vicesimi primi.Mna quam nostri minã vocãt pendet

drachmas atticas centum. Idem lib.xii. de thure loquens. Micas concuſſu eli-
ſas mānam vocamus. etiam tamen inueniuntur guttæ quæ tertiā partem mi
nę hoc eſt.xxxix.denariorum pondus æquent. In vetuſto exemplari nō.xxxix.
ſed.xxix.id eſt vndetriginta legitur. in duobus aliis manu ſcriptis.xxviii.legit̃.
ſi.xxxix.probamus vt omnia impreſſa habent exēplaria: mina cētum & decē
& ſeptē denarios habet.ſi.xxix.ſeptem & octoginta.ſi.xxviii. quatuor & octo
ginta: & cōuenit cum dicto Plinii li.xxxiii. niſi ꝙ illic de libra dicitur hic de mi
na. Quod ſi admittamus: Plinius ſecū ipſe pugnabit. Ad illud alterum de talē
to attico quod ex Varronis auctoritate a Plinio ſedecim ſeſtertiis taxatur: id
eſt quadraginta libris: dico in antiquis omnibus codicibus non.xvi.ſeſtertiis
legi: ſed ſedecim aliis: quod quomodo reſtituendum ſit neſcio. ſed q̃ dubia ſit
fides numerorum ſummarumq; in Plinio & pecuniæ vocabulorum multis iā
exemplis docuimus: quibus tamen & vnum aut alterum addemus ex eodem
Locus Pli. xxxv.libro. quo enim in loco de parethonio loquitur: ſic habent impreſſi codi
ces. precium optimo in pondo ſex librarum: vbi manuſcripti habēt: precium
optimo in pondo.c.xi.denarii. vnus vetuſtiſſimus ſic: in pondo.c.xi. & denarii
verbum additum erat lectoris manu: & .c. loco deletili ſcriptum. & paulo infe
rius de vſta in impreſſis libris: optima nunc aſiatica habetur: precium eius in
libras æris quini. in manu autem ſcriptis: preciū eius in libras.xvi.denarii. &
paulo ſuperius de.L.Nūmio. nam cum in prēda vendēda rex Attalus ſex mil
libus ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulam Liberum patrem continentē: pre-
cium mirat9: ſuſpicatus aliquid in ea virtutis quod ipſe neſciret: reuocauit ta
bulam Attalo multum querente. in reliquis nō ſex millibus ſeſter. ſed ſedecim
libris legitur: pro ſedecim talentis: vt arbitror. græci enim ſeſtertii vocabulū
non nouerunt: & alioquin ſex millia ſeſtertium non erat precium quod Num
mius Corintho expugnata miraretur: & ob id addictā tabulā reuocaret. Stra
bo lib.viii. de Corinthi euerſione loquens: hanc tabulā Romæ ſe vidiſſe affir-
mat in æde Cereris cōſecratam: opus omnino ſpecioſum. propter quod etiā
emanauit prouerbiū apud græcos. οὐδὲν πρὸς τὸν διόνυσον. id eſt nihil ad Libe-
rum patrē. hoc eſt nihil hoc præ Ariſtidis Libero patre. quod prouerbiū vſur
pari ſolet quoties res impares componuntur. Talentum autem atticū nemo
min9 dixit eſſe.lx.minis centenarum drachmarum: vt ſupra docuimus. Sui-
das omnino.lx.minarū eſſe affirmat: & minas centenarias eſſe. Quare apud
Plinium ſic fortaſſe legendū eſt. Talētū aūt atticū: vt ait Varro: denariorum
vi.millibus taxatur. antiqui eñ denarium .x. nota ſignificabāt vt prædictum
eſt a nobis. Quod cum.vi.iūctū pro.xvi.exauditū eſt: & millibus pro ſeſtertiis:
quorum verborum eadem ſæpe ſignificatio eſt: vt præcedentibus apparet.
Hæc etſi abunde ſufficiunt cum iis quæ antea tot auctoritatibus auctorum
comprobata ſunt: hæſitatiunculam tamen manere ſcrupuloſis mentibus no
lo: Protogeniſq; pictoris exemplo tabulas identidem reſpectans: tollere manū
nequeo: vrgeo memet ipſe: ſcriptorumq; meorum calumniator fio: nec mihi
ſatiſfacio niſi omnia tam clara q̃ lucem reddo. Itaq; vt ſemel hanc diſputatio-
nem finiam: recitanda ſunt ea teſtimonia quæ cōtrouerſiam q̃libet ambiguā
decernere ita poſſint vt vltra referri quęſtio nequeat. Iam primum (vt mittā

quod apud Priſcianum legitur:Senecam ad Nouatũ ſcribẽtẽ: talentũ paruũ atticum dixiſſe quatuor & viginti ſeſtertiorũ fuiſſe quæ ſexaginta libras valent) Plutarchus in Fabio. progreſſus inquit dictator ad plebem vouit diis omnia eius anni caprarum:ouiũ:ſuũ:atq; boum fœta:quæ Italiæ montes planiciesq; ac flumina prataq; ea in regione educarent:ſe mactaturũ fore:& trecenta triginta tria ſeſtertia totidẽq; denarios pro Megaleſiacis ſpectaculis faciendis in impenſam ſe collaturum:tertiãq; partem additurum.hoc caput eſt octo myriades:& tria millia quingẽtę octoginta tres drachmę:& oboli duo. Hæc verba Plutarchi quũ calculo proſequerer: nec numerus reſponderet ad rationem quã hactenus tenendam affirmaui:errore id factum interpretis intellexi:qui quod tranſtulit non percepit. id quod facile calculo explanabitur. trecenta ſeſtertia ſeptingentas ac quinquaginta libras valent.& triginta tria ſeſtertia:octoginta duas libras & ſelibram: quũ in ſingula ſeſtertia dipondiũ & ſemiſſem intelligamus.fiũt hæc in ſumma octingenta triginta duo pondo & ſelibra.Si igitur in ſingula pondo centenas drachmas numeres: ideoq; eũ numerũ centenario multiplices: facile drachmas octoginta tria millia & ducẽtas in ſũma inuenies:& ꝑterea pro ſelibra quinquaginta.huic ſũmæ ſi ꝓtre cẽtis triginta tribus denariis:totidẽ drachmas adieceris:fient in aſſem octoginta tria millia quingentæ octoginta tres drachmæ.huic iterũ ſummę ſi tertiam partem addideris neſcio quid ſummę habiturus ſis.non.n.id cõuenit vt tertiam partẽ addas huius ingentis ſummę:cũ duo oboli tantũ reſtẽt ex ſumma a Plutarcho poſita.Si autẽ trientem adieceris: id eſt duos obolos (denarius.n.ſenis obolis conſtat:) ſumma adamuſſim quadrabit.Interpres Plutarchi tritemorion id eſt triẽtẽ pro trito morio id eſt tertia parte errore ductus accepit.Trientem enim Plutarchus pro triente denarii intelligi voluit.nõ pro tertia parte ſummę.Hoc ex Liuio probari poteſt libro ſecũdo de bel.punico: qui de Fabiano voto loquens (in quo oĩa ternario numero nũcupata ſunt) ita poſt alia verba ſubdit. eiuſdem rei cauſa ludi magni voti: æris. cccxxxiii. millibus triente.Præterea bubus trecentis. niſi tamen error eſt apud Liuium Plutarchus alium auctorem ſecutus eſt. Liuius enim pro. ccc.millibus nummũ.i.totidem ſeſtertiis:millia æris dicit:& de denariis tacuit.trientem autem tertiam partem aſſis intellexit:qui genus nummi fuit vt poſtea videbitur. ſatis tamen patet ex verbis Plutarchi denarium & drachmam pro eodem accipi:& centenos fuiſſe in libris.Idem Liuius li.viii.de bello Maced. de.L.Scipione loquens qui poſt triumphum Aſiaticum accuſantibus tribunis peculatus damnatus eſſe dicitur ob ſuppreſſam manubiarum partem.de Scipione (inquit ille) iudicium factum: quo commodior pax Antiocho daretur Scipionem ſex millia pondo auri: quadringenta octoginta argenti plus accepiſſe q̃ in ærarium rettulerat. & paulo inferius de ſumma damnationis loquens. In L.Scipione malim equidem librarii mendum q̃ mendacium ſcriptoris eſſe in ſumma auri atq; argenti.ſimilius enim veri eſt argenti q̃ auri maius pondus fuiſſe:& potius quadragies:q̃ ducenties quadragies litem æſtimatam.eo magis ꝙ tantæ ſummæ rationem etiam ab ipſo requiſitã Publio Scipione in ſenatu tradunt.librũq; rationis eius cum.L.fratrem afferre iuſſiſſet:inſpectãte

Plutar.lo.

ſenatu ſuis ipſum manibus conſerpſiſſe : indignatũ ꝙ cum bis millies in ærariũ rettuliſſet:quadragies ab ſe ratio poſceretur.hactenus Liuius . Sex millia pondo auri æſtimatione a nobis inſtituta ſexcenta ſeptuaginta quinqꝫ millia ſolatorum valent:cum in ſingula pondo centũ & duodecim aureos & ſemiſſem numeremus:id eſt nouenos in vncias. & quadringẽta octuaginta argẽti pondo:quatuor millia octingentos coronatos.Porro ſi aureos ſolatos ad coronatos redigere volumus:in ſingulos ſolatos deducere ſolidum & ſemiſſem oportebit.ſic.n.ſingulas auri libras centũ & duodecim ſolatis & ſemiſſe taxauimus:vt ſolati ſinguli triginta ſex ſolidis & ſemiſſe valerẽt: quare ex ſexcẽtis ſeptuagintaquinqꝫ millibus decies centena &. xii. millia quingẽti ſolidi decedãt neceſſe eſt:quę ſumma ad quinquaginta millia & ſexcẽtos viginti quinqꝫ francicos contracta : circiter vndetriginta millia aureorũ coronatorũ valet . Nihil.n.refert exacte hoc colligere.fit ſumma ſeptingenta & octo millia octingẽti aurei.tãti æſtimamus peculatũ.L.Scipioni obiectũ.& tamẽ lis ei æſtimata fuit ducẽties quadragies ſeſtertiũ. quod nos æſtimare ſolemus ſexcẽta millia coronatorũ.ita centũ & octo millia octingenti exuberãt in priore ſumma: Si tanti damnatus eſt quãta fuit petitio.Sed ſi decuplex tãtũ fuit auri ad argẽtũ proportio vt Polluci credere nũc velimus : ſexta fere pars hinc decedere debet.Ego.n.hoc aurũ ita ęſtimaui vt auri libra paulominus duodecim libris argenti valuerit. Hæc ſexta pars centũ decem & octo millia & paulo aliquid amplius efficit.ad amuſſim autẽ quadrare numerus non poteſt propter auri ad argẽtum analogiã hodiernã quę paulo minor eſt duodenaria vt antea docuimus:& ego ita nũc deduxi quaſi plane duodecuplex eſſet. nõ dubito autẽ tãti Scipioni litẽ æſtimatã eſſe : quãtũ iudicatũ fuit eũ auri atqꝫ argẽti interuertiſſe:id eſt in lite æſtimãda nihil ei remiſſum eſſe:ſed iudices decuplicẽ ęſtimationẽ ſecutos quę cõmunis erat.ꝓſertim in auro nõ plane obryzo.Hęc ratio etſi odioſa eſt propter ſupputãdi tediũ: eo tamen pertinet vt intelligatur ducẽties & quadragies ſeſtertiũ ingẽtẽ pecuniã fuiſſe:nec abſurdã me rationẽ iniuiſſe in auri atqꝫ argẽti æſtimatione faciẽda. nũc vero cõpẽdiariã rationẽ ineamus:cẽties ſeſtertiũ ſignificat cẽties cẽtena millia nũmũ : id eſt cẽties ducenas:& quinquagenas libras:quę ſunt quinqꝫ & viginti millia pondo argẽti.Sic ducẽties & quadragies ſeſtertiũ ſexaginta millia argenti põdo valet. Huius decima pars eſt ſex millia:& illa eſt proportio auri ad argentũ ex Polluce.quare ad nũmũ ratio quadrabit vt ducẽties & quadragies ſeſtertium:& ſexaginta millia pondo argenti:vel auri ſex millia : ſexcentis millibus aureorũ noſtrorum æſtimari debeant . id tantum excurret quod pro quadringentis octuaginta libris argenti taxauimus:id eſt quatuor millia & octingẽti aurei. Intelligere autem debemus vel argenti in lite æſtimanda nullam habitam eſſe rationem præut erat auri ſumma.vel annalium ſcriptores eam ſummã prætermiſiſſe quę extra rotundum numerum excurrebat.Parum enim expeditũ erat ſic loqui: vt dicerent ducenties & quadragies ſemel & aliquot ꝑterea ſeſtertiis litem ei æſtimatam.Hoc autem ex eodẽ libro Liuii confirmari poteſt. qui de conditionibus pacis ætolis datę ita inquit.De pecuniæ ſumma quam penderent:penſionibuſqꝫ eius:nihil de eo quod cũ conſule conuenerat muta-

Animaduertẽdus locus.

Hodierna auri ad argẽ analogia

[illegible]

tum. pro argento si aurum dare mallent: dare conuenit: dum pro argenteis decem aureus vnus valeret. Hæc ratio etsi pulchre quadrare mihi visa est: sola tamen nequit ita hominũ arbitrium astringere: vt nõ libere negare possint nos ad veritatis ipsius (vt ita dicam) cubile peruenisse: etiã si multa eius vestigia luculenta atq; expressa deprẹhendimus. Vlteriore igitur indagine lectorem eo perducemus vbi vel ab inuito confessio exprimatur se iam veritatem non modo videre sed etiam palpare. Primus locus est apud Demosthenem in oratione quæ κατὰ ἀφόβου inscribitur. in qua orator enumerans fraudes tutorum suorum & ostendere volens tribus propemodum talentis vno nomine se ab eis circũscriptum ita inquit. σκέψασθε δὴ νῦν ὅσον ἀργύριον οὗτοι παρὰ τοὺς κλινοποιοὺς κλέπτουσι. τετταράκοντα μὲν μνᾶς αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον. δέκα δὲ ἐτῶν τὸ ἔργον αὐτῶν δύο τάλαντα. δώδεκα γὰρ μνᾶς ἑκάστου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν πρόσοδον αὐτῶν ἐλάμβανον. Considerate igitur quantam isti pecuniam ex lecticariis fabris interuertũt. primum pro sorte quadraginta minas pono. deinde pro quæstu decennii eorum opificii duo talenta. siquidem duodenas minas quotannis accipiebant eius mercedis nomine quam serui meruerunt. His verbis apparet decies duodenas minas duo talenta valere. Qua ratione sexaginta minæ centenariæ talentum atticum faciunt. Eodem pertinet locus a nobis in primo libro citatus cum de vsuris centesimis loqueremur. His enim exemplis & aliis permultis eiusdem orationis: quæ citare nunc longum esset: planum fit quicquid aliqui scripserint de mina attica: minam tamen atticam semper cẽtenariam intelligi: & huiusmodi minas sexaginta talentum efficere. Demosthenes enim nõ modo Athenis & ad Athenienses orationem illam habuit: sed etiam atticissime locutus est: vt alibi in eadẽ. ὅσῳ γὰρ ἐκ τεττάρων ταλάντων καὶ τρισχιλίων: τοῖς μὲν τρία τάλαντα καὶ δισχιλίας προῖκα δέδωκε: τῷ δὲ ἑβδομήκοντα μνᾶς καρποῦσθαι: φανερὸν δήπου πᾶσιν ὅτι οὐκ ἀπὸ μικρᾶς οὐσίας: ἀλλὰ πλέον ἢ διπλασίας ἧς ἐμοὶ κατέλιπε: ταῦτα ἀφεῖλεν. Verba sunt Demosthenis argumentantis ex verbis testamenti patris sui: quæ verba sic verti latine possunt. Qui enim ex quatuor talentis & tribus millibus: his quidem tria talenta & bis millena doti dedit: illi vero septuaginta minarum vsumfructum reliquit: nimirũ hunc clarũ est apud omnes nõ a tenuibus fortunis ea legata decerpsisse: sed a summa altero tanto maiore atq; eo etiam pleniore quam mihi reliquerat. Quam autem summã his verbis orator intellexerit: ex narratione eius orationis apparet his verbis. Θηριππίδῃ μὲν ἔδωκεν ἐκ τῶν ἐμῶν ἑβδομήκοντα μνᾶς καρπώσασθαι τοσοῦτον χρόνον ἕως ἂν ἐγὼ ἀνὴρ εἶναι δοκιμασθείην: Δημοφῶντι δὲ τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν: καὶ δύο τάλαντα εὐθὺς ἔδωκεν ἔχειν. αὐτῷ δὲ τούτῳ τὴν μητέρα καὶ προῖκα ὀγδοήκοντα μνᾶς. Therippidæ quidem vsumfructũ ex bonis meis septuaginta minarum dedit: quoad ego inter viros censerer: id est quoad tutelæ meæ factus essem: Demophontem autem voluit apud se sororem meam habere cũ duobus talentis. Huic autem ipsi quicum ago matrem meam vxorem ducendã cũ dote octoginta minarum reliquit. Hactenus Demosthenes. Ex cuius verbis intelligimus duo talenta octoginta minas & septuaginta: id est centũ & quinquaginta minas: tãtũ valere q̃tum quatuor talẽta & ter millenas. vbi subintelligo drachmas. sic fit vt talẽtum sexaginta sit minarum & mina centũ drachma-

rum: minam enim atticam ad centũ drachmas auxisse Solonem Plutarchus in eius vita tradidit. vtq; vbi græci millia dicũt ex sua persona: drachmarum semper intelligere debeamus. quod eo pertinet quod legitur apud Plutarchũ in Pompeio de vectigalibus Romani imperii: & in Antonio de decies sestertio: vbi interpretes male sestertios intellexerunt vt supra adnotauimus. q̃ multus autem Demosthenes in eo loquendi modo fuerit: licet ex eadem oratione perlecta intelligere: cuius loca vertere necesse nunc non habui. Alter est locus Ciceronis: vbi velut cubile esse ipsius veritatis quam quęrimus existimaui. is est autem in oratione pro Rabyrio: in qua oratione de Gabinio loquens qui ob Ptolemæi reductionem in Aegyptum: & peculatum insignem in ea re admissum: decem millibus talentum damnatus est: ita inquit. Redeo igitur ad crimen & accusationem tuam. Quid vociferabare decem millia talenta Gabinio esse promissa? huic videlicet perblandus reperiundus fuit qui hominem vt tu vis auarissimũ exoraret. sestertium bis millies sed quadringenties magnopere contemneret. Ad intelligentiam horum verborum hoc præfari habemus. Gabinium decem millibus talentum damnatum esse: nec prædes tantæ summæ dare: nec ex bonis eius auctione addictis eam summã seruari potuisse. quare cum Rabyrius Posthumus eius criminis affinis videretur: accusatus & ipse fuit: quasi impulsu eius Gabinius Ptolemæum in regnum reduxisset: & quasi pars peculatus ad eũ peruenisset: vt quod eius pecuniæ a Gabinio seruari non potuerat: a Rabyrio damnato exigeretur. Hunc igitur Cicero patrocinio suo defendit. cuius oratio & corrupta & mutilata lectitatur: nec eam in vetusto libro orationum Ciceronis repperi. Ea autem verba sic legenda censeo. Quid vociferabare decem millia talentum Gabinio esse promissa? huic videlicet perblandus reperiendus fuit: qui hominẽ vt tu vis auarissimum exoraret. sestertium bis millies scilicet & quadringenties magnopere contemneret. hoc sensu. pugnat secum accusatio tua: tu Gabinium auarissimum hominem fuisse criminabaris: & vt regem reduceret: talẽtis decem millibus conductum esse: nunc Rabyrii impulsu fecisse dicis vt regem reduceret: & ob id Rabyrium in crimen vocas. Quonammodo conuenit hominem auarissimum (vt tu vis) Gabiniũ pollicitatione bis millies & quadringenties sestertium adduci ad facinus nõ potuisse: nisi & suasore Rabyrio impelleretur? Cæterũ nos singula talenta sexcẽtis coronatis aureis: & sexaginta libris centenariis æstimare instituimus: singulas autem libras denis aureis: sexagies enim deni aurei sexcenti in summa fiunt. hac ratione centum talenta sexaginta millia aureorum valent: id est centies sexcentos. hæc summa decies multiplicata sexcenta millia aureorũ efficit: tot enim coronatorũ millia mille talentũ valet. Sic fit vt decem millia talentũ: sexagies cẽtena millia aureorũ valeãt: hoc est decies sexcẽtena millia. Rursus æstimatiõe nostra quadringẽties sestertiũ millies mille aureos nostros valet: hoc est decies centena millia. Qua ratione bis millies & quadringẽties sexagies cẽtena millia valet. & ita ad nũmũ summa latina cũ summa græca cõuenit: & est ea quã gręci apartilogiam vocãt. Lingua nostra vernacula latinę linguę imitatiõe rotũdã rationẽ vocat. Horat. li. i. epist. Mille talenta rotũdẽtur: totidẽ altera: porro Tertia succedãt.

Apartilogia.

Talentum aureorum 600 coronatos [illegible]

Nego igitur quēq̄ esse tam hæsitatorem: qui modo hæc verba & supputationem intellexerit (quotus autē quisq; etiā citra calculum non intelliget?) vt de hoc quod hactenus egimus vltra addubitare possit: id est de sestertium & talentorum & reliquorum verborum intellectu: & summarum auri argentiq; ęstimatione. nam de auri proportione ad argentum nondū plane statuo. Ita Proteus ille Logodædalus: id est verborū varietate fallax: & diu exemplarium mendis veluti formarum desultoria vicissitudine ludificatus: in sese tandem rediit: peruicaci nostro proposito victus veritatis inuestigādæ. Exoratū autem primū quēq; lectorem velim aut certe candidissimū: vt mihi vicio ne vertatur ꝙ monumenta antiquitatis hactenus sancta atq; intacta temerare ausus sim: homo inter literatos nouus: nullisq; maiorum imaginibus frętus. A quo enim tandē literarium stemma ingeniiq; cōmendationem francus homo duceret? tametsi in hodierna literarū claritate nihil obstat quo minus in posterum nonnulli vbiq; gentium: imagines sibi gentilitatesq; comparent: a quibus posteritas fiduciam auctoritatēq; vēdicet. Quos etsi ipsos ingenio & doctrina longe me superaturos non dubito: magni tamen meriti instar erit vnū me ex iis esse qui præclarę rei exemplum patriæ prodiderūt. Cedere autem mihi in compēsationem postulo ꝙ immutata haud ita pridem quædam loca nunc sibi restituerim: vt paria fecisse iudicari possim cum eo quod magnorum auctorum laudatione frętus: commouere quædā non dubitaui trabali (vt aiunt) clauo fixa. Hæc & alia contra ius receptum nō sine exemplo admissa: per philologię numen multis hodie mortalibus venerādum: ignosci ita mihi postulo: si etiam spōsione perfunctus corollarium addidero. Gellius libro quinto noctium atticarum. Equus Alexandri regis & capite & nomine Bucephalas fuit. Emptum Chares scripsit talentis. xiii. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est sestertia trecenta &. xii. Hactenus Gellius. talenta decem sex millia aureorū valēt: & tria talenta mille & octingentos. fiunt septē millia octingenti aurei. Centum sestertia duobus millibus & quingētis valēt: ea ratione qua in singula pondo denos aureos taxamus. sic trecenta sestertia septem millia & quingentos coronatos valent &. xii. trecentos hoc est triginta libras argenti. Quare ad nummū conuenit inter vtrāq; summam. De hoc Plinius. Eidem Alexandro & equi magna raritas cōtigit. Bucephalum eum vocauerunt siue ab aspectu toruo: siue ab insigni taurini capitis armo impressi. sedecim talentis ferūt ex Philonici Pharsalii grege emptum etiam tum puero capto eius decore. Recte tamen apud Gel. xiii. legi ex Plutarcho patet in Alexand. qui tredecim talentis a Philonico Thessalo emptum dicit: vt forte apud Pli. xvi. pro. xiii. legatur. Idem Gel. li. iii. Aristotelem quoq; traditū est libros pauculos Speusippi philosophi post mortem eius emisse talentis atticis tribus: ea summa fit nūmi nostri duo & septuaginta millia. hactenus Gel. nos diximus talentū. lx. librarū esse: qua ratione tria talēta cētū ac nonaginta libras valent: qui numerus ex duobus & septuaginta millibus consit: si in singula millia: bina pōdo & selibrā numeremus. Rursus tria talēta mille & octingētis aureis æstimatione nostra taxātur: & eadē summa cōficitur ex septuaginta duobus sestertiis si sestertia singula quinq; & viginti aureis æstimētur.

Logodædalus Proteus.

Quare planum facimus & talenta nos & sestertia iusta æstimatione taxasse. Apud eũdem Gel.li.primo emẽdandũ vnũ verbũ huic dicto contrariũ: vbi de Laide scorto Corinthio loquitur. ad hanc inquit Demosthenes clanculũ adit: & vt sui copiã faceret petit: at Lais myrias drachmas.i.decẽ drachmarũ millia poscit. hoc facit nũmi nostratis denariũ decẽ millia. tali petulãtia mulieris: atq; pecuniæ magnitudine ictus expauidusq; Demosthenes auertitur: & discedens: ego (inquit) pœnitere tanti nõ emo. Sed græca ipsa quæ fertur dixisse lepidiora sunt. οὐκ ὠνοῦμαι (inquit) μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. id est: nõ emo centũ sestertiis pœnitentiã. Ex his verbis testimoniũ locupletissimũ habemus auctoris antiqui qui Hadriani principis tẽporibus scripsit: drachmã & denariũ eodẽ pondere fuisse. sed ꝙ decẽ millia denariorũ centum sestertiis valuerint: falsum est: tantũ eñ quadraginta valẽt: minis ergo pro sestertiis legẽdũ est. Athenæus lib. quarto dipnosophistarũ. ὁ δὲ μέγας ἀλέξανδρος δειπνῶν ἑκάστοτε μετὰ τῶν φίλων ὡς ἱστορεῖ ἔφιππος ὁ ὀλύνθιος ἐν τῷ περὶ τῆς ἀλεξάνδρου καὶ ἡφαιστίωνος μεταλλαγῆς: ἀνήλισκε τῆς ἡμέρας μνᾶς ἑκατόν: δειπνούντων ἴσως ἑξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα φίλων. ὁ δὲ περσῶν βασιλεὺς ὥς φησι κτησίας καὶ δίνων ἐν τοῖς περσικοῖς: ἐδείπνει μετὰ ἀνδρῶν μυρίων πεντακισχιλίων. καὶ ἀνηλίσκετο εἰς τὸ δεῖπνον τάλαντα τετρακόσια. γίνεται δὲ ταῦτα ἰταλικοῦ νομίσματος ἐν μυριάσι διακοσίαις τεσσαράκοντα. αὗται δὲ εἰς μυρίους πεντακισχιλίους μεριζόμεναι: ἑκάστῳ ἀνδρὶ γίνονται ἀνὰ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἰταλικοῦ νομίσματος. ὡς εἰς ἴσον καθίστασθαι τῷ τοῦ ἀλεξάνδρου ἀναλώματι: ἑκατὸν γὰρ μνᾶς ἀνήλισκεν ὡς ἔφιππος ἱστόρησεν. Magnus autem (inquit) Alexander cœnans semper & vbiq; cũ amicis: vt Ephippus olynthius in eo volumine prodidit quod de Alexandri obitu & Ephęstionis scripsit: centenas minas in dies expensas cœnæ ferebat: cum ad sexagenos aut summũ septuagenos ad cœnam adhiberet. At vero Persarum rex: vt auctores sunt Ctesias & Dinon in historiis Persicis: ad cœnam suam quindecim hominũ millia accipiebat: in easq; cœnas quadringena talenta expensabat. Fiunt hæc Italico nomismate myriades ducentæ & quadraginta. Porro hæ in quindecim millia hominũ distributæ: fiunt in singulos centum & sexaginta Italici nomismatis. Quare hic sumptus superiorem illum Alexandrinũ æquat. quippe cum Alexander centenas minas in dies expenderet. Hæc verba Athenæi cum ad calculum reuocarem sic rationem inibã. ducentæ & quadraginta myriades.i.ducenties & quadragies dena millia: more Romano vicies & quater centena millia dicuntur. Cum igitur compendio sermonis quater & vicies sestertium dici soleat ab antiquis: vt nos in superioribus docuimus: si nummos hic sestertios intelligamus: & ad aureos nostros redigamus: fient sexaginta millia coronatorum. id est duplex census senatorius. At quadringenta talenta more a nobis instituto æstimata fiunt ducenta & quadraginta millia coronatorum: cum centum talenta sexagenis millibus semper antea æstimauerim. Quare talentorum æstimatio quadruplex erit nomismatis Italici contra sententiam Athenæi qui ignorare hoc non potuit: cum Romę sub Hadriano scripserit: vt ex lectione eius intelligimus. Qꝫ si vt antea apud Plutarchum fecimus: non sestertios nummos sed denarios.i.drachmas intelligamus: summa ad nummum quadrabit. Sexaginta enim aureorum millia

Conuiuę Alexandri & Persarum regũ.

quater multiplicata ducenta & quadraginta millia fient: & quater & vicies sestertium nonagies sexies sestertium fiet. cum singuli denarii quaternos nũmos valeant. Græci enim videntes denarios Romanos æquales esse suis drachmis: cum myriadas dicerent: denariorum intelligi volebant: quandoquidẽ sic attici numerabant. Quos alii omnes secuti sunt scriptores. Age exigamus rem ad calculũ. ducentę & quadraginta myriades drachmarum vel denariorum. i. vicies quater centena millia: ad minas contracta centenarias quatuor & viginti millia fiunt: id est quadringenties sexagenæ minæ: at eandem summam quadringenta talenta sexagenaria efficiunt. ita ratio conuenit. alioquin si nummos sestertios aliquis improbior Athenęum intellexisse dixerit: talentum atticum quindecim necessario minarum erit: quod nemo vnq̃ scripsit. Sed pergamus porro: & quatuor & viginti millia minarum in quindecim millia conuiuarum diuidamus: fient in capita sesquimina & denæ drachmæ. vtpote cum quindecies millies sesquimina: vicena bina millia & quingenas efficiat. ita restant mille & quingentæ minæ ex numero supradicto: quæ centena quinquagena millia denariorum valent: in quindecim partes diuidenda propter quindecim cœnantium millia. Atqui numerus hic partiens denarius est numerus: cum in centum & quinquaginta millibus decies quindecim millia inueniantur: & decies quinquies decem millia. ita fit vt in singula millia conuiuarum dena millia denariorum accedant: & in singula capita denarii deni. sic fiunt centeni & sexageni denarii in capita: id quod Athenæus dixit. Et totidem denarios nos sedecim aureis nostris æstimare instituimus. qui numerus si per numerum conuiuarum multiplicetur: vt quindecies senadena millia vel sedecies quinadena millia multiplicemus: fient ducenta quadragena aureorum millia: quanti quadringena talenta æstimanda contendimus. Porro cum Alexander in sexaginta conuiuas centenas minas impenderet. i. dena denariorum millia: hac ratione in capita sesquiminam & sextantem minæ consumebat: hoc est centum & sexaginta sex denarios & bessem. quæ summa sex denariis in capita excedit. Q; si in septuaginta cõuiuas rationem ineamus: in capita singula minus erit sesquimina. Ita obiter locum Athenæi explicuimus: & extremam manum operi addidimus: quod ad hoc quidẽ pertinet. Sed ne mirum aut incredibile potius videatur tanti cœnas persicas cõstare regibus potuisse: hic mihi in mentem venit vt adderem id quod memoriæ proditum est de vasis & supellectile & instrumento (vt ita dicam) luxuriæ persicæ. Post victum igitur Darium apud Issum in Cilicia: cum Alexander Darium fugientem secutur⁹: Parmenionem Damascum misisset: vbi veluti sedem eius belli Darius esse statuerat: comportatis illic pecuniis omniq; splendore instrumenti viatorii tam regii q̃ procerum: Damasco iam in potestatem redacta Parmenio ad regem Alexandrum scribens de thesauris repertis: & impedimentorum copias enumerans: inter alia luxus castrensis ministerium hoc catalogo recensuit. παλλακίδας ξυρομ μουσουργοὺς τοῦ βασιλέως: τριακοσίας εἰκοσιεννέα: ἄρρενας στεφανοπλόκους ἓξ καὶ τεσσαράκοντα. ὀψοποιοὺς διακοσίους ἑβδομήκοντα ἑπτά. χυτρεψοὺς εἰκοσιεννέα. γαλακτουργοὺς τρεῖς καὶ δέκα. ποτιματοποιοὺς ἑπτὰ καὶ δέκα. οἰνοηθητὰς ἑβδομήκοντα. μυροποιοὺς τεσσαράκοντα. Palla-

Luxus Darii Persarũ regis

eas (inquit) inueni canendi peritas: & musicæ variæ artifices: ad regis oblectationem intentas numero trecentas vndetriginta. viros coronamentorum artifices sex & quadraginta. coquos ducentos & septuaginta septem. Figulos ad culinariũ istrumẽtũ i castris fingendũ: vndetrigita. lactarios pistores tredecim. potionum temperatores concinnatoresq; liquorũ decẽ & septem. & præter hos homines septuaginta qui a facellandis vinis erant: & colo condiendis: vnguentarios insuper quadraginta. Si tantus igitur splendor fuit: tãq; copiosus in statiuis apparatus: quantum cõcipere animo possumus: eum fuisse apparatum qui Babylone aut Susis aut Persepoli fuit: Hoc igitur tãdẽ cõfecto quod vix absolui posse sperabamus: videamus quonãmodo intelligi possit id quod apud Plutarchum legitur de tertio Pompeii triumpho loquentem quẽ de Asia subacta egisse dicitur: ex prænotatis (inquit) literis clare cognoscebatur ex quo genere gentium triumpharet. Erant quippe regiones hæ: Pontus: Armenia: Cappadocia: Paphlagonia: Media: Colchis: Iberia: Albania: Syria: Cilicia: Mesopotamia. Pręterea ii qui circa phœniciam & Palæstinen incolunt: Iudæi: Arabes: piratarum etiam quotquot genera terra mariq; debellata erant. Inter hęc notabantur castella haud pauciora q̃ mille capta: ciuitates ferme noningentę: piraticę naues octingẽtę: vrbes pręsidiis Romanis firmatas esse vndequadraginta. his quoq; addebatur vniuersa Romanę vrbis tributa

Sũma tributorũ Po. Ro. ex Plutarcho

ante id bellum quinquagies decies centena millia fuisse. cum iis vero quæ populo Romano ipse quęsiuit octuagies quinquies decies centena millia. in ærarium præterea vasa aurũ argẽtũq; signatum ad viginti millia talẽtorum præter ea quę militibus diuisa sunt: quorũ q minimũ accepit: mille & quingentos æris tulit. hæc verba significãt tributa Po. Ro. ante Mithridatem victũ: quingenties sestertiũ fuisse: & ex tertia expeditione Põpeii trecenties quinquagies accessionis factum esse. Hæc summa ære nostro vicies semel cẽtena & vigintiquinq; millia aureorum valet. Intra quã summam si coarctare velimus imperii Romani redditũ: ridebimur ab iis qui nouerunt regni nostri tributa. Quo anno hæc prodidi princeps noster tantã ferme pecuniam ex ditione gallica ꝑcepit.

Reddit⁹ regni frãciæ.

Quod ne cõminisci videar: scire licet apud nos tria esse pensitationũ genera ex quibus ærarium nostrum constat: canonem: oblationem: & indictionem.

Canon.

In Canone cẽsentur ea quæ sceptris ita hærẽt vt cum sceptris nata nec sine iis interitura videãtur: qualia sunt portoria & Isagogica vel exagogica q̃ in introitu vel exitu vrbium vel locorum aliorum pensitantur. & in vniuersũ vectigalia quæ multis nominibus accepta feruntur in ratiociniis principalibus. & possessiones prædiaq; quorum etiam mancipiũ propriũ est diadematis francici. nec in cõmercio hominũ esse putatur: dũtaxat vt perpetuo emãcipari possessiones possint. huc accedunt regaliorum clientelarũq; iura: id est iura quædam certarũ perceptionum in eas possessiones ascripta quæ in fide sunt diadematis. accedũt & commissa omnia & aduentitia quæ assertorẽ nõ habent: Albana vulgo dicuntur: hermæa fortasse dici possunt verbo græco.

Hermæon.

Eodem pertinent vno verbo omnia in fiscum cedentia: vt caducorum iura in externorum hominum hæreditates qui ius ciuilitatis aut prouinciæ a principe non impetrarunt.

Oblationes.

In secũdo genere sunt quæ oblationes dicũtur: vicesima

Redditus regni francie

& octaua & quarta in quibusdam locis in res promercales statutæ: & salariũ vectigal:& exoticũ: omnia a popularibus olim principibus delata: vnde nomẽ oblatio apud priscos accepit. Horum duorum generum vt æstimationem certam facere nequeo:sic ad sexcenta aureorum millia:hoc nomine accepta referri haud incerta ratiocinatione colligo. Tertium genus indictio appellatur. hoc caput statã plærũq; habet summam paulo plus octingena & quinquagena aureorum millia.ita vt vrbes insignes stipendiariæ non sint. Indictio ob id appellata q̃ anniuersariis diplomatis indicitur:ex quo tamen trans alpes res gessimus:accessionibus quas superindictiones appellãt idẽtidẽ aucta est. Sic enim sunt galli homines:vt prout quidq; principi aut collibuit aut collibuisse dictitetur:id perinde ius fasq; esse credat:omnium haud dubium mortalium qui quidem barbari non sint:maxime (vt græce dicitur) Pitharchici: id est principalibus edictis æquo animo obsequentes: nec ideo tamen minus libertatẽ loquendi viuẽdiq; vsurpãtes principibus etiã haud inuitis. Sic enim fert huius regni geni9 nobis a deo oĩpotẽte christianissimi nominis (vt arbitror) cõmendatione cõcessus: vt & obsequiosa alacritate seruiam9: & qui nobis imperant:liberos nos esse non nolint. verũ quo anno hæc ꝑdidi vno edicto princeps ter & tricies centena millia francicorũ impauit. Quibus accedit haud contemnenda sũma quã cuiusuis non est intelligere:neoterico.n.inuẽto hoim in æraria officina perpolitorum factũ est:vt dies pẽsitationũ ita cedãt:vt insequẽtis anni quadrãs primus in vltimũ præcedẽtis incurrat. Sicq; quinq; quadrantes in vno asse reperiantur. nouo etiã aucupio trientes ex quadrãtib9 facti:quo ꝑplexioribus inuolucris res argẽtaria intricaretur. hoc nomie dicere possem quantum accessionis hoc biennio factũ sit:populo ita deuorante strophas argentarias vt nihil non concoxerit: id quod eo pertinet quod dixi de æquanimitate populi in accipiendis obeundisq; imperiis. In quo vtinã etiã fœlicitatem suam ac benignitatem diuinã principes agnoscerent:nec fallere nos ii homines existimarent qui huiuscemodi commẽtis deum & superos omnis aut accommodare conniuentiam: aut arridere credũt. Verum vt ad rẽ redeamus:hoc affirmare ausim. Indictionum capiti principem quo anno hæc prodidi non minus acceptum retulisse:supputata cum sorte ꝓdicta repræsentatione:q̃ q̃ta sit æstimatio illa octingẽties sestertii. Quare apud Plutarchũ legẽdũ puto quinquagies decies centena millia drachmarum:græci.n.nũq̃ per sestertium millia numeros colligere solent:sed per myriadas chiliadasq; drachmarum vt paulo ante diximus. hac ratione summa illa redditus Romani quadruplicato augetur:& fit ter millies & quadringenties sestertium:id est octuagies quinquies centena millia aureorum nostrorum. Summa autem pecuniæ in ærarium relata ab eodem Pompeio:cẽties & vicies centena millia aureorum. quod nos duodecies millies mille aureos lingua vernacula dicimus:græci mille ac ducentas myriadas appellant. myrias.n.numerum decies millenarium significat. si præter hoc æstimemus in capita singula militum sesquilibram argenti:id est mille & quingentos æris: æstimatio in immensum abibit. & tamẽ corruptũ id esse apud Plutarchũ interp̃tis culpa facile ostẽdem9 ex Appiano: qui in eo libro qui Mithridatic9 dicit' de hoc loquẽs ita inquit: finiẽte hyeme

Indictio.

14½ K aũ

Pitharchici Franci.

Sũma pecuniæ a Põpeio i ærariũ illata triũpho Mithridatico.

Pompeius præmia militib9 exhibuit: viritim mille & quingētas drachmas atticas. ducibus eorum cōdigna pariter impendit: quorum summa decies sexagies mille talēta attigisse creditur. hoc membrum extremū quid significet nō intelligo: nec emendari certo potest nisi viso Appiano græco. Huiusmodi corruptos numeros non semel apud eum auctorem latinum factum offendi. sed ex his verbis intelligimus non mille & quingentos æris vt interpres existimauit: sed mille & quingentas drachmas: id est denas quinas libras argenti hoc est centenos quinquagenos aureos singulis militibus datos. Pli. lib. xxxvii. hunc triumphū magnifice descripsit. Sed adeo corruptus ad nos peruenit: vt satis habuerim locum notare quem transcribere non poteram. Qui tamen locum illum legerit: Plutarchum mirabitur viginti tantum millibus talentum æstimasse prędam in ærarium illatam. Apud Plinium in eius triūphi descriptione ad vltimū ita legitur in codicibus omnibus impressis. Cætera triūphi eiusdem q̄ verissime subiiciam. reip. datum mille talentum: legatis & quæstoribus qui oras maris defendissent sestertia bina millia: commilitibus singulis quinquaginta. hoc prorsus non conuenit nec cū Appiano nec cum Plutarcho. bina enim millia sestertium quinas libras argēti valent: & quinquaginta sestertii viginti drachmas. Præterea quis credat Pliniū post bina millia dixisse quinquaginta? saltem quinquagena emendatores scriberēt. In antiquis quos vidi sic legitur. cætera triūphi eiusdem q̄ virilia reip. & quæstoribus qui oras maris defendissent datum mille talentum. militibus singulis sena millia sestertium. & hacten9 legitur. fortasse autem sic legi debet: cætera triūphi eiusdem q̄ virilia (vt hoc referatur ad superiora in quib9 Pli. mollitiē & delitias reprę hendit) prefectis & quæstoribus qui oras maris defendissent: datum mille talentum: militibus singulis sena millia sestertiū: comitib9 singulis quinquagena. vt intelligamus comites: eos qui sponte Pompeium secuti sunt. sena millia sestertium millenas & quinquagenas drachmas significant: quod cōuenit cū Appiani historia. Quapropter admirari subit vel emendatorum licentiam vel librariorum incuriam: qui hunc locum ita corruperunt: ex quo coniecturam in vniuersam Plinii emendationem facere licet. Appianus auctor est in exercitu Pompeii ab initio statim peditum viginti millia: & equitū quatuor fuisse: & legatos ei qnq; & viginti a senatu decretos. Vt ergo in singulos pedites mille & quingentas drachmas dederit & tria millia ī equites: sic em̄ fieri solitū vt equites vel duplex vel triplex donatiuum acciperent & duplex cēturiones: Pōpeius vltra mille talenta legatis & præfectis data: nō potuit minoris quadringentis & viginti millibus argenti libris defungi. fiunt in summa cum mille talentum quadringenta octuaginta millia pondo. quæ ære nostro duodequinquagies centenis millibus aureorum æstimantur. in singula enim pondo denos aureos numeramus. atq; in hoc rationem nullam habeo centurionatus: nec auxiliaris militis & euocati: & prouinciatim collecti. Appianus latinus (vt diximus) summas argenti non modo incredibiles sed etiam absurdas refert: apud quem legitur: in eam largitionem Pompeium decies sexagies mille talenta impendisse. ego autem sexdecies interpretem scripsisse autumo pro sedecim talentorum millibus. quæ ære nostro sexies &

Pli. locus.

App. locus.

nonagies centena millia aureorum dici possunt.hoc donatiuum Pompeianũ non modo credibile:sed etiam contemnẽdum nec memorabile fecerunt illa q̃ postea secuta sunt:ad bella ciuilia legiones auctorãtia:vt posthac ostẽdemus. Nunc vero si Romani imperii magnitudinẽ non dico ostendere sed argumẽtis tantum coniiciendũ relinquere velim:longus de integro instaurandus erit sermo.Plinius lib.vii.de trophęis triumphisq; Pompeianis loquẽs: ita inquit. Triumphi vero quem deduxit Pompeius ad tertium Kalendas octobris:præfatio hæc fuit.cum oram maritimam a prædonibus liberasset:& imperiũ maris Po.Ro.restituisset:ex Asia:Ponto:Armenia:Paphlagonia:Cappadocia:Cilicia:Syria:Scythis:Iudæis:Albanis:Iberia insula:Creta:Basternis:& sup hęc de regibus Mithridate atq; Tigrane triumphauit. summa summarum in illo gloria fuit:vt ipse in concione dixit cum de rebus suis dissereret: Asiã vltimã prouinciarum accepisse:eandẽq; mediam patriæ reddidisse.Si quis ecõtrario simili modo velit ꝓcensere Cæsaris res:qui maior illo apparuit: totũ profecto terrarũ orbẽ enumeret.quod infinitum esse cõueniet.Asiam hoc in loco Plinius pro peninsula Asię accipit quod regnum olim Lydiorum dictũ est.Tranq. in Cæs. Gessit autem nouẽ annis quib9 cum impio fuit hæc fere. omnẽ Galliam quę a saltu pyrenęo alpibusq; & monte Gebenna:fluminibus Rheno & Rhodano continetur:patetq; circuitu ad bis & tricies centum millia passuũ: præter socias ac bene meritas ciuitates in prouinciæ formam redegit: eiq; in singulos annos stipendii nomẽ imposuit.ab his duob9 ducibus Romana res magnopere creuit.quanta aũt peninsulæ Asiæ fuerit accessio quæ Asia proprio ac priuato nomine dicta est vt auctor est Plinius:ex eo cõiicere datur: ꝙ Plutarchus in Lucullo scribit Syllam quum fœdere icto cũ Mithridate Asiã recepisset:viginti millia talentum mulctæ nomine Asiæ imperasse: eiq; pecuniæ colligendæ Lucullũ qui secum militauerat præfecisse:vt inde pecuniam signaret.quãta autẽ sit pecunia nos supra docuimus.Appianus in secundo de bel.ciuilibus: de Cęsare dictatore loquens.Statim post triumphũ q̃cunq; exercitui pollicitus fuerat ampliore adhuc pecunia exoluit.militi drachmas atticas qnq; millia.Turmæ ductori bis totidẽ. tribunis militũ equitibusq; duplo maius.ad hæc singulis ex populo minã vnã atticã.Apud Tranq.locus mutilatus est.Veteranis (inquit) legionibus prędę nomine in pedites singulos sup bina sestertia quæ initio ciuilis tumultus numerauerat: in equites vicena quaterna millia nummum dedit.populo præter frumẽti denos modios ac totidẽ olei libras:trecenos quoq; nummos quos pollicitus olim erat: viritim diuisit: & hoc amplius cẽtenos pro mora.annuam etiam habitationẽ Romæ vsq; ad bina millia nummum.in Italia non vltra quingenos sestertios. quadringẽtos sestertios dedisse viritim populo Tranquillus dicit:& Appianus minam atticam quod idem est:quo comprobatur id quod semper diximus: libram fuisse centenorum denariorum:& soluitur obiectum superius factum ex Prisciano. Sed hic quina millia drachmarum data dicit in singulos milites:& in equites singulos multo maiorem summã: ille in equites vicena quaterna millia nummum:id est sena millia drachmarum:quare locũ mutilatũ esse oportet. Eusebius auctor est eo tempore quo Sylla dictaturam inuasit censu Romæ acto:

Magnitudo Romani imperii.

Vigiti millia talẽtũ Asię imperata a sylla

Donatiuũ cęsaris & cõgiariũ memorabile.

inuenta esse hominum quadringenta sexaginta tria millia. Appianus autem tradit censu post triumphum Cæsaris acto inuentum esse dimidio pene minorem numerũ ciuiũ q̃ q̃tus ante bellũ ciuile fuisset. Esto igitur vt Romæ ducẽta & viginti millia hominũ fuerint eo tẽpore quo Cæsar centenas drachmas in populum diuisit: id Congiarium bis & vicies centenis millibus aureorũ nostrorũ æstimabitur. Age esto vt viginti millia veteranorum fuerint (tot enim minimũ esse oportuit vt ex Hircio nouimus in cõmẽtario de bello Aphrico) si quina millia drachmarum: id est quinquaginta argenti pondo in singulos diuisit: decies millies mille aureis nostris id donatiuũ constitit: id est cẽties cẽtenis millibus. adde nunc augmentum pro centurione & equite & tribuno. & habitationes illas gratuitas Romæ & in Italia datas: certe in immensum res abibit si omnia æstimentur. Appianus de triumphis eius loquens quos diebus quatuor instaurauit post omnia bella confecta: pecuniarum (inquit) in triumphis illatarũ summã ad sexaginta quinq; talentum millia fuisse ferunt & coronas ex auro fuisse addit duo millia & octingenta quæ pondo amplius viginti millia penderent. ex quibus exercitui promissa præmia cum fœnore ꝓpemodum exoluit. summa talentorũ ęstimatione nostra vndequadragies millies mille aureos nostros valet. viginti millia pondo auri (vt minimum) vicies centena millia superiori addit summę: vt sint semel & quadragies millies mille aureorum coronatorũ: hoc est quadringenties semel cẽtena millia. Cuius summæ bonam partem Cęsar ex gallorum spoliis coegit. Præter ea quæ impẽdit in emerendo fauore plebis & potẽtiũ Romæ vt Pauli & Curionis & aliorum vt supra dictum est. Omnia enĩ illa ante bellũ ciuile contigerãt. Sed triumphi ducti sunt post bella ciuilia confecta. Antonius autem triũuir post mortẽ Cæsaris bellum Philippẽse pariter cũ Cæsare qui postea Augustus dictus est gessit cum Cæsaris interfectoribus: quo cõfecto morte Cassii & Bruti: cũ Cęsar octauius Romã rediisset: ipse Antonius in græciam se contulit: vt illic de donatiuo statueret quod militi antea pollicitus fuerat. quodq; (vt Plutarch9 inquit) quinũ milliũ drachmarum in singula capita fuerat. i. vicenũ milliũ nummum. quantus aũt fuerit exercitus eius ex eodẽ auctore alio loco nouimus: q̃ de altero dissidio Cæsaris & Antonii loquens: & de bello Mutinẽsi: quo tẽpore Antonius Lepidi castra ingressus esse dicitur: Munaciũq; sibi adiũxisse: his rebus (inquit ille) elatus Antonius castra Lepidi ingressus quodam ex cõportoribus suis cum sex legionibus in præsidio Galliæ relicto: ipse in Italiã rediit: decem millia equitum & decem & septem legiones peditum secum agẽs: quo tempore Cicero a Cæsare destitutus cum Antonio iterũ in gratiã rediit. Vt autem omnia extenuare potius q̃ augere videamur: ponam9 equitum peditũq; octuaginta millia capitum fuisse: plenę enĩ raro legiones erant: equites etiã & centuriones in ordinem redigamus: vt in singula militũ capita simplex donatiuũ procedat. i. quingenti aurei: ad eam largitionem quadringenties centena millia aureorum nostrorũ taxanda sunt æstimatiõe prædicta vt promptũ est colligere. Quod an credibile sit ex iis quę infra dicentur apparebit. Eodem tempore Antonius cum Ephesum in Asiam ex græcia venisset: & eo reges reginæq; orientis ad eum salutandum confluerent: sese suaq; vltro illi offerentes

(vt auctor est Plutarchus) diu illic per luxũ inusitatũ debacchatus:cũ de primoribus viris ꝓ arbitrio suo statuisset:ꝑ dictarũ rerũ impẽdiis exhaustus:altera tãdẽ vectigalia Asiaticis populis impare instititit.Ibi Hybreas q̃dã orator nobilis q cãm gẽtiũ Asiaticarũ agẽdã recepat: huiusmodi oratione vsus esse dicit᷑:memorabili certe ac nostris q̃busdã hoibus etiã atq; etiã aiaduertẽda.si ipsis ab aulico fastu feriari paulisper vacaret & animũ aduertere huiuscemodi acroamatis.Sed q̃ñ id fieri nõ põt:ꝓximũ est vt optemus ꝑ ora id hoim ferri tãdiu quoadusq; ad pricipes ꝑmanarit.Verũ ille orator:si potes(inq̃t) o Antoni alterũ vectigal eodẽ anno exigere:illud etiã ꝑstare te equũ est binas vt eodẽ ãno ęstates:binosq; etiã autũnos habeamus.ducẽta tibi talẽtũ millia Asia iã pepẽdit.hęc tãta pecunia si ad te oĩs ꝑuenit:& cõsumpta est:corradẽda nobis nimirũ & altera:q̃ñ spes oĩs alia ꝑcisa est.sin ad te oĩs nõ ꝑuenit : q̃n eã ab iis repetis q a nobis exigẽdã cogẽdãq; curarũt? Hac oratiõe ꝑmot⁹ Antoni⁹ inq̃rere i eos instititit q pecunias suas interuertisse dictitabant.Erat.n.ingenio simplici ac minime sollicito:& maleficia suoꝝ nõ facile intelligẽs:vbi tñ intellexerat excãdescẽs & seuere vindicãs: celsi alioq̃n & munifici admodũ animi:& ad ꝑmia ꝓfusi.digna oĩno historia q̃ in regię cõspicuo loco sesquipedalibus literis proscriberet᷑:vel in æs incideret᷑ potius.vt & principes nostri meminissent:q̃d sui sit officii:& q rei argẽtarię apud nos sũmã tenẽt:inocẽtius & cautius obirẽt sua munera i posterũ.hic est ille.M.Antonius q Cleopatrę vltimæ Aegypti reginæ Phœniciã Syriã Cyprũ & Ciliciæ bonã partẽ:Iudęã Balsamiferã & Nabathæorũ Arabiã in stupri mercedẽ dedit. qui Antigonũ regẽ securi percussit.Qui expeditiõẽ in Parthos cũ cẽtũ millibus peditũ equitũq; suscepit . cui deniq; nobilis illa cœna portẽtosi luxus cõdicta est a Cleopatra: in qua cẽties sestertiũ.i.ducẽta & quinquaginta millia aureorũ vno ferculo se cũdę mẽsę cõsumpta sunt.De hac re Athenęus in quarto dipnosophistarum ita ꝓpemodũ inq̃t:verbis ex Rhodio Socrate trãscriptis:qui bellũ ciuile Cęsaris & Antonii scripsit.Quũ aũt Cleopatra obuiã ꝓcessisset Antonio in Ciliciã:ibi cõuiuiũ regiũ opiparũq; instruxit.In quo aulicũ omne instrumẽtũ aureũ erat:gẽmis etiã cõsertũ singulari vascularioꝝ opificio . Erãt etiã parietes purpureis aureisq; peripetasmatis obtẽti.Duodecim igit᷑ ad hũc modũ tricliniis cõstratis & instructis:Antoniũ ad cõuiuiũ illud Cleopatra:quosdãq; primorũ vocauit quos ei visum fuit.Ibi Antonio apparatus magnificẽtiã cũ stupore admirãte:renidẽs Cleopatra oĩa se illi dono dare respõdit . & subinde in diẽ posterũ cœnã ei cõdixit.ad quã ille postridie cũ venisset:comitatus amicis & proceribus:eo splẽdore Cleopatra atq; ea opulẽtia cõuiuiũ instruxit:vt hesternus apparatus despicabilis ꝑ eo videret᷑.ac nihilo secius pacto cõuiuio oĩa itidẽ donauit:visenda sane munificẽtia:cũ vnicuiq; cõuiuarũ ꝑmitteret᷑ toralia & lectũ i quo accubuisset:& vasa aurea ꝑterea auferre: ita vt cuiq; lectisternio cesserãt.His pactis sub igressum Antonii comites ꝓut dignitate aliqua præcellebãt : ita ꝑtim lecticas gestatorias cũ seruis lecticariis:ꝑtim equos instratos argẽteis ephippiis referebãt. queis oĩbus regina eo amplius face ꝑlucẽtes asseclas digrediẽtibus repsentauit.καὶ εἰς αὔριον παρεκάλει συνδειπνῆσαι πάλιν ἥκοντα μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων, ὅτε καὶ πολλῷ κρεῖττον διακοσμήσασα τὸ

Hybreas orator.

Memorabile dictum.

Mirabilis cœna.

Cleopatræ luxus in conuiuio Antoniano.

συμπόσιον· ἐποίησε φάναι τὰ πρῶτα μικρά. καὶ πάλιν καὶ ταῦτα ἐδωρήσατο. τῶν δ' ἡγε-
μόνων ἐφ' ἧς ἕκαστος κατέκειτο κλίνην· καὶ τὰ κυλίκια καθὼς ταῖς στρώμναις ἐμεμέριστο· ἑκά-
στῳ φέρειν ἐπέτρεψε, καὶ κατὰ τὴν ἄφοδον τοῖς μὲν ἐν ἀξιώμασι φορεῖα σὺν τοῖς κομίζου-
σι· τοῖς πλείοσι δὲ καταργύροις σκευαῖς κεκοσμημένους ἵππους, πᾶσι δὲ λαμπτηροφό-
ρους παῖδας αἰθίοπας παρέστησε. Mirabitur forſan quiſpiam quonã modo du-
centa millia talentũ vno anno Antoni9 ex Aſia auferre potuerit. Aſiã hic intel
ligere oportet oriẽtale Po. Ro. imperiũ: qđ quãtũ fuerit ex partitione illa triũ-
uirali intelligere licet: q̃ mihi inſtar fuiſſe videt̃ Homericę regnorũ diuiſionis
inter Iouẽ Neptunũ & Plutonẽ: q̃ ad phyſiologiã ipſa refert̃ triũ elemẽtorũ.
In ea partitione oĩs ad oriẽtẽ tractus Antonio: ad Heſperiam Cæſari hoc eſt
Octauio cõceſſus. vtriuſq; aũt ĩperii cõfiniũ Ioniũ mare factũ. Lepido Aphri-
ca ceſſit. Ita ditio noſtra oĩm citra mare longe hodie clariſſima: portiũcula ꝑ-
pe dixerim fuit non dico Rõani imperii: ſed tertiæ partis eius. Poſtea aũt ſub
lato Lepido cũ triũuiratus ad duũuiratũ rediiſſet: quãtæ fuerint Romani im
perii vires ęſtimare dat̃ ex vtriuſq; copiis. ſiquidem in Actiaco bello Antoni9
peditũ cẽtũ millia: equitum duo & viginti: & naues bellicas nõ pauciores qn-
gentis habuit. & ſex reges in comitatu ſuo. Cæſar aũt naues bello aptas ducẽ
tas & quinquaginta: peditum octoginta millia: & equitum parem Antonio
numerũ. quo tẽpore vt diximus Lepido de medio ſublato Antoni9 ab Euphra
te & Armenia ad Ionium mare & Illyricũ: Cæſar ab Illyrico ad Heſperiũ oce
anũ: & ab oceano ad tyrrhenũ ſiculũq; mare. Libyæ vero q̃tũ Italiæ Gallięq;
& Hiſpanię obiectum eſt ad Herculeas colũnas optinebat: Antonius vero a
Cyrene ad Aethiopiã. Appianus autem libro quinto bel. ciuiliũ Marcũ Anto
niũ inducit Epheſi ad Gręcas Aſiaticaſq; gẽtes orationẽ habẽtẽ: dicentẽq; ſi
bi duodetriginta legiones eſſe: quæ cũ auxiliaribus centum & ſeptuaginta pe
ditum millia implerẽt: equitibus nõ adnumeratis. quas legiones reliquias eſſe
dictitabat trium & quadraginta legionũ quas Mutinæ habuiſſet cũ Cæſare
& Lepido cõmunes. Itaq; cũ præmia iis reddere opus eſſet: & oriẽtales popu
li ita de eo & Cæſare meriti eſſent vt digni maxima mulcta viderentur: ob pe
cunias Caſſio & Bruto Cæſaris interfectorib9 collatas: ſe mulctæ eis noĩe de
cẽ annorũ tributa imperare cõtinuo perſoluenda: qñquidẽ tot annoꝝ ipſi tri-
buta Bruto & Caſſio biennio proximo penſitaſſent: ad extremũq; Gręcos &
Aſiaticos multis lachrymis impetraſſe vt nouẽ annorũ tributũ biennio per-
ſoluerẽt. ſicq; factũ vt & populi & dynaſtæ Aſię cõferre cogerẽt̃. Ducẽta igit̃
millia talentũ q̃ Plutarchus exacta eſſe ab Antonio dixit: ex ea collatiõe fuerũt
quæ vno & altero ãno in nouẽ annos indicta eſt. Hæc ſumma nomiſmate no
ſtro centies & vicies millies mille aureos valet. Græci duodecies millenas my
riadas dicũt: vel cẽties & vicies centenas myriadas. hac ſumma maiorem nul
lã (vt arbitror) dicturi ſumus vno tẽpore cõgeſtã. Maiores ſummę in ęrario
fuiſſe vident̃ vt apparet ex iis q̃ li. ſuperiore adnotata ſunt. Pli. li. xxxiii. Meſſa-
la orator ꝓdidit Antoniũ triũuirũ aureis vſũ vaſis ĩ oĩb9 obſcœnis deſideriis:
pudẽdo etiã crimie Cleopatrę. & paulo ĩferi9. Antoni9 ĩ cõtumeliã naturę vi-
litatẽ auro fecit: opus ꝓſcriptione dignũ. Idẽ auctor eſt luxũ tũ primũ Rõanũ
populũ inuaſiſſe: quũ Aſia deuicta eſt. Aſia (inquit) primũ deuicta luxuriam

Aſia demũ victa Luxuria Romam inuaſit. magis etiã donata.

misit in Italiam.siquidē.L.Scipio transtulit in triumpho argenti pōdo millia quadringenta quinquaginta:& vasorū aureorum pondo centū millia. Anno vrbis conditę quingentesimo sexagesimo quinto: eadem Asia domita multo etiā grauius afflixit mores:inutiliorq; victoria illa:hęreditas Attalo rege mortuo fuit. tum em̄ hæc emendi Romæ in auctionibus regiis verecundia exempta est:vrbis anno.dc.xxvi.mediis.lvii. annis erudita ciuitate amare etiam & non solum admirari opulentiam externam. Immenso & Achaicæ victoriæ momento ad impellendos mores: quæ & ipsa hoc interuallo anno vrbis. dc. viii.Parthica signa & tabulas pictas inuexit:neqd deesset.pariterq; luxuria nata est & Carthago sublata:ita congruētibus fatis vt liberet amplecti vicia: & liceret peccare ex dignatione.In quibusdam impressis libris legitur & vasorū aureorū pondo ducenta millia duplicato auri nūero.in antiquis omnibus pōdo mille quingēta:adeo fluxa fides est exemplariū in numeris tradēdis.Apud Liuiū non millia sed mille vtrobiq; legitur quod luculētā facit discrepantiā:in quibusdam antiquis mille legitur:in aliis per notas scriptum est vt ad mille & millia ambiguū sit.Sic autem inquit Liuius lib.septimo de bello Maced.Tulit in triūpho vasorū argenteorū(omnia celata erant)mille pondo:&.ccccxxiiii aureorum mille pondo &.xxiiii.Præter hæc etiam duo verba in prędicto loco corrupta esse intelligo ex obseruatione vetustæ lectionis. neq; em̄ Asia domita lego sed donata.Scimus enim Attalum regem Asię populum Ro.hæredē instituisse auctore Trogo lib.xxxvi.deuictam igitur Asiam Plin.prius dixit luxuriam misisse in Italiam:quod fuit Antiochi tempore: postea etiam donatā quod fuit Attalo rege hæreditatem populo Romano relinquēte.Parthica autem signa corruptum esse satis scio:sed quomodo restituendum sit affirmare non ausim. dicerem Corinthiaca:nisi in vetusto parta legissem: vt victoriam partam intelligamus:id est vt parta victoria statuas & tabulas inuexerit Romam ex Achaia. Neq; vero ex Asiaticis tātum tributis Antonius infinitam vim auri argentiq; collegit & prodegit:sed etiam ex hæreditate Cęsaris pecuniam auertisse traditur.Plutarchus enim auctor est interfecto statim Cæsare Calfurniam Cæsaris vxorem quatuor millia talentum ad Antonium trāsportanda curasse.maximam tamen pecuniam Cęsarem reliquisse ex secunda Antoniana intelligim9:quo in loco Cicero ita inquit. vbi est septies millies sestertium quod in tabulis quæ sunt ad Opis petebatur:funestæ quidem illius pecuniæ:sed tamen si iis quorum erat non redderetur: quæ nos a tributis posset vindicare.tu autem sestertium quadringenties quod idibus martiis debuisti:quodammodo ante calendas aprilis debere desiisti.Et rursus Philip.v. Illa vero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est:per quā septies millies falsis donationibus perscriptionibusq; vertit.vt portēto simile videatur tātam pecuniam populi Romani tam breui tempore perire potuisse.Perscribere Cicero vocat quod lingua nostra registrare appellat.Pli.li.xxxiii.Cæsar primo introitu vrbis in ciuili bello suo ex ærario protulit laterum aureorū.xxvi. millia & numero pondo trecenta.nec fuit aliis temporibus respublica locupletior.sic & in impressis codicibus & in duobus antiquis legi.In vno autem venerandæ antiquitatis qui in rebus meis erat:ita legitur. Laterum aureorum

Perscribere.

xv.argenteorum.xxxv.& in numero.ħs.cccc.quod ego interpretor sestertium quadringenties.locũ aũt mutilatum esse in vulgatis exemplaribus ex illo vetusto conīcio & ex Orosio historico qui lib.vi.sic inquit. Cæsar Romam venit: negatamq; sibi ex ęrario pecuniam fractis foribus inuasit:protulitq; ex eo auri pondo.IIII.M.c.xxxv.argenti pōdo prope. dcccc.nũeros tamen Orosii corruptos esse facile ex Plinio coniicimus:& alioquin quis credat.Cæsarē ad bellum ciuile contra senatum eundem locupletissimum ęrarium primoribus (vt inquit Plautus)digitis delibasse? vsq;adeo numeri per omnia in omnibus auctoribus mendosi sunt:antiquitatis culpa quæ notarũ compendiis nimiũ gauisa est.Verum opulentissimũ illud sęculum Augusti principatus excepit:sub quo principe latissime patuisse Romanum imperiũ demonstrabimus: & priuatim publiceq; locupletissimũ fuisse.licet postea Germanię populi multi aliiq; ad arcton vergentes accesserint a qbus principes Romani cognomina sũpserunt.Strabo enim græcus auctor qui Romę diu versatus est Augusti Tyberiiq; temporibus:libro decimo septimo circa finem ita inquit. ἐπεὶ δ' οἱ ῥωμαῖοι τὴν ἀρίστην τῆς οἰκουμένης καὶ γνωριμωτάτην κατέχουσιν: ἅπαντας ὑπερβεβλημένοι τοὺς πρότερον ἡγεμόνας ὧν μνήμην ἴσμεν: ἄξιον καὶ διὰ βραχέων τὰ τούτων εἰπεῖν. Quoniam vero Romani terræ habitabilis optimam quãq; regionem ac celeberrimam optinēt:omnes ante se populis imperitãtes supergressi: duntaxat quorũ memoriã norim9:dignũ esse duxi vt de eorũ statu breuib9 disseram9. & post paulũ. τὴν μὲν οὖν εὐρώπην σχεδόν τι πᾶσαν ἔχουσιν: πλὴν τῆς ἔξω τοῦ ἴστρου: καὶ τῶν μεταξὺ τοῦ ῥήνου καὶ τοῦ τάναιδος παρωκεανιτῶν. τῆς δὲ λιβύης ἡ καθ' ἡμᾶς παραλία πᾶσα ὑποχειρία ἐστί. ἡ δὲ ἄλλη ἀοίκητός ἐστιν: ἢ λυπηρῶς καὶ νομαδικῶς οἰκεῖται. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἀσίας ἡ καθ' ἡμᾶς παραλία πᾶσα ὑποχείριος ἐστιν. Europã igit̃ ferme omnem tenent:præter eam eius partem quæ vltra Danubium protenditur: & eas gentes littorales quæ inter Rhenũ & Tanaim ad oceanũ vergũt. Africæ autē ora q̃ nobis obuersa est:omnino eis paret. Reliqua aũt Africæ vel ægre habitantur:vel Nomadum more incoluntur.similiter & Asiæ omnis ora quę in nos vergit ab eis imperia accipit.nisi si quis Achæorũ & Zygorũ & Eniochorum rationem habendã putat:aut eorũ regiones in numero aliquo habendas censet qui & latrocinia exercēt & Nomadũ vitam degunt.At vero mediterranea & interiora partim Romani optinent:partim Parthi:& q supra eos sunt Barbari septētrionē & oriētē versus vt Indi Bactrii & Scythę:inde Arabes & Aethiopes.a quibus Romani semper sensim aliqd adimũt: ditioni suæ adiungentes. προσίθενται δὲ ἀεί τι παρ' ἐκείνων αὐτοῖς. his verbis apparet q̃ late patuerit imperium Romanum sub Augusto.ex sequẽtibus autem qualis fuerit status eius:& cuiusmodi imperitandi ratio. ταύτης δὲ τῆς συμπάσης χώρας τῆς ὑπὸ ῥωμαίων: ἣ μὲν βασιλεύεται. ἣν δὲ ἔχουσιν αὐτοὶ καλέσαντες ἐπαρχίαν. καὶ πέμπουσιν ἡγεμόνας καὶ φορολόγους. εἰσὶ δὲ τινὲς καὶ ἐλεύθεραι πόλεις: αἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φιλίαν προσελθοῦσαι: τὰς δὲ ἠλευθέρωσαν αὐτοὶ κατὰ τιμήν. εἰσὶ δὲ καὶ δυνάσται τινὲς καὶ φύλαρχοι καὶ ἱερεῖς ὑπ' αὐτοῖς. οὗτοι μέντοι ζῶσι κατά τινας πατρίους νόμους. Vniuersę autē (inquit) huius regionis quæ Romanis paret:partim a regibus tenetur:partim Romani ipsi tenent & prouincias appellant.in quas & p̃sides & quæstores mittunt qui tributa exigant. In quis tamen liberæ quædam sunt ciuita-

Imperiũ Augusti.

Strabo.

tes:quarum nonullę in Romanorũ amicitiã ea lege venerũt. nõnullis & ipsi
postea honorẽ habẽtes libertate eas donauere. sunt & Dynastæ quidam sub
eis.i.potẽtatus nomine dominãtes: & Phylarchi.i.gentiũ principes: & sacer-
dotia optinẽtes:hi quidẽ ipsi legibus quibusdã suis viuẽtes. αἱ δ' ἐπαρχίαι διῄ-
ρηνται μὲν ἄλλοτε ἄλλως, ἐν δὲ τῷ παρόντι ὡς Καῖσαρ ὁ σεβαστὸς διέταξεν. ἐπεὶ δὴ δὲ ἡ πα-
τρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας: καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύ-
ριος διὰ βίου: δίχα διεῖλε πᾶσαν τὴν χώραν. καὶ τὴν μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτῷ: τὴν δὲ τῷ δήμῳ.
Prouinciæ vero alias aliter nec semper iisdẽ finibus diuisę sunt.nũc autẽ eam
diuisionis rationẽ tenent quã Cæsar Augustus arbitratus est.Siquidẽ postq̃
ei a patria imperii summa:& pacis belliq; arbitrium perpetuũ delata sunt: in
duas partes vniuersam ditionẽ partitus est:quarũ vnã sibi: alterã populo at-
tribuit.& sibi quidẽ quęcũq; militari p̃sidio egẽt retinuit:vt regiones barba-
ras & gẽtibus nõdũ subactis finitimas.populo autẽ eã partẽ cõcessit quę pa
ci acquiescẽs facile sine p̃sidio ĩ officio cõtinetur. Rursus vtrãq; partẽ in pro
uincias cõpluris distribuit:quarũ alterę Cęsaris:alterę populi dicũtur.& pau
lo inferius enumeratis populi prouinciis in quas populus cõsules vel p̃tores
mittebat:ita subdit. τὰς δ' ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει καῖσαρ, ὧν εἰς ἃς μὲν πέμπει τοὺς ἐπι-
μελησομένους ὑπατικοὺς ἄνδρας, εἰς ἃς δὲ στρατηγικούς, εἰς ἃς δὲ καὶ ἱππικούς. καὶ βα-
σιλεῖς δὲ καὶ δυνάσται καὶ δεκαρχίαι τῆς ἐκείνου μερίδος καὶ εἰσὶν καὶ ὑπῆρξαν ἀεί. alias
autẽ prouincias Cæsar optinet. ad quas regẽdas partim consulares: partim
prętorios mittit:in quasdã etiã equestris ordinis viros. Huius portionis re-
ges & potẽtatus & decarchiæ id est decẽprimatus & sunt nunc & semper
alias fuerũt.Ex p̃dictis forma imperii Romani: & veluti incunabula principa
tus monarchiæ ineũtis habẽtur:quæ mihi magnopere pertinere visa sunt ad
intelligendã rationẽ Romani principatus. Nullus.n.auctor (quod memine-
rim) tã aperte hęc tradidit.meliusq; ex iis Trãquilli locus in eodẽ aug.intelli-
getur.prouincias validiores & quas annuis magistratuũ imperiis regi nec fa
cile nec tutũ erat:ipse suscepit.cęteras procõsulibus sortito permisit. & tamẽ
nõnullas cõmutauit interdũ atq; ex vtroq; genere plęrasq; sępius adiit. vrbiũ
quasdã fœderatas:sed ad exitũ licẽtia p̃cipites libertate priuauit.alias aut ęre
alieno laborãtes leuauit:aut terræ motu subuersas denuo cõdidit:aut merita
erga rẽp.allegantes latinitate vel ciuitate donauit.& paulo post.Regna q̄bus
belli iure potitus est:p̃ter pauca:aut iisdẽ quibus ademerat reddidit: aut alie-
nigenis contribuit.reges socios etiã inter semetipsos necessitudinibus iunxit
mutuis:prõptissimus affinitatis cuiusq; atq; amicitię cõciliator & fautor.nec
aliter vniuersos q̃ mẽbra partesq; imperii curæ habuit. rectorẽ quoq; solitus
apponere ætate paruis aut mẽte lapsis donec adolescerẽt aut resipiscerẽt: ac
plurimorũ liberos & educauit simul cũ suis & instituit.hactenus Tranq.Hic
idẽ Augustus Aegyptũ post Antoniũ victũ & Cleopatrã captã in prouincię
formã redegit:vt auctor est Strabo.cuius etiã arma Petronio duce in Aethio
piã penetrauerũt.Pli.li.vi.de Aethiopia loquens. Intrauere autem & eo arma
Romana diui Augusti temporibus duce. P.Petronio & ipso equestris ordi-
nis prefecto Aegyptiis.oppida eorũ expugnauit quę sola inuenerat quo dice
mus ordine. sic enim legẽdum est:q̃q̃ in omnibus exemplaribus legatur non

Potestas a populo in Augustum translata: imperiũq; perpetuũ delatum.

Prouincię Cęsaris & populi.

De ratiõe Romani imperij

Arma Ro. in Aethiopiam penetrauerũt

Aegyptiis sed Aegyptus Aethiopiam expugnauit: nō Petronius Aegyptiis præfectus. nota est historia ex Strabone. Aelius etiā Gallus ab eodē principe in Arabiā fœlicē Augusto iubente expeditionē sumpsit. & multa ibi oppida expugnauit. Quā tamē nō subegit deceptus a Syleo duce quodā Nabathæorū primario viro: qui diuturna ludificatione Gallū per deserta frustratus est exercitu interim pene cōsumpto: ob quā causam postea Syleus ab Augusto securi percussus est: vt auctor est Strabo li. xvi. Nabathæi tamē & Sabæi fœlicis Arabiæ incolę Romanis tū parebāt: vt idem auctor est his verbis: πρῶτοι δὲ ὑπὲρ τῆσ συρίασ ναβαταῖοι, καὶ σαβαῖοι τὴν εὐδαίμονα ἀραβίαν νέμονται, καὶ πολλάκισ κατέτρεχον αὐτῆσ πρὶν ἢ ῥωμαίων γενέσθαι, νῦν δὲ κἀκεῖνοι ῥωμ· αίοισ εἰσὶν ὑπήκοοι. Metropolis aūt Nabathæorū vrbs est Petra a situ loci dicta. domuit idē Augustus partim ductu partim auspiciis suis Cantabriā: Aquitaniā: Pannoniā: Dalmatiā cū Illyrico omni. Item Rhetiā & Vindelicos ac Salassos gētes alpinas coercuit: & Dacorū incursiones: tribus eorū ducibus cū magna copia cęsis: Germanosq; vltra Albin fluuiū summouit: ex qbus Sueuos Sicambrosq; dedētes se traduxit in Galliā: atq; in proximis rheno agris collocauit. nec vlli genti sine iustis & necessariis causis bellū intulit. Virtutis autē moderationisq; fama Indos etiā ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiā suā populiq; Ro. vltro per legatos petendā. Parthi quoq; Armeniā vēdicanti facile cesserūt: & signa militaria quæ M. Crasso ademerant: reposcenti reddiderūt: obsidesq; insuper obtulerūt. In cuius rei memoriā signatus est ille nūmus cuius supra mētio facta est. Deniq; pluribus quondā de regno cōcertantibus non nisi ab ipso electū cōprobauerunt. auctor Tranquillus. Strabo autē de Syria loquēs in. xvi. Parthi (inquit) primū quidē amicitiā Romanorū exoptantes: Crassum eos vltro lacessentē bello vlti sunt. nec minorē & ipsi cladē rettulerūt: cū idē ausi essent Pacoro i Asiā cū exercitu misso. Antonius aūt hortatore Armenio vsus: proditus infœliciter rē gessit. Pacori aūt successor Phraates vsq; adeo Cæsaris augusti amicitię cupidus fuit: vt trophęa ei remitteret quę de Crasso Parthi pridē statuerāt: & euocato ad colloquiū Titio tūc Syriæ prefecto quatuor ei legitimos liberos obsides daret. ὁ δ᾽ ἐκεῖνον διαδεξάμενοσ φραάτησ τοσοῦτον ἐσπούδασε περὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸσ καίσαρα τὸν σεβαστόν: ὥστε καὶ τὰ τρόπαια ἔπεμψεν ἃ κατὰ τῶν ῥωμαίων ἀνέστησαν παρθυαῖοι, καὶ καλέσασ εἰσ σύλλογον τίτιον τὸν ἐπιστατοῦντα τῆσ συρίασ, δ΄, παῖδασ γνησίουσ ἐνεχείρισεν ὁμήρουσ αὐτῷ. Post Actiacā autē victoriā quātū opes Romanę creuerint ex Trāquilli verbis intelligere licet. Inuecta (inquit ille) vrbi Alexandrino triūpho regia gaza tātā copiā rei nūmarię effecit: vt fœnore diminuto plurimū agrorū preciis accesserit. senatorū censum ampliauit: ac pro octingētorū millium summa duodecies sestertiū taxauit. suppleuitq; nō habētibus. Congiaria populo frequēter dedit. sed diuersę fere summę. modo quadragenos: modo tricenos: nōnūq̄ ducenos quinquagenosq; nūmos. ac ne minores quidē pueros pręteriit: q̄uis nō nisi ab vndecimo ætatis anno accipere cōsueuissent. frumētū quoq; in Annone difficultatibus sępe leuissimo: interdū nullo precio viritim admensus est. Hic si reputare velim q̄ti cōgiariū vnū ducenorū nūmorū cōstiterit illi principi: vereor ne fidē detrahā historię. Legitur aūt apud Euse-

Parthi.

Cōgiaria Augusti.

Liberalitas Augusti :-

bium in chronicis post triumphũ Actiacum Romæ censu acto inuenta esse Romanorũ ciuiũ quadragies semel centena & sexaginta millia. Domino aũt nostro iam nato & adolescente Augustũ cũ Tyberio quẽ sibi in filiũ adoptauerat: censum Romæ egisse: & inuenisse capitũ Romanorũ ter & nonagies centena & septuaginta millia.fac igitur (vt omnia intra fidem statuã) vicies centena millia ciuiũ fuisse ad congiariũ nomina dantiũ: quod ipsum ducenũ tantũ nũmũ fuerit:id est quinquaginta denariorũ seu selibrę Romanę: oportuit decies cẽtena millia pondo argẽti congiariũ cõstitisse: quod nos centies cẽtenis millibus æstimare solemus.ꝙ si ducenũ quinquagenũ nũmũ cõgiariũ statuamus:vicies & quinquies cẽtena millia aureorũ ad summã illã accedent. Perge porro:& fac quadragies centena millia ciuiũ fuisse: & ducenties quinquagies centenis millibus id congiarium necessario æstimabis.Orosius li.vi. Augustũ post legiones in Sicilia a Põpeio receptas.xxx.millia seruorũ dominis restituisse tradit. & quatuor & quadraginta legiones ad tutelã imperii ꝑ prouincias instituisse.Trãquillus de hoc ita scribit.ex militaribus copiis legiones & auxilia prouinciatim distribuit. classem Miseni & alterã Rauennæ ad tutelã superi & inferi maris collocauit.& post aliquot versus. Quicquid autẽ (inquit) vbiq; militũ esset:ad certã stipendiorũ ꝑmiorũq; formulã astrinxit: definitis pro gradu cuiusq; & tẽporibus militię & cõmodis missionũ: ne aut ætate & inopia post missionẽ sollicitari ad res nouas possent. vtq; perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuẽdos eos prosequẽdosq; suppeteret: ærariũ militare cũ vectigalibus nouis cõstituit. Strabo li.xvi.de Beryto loquẽs quæ est in Syria. ἅυτη κατεσπάσθη μὲν ὑπὸ τρύφωνος. ἀνελήφθη δὲ νῦν ὑπὸ ῥωμάιων: δεξαμένη δύο τάγματα: ἃ ἵδρυσεν ἀγρίππας ἐνταῦθα. Hæc euersa a Tryphone nunc a Romanis restituta est: duas legiones admittẽs quas in ea Agrippa collocauit.illa est Berytus Colonia cuius meminit Vlpianus in pãdectis titulo de cẽsibus in principio. Apud Straboñe latinũ barutus vbiq; legitur. credo quia sic hodie vocitatur.Idẽ li.xvii.de Aegypto loquẽs in prouinciã redacta. ἔστι δὲ καὶ στρατιωτικοῦ. γ΄. τάγματα. ὧν τὸ ἓν κατὰ τὴν πόλιν ἵδρυται. τὰ δ᾽ ἄλλα ἐν τῇ χώρα. χωρὶς δὲ τούτων ἐννέα μὲν εἰσὶ σπεῖραι ῥωμαίων. τρεῖς ἐν τῇ πόλει. τρεῖς ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς αἰθιοπίας ἐν συήνῃ φρουρὰ τοῖς τόποις. τρεῖς δὲ κατὰ τὴν ἄλλην χώραν. εἰσὶ δὲ καὶ ἱππαρχίαι τρεῖς. Copiarũ autẽ militariũ tres sunt legiones: quarũ vna in vrbe collocata:reliquę duę per regionẽ dispositę.& ꝑter has nouẽ cohortes Romanæ. ternę in vrbe.ternę in finibus Aethiopię ad Syenẽ pro locorũ ꝑsidio. & tres per regionẽ sparsę. & insuper tres equitũ turmę opportunis locis dispositæ. Libro aũt quarto in mẽtione Britannię pacatã illã prouinciã vna tantũ legione cõtineri in officio dicit:& paruo equitatu. τοὐλάχιστον μὲν γὰρ ἑνὸς τάγματος χρήζοι ἂν καὶ ἱππικοῦ τινός. li.iii.de Hispania loquẽs: Bętica (inquit) plebi attributa est.ad quã prætor mittitur:qui legatũ habet & quęstorẽ ἔχων πρεσβευτήν τε καὶ ταμίαν. & post aliq̃to. ἡ λοιπὴ δέ: αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἡ πλείστη τῆς ἰβηρίας ὑπὸ τῷ ὑπατικῷ ἡγεμόνι στρατίαν ἔχοντι ἀξιόλογον τριῶν που ταγμάτων. Reliqua autem Iberiæ pars (hæc autem est plurima) a consulari viro regitur: memorabilem exercitum habente:ad tres circiter legiones. In Germania non mediocres fuisse copias oportuit: cum Tranquillus dicat Varium cum tribus legionibus &

X'iiij.legiões sub Augusto.

4160000

Variana clades sub Augusto.

auxiliis in Germania cęsum. unde Variana clades dicta. de qua Pli. l. vii. Iuxta hæc & Variana clades: & maiestatis eius fœda suggillatio. Strabo in Cheruscis hoc contigisse tradit. Ex pdictis coniectura facienda in vniuersam Ro. imperii amplitudinē. Huic principi reges amici & socii populi Ro. singuli in suo quisq; regno Cæsareas vrbes condiderunt: vt auctor est Tranquillus: & cuncti simul ædem Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere cōmuni sumptu destinauerunt: genioq; eius dedicare. ac sępe regnis relictis: non Romæ modo sed prouincias peragranti quotidiana officia togati ac sine regio insigni more clientum præstiterūt. Quo quid posset honorificētius homini contingere non video: a rebus quidem humanis. Ad extremū moriēs legauit Po. Ro. quadringenties: tribubus tricies quinquies: id est vnicuiq; tribui centena sestertia (quinq;. n. & triginta tribus erant Romanæ vt ex Cicerone nouimus de lege agraria contra Rullum). prætorianis militibus singula millia nummū. cohortibus vrbanis quingenos: legionariis trecenos nūmos. Quam summā repræsentari iussit. nam & confiscatā semper repositāq; habuerat. reliqua legata varie dedit: produxitq; quædam ad vicies sestertiū. quibus soluendis annuū diem finiit. nec plus peruenturū ad hæredes suos q̃ millies & quingenties professus: q̃uis. xx. proximis annis quaterdecies millies ex testamētis amicorum percepisset: quod pene omne cum duobus paternis patrimoniis: cæterisq; hæreditatibus in remp. absumpsisse auctor Tranq. Diximus supra auctoritate Orosii quatuor & quadraginta legionibus Augustum rem Romanam tueri instituisse: idq; argumentis haud leuibus credendum esse collegimus. Si plenę igitur legiones fuerūt: id est denis cohortibus constantes: quarum prima millenaria: reliquæ quingenariæ esse solebant: pręter equitum alas: q̃tum numerum hominū in tot legionibus fuisse dicemus? nā eas non plenas fuisse sub mortem Augusti Christo domino nostro recēs e virgine nato credibile non est: cum omnia pene pacata essent: & in locū demortuorū succenturiari facile posset: præsertim sub eo principe qui rem militarem seuerissime rexit: & copiarū militariū breuiariū quod & pyctaciū dicitur apud sese habuisse dicitur. Sed fuerint sane legiones quatuor & quadraginta: nō iustę plenęq;: sed quaternū tantū milliū singulę: vt legionariorū perditum centū & septuaginta sex millia fuerint: vt trecenos nummos singuli acceperint: hæredibus hoc legatum cētum & triginta duobus millibus pondo argenti stetit. hoc est tredecies centenis ac viginti millibus aureorum. quibus si nunc addamus prætorianas & vrbanas cohortes & equitatū: nescio q̃ magna summa accessura sit. legatum autem populo & tribubus factum paulo minus vndecies centenis millibus valet. quod ad hæredes peruenit: tricies septies cētenis & quinquaginta millibus æstimari debet. In varia legata nō dubito ingētē summā absumptā. pter congiaria autē q̃ supra retulimus in vita sępe dedisse: (nam frumētationes ternas in anno quaternorum mēsium: ne plebs frumētandi causa ab vrbe & negociis auocaretur: ex ærario publico institutas esse existimo). pręter largitiones inquā prædictas etiā opera publica plurima & magnifica extruxit: in quibus priuatas propriasq; opes absumpsisse se elogio vltimo testatus est. ex iis pręcipua sunt forum cum æde Mar-

Testamentū Augusti.

44 legionibus Augustus imperium tueri iussit

10 cohortes in vna legione

Opera publica ab Augusto extructa.

tis vltoris in honorem confecti pharsalici belli: ob vltionem cędis Cæsarianę suscepti:quo nomine etiam nummus percussus visitur.ædes tonãtis Iouis in Capitolio. templum Apollinis ea parte palatinæ domus excitatum quam ful mine ictam desiderari a deo aruspices pronunciarant. addita porticus cũ bibliotheca latina græcaq;.quo loco iam senior sępe etiam senatũ habuit:decuriasq; iudicum recognouit. Quędam etiã opera sub nomine alieno nepotum scilicet & vxoris sororisq; fecit:vt porticum basilicãq; Lucii & Caii. Item Porticus Liuiæ & Octauiæ theatrũq; Marcelli.sed & cæteros principes viros:vt pro facultate quisq; vel monumentis vel nouis vel refectis & excultis vrbem adornarẽt:adhortatus est:multaq; a multis extructa sunt:sicut a Martio Philippo ædes Herculis musarũ.a.L.Cornificio ædes Dianæ.ab Asinio Pollione atrium libertatis.a Munacio Planco ędes Saturni.a Cornelio Balbo theatrũ: a Statilio Tauro amphitheatrum.a Marco vero Agrippa complura & egregia.Idem princeps aduersus incendia excubias nocturnas vigiliasq; commẽtus est.ad coercendas inundationes alueum Tyberis laxauit: ac repurgauit: completum olim ruderibus & ædificiorum prolapsionibus coarctatũ. Quo autem facilius vndiq; vrbs adiretur: desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda:reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternẽdas distribuit.ædes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit:easq; & cæteras opulẽtissimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis sexdecim millia pondo auri gemmasq; & margaritas quingẽties sestertium vna donatione contulerit.quę omnia auctore Tranquillo nouimus. sexdecim millia pondo auri æstimatione nostra (quæ est centum duodecim aureorum & semissis in singula pondo) duodeuicies centena aureorum millia valent.& quingenties sestertium duodecies centena & quinquaginta millia. fit in summa huius donationis tricies centena & quinquaginta millia aureorum.Cum hęc & multo plura fecisset:paulominus (vt diximus) quadragies centena millia hæredibus reliquit: cum tanta etiam legata reliquerit.cum interim (quod mireris) ærarium publicum non attigerit.quod non suum (vt plęriq; sequentium principum:) sed populi esse voluit. Tria enim volumina cum testamento suo reliquit. vnum in quo mãdata de funere suo complexus est: alterum indicem rerum a se gestarum. tertium breuiariũ totius imperii: quantum militum sub signis vbiq; esset: quãtum pecuniæ in ærario & fiscis & vectigaliorũ residuis: & eorũ seruorũ libertorũq; nomina a quibus ratio exigi posset:vt auctor est Trãqllus.Hic nescias vtrũ magis mirere:potẽtiãne & opulentiã Romani imperii hac ætate inauditã & incredibilẽ: an principis frugalitatẽ & diligentiã: qui tãta opera efficere: tot sumptus tolerare:tãtisq; summis testari potuerit.Spartianus auctor est Hadrianũ ãteq̃ Antoninũ Piũ adoptasset: Ceioniũ Cõmodũ adoptasse. ob cuius adoptionẽ Circẽses ludos dedit:& donatiuũ populo ac militibus.Quẽ cõsulẽ designatũ cũ minus sanũ videret:sępissime dictitabat:in caducũ parietẽ nos inclinauimus:& perdidimus quater millies sestertiũ quod populo & militibus pro adoptione Cõmodi dedimus.Hęc summa a nobis cẽties cẽtena millia aureũ nostrorum æstimatur. Is princeps cũ magnificẽtissimus videri vellet:& a nullo magnificentia supe-

rari:cum Phrasmeni Iberorũ regi ĩgẽtia dona dedisset:& ipse vicissim ab eo visenda accepisset: & inter alia auratas chlamydes: ipse irridendis eius regis donis:trecentos noxios cum auratis itidẽ chlamydibus in arenã misit cũ feris depugnaturos:aut a feris laniandos. Idem Spartianus alio libro de supra dicto Cõmodo loquens qui Aelius Verus post adeptionẽ dictus est:pro eius (inquit) adoptione infinitã pecuniã populo & militibus Hadrianus dedit. Sed cũ eũ videret homo argutior ægerrimę valitudinis : ita vt scutũ solidius iactare nõ posset:dixisse fertur:ter millies perdidimus quod excercitui populoq; pro eo dependimus . Sed quater (vt arbitror) hic vt supra legendũ est. Quin & illud mirari magnopere quis possit : ꝙ Augustus testamẽto suo inseruit: se viginti annis proximis quaterdecies millies ex testamentis amicorũ percepisse. quã summã nõ minorẽ quinquies & tricies centenis myriadibus aureorũ coronatorũ esse autumo. hoc est trecenties & quinquagies centenis millibus.hæc.n.& huiuscemodi credi nõ possunt ab iis qui Romanorũ opes publicas priuatasq; animo nõ conceperunt. Quotus autẽ quisq; intra annos octingẽtos cõcepisse dici potest?Multa iam diximus de Crasso.de Põpeio.de Cæsare & aliis permultis qui ciuile fastigiũ nõ excesserũt . Vidimus etiã quibus Romanorũ victoriis luxuria Asitica admissa sit in vrbẽ & Italiã. Pli.igitur li.xxxiii.de copia argenti loquẽs ita inquit.Scimus lectos mulierũ iãpridẽ totos operiri argẽto:& triclinia quædã.quibus argẽtũ addidisse primus traditur Follio eques Romanus:nõ vt operiret aut deliaca specie faceret: sed punica. Idem & aureos fecit.nec multo post argentei deliacos imitati sunt.quæ omnia expiauit bellũ ciuile Syllanũ.Paulo eñ ante hæc facta sunt. lancesq; cẽtenis libris argenti:quas tunc super quingẽtas numero Romæ fuisse cõstat: multosq; ob eas proscriptos dolo concupiscẽtiũ.Erubescant annales qui bellũ talibus viciis imputauere . nostra ætas fortior fuit Claudii principatu.seruus eius Drusillanus nomine Rotũdus:dispẽsator Hispaniæ citerioris:quinquagenariam lancem habuit : cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat:& comites eius octingentas quinquaginta octo librarum.quinquagenariam in omnibus libris legitur:sed tamen quingenariam lego.sensus.n.omnino ita poscit.Idem.Delphinos quinis millibus sestertium in libras emptos.C. Gracchus habuit.L.vero Crassus orator duos scyphos Mẽtoris artificis manu cęlatos sestertiis centũ. confessus est tamẽ nũq̃ se iis vti propter verecundiam ausum.sicut eundẽ sex millibus sestertiũ in libras vasa empta habuisse. sestertia centũ duobus millibus & quingentis aureis a nobis æstimãtur.magnificam autẽ æstimatricem cęlaturę eam ætatẽ esse oportet:quę vasa cęlata in singulas libras senis sestertiis emeret: id ẽst cẽtũ & quinquaginta aureis nostris.Idem lib.xxxvi.de luxuria Romanarũ ædiũ loquitur : quã repente inuasisse vrbem significare volens:parua sunt (inquit) cũcta quæ diximus: & omnia vni comparanda miraculo anteq̃ noua attingã.M.Lepido. Q.Catulo Conss. vt constat inter diligẽtissimos auctores domus pulchrior nõ fuit Romę q̃ Lepidi ipsius:at Hercule intra annos.xxxv.eadẽ centesimũ locũ nõ optinuit.Computet nunc in hac ęstimatione qui volet marmorum molem:opera pictorum:impendia regalia:& cum pulcherrima laudatissimaq; certãtes cen-

Pli.locus.

25
100
2500

Magnificę ędes Romæ.

tum domos:posteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas.Idem lib.xvii. Nobilissimarum gẽtium ambo Crassus atq; Domitius censurã post consulatum simul gessere:anno conditæ vrbis sexcentesimo sexagesimo secũ do:frequentem iurgiis propter dissimilitudinem morũ.Tunc.Gn.Domitius vt erat vehemens natura:præterea accensus odio quod ex æmulatione auidissimũ est:grauiter increpuit tanti censorem habitare:pro domo eius millia nũ morum identidem promittens. at Crassus vt præsens ingenio semper & faceto lepore solers: cõcedere se respõdit exceptis sex arboribus.at ne vno quidem denario si adimerentur:emptã volente Domitio:Crassus: vtrũ ne igitur ego sum (inquit) quęso Domiti exemplo graui: & ab ipsa censura mea notãdus:qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter habitẽ? an tu qui sex arbores æstimes? eæ fuere loti:patula ramorũ opacitate lasciuę. Valerius li.ix.Gn.Domitius.L.Crasso collegę suo altercatiõe orta obiecit ꝙ columnas Hymetias in porticu domus haberet: quẽ quũ continuo Crassus quãti ipse domũ suã æstimaret:interrogaret:atq; vt respondit sexagies sestertio:quo ergo (inquit) minoris fore æstimas si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio inquit Domitius. Tũc ait Crassus:vter igitur luxuriosior est. ego ne qui decẽ columnas centum millibus nummũ emi:an tu qui decem arbuscularum vmbram tricies sestertium summa compensas? Tricies sestertiũ Omnibonus pro.xxx.sestertiis intellexit cum aperte sensus refragetur. Ex his verbis Valerii intelligimus numerũ in Plinio deesse.Valerius enim ante Plin. fuit.In antiquissimo codice sic scriptũ inueni:pro domo eius ħs promittens. quod significat sestertium:sed numerus deest: quem numerum cũ librarii vel emendatores non perciperent millia nummorum subdiderunt.In eodem codice nõ cõcedere sed addicere legitur:quod mihi placuit. Verũ eas columnas hymetias Plin.lib.xxxvi.duobus in locis non decem sed sex fuisse dicit.ꝙ si domus Crassi sexagies sestertium æstimata fuit ab inimico: ita vt ne tãti quidẽ Crassus addicere voluerit quin arbores inde tolleret: quid existimabimus de aliis quæ postea factę fuerũt? Siquidem.L.Crassus æqualis.Q.Catuli fuit:cuius paulo ante mẽtio facta est ex Plinio. hoc autẽ ex verbis Plinii intelligimus in eodem.xvii.Crassus (inquit) orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica.sed aliquãto pręstãtior in eodẽ palatio.Q.Catuli qui Cimbros cũ Mario fudit:multo vero pulcherrima cõsensu omniũ ætate ea in colle viminali.C.Aquilii equitis Romani:clarioris etiã tum iuris ciuilis scientia:cũ tamen obiecta Crasso sua est.hactenus Pli.Si ergo Crassus censor ipse centũ & quinquaginta millibus aureorũ nostrorũ habitauit: (tanti enim sexagies sestertiũ esse dico) nec tamen pulcherrimã tum habuit:& quæ tunc pulcherrima domus fuit Romæ:post.xxxv.annos centesimã pulchritudinis notã nõ optinuit: quãtam magnificentiã ædium Romanarum luxuriæ tempore concipiemus cũ nulla iam cẽsura timeretur? Is enim est Crassus dialogis Ciceronis de oratore nobilitatus: quem Cicero meminisse potuit nõ vidisse: & qui vasa argentea senis sestertiis in libras empta habuit. Cicero autẽ ipse non minoris quinquaginta millibus aureorum coronatorum habitauit. Gellius lib. vndecimo,Cicero cum emere vellet in palatio domũ:& pecuniam impræsens

L.Crassus orator.

Ciceronis domus.

non haberet: a Publio Sylla qui tum reus erat mutuo sestertium vicies tacite accepit. ea res tamē priusq̄ emeret prodita in vulgus exiuit: obiectūq; ei est ꝙ pecuniā domus emēdę causa a reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus: accepisse se negauit: ac domū quoq; se empturum negauit: atq; adeo (inquit) verū sit accepisse me pecuniam si domū emero. sed cū postea emisset: & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis obiiceretur: risit satis: atq; inter ridendum: ignoratis (inquit) prudentis & cauti patrisfa. esse quod emere velit empturū sese negare propter cōpetitores emptionis. hactenus Gel. Tanti autē æstimatā fuisse senatus etiā decreto Cicero ipse testis est: scribens ad atticū li. iiii. & de euentu actionis eius loquens quā pro domo sua habuit: quæ hodie inter alias orationes extat. Secuta est (inquit) contentio de domo. Diximus apud pontifices: acta res est accurate a nobis: et si vnq̄ in dicēdo fuimus aliquid: tum profecto doloris magnitudo vim quādam nobis dicendi dedit. senatuscons. factū est id quod ad te misi: nobis superficiē ædiū consules de consilii sententia æstimarūt sestertiū vicies: cætera in re valde liberaliter. tusculanā villam quingētis millibus. Formianū sester. ducētis quinquaginta millibus. quę æstimatio nō modo vehemēter ab optimo quoq;: sed etiā a plebe rephenditur. Dices quid causæ fuit? dicūt illi quidem pudorē meum: ꝙ neq; negarim neq; vehemētius postularim. Sed non est id. nam hoc quidē etiā profuisset. verū iidē mi Tite Pōponi: iidē inq̄ illi quos ne tu quidē ignoras: qui mihi pennas inciderant: nolūt easdē renasci. His verbis apparet domus superficiē vicies sestertiū Ciceroni æstimatam etiā ab iis hominibus qui Ciceronē crescere nolebant. ea autē æstimatio facta est propter. P. Clodiū qui plebiscito obtinuerat cū tribunus plebis esset vt Cicero in exiliū pelleretur: & bona eius publicarentur: quo facto disturbāda ædificia & ad solū diruēda curauit. Cicero aūt reuersus obtinuit vt publice damnū illud sarciretur. huic æstimationi fidem facit Sallustius in inuectiua oratione quā in Ciceronē habuit: his verbis. Domū ipsam tuā vi & rapinis funestam tibi ac tuis cōparasti: videlicet vt nos cōmonefacias q̄ conuersa respublica sit: cū in ea domo habitaris homo flagitiosissime: quę. P. Crassi viri clarissimi fuit. & post paulum ita subdit. Sed vt opinor illa te magis extollūt quæ post cōsulatū cū vxore de republica cōsuluisti. cum legis Plauciæ iudicia domi faciebatis: ex coniuratis alios pecuniæ cōdemnabas: cū tibi alius Tusculanā: alius Pōpeianā villā ædificabat: alius domū emebat. qui vero nihil poterat: hic erat calūniæ proximus. hic oppugnatū domū tuam venerat: aut insidias senatui fecerat. deniq; de eo tibi cōpertū erat. Quę si tibi falsa obiicio: redde rationē quātū patrimonii acceperis: quid tibi litibus accreuerit: qua ex pecunia domū paraueris: Tusculanū & Pōpeianū infinito sūptu exædificaueris: aut si retices: cui dubiū potest esse quin opulētiā istā ex sanguine & miseriis ciuiū parauerist Ex his verbis satis apparet vicies sestertiū magnā pecuniā fuisse: nec immerito Ciceronē cōquestū apud Atticū: ꝙ Tusculanū suū ædificiū quingētis sestertiis æstimatū esset: q̄ nos duodecim millia & qngētos aureos esse dicimus. Sallustius. n. infinito sumptu ædificatū esse obiecit. Blondus lib. ix. Romę triūphātis: in quo libro vrbis Romæ Romanorūq; magnificētiā diligēter magis q̄ docte osten-

disse videtur:ait obseruasse in epistolis Ciceronis Ciceronē villas duodeuiginti numero habuisse:in queis præcipuas tusculanā:formianā:arpinatem: ancanam & Pompeianā.quas tamen eum simul possedisse non credo:nec ipse Blōdus affirmat.Cicero in oratiōe pro.M.Cælio.sumptus vnius generis obiect9 est habitationis.xxx.millibus dixistis eū habitare. ex hoc loco cōiici potest magnam esse pecuniam.xxx.sestertia:& præterea exemplum habemus quāti domus locarentur anniuersaria mercede.xxx.sestertia ego septingētos quinquaginta aureos nostros esse dico.Ipse in oratione ꝓ domo sua quodā in loco ita inquit.nihil erat latū de me:non adesse eram iussus:non citatus affuerā:eram etiam tuo iudicio ciuis incolumis.cuius domus in Palatio:villa in Tusculano: altera ad alterum consulem trāsferebatur:senatus consules vocabat:columnę marmoreę ex ædibus meis inspectante populo Ro. ad socerum consulis portabantur.Sed emendādus locus in quinto epistolarū:vbi ad.P. Sestiū scribēs ita inquit.Ego tua gratulatiōe cōmot9:quod ad me pridem scripseras velle te bene euenire quod de Crasso domum emissem.emi eam ipsam domum millibus nūmum.xxxv.aliq̄to post tuā gratulationem.Itaq; nūc me scito tantū habere ęris alieni vt cupiam coniurare si quisq̄ recipiat.Huiuscemodi mēda est in.xi.in epistola Decimi Bruti ad Ciceronē . Cū ad rēp.liberandā accessi mihi fuit sestertium quatuor millibus amplius.septenum legionū numerū alo : qua difficultate tu arbitrare.Verum illic tricies quinquies sestertium legendū puto.si.n.superficies vicies ęstimata est:potuit area quidecies addere ad preciū. huiusmodi ædificia damnosa ambitione exædificata taxans Sallust. in Catil. ita inquit.Operæprecium est cū domos atq; villas cognouerit in vrbium modum ędificatas:visere templa deorum quæ nostri maiores religiosissimi mortales fecere.Ciceronem autem tanti domum emere potuisse argumentum est id quod ipse in secūda Antoniana dicit.Hęreditatem mihi negasti obuenisse: vtinam hoc tuū verū crimen esset.Ego eñ amplius sestertium ducenties acceptum hæreditatibus rettuli.q̄q̄ in hoc genere fateor feliciorem esse te.me nemo nisi amicus fecit hęredem:vt cū illo cōmodo quod erat:animi quidem dolor iungeret͛. te is quem nunq̄ vidisti.L.Rubrius Cassinas fecit hæredē. Quibus verbis Antonium vt testamentarium taxat.quanta autem sit pecunia ducenties sestertiū ex eo coniiciēdū relinquit͛ quod Cornelius Nepos in vita Pōponii attici scribit his verbis. Habebat auūculū Cæciliū equitem Ro.familiarem.L.Luculli.diuitē.difficillima natura.cuius sic asperitatē verit9 est: vt quē nemo ferre posset:huius sine offensione retinuerit beneuolentiam. quo facto tulit pietatis fructum.Cæcilius enim moriens testamento adoptauit eum:fecitq; hæredem ex dodrante.ex qua hæreditate accepit circiter cēties sestertiū. & infra.Cum tanta inquit pecuniæ facta esset accessio nihil de quotidiano victu mutauit.nihil de vitæ consuetudine.tantaq; vsus est moderatione:vt neq; in sestertium vicies quod a patre acceperat:parum se splēdide gesserit:neq; in sestertiū centies͛ affluētius vixerit q̄ instituerat:pariq; fastigio steterit in vtraq; fortuna.nullos habuerit hortos:nullam suburbanā aut maritimā sumptuosam villā.neq; in Italia:præter ardeatinū & Nomentanum rusticum prædiū. omnisq; eius pecunię redditus constabat in epiroticis & vrbanis possessioni

Pōponi⁹ attic⁹ Ciceronis familiarissimus.

bus: ex quo cognosci potest eum vsum pecunię non magnitudine sed ratione metiri solitum. Hic est Pomponius atticus Ciceronis familiarissimus: ita vt Quintus frater ei charior non fuerit: cui rei (vt eiusdem Cornelii verbis loquar) indicio sunt volumina multa epistolarum a cōsulatu eius vsq; ad extremum tempus ad Atticum missarum. quæ qui legerit nō multū desiderabit historiā cōtextā eorum temporum. Qui Ciceroni in omnibus eius periculis singularem fidem præbuit. Cui ex patria fugiēti sestertia ducēta & quinquaginta donauit: quę nos sex millibus & ducentis quinquaginta aureis nostris ęstimamus. Ex prædictis luculentū mihi documētū sumi posse visum est ad ea q̄ agimus intelligēda. Si em̄ eques Ro. splendide vixit in vicies sestertiū: ita vt in prædiorum tantū fructu nō etiā fœnore redditū pecuniæ constitueret: oportet omnino magnā fuisse pecuniā vicies sestertiū: pręsertim cū is vna donatione in Ciceronē tantā pecuniā cōtulerit. eodē pertinet id quod ab eodē auctore dicitur: nec id (inquit) præteribo: q̄q̄ leue visum iri putē. cū in primis lautus esset eques Ro. & non parū liberaliter domū suā oīm ordinū hoīes inuitaret: scimus nō amplius q̄ terna millia æris peræque in singulos mēses ex ephemeride eum expēsum sumptui ferre solitū. atq; hoc nō auditū sed cognitū p̄dicamus. sæpe em̄ propter familiaritatē domesticis rebus interfuim⁹. terna millia æris mille ac ducentos sestertios nūmos valēt: id est ære nostro triginta aureos. Sic in dies singulos Pomponi⁹ aureū vnū nostrū in sūptu domestico impendebat. quod intelligo de pulmētario sumptu: q̄ppe elegās ille fuisse dicit̄: etsi nō magnificus: splendidus etsi nō sumptuosus. vsus est em̄ (vt inq̄t idem Cornelius) familia si vtilitate iudicādū est: optima. si forma: vix mediocri. nāq; in ea erāt pueri literatissimi anagnostæ: optimi & plurimi librarii: vt ne pedissequus quidē quisq̄ esset qui non vtrunq; horū pulchre facere posset. pari modo artifices cæteri quos cultus domestic⁹ desiderat apprime boni. Anagnostas Cornelius appellat pueros legēdi peritos: quibus Pōponius sup̄ cōuiuiū vtebatur: vt pleriq; Romanorum. nemo (inquit) in eius conuiuio aliud acroama q̄ anagnosten audiuit. Verum ex prædictis apparet fructuosam Ciceroni atq; etiam auriferam eloquentiā fuisse: omnes. n. artes olim magno cū splendore exercebant̄. Non omittendū illud quod caput amputatū parēti eloquētiæ Romanæ: decies sestertium ab Antonio triūuiro æstimatum est: id est q̄nq; & viginti millibus aureorū nostrorum. auctorem enim Appianū habemus in. iiii. ciuilium bel. qui ducēta & quīquaginta millia drachmarū Popilio lænæ pro capite Cicerōis Antoniū dedisse scripsit. tāti caput eloquētiæ ab inimico æstimatum est. diximus supra Isocratē dicendi pręceptorē orationē vnā talētis viginti vendidisse. Theombrotū medicū Antiochū regē talentis centū sanasse. Apellē pictorē sed literarū peritū Alexādrū regem viginti auri talentis pinxisse: quāti hodie ducat⁹ nō mediocris emi possit. Singula em̄ talenta auri non minus senis millibus septingenis & quīquagenis solatis nostris valuerūt. Aristoteles Speusippi pauculos libros tribus talentis emit: vt auctor est Gel. Quanti igitur emptos existimamus libros Aristotelis & Theophrasti: quos Strabo lib. xiii. ab Appellicone Teio magno argento redemptos esse tradidit: tineis iam & situ corruptos: vtqui iamdiu in terram obruti fuerant. Plinius

Anagnostæ serui.

Caput Ciceronis quāti æstimādū sit

Talentu auri [illegible] 6750 [illegible]

auunculus collectanea ſua quadringẽtis ſeſtertiis vendere noluit:vt auctor eſt
Pli.Iunior libro.iii.epiſtolarum his verbis.Perire eñ omne tempus arbitraba
tur quod ſtudiis non impartiretur.Hac intentione tot iſta volumina peregit.
electorũq; cõmẽtarios.c.x.mihi reliquit:opiſthographos quidem & minutiſ
ſime ſcriptos.qua ratione multiplicatur hic numerus. referebat ipſe potuiſſe
ſe cũ procuraret in Hiſpania vendere hos cõmentarios Largio Licinio.cccc.
millibus nummum.& tunc aliquãto pauciores erant.Quis nunc regum eme
re bibliothecam confertiſſimã decẽ aureorũ millibus velit:quanti a Plinio ci-
uis vnus priuatus regeſta quædã extemporanea licitari auſus eſt?Et Pli.tamẽ
tanti addicere noluit.Plinium aũt iuniorem diuitẽ fuiſſe multa eius epiſtolarũ
loca declarant.Imprimum in.vii.epiſtolarum ad Coreliam ſcribẽs ita inquit:
Tu quidem honeſtiſſime:ꝙ tam impenſe & rogas & exigis vt accipi a te iube
am precium agrorum non ex ſeptingentis millibus:quãti illos a liberto meo:
ſed ex nõgentis:quanti a publicanis partẽ vigeſimã emiſti. Inuicem ego & ro
go & exigo vt non ſolum quid te:verum etiam quid me deceat aſpicias.Et ex
his verbis & ex epiſtola paulo ſuperiore quam ad Fabatum ſcribit : apparet
eum ducenta millia nũmũ pro acceſſione precii cõtempſiſſe:emptrice etiam
hoc petente:ne ratum non habere videretur quod a liberto ſuo geſtum erat.
Idem ad Caninium.Equidem commodius nihil inuenio q̃ quod ipſe feci.nã ꝓ
quingentis millibus nummum:quæ in alimenta ingenuorum ingenuarumq;
promiſeram:agrum ex meis longe pluris actori publico publice mancipaui:
eundem vectigali impoſito recepi:tricena annua millia daturus.per hoc enim
& reipub.ſors in tuto:nec redditus incertus:& ipſe ager propter id quod ve-
ctigali longe ſupercurrit:ſemper dominum a quo exerceatur inueniet. ex his
verbis apparet Plin.patriæ ſuæ donaſſe annua ſeſtertia tricena : quæ a nobis
ſeptingentis & quinquaginta aureis æſtimantur:pro quingentis ſeſtertiis in
numerato:quæ pollicitatione patriæ facta debebat:id eſt duodecim millibus
& quingẽtis aureis.qua ratione paulo plus ſedecim millibus & quingẽtis ſin
gula millia annua æſtimauit.Idem libro.v.Saturninus qui nos reliquit hære-
des:quadrantem reip.noſtræ:deinde pro quadrante præceptionem quadrin
gentorum millium dedit.hoc ſi ius aſpicias:irritum:ſi defuncti voluntatẽ: ra-
tum & firmum eſt:mihi autem defuncti volũtas antiquior iure eſt. vtiq; in eo
quod ad communem patriam voluit peruenire.an cui de meo ſeſtertium de-
cies contuli: huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partẽ ex
aduentitio denegem?His verbis ſignificat decies cẽtena millia nummũ reip.
ſuæ antea dediſſe:& tum quadraginta millia cõdonare ꝑ præceptionẽ a ſe hę
rede relicta:quæ ſtricto iure cogi non poſſet ſoluere:quæ duæ ſummæ.xxxv.
millia aureorũ noſtrorum valent.Apud eũdem epiſtola quarta ad Traianum
liberalitatem ſeſtertii quadringenties pro quadragies legitur.magnam enim
eſſe pecuniam ex eo oſtẽditur:quod epiſtola alia ad eundem legitur. theatrũ
domine niceæ maxima iam parte conſtructum:imperfectum tamen:ſeſter-
tium vt audio amplius cẽties hauſit.Seruius grammaticus auctor eſt Virgi-
lium poetam tres libros æneidis ſuæ Auguſto recitaſſe:ſecũdũ quartum & ſe
xtum.ſed ſextum maxime ob Octauiam Auguſti ſororem Marcelli matrem:

Quãti Pli.cõmẽtarios ſuos vẽdere potuit.

Diuitię Plinii iunioris.

quem Marcellum Augustus sibi adoptauerat: qui periit anno decimo octauo valitudine correptus. hæc igitur Octauia cum recitationi interesset: & Virgilius ad carmina illa venisset circa finem sexti libri quæ Marcelli luctum describunt: defecisse illa dicitur cum ad illud ventum est: heu miserande puer si qua fata aspera rumpas tu Marcellus eris. ęgre autem refocillata Octauia silētiū Virgilio imperasse dicitur: & dena sestertia pro singulis versib9 dari iussisse: qui numero sunt vnus & viginti. quod si est verum: Virgilius paucis versib9 supra quinq; millia aureorum meruit. de hoc poeta ita inquit Seruius aut quicunq; fuit qui eius vitam scripsit: Bona autem cuiusdam exulātis non sustinuit accipere: possedit prope centies sestertium ex liberalitatibus amicorum: habuitq; domum Romæ in æsquiliis: q̄q̄ secessu Campanię sicilięq; plurimū vteretur. quæcunq; ab Augusto petiit repulsam nunq̄ tulit. parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat: quos iam grandis amisit. hæredem autem fecit ex quadrante Augustum. centies sestertium ducenta quinquaginta aureorum millia valet. quare non frustra Iuuenalis eius meminit vt copiosi in saty. septima. Qui autem diligenter reputauerit cōmoda magistratuum non modo in prouinciis sed etiam in vrbe: is non mirabitur: tam diuites quosdam fuisse. Argumentum eius rei ingens mihi videtur ambitus Romæ flagrantissimus. Cuius vnum exemplum sat erit ex Cicerone sumere lib. secundo epistolarum ad Quintum fratrem. Sic enim scribit. Ambitus rediit immanis. nunq̄ fuit par. non dico hyperbolas: vel sestertium centies cōstituūt in prærogatiuam pronunciare. res ardet inuidia. tribunitii canditati compromiserūt sestertiis. cccc. in singulos apud. M. Catonē depositis petere eius arbitratu. vt qui contra fecisset: ab eo cōdemnaretur. hic locus in impressis pridē libris corruptissime legebatur: in quib9 etiam numerus sestertiorum deerat. in recēs impressis: ne restitutus quidem satis est: quare a me citari integer nō potuit. male tamen sester. cccc. legi ex eo apparet ꝙ idem Cicero libro quarto ad atticum ita scribit de his comitiis loquens. Sequere nunc me in campum. ardet ambitus. fœnus ex triente idibus Quintil. factum erat bessibus. & post aliquot versus. Pompeius fremit. Queritur. Scauro studet. Sed vtrum fronte an mente dubitatur. exoche in nullo est. pecunia omnium dignitatem exęquat. Messala languet. nō quo animus desit aut amicis careat. Sed coitio. cos. & Pompeius obsunt. Candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros. apud eum sestertia quingena deposuerunt: vt qui a Catone damnatus esset: id perderet: & competitoribus tribueretur. si locus hic non mendosus est: supra qn gentis vel quingenis potius legi debet. sed si Plutarchus verum dixit: vtrobiq; corruptum est. Sic enim ab eo refertur historia in Catone minore. Hi vero qui magistratum petebant: cum singuli a largitionibus deterriti essent: in vnum conuenerunt: contuleruntq; singuli duodecim millia & semis drachmarum argenti: facta sponsione vt qui ex eis per largitionem peteret: id argentum perderet. arbitrumq; ad eam rem Catonem delegerunt & reliqua. duodecim millia & quingentæ drachmæ: quinquaginta sestertia faciunt non quingenta. Existimo autem Plutarchum ab aliquo exemplari deceptum quinquaginta pro quingenta intellexisse: nisi myriadas eum duodecim non millia

Aurei virgiliani versus.

Census Maronis.

Ambit9 Romę ingēs fuit ob cōmoda magistratuū.

scripsisse arbitremur vt singuli duodenas myriadas & quina millia deponerent.i.centenauicenaquina millia.vt ratio quadret ad nummum. Ciceroni em̃ potius credendum est. & alioquin parum fuisset in tanto ambitu tantulum deponere. Hanc historiam tetigit Plinius in præfatione. Cum apud Catonem (inquit) ambitus hostem:& repulsis tanq̃ honoribus ineptis gaudentem pecunias flagrantibus comitiis deponerent candidati: hoc se facere pro innocentia (quod in rebus humanis summum esset) profitebantur. Verũ enimuero ex verbis Ciceronis apparet:animosum illum fuisse ambitum:cum in tribum prærogatiuam centies sestertium pronunciare candidati non dubitarent.oportuit enim proportione & aliis tribubus aliquid diuidi quæ numero quinq; & triginta erant:aut certe tot tribubus quę ad renunciationem magistratus sufficerent.hoc ne falsum putetur tametsi creditu difficile:Cicero præfatiuncula fidem sibi præstruit:non dico (inquit) hyperbolas vel hyperbolos hoc est hyberbolice.vtroq; enim modo legitur.argumẽtũ etiã ingẽtis summæ est quod Cicero ambitum fœnus intẽdisse dicit & dimidio maius fecisse:hoc est ex triente bessale.Diximus in præcedẽtibus moris fuisse apud Romanos:vt ædiles & alii magistratus ludos vel munera magnifica facerent & ederẽt in theatro vel circo vel amphitheatro:quasi populo vniuersam quãdam mercedem soluentes ob lata suffragia.dedimus & magnificentiæ exempla:indicia omnino valida ad eam rem quam nũc ago probãdam.oportet em̃ magna fuisse commoda eius honoris qui tanti æstimetur.Nunc quanta fuerit potestas imperatorum in bello:& proconsulum pretorumq; in prouinciis suis:demonstrandũ est.Iamprimum Strabo lib.xii.de Cappadocia & Paphlagonia loquẽs a Pompeio certis finibus terminatis:ita inquit.ὕστερον δὲ οἱ τῶν ῥωμαίων ἡγεμόνες ἄλλους καὶ ἄλλους ἐποίησαν μερισμούς:βασιλέας τε καὶ δυνάστας καθιστάντες.καὶ πόλεις τὰς μὲν ἐλευθεροῦντες.τὰς δὲ ἐγχειρίζοντες τοῖς δυνάσταις. τὰς δ' ὑπὸ τῷ δήμῳ τῶν ῥωμαίων ἐῶντες. Postea autẽ Romanorũ duces alias atq; alias contributiones fecerũt:reges & dynastas constituentes: ciuitatumq; partim immunitate donarunt:partim potentatibus attribuerunt:partim etiam sub ditione Romana reliquerũt.Ex his verbis intelligimus nõ modo Põpeiũ post põticam victoriam hoc iuris vsurpasse: sed etiã alios imperatores ꝑ arbitrio suo statuere solitos de iis prouinciis quas armis domuerãt.exẽplũ eius rei luculentum est eodẽ libro.de quadã em̃ regione loquens campestri & feraci & pecore copiosa:ita inquit.Huius regionis partẽ Amasini obtinẽt:partẽ Pompeius Deiotaro dedit.vt Pharnaciæ & Trapezuntię adiacẽtia vsq; in Colchidẽ & minorẽ Armeniã:horũq; locoꝝ regẽ eũ creauit: cũ alias haberet hęreditariam a patre tetrarchiam Galatarum qui Tolistobogi dicuntur. καὶ τούτων ἀπέδειξεν αὐτὸν βασιλέα:ἔχοντα καὶ τὴν πατρῴαν τετραρχίαν.regem (inquit) horũ eum creauit.hic idem Pompeius Tigranẽ Armeniæ regem potentissimũ:sed victoria Pompeii fractum:ad se veniẽtem:& diadema suum ad pedes eius demittentem:& genibus aduolutum diadema resumere iussit: & in sella regia sedere:mulcta sex millium talentum irrogata vt Plutarchus auctor est:vt Appianus sex millibus talentum ab eo dono acceptis. Strabo rursus post aliquot chartas de Commanis ponticis loquẽs: quod sacerdotiũ Dianæ dicatũ erat.

Ptãs cõsulũ & pretorũ romanoꝝ q ductores erant exercituum.

Deiotarus.

παραλαβὼν δὲ πομπήιος τὴν ἐξουσίαν ἀρχέλαον ἐπέστησεν ἱερέα· καὶ προσώρισεν αὐτῷ χώραν δίσχοινον κύκλῳ, τοῦτο δ' ἐστὶν ἑξήκοντα στάδιοι πρὸς τῇ ἱερᾷ· προστάξας τοῖς ἐνοικοῦσι πειθαρχεῖν αὐτῷ. accepto autẽ imperio Pompeius Archelaũ ſacerdotio ꝑfecit. & regionẽ ei attribuit duorum ſchœnorũ in circuitu: quæ ſexaginta ſunt ſtadia ſacrã vrbẽ ambiẽtia. iuſſitq; eius incolas imperio eius parere. Sic eñ eum locum vertendũ puto: licet interpres tãtũdẽ agri ſacerdotio accreuiſſe Pompeii beneficio ĩtellexit. quale aũt fuerit aut q̃ locuples ſacerdotiũ ex eo intelligitur quod idem auctor ait his verbis. regum ponticorum tẽpore diebus feſtis qui Dianę ſacri erant: ſacerdos Cõmanorum diadema regiũ geſtabat: & ſecũdum regem honori habebatur. Cõmana aũt vrbs imperio eius ſuberat cum ſacris ſeruis qui Hieroduli dicebant᷑: numero nõ pauciores ſex millib9. i quos omnimodã poteſtatem habebat: præterq̃ vẽdẽdi. Cicero aũt hoc docet in. L. agraria contra Rullum: cũ dicit: nõ licere deceuiris a populo creatis ſtatuere de agro põtico & Mithridatico a Põpeio capto. Ita ne vero (inqt) hos agros regios Mithridatis: qui in Paphlagonia: q in Põto: q in Cappadocia fuerũt: cũ adhuc impator in bello verſetur: in locis aũt illis etiã nũc belli nomen reliquũ ſit: eos agros quorũ adhuc penes. Gn. Pompeium omne iudiciũ & ptãs more maiorũ debet eſſe: deceuiri vẽdẽt? Eodẽ ꝑtinẽt ea q̃ apud Lucanũ põpeius ipſe gloriat᷑ in ſecũdo pharſaliæ. cũ auxilia vndiq; euocanda diſſerit: filio ob id allegato. Hoc tñ verũ eſt ꝙ ea q̃ ab his imperatoribus ſtatuebant᷑ neceſſe erat ſenatuſcõſulto confirmari. id quod eodẽ in loco ſtrabo docet his verbis. διαπολεμήσας δὲ καὶ ἐπανελθὼν οἴκαδε· ἐξενίκησεν ὥστε τὰς τιμὰς ἃς ὑπέσχετο ὁ λεύκολλος τῶν ποντικῶν τισὶ· μὴ κυρῶσαι τὴν σύγκλητον. confecto aũt bello Romã reuerſus Põpeius: peruicit ne ea prẹmia q̃ Lucullus quibuſdam põticis primoribus pollicitus fuerat: a ſenatu confirmarẽtur. ἄδικον γὰρ εἶναι κατορθώσαντος ἄλλου τὸν πόλεμον· τὰ βραβεῖα ἐπ' ἄλλῳ γενέσθαι καὶ τὴν τῶν ἀριστείων διανομήν. Iniquum eñ eſſe bello eo ab alio cõfecto: in alterius arbitrio belli ꝓmia: & decorũ militariũ collationem manere. nemo aũt ignorat ponticum bellũ Lucullũ bona ex parte geſſiſſe. ſed cum ei Pompeius ante diem ſucceſſiſſet: conficere nõ potuiſſe. & Pompeium ex rebus geſtis Luculli triumphaſſe fortunæ iniquitate: q̃ Lucullũ ſummo fauore euectũ repẽte deſtituit: vt videre eſt Plutarchũ in Lucullo legẽtibus. Cauſam tñ ꝓbuit Cicero qui orationẽ ꝓ Põpeio habuit ad populũ cũ pręturã ipſe gereret: q̃ oratio pro lege Manilia inſcribit᷑. Ob hoc Lucullus reip. infenſus in ociũ ſe contulit: & ſingulari lautitia & ſplendore ſumptuũ vitã per omnẽ viuẽdi amœnitatẽ traduxit: ex ea prouincia ſummis opibus auctus. cũ tñ triũphi ſui die aureũ ſimulacrũ Mithridatis ſex pedũ longitudinis: clypeũq; gemmis conſertũ: cũ immani ſumma auri & argenti facti ſignatiq; in ærarium intuliſſet. Cicero in Piſonem præclari facinoris loco ponit ꝙ prouinciam contempſerit. Ego Antonium (inquit) collegam cupidum prouinciæ: multa in repu. molientem: patientia atq; obſequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam ſenatus auctoritate exercitu & pecunia inſtructam & ornatam quã cũ Antonio cõmunicaui: ꝙ ita exiſtimabã tẽpora reip. ferre: in cõcióe depoſui reclamãte Po. Ro. Idem cum prouinciam Ciliciam obtineret: ad Atticũ ſcribẽs de vitę ſuæ integritate: ipſe inquit in Aſiam profectus ſum Tharſo

Sacerdotiũ opimũ in ponto.

Hieroduli.

Lucullus.

Cicero ꝓuinciã depoſuit.

nonis Ianuariis. non me Hercule dici potest qua admiratione Ciliciȩ ciuitatum: maximeq̧ Tharsensium.postea vero q̃ Taurum transgressus sum:mirifica expectatio Asiæ nostrarũ diœcesum:quæ sex mẽsibus imperii mei nullas meas acceperat literas.nunq̃ hospitem viderat.Illud aũt tempus ante me fuerat in hoc quæstu. ciuitates locupletes ne in hybernis milites reciperent: magnas pecunias dabant.Cyprii talenta attica.cc.qua ex insula(non hyperbolicos loquor)nummus nullus me obtinente erogabitur.ob hæc beneficia quibus illi obstupescũt nullos honores mihi nisi verborum decerni sino. si hic numerus.cc.talenta vere apud Ciceronem legitur:(vt vere legi puto:) centũ & viginti millia aureorũ nostrorũ eo nomine lucri facere potuit si famã cõtempsisset.opulentã aũt Cyprũ olim fuisse ex eo cõiicimus:ꝙ Ptolemæo Cypri rege confiscato Cato qui Clodii factione ad colligẽdã eius gazã ablegatus est: septẽ millia talẽtum Romã deportauit ex auctione gazæ vt auctor est Plutarchus:q̃q̃ maior ob id pecunia fuisse videtur:ꝙ Cato aliq̃n in altercatione Põpeio obiecit se ex Cypro plus auri atq̧ argenti nullo exercitu detulisse:q̃ Pompeius ex omnibus triumphis concusso terrarũ orbe:ipse instructus ingẽtib9 copiis:intulisset in ærariũ.quo tempore Cyprus in prouinciam p̃toriã redacta est factione eiusdem Publii Clodii pulchri Ptolemæo infensi ob negatam ei pecuniam ad redemptiõis p̃cium cũ a piratis interceptus esset.quȩ historia a Strabone narratur in fine libri decimiquarti.Idẽ Cicero p.l. Manilia. Difficile est dictu quirites quãto in odio simus apud exteras nationes propter eorꝫ quos ad eas hoc anno cũ imperio misimus:iniurias ac libidines.quod enim fanum putatis in illis terris vestris magistratib9 religiosum? quã ciuitatem sanctam? quã domũ satis clausam ac munitã fuisse? vrbes iã locupletes & copiosæ reqrunt̃:quib9 causa belli propter diripiẽdi cupiditatẽ inferatur. Idẽ Pisoni obiecit:ꝙ perfidiam.ccc.talentis vendidisset:his verbis.Idẽq̧ tu Rabocẽtũ Bessicȩ gentis principẽ:quũ trecẽtis talentis regi Cotto vendidisses: securi p̃cussisti:cum ille ad te legatus in castra venisset:& tibi magna præsidia & auxilia a Bessis equitũ peditũq̧ polliceretur.& paulo inferius. nõne sestertiũ centies & octogies:quod quasi vasarii noĩe in venditione mei capitis ascripseras: ex ærario tibi attributũ Romȩ in quæstu reliq̃sti? nõne cũ ducẽta talẽta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent: ne pecunias creditas soluerẽt : vltro Suffidiũ equitem Romanum hoĩem ornatissimum:creditorẽ debitoribus suis addixisti. Vasariũ Cicero appellat id q̃d publice dabatur magistratib9 vt muli:equi:ꝫ & vasa & reliqua q̃ magistratus instrumẽtũ implerẽt:id quod patet ex eo q̃d idẽ dicit in.l.agraria cõtra Rullũ:de decẽuiris loquẽs quos Rullus creãdos eẽ cẽsuerat ad agros diuidẽdos:diuẽdẽdosq̧ p̃ prouincias:dat(inquit) potestatẽ verbo p̃toriã:reuera regiã.definit in quinquẽniũ:facit sempiternã : tãtis.n. confirmat opib9 & copiis vt inuitis eripi nullo modo possit. deinde ornat apparitorib9 scribis librariis præconibus architectis:præterea mulis tabernaculis cẽturiis supellectili.sumptũ haurit ex ȩrario:suppeditat a sociis.Intelligimus ergo vasarii noĩe pecuniã publice dari solitã magistratib9 eũtib9 i p̃uincias ex qua sibi necessaria cõpararẽt:id q̃d postea Augusti tp̃e senatuscõsulto cõstitutũ est.Trãq.i Augu.auctor & aliarũ rerũ fuit:in q̃s:ne acta senatus pu

Cypria gazã publicata.

Vasarium

blicarentur:ne magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterent: vt procõſulibus ad mulos & tabernacula quę publice locari ſolebãt : certa pecunia conſtitueretur. Meminit eius moris Cicero in quinta in Verrem actione. & Lampridius in Alexãdro:his verbis. Iudices cum promoueret: exemplo veterũ vt & Cicero docet:& argento & neceſſariis inſtruebat. ita vt pręſides prouinciarum acciperent argẽti pondo vicena:mulos & equos binos:veſtes forenſes binas:domeſticas ſingulas:balneares ſingulas:aureos centenos : coquos ſingulos:& ſi vxores non haberent:ſingulas concubinas : ꝙ ſine iis eſſe non poſſint. redditurí depoſita adminiſtratione mulas:mulos: equos: muliones: & coquos: cætera ſibi habituri ſi bene geſſiſſent. Sed illa fuit priſcæ ſeueritatis imitatio: qualis in legibus ſumptuariis intelligitur. de quibus infra dicturi ſumus. Cicero igitur Piſoni obiicit ꝙ eo tẽpore quo Cicero exilio mulctatus fuit:Piſo & Gabinius ꝓuinciarũ pactione cum Clodio pulchro tribunopl. Ciceronis inimico cõſpirarint. ſicq; factũ vt per tribunũpl. ꝓuincias optinuerint:Gabinius Syriã:Piſo Macedoniã:& Piſoni cẽties & octogies ſeſtertium vaſarii nomine decretum ſit:quam totam pecuniam fœnore Romæ occupauit: quæ non minor fuit quadringẽtis & quinquaginta millibus aureorum noſtrorum. Sunt & alia nomina pecuniæ imperandæ ciuitatibus:quam magiſtratus in rem ſuam vertebãt : quæ Cicero eadem in oratione in Piſonẽ perſequitur. qui modus (inquit) tibi fuit frumenti æſtimandi? qui honorarii? ſiquidẽ poteſt vi & metu extortũ honorariũ noiari: quod cũ peræque omnes tum acerbiſſime Bœotii & Byzantii cheronenſes:Theſſalonica ſenſit. frumẽtum æſtimandum intelligo id frumentum quod in cellã ꝑtoris vel conſulis imperatur. Pro quo pecuniam imperabant quãtã collibuerat. Honorariũ appello quod græci iſodiũ & iſodon. i. xenium aduẽtitiũ quod datur ingrediẽti quãq; vrbẽ magiſtratui:vt hodie principibus noſtris cum primum vrbes põpatice ingrediuntur. ſequitur in eadẽ oratione:mitto aurũ coronariũ quod te diutiſſime torſit:cum modo velles modo nolles. Lex enim generi tui & decerni:& te accipere vetabat niſi decreto triũpho. his accedit : ꝙ Romani imperatores ciuitatem Romanam dare poterant vt auctor eſt idem Cicero in oratione ꝓ Cornelio Balbo his verbis:audebo etiam hoc contendere nunq̃ eſſe condemnatum quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum. his igitur & huiuſcemodi cauſis Romani ſenatores diteſcere in immenſum poterant. Augusti autem tempore mirum in modũ auctum eſt faſtigiũ Romanũ nõ modo publicum ſed etiam priuatũ:licet luxus vitæ diminutus eſſet:exemplũ prodente principe:mittebat enim in prouincias conſulares & prætorios & equeſtris ordinis viros quoſcunq; honore dignos iudicabat: qui etiam quo plures (vt Tranquilli verbis loquar) partem adminiſtrandæ reip. caperẽt:noua officia excogitauit:curam operum publicorum:viarum & aquarum: aluei tyberis:frumenti populo diuidendi:præfecturã vrbis:triũuiratum legendi ſenatus:& alterum recognoſcendi turmas equitum quotiẽſcũq; opus eſſet: cenſores creari deſitos longo interuallo creauit:numerũ prætorũ auxit:exegit etiã vt quotienſcunq; cõſulatus ſibi daretur:binos pro ſingulis collegas haberet. ab iis igitur quos locupletes nouerat ipſe:exigebat vt vrbẽ monumẽto aliquo

Honorariũ iſodion & iſodos.

Auguſti tempora.

Auguſtus amicorũ locupletator.

insigni ornarent.hunc morem tenuerunt & alii principes vt videre est apud historicos: & Pli.in epist.li.ii.Firmin9 (inquit) inductus in senatum respõdit crimini noto.secutæ sunt diuersæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine mouẽdum. Acutius Nerua in sortitione prouinciæ rationem eius non habẽdam: quæ sententia tanq̃ mitior vicit: cũ sit alioq durior tristiorq;.quid enim miserius q̃ exectum & exemptum honorib9 senatoriis: laboribus & molestia non carere? & reliqua q̃ longius prosequitur. Cæterum præterq̃ quod supra ex Trãq.diximus Augustũ inuecta vrbi ægyptia gaza tantam rei nummariæ copiam effecisse vt multum precii prędiis accreuerit: ex eo cõiicere licet hoies Rõanos insitatis opib9 afflũetes fuisse: q intra xx.annos sestertium quaterdecies millies ex amicorũ testamentis accepisse se se testatus est.Huic dicto fidem arrogat: id quod apud Senecam li.ii.de beneficiis scriptum est his verbis.Lẽtulus augur diuitiarum maximũ exemplũ anteq̃ illum libertini pauperem facerẽt: quater millies sestertium suum vidit.hic cum omnia incrementa sua diuo Augusto deberet ad quẽ attulerat paupertatem sub onere nobilitatis laborantẽ: princeps iam ciuitatis & pecunia & gratia: subinde Augusto solebat queri dicens a studiis se abductum.quater millies sestertium dico non minorem esse pecuniam centies centenis millibus aureorum coronatorum: ne frustra putemus eum diuitiarum maximum exemplum appellatum a Seneca homine ipso prædiuite: vt a Iuuenale appellatur: & ipse fatetur apud Tacitum li.xiiii.in oratione ad Neronem habita. Quem Tigillinus & alii eius inimici variis criminationibus apud Neronẽ adorti sũt tanq̃ ingentes & priuatum supra modum euectas opes adhuc augeret: hortorum quoq; amœnitate & villarum magnificẽtia quasi principem supergrederetur. Tranq. Lentuli his verbis meminit in Tyb. Satis constat Gn. Lẽtulũ augurẽ cui maximus census fuit: metu & angore ad fastidiũ vitæ ab eo actũ: & vt ne quo nisi ipso hęrede moreretur. Verumenimuero hoc animaduersione dignum: raram auri mentionem apud antiquos reperiri: non modo pro eo quantæ prisci æui opes celebrantur ab auctoribus: sed rariorem etiam q̃ pro nostri temporis opulentia: & contra q̃ hodie loquendi mos inoleuerit. Quot9 enim quisq; in commemorandis opibus hodie præsertim ingentibus argenti mentionem facit? Nam in votis temerariis quibus surdum numen fortunam idẽtidẽ fatigamus: primo quoq; verbo aurũ nũcupari solet: tãetsi apud nos in rationibus publicis ac priuatis argenteis summis omnia transiguntur. alioquin: & spõsionib9 factitãdis: & pignorib9 deponẽdis: & circularibus fabulamẽtis aurũ plærũq; per ora hoim fert̃. at vero apud antiquos argẽtũ hoim sermõe celebrati9 fuit. Sed p̃ter alia (inqt Pli.) equidẽ miror populũ Romanum victis gentibus in tributo semper argentum imperasse non aurum: sicut Carthagini cum Annibale victæ argenti pondo annua in quinquaginta annos: nec potest videri penuria mundi id euenisse: nam Midas & Crœsus in infinitum possederant. Eodem pertinere videtur & illud eiusdem Plinii dictũ eodem libro: mirum in auro cælando inclaruisse neminem: argento multos: maxime tñ laudatus est Mentor de quo supradiximus. Quatuor paria deniq; ab eo omnino facta sunt: ac iam nullũ extare dicitur: proximi Acragas & Boe

Mẽorabiles lentuli auguris opes.

Rara auri mẽtio apud priscos.

thus & Mys fuere . Magna fama post hos celebratus est Antipater. quiq; Satyrum in phiala grauatum somno collocauisse verius q̃ cælasse dictus est Stratonicus. Laudatur & Zopyrus qui areopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis pondo. xii. æstimatis. in vetustissimo non pondo sed HS: id est sestertium legitur: quod ego interpretor sestertium duodecies: id est censu senatorio. nam paulo supra dixerat: nec copia tantum argenti fuerat vitæ: sed validius pœnæ metu precium: idq; iampridem: vt ignoscamus nobis. Delphinos quinis millibus sestertium in libras emptos. C. Gracchus habuit. L. vero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis centum: confessus est tamen nunq̃ se iis vti propter verecundiam ausum. sicut eundem sex millibus sestertium in singulas libras vasa empta habuisse. in quibusdam antiquis vtrobiq; pondo pro sestertiis legitur: sed male: sestertiis enim in vetustissimo legitur quomodo & in impressis libris. sequitur apud Plinium. loco superiore. fuit dein Pytheas: cuius duę vnciæ. xx. vænierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate Palladium surripientes. fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potoriis: e quibus ne exemplaria quidem licet exprimere: tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. habuit & Teucer crustarius famam: subitoq; hæc ars ita exoleuit vt sola iam vetustate censeatur. In vetusto exemplari non viginti sed decem legitur: vtrobiq; tamen deesse summa videtur. Oportet autem opus preciosum fuisse in quo tale fuit emblema. Magiresia etiam corruptum est pro magiriscia: cum magiriscus diminutiue cocum significet apud græcos. in antiquis etiam libris crustarius non legitur: sed sic. habuit & Teucer famam. Verum hoc dictum Plinii credibile facit id quod supra de Graccho & Crasso dictum est: qui censuræ tempore pœnæ metu deterreri non potuerunt: quin precium argenti fabrefacti & cælati eousq; intenderent: vt operis æstimatio decuplo materiam argenti excederet. hoc enim illa verba Plinii significant. preciosa autem vasa esse omnino oportuit quæ ea arte fabrefacta essent quæ iam interiisset propter subtilitatem. De emblematis in annotationibus in libros iuris editis dicere me memini: cuiusmodi artis exempla hodie non visuntur. nam & ante Plinii ætatem ars iamdiu exoleuerat. Officinæ Parisienses maxime auro & argento fabrefacto hodie nobiles sunt: priuatim etiam vno vico aurificibus dicato. Et tamen vasa hodie pondere & inauratura censentur: & interdum pictura. in iis enim rebus & in fabrica vascularii artem consumunt. Cælatores sigillis & aureolis gestaminibus: & mũdo muliebri occupati sunt: quibus omnibus rebus ars inclarescere nequit.

Emblemata.

Quare hodie ars accessionis vicem habet: olim autem precia huiusmodi rerum ex arte non ex materia statuebantur. Inde illud Plinii dictum libro xxxiiii. Quondam æs cõfuse auro argentoq; miscebatur: & tamen ars preciosior erat. nunc incertum est peior hæc sit an materia. mirumq; cum ad infinitum operum precia hęc creuerint: auctoritas artis extincta est. Quęstus em̃ causa vt omnia: exerceri cœpta est: quæ gloriæ solebat: adeoq; exoleuit fundendi æris preciosi ratio: vt iamdiu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Quoniam vero iam multa de opibus Romanis: de primoribus viris &

eorum magnificentia & immani etiam quorũdam luxu diximus:& eousq; sũmas cõsumptarũ opũ auximus:vt fidẽ omnino facturi nõ videamur: vtemur nunc & alio testimonio Plinii vt verisimilia saltem dixisse videamur iis quidẽ lectoribus qui res priscas modulis nostræ auorumq; memoriæ metientes:hactenus fidẽ historiæ accommodare possunt:quatenus pusilla animi sensa ęstimare eos sinũt.Is igitur auctor rerum omnium memorabiliũ & æstimator acutus:& admirator disertus:li.xxxvi.post enumerata opera externa: de rebus tandem Romanis dicere ita orsus est.Verũ & ad vrbis nostræ miracula trãsire cõuenit:nõgẽtorũq; annorum dociles scrutari viros:& sic quoq; terrarum orbem victum ostendere:quod accidisse totiens pene quot referẽtur miracula apparebit:vniuersitate vero aceruata & in quendam vnũ cumulũ coniecta: nõ alia magnitudo exurget q̃ si mũdus alius quidam in vno loco narretur.nã vt circũ maximum a Cæsare dictatore extructum lõgitudine stadiorum triũ: latitudine vnius:sed cũ ædificiis iugerũ quaternũ ad sedẽ ducẽtorũ.lx. milliũ: inter magna opera dicamus:nõne inter magnifica basilicã Pauli : forũq; diui Augusti:tẽplũ pacis diui Vespasiani iperatoris Augusti pulcherrima operũ quæ vnq̃.Lego ex vetusto exemplari vires dociles nõ viros. Basilicæ Pauli meminit Plutarchus his verbis in Cæsare.Cæsar vberrimas gallorũ diuitias per oẽs passim magistratus hauriẽdas ꝑmittens:Curionẽ tribunũplebis grandi fœnore obstrictũ liberauit:Paulo quoq; consuli mille & quingẽta sestertia prębuit.ex quibus nobilissimã ille in foro basilicã Fuluiæ dicatam extruxit.Quo in loco non sestertia sed talenta lego.Ex Appiano li.ii.Bel.ciuilium.Paulũ (inquit)Cæsar mille & quingentis talentis beneuolũ sibi reddidit:vt neq; pro illo quicq̃ ageret:neq; cõtra eũ quicq̃ moliret̃.Curionẽ aũt vt ꝓ eo omnia ageret:plurimo ære alieno obrutũ facile adegit.Paulus basilicã admodũ splẽdidã suo nomine ex ea pecunia extruxit.Plutarchus ipse in Põpeio talẽta non sestertia dixit his verbis.Cæsar multos ciues pecuniis sibi allexit.multos etiã primorum muneribus placauit:inter quos Paulus consul ob mille & quingẽta talenta mutatus est.& Curio tribunusple.ingenti ære alieno liberat̃.Diximus alibi hanc summam nongenta millia aureorũ nostrorũ valere:ne miremur eam basilicã a Plinio inter opera magnificentissima cẽseri.Idẽ Plinius.Pyramidas regũ miramur opera:cũ solũ tãtũ foro extruendo sestertiis mille ducẽtis Cæsar dictator emerit:& si quidem impensæ mouent captos auaritia aĩos.P.Clodi9 quẽ Milo occidit sestertiis.cxlviii.millib9 domo empta habitauerit:quod equidem non secus ac regum insaniam miror. Itaq; & ipsum Milonem sestertia septingenta millia ęris alieni debuisse inter prodigia humani animi duco.hęc verba tot tantisq; mẽdis scatent:vix vt restitui posse confidam.primũ sestertiis mille & ducentis pro duodecies sestertio rarus fuit antiquis sermo vt alibi dixi:deinde in antiquis quibusdam numer9 corruptus est vt omnino nihil elici possit.in vetustissimo h̄s.li.legit̃. Postremo Trãq.in Augusto de hoc ita scribit.nullum largitionis aut officiorũ in quenq̃ genus publice priuatimq; omisit:forum de manubiis incohauit:cuius area super sestertium millies constitit.de Clodiana autem domo ridiculũ est precium:quum Lucii Crassi domus cuius Pli.meminit vt mediocris:tricies pluris vendi potuerit. Milonem

Plini9 auctor mẽorabiliũ rerũ oim.

Circus maxim9 a Cęsare extructus.

Dom9 P.Clodii.

Aes alienũ Milonis.

auté hominé egregie profusum septingenta millia ęris alieni debuisse nó erat admiratióe dignum: quæ summa multo minor est decies sestertio. Macrobi9 in.ii.Satur. Augustus delata ad se magnitudine æris alieni quã quidam eques Romanus dũ vixit: excedétem ducéties cælauerat: culcitrã emi cubicularem in eius auctione sibi iussit: & præceptũ mirantibus hanc rationem reddidit. habenda est ad somnũ culcitra in qua ille cum tãtum deberet dormire potuit. Planum fit igitur locũ mendosum esse. In duobus antiquis libris quos vidi ta lenta.dcc.legitur: quod non probo: quia hæc summa minor est ducenties sestertio: at Curioné sexcéties sestertium debuisse auctor est Valerius lib.ix.his verbis. Consimilis mutatio in domo Curionum extitit. Siquidem forũ nostrũ & patris grauissimum supercilium: & filii sexcéties sestertium ęris alieni aspexit: cótractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Publiũ autem Clodium perdita ac vecordi luxuria fuisse ex eodem Valerio nouimus his verbis de eo eodem in loco dicente. Publii autem Clodii iudicium quanta luxuria & libidine abundauit? In quo vt euidenter incesti crimine nocens reus absolueretur: noctes matronarum & adolescentiũ nobilium magna summa emptæ: mercedis loco iudicibus erogatæ sunt. Cicero ad atticũ li. primo de eo iudicio loquens ita inquit: Caluus per vnum seruũ: & quidé ex gladiatorio ludo confecit totũ negociũ: accersiuit ad se: promisit: intercessit: dedit. Iam vero o (dii boni) rem perditã: etiã noctes certarũ mulierũ: atq; adolescentulorũ nobilium introductiones non nullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. ita summo dissensu bonorum: pleno foro seruorum.xxv.iudices ita fortes tum fuerunt: vt summo proposito periculo vel perire maluerint q̃ ꝑdere omnia.xxxi.fuerunt quos fames magis q̃ fama commouit. De eo iudicio iterum loquens: eodem libro. afflicta (inquit) respu.empto constupratoq; iudicio. omnino igitur oportet magnas has esse summas quas Pli.ob insignem nequitiam insaniæ regũ ægypti comparandas duxerit qui pyramidas mundi miracula construxerunt. Vidi tria exemplaria vt supradixi manu scripta in quibus ita legitur: talentis ducentis.xl.vii.emit locum quo habitauit: sensu etiam immutato quasi aream tãti emerit. Sæpe supra testati sumus exéplaria Pliniana fluxam fidem habere: quod ad numeros quidem & summas pecuniæ pertinet: quid enim simile habet talentum cum sestertio? q̃q̃ & in omnibus auctoribus id genus errati inualuit vt multis exemplis docuimus. Rursus vt sestertium millies legam apud apud Tranq.adduci non possum: cum ea summa fidé omnino excessura sit si superficiem operis pro portione areæ æstimandam relinquamus: potiusq; sestertia mille: & apud Plini.sestertiis mille & ducentis probarim: si alterum eligere cogar: & si omnino minor summa est q̃ vt Plinius inter mirãda poneret. Quare nihil constituo nisi hoc tãtum: ꝙ hic locus corruptus est. Reliqua vero ex vetustissimæ lectionis obseruatione sic legenda contenderim: Et si quidem impensæ mouent captos auaritia animos. P. Clodius quem Milo occidit sestertium centies & quadragies octies domo empta habitauerit: quod equidem non secus ac regum insaniam miror. Itaq; & ipsum Milonem sestertium septingéties ęris alieni debuisse inter prodigia animi humani duco. vidimus supra Curionem grandi ære alieno liberatum esse a Cæsare: & a merce

Curionis æs alienum.

Aes alienum Milonis.

de remp.prodidisse.hoc æs alienum Valerius sexcēties sestertium taxauit.ego mille & quingentis millibus aureorum nostrorum taxo.i.quindecies centenis millibus.Milo vltra hanc summam ducenta & quinquaginta millia aureorum debuit.Ne miremur Plinium id inter prodigia humanarum mentium posuisse.tanti hominem obstringere se creditoribus in animum induxisse:ea lege vt pecuniis non dissolutis solum vertendum esset:aut nexum ineundū. nondum enim scripta erat lex ob alienum quæ est in cod.Iustiniani in titulo de actionibus & obligationibus.Domum autē illā Clodius ante paucos menses q̄ a Milone occideretur:de Marco Scauro emerat in palatio:vt auctor est Asconius in Ciceronis Milonianā.Ne autem miremur Milonem tantū æs alienum conflasse:idem Asconius refert Milonem eo tempore consulatus candidatum cū P.Plaucio & Q.Metello Scipione fuisse:cum ipsi candidati non solū largitione profusa certatim populare studium emereri contenderent:sed etiam armatis factionibus succincti palam viderent̄.Mense autem intercalari interfecto iam Clodio:Milonem aduersariorū inuidia recreatum qui curiam incēderāt: integrato impetu consulatū solito etiam enixius & audacius petere cœpisse: ita vt aperte tributim in singulos millia assium dederit ad fauorē conciliādū. Ex quibus verbis coniicere licet immēsam quandā summā in eum ambitum effudisse:cum præter magistratum summū quē viuo etiam Clodio petebat: accusationem etiā instantem de cæde Clodiana ea renūciatione redimere populi fauore conaretur.A qua spe cū decidisset:ipse in exilium abiit. Mille asses decē aureis nostris valebant:quam mercedē suffragii viritim rep̄sentare Milo non dubitauit.Nūc si quis parcus æstimator in singulas tribus quæ.xxxv. fuerunt:millenos redemptos suffragatores colligat:ad trecenta quinquaginta millia hoc nomine sumptus euadet.Ob cuius rei infamiā lex statim de ambitu a Pompeio noua & seuerior lata est.De eo Asconi⁹ ita inquit:Milo damnatus in exiliū Massiliam intra paucissimos dies profectus est.Bona eius propter alieni æris magnitudinē semuncia vęnierunt.Semuncia vænire bona sic dictum est vt addicere nummo:de quo ante diximus: quod perinde est ac si gratuito addicerentur.Semuncia enim hoc in loco quartā & vicesimam partem assis nummi significat: quæ stipe nostrate trientem Turonici denarioli valet. Mirari hic rursus subit animosum corruptorem(vt supra diximus) Cæsarē dictatorem:qui Paulum cōsulē aureorū nongentorū millium æstimatione redimere nō dubitarit:atq; ea demum lege ne quid commodaret ei: modo ne quid incommodaret.Curionem tribunum etiam quindecies centenum millium:sed eo pacto vt in omnia se addiceret: ne sexcētis millibus aureorum pluris sese indicasse tribunū q̄ consulem miremur.profecto non video ad hāc seu magnificētiam seu væcordiam aliq̄d addi posse.Cæsar em̄ tum ciuis tātū Romanus erat:necdum dictatura assumpta & sublato Pompeio animos maiores priuato fastigio sustulerat:nā quę post dictaturam & triumphos destinauerat(vt auctor est Tranquillus) si mors eum non occupasset æquare potuissent Alexandri magni incœpta.Idem Plinius loco supradicto : de Romanis domibus loquens:computet(inquit) in hac æstimatione qui volet:marmorum molem:opera pictorum:impēdia regalia:& cum pulcherrima lauda-

Mille asses: valuisse aureos centum.

Lex de ābitu

Semūcia vænire bona.

Semuncia nummi.

Cæsar corruptor aīosissimus.

mille asses 100 aureos valuerunt

tiſſimaq; certantes centum domos: poſteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas. profecto incendia puniunt luxum: nec tamen effici poteſt vt mores aliquid ipſo homine mortalius eſſe intelligāt. vel moralius vt in antiquis. ſed eas omnes duæ domus vicerūt. bis vidimus vrbem totam cingi domibus principum Caii & Neronis: & huius quidem ne quid deeſſet aurea. & paulo inferius. Non patiemur duos Caios vel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui. docebimuſq; etiam inſaniam eorum victā priuatis operibus M. Scauri. cuius neſcio an ædilitas maxime proſtrauerit mores ciuiles: maiuſq; ſit Syllæ malum tantą priuigni potentia: q̄ proſcriptio tot millium. hic fecit in ędilitate ſua opus maximum omnium quæ vnq̄ fuere humana manu facta: non temporaria mora: verū etiam æternitatis deſtinatiōe. theatrum hoc fuit: ſcena ei triplex altitudine: trecentarum. lx. columnarum: in ea ciuitate quæ ſex hymetias non tulerat ſine probro ciuis ampliſſimi. Iam pars ſcenæ e marmore fuit: media e vitro: inaudito etiam poſtea genere luxurię: ſummę tabulis inauratis columnæ vt diximus: imæ duodequadragenum pedum. ſigna ærea inter columnas vt indicauimus fuerunt tria millia numero. cauea ipſa cepit hominum. lxxx. millia: cum Pompeii amphitheatri: totiens multiplicata vrbe: tantoq; maiore populo: ſufficiat large. xl. millia ſedere. Reliquus apparatus tant9 attalica veſte: tabulis pictis cæteraq; cura fuit: vt in tuſculanā villam reportatis quæ ſuperfluebant quotidiani vſus delitiis: incenſa villa ab iratis ſeruis cō cremarentur ad ſeſtertia. M. In antiquis nōnullis bina millia ſeſtertia legitur. & Hermol. concremarētur bina millia ſeſtertia legit ex antiquis: qđ miror cū ſeſtertiū in genitiuo legi debeat: vel p̄cedere bina millia: ſi in recto legat̄. in antiquiſſimo concremaretur ad h̄s. M. quod ego interpretor ſeſtertium millies vel bis millies potius: concremaretur enim ſingulari numero legitur: admiratio autem Plinii in eo cōſiſtit incēdio: vt ex verbis ſequentib9 apparet. qn̄ hoc (inquit) certe incēdii illius præmiū habuit conuectis ex orbe terrarum reb9 vt nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi: ſed ne ipſe quidem Scaurus comparari ſibi poſſet. ex his enim intelligimus incenſa villa colliquefacta ſigna ærea: & arſiſſe tabulas pictas immenſi precii: & attalicas veſtes: id eſt tapetas precioſiſſimos: quales aliquando Neroni quadringēties ſeſtertium conſtiterunt ad triclinium ornandum vt ſupra docuimus ex eodem Plinio. ſenſus eſt igitur eo incendio factum vt res eximiæ ex omni parte imperii Romani conuectæ igne haurirētur. Ita vt nemo poſtea imitari exemplum tanti ſpectaculi poſſet: ac ne ipſe quidem Scaurus iterum edere tale poſſet. hoc enim ſignificant verba illa Plinii. omnino igitur ſeſtertium millies legendum eſt: id eſt vicies & quinquies centena millia aureorum noſtrorum. vel bis millies poti9 ex plæriſq; libris id eſt quinquagies centena. alioquin ridiculus eſſet Plinius qui Scaurum ſuperaſſe Caium & Neronem ingenia luxu & prodigentia monſtrifica dixit. de quibus poſtea dicemus nonnihil ſi locus incurrerit. verum vbi legitur: reliquus apparatus tantus Attalica veſte: tabulis pictis cæteraq; cura fuit: legendum cenſeo cæteroq; choragio fuit. admonitus ab antiquis: in quibus tum vorago legitur: tum corago: & a Valerio libro ſecundo. Cuius hæc verba ſunt. Claudius Pulcher ſcenam varietate colorum adum

Domus Caligulæ & Neronis.

M. Scauri magnificentia portētifica.

Pli. locus.

brauit vacuis ante pictura tabulis extentam.quã totam argento. C.Antoni9 auro Petreius:ebore Quintus Catullus prætexuit. versatilem fecerũt Lucius & Cinna locum:quem argẽtatis choragiis Publius Lentulus spinter adornauit: translatum antea phœniceis indutum tunicis. M. Scaurus exquisito genere vestis cultum induxit. cæterum vbi legitur. iam pars scenæ e marmore fuit.lego ima pars.licet exemplaria refragẽtur.ipse Plin.alibi eodem libro. M. Scauri ædilitate ad scenam theatri temporarii & vix vno mense futuri in vsu: viderunt portari silentio legum. & post duos versus: verum esto indulserint publicis voluptatibus:etiam ne tacuerunt maximas earum atq; adeo duodequadragenũ pedũ Lucullei marmoris ĩ atrio Scauri collocari?nec clã illud: occulteq; factũ est. satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacarũ cũ in palatiũ extraherentur.Ex his verbis intelligimus dissoluto theatro quod ad vnius circiter mensis tempus factum erat:id est quoad ludi finirentur: columnas grandissimas in atriũ domus Scauri quæ erat in palatio translatas.atria eñ peristyliis constant:vt videre est apud Vitruuiũ li.vi.sicut & caua ædium. addit hęc Plinius:Nec potest videri Scaurus rudi & huius mali improuidę ciuitati obrepsisse quodã vitæ rudimento.Iam enim Lucium Crassum oratorem illũ:qui peregrini marmoris colũnas habuit in eodem atrio:hymetias tamen nec plures sex aut lõgiores duodenũ pedũ:Marcus Brutus in iurgiis ob id Palatinã Venerẽ appellauerat.Idẽ alibi rursus de iis loquẽs qui marmora in domibus habuerunt:inter hos(inquit)primum(vt arbitror)marmoreos parietes habuit scena Marci Scauri:nõ facile dixerim sectos:an solidis glebis politos.sicut est hodie Iouis tonãtis ędes in capitolio.Idem li.xxxvii.Gẽmas plures(quod peregrino appellãt nomine dactylothecã)primus oĩm habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus.diuq; nulla alia fuit donec Pompeius magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat:inter dona in capitolio dicaret:vt.M. Varro aliiq; eiusdem ætatis auctores cõfirmãt:multũ ꝑlatã Scauri. hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde Veneris genitricis consecrauit. & rursus li.xxxiiii.In.M.Scauri ædilitate tria millia signorũ in scena tantũ fuere tẽporario theatro. Ex ꝓdictis coniicere licet non mirabilẽ sed stupẽdã:nõ magnificentiã:sed luxuriam:& portentosa impendia in apparatu ludorũ ꝓdictorum: quorũ vix iniri ratio potest ꝑ magnitudine.Fuit aũt Scauro(vt eiusdẽ Plinii verbis loquar)vitricus Sylla:& Metella mater proscriptionũ sectrix & M.Scaurus pater totiẽs princeps ciuitatis:& Marianis sodalitiis rapinarũ ꝓuincialiũ simus.vel(vt in antiquo legitur)Mariani sodalitii rapinarumq; prouincialiũ sinus. Metella vxor fuit Syllę vt auctor est Plutarchus:quã sectricẽ proscriptionũ Plinius vocat quasi impetratricem redẽptricẽq; proscriptionũ quæ sub Sylla factæ sunt.Cui tamen morbo languẽti Sylla repudiũ misit ne felicitas sua luctu vxoris contaminaretur.cum interim ipse epulum magnificentissimũ populo instauraret decima rapinarum & proscriptionũ Herculi pollucenda.Quoniam autem hic liber iustam iam magnitudinem accepit: & multa nos transmittere necesse est:hac veluti coronide ex Strabone sumpta libro quinto finem ei imponemus. Is enim auctor de vrbe Roma loquens & de Cæsaris Augusti prouidentia circa eam constituendam: tanta autem

Dactylotheca.

Metella vxor Syllæ.

(inquit) aquæ copia per aquæ ductus in vrbem inuehitur vt amnes per mediam vrbem & per cuniculos influant. omneſq; ferme vrbis ædes ciſternas ſipunculos & ſalientes habeãt redũdantes. quibus in rebus cõficiẽdis Marcus Agrippa operam bona ex parte nauauit. qui etiam multis aliis operibus vrbẽ Romam adornauit. ad ſummam priſci illi Romani vrbis decorẽ neglexerũt: videlicet in aliis rebus maioribus & neceſſariis magis occupati. Recentiores autem & maxime qui memoria noſtra fuerũt: ne illis quidem ea in cura ceſſerunt. ſed & vrbem monumentis permultis & ſpecioſis impleuerũt. ſiquidem Pompeius & diuus Cæſar & Auguſtus & eius liberi amici & vxor ſororq; omne ſtudium in vrbe extructis operibus ornanda ſumptumq; ſupergreſſi ſunt. quorum operum pleraq; habet Campus Martius. ὡς δ᾽ εἰπεῖν οἱ παλαιοὶ μὲν τοῦ κάλλους τῆς ῥώμης ὠλιγώρουν: πρὸς ἄλλοις μείζοσι καὶ ἀναγκαιοτέροις ὄντες: οἱ δ᾽ ὕστερον καὶ μάλιστα οἱ καθ᾽ ἡμᾶς: οὐδὲ τούτου καθυστέρησαν. ἀλλ᾽ ἀναθημάτων πολλῶν καὶ καλῶν ἐπλήρωσαν τὴν πόλιν. καὶ γὰρ πομπήιος: καὶ ὁ θεὸς καῖσαρ: καὶ ὁ σεβαστὸς καὶ οἱ τούτου παῖδες: καὶ οἱ φίλοι: καὶ γυνὴ καὶ ἀδελφὴ: πᾶσαν ὑπερεβάλοντο σπουδὴν καὶ δαπάνην εἰς τὰς κατασκευάς. τούτων δὲ τὰ πλεῖστα ὁ μάρτιος ἔχει κάμπος. De hoc Plinius ita inquit. Agrippa vero in ædilitate ſua aduecta virginea aqua: cæteriſq; corriuatis atq; emendatis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. caſtella centum. xxx. complura etiam cultu magnifica & operibus. Iis ſigna. ccc. ærea aut marmorea impoſuit. & columnas ex marmore quadringentas. eaq; omnia anno ſpatio. adiecitq; ipſe in ædilitatis ſuæ commemoratione & ludos vndeſexaginta diebus factos & gratuita præbita balnea. clxx. quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerũ. vicit antecedentes aquarum ductus nouiſſimũ impendium operis inchoati a Caio Cæſare: & peracti a Claudio. quippe a lapide xl. ad eam excelſitatem vt in omnes vrbis montes leuarentur: influxere Curtius atq; cæruleus fontes. erogata in id opus ſeſtertia quingenta quinquaginta quinq; millia. quod ſi quis diligentius æſtimauerit aquarum abundantiam in publico: balneis: piſcinis: domibꝰ: euripis: hortis: ſuburbanis: villis: ſpatiaq; aduenientis: extructos arcus: mõtes perfoſſos: valles ęquatas: fatebitur nihil magis mirandum fuiſſe in toto orbe terrarum. Idem paulo ſuperius. Mirabãtur cloacas operum omnium dictu maximum: ſuffoſſis mõtibꝰ: atq; vt paulo ante rettulimus vrbe pẽſili ſubterq; nauigata. id Marcus Agrippa fecit in ædilitate poſt conſulatum: per meatus corriuatis ſeptem amnibus: curſu præcipiti torrẽtium modo rapere atq; auferre omnia coactis. Inſuper mole hymbriũ concitati vada ac littora quatiũt: aliquando Tyberis retro infuſi recipiũt fluctus. pugnantq; diuerſi aquarum impetus intus: & tamen obnixa firmitas reſiſtit. trahuntur moles internæ tantæ non ſuccumbentibus cauſis operis. Verum in loco ſuperiore vbi legitur in impreſſis. Præterea fontes. cv. in vetuſto ſapientes legitur: quare ſalientes lego. Senſus enim id expoſcit. vbi autem impreſſi habent: erogata in id opus ſeſtertia quingẽta. lv. millia: antiqui nonnulli talenta: vetuſtiſſimus ħs. lv. d. ordine notarum inuerſo. quare ſeſtertium quingenties quinquagies quinquies lego.

Vrbs Roma aquę ductibꝰ & extructis operibꝰ mirifice exornata

Guillielmi Budæi Regii Secretarii De Aſſe & partibus eius: Liber Quartus.

Entum iādiu eſſet ad finem huius operis:niſi aliarū al'arūq; rerum recordatio ſubiens idētidem mihi negociū faceſſeret.Alter nūc de integro prope inſtaurādus mihi labor:& Perſarum opes expendendę:qui ſoli Romanorum fortunam ad terminos vſq; Alexandri euadere geſtientem retro in occidentem inhibuere.a Romanis etiam ipſi longe ad orientē ſummoti. Herodotus Alicarnaſſeus li.iii.qui Thalia inſcribitur:Dariū Hiſtaſpis filium qui poſt Magorum cædem Perſarū hinnitu equi ad regnū aſſumptus eſt:in viginti ſatrapias Perſarum regnum diſtribuiſſe dicit:& præfectos vnicuiq; dediſſe.& tributa ſtata fixaq; indidiſſe:ea lege dicta: vt qui argentū tributi nomine penderēt:talenti Babylonii pondere: qui aurū:euboici afferrēt. Valet autē (inquit) Babylonicum talētū.lxx.minas euboicas.Quare Dariū apud Perſas ob hanc tributi formulam conſtitutam capelū verbo græco.i.inſtitorem vel negociatorē vocitatū ait:eo verbo;vt quæſtuariū eum taxantes. Cambyſen autē deſpoten:id eſt dominū dictum.nec Cyrus.n.nec Cambyſes tributa ad certam formulam:& præciſam redegerant neceſſitatem.ſed dona tantū anniuerſaria a ſatrapiis accipiebant.Has ſatrapias quas nomos Herodotus appellat verbo græco:Plinius præfecturas vertit: Laurentius portiones ſubabſurde vocitauit.Herodotus igitur has ſeu prouincias ſeu præfecturas ab Helleſponto ad Indiā vſq; ſigillatim percēſens: & quicquid vnaquæq; quotannis penſitaret:tandem ſummā colligēs:quod ſi (inquit) Babylonica pecunia ad pondus euboicum redigatur:fient nouē millia quingēta quadraginta argenti talenta. τὸ μὲν δὴ ἀργύριον τὸ βαβυλώνιον: πρὸς τὸ εὐβοικὸν συμβαλλεόμενον τάλαντον: ἔιναι τεσσαράκοντα καὶ πεντακόσια καὶ ἐννακισχίλια τάλαντα. Aurum vero ramentitiū ſi terdecies expendatur ad argentum:in ſumma reperietur ad rationem euboicam eſſe quatuor millia talentorū ſexcentaq; & octoginta. τὸ δὲ χρυσίον τρισκαιδεκαστάσιον λογιζόμενον τὸ ψῆγμα: εὑρίσκεται ἐὸν εὐβοικῶν ταλάντων ὀγδώκοντα: καὶ ἑξακοσίων καὶ τετρακισχιλίων. In Laurentii interpretatione mendoſe hic locus legitur. ramentum auri pſegma ab Herodoto dicitur quaſi auream ſcobem dixeris.Quibus (inquit) in vnū coactis: fit ſumma eorum quæ quotannis colligebantur: quaterdecies millena quingena & ſexagena talenta euboica.ſupra autem dixit. τὸ δὲ βαβυλώνιον τάλαντον δύναται εὐβοικὰς ἑβδομήκοντα μνέας. Valet autē talentum Babyloniū ſeptuaginta euboicas minas.Ex verbis Herodoti vt ſcire non poſſumus quantū euboicum talentum fuerit:ita intelligimus minus fuiſſe Babylonio.nos in ſuperioribus non nihil de hoc diximus cū loca Liuii citaremus ex libris ſeptimo & octauo de bello Macedonico.Feſtus euboicum talentū quatuor millium denariorum fuiſſe dicit Romano nūmo æſtimatū.qđ ſi eſt verū:apud Pli.li.xxxv. vbi legitur:talentum autem atticum (vt ait Varro) ſedecim ſeſtertiis taxatur:legēdum eſſet euboicū.ſedecim.n.ſeſtertia quadraginta minas valent:& quatuor

Perſarum regnū.
Babyloniū talentum.
Darius. Hiſtaſpis.
Cambyſes.
Nomi.i.præfecturæ.
Pſegma.

míllia drachmarum. Sed apud Plíníũ legendũ potius exiſtímo denaríum ſex míllía.quod olím ſic ſcríbebatur.X.ví.M.ex quo ſedecím ſeſtertía facta. míllía eñ & ſeſtertía vt ídẽ ſignifícant:ſic eadẽ nota ſcríbebantur. Hermolaus Barbarus ín gloſſematís ín Plíníũ edítís:dũ auctorũ magís nomenclaturę q̃ reí explícandæ ſtudet: explanãdę huíus reí dífficultatẽ prope conclamatã reddídít:& auctorítatũ ínter ſe pugnantíũ congeríe verítatẽ obruít. Interdũ.n.ea culpa ſummís ín íngeníís dephẽdítur:vt ambítíone ínſtínctí omnía magís cõſectarí q̃ verí ſímíllímũ quodq̧ amplexarí cupíant: quaſi dílígentíores ſe doctíoreſq̧ q̃ conſíderatíores exiſtímarí maluerínt. Ego cũ reí obſcurę & calígíne quadã varíantíũ auctorítatũ obductę:lucem alíquã afferre magnopere laboraſſem:níhíl appoſítíus ad íllustrandã eã obſcurítatẽ ínueni q̃ quod Pollux ín nono de vocabulís rerũ ínquít.quod equídẽ míror ab Hermolao non eſſe anímaduerſum aut certe non explícatũ. vt íudícare poſſís forulos quídẽ eum omnes dílígenter excuſſíſſe:ſed volumína (quod aíunt) ad lucernam Aríſtophanís nõ omnía recognouíſſe:ac ne Plíníũ quídẽ ípſum:ín quo tã ſeſe admíratur q̃ Peleus ín machęra: vt eſt ín prouerbío. Vír alíoquín díſertus & elegãs:& erudítíonís memoríæ ſuæ columẽ.nec modo doctrína exímía:ſed etíã ſtílo grauí:ín quo candídũ íngeníũ & bonã mentẽ agnoſcas: íd quod multís doctís vírís defuít.Cuí vtínã ípſí longíor víta cõtígíſſet:pręclaraq̧ nũc opera morte eíus ſuppreſſa nõ deſíderarẽtur:quæ exítura annos abhínc.xíííí. audíeram cũ domí eíus pranderẽ cũ Accurſío Meneríò legato regío quí tũc Venetíís agebat:homíne doctíſſímo. ſed verba Pollucís hæc ſunt loco ſupradícto. τοῦτο γε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς. τὸ δὲ βαβυλώνιον ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγιναῖον μυρίας. τὸ δὲ σύρων πεντακοσίας καὶ χιλίας: ὡς πρὸς τὸν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. ὥσπερ οὖν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικάς: τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα εἶχε. τὸ δὲ βαβυλώνιον ἑβδομήκοντα: τὸ δὲ αἰγιναῖον ἑκατὸν κατὰ ἀνάλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς ἀττικάς: οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους: δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ καθ' ἕκαστον ταλάντου κατά τε προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν. Hoc autẽ non abſurdum erít dícere ꝙ talentum attícum attícas drachmas valebat numero ſex míllía. Babyloníum ſeptem míllía. Aegínæum decem míllía. Syríum mílle & quíngentas: dũtaxat íneunda ratíone ſecundũ drachmæ attícę modum:quíppe qua ratíone attícum talentũ ſexagenas mínas:Babyloníũ ſeptuagenas: Aegínenſe centenas proportíone capíebat. Porro mína ípſa vt apud Atheníenſes centenas habebat drachmas:ſic apud alíos quoq̧ totídem ſuas cuíuſq̧ gẽtís: quæ pro ratíone cuíuſq̧ talentí plus mínuſve valerent augmento vel decremento. Ex hís Pollucís verbís ad formulam vnam omnía propemodum genera talẽtorum mínarũq̧ redígere poſſumus. quomodo.n.attícũ talentũ ſexagenas mínas attícas capít:& mína attíca centenas ſuas drachmas: ſic Babyloníũ ſexagenas mínas Babyloníás:quę cẽtenas ípſę drachmas vernaculas capíunt:& Aegínenſe talẽtũ totídẽ mínas Aegínẽſes:& ægínetícę ruſus mínæ:cẽtenas drachmas ægínetícas. Verũeníuero vt Babyloníũ talentũ proportíonẽ ephectam íd eſt ſeſquíſextã vel (vt alíí loquí malunt) ſuperſextã:ad talentũ habet attícum: ſexta.n.parte hoc ab íllo ſuperatur:ſic drachma Babylonía attícam

Hermolaus barbarus.

Talenta oia ad formulã vnã redacta. Atticum talentum.

drachmam sesquisexta proportione superat. & vt Aeginense talentum proportionẽ superpartientẽ ad atticũ talẽtum habet:vtpote quod semel id capit & duas insuper eius partes (ita enim sese habet centenariũ talentũ ad sexagenarium) sic eandẽ quoq; proportionẽ Aeginęa drachma ad atticã drachmã habet. Hoc autẽ ex alio eiusdẽ auctoris loco probari potest. qui cũ quodã in loco ita dicat:ἡ μὲν δραχμὴ εἶχεν ὀβολοὺς ἕξ.id est & drachma quidem obolos senos habebat:aliquanto post ita subdit:ἀλλὰ μὴν τὴν μὲν ἀιγιναῖαν δραχμὴν μείζω τῆς ἀττικῆς εἶναι.δέκα γὰρ ἀττικοὺς ὀβολοὺς ἴσχυεν: ἣν οἱ ἀθηναῖοι παχεῖαν δραχμὴν ἐκάλουν: μίσει τῶν ἀιγινητῶν ἀιγιναίαν καλεῖν μὴ θέλοντες.Atqui Aegineticã drachmã maiorẽ attica fuisse adnotãdũ est. vt quę denos obolos atticos capiat: quos attica tãtũ senos.quare Atheniẽses crassam eã drachmã vocabãt: odio Aeginetarũ Aeginęã vocare grauati. Ex pdictis apparet tãtã habere proportionẽ decẽ obolos ad sex:quantã centũ minę habẽt ad sexaginta.& ea est analogia talenti Aeginęi ad atticũ talentũ. Hoc Hermolaus cũ nõ ignorauerit: tamẽ nõ explicuit vbi de talento loquitur:citandis (vt diximus) auctoribus magis q̃ rei enarrãdę intẽtus. Verũ Herodotus primę præfecturę quadringẽta talenta argẽti attribuit.secũdæ quingẽta.tertiæ trecẽta sexaginta.quartæ quingenta.quintæ trecenta quinquaginta.sextæ septingenta.septimę centum & septuaginta.octauæ trecẽta. nonę mille. decimæ quadringenta quinquaginta.vndecimę ducẽta.duodecimę trecẽta sexaginta.tertiędecimæ quadringẽta.quartędecimę sexcẽta.decimęquintę ducẽta quinquaginta.decimę sextæ trecenta.decimęseptimę quadringẽta. duodeuicesimę ducenta. vndeuicesimę trecenta:quorũ summã non colligit: sed supputata ratione inuenio septẽ millia septingẽta quadraginta talenta in summa esse. atqui si talentum Babyloniũ proportionẽ habet ephectam ad atticũ talentũ:septẽ millia septingenta quadraginta talenta Babylonia : attica valent talenta nouem millia & triginta.Si enim hãc summã partiaris septenario:numerus partiẽs erit mille ducẽta & nonaginta:quot talentis crescit summa ad atticũ modum relata.at Herodotus euboica fieri talẽta tradit nouẽ millia quingẽta & quadraginta. quę summa maior est atticorũ talentorũ summa quingentis & decem. Ita fit planũ talẽtũ euboicum minus esse talento attico tribus fere minis & triente. hoc autem promptũ est sic colligere. fac vt singulis illis talentis sexagenariis id est atticis (quæ nouẽ millia & triginta esse diximus) ternæ minę cũ triẽte id est tribus & triginta drachmis & tertia parte drachmæ decedant : fient vtiq; in summa ter nouies millia minarũ.i.septẽ & viginti millia: & pro triẽte minæ:ter millia minarũ. hũc numerũ triginta milliũ minarum:si sexagenario partiaris:quingenta talenta conficient:hoc est quingenties sexagenæ minæ:& sexagies quingenę:quod perinde valet.Sic fiũt nouẽ millia & quingenta talẽta euboica.rursus ex talentis illis quingentis ternę minę cũ triente in singula decedãt necesse est:quia attica pro euboicis fecimus. fiũt decessionis mille & sexcẽtę sexaginta sex minę:& bes pterea minę. At vero ex Herodoti summa decem talenta euboica restabant:quæ quingentas & septuaginta circiter minas valẽt.Restant mille nonaginta sex minæ: quæ paulominus duodeuiginti talẽtis valẽt:qui numerus excurrẽs facit ne ratio nostra quadret.Q3 si talẽtũ

Talentum euboicum.

euboícum minus attico fuiſſe tribus minis & quadrante ponamus:trecentæ tantum minæ & quadraginta excurrent:id eſt circiter ſex talenta.Et hac vna ratione quantum quidem obſeruarim iudicare poſſumus quantū talētū euboícum fuerit. omnino autē talentū euboícum proxime ad atticum accedit: quod quia quantum eſſet ſatis ſuperq; dep̄henſum comp̄henſum perceptūq; habemus & omnino compertū:cætera quāta fuerint parū huius operis referre puto.etſi id inquiſiuiſſe iuuat propter operis diuerticula:quę velut deſtinato argumento appingentur oblectamenti cauſa.Age videamus quid vltra dicat Herodotus de tributis Perſicis.Indi (inquit) vt ſunt multitudine multo numeroſiſſima omniū quos nouimus hominū: ita tributū conferebāt aliorū comparatione maximū: trecēta ſcilicet & ſexaginta pſegmatis talenta:id eſt aurei ramentí. Ramentū auri arena eſt aurea: ob id alio nomine ab eodē auctore Chryſitis dicta.Chryſammos etiā ad verbū aurea arena dicitur li.xi.codicis Iuſtiniani.aurum autē ramentitiū (inquit ille) inuenitur eſſe talentum euboicorum quatuor millium ſexcentorū & octoginta: ſi ita ratio ineatur vt pſegma terdecies tanto argēti repēdatur. hoc enim ſignificat verbū τρισκαιδεκαστάσιον: quod vnius literæ immutatione in libris impreſſis aliud ſignificat. Laurentius eius loci intelligentiā parū aſſecutus videtur niſi ſit error impreſſorū.& alioquin numerus in eius interp̄tatione corruptus eſt.quod & ex græco cōtextu & ex calculo dep̄hēditur.τὸ δὲ χρυσίον (inquit Herodotus) τρισκαιδεκαστάσιον λογιζόμενον τὸ ψῆγμα: εὑρίσκεται ἐὸν εὐβοϊκῶν ταλάντων ὀγδώκοντα καὶ ἑξακοσίων καὶ τετρακισχιλίων.Si em̄ terdecies trecēta ſexaginta multiplices:quatuor milia ſexcēta & octoginta in ſumma inuenies.meminiſſe aūt oportet id quod Herodot⁹ prędixerat; edicto Darii cautū eſſe vt aurū euboico pōdere pēſitaretur.alioquin nō cōueniret ſumma: ſi Babylonia talēta pſegmatis intelligerētur:& pſegma tredecies argēto repēſile.Cōgruit autē quod ſequitur numero a nobis poſito.τούτων ὦν πάντων συντιθεμένων τὸ πλῆθος εὐβοϊκὰ τάλαντα συνελέγετο ἐς τὸν ἐπέτειον φόρον Δαρείῳ μύρια καὶ τετρακισχίλια καὶ πεντακόσια καὶ ἑξήκοντα. His igitur oībus in vnū coagmētatis euboica talēta numero quatuordecim millia quingēta ſexaginta annuo tributo colligebantur.Q̄ſi reges Perſarū quaterna dena millia & quingena talēta vel attica vel euboica ex Aſia tātū:& paucis locis Libyę tributorū nomine percepiſſe dicūtur:quæ nos ad octuagies quinquies cētena millia aureorū noſtrorū vt minimū æſtimamus:quātū Romani imperii dicemus eē redditū? Prępertim cū extra eas prędecturas Perſis ipſa dominatrix immunis relicta eſſet: ſic.n.inquit Herodotus.ἡ Περσὶς δὲ χώρη μούνη μοι οὐκ εἴρηται δασμοφόρος: ἀτελέα γὰρ Πέρσαι νέμονται Perſidis aūt regio vna a me inter ſtipēdiarias dicta nō eſt. Perſæ.n.immunes agros colūt. Aethiopes autē & Colchi & alii quidē populi munera in Perſidē quotānis afferebāt.Inter quos inſignis eſt pēſitatio Arabū q millena quotannis talēta thuris afferebāt.ſed & recentioribus ſeculis aucta erant tributa ꝓrogatione imperii Perſici facta vt idem auctor eſt Herodotus. Quare quod apud Plutarchū in Pōpeio legitur de vectigalibus & tributis imperii Romani poſt triūphū Ponticū:merito a nobis rep̄hēſum eſt vt mēdoſum. Iāprimū Antiochus ex fœdere cū. L. Scipione icto:omnibus vrbibus agriſq; exceſſe

Chryſitis. Chryſammos.

Perſici reditus. 8500000

Imperiū Po. Romani.

rat cis Taurum montẽ vſq; ad Tanaim amnem:& a valle Tauri vſq; ad iuga qua in Lycaoniam vergit:vt tradidit Liuius lib.viii.de bello Macedonico.q̃q̃ apud Liuiũ Tanaim mẽdoſe legi puto:& pro eo reſtituendũ eſſe Halym.Notũ eſt.n.ex Herodoto in primo Halym fluuiũ cõfiniũ olim fuiſſe Lydorũ & Medorũ imperii.meminit etiã Pli. Halyos fluminis in ſexto:a radicibus Tauri per Cataoniã Cappadociãq; decurrẽtis.Ab his autẽ finibus ad Helleſpontum Aſia eſt proprie dicta : a mari Aegęo & Pontico ambientibus in peninſulã cõformata:intra quã Lydii regni fines circũſcribũtur:vnde Crœſi circũfluentes diuitiæ in prouerbiũ ceſſerũt.In ea Aſiæ parte Herodotus tres p̃fecturas ponit:millena ducena ſexagena Babylonia talẽta annuo tributo penſitãtes.quæ ratione attica millena & quadringena & ſeptuagena valẽt.ære aũt noſtro octingena & octuagena bina aureorũ millia. Romano more ſeſtertiũ trecẽties quinquagies & bis dicitur.Atqui apud Plutarchũ legitur ante triũphum Pompeianũ vniuerſa populi Romani tributa quinquagies decies centena millia fuiſſe.cũ iis vero quæ Põpeius Po. Ro.in ea expeditione quęſiuit: octuagies quinquies decies centena millia fuiſſe. Prior ſumma quingẽties ſeſtertiũ dici latine potuit:id eſt mille & ducẽta quinquaginta millia aureorum. Altera trecenties & quinquagies ſeſtertium priori ſummę addidit:vt fuerint vniuerſa populi Romani vectigalia & tributa cũ additamento triũphi Pompeiani:vicies ſemel centena tricena bina millia aureorum noſtrorũ. Cũ Pompeius imperio populi Roma.adieciſſet:Ciliciam Syriam Phœniciam Palæſtinen:Iudęam Meſopotamiam Cappadociam Armeniam Colchidem Iberiam Albaniam Scythas & Arabiæ partem. a Cilicia autẽ Phœnicia & Syria Palæſtinæ vſq; ad fines Syriæ & Aegypti octingẽta quinquaginta talenta Darium tuliſſe quotannis Herodotus tradit. a reliqua Syria & Meſopotamia non minus quingentis. quæ ad atticam rationem relata nongenta quadraginta quinq; millia aureorum noſtrorum valent.Ita paucę prouincię ſummã illam quæ apud Plutarchum legitur pendere popu. Roma. potuerunt: abſq; Cappadocia:Armenia:Colchide:Iberia:Albania & Scythis & Arabia: quas inter ſtipendiarias non numero. quapropter Pompeius pro concione gloriatus eſt (vt auctor eſt Plin. libro ſeptimo) Aſiam ſe vltimam prouinciarum accepiſſe:tãdẽq; mediam patriæ reddidiſſe:de Aſia Cherroneſo:id eſt peninſula loquẽs (quam proprie Aſiam eſſe vocitatam diximus) Lydiorum olim regno:nunc Turcarum imperio.Hæc ab Antiocho bello Aſiatico ablata fuerat:& ei poſtea Pompeius prædictas prouincias adiecit. Nunc ſi prædictis Peloponneſum Helladẽ inſulas Cycladas Sporadaſq;:atq; vno nomine Gręciam Theſſaliam Epirum Macedoniam Illyricum: Italiam omnem: Siciliam Sardiniam & Corcyram: & ſuperi inferiq; maris inſulas populos alpinos & Narbonenſem Galliam:cum citeriore vlterioreq; Hiſpania:& Africam adiecerit(Hæc.n.omnia iam tũ ſub ditione Romana regebantur) quã ſummã tributorũ colligere debeamus æſtimandũ lectoribus relinquimus. Merito ergo illam Plutarchi ſummã ad drachmas atticas non ad nũmos ſeſtertios referendam cenſuimus:qua ratione quadruplicata redit ſumma: q̃q̃ eo tempore nec Aegyptus:nec reliqua Gallia nec Britannia nec Germania Pãnoniaq;

Aſia proprie dicta.

Termini imperij Romani.

imperio Romano pareret. Diximus supra de statu imperii sub Augusto. Appianus auté in prefatione historię: terminos Romani imperii sub Hadriano principe: quo tépore ipse historiam scripsit: late describés: ponit terminos ab Herculeis columnis ad Aethiopas oriétales quod ad Libyã pertinet: Asianę aũt ditionis terminos facit Euphratem fluuiũ & caucasum monté: maiorisq; Armeniæ principiũ: & Colchos ad Euxinũ pontũ habitantes. In Europa auté Rhenũ & Histrũ fines Ro. imperii fuisse dicit. omnes auté insulas quæcunq; intra mare internũ sunt sitę: Cycladas Sporadas Hyadas Echinadas: & quę cũq; magnę dicũtur a græcis circa Libyã Ioniã Aegyptũ Myrtoum vel siculum: & aliud quocunq; nomine mare dictũ: Ro. imperio paruisse tũ affirmat. Romanos auté regibus exactis vsq; ad septingentesimũ annũ sub statu populari & ciuili q politia græce dicitur: imperiũ suũ propagasse. quoad Caius Cæsar qui dictaturã perpetuã suscepit: rep. oppressa & in potestaté suã redacta: reuera principé egit: licet nomé reip. antiquari noluerit: a quo tépore ad Appiani historiã ducenti fere anni intercesserunt: quibus Romanũ imperiũ vnius semper arbitrio rectũ est: ꝑinde atq; in regno fieri solitũ est. Hoc tñ interest ꝙ regio nomine principes abstinuerũt: imperatores se dici cõtéti: quo nomine prisci duces Romani populi censebãtur: sed annua potestate creati: eo auté spatio ducétorũ annorũ ré Romanã mirũ in modũ creuisse dicit: suoq; tépore eã hominũ expectationé fuisse vt porro progressura videretur blãdiente magis magisq; in dies rerũ successu. eã tamen Romanis menté fuisse: vt nominis sui famã propagare inter barbaros magis q̃ terminos prorogare imperii sui cuperent: vidisseq; se nõnullarum gentium legatos ad imperatoré cũ potestate missos: vt genté suã quisq; Romano imperio dederét: nec tamé admissos: ꝙ Romanus imperator sua interesse nõ arbitraretur feris & inopibus imperare populis. nam & eorum qui imperio parerét: multos plus incõmodi q̃ cõmodi afferre. Sed quos derelinquere atq; abiicere puderet. Plurimi etiam eorum qui dicto Romanis audiétes non essent: Reges tamen & principes a Romanis petere solitos & accipere. Magnitudiné vero Persarũ imperii percensens: quod ex Assyriorũ Medorũ Persarũq; regnis coaluit: nequaq̃ cum dimidio imperii Romani cõparari iure posse cõtédit. nã imperiũ Alexãdri (quod celerius aleæ iactu vel fulgetrę potius emicantis: in modum inusitatum & in gradum nulli alii sperandũ euasit) in membra distractũ est mortuo statim Alexandro. Suo aũt tépore Appianus tradit Persis peditum equitũq; & apparatus terrestris ac maritimi ingentes copias fuisse: & Aegyptiorum talentum quatuor & septuaginta millia in thesauris condita. Redditus vero imperii Romani nec dicere quisq̃ (vt opinor) nec animi certa coniectura assequi potest. nec aliquis scriptorum aliquid de ea re tradidit quod magnopere memorandum sit. sed nec semper eadem ratio fuit: sed alia atq; alia pro conditione temporum. Si tamen de hac re cõmentari queq̃ iuuat: primũ hoc scire oportet ærarium Romanũ ex vectigalibus & tributis constitutum fuisse quomodo & hodie nostrum. vectigalia trium generũ fuerunt: ex agrorum cultu. ex mercium traiectu. & ex pascuis. primũ decimæ: alterum portorium: tertiũ scriptura appellabatur. & ꝑter hæc salarium. Cicero de imperio

Principes Romani regio noie abstinuerunt.

Aerariũ Romanũ ex tribus generib⁹ redditus constitutum.

Gn.Pompeii. nam in cęteris rebus cum venit calamitas tũ detrimentũ acci-
pitur.at in vectigalibus nõ solum aduentus mali: sed etiam metus ipse affert
calamitatem.nam cum hostium copiæ non longe absint:etiã si irruptio nulla
facta sit tamen pecora relinquũtur:agricultura deseritur. mercatorum naui-
gatio cõqescit.ita neq; ex portu:neq; ex decimis:neq; ex scriptura vectigal cõ
seruari potest.Quo tandem animo esse existimatis aut eos qui vectigalia vo-
bis pensitant:aut eos qui exercent atq; exigũt? cum duo reges cum maximis
copiis prope adsint:cũ vna excursio equitatus perbreui tempore totius anni
vectigal auferre possit? cum publicani familias quas in salinis habẽt:quas in
agris:quas in portubus atq; custodiis:magno periculo se habere arbitrẽtur?
Salinas Ancus Martius Romanorum rex tertius instituit: vt auctores sunt
Liuius & Plinius.Sed salarium vectigal Liuius in censura commentus est:ob Salinator vñ
id salinator postea dictus:vt auctor est Liuius lib.vndetrigesimo.Tributa au dictus.
tem pro modo census cuiusq; cõferebãtur. Cuius rei tenuia documẽta apud
scriptores reperiũtur quãtũ equidem meminerim.Liuius li.ix.de bel.Maced.
de censura Catoniana loquens.In censibus quoq; accipiendis tristis & aspera
in omnes ordines censura fuit. ornamenta & vestẽ muliebrẽ & vehicula quæ
pluris q̃ quindecim millium æris essent in cẽsum referre viatores iussit. Item
mancipia minora annis.xx.quæ post proximũ lustrum.x.millibus æris aut eo
pluris venissent:vti ea quoq; decies pluris q̃ q̃ti essent æstimarẽtur. & his re
bus omnibus terni in millia æris attribuerentur. attribuerentur hoc loco si-
gnificat tributi nomine statuerentur. ergo Cato deterrere volens homines a
luxu:pluris decies delicatam vestem & venusta mancipia:q̃ q̃ti vendi possent
æstimauit:in æris singula millia ternos asses tributi cõstituit. Tacitus.li.xiiii.
Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum ar
guentis:dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idq; pulcherri-
mũ donũ generi mortalium daret.sed impetum eius multũ prius laudata ma
gnitudine animi attinuere senatores:dissolutionem imperii dicẽdo si fructus
quibus resp. sustineretur: diminuerentur.quippe sublatis portoriis:sequens
vt tributorum abolitio expostularetur.temperãdas plane publicanorum cu-
pidines. ne per tot annos sine querela tolerata: nouis acerbitatibus ad inui-
diam verterẽt.Ergo edixit princeps vt leges cuiusq; publici occultę ad id tẽ-
pus proscriberẽtur.omissas petitiones nõ vltra annũ resumerent.Romę prę
tor: per prouincias qui pro prætore aut consule erũt:iura aduersus publica-
nos extra ordinẽ redderẽt:militibus immunitas seruaretur: nisi in iis quæ vę
no exercerẽt:aliaq; admodũ ęqua:quę breui seruata:dein frustra habita sunt:
manet tamẽ abolitio quadragesimæ quinquagesimęq;:& quæ alia ex auctio-
nibus illicitis nomina publicani inuenerant.tẽperata apud transmarinas pro
uincias frumenti subuectio:& ne censibus negociatorũ naues ascriberentur:
tributũq; pro illis penderent constitutum.Non nihil etiam de hoc dicitur in
L.forma. in titulo de cẽsibus in pãdectis.Strabo de Britannia loquẽs li.quar
to quã vectigalem sub Augusto factã fuisse dicit.τέλη τε ὄυτωσ ὑπομένουσι βαρέα
τῶν τε εἰσαγομένων ἐπὶ τὴν κελτικὴν καὶ τῶν ἐξαγομένων. Vectigalia etiam sic tole-
rant grauia earum rerum quæ in Galliam exportant aut quę inde importãt.

Et rurſus.Ita nullo iam præſidio ad inſulæ cuſtodiam opus eſt.non enim vna plus legione opus eſt ad exigẽda ab eis tributa.Conſtituta autẽ erat impẽſæ omnifariæ ratio exercitui pro modo tributorũ. alioquin minui neceſſe vecti galia ſi tributa inſuper imperarẽtur. Quod ſi vis inferretur periculũ eſſet ne ad defectionem ſollicitarentur. Sic.n.illa Strabonis vertẽda mihi verba viſa ſunt. εἰς ἴσον δὲ καθίστατο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν. ἀνάγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων. ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινὰς βίας ἐπαγομένης. Quæ verba interpres intellexiſſe nõ videtur: fortaſſe exẽ plaris vicio. Age citanda vna auctoritas inſignis ad coniecturam faciendã in vniuerſas opes Romani imperii. ea erit ex eodem auctore li.xvii. quo in loco Strabo oſtendere volens magnitudinẽ reddituum eius prouinciæ ita inquit. τῆς αἰγύπτου δὲ τὰς προσόδους ἔν τινι λόγῳ κικέρων φράζει: φήσας κατ᾽ ἐνιαυτὸν τῷ τῆς κλεοπάτρας πατρὶ τῷ αὐλητῇ προσφέρεσθαι φόρον ταλάντων μυρίων β'. φ'. ὅπου οὖν ὁ κάκιστα καὶ ῥαθυμότατα τὴν βασιλείαν διοικῶν τοσαῦτα προσωδεύετο: τί χρὴ νομίσαι τὰ νῦν διὰ τοσαύτης ἐπιμελείας οἰκονομούμενα: καὶ τῶν ἰνδικῶν ἐμποριῶν καὶ τῶν τρω

Aegypti red ditus. γλοδυτικῶν ἐπηυξημένων ἐπὶ τοσοῦτον. Aegypti autem redditus Cicero quadã in oratione eleganter explicans Auletæ patri Cleopatræ dicit talenta duodecies millena & quingena quotãnis ex Aegypto obueniſſe. Quare ſi is rex qui & diſſolutiſſime & nequiſſime regnũ adminiſtrauit: tantũ annuę obuentionis habuit ex Aegypto: quid nũc exiſtimare conuenit: quantiq; æſtimare red ditum eiuſdẽ prouinciæ tanta prouidẽtia adminiſtratę: præſertim indicis negociationibus & troglodyticis vſq; adeo adauctis? Siquidẽ ſuperiore tẽpore ne viginti quidem nauigia Arabicum ſinũ penetrare auſa ſunt: vt proras quidẽ nauiũ extra anguſtias illas exererent. at nũc & claſſes ingẽtes ad Indiã vſq; vela faciunt & ad extrema Aethiopiæ. Ex quibus merces precioſiſſimæ importantur: & inde rurſus in alia loca tranſmittuntur. ita duplex inde vectigal cogitur: mercibus ſcilicet importandis & exportãdis. Atqui eorum quæ magno vęneunt magnũ quoq; vectigal eſt. ὥστε καὶ τὰ τέλη διπλᾶ συνάγεται: τὰ μὲν εἰσαγωγικά: τὰ δὲ ἐξαγωγικά. τῶν δὲ βαρυτίμων βαρέα καὶ τὰ τέλη. Adde etiam (inquit) ꝙ Alexandria prędictarũ merciũ vnũ eſt receptaculũ: ita vt ſola plerũq; eiuſmodi merces venditet & exteris ſuppeditet. καὶ γὰρ δὴ καὶ μονοπωλίας ἔχει. μόνη γὰρ ἡ ἀλεξάνδρεια τῶν τοιούτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑποδοχεῖόν ἐστι: καὶ χορηγεῖ τοῖς ἐκτός. Quę ſint eiuſmodi merces ignorare nemo poteſt qui legem vltimã legerit tituli de publicanis in pãdectis. ꝓpter quas inſtitutũ eſt vectigal rubri maris: vt apud Pliniũ legimus. Ptolemæus pater Cleopatræ fuit vltimæ Aegypti reginæ. qui omnibus flagitiis inquinatus etiam tibicinũ artẽ exercuit: ob quam cognomentũ auletæ id eſt tibicinis meruit. Hic ob nequitiam & fa

Auletes. cinoroſam vitam: ab Alexandrinis exactus: a Gabinio duce Romano qui tũ Syriam obtinebat reductus eſt. Quo nomine Gabinio lis decem millibus talẽtum æſtimata eſt accuſante Mẽmio: vt ex oratione Ciceronis pro Rabyrio Poſthumo in præcedentibus diximus. pœnę tamẽ capitali ereptũ eũ ſignificat Valerius lib.viii.in principio. Cæterum in qua oratione Cicero hoc dixerit: ꝙ Ptolemæus duodecies millena & quingena talẽta ex Aegypto quotannis percipiebat neſcio. Niſi in hac eadem pro Rabyrio loco aliquo mutilato.

vel in ea oratione quæ non extat: quam pro Gabinio habuit: cui olim infensissimus: postea reconciliatū se dicit: his verbis. Mihi hæc Cai Memmi causa defendendi Gabinii fuit reconciliatio gratiæ. neq; vero me pœnitet mortales inimicitias habere. Verum duodecim millia & quingenta talenta attica (attica enim hic intelligi puto non Aegyptia: quæ quadrāte atticis maiora sunt) septuagies quinquies centena millia aureorum nostrorum valent. Quibus si augmentum addas ex Strabonis sententia: fortasse centies centenis millibus redditum annuū Aegypti iure ęstimare poteris. Sed operepretium facturus mihi visus sum si rationē administrandæ eius prouinciæ sub Augusto & Tyberio prosequerer ex eodem auctore. De Actiaco enim bello loquens ab Augusto confecto: & Antonio & Cleopatra captis: Aegyptū ab eo dicit in prouinciæ formam redactam his verbis. ἐπαρχία δὲ νῦν ἐστί· φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους. ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη· τῶν πεμπομένων ὑπάρχων ἀεί. ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς· τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν. ὑπ' αὐτῷ δ' ἐστὶν ὁ δικαιοδότης ὁ τῶν πολλῶν κρίσεων κύριος. ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος. ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι· παρέπονται δὲ τούτοις ἀπελεύθεροι καίσαρος καὶ οἰκονόμοι· μείζω καὶ ἐλάττω πεπιστευμένοι πράγματα. nūc autē prouincia est tributa pendēs memorabilia: a viris eiusmodi administrata qui sibi temperare nouerunt: quiq; semper rectores ad eam cum potestate mittūtur. Qui vero recturus mittitur: is vicem regis obtinet: sub eoq; est is qui Dicæodotes dicitur: id est iura reddēs: in cuius potestate fere sunt iudicia. Est & alius magistratus qui idios logos id est priuata ratio dicitur: earū rerū indagator quæ adespotæ græce dicūtur: id est assertorē non habentes: vel nullius dominio mancipatæ: & omnino earū rerū quæ in Cæsarem recidūt. Horum velut assecle sunt liberti Cæsaris & dispēsatores: quibus maiora minoraq; negotia permittūtur. His verbis procurator priuatę rationis dicitur qui ea persequitur quæ fisco obueniūt: non quę ærario & populo: vel priuato principis patrimonio. Ex quo patet proprie esse hoc verbum vsurpatum in. L. procurator in titulo de edendo in codice Iustiniani. licet aliter Accursius opinatus sit. Adespota autē appellat quæ supra Hermęa appellauimus: vulgo albana spauaq; dicūtur. Deinde idem auctor enumeratis copiis militaribus quæ ad eā prouinciam tuēdam statutæ sunt. τῶν δ' ἐπιχωρίων ἀρχόντων ὅ τε ἐξηγητής ἐστι κατὰ τὴν πόλιν· πορφύραν ἀμπεχόμενος· καὶ ἔχων πατρίους τιμάς· καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῇ πόλει χρησίμων. καὶ ὁ ὑπομνηματογράφος· καὶ ὁ ἀρχιδικαστής. τέταρτος δὲ ὁ νυκτερινὸς στρατηγός. Inter municipales autem magistratus est qui exegetes dicitur: quasi sacrorum interpres vel augur in vrbe: purpuram gestans: & aliis honoribus prouincialibus insignis. earum rerū procurationē habens quæ ciuitati conducūt. Est etiā qui hypomnematographus. i. a cōmentariis dicitur: & qui iudicibus pęest: ob id archidicastes appellatus. & quartus prætor nocturnus. Cicero pro imperio Gnęi Pōpeii de vectigalibus Romanis ita inquit. nā cæterarū prouinciarū vectigalia quirites tāta sunt: vt his ad ipsas prouincias tutandas vix cōtenti esse possimus: Asia vero tā opima est & fertilis: vt & vbertate agrorum & varietate fructuū & magnitudine pastionis: & multitudine earum rerū quæ exportantur: facile omnibus terris antecellat. Plinius auctor

Quomō administrarētur puinciæ sub Augusto.

Dicęodotes

Idios logos priuata ratio.

Adespota. & Res Adespotæ.

Exegetes.

Hypomnematographꝰ.

est li. xxxiii. post Persen regem Macedoniæ deuictum & gazam eius in ærarium illatam: populum Ro. tributa pendere desiisse. Quæ tamen postea restituta esse ex eo coniicio q Cicero in secunda Philippica dicit. Vbi est septies millies sestertium quod in tabulis quæ sunt ad Opis petebatur? funestę quidem illius pecuniæ: sed tamen quæ si iis quorum erat non reddetur quæ nos a tributis possit vindicare. Non omittendum & id quod idem Strabo libro sexto tradidit. Romanos initio plurimam Aphricæ & Asiæ partem regibus sibi subditis commisisse quos propter amicitiam & societatem regnare permiserunt. postmodum autem vel defectione regum & violatis fœderibus: vel stirpium regiarum interitu omnia ferme in prouinciarum formam redacta esse. Sic Attalicum regnum: sic Syrium: sic Paphlagonum & Cappadocum & Aegyptiorum & Mithridatis Eupatoris ad Romanos peruenisse: adeo vt Tyberii tempore cuncta intra Phasin & Euphraté præter quosdam Arabas Romano tenerétur imperio: vel a regibus a Romanis impositis. Armenii vero: & Albani Colchis superiores & Iberi: sola ducum præsentia in officio continebantur. Sed cum Romanos viderét variis negotiis aut bellis implicitos: statim ad res nouas sollicitari gentes efferatę solebát: sicut & eæ gentes quæ trans Istrum flumen & Euxinum pontum habitabát. Iosepus autem in secúdo de bello Iudaico Agrippam ad Hierosolymitanos orationem luculentam habuisse commemorat: & de potentia & opibus Ro. imperii magnifice disseruisse: ad deterrendos Iudæos ne ad rebellionem spectarent. In ea auté oratione circa medium fere ita eum loquétem inducit. Nam tertiam partem orbis terrarum: cuius ne nationes quidem numerare promptum est: ab atlantico mari & columnis Herculis vsq; ad mare rubrum sitas: totam armis Romani subegerunt. & præter annuas frumentationes quibus Romanam plebem octonis mensibus alunt: alia quoq; tributa pendunt. & quidé apud illos vna tátum legio comparatur. q̃q̃ quid opus est exemplis longe petitis potentiam Romanam enarrare? cú eam possitis de vicina vobis Aegypto optime æstimare. Hæc. n. cú ad Aethiopas vsq; porrigatur opulentáq; Arabiam: cóterminaq; sit Indiæ: ac septingenties & quinquagies cétena millia incolarum habeat extra Alexandrinú populum: tributa tamen obsequentissime péstitás (quorum magnitudinem æstimare de censu singulorú capitú licet) Romano parere imperio non grauatur. Tametsi quátum stimulum defectionis habens Alexandriam vrbem: cum multitudine hominú & opibus abundanté: tum amplitudine & ambitu non imparem? vt quæ longitudine stadia triginta: latitudine decem habeat. Tributorum vero multo amplius in singulos méses péstitet: q̃ vos in annos singulos cóferatis. & eo amplius Ro. populo quaternú mensium frumentum suppeditet. duę autem legiones ciuitati insidentes profundam Aegyptum cú illa Macedonú nobilitate fręnant. De magnitudine Alexandriæ Strabo idem cum Iosepo dixit: latitudinem paulo minorem ponens. Octo autem legionibus eo tempore Germania obtinebatur: vt inibi Iosepus in persona Agrippæ differit. quod eo pertinet quod superiore libro de legionibus ab Augusto delectis & per orbé collocatis diximus. Opimos auté fuisse redditus Hispaniæ ex eo coniicere datur quod de opulentia

Quonã modo regna in puincias redacta sint.

Hispania opibus abúdás.

eius prouinciæ scribitur præsertim Turdetaniæ quæ & Bętica dicitur. Strabo lib. iii. miranda de fertilitate eius narrans quodam loco ita inquit. Quum vero prædicta regio tot bona suppeditet: maxime tamen admiratione digna est ob metallorum copiam: quibus vniuersa Hispaniæ regio scatet: non vbique ipsa frugibus exuberans: & præsertim vbi metallis copiosa est. Rarum est regionem inuenire vtraque re vberem: Rarius etiam illud eandem regionem in paruo quodam agro metallis omne genus abundare. At vero Turdetania & finitima ei regio rationem nullam commendandi sui eo nomine remittit scribere de ea re volētibus: vsque adeo numeros omnes laudis in metallis impleuit: nihil vt ei absit quod quidem memoratu dignum sit. neque enim aurum neque argentum neque æs: neque ferrum alibi terrarum aut tantum aut tam eximiū nasci adhuc compertum est q̄ in Turdetania nascitur. ἡ δὲ τουρδητανία καὶ ἡ προσεχὴς αὐτῇ: λόγον οὐδένα ἄξιον καταλείπει περὶ τὴν δε τὴν ἀρετὴν τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις. οὔτε γὰρ χρυσὸς οὐδ᾽ ἄργυρος οὐδὲ χαλκὸς οὐδὲ σίδηρος οὐδαμοῦ τῆς γῆς οὔτε τοσοῦτος οὔτ᾽ οὕτως ἀγαθὸς ἐξήτασαι γεννώμενος μέχρι νῦν. Ac ne aurum quidem solum effoditur: sed etiam trahitur. Deferunt enim aurum amnes: & torrentes auream arenam. quæ etiam multis in locis aquarum indigis reperitur: sed in his non apparet: in iis autem locis quæ fluminibus alluuntur auri psegma id est scobs aurea resplendescit. Idem. Inter auri ramenta repertas aliquando fuisse aiunt selibrales glebulas. Quas Palas appellant: quæ perq̄ modicæ purgationis indigerent. ἐν δὲ τοῖς ψήγμασι τοῦ χρυσίου φασὶν εὑρίσκεσθαί ποτε καὶ ἡμιλιτριαίας βώλους ἃς καλοῦσι πάλας: μικρᾶς καθάρσεως δεομένας. Apud Strabonem latinum pilas corrupte pro palas legitur. Idem paulo inferius. Polybius autem argentifodinas commemorans quæ sunt circa Carthaginem nouam: ab vrbe. xx. ferme stadiis distantes: quatuor decurias operantium hominū fuisse ait: qui tunc in dies singulos vicena quina drachmarum millia populo Romano referrent. nos vigintiquinque millia drachmarum aureis nostris æstimare instituimus: duobus millibus & quingētis. Qua ratione ex Carthaginensibus metallis argenti Romanus populus noningena duodena millia & quingenos aureos nostros quotannis percipiebat. Sed huius summæ vt arbitror partem impendia auferebant etiam si vincti foderent. Verba Strabonis hæc sunt. ὅπου τέτταρας μοίρας ἀνθρώπων μένειν τῶν ἐργαζομένων: ἀναφερόντων τότε τῷ δήμῳ τῶν ῥωμαίων καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν δισμυρίας καὶ πεντακισχιλίας δραχμάς. Plinius lib. iii. Bætica a flumine mediam eam secante cognominata: cunctas prouinciarum diuiti cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Idem alibi. Metallis plumbi ferri æris argenti auri tota ferme Hispania scatet. Bætica etiam minio. Vniuersę Hispanię Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis reip. latii ius tribuit. vel iactatum potius: vt referatur ad latii ius. Idem li. xxxiii. Aurum arrugia quęsitum nō coquitur: sed statim suū est. Inueniūtur ita massæ: nec non in puteis denas excedentes libras. Palacas Hispani: alii Palacranas: iidem quod minutum est balucem vocāt. Strabo Palas dixit appellari massulas auri selibrales. Plinius Palacas: sed denarum librarum. ballucæ. xiiii. vnciæ pro auri libra inferebantur a metallariis sanctione principum: vt legimus in titulo de metallariis libr. ii.

Turdetania eadem & Bętica.

Palæ.

Memorabiles argentifodinæ.

Palacæ.

Chrysammos.

codicis: græce Chrysammos dicitur, lingua nostra vernacula paleolas appellat auri ramenta quæ alluuione riuorum deferuntur. Cuiusmodi hodie circa Pyrenen inueniuntur. nos enim inde vidimus nonnullas ciceris magnitudine quibus nulla excoctione opus esset. plęręq; tamen minutę sunt & tenues. vnde nomen sortitæ sunt.

Pli. locus.

Quapropter apud Pli. lib. xxxiiii. ita lego ex antiquis exemplaribus. In ærariis officinis & smegma fit. iam liquato ære atq; percocto: additis etiamnũ carbonibus: paulatimq; accensis: ac repente vehementiori flatu expuitur æris palea quædam. nec me latet Hermolaum Pala legere ex Strabone. nam Strabo Palas appellauit massulas auri semissales. Plinius paleas appellat non glebulas sed ramentulas palearum formam habentes: quod non magnopere mirum est Hermolaum in transcursu non animaduertisse. Idem Plinius lib. xxxiii. de argenti metallis loquens: mirum (inquit) adhuc

Putei ab Annibale inchoati.

per Hispanias ab Annibale inchoatos puteos durare: sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quibus Bebelo appellatur hodie qui. ccc. pondo Annibali sumministrauit in dies ad mille quingentos passus cauato iam mõte: per quod spatium Aquitani stantes diebus noctibusq; egerunt aquas lucernarũ

Trecena pondo Romana.

mensura. Trecena pondo Romana: tricena millia drachmarum efficiebant: quæ terna millia coronatorum valent. Quare hoc dictum Plinii cõuenit cum superiore Strabonis loco: vt suspicer Pliniũ de Carthaginensibus argentifodinis locutum: quæ in citeriore Hispania erãt finitima Aquitanis. Polybius enim æqualis Annibalis ætatis fuit. Rursus Strabo. φησὶ δὲ ποσειδώνιος μάρκον μάρκελλον πράξασθαι φόρον ἐκ τῆς κελτιβηρίας τάλαντα ἑξακόσια, ἐξ οὗ τεκμαίρεσθαι πάρεστιν ὅτι καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κελτίβηρες καὶ χρημάτων εὐποροῦντες. Ait autẽ Po-

Mira auaritia

sidonius Marcum Marcellum exegisse tributum ex Celtiberia ad talenta sexcenta. ex quo coniecturam facere est Celtiberorum gentem numerosissimam fuisse & pecunia abundãtem. Tametsi regionem ieiunam incolerent. Plinius

Memorabilis redditus metallorum.

libro. xxxiii. de metallis Hispaniæ loquens. vicena (inquit) millia pondo auri ad hunc modum annis singulis Asturiam atq; Galleciam & Lusitaniã prę stare quidam tradiderunt. ita vt plurimum Asturia gignat. neq; in alia parte terrarum tot sęculis hæc fertilitas. vicena millia pondo Romana: tricena minimum nostra valent. Ingentia sunt hæc testimonia de opulentia Hispaniæ quibus accedit & tertium Trogi Pompeii: vt ex breuiario quarto & quadragesimo Iustini nouimus. Strabo autem de tempore suo loquens ita inquit in mentione metallorum argenti quæ sunt ad Carthaginem nouam. ἔστι δὲ καὶ νῦν τὰ ἀργυρεῖα· οὐ μέντοι δημόσια· οὐδὲ ἐνταῦθα οὔτ᾽ ἐν τοῖς ἄλλοις τόποις. τὰ δὲ χρυσεῖα δημοσιεύεται τὰ πλείω. Sunt autem & nunc argentifodinæ non tamẽ

Metalla auri quõdã in gallia.

publicę: nec illic nec alibi: sed priuatorum: auri autem metalla plęraq; sunt publica. hactenus de Hispania. Cuius etiam Galliam æmulam aurifera vi fuisse eodem auctore comprobabimus. Quippe li. iii. de Turdetaniæ. i. Bęticæ metallis loquẽs ita subdit. ἀξιοῦσι δὲ γαλάται τὰ παρ᾽ ἑαυτοῖς εἶναι κρείττω μέταλλα ἔν τῷ κιμερίῳ ὄρει· καὶ τὰ ὑπ᾽ αὐτῇ κείμενα τῇ πυρήνῃ. τὸ μέντοι πλεῖον τὸ ἐντεῦθεν εὐδοκιμεῖ. Galli vero meliora esse sua censent quæ in Cimerio mõte sita sunt: & quæ Pyrene ipsi subiacent: illinc tamen aurum magis probatur q̃ gallicum. Vbi puto nõ Cimerio sed Cemmeno legendum. Cemmeni. n. mõtes κέμμενον ὄρος.

Apud Strabonem li.iiii.Aquitaniam a Celtis diſcludũt: quo loco Cæſar Ge-
bennam vel Cebennam potius montem ponit. huius pars hodie Tarara vo-
citatur.Rurſus idem auctor lib.iiii. de Narbonenſi littore loquẽs & ſinu qui
gallicus illic dicitur.ἔχουσι δὲ τάρβελλοι τὸν κόλπον: παρ᾽ οἷς ἐστι χρυσεῖα σπουδαιό-
τατα πάντων: ἐν γὰρ βόθροις ὀρυχθεῖσιν ἐπὶ μικρὸν εὑρίσκονται καὶ χειροπληθεῖς χρυ-
σίου πλάκες ἔσθ᾽ ὅτε μικρᾶς καθάρσεως δεόμεναι. τὸ δὲ λοιπόν: ψῆγμα ἐστι καὶ βῶλοι: καὶ
αὗται κατεργασίαν οὐ πολλὴν ἔχουσαι. Tarbelli inquit eum ſinum optinent:apud
quos aurifodinę ſunt omniũ pręſtantiſſimę.in ſpecubus enim leniter effoſſis
inueniũtur auri cruſtæ quæ manũ implere poſſint: interdum modico purga
mento indigentes.reliquũ autem aurum ramenta ſunt & glebulæ modicã &
ipſę operam poſcentes . Interior autem regio & montana melius ſolũ habet.
nam ad Pyrenen Conuenarum eſt ciuitas qui eo ad incolendũ conuenerunt:
vbi oppidum Lugdunus . Hallucinatus eo loco interpres qui locum ita ver-
tit: nam ad Pyrenen Conuenarum Synclydo eſt vbi oppidũ Lugdunũ.quaſi Conuenæ.
Synclydon nomen eſſet oppidi cum genitiuus ſit pluralis Conuenarũ ſigni-
ficans.Synclydes.n.collectitii alicuius loci habitatores dicũtur vt latine Con Synclydes.
uenę.πρὸς μὲν τῇ πυρήνῃ ἡ τῶν κονουένων ἐστὶ συγκλύδων ἐν ᾗ πόλις λούγδουνος.Pli.de
Aquitania loquens.mox in oppidum(inquit)cõtributi Conuenæ. Lugduni
autem oppidi in ea regione non meminit Strabo his verbis.Tectoſages py-
reneis propinqui ſunt mõtibus:paulum etiam aquilonare latus Cemmenorũ
montium attingunt:terram colentes auro multo præditam . ἐφάπτονται γὰρ
μικρὰ καὶ τοῦ προσαρκτίου πλευροῦ τῶν κεμμένων. πολύχρυσον τε νέμονται γῆν. Apud
ipſos autem theſauros ab imperatore Romano Scipione repertos in vrbe
Toloſſa & ablatos ait.a quibus aurum Toloſſanum apud ſcriptores decan- Aurũ Tolosſanum.
tatiſſimũ:in prouerbium ceſſit vt auctor eſt Gel. τὰ μὲν γὰρ εὑρεθέντα ἐν τῇ το-
λώσσῃ χρήματα μυρίων που καὶ πεντακισχιλίων ταλάντων γενέσθαι φασί. τὰ μὲν ἐν ση-
κοῖς ἀποκείμενα: τὰ δὲ ἐν λίμναις ἱεραῖς: οὐδεμίαν κατασκευὴν ἔχοντα: ἀλλ᾽ ἀργὸν χρυ-
σίον καὶ ἄργυρον.Poſidonius (inquit) veriſimiliter tradit pecunias Toloſſę re-
pertas ad quindecim talẽtum millia.quarũ partem in fanis : partẽ in lacubus
conſecratis recõditã fuiſſe:argentũ aurũq; infectũ atq; rude. & rurſus paulo
inferius:vt autẽ inquit Poſſidonius & alii cõplures : regio ipſa auro alioquin
abũdans & homines habẽs ſuperſtitioni addictos:& ad parſimoniã in victu
aſſuetos:multis in locis Celticę Gallię theſauros habuit : maxime vero lacus
eis ſacroſanctos a p̃donũ direptionibus theſauros p̄ſtabãt: in quos ideo auri
argentiq; pondera demiſerãt.Romani vero quũ vi & armis loca ea obtinuiſ-
ſent:auctioni lacus eos publice ſubiecerũt . Emptorũ autẽ plurimi molas ar-
genteas ductiles inuenerunt.μάλιστα δὲ αὐτοῖς αἱ λίμναι τὴν ἀσυλίαν παρεῖχον: εἰς
ἃς καθίεσαν ἀργύρου ἢ καὶ χρυσοῦ βάρη. οἱ γοῦν ῥωμαῖοι κρατήσαντες τῶν τόπων ἀπέ-
δοντο τὰς λίμνας δημοσίᾳ. καὶ τῶν ὠνησαμένων πολλοὶ μύλους εὗρον σφυρηλάτους ἀρ-
γυροῦς. Idẽ auctor eſt Lueriũ Aruernũ patrẽ Bititi (qui Bititus cũ Maximo Luerius Aruernus.
Aemyliano & Domitio Aenobarbo ducentorũ milliũ hominũ exercitu con-
flixit:) tantis delitiis diuitiiſq; circũfluxiſſe : vt aliquãdo oſtẽdendarũ opum
gratia curru vectus per campũ ingrederetur nũmos aureos argenteoſq; huc
atq; illuc ſpargens,quibus colligendis amici & comites occupati ſequerẽtur.

τοσοῦτον πλούτῳ λέγεται καὶ τρυφῇ διενεγκεῖν: ὥστε ποτὲ ἐπίδειξιν ποιούμενος τοῖς φίλοις τῆς εὐπορίας: ἐπ' ἀπήνης φέρεσθαι διὰ πεδίου: χρυσοῦν νόμισμα καὶ ἀργύρουν δεῦρο κἀκεῖσε διασπείρων: ὥστε συλλέγειν ἐκείνους ἀκολουθοῦντας. Auri Toloſſani meminit Gel.lib.iii.& Cicero de natura deorum lib.iii.ob cuius raptum quęſtionem habitam eſſe dicit. Trogus lib.xxxii. Cepionem appellat eum imperatorem qui aurum Toloſſanum abſtulit: quod ſacrilegiũ ei & exercitui eius excidii cauſam fuiſſe tradit. Auri autem (inquit) fuere cẽtum & decem millia pondo. argenti quinquies decies centena millia. Hæc ſumma vix dicere auſim quanti æſtimanda ſit. auri ſingula pondo minoris æſtimari centum aureis ſolatis non poſſunt etiam vt vndecima pars æris in eo mixta fuerit. Qua ratione aurum illud Toloſſanum cẽties & decies cẽtenis millibus aureorum valuit. quod ſi obryzum fuerit: id eſt centenis & duodenis ſolatis in libras æſtimabile: centies vicies ter centenis & viginti millibus valuit. Quod autem ad argentum pertinet Trogum exiſtimarim non quinquies decies centena millia pondo ſcripſiſſe: quæ ſumma quinquagies millies mille aureos valet: ſed quindecies centena millia: quæ quindecies millies mille aureis coronatis æſtimantur a nobis: id eſt centies & quinquagies centenis millibus. Quod ſi quis Trogum quinquies decies ſcripſiſſe malit: tamen pro quindecies intelligam: quomodo apud Suetonium in Auguſto. quaterdecies millies pro bis ſepties. i. quatuordecies. Cicero etiam ſic vſus eſt. Strabo ex Poſidonio quindecim millibus talentum argenti æſtimaſſe aurum argentũq; ſimul videtur. quæ ſumma minor eſt minima prædictarũ. id eſt nonagies centena millia aureorum. Apud Ioſepum lib. ſupradicto Agrippa magnifice de Galliarum ſitu & felicitate Gallorum domeſtica differit. quos omne genus bonis apud ſe ſcatentibus totum pene orbem irrigare: mirifico pręconio vociferatur. & nihilo ſecius ſub mille & ducentis militibus Romano imperio parere: qbus plures propemodum ciuitates habeant: non animi mollitia: vt qui octoginta annis pro libertate dimicaſſent: ſed animi deſtinatione in obſequiũ eius gentis fixa cuius & virtutẽ experti fuiſſent & fortunã admirarentur. Multa adhuc adnotauimus quæ fide caritura ſunt: vt opinor: p̃ſertim apud eos (vt dixi) qui omnia & præterita & futura præſentis temporis modulis metiũtur: vnũ etiam addam ex eodem Strabone: qui de Bætica loquẽs πολλὴ δὲ καὶ ἐσθὴς πρότερον, νῦν δὲ ἔρια μᾶλλον τῶν κοραξῶν. καὶ ὑπερβολή τις ἐστὶ τοῦ κάλλους. ταλαντιαίους γοῦν ὠνοῦνται τοὺς κριοὺς εἰς τὰς ὀχείας. Multa autẽ veſtis antea inde veniebat. nũc aũt lanæ magis q̃ a Coraxis: pulchritudine eximia. ſi quidẽ propter hoc arietes talentari precio emuntur ad admiſſurã. Coraxi autẽ populi ſunt Colchorũ Stephano de vrbibus. Talentũ ſexcentis aureis æſtimamus. tanti autẽ venditari arietes potuerũt apud eos qui aſinos admiſſarios vel etiam aſinas ad fœturam. xl. ſeſtertiis id eſt ad mularum partus emerent: vt ſupra ex Varrone & Plinio didicimus. Verũ.n. uero cũ tot olim auri metalla fuerint & in Hiſpania & in Gallia: hodie neutrobi eſſe dictitantur quæ quidem commemorari digna ſint. Nam & Strabo ſuo iam tẽpore in Tmolo & circa Pactolũ & aliis in locis cõſumpta fuiſſe auri metalla auctor eſt lib. xiii. Vidimus hoc anno ex Lingonẽſi agro effoſſos lapides auro argẽtoq; interſtinctos: ex qbus

Cepio.

Felicitas Galliarũ.

Arietes talẽtares in Bætica.

Auri metalla exhauſta hoc tempore.

aurum argentumq; elicitur: hos metallarii pro experimento dederant. qualis autem subesset vena nõdum compertum erat. Is ager in ditione est Michaelis Bedeti antistitis Lingonensis: viri cum singulari ac multiplici eruditione præditi: tum vero ad priscam normam Pontificum exacti. Cuius auspiciis metallarii opifices specimina prædicta auri argentiq; metallorum ediderunt. Postremo idem Strabo li.xiiii. circa finem: Polybius (inquit) auctor est tempore suo circa Aquileiam: & præsertim in Tauriscis Noricis inuentam esse aurifodinam sic natura commodam: vt cum quis in duos pedes terræ superficiem detraxisset: statim aurum fossititium inueniretur. effossionem autem nõ infra quindecimũ pedẽ processisse. Fuisse autẽ aurũ illud partim purũ magnitudine fabę aut lupini: octaua tãtum parte decocta. partim pluscula indiguisse excoctione. alioquin valde vtile. Verũ cũ Itali Barbaris ĩ ea re operã nauare cœpissent: cõtinuo intra duos mẽses aurũ per totã Italiam tertia parte precii vilius esse cœpit. Quod cũ Taurisci animaduertissent: eiectis adiutoribus operis soli aurũ promercale exposuerũt. Nũc autẽ (inquit) omnia auri metalla in Romanorũ potestate sunt. συνεργαζομένων δὲ τοῖς βαρβάροις τῶν ἰταλιωτῶν: ἐν διμήνῳ παραχρῆμα τὸ χρυσίον εὐωνότερον γενέσθαι τῷ τρίτῳ μέρει καθ᾽ ὅλην τὴν ἰταλίαν. αἰσθομένους δὲ τοὺς ταυρίσκους μονοπωλεῖν ἐκβαλόντας τοὺς συνεργαζομένους. νῦν δὲ ἅπαντα χρυσεῖα ὑπὸ ῥωμαίοις ἐστί. Hoc dictũ Strabonis eo ptinet quod supra de auri ad argentum analogia dictũ est: quæ varia olim fuisse depręhẽditur. Pollux decuplicẽ posuit. Ex Plinio Romæ primũ dimidio etiã maiorem fuisse docuimus. Rursus Tranquillo auctore Cęsar dictator aurum in libras ternis millibus nũmũ vęnundedit: quæ ratio subduplex est eius quam Plinius posuit: quæ est eiusmodi vt aurum quindecies argento repensile fuerit. Si tamen locus emendate nunc legitur: quod non credo: vt alibi dictum est. Herodotus: non modo aurum sed etiam psegma aureum terdecies tanto argenti taxabile posuit. cum tamen denęquaternę vnciæ psegmatis vel Chrysammi sanctione principali pro singulis auri libris cedãt: vt diximus. Qua ratione septima fere parte psegma auro obryzo vilius fuisse cõuincitur. Sic Herodoti æstimatio proxime ad Plinianam accedit. Porro ex Tacito docuimus aureos singulos Romanos cẽtenis nũmis valuisse. Qua ratiõe auri drachma duodenis argenteis & hemidrachmio valuit. nostri autem temporis æstimatione aurum paulo minus duodecies argento repẽditur. Intelligimus igitur ex verbis Strabonis interdũ propter auri copiam ex metallis existentem: auri precium diminutum etiam tertia parte: sic fit vt Pliniana æstimatio ad Pollucis æstimationem redeat. Nostri aũt plęriq; opinantur iustã auri ad argentum proportionẽ decuplicem censeri. Sed auri penuria esse auctam. quod ex prædictis nõ videtur esse verũ. In vniuersum autẽ ostẽdimus varias auri indicaturas: quę auri etiã precia euariare faciũt. nec aliud statui (vt arbitror) ex antiquorum lectione de auri ad argentum proportione potest. Ad ea autem quę de Gallia diximus: illud etiam addemus Lugduni Argyrocopium fuisse Romani imperii: id quod Strabo li.iiii. his verbis perhibuit. Lugdunũ in colle cõditũ: vbi Arar amnis Rhodano immiscetur: Romano tenetur imperio: ampliori quoq; dignitate virorum secũdum Narbonem florens. quibus vsui

Auri ad argẽtũ analogia.

magno est emporium. ibi quoq; Romani duces aureũ nomisma argenteũq; signant. καὶ τὸ νόμισμα χράττουσι ἐνταυθα τότε ἀργυροῦν καὶ τὸ χρυσοῦν. Fuit etiã signandæ pecuniæ officina Apolloniæ in Epiro. Cice. ad. Gn. Plan. Li. xiii. epist. Cum signaretur argẽtum Apolloniæ nõ possum dicere eũ pfuisse: neq; possum negare eũ affuisse. Lugduni autẽ tẽplum communi vniuersæ Galliæ impensa extructum est: & Cæsari Augusto consecratũ ea parte ante vrbem vbi amnes confluũt: inibiq; ara dignitatis eximię gentiũ sexaginta titulo insignis dicatis ibi totidẽ gẽtium simulachris. Non omittendũ etiã prouinciales olim stipendiarios tria genera pensitationũ agnouisse: canonẽ: oblationẽ: & indictionẽ: quæ etiã hodie populares in Gallia agnoscũt. Hæc tria genera Cicero his verbis cõplexus est in tertia in Verrem actione auctore Asconio. Sic enim inquit de Sicilia loquens. Quando illa frumentũ quod deberet: non ad diem dedit? quãdo id quod opus esse putaret: nõ vltro pollicita est? quãdo id qđ imperaret: recusauit? Age iã pcenseamus imensas pecuniarũ summas & impendia inusitata quibus confirmari possit id quod ante diximus de red ditibus opimis Romani imperii. Tranq. in Calig. Nepotinis sumptibus omniũ prodigorũ ingenia superauit: cõmẽtus nouũ balnearũ vsum: portẽtosissima genera ciborũ atq; cœnarũ: vt calidis frigidisq; vnguentis lauaretur: pciosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet: couiuis ex auro panes & obsonia apponeret: aut frugi hominẽ esse oportere dictitãs aut Cęsarẽ. qn etiã nũmos non mediocris summæ e fastigio basilicę iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. In exstructionibus prędiorum atq; villarũ omni ratione posthabita nihil tã efficere cõcupiscebat q̃ quod posse effici negaretur: & iactę itaq; moles infesto ac profundo mari: & excisę rupes durissimi silicis: & cãpi mõtibus aggere æquati: & cõplanata fossuris mõtium iuga: incredibili quidem celeritate: quũ morę culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem: immẽsas opes totũq; illud Tyberii Cæsaris vicies ac septies millies sestertium nõ toto vertente anno absumpsit. Idẽ alibi. Nouissime contrectãdę pecunię cupidine incensus: sæpe super immensos aureorum aceruos patẽtissimo diffusos loco: & nudis pedibus spatiatus: & toto corpore aliquãdiu volutatus est. vicies septies millies sestertiũ: nomismate nostro sexagies septies millies mille aureos & quingenta præterea millia valuit: vel (vt prisco more loquamur) sexcẽties septuagies quinquies centena millia aureorum. græci sex millia septingentas & quinquaginta myriadas aureorum dicerent. Priscum autem eum morem numerandi fuisse ex Plin. apparet libro. xii. vbi de Arabia felici loquens: minima (inquit) computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India & Seres: peninsulaq; illa imperio nostro adimunt. non dicit centies millies: mille sestertium vt nunc loquimur: sed millies centena quod idem est. sic alibi in. ii. Pars nostra terrarum de qua memoro: ambiente (vt dictum est) oceano velut innatans: lõgissime ab ortu & ab occasu patet: hoc est ab India ad Herculis columnas gadibus sacratas octuagies quinquies cẽtena septuaginta octo millia passuũ: sicut Artemidoro placet auctori. hoc apud Martianũ Capellam totidẽ verbis legitur. longitudo ab ortu ad occasum hoc est ab ipsius Indiæ extremitate vsq; ad Herculi columnas sacratas: octuagies quin-

Ara memorabilis Lugduni.

Pensitationũ tria genera. Canon.

Caius princeps inauditã prodigẽtia infamis.

Memorabilis opũ immẽsarum profligator.

Vicies & septies millies sestertium.

61500000

Priscus mos numerãdi.

quies centena ſeptuaginta octo millia ſunt:ſicut etiã Artemidorus auctor aſ-
ſeruit. Rurſus idem Plinius li.eodem. Vniuerſum autem hunc circuitum Era
toſthenes in omnium quidem literarum ſubtilitate:& in hac vtiq; præter cæ-
teros ſolers:quem a cunctis probari video:ducentorum quinquaginta duorũ
millium prodidit:quæ menſura Romana computatione:efficit trecenties qn
decies centena millia paſſuũ.hęc verba cum ſic legerentur apud Vitruuiũ lib.
pri.nuper Iocundus architectus vir religioni initiatus:omnis antiquitatis pe
ritiſſimus:tamen more noſtro referenda cenſuit:in iis exemplarib⁹ Vitruuii
quæ egregie alioquin & ſolerter emendata imprimenda curauit. Sic enim in
iis legitur.quæ ducẽta quinquaginta duo millia ſtadiorum fiũt paſſus ſemel
& tricies millies mille & quingenties mille. Huius autem octaua pars quam
ventus tenere videtur eſt ter millies mille & noningenties tricies ſepties mille:
& paſſus quingenti.qui modus loquendi antiquitatem non reſipit: quare ſic
locum potius lego(ex librorum prius impreſſorum obſeruatione:licet corru
ptus ille locus atq; etiam mutilatus in eis ſit)quæ fiunt paſſus trecẽties & qn
decies cẽtena millia. Hui⁹ aũt octaua pars quam vẽtus tenere videt̃ eſt tricies
nouies centena triginta ſeptem millia:& quingenti paſſus.hac lectione & ve-
tuſta formula reſtituitur:& numerus ad paſſum cõuenit. Apocalypſeos cap. Apocaly.Io.
ix.Et ſoluti ſunt quatuor angeli qui parati erãt in horam & diem & menſem
& annum:vt occiderent tertiam partem hominum:& numerus equeſtris ex-
ercitus vicies millies dena millia. δύο μυριάδεσ μυριάδων ſic latine & priſco mo-
re verti debuit.bis millies centena millia. Millies enim centena millia myriadũ Millies cẽtena millia.
myriada ſignificat. Vltra quem numerum græci vocabulum nõ habent. No- millio
ſtrates centum milliones appellant:cum millionem dicamus millenarium nu-
merum in ſeſe multiplicatum. Ergo bis millies centena millia duas myriadas
myriadum ſignificat:& ter millies tres myriadas: & deinceps vſq; ad decies
millies cẽtena millia:hoc eſt decem myriadum myriadas:quod vno verbo no
ſtrates abaci ſtudioſi Milliartum appellant:quaſi millionum millionem. Verũ
apud Plin.li.eodem vbi legitur in codicibus poſt Hermolai emendationes im
preſſis:tricies quater quinquaginta millia:& quinquagies bis quindecim mil
lia paſſuum:centena verbum ſubaudiendum eſt vt recte admonuit Hermo-
laus.quomodo & paulo poſt.quæ menſura vniuerſa ab eo mari efficit octua-
gies quinquies ſeptuaginta octo millia.ſuperius enim centena additum eſt a
Plinio:quod hic non legitur ſed ſubintelligendum relinquitur. Hoc autem li-
quere poteſt ex Martiano apud quem omnia iiſdem verbis vt apud Pliniũ le-
gũtur.nam cum apud Plinium ita legatur in manu ſcriptis & in impreſſis an
te Hermolaum:a Gãge amne oſtioq; eius quo ſe in eorum oceanum effundit
per Indiam Parthienemq; ad myriandrum vrbẽ ſyriæ in iſſico ſinu poſitam
LV.M.XV. Paſſuum decem & nouem:apud Martianum eadem verba legun
tur niſi ꝙ numerus ita effertur:quinquagies bis quindecim millia. Ex quo au
ctore Hermolaus Pliniũ eo capite emẽdauit:quare cõiectura ex hoc loco fieri
poteſt ad ea quæ nos ipſi in Plinio mutauimus:vt millies ſeſtertiũ & quingẽ-
ties & huiuſmodii alia aduerbialiter prolata:quæ confuſa ſunt in exemplari-
bus propter notarum compendia. Simile eſt illud quod ſtatim ſequitur apud

Plinium. Latitudo autem terræ a meridiano situ ad septentrionem dimidio fere minor colligitur.Liiii.Mil.Lxii.sic enim i manu scriptis & olim impressis legitur.cum Martianus dicat quinquagies quater centena sexaginta duo millia.Quem a Plinio hæc & alia superiora transcripsisse non dubito.Cētena autem verbum in his numeris subintelligendum relinqui planum fit ex eodem Martiano:qui de Europæ longitudine loquens ita inquit.Europæ solius mensura octogies bis.xciiii.Pli.lib.iiii.Longitudinē Europæ Artemidorus atq; Isidorus a tanai ad gades.lxxxii.xiiii.prodiderūt.Sic enim in antiquis legitur:licet in impressis.Lxxxiiii.Millia legatur.Apud Martianū octogies bis cētena nonaginta quatuor millia intelligo.apud Pliniū sic:octogies bis centena.xiiii.mil.passuum: & sic plærunq; & Plinius & Martianus locuti sunt: & ante eos Cicero.quod eo valet quod supra diximus de compendio loquendi per aduerbia antiquis vsitato.vt centies sestertium pro centies cētena millia sestertium oino intelligi debeat. vt fortasse illi numeri lib.xxxiii.Plinii de ærario Romano recte restitui videantur a nobis supra libro secundo.Macrobius: in primo de somnio Scipionis numerandi compēdium refugiēs:ita inquit.Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis millibus:erit integra diametros cœlestis circuli nonagies sexies centena millia stadiorum: & inuenta diametros facile mensuram nobis ipsius quoq; ambitus prodit.Hanc enim summam quę diametrum fecit:debes ter multiplicare adiecta parte septima.& ita inuenies totius circuli per quem sol currit ambitum stadiorū habere trecenties centena millia:& insuper centum septuaginta millia.Sed vt ad rem redeam prædictas opes Tyberius Augustus princeps non modo deparcus & sordidus:sed etiā rapax:annis tribus & viginti cōfiscauit.Caius autem successor intra annum primum imperii exhausit cum annuis vectigalibus & tributis imperii. Quapropter idē auctor de Nerone ita inquit.Diuitiarum & pecunię fructum nō alium putabat q̄ profusionem:sordidos ac deparcos esse quibus ratio impensarum constaret:prælautos vereq; magnificos qui abuterentur ac perderent. laudabat mirabaturq; auunculum Caium nullo magis nomine q̄ ꝙ ingentes a Tyberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi nec absumēdi modum tenuit.In Tiridatē (quod vix credibile videatur) octingēta nummum millia diurna erogauit:abeuntiq; super sestertium millies cōtulit.nullam vestem bis induit.Quadringenis in punctum sestertiis aleam lusit. nunq̄ carrucis minus mille fecisse iter traditur:soleis mularum argenteis.Hactenus Trāq. Tiridates rex erat Armeniæ Vologesis Parthorū regis frater in qua regione cum Corbulo pręfectus res prospere Neronis auspiciis gessisset:Tiridates rebus aduersis perterritus ad colloquium cum Corbulōe venit. In quo colloquio Tiridates (vt inquit Tacitus lib.xv.) de nobilitate generis multum præfatus:cætera temperanter adiungit.iturum quippe Romam: laturumq; nouum Cæsari decus non aduersis parthorum rebus supplicem Arsacidem. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cęsaris insigne regium nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitū. dein paucis interiectis diebus magna vtrinq; specie inde eques composit⁹ per turmas & insignibus patriis:hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis.in me

Nero ęmul⁹ Caii auunculi sui.

Tiridates.

dio.tribunal sedem curulem:& sedes effigiem Neronis sustinebat. Ad quam progressus Tiridates cæsis ex more victimis:sublatum capiti diadema imagini subiecit. postero die spatium orauit quo tantum itineris aditurus fratres ante matremq; viseret:obsidem interea filiā tradit literasq; supplices ad Neronem.hæc causa fuit cur Tiridates Romam veniret:cuius aduētū vt honorificentissimum sibi Nero omnibus votis concupierat. In huius aduētum Nero Pompeii theatrum operuit auro.de quo Pli.lib.xxxiii.Nero Pōpeii theatrum operuit auro in vnū diem quo Tiridati regi Armenię ostēderet. Idem lib.xxx.de magia loquens:quam ob id inanem artem esse contendit ꝙ eā Nero scire maxime cōcupiuit nec potuit:cū nec ingeniū nec facultates deessent. Magus(inquit) ad eum Tiridates venerat:Armeniacū de sese triūphū afferens:& ideo prouinciis grauis.nauigare noluerat:quoniam expuere in maria aliisq; mortalium necessitatibus violare naturā eam fas nō putant.Magos secum adduxerat.Magicis etiam scenis eum initiauerat.nō tamē cum regnum ei daret:hāc ab eo accipere artem valuit. Tranquillus alibi de eodem ita inqt. Non immerito inter spectacula ab eo edita: & Tiridatis in vrbem introitum rettulerim.quem Armenię regem magnis pollicitationibus sollicitatum:cum destinato per edictum die ostēsurus populo propter nubilum distulisset:produxit quo opportunissime potuit:dispositis circa fori tēpla armatis cohortibus:curuli residens apud rostra triumphantis habitu inter signa militaria atq; vexilla.& primo per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua.alleuatūq; dextra exosculatus est:dein precāti tiara deducta diadema imposuit: verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronunciante.perductum in theatrum ac rursus supplicātē iuxta se latere dextro collocauit. Ergo Tiridati Nero octingēta sestertia diurna erogauit:quæ ꝑinde æstimo ac si vicena millia aureorum nostrorum diceres.diurna autē nescio an q̄ diu Romæ fuit intelligam:an ex quo intra fines Romani imperii esse cœpit.discedēti autem amplius vicies quinquies centenis millibus dono dedit. quadringenis in punctum sestertiis aleam lusit: id est denis aureorum nostrorum millibus in singula puncta:non in singulos casus aleæ.Huiusmodi ludus ab eodem Trāquillo in Augusto describitur.Inter cœnam lusimus geronticos & heri & hodie.talis enim iactatis vt quisq; canem aut senionem miserat:in singulos talos singulos denarios in medium conferebat:quos tollebat vniuersos qui Venerem iecerat.hac ratione fit vt immēsus ille ludus Neronian⁹ fuerit. De domo autem aurea si quis locum apud Trāquillum legerit: quicquid nostro æuo ex ædificatum est:despicabile existimabit:adeo vt Gallionēse prætoriū Cardinalis Ambasiani quod iam in prouerbium venit ob sumptū superuacaneū:gurgustium præ illa domo Neronis videri possit.Quam tamen ipsam Plinius: a Marci Scauri theatro operis magnificētia victam fuisse contendit: ne miremur millies sestertium absumptum in Marci Scauri villę incendio.vel bis millies fortasse quod antea explicuimus.Quanti autē domus aurea cōstiterit: ex eo coniiciendum relinquitur:quod idem Tranquillus de Othone scripsit.Diplomatibus primisq; epistolis suis Neronis cognomē adiecit. certe & imagines statuasq; eius reponi passus est.nec quicq̄ prius ꝑ potestate subscripsit q̄

Tiridatis aduentus Romam.

Nero magiæ studiosus.

Quadringētis in punctū sestertiis aleā lusit.

Dom⁹ aurea Neronis.

Dom⁹ aureā Neronis.

quingenties ſeſtertiũ ad peragendã auream domum.Si igitur Otho quingen ties ſeſtertium:id eſt duodecies cẽtena & quinquaginta millia aureorum noſtrorum attribuit ad peragendã domũ aureã:quanti opus ipſum antea factũ æſtimamus? nã nihil defuiſſe operi ex eo apparet qđ idẽ in Nerone inqt.Eiuſmodi domum cũ abſolutam dedicaret:hactenus cõprobauit vt diceret quaſi hoiem tãdẽ habitare cœpiſſe.qngenties igiť ſeſtertiũ ſubſcripſiſſe Othonem intelligimus ad appendicem quandam domus faciendam vel operis expolitionem.Pli.li.xxxiii.Nero Pompeii theatrum operuit auro in vnum diem quo Tiridati regi Armenię oſtẽderet:& quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis vrbẽ?Tacitus li.xvii.Bis & vicies millies ſeſtertiũ donationib9 Nero effuderat:appellari ſingulos iuſſit:decuma parte liberalitatis apđ quẽq; eorum relicta.at illis vix decumæ ſup portiones erãt. exactioni.xxx.equites Ro. præpoſiti.Igitur ſi Nero quatuordecim annis quib9 in imperio fuit bis & vicies millies ſeſtertium donationibus effudit:id eſt quingenties & quinquagies cẽtena millia aureorũ noſtrorũ:& aureã domũ extruxit:cũ interim in omni parte vitæ prodigos omneis ſuperaſſet : qd exiſtimabimus de opulentia imperii?de eo Pli.li.xii.ita inquit.Periti rerũ aſtruxerũt nõ ferre thuris tm̃ annuo fœtu Arabiam q̃tum Nero princeps nouiſſimo Pompæ ſuæ die cõcremauit. vbi Poppeæ legendũ puto.de cuius morte Tacit9 li.xvi.Poſt finẽ ludicri Poppea mortẽ obiit fortuita mariti iracũdia:a quo grauida ictu calcis afflicta eſt. corpus non igni abolitũ vt Romanus mos:ſed regum externorũ cõſuetudie differtũ odoribus cõdiť:tumuloq; Iuliorũ inferť.ductæ tamẽ publicæ exequę. De hac Poppea Pli.li.xxxiii.ita inquit.Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri q̃ritur:at nos carrucas ex argẽto celare inuenimus.Noſtra quoq; ętate Poppea coniunx Neronis principis delicatioribus iumẽtis ſuis ſoleas ex auro quoq; induere ſolebat.Idẽ lib.xi.Poppea certe Domitii Neronis cõiunx aſinas quingentas fœtas per omnia ſecũ trahens:balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat:extendi quoq; cutem credens . Euſebius in Chronicis & Oroſius ſeptimo hiſto.auctores ſunt Neronẽ ſenatũ Ro. coegiſſe ad conferendũ ſibi annuũ cẽties ſeſtertium ad tolerãdas expẽſas imperatorias. hoc eſt ære noſtro ducena quinquagena millia aureorum: id quod poſt mortem Senecę factũ fuit:cũ iam deterior fieri non poſſet Nero: & ad ſummum nequitię & improbitatis perueniſſet.Poſt Neronem Vitellius pric̃eps ſucceſſit de quo ita ſcribit Tranq.Sed vel præcipuę luxuriæ ſæuitięq; deditus:epulas trifariam ſemper:interdum quadrifariã diſpertiebat:in ientacula & prandia & cœnas comeſſationeſq;:facile omnibus ſufficiens vomitandi conſuetudine.Indicebat autem aliud alii eadem die.Nec cuiq̃ minus ſinguli apparatus quadringenis millibus conſtiterũt.famoſiſſima ſuper cęteras fuit cœna ei data aduentitia a fratre.In qua duo millia lectiſſimorum piſcium:ſeptem auium appoſita traduntur.Hanc quoq; exuperauit ipſe dedicatione patinæ : quam ob immenſam magnitudinẽ clypeum mineruæ:id eſt ægida poliuchi dictitabat.In hac ſcarorũ iecinora:Phaſianorũ & Pauonũ cerebella: linguas phœnicopterũ:Murenarũ lactes a Carpathia vſq; fretoq; Hiſpaniæ petitarũ:cõmiſcuit.Hactenus Tranquil.Equidem nihil maius dici aut excogitari in luxuria

Bis & vicies millies ſeſtertiũ Neronis pdiga liberalitate effuſũ.

Poppeę cędes.

Poppeę lux9

Collatio ſenatus exacta a Nerone.

Vitelli9.

Cœna vitelliana.

22000
25
550000
5000000

posse video:nisi margaritarum liquefactarum haustus.Iamprimum Pauones vidimus Varronis tempore quinquagenis denariis venales:id est quinis aureis nostris:quorum cerebellis patina illa constabat: vt iocinoribus Scarorũ: de quibus Plin.lib.ix.ita inquit.Nunc Scaro datur principatus: qui solus piscium dicitur ruminare herbisq; vesci:non aliis piscibus:mari Carpathio maxime frequens.proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum.& paulo post.Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis:sicut magnitudo modica.ex his verbis apparet Scarum primæ auctoritatis fuisse apud ganeosos homines.qui quanti vendi potuerit coniicere licet ex precio mulli qui Claudio principe septem vel octo millibus nummum emptus fuit ab Asinio vt alibi dictum est.de Phœnicoptero idem Plinius libro decimo.Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum omniũ altissimus gurges.Idẽ lib.xxxv.Atq; vt luxu quoq; auctoritas contingat figlinis:tripatinum(inquit Fenestella) appellabatur summa cœnarum lautitia.vna erat murenarum:altera luporum:tertia myxonis piscis:inclinatis iam scilicet moribꝰ Nam nos cum vnam Aesopi tragœdiarum histrionis in natura auium diceremus sestertiis sexcentis stetisse:non dubito indignatos legentes.at Hercules Vitellius in principatu suo.cc.sestertiis condidit patinam:cui facienda fornax in campis iis ædificata erat:quoniam eo peruenit luxuria vt etiã fictilia pluris constent q̃ Murrina. Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in conquestione exprobrauit pontinarum paludes Vitellio.Memoria non illa fœdiore cuius veneno Asprenati reo Cassius Seuerꝰ accusator obiiciebat interiisse centum triginta couiuas. si hæc verba vere leguntur:patina illa fictilis ducentis sestertiis:id est non minoris q̃ quinq; millibus aureorum nostrorũ constitit:propter qđ Plinius dixit pluris fictilia constare q̃ Murrina:quorum precia Plinius magna ponit.li.xxxvii.Sed quonam modo fieri potuerit vt patina fictilis tanti constiterit inire rationem nequeo.nec ipse Pli.hoc significare mihi videtur cum prius dixerit:æsopi patinã sexcẽtis sestertiis stetisse.patinã enĩ pro ferculo posuisse notũ est ex loco lib. decimi qui a nobis diligenter(vt spero)explicatus est de centum auiculis humano sermone canoris: senis millibꝰ emptis.Sed rursus si Plinius de ferculo intellexit:quonam pacto Plinius nõ ineptus erit qui post sexcenta sestertia:ducenta sestertia dixit:cum maius aliqd omnino & mirabilius dicere vellet:vt plane quis ex verbis eius intelligere potest.Cum hic me scrupulꝰ anxium olim habuisset:libros antiquos adii in quibus decem talentis pro ducentis sestertiis legitur:quod nec ipsum placuit:vt pote quod sextam tantum partem ad ducẽta sestertia adderet: & alioquin nũ q̃ Plinius & antiqui de rebus Romanis per talenta locuti sunt: licet in antiqs quibusdam codicibus Plinii mendose sæpe legatur hoc verbum in mentione rerum latinarum.Quare ex vetustissimo exemplari decies sestertium lego: qđ addit quadringenta sestertia ad patinam æsopi:id est aureorum decem millia. Condidit autem pro commentus est & auctor fuit intelligo.Quod autem sequitur:sic lego.Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in concione exprobrauit patinarum paludes vitelli memoriæ.non illo fœdiore cuius veneno Asprenati reo Cassius Seuerus & cætera.Hoc sensu, vt non sit fœdior illa pa

Scarꝰ piscis

Tripatinũ.

Patina æsopi.

Patina vitelli.

patina fictilis 5000 cor.

Pli.locus.

patina X M aureor.

tina in qua venenum datum est tot conuiuis. Patinarum autem paludes figurate dictum est allusione pontinæ paludis: cũ patina ipsa etiam fictilis esset & lutea. de qua Pli. li. iii. A Circeis pal⁹ põtina est: quẽ locũ. xxiii. vrbiũ fuisse Mutianus ter cõsul prodidit. Is est autẽ Mutianus cuius mentio crebra est apud Tacitum: qui Vespasianũ ad capessendum imperium hortatus est: quem intelligimus ex verbis Plinii Vitellio supplicio affecto pro concione aliquãdo taxasse tempora Vitellii ob luxũ perditissimũ. vel alias cõquerẽdo exprobrasse patinæ fœditatem si conquestione legatur. Tacitus de luxu vitellii loquens. li. xvii. Ipse abunde ratus si præsentibus frueretur: nec in longius consultans: nouies millies sestertium paucissimis mẽsibus interuertisse creditur. hãc ego summam non minorem ducenties vicies quinquies centenis millibus esse autumo. Octauo autem mense imperii sui exercitus ab eo desciscere cœperunt. Paucos igitur menses Tacitus octo menses appellauit. Hic facere non potui quin maioris etiam luxuriæ exempli vitelliana patina reminiscerer: tãetsi non quærerem: id erit ex Trãq. in Nerone deterrimorum omniũ principũ facinorosissimo. quo loco enim de luxu eius epulari loquitur: indicebat (inqt) & familiaribus cœnas: quarũ vni mellita quadragies sestertium constiterunt. Ego mellitorum appellatione mellita dulciora fercula intelligo quæ vltimis mensis apponuntur. vt hodie saccharati missus epularũ a pistore dulciario. & omnia quæ bellariorum nomine continentur. & Sacchareí operis strues in adiicialibus cœnis quæ in lancibus argenteis ad ostentationem traducuntur: magis vt delibentur q̃ vt esitentur. hæc si centenis millibus aureorum nostrorũ æstimantur: q̃ti cœna ipsa æstimari poterit? Huic dicto fidem arroget an deroget id quod sequitur nescio. Seneca libro de consolatione ad Albinam matrem suam ita inquit: de Caligula loquens. C. Cæsar Augustus quem mihi videtur rerum natura edidisse vt ostenderet quid summa vitia in summa fortuna possent: centies sestertio cœnauit vno die: & in hoc omnium adiutus ingenio: vix tamẽ inuenit: quo modo trium prouinciarum tributum vna cœna fieret. Quibus verbis apparet centies sestertium immensam esse pecuniam: & quæ de Cleopatrę vnione dixim⁹ ex Plinio nõ vanitate cõmẽtitia a nobis esse aucta: sed modice æstimatũ eius precium. id quod in omnia pene in his libris prodita valet. Maiora sunt ista omnino nostræ ætatis captu. Sed de Vitellii helluatione ita inquit Iosepus libro quinto de bello Iudaico. Octo menses ac dies quinq; potitus imperio iugulatur in media vrbe: quem si viuere diuti⁹ contigisset: eius luxuriæ satis esse imperium non potuisset. Vitellio successit Vespasianus Augustus: Qui omissa sub Galba vectigalia reuocauit: noua & grauia addidit: tributa etiam auxit: & prouinciis nonnullis duplicauit: quare eum nonnulli auarissimum esse tradiderunt. sunt contra: qui opinentur (inqt Tranquillus) ad manubias & rapinas necessitate compulsum summa ærarii fiscíq; inopia. de qua testificatus sit initio statim principatus: professus quadringenties millies opus esse vt respub. stare posset. quod & verisimilius videtur: quando male partis optime vsus est: in omne genus hominum liberalissimus. quippe qui expleuerit censum senatorium: & consulares inopes quingenis sestertium millibus annuis sustẽtauerit. Ingenia & artes vel maxime foue-

Vitellian⁹ luxus. Nouies millies sestertium.

Inaudit⁹ lux⁹ & fidem excedens.

Caligulę cœna.

Vespasianus tributis & vectigalibus grauis.

rit:primusq; e fisco latinis græcisq; rhetoribus annua centena constituerit.cæterum quadringenties millies maiorem summã esse video q̃ vt Vespasianus sperauerit quantauis parsimonia aut tributorum exactione colligi posse.quare pro quadringẽties quadragies legendũ esse videtur:& sic quidem maxima erit summa earum quas adhuc diximus.id est millies cẽtena millia aureorum coronatorum.vltra eñ hanc summam ne ludicra quidem vota hominũ ꝓcedere solent.etiam si immensum qd:maiusq; omni auri conceptaculo exoptare contẽdãt.Sed tamẽ credibile hoc faciunt ea q̃ in secundo scripsimus. Hæc fere sunt ex quibus Romanorũ opes coniicere magis q̃ cognoscere possemus. Reliqua eñ monumenta per auctores sparsa huiusmodi sunt: vt ex iis certũ nullum argumentum ad constitutionem huius rei colligere possim⁹.vt quod Plin.lib.vno & vicesimo de gente quadam pontica dicit.Gens(inquit) ea cũ cerã in tributa Romanis præstet:mel quoniã exitiale est nõ vendit.His dictũ vnum Plinii addem⁹:ne id præteriisse vicio mihi vertatur.is eñ auctor li.xii. de felicitate Arabiæ loquens ita inquit.Verum Arabię etiã nũc felicius mare est.ex illo nãq; margaritas mittit.minimaq; computatione millies centena millia sestertium annis omnibus india & Seres peninsulaq; illa imperio nostro adimunt:tanto nobis delitiæ & fœminæ cõstant. lib.autẽ sexto de cursu annuo & nauigatione in India loquens:ita inquit.nec pigebit totũ cursum ab Aegypto exponere:nũc primum certa notitia patescente.digna res:nullo anno minus hic quingentesimis imperii nostri exhauriente India: & merces remittente quæ apud nos centuplicato væneãt.ex horũ locorũ collatione dicere possemus millies sestertiũ Pliniũ quingẽtesimã imperii Romani taxauisse: nõ reditus publici:sed vniuersarum opum publicarum priuatarũq;. quasi in Indiã quotannis quingẽtesima pars pecuniæ trãsportaretur ex iis ꝓuinciis q̃ Romanæ ditioni subsunt.Ego aũt hũc locum corruptum esse puto. nam in vetustissimo exemplari:nõ quingẽtesimis sed.dl.legimus.& alioquin particula hic: omnino hoc loco absurde sita est.Quare sic Plinium scripsisse puto:nullo anno minus Hs.quingenties imperii nostri exhauriente India.licet libro duodecimo Plinius millies sestertium dixerit geminata summa.Alioquin quonãmodo Plinius inire rationem potuisset quingentesimæ imperii Ro.non video:ne si breuiarium quidẽ censuale omnium prouinciarũ vidisset.Hactenus de Romanis opibus.Redeamus ad Persicas. Diximus supra quanta essent tributa Persarum auri argentiq; Darii Histaspis tempore:præter cæteras obuentiones thuris & aromatum.Præfecturas autẽ Parthorũ(sic eñ postea Persæ appellati sunt) Plinius decem & octo esse dixit his verbis lib.vi. Regna Parthorum duodeuiginti sũt omnia:ita eñ diuidũt ꝓuincias circa duo (vt dixim⁹) maria:rubrum a meridie:hyrcanum a septẽtrione.ex iis.xi.quæ superiora dicuntur:incipiunt a confinio Armenię Caspiisq; littoribus:pertinent ad Scythas:cum quibus ex æquo degunt.Reliqua septem regna inferiora appellantur.Sed Plinius de tempore suo loquitur.Herodotus aũt lib.iii. Præfecturas viginti posuit in regno Persarũ vt diximus.in quibus regnum Lydiũ vt præcipuum ponit.Ab eo tẽpore ad Darium vltimũ Persarũ regẽ multi reges fuerunt. Qua tẽporis intercapedine Persarum regnũ magnis opibus auctũ est.

Notãdę liberalitates Vespasiani.

Quadragies millies sestertium.

Mẽorabilis loc⁹ Plinii.

Pli.locus.

Persarũ opes

Primus ille Darius qui a septem Persis obtruncatis magis creatus est: omniũ hominum pulcherrimus fuit: excepta brachiorum & cubitorum longitudine qua dehonestabatur: vsq; ad genua protentorũ: ob quæ macrochir: id est Lõgimanus appellatus est: vt auctor est Strabo li.xv. & is fuit qui tributorũ formulas instituit. τὸν δὲ διατάξαντα (inquit ille) τοὺς φόρους Δαρεῖον εἶναι τὸν μακρόχειρα καὶ κάλλιστον ἀνθρώπων· πλὴν τοῦ μήκους τῶν βραχιόνων καὶ τῶν πήχεων. ἅπτεσθαι γὰρ καὶ τῶν γονάτων. Huius ergo Darii tempore viginti erant præfecturæ stipẽdiariæ p̃ter imunes & munerarias: ab Hellespõto ad oriẽtẽ tẽdẽtes inter duo maria. Ab hellesponto aũt & ægeo mari mansiones qui stathmi græce dicũtur: certis spatiis ad Susa regiã Persidis miro ordine dispositas fuisse dicit. ἔχει γὰρ ἀμφὶ τῇ ὁδῷ ταύτῃ ὧδε. σταθμοί τε πανταχῇ εἰσὶ βασιλήιοι· καὶ καταλύσιες κάλλισται. διὰ οἰκεομένης τε ἡ ὁδὸς ἅπασα καὶ ἀσφαλέος. Sic aũt (inquit) res se habet circa viã illã: mãsiones vbiq; sunt regiæ: & diuersoria elegantissima. omnis autẽ via p̱ habitatã regionẽ tutãq; ducit. Deĩde Herodot9 rẽ sigillatim p̱sequẽs mansiones per Lydiã & Phrygiã viginti nũero ponit. Excipit autẽ a Phrygia (inquit) Halys fluuius: in quo portæ sunt quas omnino transire necesse est. & tandẽ mãsionibus omnibus enarratis vsq; ad Susa vbi erat regia: οὗτοι (inquit) οἱ πάντες σταθμοὶ εἰσὶ ἕνδεκα καὶ ἑκατόν. καταγωγαὶ μὲν νῦν σταθμῶν τοσαῦται εἰσὶ ἐκ Σαρδίων ἐς Σοῦσα ἀναβαίνοντι. Omnes autem hæ mansiones numero sunt cẽtum & vndecim. tot sunt mãsionũ diuersoria a Sardib9 Susa tẽdẽti. Q si recte dimensa via est regia parasangis: & parasanga tricena stadia valet vt certe valet: a Sardibus ad regiam quæ Memnonia dicitur: stadia sunt tredecim millia & quingenta & parasangæ quadringenti quinquaginta. Cẽtena igitur & quinquagena stadia quotidie p̱agrãti viatori: cõsumũtur dies solidi nonagita. πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ διεξιοῦσι· ἀναισιμοῦνται ἡμέραι ἀπαρτὶ ἐνενήκοντα. Hic fuit status Persici regni sub Dario Macrochire. Hoc regnũ ab Alexandro euersum est deuicto Dario: & in plures Alexandri successores diuisum. quoad Parthi denuo instaurauerunt cũ Romanis sæpe belligerantes. Maximas autem opes sub Dario vltimo fuisse ex Quinto Curtio & Strabõe docebimus. Iamprimum Curtius li.iii. de gaza Damasci loquens Alexandro prodita a præfecto qui eam eduxerat fugæ colore quæsito. Iacebãt (inquit) totis campis opes regiæ: illa pecunia stipendio ingenti militum præparata. Ille cultus tot nobilium virorum: tot illustrium fœminarum: aurea vasa: aurei fræni. tabernacula regali magnificẽtia ornata. Vehicula quoq; a suis destituta ingentis opulentiæ plena. facies etiam p̃dantib9 tristis: siqua res auaritiã moraretur. quippe tot annorum incredibili & fidẽ excedente fortuna cumulata. & paulo inferius. Summa pecuniæ signatæ fuit talentum duo millia & sexcẽta. facile argenti pondus quingenta æquabat. sic em̃ in mẽbranaceo legimus. Idem lib.v. de Susis loquens Alexandro citra oppugnationem traditis: Hic Abulites cũ donis regalis opulẽtię occurrit. Dromades cameli iter dona erãt velocitatis eximię. xii. elephãti a Dario ex India acciti. nõ iã terror (vt sperauerãt) Macedonũ: sed auxiliũ: opes victi ad victorẽ trãsferẽte fortuna. Vt vero vrbẽ itrauit: icredibilẽ ex thesauris sũmã pecunię egessit. qnquagita millia talẽtũ argẽti: nõ signati forma sed rudi põdere. multi reges tãtas opes lõga ætate

Dari9 Longimanus.

Via regia Persarum.

Parasanga.

Euersũ regnũ Persarũ.

Dari9 vltim9.

Thesauri Susiani.

cumulauerant liberis posterisq;: quas vna hora in externi regis manus intulit. In codicibus impressis millia verbum deest errore librariorum. Hæc talenta aut Babylonia fuerunt aut attica. quare hæc summa minima computatione trecenties centena millia aureorum nostrorum valuit. antea autē idem auctor dixerat eodem libro: Alexandro traditur Arbella: regia supellectili Dariiq; gaza repleta. quatuor millia talentum fuere. præterea preciosę vestes: totius (vt supra dictum est) exercitus opibus in illam sedem cōgestis. hac summa fit accessio tricies sexies centenū milliū aureorū: præter gazam Damasci. Susa (vt auctor est Stephanus) regia est Persarum quā Memnon cōdidisse dicitur. Quare Strabo regiam Memnoniam appellauit. ab hac Susiana dicta est regio Persidis citerior. a Susis Alexander Darium sedentem sequens Persepolin veluti ad regni penetralia raptim contēdit. cui pręsto fuerūt quatuor græcorum millia: mutilis corporibus: quos Persæ quondam bello captos variis suppliciorum generibus affecerant. Quare Alexander impetum cepit vrbis eius excidendę: quæ antiqua regia erat Persarū: olim a Cyro condita: qui & Persarum ipse regnū condiderat. ab ea.n. sede profectos aliquādo Persarū reges Græciæ bellū impium & Europæ intulisse. Quare Persepoleos excidio parentandū maioribus esse censuit: quos Persæ variis cladibus traiecto Hellesponto & pontibus etiam iuncto lacessiuerāt. In ea igitur vrbe quātas opes Alexander ceperit: verbis ipsius Curtii auctoris tersi atq; elegātis referemus. Multas vrbes (inquit) refertas opulētia regia partim expugnauerat: partim in fidem acceperat. Sed vrbis huius diuitiæ vicere p̄terita. In hanc totius Persidis opes congesserant Barbari. aurū argentūq; cumulatū erat. vestis ingēs modus. supellex non ad vsum modo: sed ad ostentationē luxus comparata. & paulo infra. Ingens pecuniæ captiuę modus traditur: prope vt fidē excedat. Cæterū aut de aliis quoq; dubitamus: aut credimus in huius vrbis gaza fuisse centū &.xx. millia talēta. ad q̄ vehēda (nāq; ad vsus belli secū portare decreuerat) iumēta & camelos a Susis & Babylone cōtrahi iussit. sic in vulgatis libris legitur. verū obseruata vetusta lectione nō cētū & viginti millia talēta lego refragāte loquēdi cōsuetudine doctorū: sed cētū millia & viginti talēta. Hęc summa quāti æstimari nomismate nostro possit: ex p̄cedēti apparet. Quāta aūt fuerit gaza Babylonica Curtius nō addidit. licet Alexandrū recognouisse dicat. Strabo autē lib. decimoquinto Alexandrū ait angustias Persidis & Vxiorū qui Persis cōtermini sunt: & Persicas deniq; ipsas portas superasse vi bellica: penetrare festinantē ad caput ip̄m regni & gazophylacia Persarū: quę tot sęculis congesta ac recōdita fuerāt. ἃ καὶ αὐτὰ βίᾳ διῆλθεν ἀλέξανδρος κατὰ τὰς περσικὰς πύλας καὶ κατ᾽ ἄλλους τόπους· διεξιὼν τὴν χώραν· καὶ κατοπτεῦσαι σπεύδων τὰ κυριώτατα μέρη καὶ τὰ γαζοφυλάκια ἃ τοσούτοις χρόνοις ἐξεπεπλήρωτο. Et paulo inferius de Cyro loquēs. omnes autem Persidis pecunias Susa exportandas curauit: quæ thesauris ipsa & supellectili plena erāt. nec ideo tamen illic regiam animo destinabat: sed apud Babylonem: quam constituerat etiam supellectili & instrumento regio adornare. etenim illic quoq; thesauri cōditi erāt. πάντα δὲ τὰ ἐν περσίδι χρήματα ἐξεσκευάσατο εἰς τὰ σοῦσα καὶ ταῦτα θησαυρῶν καὶ κατασκευῆς μεστά. οὐδὲ τοῦθ᾽ ἡγεῖτο βασίλειον· ἀλλὰ τὴν βαβυλῶνα. καὶ δια-

Susa. Regia Memnonia.

Persepolis.

μοεῖτο ταύτην προσκατασκευάζειν. κἀνταῦθα δ' ἔκειντο θησαυροί. Fama eſt (inquit) præter eas pecunias quæ Babylone & eas quæ in caſtris erãt quę inde ſumptæ non fuerant: ipſa per ſe quę Suſis & in Perſide erant: quadraginta millia talentum numerata & recognita fuiſſe. φασὶ δὲ χωρὶς τῶν ἐν βαβυλῶνι: καὶ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν παρὰ ταῦτα μὴ ληφθέντων: αὐτὰ τὰ ἐν σούσοις καὶ τὰ ἐν περσίδι δ' μυριάδας ταλάντων ἐξετασθῆναι. τινὲς δὲ καὶ πέντε λέγουσι. Hoc non conuenit cũ eo quod Curtius ſcripſit: quia Suſis & Perſepoli centum & quinquaginta millia Curtius inuenta dixit. Plutarchus .xl. millia talentũ argenti inuenta dixit in regia gaza Suſis: & quinquaginta millia talentũ purpurę hermionicæ. ſed videamus quid vltra dicat. ἄλλοι δὲ πανταχόθεν συναχθῆναι παραδεδώκασιν εἰς ἐκβάτανα ρή μυριάδας ταλάντων. Alii autem vniuerſas vndiq; coactas pecunias centũ & octoginta talentũ millia dicũt Ecbatana cõportata fuiſſe. hoc confirmari nõ poteſt ex Curtio: quia locus ille libro quinto mutilatus eſt: licet eodẽ libro in mẽtione Philotę ſignificet Parmenionẽ maximę pecuniæ cuſtodẽ in Media fuiſſe. Verũ ex Arriani li. iii. nouimus Alexandrũ mãdaſſe Parmenioni vt pecuniã quæ ex Perſide exportata fuerat Ecbatanis in arcẽ conderet: ibiq; ad cuſtodiã ſex millia Macedonũ cũ amicis relinqueret. Tantum hoc refert ꝗ Arrianus tradit Alexandrũ Cyri theſauros Paſagardis: oppreſſis celeritate cuſtodibus: reperiſſe. Strabo autẽ dicit Cyprũ Paſagardis regiã quidẽ ſuam

Sũma Perſicarũ opũ ab Alexandro captarum.

ſtatuiſſe: ſed tamẽ pecunias Suſis condi voluiſſe. Curtius igitur gazam Perſarum multis in theſauris conditã: ad centũ & quinquaginta ſex millia talentum taxauit: abſq; Babylonica pecunia. Strabo omnia complexus centum & octoginta poſuit. Hæc ſumma centies & octies millies mille aureos noſtros valet. ſumma haud dubie multo maior maxima omniũ ſummarum quas vno tẽpore coactas in rebus Romanis legerimus. niſi ſi fidẽ habuerimus iis quæ dicta ſunt in ſecũdo de ærario Romano ex vetuſto exemplari: in quo iudiciũ meũ vix interponere auſim propter dubiã fidẽ exẽplariũ. Pręter hãc ſummã poſt Perſepolim direptã dirutãq;: cũ Alexander iã in Hyrcaniã veniſſet: viginti (inquit Curtius) & ſex millia talentũ proxima præda redacta erãt: e quis xii. millia in congiariũ militũ abſumpta ſunt: par huic pecunię ſumma cuſtodũ fraude ſubtracta eſt. Tantis opibus Alexandri magnifica facta reſpõdere videntur. Cũ. n. in Perſidẽ ex India regreſſus intellexiſſet milites ſuos iã veteranos conſumptis per luxũ orientis ſpoliis inſuper etiã ære alieno obſtrictos eſſe: edixit vt omnes milites æs alienũ profiterentur: quod cum illi facere cunctarentur tentari ſeſe rati quo facilius Alexander ſumptuoſos notaret: rex ſatis gnarus profeſſioni æris alieni pudorem non contumaciam obſtare: menſas totis caſtris poni iuſſit & decem millia talẽtum proferri. Tum demũ fide facta profeſſio eſt: nec amplius ex tanta pecunia ꝙ centum & .xxx. talenta ſuperfuere: adeo ille exercitus tot ditiſſimarum gentium victor: plus tamen victorię ꝙ prædæ deportauit ex Aſia. Auctores Curtius li. nono & Plutarchus in Alexandro. Ab eadẽ munificentia eſt congiariũ militare de quo ante diximus .xii. millium talẽtum. ſed inuſitata eſt illa ſublimitas animi: Epheſtionem

Epheſtionis funus memorabile.

chariſſimum ſibi: morbo defunctum: decem millibus talẽtum: id eſt ſexagies centenis millibus noſtris funeraſſe: vt auctores ſunt Plutar. in Alex. & Arria-

nus in ſeptimo.Et in nuptiis ſtatyrę Darii filiæ quam Suſis matrimonio ſibi iunxit: epulum nouem millibus conuiuarum feciſſe: & vnicuiq; ad libamina peragenda auream phialam donaſſe:auctore Plutarcho.Huic dicto fidem facere poteſt Chares hiſtoricus qui Alexandri geſta ſcripſit vt ex Athenęo nouimus. Ait enim poſt Darii mortem Alexandrum nuptias ſibi amicisq; celebraſſe ſplendidiſſimo apparatu.Siquidē in eodē conclaui duos & nonaginta thalamos ſternendos iuſſiſſe.Erat autē conclaue ꝑgrande centenarii lectiſternii facile capax. In quo ſinguli lecti toralibus ſtrati genialibus erant impenſa vicenū minarum argenti. Inter quos viſendus erat lectus regius pedibus aureis fultus. Epulum autem nuptiale in aula tēporaria factum fuit excitatis tētoriis ſingulari ſplendore & opulentia.Huius aulæ ambitus quatuor ſtadiorum erat.i. duū milliū & quadringētorum pedum:vel paſſuū quingētorum. Firmamentū autē præſtabant columnę vicenū cubitorum: partim aureis laminis:partim argenteis contectę.& inſuper lapillis precioſis diſtinctę.tū ambitum ipſum cingebant Babylonica ſtragula aurea textura & belluata diſtincta.Nuptiarum celebritas diebus quinq; inſtaurata: cū interim & muſici artifices & ſcenici & omne genus acroamatū in medium prodirent:ſpecimen quiſq; artificii ſui prębentes . Indeq; primū aſſentatores regis Alexandrocolaces dici cœperunt:qui antea a tyranno Sicilię dionyſiocolaces dicebantur. Omnia ſumma hilaritate Alexandro approbāte.Tum ſubdit.εἰ δὲ πεμφθέντεσ φησὶ ςέφανοι: ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν λοιπῶν: ταλάντων ἦσαν μυρίων πεντακισχιλίων. Coronæ autem a legatis & aliis in ea celebritate miſſę quindecim millibus talentum æſtimabātur.Quapropter paulo ſuperius ita dixerat.καὶ ἔκτοτε οἱ πρότερον καλούμενοι Διονυσιοκόλακεσ: ἀλεξανδροκόλακεσ ἐκήθησαν διὰ τὰσ τῶν δώρων ὑπερβολὰσ ἐφ᾽οἷσ καὶ ἥδη ὁ ἀλέξανδροσ.Proinde qui prius Dionyſiocolaces vocabātur:iam inde Alexandrocolaces dicti ſunt: propter munerū magnificētiā: exhilarato ob id etiam Alexandro.Quindecim millia talentum nō minus nonagies cētenis millibus coronatorū valuerūt.Hæc autē munera intelligimus Alexandro ab Aſia gentibus ſubactis & regibus dynaſtis ob honorem nuptiarū miſſa:vt hodie factitari videmus.cū fortaſſe Alexander literas ad ꝓfectos prouinciarū ob id miſiſſet: & præterea ab ipſis Macedonū primoribus quos victoriæ aliæ ſuper alias in immēſum locupletarant. Magnificentiā autem & nitorem inuſitatum Auguſtalis Alexandri Phylarchus his verbis animo concipiendā dedit:vt idē auctor refert.τὰσ δὲ χρυσᾶσ πλατάνουσ καὶ τὴν χρυσῆν ἄμπελον: ὑφ᾽ἧσ οἱ περσῶν βασιλεῦσ ἐχρημάτιζον πολλάκισ καθήμενοι: σμαραγδίνουσ βότρυσ ἐχούσησ: καὶ τῶν ἰνδικῶν ἀνθράκων ἄλλων τε παντοδαπῶν λίθων ὑπερβαλλόντων ταῖσ πολιτελείαισ: ἐλάττω φησὶν ὁ φύλαρχοσ φαίρεσθαι τησ καθημέραν ἑκάστοτε γινομένησ παρ᾽ἀλεξάνδρῳ δαπάνησ. Nam aureas (inquit) platanos aureāq; vitē ſub qua Perſarū reges ſedētes iura ſępe reddebāt: audiēdiſq; gētiū poſtulatis vacabāt: inferiores videri quotidiano ſumptu Alexandrinæ regiæ Phylarchus autumauit.Etiāſi vitē illā aureā ſpectabilē opulētia facerent vuę in ea depēdētes.ex ſmaragdis illę quidē & carbūculis indicis:atq; gēmis aliis ſummę taxationis aptę.Pergit Phylarchus in hęc ferme verba. Iāprimū erat eius pretoriū caſtrēſe centū lectorū capax:idq; aureę columnę octo numero

Chares.
Nuptiarum Alexan. magni luxus.
Alexandrocolaces.
Dionyſiocolaces.
Auguſtale Alexandri.
Pretoriū caſtrenſe Alex. magni.

continebant. Supra autẽ columnas assurgentia laquearia opere vermiculato auro aliaq; eximia materia coagmẽtato: summã prætorii partẽ decore fastigabant. Ipsi primũ quingẽti Persæ: quos illi melophoros vocabãt. i. hastilia ferentes aureis malis præpilata: intrinsecus prętoriũ cingebant: luteis ac purpureis vestimẽtis exculti. Post hos mille sagittarii: partim flãmeis induti vestibus: partim hysgino tinctis. non pauci etiam cęruleos amictus habebãt. His quingẽti Macedones pręerãt argenteis parmis insignes: ob id argyraspides dicti. In augustali medio aurea sella solio similis statuebatur. in qua residens Alexander de iis rebus statuebat quæ regiã sentẽtiã poscebãt: aut præfectos ad imperia accipienda vocabat: cũ interim stipatores vndiq; regi apparerẽt. Extrorsus vero elephantorũ agmen suis stratis contectũ prętorio circũdabatur: & simul Macedones mille Macedonico cultu cõspicui. Ab his rursus Persæ numero decem millia excubias agebant. Quibus autẽ purpurã ferre mos erat: quingẽti tantũ erant. iis enim tantũ ex supradictis Alexander purpureã vestẽ dabat. Cũq; tot essent pręfecti comitesq; Alexandro & ministri: nulli ad eũ accedere nõ accersito ius erat. Huiuscemodi (inquit ille) fuit dignitas: & augusta species Alexandri in expeditione agentis post Darium victum. Sed

Platanus vitisq; aurea.

quod Phylarchus de platanis & aurea vite dixit: videndũ id quale sit. Idẽ igitur Athenęus circa principiũ lib. xii. de luxu & delitiis loquẽs ita inquit. χάρης δὲ ὁ μιτυληναῖος ἐν τῇ πέμπτῃ τῶν περὶ ἀλέξανδρον ἱσοριῶν: εἰς τοσοῦτόν φησιν ἧκον τρυφῆς οἱ τῶν περσῶν βασιλεῖς: ὥστε ἔχεσθαι τῆς βασιλικῆς κλίνης ὑπὲρ κεφαλῆς οἴκημάτι πεντάκλινον: ἐν ᾧ χρισίου πεντακισχίλια διὰ παντὸς ἔκειτο τάλαντα, καὶ πρὸς ποδῶν ἕτερον οἴκημα τρίκλινον: οὗ τάλαντα τρισχίλια ἔκειτο ἀργυρίου. καὶ προσηγορεύετο βασιλικὸν ὑποπόδιον. ἦν δὲ ἐν τῷ κοιτῶνι καὶ λιθοκόλλητος ἄμπελος χρυσῆ ὑπὲρ τῆς κλίνης. τὴν δὲ ἄμπελον ταύτην ἀμύντας φησὶν ἐν τοῖς σαθμοῖς: καὶ βότρυας ἔχειν ἐκ τῶν πολυτελεστάτων ψήφων συντιθεμένους. Chares autẽ Mitylenæus lib. v. historiarũ Alexandri: Darii regis tẽpore in eas iã delitias Persarũ reges prolapsos esse scribit:

Persarũ regis ceruical.

vt ad caput cubilis regii cõclaue vnũ esset pariete vno intermedio astructũ ea magnitudine q̃ quinq; lectos caperet: in quo semper essent condita talenta auri quinq; millia. hocq; cõclaue ceruical regiũ appellabatur. E regione vero huius aliud esset cõclaue tricliniũ ad parietem eũ excitatũ ad quẽ cubilis pedes vergebãt: in quo argẽti talẽta numero tria millia cõdebantur: nã etiã ipsum triũ tantũ lectorũ capax erat: & scamnũ suppedaneũ regis esse dicebatur.

Scamnũ suppedaneum. Vitis aurea.

Verũ in ipso cubiculo regio vitis erat aurea gemmis insup inclusis locupletata: eaq; velut pergula regio cubili obtendebatur. Hanc vitem Amyntas in libro de mãsionibus regiis prodidit racemos etiã pensiles habuisse ex lapillis existimatissimis aptos. Nec procul ab ea craterẽ aureũ collocari solitũ Theodori Samii opificio nobilẽ. Quinq; millia auri talẽtũ nõ minus millibus quinquaginta argẽti valuerũt: quę nos trecẽties cẽtenis millibus coronatorũ æstimãda esse cõtẽdimus.

3000000, id est, trecentæ auri tonnæ, quod idem est tres milliones.

Tanti Persarũ reges ceruicẽ suã inclinandam esse cẽsuerũt: & pcipue Darius ille: quẽ tertio iã prętio: atq; etiã bello victũ: amicorũ iuratissimi aureis cõpedibus vinctũ: cũ aliquãdiu traxissent: ad extremũ equũ conscendere negantẽ nefario scelere contrucidarunt. Hoc sibi fortuna ludibrium extremũ ex tanta superbia comparãte: vt qui tanti caput

Darius aureis cõpedibus vinctus trucidatusq; superbiæ remittẽdę regibus exẽplũ reliquit.

5000
500
3000000

3000
600
1800000

Scamnũ suppedaneũ æstimatur 1800000 coronatis, id est millione et 800 tonnis auri.

ſuũ recumbere:& pedes ſubniti voluerat:tanti etiam manibus pedibuſq; vin ciretur. Sic fert humana conditio:vt cũ faſtigium ſuũ longe ſuperegreſſa ſit: continuo concidat. Quod vtinam reges noſtri ſatis animaduerterẽt:animad uerſumq; meminiſſent. Sed vnde id in mentem illis veniat? Darius enim ille Perſarum regum vltimus literas etiam græcas ſciuit: vt auctor eſt Curtius: nec id meminiſſe potuit:tum maxime florente philoſophia. Idem Curtius au ctor eſt libr.iiii.cum Alexander ad Arbela caſtrametatus eſſet: qui vicus eſt Aſſyriæ Perſarum clade & Alexandri victoria nobilis: legatos Darii iterum ad Alexandrum ad pacem petendam veniſſe: & redimendam matrem Darii cum duabus virginibus: mandata autem Darii & conditiones huiuſcemodi attulerunt:quæ conditiones:Darii incredibilem opulentiã:latę:& Alexandri inauditam animi fiduciam atq; celſitudinẽ non acceptæ: oſtẽdere potuerũt. Verba legatorũ hæc apud Curtiũ leguntur. Quid opus eſt armis inter quos odia ſublata ſunt? antea Darius imperio tuo finem deſtinabat Halym amnẽ qui Lydiã terminat. Nũc quicquid inter Helleſpontũ & Euphratẽ eſt in dotẽ filię offert quã tibi tradit. Ochũ filiũ quem habes pacis & fidei obſidem reti ne.matrem & duas virgines filias redde.pro tribus corporibus triginta mil lia talentum auri precatur accipias. ſic.n.in antiquo libro legimus:licet in im preſſis trigeſimũ talentũ auri legatur.& inferius. Alexander legatis excedere tabernaculo iuſſis:quid placeret ad conſiliũ refert.diu nemo quid ſentiret au ſus eſt dicere:incerta regis voluntate. tandẽ Parmenio:antea ſuaſiſſe ſe ait vt captiuos apud Damaſcum redimẽtibus redderet.ingentẽ pecuniã potuiſſe redigi ex iis q multi vincti virorũ fortiũ occupauerãt manus: & nũc magno pere cẽſere vt vnã anũ & duas puellas itinerum agminũq; impedimenta.xxx. millibus talentũ auri permutet. Ingrata oratio regi fuit:itaq; vt finem dicẽdi fecit:Et ego (inquit) pecuniã q̃ gloriã mallem ſi Parmenio eſſem.nunc Ale xãder de paupertate ſecurus ſum: & me nõ mercatorẽ memini eſſe ſed regẽ. Hactenus Curtius lib.iiii. Cuius illa verba corrupte vulgo leguntur:cũ alias: tum etiã q.xxx.talẽtis auri codices impreſſi habẽt: quod nõ magnũ eſt p̃ciũ: hoc eſt minus quadringẽtis talentis argenti. Plutarchus decem millia talentũ oblata fuiſſe dicit non adiecto auri vel argenti. puto igitur corruptũ eſſe nu merum etiam in antiquo codice. nullæ.n.opes eam ſummã æquare poſſunt. aut certe argenti legendũ eſſe non auri. Tametſi talentũ auri fortaſſe nõ ſexa genarium erat: vt infra videbimus. Apud Iuſtinũ epitome.xiii. vbi legitur de opibus Alexandri.erant.n.in theſauris.C.mil.talentum. & in annuo vectigali & tributo.ccc.mil.ego non.ccc.ſed.xxx.legendum cenſeo.non.n. conuenit vt ccc.mil.annua eſſent: & centum millia tantum in conditis pecuniis. & alio quin.xxx.millia annui redditus fuiſſe cõiicere poſſumus ex ſupradictis. Hæc fere ſunt quæ de opibus Perſarum cõperimus:atq; etiã dici poſſunt. Quibus hoc inſtitutum fuit (vt diximus ex Herodoto) vt aurũ atq; argentũ graue in theſauris haberent. Strabo autem ita inquit:de hoc loquens. τὸν δὲ πλεῖστον χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐν ταῖς κατασκευαῖς εἶναι, νομίσματι δὲ οὐ πολλῷ πρός τε τὰς δωρεὰς ἐκεῖνα κεχαρισμένα νομίζειν μᾶλλον καὶ πρὸς κειμηλίων ἀπόθεσιν. τὸ δὲ νόμισμα τὸ πρὸς τὰς χρείας ἀρκοῦν ἱκανὸν εἶναι: κόπτειν δὲ πάλιν τὸ τοῖς ἀναλώμασι σύμμετρον.

Darius Alexãdro filiam ſuã cum dote opima obtulit.

Institutũ Persarũ animaduertendũ.

maximã autem auri atq; argenti partem in instrumento & supellectili esse:in nũmo non multã. siquidẽ illa elegantiora & ad munificentiã & ad thesauros condẽdos apud eos existimari. Nũmi autẽ signati tantũ sufficere q̃tũ satis sit ad vsum. ideoq; signari pro modo impendiorũ. Quo loco vertendo interpres insigni errore hallucinatus est. Hoc istitutũ Persarũ ignorasse homines ii mihi videtur qui cẽsent interesse reip. vt vasa aurea & argentea q̃ paucissima in priuatis sint censibus:& plurimũ aurũ argentũq; confletur in officinis monetalibus: vt nomisma in cõmerciis exuberet. nec me latet cẽsura olim dignũ apud Romanos visum argentum factũ domi vltra paucula pondo habuisse: sed ob aliã causam id institutũ & in pœnuria argenti. Verũenimuero quum

Opes Gallorum.

imperii nostri redditus componerẽ cum Persicis: subquartam ferme proportionem habere dep̄hendi. Sic eñ ratiocinabar: quasi large annua quina dena talentum millia Persarum reges referre in accepta potuerint. Huius summæ quartã partẽ quadragies cẽtenis millibus francicorum (hoc enim vocabulo nostri in ratiociniis principalibus vtuntur) vbere ratione destinabam. Quã summã acceptam & expensam memoria nostra aliquot annis nouimus. Sic igitur statuebã: si tributa quæ quotannis ex occasione gerendarũ rerum varie indicũtur:ad statã fixãq; summã & formulam redigerẽtur: posse hilari populi cõditione ad quinquies & vicies cẽtena millia peruenire. Vectigalia autẽ (de quibus ante diximus) & patrimoniũ regium ac diadematicũ duodecies minimũ conficere. Reliqua omnia quæ vices statas non habent (qualia sunt fortuita:& aduentitia: & omnia in fiscum cedentia) in paginã liberalitatum seponebam:cum muneribus & magistratibus & omnibus dispensationibus quæ codicillis conferuntur a rege. his. n. rebus prolixe munifici principes esse possunt. Hanc breuiarii principalis constitutionẽ:spõdere ausim & fortunis oĩbus meis cauere: populum gallicũ nõ modo ferre posse si ei iniungatur: sed etiam beneficii loco deposciturũ:dũtaxat ea lege: vt ab iniuria militari incolumem se fore & sartum tectum (vt dicitur) restipulari liceat:& semel quotannis ea cõditione imperatis regiis defuncturũ. Adde:si placet:& sibi bona fide spõderi intelligat:neq; id quidẽ modo:sed etiam corollarii nomine hoc additurum: vt si de aris & focis dimicandũ sit: repetitum se iri vbere aliqua indictione caueat. Semper enim ad incerta bellorum reges nostri velut sanctius ærarium in populi benignitate obsequiosa reconditũ habuerunt. Q̃ʒ si quis huius anni collationẽ reputet anni superioris collationẽ excipientẽ: atq; in id tempus vtrãq; incurrentẽ:quo & vis maior seu cœli intẽperies calamitatem: & vis improbior (quæ militaris est petulantia) pauperiem longe lateq; per rura fecere:nullus iã modus æstimationis erit. Nã cũ alias fere ea populi imperia accipientis obsequentia: & tributa præstationesq; alias imperantium duritia apud nos esse soleat:quę est vinitoris aut insciti:aut minime indulgẽtis:qui pluribus palmitibus vitem q̃ pro stirpiũ viribus onerare nõ veretur: quũ nihilo secius imperatas vuas vitis frugifera reddat: tum sic actũ est hoc biennio (q̄d miremur plebicola principe) quasi postremũ tributa atq; simul omnia iniũgerẽtur:perinde vt cõductores agere iã fere exactis lustroꝝ annis assolent:qui prędio nõ suo mox futuro multorum annorũ fructũ exprimunt

improbius.Sed scilicet fatali diraq; (vt ego quidem arbitror) omniũ prope ordinũ ignauia incuriaq; pari:insignes anni fuerunt:eo vtiq; tempore quo nemo fere gallus indole gallica inuentus est. Etenim per deũ perq; publicam cõscientiã:quoto cuiq; gloriari licet sua in rempublicã officia constitisse? Certe nulli vt videtur:eorum quidem certe qui a memoria aut consiliis principi: & super sanctiora officia fuisse dictitantur. Ecquando autem post hominũ memoriã strenuis magis gnauisq; ducibus & loricatis & togatis respublica indigere visa est? At vtrosq; eã nũq̃ tãtũ desiderasse constat:quũ populo id vociferante:omnes etiã ordines tumultuose admurmurarẽt.Heu dissoluta inertia:plebei gementis vice nõ cõmoueri? Q; si parũ de cõprimẽdo ore famę laboramus:dũ famem lõge a nostris penatibus arceamus:ne deũ quidẽ res humanas credimus despectare?Ecquo igitur vnq̃ tempore:maior (vt ita dicã) seges emerendę gratię tũ diuinę tũ humanæ fuit? Si iis qui ad limina obseruabãt:publicę charitatis guttulã paracletus ille spiritus subinstillasset:qui totum se iam profundere creditur simul ac creare põtifices eisdem libitum est. At enim rex aures ferendę veritati nõ habet:nec oppidani homines scire possumus quid cũ principe in aula interiore agatur.Quot igitur eorũ tandẽ:aut quoties ipsos vidimus excuriatos: ob id q; ingenue homines dicerẽt eos esse prolocutos? Hęc in pullata forsitan turba admitti excusatio potest:quę trãs tectoria vultuũ introspicere non didicit:inter eos nõ potest qui aliã opinionẽ habent cũ ex vsu ipsam aulico:tum ex ingenio principis:eorũq; moribus confirmatam.Ego vt credam causam populi eos agere qui nihil nõ sibi suisq; impetrare noscuntur? aut regiæ charitatis igniculos excitare eos posse:qui beneficentiæ fines gentilitate aut cognatione circũscribẽtes: ad suffragationes aut pias aut honestas frigidiores esse salamandra videntur?Quonam autem modo existimabo diuinæ legis eos rationem habere quos in actu vniuersitatis stipulationes priuatim concipere notum est? Quid eos deniq; pensi habere credam:quos populo ad extremam inopiam redacto: Crassianis censibus penates suos augere non puduit?Atqui eo iam ventum esse video: vt velut in lusu talario populus damnoso semper iactu miser: omnia sua in medium conferre teneatur:cum aulæ pauci alumni tãq̃ iactu Venereo fortunati:vniuersa raptim:aut certe vniuersorum auferant. Nos autem ludi fortunæ spectatores:vt immunes:ita exortes:risum interdum rebus: interdum lachrymas accõmodemus. Hæc enim non tã Democrito spectatore q̃ Heraclito indigẽt. Hac alea dudum Gallia omnis æui decus & gloriam perdidit:vt parcissime loquar.Verũenimuero est in græcorum prouerbio:tesseras superni Iouis nũq̃ non cadere commode:quo intelligi volunt: deum quũ rebus humanis lentam quidem manum:sed ineluctabilem admouit:eum euentum cuiq; rei dare solere:quem hominũ promerita aut secus admissa postularint. Quare qui lusu prædicto immodice creuerunt:cauere (vt opinor) debent ne sibi propter ea nimiopere gratulentur.Si enim deus vicissim aleam suam iecerit:qui nunc Venerem sibi cecidisse lætantur:versa vice ludi sero quidem casu sed caniculari concident. Siquidem nec impostura fieri iudicio diuino potest: nec diuinæ iustitię præscribi vllo tempore aut titulo.Sui autem amor nimius & cha-

Adagiũ græcum.

ritas publica:tam inter se dissident:vt ne glutino quidem magistratus vel hō
noris sociabilia esse possint. Tum demum igitur aula Franciæ recte constitu
ta esse dicetur: quum ii qui summam rerum tenebunt: sui & larium suorum
obliuisci tantisper videbuntur.Nunc autem ita ad actum rerū homines par-
tim irrepere:partim irrūpere videmus : vt quos tenues & ieiunos viderimus
pridie:distentiores ricinis cernamus postridie. En quiscum in tenebris mice-
mus:vt in vtrāq; aurem reges securi dormire possint: qui huiuscemodi vica-
riis habenas rerum concrediderunt. At etiam homines eximium se decus me
ritos esse adeptosq; censebunt: si res dudum accisæ: benignitate diuina vbe-
riores fieri iam cœpere citra pulueris tactum:vt est in prouerbio.Quasi vero
obscurum sit ductores ipsos ordinum impares grauioribus curis : consertis
(vt aiunt) manibus optabundos:fatis omnia regenda permisisse casuūq; te
meritati:Quum interim populus alienæ culpæ pœnas pendens (vt assolet)
infulas ac fercula propiciatoria circūferens: veniam & pacem superum supi-
nis ad aras manibus exoraret. Num etiam fortasse prouidentiam suam im-

Pax genialis dicitur q̄ connubio inito inter Frācos & Anglos facta est:pronuba diuina prouidentia.

putabunt ii qui auras omnes laxamenti captantes: in pacem tandem genia-
lem fato auspice deciderūt? Equidem sacrilegii instar esse putarem:si id quod
præter hominū opinionem diuinitus fatis ita competentibus euenit: huma-
na prudentia acceptum sibi ferri vellet.Quis autē nescit q̄ male parati ad oc-
casiones eramus nisi deus impetum irę suę repressisset? Gratias igitur ob id
habere & agere clęmentię diuinę:non nostræ gratulari prudentiæ debemus.

Fœdera anniuersaria dicūtur: q̄ quotannis alia & alia feriuntur.

Galeripetæ purpuræ candidati.

Neq; vero ex illa iactatione fœderum anniuersariorum satis videmur in por
tum quendam fixi consilii respexisse : nec pignus certum habemus pacis su-
perum impetratæ. Cur enim has ego superum inducias potius q̄ pacem vo-
candas esse non putem: cum aspectum in cęlum nos referre non videam? si-
mul ab istis galeripetis metuo qui nos semper e tranquillo in scopulum aufe-
runt. Hic facere non possum quin paululum excedā a proposito.Nā quū in
mentem mihi earum rerum venit quas post decimū abhinc annū vidimus :

Lanista ē quo moderāte digladiātes sese mutuis ictib[9] impetunt.

mihi videtur animaduersio diuina velut lanista quidā prępotēs totius prope
occidentis imperia inter se cōmisisse:vt vicissim bella populi propulsantes &
inferētes iustitię supernę pœnas darēt insolētię: & tanq̄ sanguinē mitterent
opulētię exuberātis. Atq; vt reliquos omittā: nos in Italia rebus gestis fero-
ces:Venetis bellū indiximus: indictūq; strenue gessimus cū contēptu hostiū:
atq; ingēti viriū nostrarū fiducia.idq; mira felicitate vno ꝓlio: ductu & auspi-
ciis principis pene profligauimus.Huius clarissimę victorię:quū laureā non
sceptris alligare:sed in gremio summi Iouis (vt aiūt) deponere deberemus
(ancipiti em̄ alea ꝓliū cōmissum fuisse notū est:nec incruēto Marte cōfectū)
pro eo vt benignitatē diuinā agnosceremus: victoria feroces subinde gigan
tea prope immanitate theomachiā meditari instituimus & in superos velitari:

Sacrosancti liticines:ecclesiastici principes partium vtrarūq; ductores:discordiā alentes. In Iuliū.II.

quū interim & a nobis : & ab hostibus sacrosancti liticines bellicū occinerēt.
Heu fatalis furor vtrarūq; partiū.Quid ? nos maiorū nostrorum pietas non
mouebat? illos heroicorū tēporū sanctitatis non pudebat? quū diuus Petrus
Paulusq; & eorum sequaces ecclesiæ architecti: non armorum splendentium
fiducia infesti ad prælia grassabantur:sed cruce: sed innocentia fræti: cætera

inermes:ad castra CHRISTI tuenda flagrantissimæ charitatis classico ciebantur.Nūc inania tm̄ ipsi noia:quorū maiestate apud populos sacrosancta:sacerdotū ordines primarii fastus suos obūbrāt.O dirā portētosamq; vecordiam sacrosanctæ ptātis.Quis em̄ vnq̄ tm̄ aio cōcepit nefas: vt sacerdotū culmen:vt cleri magister:vt sacrorum summus opifex:man9 inauguratrices:ab altari calentes:in familiam domini armare sustineret?animoq; plus q̄ gladiatorio grassaretur ad Christiani nominis columen mundo stupēte delendum? Et nunc mysticum illum ensem cęsim punctimq; irrito(vt credimus) proposito vibraret:nunc a Marte sanguinariā frameā mutuaretur:& consternatos diris execrationibus(quę fortasse in eūipsum verterūt) ad internicionē quoq; persequi cōniteret?En quos pedes:quas manus libēs exosculare : vt inde os cruentū ac pollutū referres.Miserū te tum Iuli:atq; intemperiis actum:qui vsq;adeo iræ cæcæ indulgendum putares.Tu vt transuersus & præceps:vesana animi cæcitate raperere?& nec te nec decorum maiestatis beatissimæ pręodio respiceres?sed ordinē amplissimum:sed senatum purpuratū : sed Libani gloriam splendoremq; tecum rapiens:inuitam bona ex parte & mussitātem:arcis ecclesiæ ruina obruere nos cuperes?orbem etiam pene totum concuteres fulminibus ciendis collabefactū:vt nos odio & inuidia flagranteis igneq; deinde ardēteis inspiceres?nec recusares quin in rogum nostrū flammantem voti compos insilires?Proh superi immortales:tantū ne de summo sanctuarii vertice licuit malesuadæ noxæ:vt œstro vindictæ percitū per fas ageret nefasq; præcipitē?vt vel corpus animūq; in busto inimicorum ꝓperaret ire ꝑditū? Nō fuit iræ efferatissimæ satis retro nos in fines fulmine perterrefactos egisse:Italiæ adamatæ possessione cedētes:nisi de aris insuper focisq; dimicare:extremaq; exēpla timere coegisset:quum eo lanista sanguinario tot9 ꝓpemodū hic orbis nobiscum pariter digladiaretur animo infestissimo.Vbi erat igitur ille zelus domini:q̄ est ira iusta lesæ aut imminutæ vindex diuinæ maiestatis? Hoc em̄ tantū signifero in aciē prodire sacris cohortibus fas est: siquando ꝑdire fas est.Nū tādē ex ęde charitatis aut fidei sacello ancylia prompserat: & signa cruciata?Ecquid eum pudebat seruū dei se vocare:cū Frāciam Christianorū decus:& pōtificū olim religionisq; asylū:bustis ipse gallicis insignire gestiret?quum sacerdos septuagenarius Bellonæ sacris operaret:cui generis humani luculento dispendio litare contēdebat:tū quū ꝓfanū vulgus ad delubra pacis & concordiæ miserabili specie supplicationes inibat?Enimuero visendū spectaculum:patrem non modo sanctissimū:sed etiā senio & canicie spectabilē:quasi ad tumultū gallicū e Bellonę fano suos euocatos ciētē:non trabea:nō augustis insignibus venerandū:non pontificiis gestaminibus sacrosanctum:sed paludamento & cultu barbarico conspicuū:sed furiali (vt ita dicam)confidentia succinctum:fulminibus illis brutis & inanibus luridū:eminēte in truci vultu cultuq; spirituū atrocitate.Profecto nos vidimus paucis annis multa quę prorsus maiora fide posteris videbuntur.Hoc turbine:hac ꝓcella luxata ecclesiasticæ auctoritatis ac disciplinę compage:quonā modo fides recta nisi clauis trabalib9 & æternis fixa:sacrisq; monumētis semel affirmata:stetisset? Verū o supi boni:q̄ ꝓsto man9 ipa dei affuit:quodā ipa ecclesię architectatrix

Alludit ad eū locū q olī romę busta gallica dicebāt9 ē ob gallos quodā camilli ꝑ peacer uatim illic sepultos. Bruta olī fulmina dicebātur quæ nihil portēdere videbātur: qua si inania & nulla rōne naturę venietia:vt Pli.inqt. Hic aūt metaphorice accipiūt̄ & ad īterdicta pōtificia referrun̄t q cōtra ius fasq; decreta eē cēsebantur.

Leonis.x.p̄conium.

Q̄ autem veluti numen tragicũ nec opinato visa est p̄sentissima opitulatrix? Nam illo de medio statim sublato:hũc mirificis comitiis eadẽ man⁹ suffecit i testini ꝑtinus externiq; belli pacificatorem:q caliginẽ sanctuario dñi incubã‑tem discussurus haud dubie existimat̃:& cæli liberũ aspectum oĩno redditu‑rus:quum etiam eadẽ man⁹ diuina Iuliũ ip̃m ante mortẽ Titanici sceleris cor dolio tetigisse crederetur.Nos tñ eas pœnas(vt ingenue fatear q̃d negare nõ possum)merito pepẽdimus:ob victorias vtiq; luculentas semꝑ insolescẽtes: ne non plane Galli priscorũq; similes Frãci nũc esse videamur.Siquidẽ p̄dicta rũ rerũ religione obstrictis Gallicarũ copiarũ animis(ferre eñ diu piaculi re ligionẽ viri Christianissimi nequeũt)idẽ q a nostris deus in rebus secũdis nõ agnitus fuerat:ex fauore in iram versus (si tñ irasci de⁹ põt)lymphatico pri mũ pauore cõsternatos retro egit in Franciam:deĩde etiã classicis circũsonãti bus pauitanteis:de aris ac laribus dimicare delitias suas Frãcos: aut certe ter giuersari coegit.Quo tumultu ac dedecore quũ iã multũ pœnarũ videremur superis pepẽdisse:nec ideo vecordiã nostrã expiatã esse putarem⁹:hostes au‑tẽ rursus bellũ & tumultum inferre:nos ꝓpulsare pigeret(neq;.n. satis aĩorũ nobis:quũ alibi man⁹ nostrę distinerent̃:neq; illis satis copiarũ aut apparat⁹ fuisse dictitat̃)factũ est(oĩa moderante ꝓuidentia)vt vtrisq; cõmoda pax eẽ crederetur:fremente tũ Sinone aquilifero:q prim⁹ incẽdia miscere magno tu multu solebat.Ita animaduersio diuina vt lanista clęmẽs: duos populos ad in‑ternicionẽ iãiam digladiaturos:medio in certamine diremit:cõtenta (vt spe‑ro)ad sanitatem & modestiam vtrosq; redegisse. Inuidia enim apud superos vtrinq; flagrabamus ob redundanteis opes.Iamq; eo ventũ putabatur: vt illi hausturi propediem de fæce: nos etiam resecturi de viuo videremur.Tametsi in ea sum opinione:vt nobis improuisa tempestate iactatis: vna & altera (vt dicitur)anchora sicca restaret:si gubernãdi satis gnari in tumultu fuissem⁹. Quando enim Francia omnibus rebus instructa:deo quidem nõ aduerso: vn diq; depræhẽsa est? Hic mihi vereri subit:ne in geniali fœdere p̄teritorum no bis obliuio surrepat: & veluti rude a domino donatos nos esse existimemus: quasi iterum nobis bellum non timendum sit:duntaxat pro portis & pro lari bus gerendum.Nam ne nusq̃ belligeremus inquies noster animus ferre nullo modo põt.Sic iã opes nimias cõteri iugi bello necesse est: & referre quorũdã dispẽsatorũ putatur principes a rebus bellicis nũq̃ esse feriatos: ne tranquillo rerũ statu ratiões recognoscere vacet.O beatã futurã Galliã:si tã ei cõtigisset heros habere frugi q̃ bonos habere solet.Nã mãcipia:vel q̃ maxime vnq̃ ꝓuin cia dicto habet audiẽtia.Iãprimũ in ea sũmũ Liberi patris cũ Cerere certamẽ vt vini nobilitates nõ possis sine nomẽculatoris opa nũerare.Mitto tẽperiem cæli & clæmentiã:& ꝙ vtriusq; maris cinctu & cõmercio cõmode comiterq; habitat̃:soli vbertas tãta est in vniuersũ etiã inter iopes frugũ sterilesq; ꝓuin cias:vt quasi annonæ p̄fecturã sub cardine nostro gerere existimemur: ꝑsus (absit iuidia verbo)vt ieiunia idicere finitimis: victũq; abstemiũ cũ libuit pos sim⁹:quũ sumẽ(vt ita dicã)occidẽtis arare videamur:si i vniuersũ fiat ęstima tio.Adde aĩoꝝ alacritatẽ ad res omneis iceptãdas:& dexteritatẽ corporũ ipi‑grã atq; eximiã ad vices obeũdas:qbus si militaris disciplina cõstãtiã addidis

Rude donati gladiatores nõ vltra pugnare cogebantur.

Frãcię bona.

ſet:nihil eſſet vtiq; quod in nobis ab exteris requireretur.nã noſtris qdẽ ſatiſ-facere nullo mõ poſſumus: qui nos in ordinẽ nuper Barbarorũ coegiſſe dicũ tur:nec diſciplinas nobis politicas:nec prudẽtiã cõcedentes. Eqdẽ ꝓborũ ho minũ eſſe non puto ingenitã ſimplicitatẽ in Francis improbare: q̃ in latebris mentis inſidias cõdere nõ didicit.Atq niſi Genius Frãcici diadematis iã inde ab incremento ſceptrorũ ita ferme ſemp tuliſſet:vt oculis & aurib9 alienis vti decus eſſe regium crederet̃:ſicq; plærũq; fieret imperii potẽtes:q impandi ve tãdiq; impotẽtes eſſe in actu rerũ dephendunt̃:qua ſumus rerũ oĩm inſtructi cõmoditate:Perſici quodã mõ regni nunc inſtar obtinerem9. Cui eñ tãdẽ ꝓ uinciæ itidẽ datum eſt:vt oĩa pacis belliq; ſubſidia:& ſua:& (qđ dicit̃)in nu-merato haberet?Ita nobis copiæ noſtrę equeſtres iugi ſtipẽdio iſtructę:nõ di co pſto ſunt ſi ad delectũ citent̃:ſed etiã in ꝓcinctu:& arrectæ ad bellicum ex audiẽdũ:ex qb9 cẽturias habem9:cũ ad pſidia regni omni i parte collocatas: tũ vero ad incerta caſuum ſtationes agẽteis:in quaſcũq; partes incubuerit tu multus: ꝓtinus coituras.Qz ſi & alias quoq; ſuccẽturiari oporteat:abũde eſt iuuentutis ad ſacramentũ paratæ. Propter has & alias ꝓuincię pſtãtias: Frã cia ab externis inter primas prouinciarũ libẽtiſſime & viſitur & habitat̃:qp pe viſendã eam ſingularis pterea hoſpitalitas facit:icolẽdã aũt oĩm rerũ expe-tendarũ cõmoditas.Sed et ſi milite externo vti libeat:pecunia large ſupeſt & annona:vnde alere copias & auctorare perẽni ſtipẽdio poſſimus. q̃q̃ p hoſce annos infeliciter id experiri ſtatuimus:vt fere oĩa agi pꝑoſtere cœpta ſunt fa-tali dementia.Siquidẽ eo errore quẽ græci Xenomaniã appellãt: id eſt nimiũ & inconſultum externorum ſtudiũ:luculẽta clades illata ruſticã plebẽ afflixit. Cernere erat & noſtrũ:& externũ militẽ plebeculę penu ſaginatũ:vltro etiã te mulẽtũ illudere quaſi victis:quum interim miſelli:& egẽtes & ſicci: aliis ſuper alias collatiõib9 in deſidis ſtipẽdia militis oĩa corradere cogerent̃:& (qđ ſine gemitu meminiſſe nemo poteſt) interdũ nexũ inire:vt eſt formula exigẽdi tri buti:ſi pignora capi nequeant.Sed ſic eſt viſum diri temporis interregibus: quibus ipſis placere patriũ nihil poteſt:quiq; ante pedes poſitos tranſilientes: in Colchos nobis aut Baſternas petẽdos viros putant. ob quod eos non du-bie biennii Epinicia manẽt:ab iis (vt opinor) cõcinenda qui eorũ olim actui ſuperunt.Sed enim (o mirã vim numinis) ſic libitum eſt ꝓuidentię:quæ res & vires mortalium temperat:oĩaq; a ſe facta pro poteſtate moderatur:vt tan tæ rerum noſtrarum competentiæ conſiliũ quoq; publicum non ſuppeteret. ne ſi bonis in rebus Franciæ & copioſis:bonã quoq; mẽtẽ reip. circũſpectãq; dediſſet:finitimos Gallia longiſſime ſummoueret.Priuatim aũt noſtros con-ſilio & ſolertia defici ego quidẽ nõ puto:ac ne eos quidem ipſos qui in mediũ conſulere nobis exiſtimari volunt:vt quos in augenda re priuata & ſtrenue & ſolerter nauare opam videam9.Hinc illi ſubiti penates imaginum nouarum: luminibus nũc officiẽtes antiquiſſimæ cuiuſq; domus & generoſiſſimæ. Sed hic eſt ille orbis fatorum & prouidentiæ:quo genus humanum nutu dei ver-titur:in quo emergenteis alias in ſolem familias:alias ſidenteis in tenebras vi demus:inuicem inter ſe ſurſum deorſumq; impellentes. quæ viciſſitudo facit vt alternis creſcant:decreſcantq; interituræ tãdẽ ſtirpes.Verum hoc ridiculũ

Xenomania.

Nexũ iire eſt corp9 ipſũ ca pi cũ pignora nulla ſũt q̃ ca piantur.

ꝙ qui ad centesimum nepotem animi se destinatione propagant: illustrem si-
bi famam in omne æuum pollicẽtes: sæpe intra primos nepotes stirpitus exo
lescunt. & tam friuola spe homines certã & diuinitꝰ oblatã mutabunt æterni
tatem? Sed quidnam in causa esse dicemꝰ quamobrem qui suis cõmodis suo
rumq; consulere bene ac feliciter norunt: iidem rebus ipsi publicis prospicere
non perinde videãtur? Nempe quod aulicis institutis cauetur ne quid e repu-
blica esse videat᷑ aut principis: quod nõ idem cessurũ in rem priuatam pauco
rũq; intelligatur: nec rursus aliquid publice turpe: quod priuatim aut honori
ficum esse possit aut cõpẽdiosum. nõ item vice versa: quicquid publice aut ho
nestũ aut vtile sit: id vt ad singulos quoq; eorũ pertinere videat᷑. Nihil eñ mo
ribus huius ætatis publicũ præter aerem & pluuiã putat᷑: cætera nõ tam pu-
blica esse: q̃ exposita existimantur: in eorũ vtiq; prædam cessura qui anteuer-
tere verecundis: & præripere possint. sic aulica vigilantibus iura opitulari fe-
runt: & virtutis præmia cõcedere occupãti. Proinde nulli vnq̃ in Gallia publi
ca cõmoda domũ suam auertisse fraudi futurum existimatur: aut noxam pu-
blice quanta sit cunq; nocuisse: qui quidẽ ipse: eiusve amici in libras damni da
ti vnciolis decidere singulis nõ grauet᷑: & ea sit solertia vt vti foro norit. Quo
fit vt tam maxime fere actui summo præpositorũ diuitię circũfluant: q̃ maxi
me vires publicę & priuatorũ opes exhauriunt᷑: Sicut in ęgris corporibꝰ lien
& venter pellacia duo membra: tũ maxime redũdare dicunt᷑: quum cætera ex
ucta defectaq; videntur. Q; siquando nõnulli vt irudines distẽtę caput in sor
ptu popularis sanguinis visi sunt reliquisse: lõgo iã interuallo id exẽplum redi
turum non timet᷑: præsertim qñ id qđ olim capitale cẽsebatur: nũc impulsis le
gibus nõ tam criminosum q̃ cõtumeliosum esse cœpit. cõtumeliosum? immo
vero ingeniosum inter istos beatos: atq; etiam palmarium: vtpote inter quos
nihil ignominiosius egenti innocentia esse credatur. Simul enim hoim fidẽ cũ
re concidere arbitrant᷑. Iam vero quũ hoc semper habuit Gallia: vt bona sua
interdum nesciret: interdũ scire nollet: tũ vero illa ꝑgrauat indignitas: (si id ef
fari licet qđ neqt nõ expectorari) ꝙ amplissima familia domini atriensiũ pau
corũ regitur arbitratu: q accepti expẽsiq; paginas capacissimas habẽtes i po
testate: in rẽ priuatã iuxta ac publicã versa: publicæ rei expensare licenter im-
puneq; videntur: necessitudini & obsequio gratiose tribuentes: quę virtuti of
ficiosæ & industriæ debebantur: vnde factum vt ad summum dedecus res no
strę paucis annis non semel deciderint. Quid enim per deum rerum nostrarũ
olim fortunatorẽ: quid inquã nõ modo iniquiꝰ sed etiam ad speciem maiesta
tis huius regni indignius ac turpius esse põt: q̃ ꝙ inertes quidam homines: &
ab omni actu memorabili feriati: in Prytaneo (vt ita dicam) copioso saginã-
tur cũ suis cliẽtelis tanq̃ de republica aut principe meriti ꝑclarissime? Quid ꝑ
niciosius: q̃ ꝙ ii nunc demensum vnicuiq; pro potestate statuũt: qui meritos
ab immeritis: dignos ab indignis: non magis internoscere didicerũt: q̃ litera-
rum nescii doctos ab imperitis? Qui etiam si id facere quoquo modo possint:
tamen frugi bonæ homines: aut aliquo artificio commendabiles: nunq̃ vel ne
quitia præditis vel mediastinis seruis cẽseãt præferendos: quorũ quidẽ opa
non in rebus dominicis: sed peculiaribus vti possint. Ita dominicũ ipsum no-

Irudo est san guisuga.

Atriẽses serui sũt q familiæ & vicariis pręsunt.
Expẽsare ex pensũ ferre.

Prytaneũ locꝰ athenis in quo bene meriti de rep. publice alebant᷑. quasi horreũ publicũ dictũ

men tantarũ indignitatũ inuidiæ obiiciunt.oia eñ imperasse dominus dictitatur quæ paucis dispensatorũ vel commoda sunt:vel temere cõplacita.Hoꝝ præcipue interest(id quod qdã nuꝑ astruxisse dicunt) solertes & cordatos in Francia nõ esse.verum enim ex eo instituto factum est: vt q̃ optime quisq; de republica meritus est:tã pessime plerunq; de eo principes mereant. quippe aliter fieri non potest:quum huiusmodi administri nõ modo dispensationibus:sed etiã admissionibus præsint. Qꝫ si pauci interdum ad aulę penetralia non exoratis admissionalibus euasere: viri vel doctrina præditi & solertia: vel grauitate & probitate laudabiles:dicere ausim vel maiorib9 eos fatis euasisse:vel (quod æque rarum est)benigno aliquo sidere insinuatos esse:vel deniq; vi maioris ingenii fortunam sibi finxisse.Ex ea nota vidimus Petrum Cothardum summæ curiæ principem:& Guidonem a Rupeforti Cancellarium Franciæ(legum tutorem:& morum ordinumq; censorem: hoc nomine significamus:quem & pleniore & feliciore nomine Nomophylacem appellare possemus).Horum autem duorum potissimũ ideo meminisse me iuuat: ꝙ eorũ nominibus appellandis quum in memoria feliciorum temporum acquiescere mihi videor:& inani præteritorũ meditatione recreari: tũ vero assentatiõi & gratię nihil dedisse dicar.vtpote qui nec ab ipsis iam mortuis:nec ab eorũ sequacibus:qui ferme iam nulli sunt:gratiam inire sperem.Quos autẽ viuos colebamus:& omni obseruantia dignos esse censebamus:vtinam memoriæ perpetuæ vel nunc vel in posterum cõsecrare possemus:viros quidem illos diuersissimis ingeniis æque de literis ferme literatisq; meritos. Ille miro lepore studiosos exosculãs:nostros & externos benigne adiuuabat:festiuus:facetus: beneficus:comitate:iucũditate:& morũ facilitate nulli hominũ secũdus: vt vno verbo absoluã: præsidiũ: subsidiũq; omniũ qui Mineruæ sacramento dixisse profiterentur: nam & ipse miro lepore inter ingeniosos literatosq; præditus erat.Hunc illi aduersam per diametrum genituram habuisse diceres: vt Democrito Heraclitũ ex aduerso stetisse dicunt:sed sub vultuosa facie & prope dixerim truculẽta:summa omnia latebant.Nihil autem amplius in eo cognouimus(quum omnia essent amplissima)q̃ ꝙ æquabilem animi præstantiam in aula imperiosa seruauit ad extremum:non vt in eo trucẽ animũ:aut vitę insensum esse diceres:sed citra ignauiam circũspectũ:& generose cautum: & tẽpori ita cedentem:vt consertis(quod aiunt)manibus integritatẽ retentaret. Hic adhuc vnus numeros omneis implesse gerendi summi magistratus existimatur.Fuit ingenio summo:memoria longe æqualium tenacissima: animo sibi semper instanti: voluptatum vel nescius vel contẽptor.In illa celebritate ac strepitu aulico hominẽ apud sese dixisses semper esse. Repræhẽsus fuit a multis (ne ab omni eum culpa videar vindicasse) ꝙ dicerent eum ad rem paulo auidiorem fuisse:atq; iræ præcipiti nimium indulsisse:& nihilo secius omnes probum fuisse eum virum non negant:ii quidem certe qui a vero non aberrant priuata simultate perciti.Equidem vt iram in eo præcipitem expertus sum : qui cum eo sæpe habui negotium :ita contendere ausim minime omnium iracundorum maleficam ipsum habuisse iracundiam. Fuit enim huiusmodi vt mira animi ęquitate verba ꝓpemodũ iurgiosa redirascẽtiũ ferret dũ

Admissionales, sine quorũ bñficio nẽmo inotescere principi potest.

Petrus Cothardus.

Guido a Rupeforti.

taxat liberaliora: etiam si in re presenti ægre ferre admodum videretur. videli
cet vir ingenui: & Catoniani spiritus: nemini fraudi esse voluit generose liber-
tatem vsurpasse: eorum quos male sibi cõscios non esse intelligebat: alioquin
quis negat nemini vnq̃ homini mores vndiq; absolutos fuisse? atq; haud scio
an laudi id verti debeat: virum natura biliosum: & irę intemperantem: nũq̃ ta
men iræ ad vindictam vsq; obsecutum esse. eidem quum comitas defuerit in
seueritate: omnium tamen quos quisq̃ hodie meminit gratiosus & suffraga-

Vẽditare fumos est falso gratiã iire: vt qdã iiq hoĩes faciũt: q se suffragatos eẽ mẽtiũt: cũ verbũ nõ fecerint.

tor veracissime fuit. neq; enim vt hodierni homines aut fumos venditare sole-
bat: aut sepius appellari de pollicitatione aut promisso ferebat. nec vt vetera-
tores aulici & flexiloqui solent: ancipites postulatores & suspensos ambitu lu
strali tenebat. Semel suffragium suum aut spondebat aut negabat: fronte vt
tristi: ita minime aulica & fallaci. opitulator nõ modo benignus tempore im-
periosissimo: sed etiam strenuus & peruicax: tãta animi acrimonia & solertia:

Corculus dict9 ẽ olim Scipio nasica ob summã solidãq; prudentiam.

vt nullum fere susceperit: quẽ nõ & pertulerit ad finem destinatũ. Hic (vt ita
dicam) corculus in summa talis fuit: vt quum omneis flexus aulicos occasio
nesq; memoriter teneret: minime tamen aulicus esse voluerit & versipellis: eo
rum dissimillimus quos hodie hoc nomine versari decimo quoq; verbo in ore
vulgi non pudet: hoĩes perfrictæ frontis: immo planos improbissimos: quos
imposturam factitare ore renidenti iuuat: eosq; petitores frustrari quos auli-

Chrestologi verborũ comitate frustrãtes postulatores.

cæ versutiæ rudimentum non posuisse sentiunt. Alios ex Chrestologorũ nati
one nouimus medicato sermone afficientes animos flagitantium: vt gaudio
perfusos ab eis discedere sæpe videas & spe bona gestiẽteis: sed post intellectã
ludificationem diras iis imprecanteis: quibus tamen ipsi obaudiẽtes (o pro-
teruum sermonem) fortunari se dictitant. En artes & disciplinas quas aulica
philosophia mirifice profitetur. Quibus tamen nonnulli domesticis pridẽ in-
stitutis clarissimi nunc aduerso rumore inter aulicos agunt: etiam si se suosq;
secundis numinib9 aulicis euasisse gratulantur. Qui autem eius academiæ de
cretis iam perimbuti fuerunt: eos ad frugem aliquam bonam ciuilis & æqua-

Aulicastri. Ephectici philosophi sunt q nihil vnq̃ construunt: sed sẽp cõsultare feciũt: ob id sceptici dicti. Aeolidę ab ęolo vẽtorũ rege dicti: q ad oẽm tẽporis mutationẽ vertũtur & mutantur. Guido a Rupeforti.

bilis vitæ redire perq̃ rarum est. Huiuscemodi autem apud nos aulicastri de-
gentes in oppidis vocitãtur a populo: quo verbo tam Aristippeos q̃ Ephecti
cos philosophos & scepticos itelligi volũt: illos salutigeros & morigeros: hos
cunctatores & hæsitatores appellitantes: nulli vel amicitiæ ipsos vel causę ita
vnq̃ addictos: quin statim cum fortuna transire parati sint. sic enim homines
Aeolidæ: versatiles ad omnem aulicam auram animos aiunt sapientũ esse de-
bere. Quo fit vt municipes inuicem admonentes: vulgo eos in cornu fœnum
ferre dictitent. At Guido ne in Ironũ quidem conuentu dissimulator fuisse di
ctus est: quod quidem ipsi verti vitio possit: alioquin etiam ingenii & doctri-
næ & seueritatis maiestate maiores: æqualeisq; longissime summouens: vt tũ
opinio fuit constans. Cuius vtinam sublimitas non etiam luminibus posteri-
tatis obstruxisse videatur. eam enim formã summi honoris inchoauerat: cui9
præscriptis qui succederet nemo adhuc repertus est: vt Veneris quondã Coę
tabulam iisdem liniamentis qui absolueret: Apellis successor non potuit inue
niri. & enim qui ei proximus fuit sextus aut septimus magis q̃ secũdus ei fuit.
Mortuus est autem virtutis commendatione sera cognitus: quum tristitia &

seueritate popularis esse cœpisset. Quare illi ex aduerso ac successori cõtigit: neq3 enim ipse vt Phidię signum statim aspectus & probatus est sed primore aduentu non plausibilis: decedens tandem omnibus non iniquis desideriũ sui non modicũ reliquit. Alter contra: magna hominum expectatione exceptus: & præsumpta ex præterito opinione gratus: ineundo etiã magistratu vibrãs & coruscans extitit: sed ilico a sese desciscẽs: euanido splẽdore cessit in prioris gloriam. Quippe vt inclusa in funda annuli bratteola fulgentem suapte vi carbunculum flagrantiorem reddit: sic successore prouinciæ longe inferiore subdito: decessoris illustris gloria intẽsius resplendescit. quo maiore contentione animi adnitẽdum erit iis qui in posterũ eum honorem capessent. heroicæ em̃ virtutis exuuias gestare non cuiusuis est capitis etiam primæ notæ. Vtinam autem illi Herculi Theseus aliquis me viuo suboriatur: qui monstra Reipub. post eius obitum enata: præstantissimę virtutis eius æmulatione tollat. Eius mors publice haud dubie acerba: mihi priuatim quoq3 luctuosa: omnibus iis incommodissima fuit qui honestarum rerum studio fortunã sibi facturi videbantur. Quod genus hominũ quũ maxime placiturum in aula speraretur: frigere statim vbiq3 eo mortuo cœpit. Siquidem tantum momentũ in supremis fascibus esse iam notũ est: vt quã in partẽ mores eius vergant qui eũ honorẽ gerit: eiuscemodi bona ex parte primarios ordines sortiamur. Nã quũ in eius sodalitio & comitatu velut seminariũ antistitũ & magistratuũ habere Francia iã cœperit: fit vt ea in officina politos vel viros vel homines venerari quo iure quaq3 iniuria cogamur. Quare si diutius illi viro ex sinu (vt ita dicã) beneficentiæ edito inter viuos esse licuisset: & literatos vtiq3 viros: & de meliore nota in scenã productos aulicam: ciuileq3 vidissemus. Hoc enim nemo vnq̃ a bonorũ causa: quos quidẽ cõperisset: aut firmius aut animosius stetit. q̃q̃ sibi quidẽ ipse certe & glorię satis: studiosis & pudentibus q productore ad tyrocinium indigent: parum: per inquam parum vixit: ipse vero & reipublicę paululum. tam salubris em̃ sideris occasu sęua mox orta tempestas turbinibus rapidis res gallicas in omneis cæli plagas diuentilare cœpit. Qui duorum hominum spiritibus immodicis excitati: quum eorum quoq3 obitu cõsopiti esse viderentur: ingenti stupore hominum extiterunt inauditæ calamitates: quibus quum par nemo in aula superesset: Gallia tum primum animos despõdere visa est: retuso etiam illo mucrone strenuitatis: quo maxime valere galli existimãtur. simul rei summę gubernacula laurea iã excussa: omniũ ordinũ ore rediisse ad triarios dictitabantur. Verum ille a rupe forti faustũ cognomen sortitus: eum semper animum circa honestatis studiosos: modestiæq3 tenaces præstitit (etiamsi remittere frontem ne iis quidem videretur) vt eius obitus diem atrum & funestum semper habere debeant. Qui autem eius institutis insistere noluerunt: iam inde eo viuo virtuti eius infensi: huiusmodi fuerunt partim vt priuatis studiis summi rerum actus fastigium inclinasse: magistratuumq3 censuram (vt ita dicam) delumbasse videantur: partim vt ex suo contubernio literatos & doctos exegisse iudicari debeant: eorũq3 affines ambitionis: assentationisq3 nescios: etiam si delectu eorum hominum delectari sese dicere consueuerunt: vt omnia ferme viri aulici diuersissima actionibus suis prolo-

Delũbare est robur ac virtutẽ fortitudinis infringere.

quuntur: impudentia quorundam tam putida: vt aures defecatæ: harũ rerũ inſolentes haurire hæc mendacia citra nauſeã quãdã ſtomachoſæ idignatiõis nequeãt. Sed nihil indignius q̃ q ſic quoq; fallere ſperãt ipſi nos intra pomœria natos & inſtitutos. O ſtultã & ridiculã opinionẽ ſi quidẽ ita putant: impudentem & capitalẽ ſermonẽ ſi nõ putant. ſed illudere proteruæ eorum patiẽtiæ gaudent quibuſcũ colloquũtur: qui ne tãtulũ quidẽ ipſi commouere ſe in illo regni theatro extra numeros poſſunt aut probitatis aut honeſtatis: quin aut riſu ſtatim acriũ ſpectatorꝝ: aut aduerſo murmure excipiant̃ oĩm cuneorũ vſq; adeo qui ſuſpici ſe ſupra alios volunt: vel agentes ipſi vel loquentes latere nos nequeunt. Nonne quæ in adytis aulæ qualiq; intra ſcenam aguntur: q̃ illic numina: quibuſq; ſacris colant̃: ſolẽne eſt nobis anniuerſariis ludis velut ex proſcenio audire? ac ſatyricis actib9 ita in rem præſentẽ perduci acſi reducto velo opertanea ſacra introſpicere permitteremur? Qui igitur fieri id poſſe dicamus? Nempe q Aius ille (vt ita dicam) locutius arcanũ nihil eſſe ſinit eorũ quæ in aula geruntur. Quod eñ ad vniuerſos pertinet: id palã quoq; vult omnibus ordinibus eſſe. Sed beatum illud diuerſorium illi tãtum qui intus ſunt: rimis perlucere neſciunt. Proh ſuperi immortales num quiſq̃ ſodali & contubernali vel etiam familiæ notior eſſe poteſt: q̃ omnes eorum mores & habit9 omnes ſtatus: flexus & affectiões corporis animiq;: omnes vultuũ ſpecies & aſpectuum omnibus nobis notæ ſunt iſtorum qui ſeſe oẽs latere putãt? Quanta igitur cautione: q̃ circunſpecte: q̃ religioſe in ſuo ſe actu gerere vel alieno inferre debent: qui acribus oculis theatri ampliſſimi ſeſe circũſpici ſentiũt? Sed quis eos hoc ſentire credat quibus in re ſibi gerenda ſatagentibus conſulere famæ non vacat? Atqui ſi oculis cuneorum inſeruire nõ vacabat: aut ſi nõ magnopere id referre putabant: vel ordinum ipſi oculis vel orcheſtræ certe inſeruire debebant. Hoc enim meminiſſe oportebat: qui exiſtimationi olim conſulere neglexerunt: de iis aliquando publice grauiter eſſe conſultum. verũ hęc iã terricula infantium aut nouiciorũ eſſe creduntur. Periti autem rerum & veteratores arcem ſibi impunitatis nuper præſtruxiſſe exiſtimantur: cum immanium opũ propugnaculis: tum vero validis præſidiis neceſſitudinum contractarumq; affinitatum firmatam: quam expugnare nulla vis iudiciorũ aut cõſtituendæ reipublicę poſſit. Peſſime vero de ſe mereri iã putant̃: qui vel famæ detrimento commodis ſuis non conſulunt interim dum diſpenſant. Inane eñ & ieiunum nunc aucupiũ eſſe creditur fortunis augendis quoquo modo parcentium: vt famam integritatis honeſtatiſq; conſeruent. Proinde nõ ita pridẽ qui rerum potiebant̃ ſcenicorũ figuras verecundis auribus deuorare videbãtur: hanc loquendi libertatem tolli non poſſe frãcis rege non violẽto intelligẽtes. poſtea aures ſenſim cauillis ita occalluiſſe cernuntur: vt inter theatricas ꝑſonas prodire optabile eſſe cœperit quorundam opinione: qui non niſi beatorum & copioſorum nomina in argumentis ſatyricis frequentari dictitãt: quãdo illi aurito capitio tecti ſummum fere quodq; caput ſalibus ſuis perfricent. Vnde eo rem videmus euaſiſſe: vt quæ olim vicia figurate & maximo cum lepore allegoriarum taxabantur in ſummis magiſtratibus: quum vel ſatyri cauillantes inducerẽtur: vel vicia ipſa perſonata per proſopopœias ꝓdirẽt: in iis

Intra pomœria nati ſunt hoĩes rerũ intelligẽtes: nõ ruſtici & ignari ipoſturaũ.

Alludit ad mot9 hiſtrionũ in theatro q nũeris exactis aſtricti erãt.

Cunei. n. loca erãt i qb9 plebeii nullo ordine ſedebãt.

Proſcenium aũt loc9 ẽ ſcenę prominẽs in orcheſtrã vnde ſcenici ꝓloquebãtur

Aius locuti9 hic famam ſignificat nullo auctore certo emanãtẽ & vera tamẽ prodentem.

Theatrũ hic totũ regnum frãcię ſignificat: vnde conſpicui ſunt q in aula ſũmæ rerũ præfecti ſunt.

Ordines hic nobiliũ multitudinẽ & eorꝝ q i mgrãtib9 ſũt ſignificãt

Orcheſtra ſũmã curiã. i ea eñ ſenatus ſpectabat.

Figuræ ſcenicorum ſunt dicta faceta & allegorica quib9 ſũmos magiſtratus gerentes a theatricis taxantur: quaſi cauillamenta velata.

quas vulgo moralitates:nos antiquo vocabulo ethologias appellam9: ea nũc
satyrico felle insulse & simpliciter sine venustate schematũ enunciẽtur : videli-
cet ꝙ licẽtia peccãdi periisse frontẽ (vt inqt ille) de reb9 arbitrent̃.En qbus
seruire:quos colere & obseruare:quorũ volũtati lenocinari:deniq; quibus gra
uitatis & doctrinæ:atq; omnium ingenii ornamentorum fasceis summittere
necesse est:eos quidem qui aliquo in numero haberi in Francia cõcupiuerint:
vt mirari homines desinãt ꝙ rari sapiẽtes & eruditi in rerũ nostrarũ admini-
stratiõe versent̃. Nam ii quorum maxime interest res ꝓbe administrari: quũ
in speculis esse deberẽt: Vcalegontes fere sub tecto securi rerum dormitant:
ne discrimine quidem ipsi nuper fumigante excitati.Hic est status fere Fran-
ciæ:qui si aliquando recte atq; ordine cõstitutus fuerit: vt ii vltra in puppi ne
imperitẽt:qui in transtris sedere:aut inter vectores esse deberẽt : tã opulenta
vt opinor erit Gallia:q̃ priscis temporibus Hispania & Persis fuisse ꝓhibent̃.
Rex quidam Franciæ Ludouicus (vt opinor) vndecim9:quũ sermo aliqñ in
ter eum & legatos magni cuiusdam principis incidisset de ꝓuinciarũ opulen
tia:& illi magnifice de suis sentire opibus viderentur:respondisse ita fertur vt
diceret pratum se graminosum & late patens habere:& quod toties fieret re
stibile:quoties visum esset fœnisicio opus esse.Quo dicto significare volebat:
nunq̃ nõ imperata tributa populos sibi subditos pepẽdisse.Nos aũt sic actũ
esse per hosce annos cũ populo gallico scim9:vt eodẽ ãno vna & altera acces-
sione tributa:modo dimidio:modo altero tanto:nõnũq̃ etiã sesquiplo creue-
rint:tãta aiorũ æquitate:vt vicem principis plebẽ dolentẽ videres q tot in cu
ras reb9 gerendis distringeretur.ꝓinde acsi ab eadẽ semẽti altera & tertia se-
ges demeteret̃ in Francia:aut ex noualibus spicilegium iustæ messis instar ex
isteret:& vindemiã racematio excipiẽs:noua fœtura denuo exuberaret.Verũ
Rex ille Ludouicus prato suo amplissimo gloriabatur:ex quo eodẽ anno fœ-
nisiciũ iterũ & sæpius cogeret:q̃tumq; placuisset.Erit olim fortasse Rex alter
qui chrysomallas oues aureo vellere opimas habere se dictitabit: non illas qui
dẽ apud Colchos aut Iberos:vt in fabulis legunt̃ quõdã fuisse:sed clęmẽte cæ
li tractu latifundiis inerrãtes:toties attonsiles quot res extiterint gerẽdæ : vel
lere succrescẽte iugi fœcũditate.Illud vero singulare ac nulli æque ꝓuincię da
tum:vt bellis continuis:intestinis vel externis exhausta: & viris viribusq; aliis
ad summã inopiam vsq; defecta:vnius statim aut alterius anni pace & cõmer
cio recreetur.& vt Antęum illum gigãtẽ ab Hercule sublatum poetæ fabulã
tur q̃tumuis lucta fatigatum & certamine confectum:simul atq; terrã matrẽ
contigisset:integras ilico vires solitũ recuperare:Ita Franciæ vires opesq; q̃tũ
libet accisæ:cum primũ ꝑ pacẽ aut inducias tellurẽ aratro mouere licet:quasi
terræ tactu instaurari vident̃ incredibili celeritate. O raram ꝓuinciæ felicita-
tẽ:O reges vndiq; beatos:si tñ̃ personã suã satis nosse potuissent: & i actu sũ
mo rerum grauissimũ quodq; negociũ ductu suo trãsigi:nedũ auspiciis suis
concupiuissent.hoc deus ad cętera galliæ addidisset:numeris omnib9 cumu-
lata felicitatis esset.nam quum clæmentiã in regibus : tũ libertatẽ in ciuibus
rarissime desiderauit.Sed illud:illud inquã acreis homines & rerũ nõ nescios
vrit:ꝙ pusillis homũculis necesse est ꝑsæpe subseruire:quos vt actores & vica

Vcalegõ dicit q istãte periculo remissus est quasi curã nullã gerens qualis apud Virgiliũ vcalegõ intelligi debet: ὀυκ ἀλέαγων.

Oues chrysomallæ.

Antęus.

Renũciari magiſtrat⁹ dicebãt̃ i comitiis cũ voce p̄cõis deſignati pronũciabãt̃. creari igit̃ & renũciari idẽ ſignificant.
Iſonomia.

rios principis aulica comitia ceruicibus iniũgũt ſuccollaturæ plebis. illos qdẽ aut fortũę ſuffragio: aut fauoris icõſulti redẽptive renũciatos. huiuſmodi aũt homines: quũ fata gallica regãt: quũ liberalitates principis munificentiãq; arbitrentur: quũ cuiuſcũq; noſtratiũ externorumq; merita ancipiti trutina arbitrii ſui perpendant: & voluntatis ſuę modulis viros magnos puſilloſq; metiãtur: ſurſum deorſũq; p̄miſcẽt oĩa in Frãcia: facile qdẽ illa p̄ncipe oĩm p̄uinciarũ. Quid em̃ p̄ deũ immortalem recte atq; ordine adminiſtrare ſemiſſes iſti actores poſſunt: qui nullum ius ciuilitatis & iſonomiæ nouerũt: q̃ eſt æquabilis honorum bonorũq; diſtributio: p̄ dignitate ac merito ciuiũ temperanda. Nam quod ius a nobis appellat̃ diſtributiuũ: id ab Ariſtotele iuris ciuilis eximio conditore cataxian dictum eſt: quod eſt ſecundum dignationẽ & promerita cuiuſq; ciuiũ ſtatuendũ. at huiuſcemodi velut interreges iamdiu p̄tulim⁹ frementibus nequicq̃ omnibus ordinibus ſuppreſſa p̄cerũ auctoritate. Hic mihi manũ iniicit reputatio fortunę temeritatis: reſiſtereq; pauliſper cogit ac ſui meminiſſe. Siquidem quum in omni mũdi parte fortuna plurimũ pollere & rerũ eſſe domina exiſtimat̃: tũ vero ſup̄ oĩa ip̄am eẽ i Frãcia iudico. Haud ita pridẽ hoĩes duos vidimus tanta ſubnixos potentia: vt ad reipu. officia vix decimus quiſq; nõ ex eorũ clientelis p̄dire videret̃: quũ etiam ipſi incrementa ſua fortunæ bona ex parte deberẽt. Horũ cũ alter t p̄e paulũ prior: & faſtigio multũ amplior: eo prorſus eſſet ingenio: vt qui ſe ſubmittere maxime eius potentiæ vellent: hoſce ille maxime cæteris præficere vellet: Alter eos præcipue promouere concupiebat: ornamentiſq; immodicis augere: quos ſibi vſui fore ſperabat ad potentiã vel augendã vel tuendam: aut iis moribus præditos: vt ſibi morigeri eſſe omni genere obſequii ſuſtinerent. Nam & ipſe impigre morigerando probatus: in ſecundas gerendarum rerum a maiore adoptat⁹ erat: quin & aſſeclam comitemq; illius potentiæ non ſocium poſtea ſemp̄ egit haud grauate primos faſceis ſubmittens atq; etiã ſubiiciens illius fortunæ cuius tum nutu oĩa vertebantur: & meminerat quas in leges quum ſummũ magiſtratũ iniret ſurdo ſacramẽto ipſe adactus eſſet. Quoad illo de medio ſublato quum nutãti fortunę videretur imminere: quidã ali⁹ ex eodẽ p̄diit comitatu apud ordines aulicos egregie gratioſus: cuius auctoritate & ſolertia effectũ eſt ne ille impotẽtiæ animi oĩno indulgeret. Cui ſi ſpiritus omneis ſuos p̄fũdere libere licuiſſet: ne curia qdẽ ſũma q̃tũuis obnixa ſubſtitiſſet. Quũ hoc rerum ſtatu fors fortuna ſpecimen facere potentiæ ſuæ videret̃: contigit (id quod neceſſe erat) vt quos caſus temerarius in aulã iſinuauiſſet (aula autem tum erat comitatus ipſorum) quum vnum aut alterũ ſtipẽdiũ iis ſupparaſitando feciſſent: ſtatim vel magiſtratu vel antiſtitio donati quaſi militiæ præmio: macti eſſe virtute obſequii atq; obſeruantiæ iuberentur. Quod quũ mirificis exemplis apud omneis innotuiſſet: eoq; mores incubuiſſe vulgo dictitarentur: vt nulla iã via certius ad magiſtratus: honores & diuitias ferret: q̃ ambitio & aſſentatio: & (vt plane loquar) corp̄is animiq; fœda vẽditatio: cõtraq; honeſtarum artium ſtudioſi: aut veritatis tenaces: omneſq; qui ſeſe eximere fortunæ ditione cupiebant: vel quos extra præſcriptum decori & honeſti pudebat proſilire: male de ſe mereri viderentur: qui vel ſtudio literarum miſeri in

tabeſcerent: vel inania & obſoleta nomina honeſtatis & virtutis tãtopere am plecterentur: vel deniq; in iis rebus fouendis cõſeneſcerent: quæ nihil ad id tẽ pus pertinere cernerentur. Quũ ea inquã fere eſſet conditio tẽporis: certatim eo aduolanteis atq; etiam migranteis videbamus vbi cõtuberniũ eſſe fortu næ videbatur: quum interim paucis illis qui conſtantia & pudore ducebãt: domi agere feriatos ab omni actu publico liceret: qui quidem adiunctũ cõpẽ dium & honorẽ haberet. ſic paucis annis factũ: vt inuerſis ordinibus patricii ad plebem: & plebei ad patricios traducerentur: quũ velut ſomno beatos re deunteis videremus: quarto vel quinto: atq; etiam decimo equite nonnullos comitatiores factos: imaginibus nouis inſignes: quę gẽtilitiis & troiugenarũ nunc claritate præſtant. Ita duorum hominũ potẽtatu: repagulis pudoris & reuerentiæ legum atq; exiſtimationis bonorum & grauiũ refractis: & retuſa acie iudiciorũ ſeueritatis: eo iam inſolentię & licẽtiæ ventũ erat: vt accepta ex penſaq; omnia non fortunę: ſed fortunatoribus hoĩm referrent: quos prĩceps indignitatis neſcius ꝓfecerat (vt aſſolet) hoĩm delectui. Qua potentia ipſi fre ti: quum diuinos ſibi honores popoſciſſent: nec defuiſſent homines primarii qui ſe eorum cultus ingeſſiſſent antiſtites: ab altarib9 domini nõ pauci eman ſitantes: iam mortalium ſenſu inauditę rei miraculo ſtupente: ꝓuidentia vtiq; rerũ humanarũ curã abieciſſe aut certe poſuiſſe a multis putabat. & alioqn vſq;eo publica mens ſucceſſu rerũ elata aberrauerat: vt Martis & Bellonę nu mina inſtar propemodũ haberẽt oĩs diuinitatis. Quibus rebus Francia Chri ſtianarũ partiũ ſignifera (me miſerum qui hæc meminiſſe cogor) quum co gnomẽ illud ipſa ſuũ & ęternũ impiauiſſet: ibi tũ ibi verũ & vnicũ numẽ rapi da noſtri orbis vertigine terribile: diuinitatis ſuæ maieſtatẽ aſſerere mirifice cœpit: editis in ſupbos exẽplis oĩs memoriæ clariſſimis oĩmq; gentium: ſi re rum diuinarũ intelligentiæ dociles ipſi animos haberemus. Sed nos (o cæcæ mẽtes hũanę) monita diuina ꝑinde ac fulmia terrifica: celeri trãſmittere obli uione gaudemus: tantiſper mõ ĩ cœlũ ſuſpectãtes: quoad orbis cõcuſſu cõtre miſcimus: ſerenitate aũt reddita vel ſubſtillo adhuc cœlo: ne turbinum quidẽ recẽtiũ veſtigiis admonemur & alias quoq; procellas impẽdere fortaſſe. Quę ro ecquo vnq̃ ſæculo dominus in noſtros vel in ſuos potius rapidiorẽ iræ ſuę terrorem: micãtioreq; diſtrinxiſſe viſus eſt? Diſtrinxiſſe dico? immo etiam vi braſſe: tametſi cõtremefactas delitias ſuas Frãcos ꝓſequi pepcerit. Hoc quũ heri & nudiuſtertius factũ ſit: qs iã meminiſſe dicetur: ſi quidẽ mens publica ex habitu & fiducia ſingulorꝫ æſtimet? Siccine fomento vno (ꝑcalido fortaſ ſe) e re nata appoſito: doloris ſtati & diſcriminis Frãci obliuiſcunt: vt vulnere percurato? Proh ſuprema & æterna dei ꝓuidẽtia vſq;adeo ne dẽſa ſęculo nr̃o erroris impii eſt offuſa caligo: vt ne fulminante quidem deo ſurſum aſpicere poſſimus? Qui ſi cœlum ſuſpicere obliuiſcimur: quin igitur omnia intente cir cunſpectamus: vt ſenſu ſaltem humano gallia niteretur? nũc vero nec deorſũ nec ſiniſtrorſum intuemur: nec retrorſum reſpectam9: ac ne id quidem quod porro eſt videre contendimus. id demum quod oculis admotum eſt: aut etiã ad qđ idẽtidẽ offenſamus: animaduerſione dignũ eſſe cẽſem9. vt mirari nunc ſubeat eorꝫ vel inertiã vel amẽtiam: quorꝫ oculis princeps pro cõſpiciliis ſolet

Hic epiſcopi taxãt aulica munera obeũ tes: & ſacerdo talis functio nis imunes.

Fomẽtũ hic ſi gnificare vi det coniugiũ Ludouici & Marię: quod lucuĺẽto vul neri galliæ ſa nãdo appoſi tũ eẽ dictitaba tur. Pręcalidũ dr̃ qđ vulnera tũ vrit dũ prę propere & iex plorate adhi bet. Fomẽtũ aũt nõ ſanãdi cã vulneris: ſꝫ mulcendi ad mouet.

vti. Qui quum coemundis possessionibus : & exædificandis penatibus gen-
tilitiis longissime prospectare: & ad pronepotum vsq; atnepotes porroq; etiã
videantur: existimationi tamen populari non seruiant ad posteros manaturę:
etiam si perpetuo ipsi tenore felicitatis (quod rarissime euenit) vitam trans-
egerint longiorẽ. q̃q̃ quid felicitatem istorum voco? quorũ nulli securũ sui pos
sessorẽ esse licet: ex quo ciuilis & municipalis vitæ trãquillitatẽ aulicæ potẽtię
semel emanciparũt. Nam qui acquiescere intra natalium modum: exigui esse
animi aut degeneris arbitrantur: ii q̃ altissime volentes emicare: eo abripiunt
sæpe: vnde sine præcipitio in vitam descendere tranquilliorem nequeant. At-
qui huiusmodi est fere eorum conditio : qui ius in caput hominum ac for-
tunas habere: aut decus opimum esse putant : aut culmen felicitatis. Quos
equidẽ (vt nunc sunt humana) crediderim potius gradum ad æternum prę
cipitium factitare: q̃ ad veram beatitudinem vel tantulum proficere. Qui em̃
sensus omneis suos diuino desponsos amori cultuiq;: humano obsequio & fa
stui sæculari ita mancipauerit: vt ne animã quidem receperit cælesti sodalitio
natam : quæ in manum ipsa dei mancipiumq; tum conuenit : quum militiæ
Christianę tyrocinio quisq; sacramento primum dominico dixit lustrali ro-
re respersus : quonam modo is non perfidus & transfuga est : qui a deo in cu
ius verba adactus est: ad eum mundi fastum desciscit: cuius obsequium roga
tus eiurauit? Etenim anima vsq; adeo aulicæ potentiæ amore capta: quid aliud
q̃ a sponso suo eodemq; domino diuertens: res suas sibi habere eum iubet : &
cum dote sua licet profectitia trãsit ad amorem impietatis? Sed deus ipse ista
viderit: cuius est prouidentiæ quicquid recte atq; ordine in commune consu-
litur : vt eius est conniuentiæ quicquid nunc populus perpetitur. Cæterum
(vt ad rem redeam) si per hosce aliquot annos isti hominum merita in dispẽ
sandis honoribus & officiis publicis ponderata fuisse contenderint: sunt qui
ausint affirmare: raro libripendibus ipsis eorum lancem competitorum iisse
pessum: qui meritis q̃libet amplis vel aurum vel necessitudinẽ vel aliud quip-
piam commendatitium non addiderint: quod virtutem doctrinamq; prægra
uaret: & famam q̃uis illustrem. Ita viros eximios: qui aut ingenii ornamentis:
aut prærogatiua natalium: aut innocentiæ & doctrinæ suffragio renunciari
sperent & sua crescere industria: obstrictos iis esse graui quopiam auctoramẽ
to necesse est: qui officinæ illius beatricis videri mancipes gaudent. quorũ vt
quisq; maxime vel obscuris vel exiguis natalibus ortus est: ita plęrunq; esse so
let plenissimus fastidii. Vnum tamen eorum genus semper exitiabile fuit : qui
diuturno grassati obsequio: & in omnium potentium obseruantiam compo-
siti: oris tandem probitate obrepserunt iis qui super admissiones erant. Hoc
genus & flexiloquum: & ad omnem rerum inclinationem aut fortunæ celerẽ
euariationem Chamæleontea quoq; ipsum mutatione aliud atq; aliud esse so-
let. visi sunt sæpe Onocephali qui numerum augerent: vt in omni ordine fere
sunt quos fortũę tm̃ esse mera ludibria iudices. Qui nec ingenio præditi: nec
arte vlla ciuili itincti sunt: nec natura aut sciti aut lepidi: sed fruges tantũ cõsu
mere nostri prytanei nati. Verũ illi nos vrũt aulici veteranei vel veri9 veterato
res: q manubiis popularib9 beati: & ꝓceres obęratos versuris auctorãtes: eos

Aia hũana in baptismo in dei manũ & potestatẽ mã-cipatur: quo tpe eiurat obsequiũ dæ-monis: id ẽ dę moni renũci-at obsequiũ. Dicere sacra mẽto ẽ militẽ fieri iureiurando adactum. Res tuas tibi habe. erãt verba diuortiũ facientium.

Onocephali hoies sũt asinino capite deformes. Versuris au-ctorare obęratos est mutua pecunia in-gẽti data obstrictos sibi debitores efficere.

processibus suis inimicos putant esse: qui iis studiis incumbunt quæ quæstũ
nõ factitant. hos stipatos manipulis assectarũ videre est: quos velut tyrocinio
deducunt in officinã ditis: vt illic argentariã factitent. Ii aũt vt literarũ irriso-
res improbuli: sic ærarii arrosores minutuli: a vulgo dictitantur: ad id tamen
succenturiati vt vberrimũ quodq; munus per manus traditũ suscipiant: quod
quidem esse possit in aulę commercio. ex manubiis eñ popularibus suppedi-
tant iuuenes beatuli: q̃ literatis & doctis sacrosanctę solẽt esse. iis aũt stationa
riis ordinũ ductores i sua verba adactis: firmissimũ q̃dq; tenẽt reip. p̃sidiũ: ne
quando summa potestas inclinatione rerum ex sinu suo excidat. & nos cõsiliũ
publicũ tãtis hactenus copiis Gallię nõ suppetiisse miramur? Quis enim iam
referre vel honestatis vel vtilitatis publicæ putat q quibus anteponant? Nec
vero Gallia q̃libet latis finibus patens: multisq; magistratibus atq; honorib9
instructa: propinquis & necessariis istoꝶ cũ numero ꝑmultis: tum vero cupi
ditate deuorantibus vberrimũ quodq; munus: iam esse satis põt. Quare quũ
magnæ ipsorũ cognationes: etiã affinitates dudũ coiuisse visæ sunt: quæ nul
la vi vel legitima: vel aduersarũ factionum frangi possint vel dissui: quid illis tã
dem sperandum est qui suffragatores vel sequestres intra septa non habent?
nam meritorum quidem surdas preces nihil prodesse scim9: quũ alioquin cia
in potestate teneant qui dies & horas soli comitialeis nouerunt. quidni enim
comitia vel differre possint vel auferre: qui etiam iustitium edicũt quũ libuit
& remittũt? Sed quid nominis appellem9: aut quid hominum potius eos esse
dicamus: quorum haud ita pridem silentium plus regno nostro nouim9 incõ
modasse: q̃ omnium potuere concionantium vociferationes prodesse? Sirach
ille philosophus Iudæorum secundum Solomonem sapientissimus tricesimo
capite sui libri ita inquit. ἀγαθὰ ἐκκεχυμένα ἐν στόματι κεκλεισμένῳ: θέματα βρω-
μάτων παρακείμενα ἐπὶ τάφῳ. effusa bona in ore compresso: fercula epularum
apposita sepulcro. O fœdissimam culpam quum is animus in rerum non ex-
hibetur actu: quem vel mores: vel anteacta vita spondere: vel frons deniq; im
postricula videbatur præferre. silentium dico? Vtinam hactenus argui pos-
sent. Heu mores huius ætatis. Quonam tandem gentium germana virtus
abiit? cedo nunc Aristidẽ vnum aut Nasicam: quicum in tenebris micem: &
ego Alcyonem vidisse me gloriabor. Cedo Catonem aut alium quemuis libe-
ri spiritus virum: qui & reipublicæ charitate ducatur: & precarium se hono-
rem habere non meminisse velit. Cedo qui in actu publico plęraq; in priuatas
rationes non referat: nec velut fortunæ largienti publica: pandẽdum esse pri-
uatum sinum putet. Cedo deniq; qui simplici innocentia & integritate: q̃ mul
tiplici lorica opum & propinquitatum aliarumq; necessitudinum tectus esse
malit: non modo aduersus vim aulicam & improbam: sed etiam aduersus legi
timã & ciuilẽ. Postremo ostẽde vnũ ex istis vultuosis & personatis: qui aliquã
do omnibus integumentis simulationũ euolutũ se vel amico & propinquo co
gnoscẽdũ dederit. Ita ne vero isti a conspectu nostro rapti: quũ eos exceperint
munia grandiora: iubeant non modo nos: sed etiam honestatem ac veritatem
valere: quasi vt in alienos mores (o maleficam vim Vertumni) sic in aulicos
immigrarint? & primos vitæ actus: quasi obsides hominũ existimatiõi datos:

Processib9 sui is inimic9 hõ dr̃: qui eas ar tes negligũt q b9 hoies locu pletantur & crescunt.
Officinã ditis itelligendã ar bitror eoꝶ ho minũ ordinẽ qui iis mune rib9 funguntᷓ quę ad rẽ æra riã ptinẽt: quo rũ illa ẽ fũctio vt ęrarium dis pensent. ex ea ci officina re pente diuites prodeũt. q̃q̃ etiã alluderᷓ vi derᷓ ad orcũ: videl3 taxãs id institutũ vitę qd plęrũq; ad orcũ deducerᷓ creditur.
Sacrosãctas ãt ærarij pecu nias (q̃s ma- nubias quasi pullatę plebis spolia vocat) ideo sacro- sctãs lr̃atis cẽ dicit: qa illas tangere lr̃atis nõ licet: cum sint in manu ĩpitorũ & ĩpo testate quęstu ras faciẽtiũ.
Seq̃stres ĩtra septa: sũt pro xenetæ et ĩter nũcij entẽdo- rũ officioꝶ: q intra aulæ cã- cellos ĩgrediẽ tes quasi intra comitia: pecu nias ꝑ amicis ꝑmittũt suf- fragatorib9 & numerãt nun dinantibus.
Dies comitia les sunt ea tẽ- poris momẽ- ta quibus ma gistratus cõfe runtur a prin cipe.

ætate iam vergente perfide destituant? videant quæso etiam atq; etiam: ne id perinde esse credatur: atq; si maturam segetem laudum suarum: tædio ipsi vitæ compositæ capti: repente (vt sic loquar) inarare: vertereq; dicerentur. At qui tales aliquando inuentos esse constat: qui dignitate vultus populo imponerent & oris probitate: vt nuces intus marcidæ specioso sæpe fallunt legentes putamine. Rursus idē Sirach. ca. tertio & tricesimo. χορτάσματα καὶ ῥάβδος καὶ φορτία ὄνῳ. ἄρτος καὶ παιδεία καὶ ἔργον οἰκέτῃ. Pabulū (inquit) & virga & sarcinæ asello: panis & institutio & opus mācipio. Quorsum (inquis) hæc philosophi dicta? nempe vt intelligatur virum sapientē priore loco eorū socordiā taxauisse: qui sibi ac ꝓpinquis impigri & diserti (vt claris innotuit exēplis) in causa tamē populari inuenti sunt infantes ac remissi: idq; eo tempore quū eos gnauos eē & facūdos rerū summæ interesset. Quibus aliquādo ipsis eorū q; collegis aut successoribus eā mentē dari velim: vt vel pulpito facessant (vt dicitur) vel dicenda inculcandaq; in tempore ꝓloquantur. Alterum illud symbolum ad regū eruditionē ꝓditū esse censeo: vt crassis ac pigris ingeniis sordida ipsi munera reip. & velut clitellas publicas iniungerent: exigua quoq; salaria geometrica ꝓportione statuentes: vt Aristoteles docuit ratione pulcherrima. eximios autē viros: quorum industria solertiaq; rebus in arduis vti possent: primario vt pane alitos ad ingenua munia transcriberent: ingenuis ipos artibus institutos: nec eos vitā agere sinerent ignobiles & abditos: qui ornamento reipub. & vsui esse possent. Ecquod est enim per superos immortales aut vtilius regni administrandi: aut splendidius instrumētū: ad finitimas etiā & longinquas nationes refulgēs: q̄ doctorū hominū multitudo: partim in comitatu regis agens: partim per varia reip. munia distributa? At nunc is est reipub. nostræ status: vt clitellæ generosis equis: & instrata speciosa imponant asinis. Proinde quum nec oculi: nec aures regis officium suū nūc agnoscant: & homines qdā in rebus suis acres: in re publica & principis aut lāguidi aut hebetes: nec deligere ipsi idoneos viros: nec hominum famā secūdā aut incommodam satis explorare nouerint: quid causæ est tandē quin omnium in repu. perperam factorum crimina ad eos ꝑtineant? & ꝙ Frācia male nūc audit ob doctorum sapiētumq; penuriam: id iis in crimen verti debeat per quos hic tales multos esse non licet? Quid si etiam eorum nonnulli prorsus doctos & bonos: eorūq; dissimiles nouere: sed procul eos gubernaculis summouent: ne vel eorum acta ad manus aspiciant: aut in puppim fortasse admitti tandem velint? Manauit eīm hæc opinio in omneis iam ordines: cordatiores ideo homines istis suspectos esse: ꝙ prælucentem ipsi facē ꝓpius admoueri rebus gerēdis nolint. Certe vidimus huiusmodi non admissos in consortium: quū vox id publica vociferatu summo: sed cōfuso flagitaret. Aut igitur hoc fateantur necesse est: amussim se albā in lapide albo esse: qui inter gnaros ignarosq; discerniculum nesciant: aut nosse se quidē notæ melioris viros: sed non tam scenę & populo aut etiam veritati: q̄ potētiæ suæ & commodis inseruire: & principis senectuti aut infirmæ valitudini hactenus illusisse. Vtrūuis aūt fateant: paris erit impudētię. Etem̄ q satis secundas implere partes nequeūt: qua (malum) fronte primas tenere contēdūt? ꝑsertim quū tot egregios actores inter cune-

Cōfusū vociferatum dicit qa cū oēs hoc dicerēt: nemo tm̄ palā aucto rē se libertatis ferre visus ē.
Scenę & populo seruire est rationē publicę famę habere: et captare gratiā populi.
Inter cuneos sedere est iter priuatos eē & honorib⁹ nō fungi.

os in esteis exactosq; sedere videamus : & decus scenæ proceres lõgissime sub motos ? eorum si sagacitatem requirere nunc vacaret: aut id interesse rerum magnopere arbitraremur:q̃ facile esset docere Franciam nõ modo oculis & auribus nostro caruisse tempore:sed(q̃d instar est monstri) ne olfactus quidem sensorium habuisse.Quam enim tãdem cladem odorari ante potuimus aduentantẽ:q̃ ab ea oppressi?quid ante prouidere:q̃ in oculos incurrit? Quẽ rumorẽ belli prius auscultatu captare: q̃ omnia classicis personare visa sunt? Hunc statum rerũ in Gallia vidimus: quo statu res gestas si quis olim memoriæ mandare statuerit:eorum quidem quis lotis manibus stilum capessere licebit:luculentum sane argumẽtum scribẽdi:copiosumq; habebit:& ex eo posteritas intelliget:q̃ magnifice sese nonnulli in rerum administratiõe gesserit. Quis enim amãs patriæ:quum paulo acriorem animũ ad hęc scribẽda applicauerit:non hoc præcipue docere cõtendat & ꝑsuadere: quod Frãcorũ natio inuidia prius rerũ in Italia prosperrime gestarũ:deĩde etiam odio & cõtẽptu laborauit ob immutatum rerum statum euẽtu prope interneciuo:nõ id viciũ gentis fuisse:quæ tot sæculis documẽtum strenuitatis suæ dedit: comis & innoxiæ:vt quidem sunt iura belli:sed temporis fatalis:sed ambitionis paucorũ præcipitis atq; inertis:quam vniuersæ gentis ignominia expiari oportuit: vt exemplum sæculis in posterũ proderetur:sed quidlibet potius q̃ vniuersę gentis vel scelus vel erratum.Hæ(vt arbitror) sunt causæ quamobrem Francia latius atq; augustius imperium non habet:ne mirum sit reputantibus amplũ ei & magnificum late imperitandi instrumentum semper fuisse : rerum tamẽ gestarum rationem haud quaq̃ pro portione cõstare. Quare si moribus iam nostris qui rerum summam tenẽt:tenebuntq; in posterum:in disquisitionem conuẽtuum aliquando principe præside vocarentur: nonnulli sæpe qui nasutos sese videri volunt:haud dubie(quod aiunt) apprime simi ab omnibꝰ cernerentur.proinde qui illorum sunt adhuc superstites:ii maximopere laborare debẽt:vt præteriti temporis damna sarcientes:publici etiam dedecoris discutiant suggillata:vt quidem discuti possunt.Sic enim fiet vt vulgatę opinionis & per omnes ordines peruagatæ sententia inducenda:a qua vix prouocare q̃s q̃ potest:publicæ etiam ipsi famæ tympana sonitu hilariore ac festiuiore pulsent. Ad hoc autem ideo alacriore animo ac spe meliore comparare se possunt: ꝙ rebus gestis genialis huius anni ansam ipsis deus retinendi gubernaculorum dedit : etiam cum laude non vulgari. qua occasione vtinam & probe & solerter tantisper dum licet vtantur:vt nobis aliquando argumentum palinodiæ detur.Multa alia restabant eodem pertinentia: sed hactenus Hercules & Liber pater vt est in prouerbio.Vlterius fortasse ciuili libertati aqua fluere non videtur:proinde reuertar ad viam institutam quæ adhuc magna restat.Romanarum Persicarumq; opũ commẽtationem sequitur Iudæorum mentio:quorũ reges Dauid & Solomon immanes diuitias possedisse legunť quas eo magis leuiter excutiẽdas esse duxi:ne præuaricationis arguerer: q̃ ꝙ explicandi de iis aliquid fidutiam cõceperim.Iuuabat & alioquin in eas res inquirere:q̃(vt vulgi est opinio)sola sacrorum scriptorum auctoritate subnixa esse creduntť.Iãprimũ igiť prioris paralip.cap.ii.& vicesimo Dauid ita loquẽs

Decus scenæ proceres vocat:quia gẽtiles principis ĩ aula res gerẽtes cohonestãt aulę faciẽ.

Cõuẽtꝰ Gal'ię sũt quos vulgo tres status vocant.

Tympana publicę famę pulsare:est ita se ĩ rerũ actu gerere:vt laudẽ & famã cõmodã mereãtur.

Significat cõiugiũ regium

ad Solomonẽ inducitur. Cõfortare & viriliter age: ne timeas neq; paueas. ecce ego in paupertatula mea præparaui impensas domus domini auri talenta cẽtum millia: & argenti mille millia talentum. & secundi Regũ. viii. Et percussit Dauid Adadezer regem Soba: quando profectus est vt dominaret super flumen Euphratem. Venit quoq; Syria Damasci vt pręsidium ferret Adadezer. & percussit Dauid de Syria. xxii. millia Syrorũ: facta est Syria Dauid seruiens sub tributo. & tulit Dauid arma aurea quæ habebant serui Adadezer: & detulit ea in Hierusalem. Libro aũt tertio regũ cap. decimo. Non erat argẽtũ nec alicuius precii putabatur in diebus Solomonis: quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis: deferens inde aurũ & argentum. & paulo inferius. fecitq; vt tanta esset abundãtia auri & argenti in Hierusalem quanta & lapidum. Hac hyperbole immensa auri argentiq; vis fuisse significatur in thesauris Solomonis. Vidimus supra summas Persarum opes cẽtũ & octoginta millia talẽtum fuisse post Dariũ victum. quibus oportet septẽ millia addere quæ Darius Ecbatanis fugiẽs secũ in tumultu rapuit vt auctor est Arrianus: & iis rursus coniectura addere sumptũ eius belli. Historia aũt regum dicit Dauid habuisse argenti mille millia talentum: id est decies cẽtena millia: & auri cẽtum millia: quę minima computatione mille millia talentũ argẽti valent. Ita fit vt decies maiores fuerint Dauid opes q̃ Darii. Existimo autẽ & Persicũ talentũ & Hebraicũ idẽ cum Babylonio fuisse talento: qua ratione summa sexta parte augetur. Quare fidẽ res illa habitura nõ videtur hominum quidem sensu: etiam si auctoritati sacrosanctæ id creditur. Q̃ꝫq̃ etiam magis illud hyperbolicum videtur quod Ctesias de Sardanapalo scripsit. qui ducentis circiter annis Solomonis ætatem secutus: morte sua regnum Assyriorum finiuit. Ait enim eum regem ab Arbace Mœdo obsessum fractis iam aduersa pugna viribus & victoriæ spe abscissa: pyrã in regia struxisse altitudine pedum quadringentorum: in qua cubilia centum & quinquaginta posuit aurea: totidẽq; ex auro mensas. In medio autem pyræ contabulationem extruxit pedum quoquouersus centenum. in quo lecticas consternendas cum curauisset: superiorem contabulationis partem trabali materia contexit: & latera crebris validisq; tignis cinxit ita vt exitꝰ nõ pateret. Quo facto ipse & vxor & pallacæ variis in lecticis iacuerunt in eo ædificio conclusi. In quod etiam ipsum auri centies centena millia: argenti vero decies tantundem congessit: id est millies centena millia talentum: quod ipse myriadem myriadum appellat id est decies millena in sese multiplicata vt antea dictum est: cum præter eam summam liberis: quos ad Nini regem belli initio miserat: auri talẽta numero tria millia dedisset. Super his operibus cũ instrumẽto regio multiplici ac copiosa varietate distincto: quum ipse ita cũ vxore & pellicibus eius recubuisset: pyram illi ædificio circundatã accendi per eunuchos id est amicorum iuratissimos iussit. Eos enim solos conscios cõsiliorum extremorũ fecerat. Quo facto ipse cum illis opibus diebus quindecim conflagrauit: stupentibus aliis præter cõscios. Fumus enim in sublime cõuolutus ingẽtis cuiusdam sacrificii opinionem faciebat: apud eos quidem qui extra regiã erãt.

Sardanapali pyra & opes.

Sardanapali exitus.

ἐπεστέγασε δὲ τὸ οἴκημα δοκοῖς μεγάλαις τε καὶ παχείαις. ἔπειτα ἐμ κύκλω περιέθηκε

πολλὰ ξύλα καὶ παχέα ὥστε μὴ εἶναι ἔξοδον. ἐνταῦθα περιέθηκε μὲν χρυσίου μυριάδας χιλίας: ἀργυρίου δὲ μυρίας μυριάδας ταλάντων, καὶ ἱμάτια καὶ πορφύρας καὶ στολὰς παντοδαπάς. ἔπειτα ὑφάψαι ἐκέλευε τὴν πυράν: καὶ ἐκαίετο πεντεκαίδεκα ἡμέραις. οἱ δὲ ἐθαύμαζον ὁρῶντες τὸν καπνόν. καὶ ἐδόκουν αὐτὸν θυσίας ἐπιτελεῖν. ταῦτα δὲ μόνοι ᾔδεσαν οἱ εὐνοῦχοι. Redeamus ad Dauidē. Iosepus libro septimo antiquitatum de eo loquens ita inquit. Reliquit autē Dauid diuitias tātas q̄tas nemo alius regum nec Hebrǫorum nec aliarum gētiū. κατέλιπε δὲ πλοῦτον ὅσον οὐκ ἄλλος βασιλεὺς οὔτε ἑβραίων οὔτε ἄλλων ἐθνῶν. Ingentes autem pecunias in sepulchro eius conditas fuisse dicit: & in regū loculis: qui magna arte conditi ita erant: vt non facile inueniri possent. Euseb. libro nono de præparatione euangelica auctor est Eupolemū ita scriptū reliquisse: Dauid regem Syros & Phœnices vsq; ad Euphratē domuisse: Idumæos etiā & Ammonitas: Ituræos: Moabitas: Nabatǫos: Nabdæos: Suronēq; Tyri ac Phœnicię regē: bello subactos tributa Iudæis pepēdisse. Dauidq; petenti diuinitus locū fuisse demonstratū quo loco ædificaturus esset templū. sed cū sanguine hostiū & multis cędibus per bella varia impiatus: hoc facere nō potuisset: q̄ maximū potuit apparatū fecisse. itaq; cōparasse eū æris argenti auri talenta non pauca: lapides etiā & ligna cupressi & cedri. nauesq; eū coegisse Melanis Arabiæ ciuitate: misisseq; in insulā Vrphen in rubro mari sitā metallis auri scatentē: vnde in Iudæā innumerabilia pene auri pondo delata fuisse. Dauid autē morientē regnū Solomoni filio tradidisse. qui cū tēplū ædificaturus esset deo ita volente: literas ad Vaphren Aegypti regem scripsisse hoc exēplo. Rex Solomon Vaphri Aegypti regi amico paterno salutem. Scito me a deo magno Dauid patris mei regnū accepisse. cūq; mihi pater præceperit templū deo condere cœli & terræ conditori: vt etiā ad te scriberē addidit: peto igitur abs te vt artifices atq; fabros ad ædificandū templū dei mittere velis. Vaphren autē inter alia hoc rescripsisse. Ad ædificandū templū dei fabros atq; ministros octuaginta millia hominū ad te destinaui. dabis igitur operam vt recte atq; ordine viuāt: & rebus necessariis nō careant: temploq; dei condito incolumes ad nos redeant. Itidē cū Solomon ad Suronem Tyri regem scripsisset: simile tulit respōsum: & eūdem numerū operariorū impetrauit. & p̄terea architectū Tyriū matre Iudæa natum: virū in architectura summū. Congruit hoc cū eo quod dicitur tertio regū: capite quinto: vbi rex Tyrius non Suron sed Hiram appellatur. Iosepus li. viii. antiquitatū epistolā regis Hiram (quē Iromū a Tyriis vocitatum esse dicit) & epistolā Solomonis ad eū: ad suam ætatem asseruatas esse affirmat: nō modo apud Iudæos sed etiā apud Tyrios. Libro autē primo cōtra Apionē grāma. Sunt inquit apud Tyrios annorū multorū acta: quæ publica cura diligenter asseruātur. in quibus inter cætera hoc quoq; perscriptū est: q̄ Hierosolymis templū a Solomone exædificatū est annis centū & quadraginta priusq̄ Tyrii Carthaginem coloniam ædificarunt. apparatus etiā construendi templi in ea acta relatus est. Iromus .n. Tyriorū rex amicus erat regis nostri Solomonis. ἀνεγράφη δὲ παρ' ἐκείνοις ἡ τοῦ ναοῦ κατασκευὴ τοῦ παρ' ἡμῖν. εἴρωμος γὰρ ὁ τῶν τυρίων βασιλεὺς φίλος ἦν τοῦ βασιλέως ἡμῶν σολομῶντος. Pergit Eupolemus & rursum ita inquit. Totum autē aurū quod in templo columnis

Dauid ditissimus regū oīm fuisse dicitur.

Epistola Solomonis ad Vaphrē Aegypti regē.

Vaphris responsio.

Iromus rex Tyri.

& vasis templi fuit consumptũ:Quadragies sexies cẽtena millia fuisse.argẽti vero ad clauos & alia instrumenta mille ducenta triginta duo talenta.æris vero in columnis fornicibus ac cæteris talenta decẽ & octo millia.misisseq; oẽs in regiones suas Phœnices simul & Aegyptios:decem auri talẽta singulis data.talentũ autẽ dico (inquit) quod siclum appellant.& Aegyptiorũ quidem regi oleum & mel magna q̃titate misisse: Suroni autẽ columnã auream quæ Tyri in templo Iouis conspicitur.Hęc expositio potest rem facere credibilẽ. sed quod dicitur quadragies sexies centena millia non adiecto siclorũ vel talẽtum:nescio an librariorũ sit vitiũ.Gręcũ enim exẽplar non vidi.Siclus inquit Hieronymus Ezechielis.iiii. stater est hoc est drachmæ quatuor. Exodi.xxx. cap.ita legitur.Siclus.xx.obolos habet.media pars sicli offeretur domino. qđ exponens Iosepus li.iii.antiquitatum:siclus (inquit) Hebræorum nomisma quatuor drachmas atticas habet.Hac ratione si singulis operariis qui centũ & sexaginta millia erãt:deni sicli dati sunt:hoc est quadragenę drachmæ:fiũt quater & sexagies cẽtena millia drachmarũ. Ex quibus quatuor & sexaginta millia pondo fiunt:eo numero per centenariũ diuiso.Fiũt hęc mille sexaginta sex talenta & quadraginta auri pondo. quæ æstimatione nostra (in singulas enim libras centenos & duodenos aureos solatos & semissem numeramus) bis & septuagies centena millia solatorũ valent cũ fuerit illud aurũ nullo alio metallo cõcretũ. Quæ summa si in opificũ mercedẽ impẽsa est p̄ter sumptus cibariorũ:quo euasurã æstimationẽ operis cũ instrumento sacrificali & ornamentis templi putamus? nempe ad infinitũ visum iri necesse est si quis apud Iosepum vasa templi legerit. Quod si ita ponamus summã superiorẽ vt quadragies sexies centena millia siclorũ fuerint in templo cõsumpta:hæc summa iam paulominus quadruplicato crescet.sedecies.n.centena millia siclorũ operariis data sunt:quæ sexaginta quatuor millia pondo efficiunt. quæ si ternario multiplicentur fiũt duodequinquagies centena millia siclorũ:quę in ornatum & supellectilem cedũt: Cũ Eupolemus scripserit sex & quadraginta mil. siclorum auri:in tẽpli instrumentũ ornamẽtũq; absumpta fuisse. quibus nos ducenta millia addidimus: vt summa quadruplicato cresceret.quod si vniuersam summã exacte collegeris:bis & sexagies centena millia siclorũ in duobus iis capitibus inuenies. Quæ ducenties quadragies octies centena millia drachmarũ valent.Hæc si centenario partiãtur:ducẽta quadraginta octo millia pondo auri in summa efficiuntur.Quæ vt in singula pondo aureos centenos statuamus:ducenties quadragies octies centena millia aureorum valent.Sed quoniã aurum fuit obryzum vt diximus: si in singula pondo rursus duodenos aureos & semissem addamus: fient in summa ducẽties septuagiesnouies centena solatorum millia. Quibus addere oportet mille ac ducentorum talentum argenti æstimationẽ.Fortasse expeditior erit calculus hoc modo.Ducenta quadraginta octo millia pondo auri: quatuor millia cẽtum & triginta tria talenta efficiũt: & viginti auri pondo. quæ duodecies totidẽ argenti talenta valent:id est vndequinquaginta millia & sexcenta talenta.Hęc ducẽties nonagiessepties cẽtenis &.lx.millibus aureorũ coronatorũ valent.Et hęc summa superiori cõueniet:si ad solatorũ millia reducatur.Addit Eupolemus mille

Talẽtum pro siclo.

Siclus.

aurea ſcuta a Solomone fuiſſe facta.In.iii.autē regum cap.x.ita legitur. Fecit quoq; rex Solomon ducenta ſcuta de auro puriſſimo.ſexcentos auri ſiclos dedit in lamina ſcuti vnius:& trecentas peltas ex auro probato:trecētęq; minæ auri vnam peltam veſtiebant.poſuitq; eas rex in domo ſaltus libani. Per hoc intelligimus in ornatū templi ſcuta aurea nō ceſſiſſe & accedere ad quātitatē auri ab Eupolemo poſitā.Peltam autē ſcutū eſſe breue nemo eſt qui ignoret: Virgilio dicēte:ducit Amazonidū lunatis agmina peltis.Aut hic locus igitur mēdoſe legitur: aut Ioſepus & Hieronymus nō recte ſiclū interpretati ſunt. Deinde trecentę minæ atticę paulo plus ducētis vigintiquinq; libris noſtris zygoſtaticis valent: tātum autem pondus vix gigas ſiniſtra manu verſaret. Plinius inter miracula roboris refert Fuſium Saluiū duo pondera centenaria pedibus:totidē manibus:& ducenaria duobus humeris contra ſcalas tuliſſe. At libra noſtra quadrante maior eſt Romana. hodie iuſtū pondus baiulariū centum & ſexaginta pondo eſſe dicunt. Poſtremo nec ſcuta nec peltæ ſolido auro cōſtabant:ſed intus ligno:quod laminæ aureæ conueſtiebāt. Apud Ioſepum libro octauo:non trecētæ minæ ſed tres legūtur.capite autē prędicto tertii Regum ita legitur. Egrediebatur autē quadriga ex Aegypto ſexcentis ſiclis argenti:& equus cētum quinquaginta.atq; in hunc modū cuncti reges Syriæ equos vęnundabant. cētenos quinquagenos ſiclos in ſingulos equos precium ſtatuit: id eſt nūmo noſtro ſexagenos aureos coronatos: quo fit vt quadrigæ: id eſt quaterni equi iugales quatuor & viginti libris conſtiterint: quę ducētis & quadraginta coronatis æſtimari poſſunt.Ex precio hodierno intelligimus probabile id preciū fuiſſe: vt negociatores Solomonis equos in Aegypto & in Syria ſexagenis coronatis emerint.Sępe.n.(vt teſtatus ſum) per anticipationē loquor quaſi iam tūc aurei noſtri fuerint:vt expeditius defungar eo quod iſtitui.Liuius libro primo. Ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoq; equitū ex primoribus ciuitatis duodecim ſcripſit centurias:ad equos emendos dena millia æris ex publico data:& quibus equos alerent viduæ attributæ: quæ bina millia æris in annos ſingulos penderēt. Hoc dictū ita accipio ac ſi centenos illic coronatos dixiſſet:& hic vicenos.Exiſtimo autē vnūquēq; equitē binos equos habuiſſe.Dixit eñ Liuius ad equos emendos dena millia:quibus verbis ſignificat vnūquēq; equitem equos habuiſſe nō equū tātūmodo.ita precium equi quinquaginta aurei coronati fuerunt priſco illo ſęculo:& ſumptus annuus decem aureis æſtimatus. Syriam autē equis abundaſſe ex Strabone intelligimus libro decimoſexto. Tradit enim Pellam vrbē Syriæ fuiſſe a ſucceſſoribus Alexandri appellatā de nomine Pellæ quæ patria fuit Alexandri.Poſtea aūt Apamia dicta eſt. Iuxta eā locū eſſe campeſtrē quē Orontes fluuius cum lacu quodā Cherroneſum efficit.ibi locū fuiſſe recēſendo exercitui. & Hippothrophium pulcherrimū hoc eſt locum equitio alendo deſtinatū.In eo fuiſſe equas regias numero ſupra.xxx.millia.admiſſarios aūt equos trecētos.ibidem & equiſones fuiſſe ſeu domitores equorū: & laniſtas: & bellici ludi magiſtros:& quicūq; ad arma Tyrones inſtituūt:ſtipendia merentes.quod mihi memorabile viſum eſt. ἐνταῦθα δὲ (inquit Strabo) καὶ τὸ λογιστήριον τὸ στρατιωτικόν, καὶ τὸ ἱπποτρόφιον. θήλεαι μὲν ἵπποι βασιλικαὶ πλείους τῶν

Pelta.

Hippothrophiū memorabile.

τρισμυρίων. ὀχεῖα δὲ τούτων τ΄. ἐνταῦθα δὲ καὶ πωλοδάμναι καὶ ὁπλομάχοι καὶ ὅσοι παιδευταὶ ἐμισθοῦντο τοῦτο. Talenti autē significationē nō vnā fuisse apud Hebręos puto quomodo & apud alias gentes nōnullas. Pollux libro nono siculū talētū duplex fuisse tradidit: vetus & nouū. vetus quatuor & viginti nūmos significasse: nouū duodecim. apud Suidam nō nūmos viginti quatuor valuisse dicitur sed mnas: quod corruptum esse puto. ex Polluce qui ait δύναται δὲ ὁ νοῦμμος τριά ἡμιωβόλια. Valet autem nūmus tres semiobolos. licet apud Pollucem ὀμόλια pro ἡμιωβόλια legatur. quod sic coniectura assequor. nūmus sestertius quartā partē drachmę valet. drachma aūt sex obolos. quare tria hemiobolia id est sesquiobolū nūmus sestertius valuit. Talentū igitur apud Siculos vetus quidē senas drachmas valuit: nouū aūt ternas. Propterea Pollux τὸ μὲν τοι σικελικὸν τάλαντον ἐλάχιστον ἴσχυε. siculū (inquit) talentū minimū quid valebat. eodē pertinet quod idē alibi eodem libro dicit: ἐδύνατο δὲ τῦ χρυσίου τὸ τάλαντον τρεῖς χρυσοῦς ἀττικοὺς. τὸ δὲ τοῦ ἀργυρίου ἑξήκοντα μνᾶς ἀττικὰς. Valebat aūt auri talentū tres aureos atticos. argenti vero sexaginta minas atticas. Homerus Iliados li. xxiii. describēs agona funebrē quē Achilles ad tumulū Patrocli fecit: Talētū pro summa nō magna posuit. Primū.n. p̄miū curuli certamini proposuit fœminā captiuā cū tripode. secūdū equā pręgnantē mula. Tertio autē loco vincēti lebetē: quarto duo auri talēta. Vltimo phialā æreā lebetis vicem prębentē. τῷ δὲ τετάρτῳ θῆκε δύο χρυσοῖο τάλαντα. bina talēta dein quarto p̄nūciat auri. Ex his p̄miis cū quibus duo auri talēta exæquat: apparet talētū paruū quippiā fuisse. Eo in loco enarratores talentū antiquū nō simile recentiori fuisse tradūt. Aiūt em̄ vetus talentū secūdū Polemarchū auctorē quatuor librarū fuisse. Secūdū Theophrastū quatuordecim. Secūdū Timęum quatuor & viginti. Aristotelē aūt indefinitū talēti pōdus posuisse. cæterū paruā fuisse summā apud Homerū oportuisse: cū quarto loco assignauerit: & min⁹ equa & lebete fecerit. Sūt qui dicāt talentū auri apud græcos paruū fuisse auctore Diphilo. quod cōuenit cū eo quod ex Polluce diximus. Huiusmodi aūt talēta intelligi prioris Paralip. xxii. existimo auri talēta centū millia: argēti mille millia talētorū. ęris vero & ferri nō est pōdus: vincitur.n. numerus magnitudine. Dauid autē circa finē regni Assyriorū regnauit. Cui tempori proximū fuisse Homerū nonnulli tradiderūt: vt auctor est Eusebius. Ex quo coniectura capi potest de talēto Homerico & Dauidico. huic opinioni auctoritatē p̄bere potest Iosepus lib. vii. antiquitatū: apud quē Dauid ita loquēs inducitur ad primores tribuū. Fratres nosse vos volo q̄ cū templū domini ædificare statuissem: auri argentiq; magnā vim p̄paraui ad talēta centū millia. centū millia dixit. nō mille millia: vt prioris Paralip. cap. secūdo & vicesimo. Nec centū millia talentū auri: sed auri & argenti centū millia talentū. Rursus cū dicitur tertii Regū. x. de regina Saba. Dedit ergo regi centū viginti talenta auri & aromata multa nimis & gemmas preciosas. Et rursus. Erat autē pondus auri quod offerebatur Solomoni per annos singulos sexcentorū sexaginta sex talētorū auri: excepto eo quod offerebāt viri qui super vectigalia erant: & negociatores: vniuersiq; scuta vendentes: & omnes reges Arabiæ ducesq; terræ. & cap. superiore. Misitq; Hirā in classe illa seruos suos viros nauticos & gnaros ma

Talentū non vnū tm̄ apud Hebræos.

Auri & argēti non æqualia fuerunt.

ris cum seruis Salomonis : qui cum venissent in Ophir: sumptũ inde aurum
quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem . In
omnibus his locis:ego talentum magnũ intelligo.quomodo etiam cũ de ære
& ferro loquitur historia. Pri.autem Paralip.xxix.ita inducitur Dauid pro cõ
cione loquens inter primores tribuũ.de peculio meo & aurum & argentũ do
in templũ dei mei:exceptis iis quę pparaui in ædem sanctã:tria millia talenta
auri de auro Ophir: & septẽ millia talentorũ argenti probatissimi ad deaurã
dos parietes tẽpli.& vbicũq; opus est aurũ de auro:& vbicũq; opus est argen
tum de argẽto.& inferius. Polliciti sunt itaq; principes familiarũ & proceres
tribuũ Israhel:tribuni quoq; & centuriones:dederũtq; in opera domus domi
ni auri taléta quinq; millia:& solidos decẽ millia : argenti taléta decẽ millia &
æris talenta decẽ & octo millia:ferri quoq; centũ millia talentorũ. De hoc lo-
quẽs Iosepus:ita inquit. Sed & tunc oblatiõis primitias faciẽs alia tria millia
talentũ auri purissimi se pbiturũ esse pronũciauit:ad adytũ & currũ dei faciẽ
dũ.Cũq; tacuisset Dauid: a principibus & sacerdotibus atq; leuitis certatim
offerẽtibus:collata sunt auri quidẽ taléta quinq; millia:& stateres decẽ:argẽ-
ti vero taléta decẽ millia.ferri taléta millia multa.hic etiã magna taléta intelli-
go.sed adnotandũ ꝙ quos historia sacra solidos:Iosepus stateres dixit.Stater Stater.
apud græcos aureũ nũmũ significat:quo nomine & Persę & Macedones vte Solidus.
bãtur:vnde Philippei stateres & Darici & Alexandrei dicti. Stater etiã pon-
dus est drachmarũ quatuor vt ante diximus:quod Hebræi siclum dicebant.
ergo stateres hic pro aureis nũmis.i.siclis intelligo.Sed de statere & solido in
ferius loquemur si memoria nõ exciderit. Sũma disputationis nostrę hęc est.
ęstimationẽ opulẽtię Hebraicę fieri nõ posse ob talenti varietatẽ:cũ nec ipse
Iosepus extricare hãc ambiguitatẽ potuerit. nũc.n.pro pondere:nũc pro nu-
mero:nũc pro nummo ponitur:vt apud Eupolemũ in loco supradicto . q̃q̃ &
græci eadẽ pene de varietate significatuũ talenti tradiderũt.quãtũ tamẽ cõie
ctura haud ariolatrice cõsequi possumus:quod Eupolemus dixit quadragies
sexies centena millia in templũ & eius instrumẽtũ absumpta fuisse: de siclis.i.
stateribus intelligendũ . Cuius summę æstimatio a nobis posita est exacte vt
arbitror.Itidẽq; censendũ autumauerim de talẽtis illis Sardanapali: vt fidem
historiæ obiter arrogemus.In qua hoc mihi animaduertendũ summopere vi
sum est:ad eorũ quæ diximus confirmationẽ:ꝙ Ctesias ita scripsit vt diceret
ἐν ταῦθα περιέθηκε μὲν χρυσίου μυριάδας χιλίας : Illic circundedit auri myriadas
mille:non adiecto talentũ vt in argento fecit.Itidẽ scilicet vt Eupolemus in lo
co superius citato.Quæ duo exempla indicant antiquũ loquendi morem:qua
lis est etiam hodie apud nos:cum dicimus mille millia auri. Vt enim hac locu
tione mille millia aureum intelligimus:sic illi mille millia siclorum auri signifi-
cabãt:videlicet ꝙ sicli põdere apud eos nũmus aureus percuteretur:vt apud
Athenieñ.& Macedones stateris.i.quaternarũ drachmarũ . Quo factũ est vt
stater pro aureo acciperetur:vt etiã apud Persas. Huius opinionis argumen
tum ducitur ex verbis quæ sequũtur . argenti (inquit) ad clauos & alia in-
strumenta mille ducenta triginta duo talenta.æris vero decem & octo millia.
sic singulis opificibus dena talenta data.i. deni sicli vt ipse inquit . Talentum

Talẽtũ nũmariũ & ponderale.

ergo nummarium Hebrẹorum tetradrachmũ erat. Atheniensium vero duo denarium erat.i. ternorum staterum. Sic apud nos interdum libra nũmaria est. Ponderale vero & librale Hebræorum talentũ: Babyloniũ fuisse puto: vel potius Aegyptiũ: qualia erant auri talenta quæ ex Ophir insula afferebãtur: quam Vrphen Eupolemus græcus auctor appellat.

Ophir est Vrphe insula

Tharseis insula.

Tharseis sunt apud græcos qui Indicam gentem fuisse putent. alii Carthaginẽ sic appellatã ab Esaia putant. quod de vrbe ipsa a Didone ædificata intelligi non potest: cũ Iosepus dicat post Salomonẽ centũ & quadraginta annis conditã esse a Tyriis Carthaginem.

Regina Saba.

Saba autẽ regio fuit Aethiopiæ. Regina autẽ quæ ad Salomonẽ venit: & Aegypto & Aethiopiæ imperauit vt Iosepus autumat. Sabẹi populi sunt Arabiæ felicis. Sũt & oppidani Sabæi: a Sabis oppido magno dicti: vt auctores sunt Strabo & Stephanus de vrbibus. Est prẹterea Saba portus in Aethiopia. Strabo libro decimosexto. εἶτα λιμὴν σαβὰ, καὶ κυνήγιον ἐλεφάντων ὁμώνυμον αὐτῷ. εἶτ' ἐν βάθει τούτων χώρα τηνεσὶς λέγεται. ἔχουσι δ' αὐτὴν οἱ παρὰ ψαμμιτίχου φυγάδες αἰγυπτίων: βασιλεύονται δὲ ὑπὲρ γυναικός: ὑφ' ἣν ἐστὶ καὶ ἡ μερόη πλησίον τῶν τόπων τούτων ἐν τῷ μείλῳ οὖσα νῆσος. Postea portus Saba: & venatio elephãtorũ: locus a re ipsa appellatus. Post hẹc regio interior quẹ Tenesis dicitur. quã obtinẽt exules qui quõdã a Psammiticho rege Aegypti aufugerũt: imperio parent fœminæ: quæ regina est Meroes insulẹ non longe abhinc sitæ: in Nilo flumine. In cuius ditione alia est insula non longe ab iis locis sita in eodem flumine: & ab exulibus habitata. Ex his verbis planũ fit vnde fuerit regina quæ Salomonis fama excitata in Palestinen venerit.

Meroe.

Meroe insula est quam Nilus efficit vt inquit Pli. & vrbs eodẽ nomine quam Aethiopicã esse Stephanus dicit: & Strabo libro decimoseptimo. regiam esse Aethiopiæ. ἔστι δὲ τὸ μέγιστον τῆς αἰθιοπίας βασίλειον ἡ μερόη πόλις ὁμώνυμος τῇ νήσῳ. Est autẽ maxima Aethiopiæ regia Meroe vrbs eodẽ nomine quo insula.

Vocabula locorũ in literis sacris: ex aliis scriptoribus nõ agnoscuntur.

locorum autem vocabula quẹ in literis sacris legũtur: apud historicos nõ agnosci in causa est: ꝙ scriptores græci ab idiomate hebraico verba deflexerũt vt sermoni suo accõmodarent. Deinde Plinius libro sexto de nauigatione ab Alexandria in Indiam loquens: ita inquit. Quæ omnia gẽtiũ portuũve aut oppidorũ nomina apud neminem priorum inueniũtur: quo apparet mutari locorũ status.

Aureum sæculum.

Ingẽtes vero tunc opes in orbe fuisse argumento esse mihi videtur aurei sẹculi appellatio sub Saturno. Saturnus autẽ in Italia ante Troianũ bellum centũ ferme annis regnauit. & Dauid in Iudæa post Troiam captam totidẽ prope annorum spatio: vt colligimus ex chronicis Eusebii. Lactantius tamen libro primo:

Belus.

Belum qui ab Assyriis colebatur: trecentis annis bellum Troianũ præcessisse contendit: & ei æqualem fuisse Saturnũ. Cui cõgruit illud quod libro quinto dicit. Post Saturni tẽpora cultum simulachrorũ institutũ: ideoq; tunc iustitiam veram fuisse cũ deus verus & vnus coleretur.

Regnũ Assyriorum.

Porro regnũ Assyriorum antiquissimũ omniũ regnorum fuisse constat. Cuius quadringẽtesimo & secũdo anno Belucho rege octauo regnante Moses populũ dominicũ eduxit ex Aegypto. auctor Eusebius libro decimo de ꝑparatione euãgelica. libro autẽ nono:

Alexander Polyhistor.

Alexandrũ Polyhistora cognomine.i. multisciũ dictũ in libro quẽ de Iudaica historia conscripsit: auctorem esse affirmat: temporibus Ioachim

regis Hieremiam prophetasse : & propter cultum Baal Iudæis cladem præ-
dixisse:& quod ad Tigrin & Euphratē ab Assyriis capti opera essent facturi.
quod cū Nabuchodonosor rex Babyloniorum audiuisset : Stibare Medorū
rege in auxilium accersito:centum & octuaginta peditum: equitum centum
& viginti millia:& decem millia curruū duxisse in Iudæam: Samaritanas pri
mum omneis vrbes:Galilæam Scythopolim & Galatidem euertisse: deinde
Hierosolyma:Ioachimq; Iudæorum regem viuū cepisse:aurūq; argentum &
æs:cæteraq; omnia quæ in templo erant ornamenta arca excepta & tabulis:
Babylonem abstulisse. postea cū Nabuchodonosor mœnia Babyloniæ ædi- Nabuchodonosor.
ficare cœpisset:morbo correptus diem obiit. Cui filius successit qui propter
morum nequitiam a sororis suæ viro insidiis exceptus: altero anno regni sui
sublatus est.Cui rursus cum filius successisset:nono mense iisdem insidiis pe-
titus Nabonidam successorem habuit:qui Babylonię muros secundū amnē
latere ac bitumine extruxit. Quem Cyrus aliquanto post Babylone capta ce
pit.Alpheum autē de Assyriis & Nabuchodonosore hoc modo scripsisse di-
cit.Nabuchodonosorem Hercule robustiorem fuisse: vniuersamq; Libyam:
Asiamq; vsq; ad Armenios subegisse.Quem Chaldæi dicunt cum in regnum
rediisset:furore diuinitus captum magna voce exclamasse.O Babylonii futu-
ram vobis calamitatem prænuncio:quam nec Belus ipse nec vis vlla deorum
auertet. veniet Perses semiasinus:id est mulus : qui vobis afferet seruitutem.
quibus dictis repēte e medio excessit.Hæc est summa historiæ Alexādreæ de
Nabuchodonosore:quā Eusebius plurib9 verbis refert. Quarti Regū.xxiiii.
legimus Nabuchodonosorem Babyloniorum regem direptis Hierosolymis
regem ipsum Ioachim & familiam regiam cum thesauris & apparatu instru-
mentoq; templi aureo a Solomone comparato & fabrefacto: secum in Baby
lonem abstulisse. Astipulatur & Iosepus in libro decimo antiquitatum. Vide-
amus nunc de Cyro:& audiamus præconium Talthybii summi regis: id est Talthybius domini.
Esaiæ vatis:quo nullum potest esse maius testimonium. Hæc dicit dominus
Christo meo Cyro cuius appręhēdi dexteram: vt subiiciam ante faciem eius
gentes:& dorsa regum vertam:& aperiā coram eo ianuas: & portæ nō clau-
dentur.Ego ante te ibo:& gloriosos terræ humiliabo. & dabo tibi thesauros
absconditos & arcana secretorū:vt scias quia ego dominus accinxi te & non
cognouisti me & reliqua. hoc Esaias cap.xlv. quod autem de Babylone intel-
lexerit:ca.xlvii.planum facit.Sed tace:& intra in tenebras filia Chaldæorum:
quia non vocaberis vltra filia regnorum. Iratus sum super populum meum:
contaminaui hæreditatem meam:& dedi eos in manu tua.nō posuisti eis mi-
sericordias:dixisti in sempiternū ero domina. & reliqua ad eūdē sensum effa-
ta a fatidico illo viro & entheo:id est spiritu diuino perfuso.Herodotus libro
primo expeditiones Cyri scribens Nitocrin reginam aggerem circa Euphra
tem duxisse dicit:& crepidinem superstruxisse: timētem ne aliquando vrbs a
Medis caperetur : quos imperio Asiæ imminere intelligebat . Cyrus autem
(inquit) cōtra filiū eius nomine Labynitū expeditionē suscepit:qui matri in
regnū Assyriorū successerat.ὁ δὲ δὴ κῦρος ἐπὶ ταύτης τῆς γυναικὸς τὸν παῖδα ἐστρα
τεύετο: ἔχοντα τε τοῦ πατρὸς τοῦ ἑωυτοῦ τοὔνομα λαβυνίτου: καὶ τὴν ἀσσυρίων ἀρχήν.

Hunc autẽ Cyrum Herodotus regem magnũ appellat: a quo reges Persarũ Megalos basileas: id est reges magnos appellari se voluerunt. vt mirũ non sit magnũ eũ regem esse factũ cuius dominus dexteram recturũ se prædixerat. Verũ & Assyriæ & Mediæ regna in Persas esse victoria Cyri trãslata nemo ignorare potest qui Herodotũ aut Iustini breuiariũ legerit. hæc testimoniũ perhibent dicto Pliniano lib.xxxiii. Equidẽ (inquit) miror populũ Romanũ victis gentibus in tributo semper argentũ imperasse non aurum: sicut Carthagini cũ Annibale victæ. nec potest videri penuria mundi id euenisse. nam Midas & Crœsus infinitũ possederant. Iã Cyrus deuicta Asia pondo.xxxiiii. millia inuenerat: p̃ter vasa aurea aurũq; factũ: & in eo folia ac platanũ vitẽq;. Qua victoria argenti quingenta millia talentorũ reportauit. & craterem Semiramidis: cuius pondus.xv.talenta colligebat. Talentũ autẽ Aegyptiũ pondo octoginta capere Varro tradit. Iam regnauerat in Colchis Galauces & Esubopes: qui terram virginẽ nactus plurimũ argẽti auriq; eruisse dicitur in Suauorum gente: & alioquin velleribus aureis inclyto regno. sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrãtur: & columnę atq; parastaticæ: victo Sesostre rege tam superbo: vt prodatur annis quibusq; sorte reges singulos e subiectis iũgere ad currũ solitus: sicq; triumphare. his verbis apparet Cyrũ maiores multo opes reliquisse q̃ quæ legantur inuentę ab Alexandro. nec mirum cum & Lydiorum opes & Iudæorum habuerit: quas Chaldæi e templo abstulerant. quod de Nabuchodonosore diximus ex Alexandro Polyhistore confirmat Iosepus libro primo cõtra Apionẽ his verbis. περὶ τούτων γὰρ συμφωνεῖ φιλόστρατος ἐν ταῖς ἱστορίαις μεμνημένος τῆς τύρου πολιορκίας. καὶ μεγασθένης ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἰνδικῶν. δι᾽ ἧς ἀποφαίνειν πειρᾶται τὸν προειρημένον βασιλέα τὸν βαβυλώνιον ἡρακλέους ἀνδρείᾳ καὶ μεγέθει διενηνοχέναι. καταστρέψασθαι γὰρ αὐτόν φησι καὶ λιβύης τὴν πολλὴν καὶ ἰβηρίαν. His igitur astipulatur Philostratus in historiis: quo in loco Tyri obsidionis meminit. & Megasthenes in quarto volumine indicarum rerũ. vbi ostendere contẽdit prædictũ Babyloniũ regem & fortitudine Herculem & magnitudine pręstitisse. Quippe qui Libyæ bonã partem subegerit & Iberiam. reliqua autẽ omnia pene eadẽ iisdẽq; nominibus relata quæ apud Alexandrum. Strabo libro decimoquinto circa principiũ Nabocodrosorum vocat eũ regem. Huic dicto (inquit) Megasthenes cõsentit dicens antiquis Indorum historiis fidem nullã habendã. nec enim ab Indis vnq̃ emissam expeditionem: nec in Indiam quẽq̃ aliunde cum exercitu penetrasse victorem: p̃ter Herculem Liberum patrẽ & nuper Macedonas. nã Sesostrim Aegyptium & Thearchonem Aethiopem vsq; in Europam progressos ait. Nabocodrosorum autẽ qui a Chaldæis supra Herculem cõmẽdatur: vsq; ad columnas exercitũ admouisse. ναβοκοδρόσορον δὲ τὸν παρὰ χαλδαίοις εὐδοκιμήσαντα ἡρακλέους μᾶλλον· καὶ ἕως στηλῶν ἐλάσαι. Tantas igitur opes Dauid & Solomon cumulasse dicũtur quãtas alius nullus regum. Legimus autẽ cap.viii. &.x. secũdi libri Regũ: Dauid Syros omnes subegisse vsq; ad fluuiũ Euphratem: & arma aurea spoliaq; opima eis ablata Hierosolyma comportasse: tributaq; Syris iniunxisse. Magnitudini aũt Iudaici imperii consentanea est rei militaris constitutio in duodecim phalangas vel cohortes menstruas distri-

Magni reges Persarum.

Sesostris rex superbus.

Nabocodrosorus.

Opes Dauid & Solomonis & eorũ imperium.

butas:quæ ſingulę cohortes vicena quaterna millia militũ habebãt. quarum deſcriptio legitur libro altero Paralip.cap.xxvii.quanta autẽ fuerit Syria Plinius his verbis docet libro quinto de Arabia loquens. Iuxta Syria littus occupat:quondã terrarũ maxima & pluribus diſtincta nominibus.nãq; Palęſtina vocatur qua contingit Arabas:& Iudæa & Cæle.dein Phœnice:& qua recedit intus Damaſcena.ac magis etiamnum meridiana Babylonia.& eadem Meſopotamia inter Euphraten & Tigrin.quaq; tranſit Taurum Sophene.citra vero etiam Comagene.& vltra Armeniam Adiabene. Aſſyria ante dicta. & vbi Ciliciam attingit Antiochia. qui ſubtilius diuidunt circum Euphratẽ Syriam Phœnicen volunt.& eſſe oram maritimam Syriæ:cuius pars ſit Idumæa & Iudæa.deinde Phœnicen.deinde Syriam.id quod pręiacet mare totũ Phœnicium appellatur.ipſa gens Phœnicum in gloria magna literarum inuẽtionis & ſiderum:naualiũq; ac bellicarum artium.ſic in exemplaribus legitur luculento vno errore.Cuius a vetuſto libro admonitus ſum. qui enim fieri poteſt vt circa Euphraten Syria Phœnice vocitetur? Sic igitur hunc locum lego.qui ſubtilius diuidunt circũfundi Syria Phœnicen volunt. vel circũfundi Syriam Phœnice volunt.hoc ſenſu:vt Phœnicia vndiq; circũſcribatur Syria: eſſe enim primum oram maritimã Syriæ ab Arabia: cuius pars ſit Idumæa & Iudæa:deinde Phœnicen:deinde rurſus Syriam:qua ſcilicet vergit ad Antiochiam.Introrſus autem Syria Damaſci ſ̃cludi Phœnicen.Strabo libr. xvi. Syrorum inquit nomen tendere videtur a Babylonia vſq; ad Iſſicum ſinum: & ab hoc olim vſq; ad Euxinũ.& paulo inferius.Qui de Syrorũ imperio ſcribunt:cum Medos a Perſis euerſos dicunt:Syros autem a Medis:nullos alios Syros intelligunt q̃ qui Babylonem ac Ninũ regni caput effecerunt.De bonitate autem ſoli terræ Iudęæ Ioſepus lib.primo contra Apionem ita inquit. Hecatæus vir Abderites philoſophus ſimul & circa vitæ actiões induſtrius: Alexandri Magni ęqualis cum quo etiam floruit:& poſtea cũ Ptolemęo Lagi conuerſatus eſt.hic librum de Iudæis accurate conſcripſit. Cuius ſummã colligẽs Ioſepus: hic idem (inquit) magnitudinem regionis quã incolimus & pulchritudinem prodidit.Siquidem ad tricies centena millia arurarum optimi & feraciſſimi ſoli incolunt illi:inquit.His enim finibus Iudæa patet.ὁ δὲ αὐτὸς ὄντος ἀνὴρ καὶ τὸ μέγεθος τῆς χώρας ἣν κατοικοῦμεν:καὶ τὸ κάλλος ἱσόρηκεν.τριακοσίας γὰρ μυριάδας ἀρουρῶν σχεδὸν τῆς ἀρίστης καὶ παμφορωτάτης χώρας νέμονται φησίν. ἡ γὰρ ἰουδαία τοσαύτη πλῆθός ἐστιν.Arura menſura eſt apud græcos quinquaginta pedes capiens:vt inquit Suidas. id eſt octo vlnas & trientẽ vel paſſus decem.Ita vt vlnam pro ſenis pedibus:& paſſum pro quinis accipiamus. De vrbe autem ipſa ita inquit. Sunt autem Iudæorum caſtella multa & vici per regionem ſparſi.vna autẽ vrbs munita:ambitu ferme quinquaginta ſtadiorum.quam incolunt hominũ circiter centum & viginti millia: Hieroſolyma vocant.ἔστι γὰρ ἰουδαίων τὰ μὲν πολλὰ ὀχυρώματα κατὰ τὴν χώραν καὶ κῶμαι. μία δὲ πόλις ὀχυρὰ πεντήκοντα μάλιστα σταδίων τὴν περίμετρον, ἣν οἰκοῦσιν ἀνθρώπων περὶ δώδεκα μυριάδες.καλοῦσι δ᾽ αὐτὴν ἱεροσόλυμα.Verba ſunt non Ioſepi ſed Hecatæi.vt neſcias an idem Ioſepus ſenſerit.Strabo libro decimoſexto Moſem refert ex Aegypto multitudinem ſecum hominũ numeroſam eduxiſſe: cum eis

Syria terrarũ maxima.

Pli.locus.

Solum terræ Iudęæ.

Arura.

Hieroſolyma.

perſuaſiſſet Aegyptios ſacerdotes non recte de diuinitate ſentire. & colendũ eſſe deum vnũ ſub nulla effigie: & reliqua eodem pertinẽtia. deinde ita infert. τοιαῦτα λέγων ἔπεισεν εὐγνώμονας ἄνδρας οὐκ ὀλίγους. καὶ ἀπήγαγεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον ὅπου νῦν ἐστὶ τὸ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις κτίσμα. κατέσχε δὲ ῥαδίως οὐκ ἐπίφθονον τὸ χωρίον: οὐδ᾽ ὑπὲρ οὗ ἐσπουδασμένως μαχέσαιτο. ἔστι δὲ πετρῶδες: εὔυδρον. τὴν δὲ κύκλῳ χώραν ἔχων λυπρὰν καὶ ἄνυδρον. τὴν δ᾽ ἐντὸς ἑξήκοντα σταδίων καὶ ὑπόπετρον. Hęc aũt (inquit) cum diceret homines bona mente non ſane paucos facile in ſuã ſententiam adduxit: vt ſe in eum locum ſequerentur vbi nunc condita ſunt Hieroſolyma. quippe locum facile obtinuit quem inuidere ei nemo iure deberet: nec cuius gratia certamẽ magnopere excitari poſſet: vtpote qui petroſus ſit: & aquis ſcatens: cum omnis in circuitu regio ieiuna ſit & ſiticuloſa. intus ad ſexaginta ferme ſtadia lapidoſa. & rurſus inferius. Primus pro ſacerdote regẽ ſe fecit Alexander. Cuius filios Hyrcanum & Ariſtobulum Pompeius ſuſtulit. atq; eorum munitiones ſubuertit. ipſaq; in primis Hieroſolyma vi capta ſunt. ea munitio petroſa erat ac bene ſepta. interius aquis abundans: exterius prorſus arida: foſſam habebat in ſaxo exciſam ſexagenum pedum altitudine: latitudine ducenum & quinquagenum. Pompeius vrbem cepit obſeruato ieiunii die cum Iudæi omni opere feriati eſſent. Completa enim foſſa ſcalas muris admouit. κατελάβετο δ᾽ ὥς φασι τηρήσας τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν ἡνίκα ἀπείχοντο οἱ ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου: πληρώσας τὴν τάφρον: καὶ ἐπιβαλὼν τὰς διαβάθρας. Hęc verba Strabonis cõſentanea nõ ſunt iis quę ex Hecatæo Ioſepus dixit. Neq; vero magnopere mirandum res geſtas Hebræorum: & eorũ mirificas opes: nec græcis nec latinis ſcriptoribus teſtatas eſſe. In cauſa enim multa eſſe potuerunt. primũ ꝙ Iudæorum res geſtæ & Græcorum hiſtoriæ in idem tempus non incurrunt. a tempore enim Moſis ad Troianũ bellum octingentos amplius annos intereſſe Euſebius auctor eſt: laudato etiam auctore Porphyrio. Homerum vero & Heſiodum multo recentiores Troiano bello fuiſſe cõſtat. Linus autem & Orpheus Muſęus Phemius & Ariſteas Proconneſius vt ante Homerum ſcripſerunt: ſic eorum antiquiſſimus vna aut ſummũ altera generatione Troianũ bellum præceſſit: plęriq; Troiani belli æquales fuerũt: omnes hi poetæ. Ioſepus tamen nullum ſcriptum opus apud Græcos extare dicit: quod quidem in confeſſo ſit vetuſtius Homeri poeſi eſſe. Cyri autem temporibus cuius auſpiciis templum reſtitutum eſt euerſo Chaldæorum regno: ſeptem Græcorum ſapientes fuerunt: vt auctor eſt Euſebius libro decimo de præparatione: quo tempore velut incunabula orientis philoſophiæ fuerunt. Herodotus autem trecenteſimo anno vrbis Romæ cõditæ hiſtoriam cõdidit Thuriis in Italia vt auctor eſt Plinius libro duodecimo. Cuius ſcripta Strabo non hiſtoriam ſed mythiſtoriam hoc eſt hiſtoriam fabularem exiſtimari voluit de eo ſic loquens. libro vltimo. πολλὰ δ᾽ ἡρόδοτός τε καὶ ἄλλοι φλυαροῦσιν: ὥσπερ μέλος ἢ ῥυθμὸν ἢ ἥδυσμά τι τῷ λόγῳ τὴν τερατείαν προσφέροντες. Multa vero Herodotus & alii quidam nugarum plena ſcripſerunt: veluti cantus illecebras & modulamenta: vel condimentum quoddam hiſtoriæ monſtrificam fabulationem adhibentes. Et libro ſecũdo. Sed nec Perſarum (inquit) res geſtę nec Medorum nec Syrorum propter fabularum ſtudium multum

Iudæi & eorũ opes Græcis & Latinis incogniti fuerunt.

Poetæ græcorũ antiquiſſimi.

Mythiſtoria.

Herodotus & alii antiquiſſimi ſcriptores

fidei sunt assecutæ. cum enim earum rerum scriptores viderent magnopere poetas probari qui aperte fabulas conscriberẽt: arbitrati sunt sua quoq; scripta suauiora fore si historiæ forma ea dicerent quæ nec vidissent ipsi nec audiuissent ab iis quidem qui scirent. quo fit vt facilius Homero & Hesiodo de heroicis rebus credatur: q̃ Etesiæ & Herodoto & Hellanico & cæteris eius generis scriptoribus: quoniam res huiuscemodi libenter audiuntur. Iosepus Herodotum non consulto mendacio: sed ignorantia falsa scripsisse videtur existimasse. Manethon (inquit) historicus genere Aegyptius fuit: sed q grecam eruditionem assecutus sit: vt facile est iudicare: vtpote qui Aegyptiacã historiam græca voce scripserit ex sacerdotũ annalibus interpretatus vt ipse inquit. hic Herodotum in multis cõuincit de rebus Aegyptiacis per ignorãtiam mẽtitum. γέγραφε γὰρ ἑλλάδι φωνῇ τὴν πάτριον ἱστορίαν: ἐκ τῶν ἱερέων ὥς φησιν αὐτὸς μεταφράσας. καὶ πολλὰ τὸν ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν αἰγυπτιακῶν ὑπ᾽ ἀγνοίας ἐψευσμένον. Assignari etiã alia causa potest cur res gestæ Hebręorum nobis ab historia non innotuerint. Quam ex eodem Iosepo sumemus: qui iis respondens qui Iudæorum historiæ auctoritatem eo præcipue eleuabãt: ꝙ testimonia græcorum nulla extarent: Nos (inquit) neq; regionem maritimam habitamus nec negociationibus libentes vtimur: nec omnino earum causa aliarum gentium commerciis assuescimus. sed sunt vrbes nostræ longe a mari reductæ. Regionem autem bonam incolentes: eius cultu acquiescimus. ἡμεῖς τοίνυν οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον: οὔτ᾽ ἐμπορείαις χαίρομεν. οὐδὲ ταῖς πρὸς ἄλλους διὰ τούτων ἐπιμιξίαις. ἀλλ᾽ εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀπῳκισμέναι. χώραν δὲ ἀγαθὴν νεμόμενοι: ταύτην ἐκπονοῦμεν. Phœnices autem & Aegyptios propterea cognitos a græcis ait: ꝙ ab Aegyptiis multa exportarentur ad alias gentes. Phœnicum autem qui maritimam oram accolunt quæstui studentes: negociationes exercebant. a quo vitæ genere cum Iudæi abhorrerent: peculiaribus institutis: ac cultu diuinitatis gaudentes: factum est vt sero fama eorum ad græcos peruenerit. προσούσης τοίνυν τοῖς εἰρημένοις καὶ τῆς περὶ τὸν βίον ἡμῶν ἰδιότητος: οὐδὲν ἦν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις τὸ ποιοῦν πρὸς τοὺς ἕλληνας ἡμῖν ἐπιμιξίαν: ὥσπερ αἰγυπτίοις μὲν: τὰ παρ᾽ αὐτῶν ἐξαγόμενα: τοῖς δὲ τὴν παράλιον τῆς φοινίκης κατοικοῦσιν ἡ περὶ τὰς καπηλείας σπουδὴ διὰ τὸ φιλοχρηματεῖν. Hoc idem (inquit) & iis contigit qui in Europa habitant. de Romanis enim qui in tantam potẽtiam iam inde olim crescere sensim cœperũt: nec Herodotus nec Thucydides quoquomodo meminerunt: nec oĩno alius eorum æqualis scriptor. sed sero eorũ nomen in Græcia auditũ. Gallorũ autẽ & Hispanorũ res vsq; adeo ignotę iis fuerũt qui exactissimi & accuratissimi scriptores fuisse videntur: vt vnus eorũ Ephorus Hispanos qui Iberi ab eo dicũtur vnã esse ciuitatẽ existimauerit: cũ tã late fines eorũ pateant. in vniuersũ aũt ritus eorũ q nec fuerũt nec fuisse vnq̃ dicti sunt: scribere tãq̃ ita illis vterẽtur: non dubitarũt. περὶ μὲν γὰρ γαλατῶν τε καὶ ἰβήρων: οὕτως ἠγνόησαν οἱ δοκοῦντες ἀκριβέστατοι συγγραφεῖς ὧν ἐστὶν ἔφορος: ὥστε πόλιν οἴεται μίαν εἶναι τοὺς ἴβηρας: τοὺς τοσοῦτον μέρος τῆς ἑσπερίου γῆς κατοικοῦντας. καὶ τὰ μὴ γενόμενα παρ᾽ αὐτοῖς ἔθη μήτε λεγόμενα: γράφειν ὡς ἐκείνων αὐτοῖς χρωμένων ἐτόλμησαν. Causa vero (inquit) earum quidem rerũ ignorantiæ fuit: ꝙ illi secũ ipsi viuerent: commercia alia

Manethon historicus.

Iudæi cõmerciorum ignari atq; ideo ignoti.

Galli & Hispani priscis historicis ignotissimi.

rũm gentium auersantes. Scriptorum vero mẽdacii: ꝙ volebãt illi quippiam vltra alios memoriæ mandasse videri. αἴτιον δὲ τοῦ μὲν μὴ γινώσκειν τἀληθὲς: τὸ λίαν ἀρεπίμικτον. τοῦ δὲ γράφειν ψευδῆ: τὸ βούλεσθαί τι δοκεῖν πλέον τῶν ἄλλων ἱστορεῖν. Illud etiã nõ inter postrema assignari causæ potest quod Eusebius libro decimo de ꝑparatione inquit: ostendere volens literas primũ ab Hebręis inuẽtas esse: quarũ inuentũ Phœnicibus gloriæ ducitur. Primus (inquit) qui literas gręcis dedit: Cadmus ex Phœnicia erat. multi Syros literas primũ cõperisse asserũt. Syrii autẽ etiã Hebræi sunt. nam Iudæa in Syria semper a scriptoribus habita est: & Phœniciam etiã apud priscos appellatã esse constat quæ nũc Palestine Syriæ dicitur. Ex hoc Eusebii loco coniiciẽdũ relinquitur: multa Hebræorum gesta aliarum gẽtium nomine posteritati esse tradita.

Hebręorũ inuẽta gẽtibus aliis assignata sunt.

Super omnia est autem quod Iosepus his verbis dixit. τῶν δὲ εἰς ἡμᾶς βλασφημιῶν ἤρξαντο μὲν αἰγύπτιοι. βουλόμενοι δὲ ἐκείνοις τινὲς χαρίζεσθαι: παρατρέπειν ἐπεχείρησαν τὴν ἀλήθειαν. οὔτε τὴν εἰς αἴγυπτον ἄφιξιν ὡς ἐγένετο τῶν ἡμετέρων προγόνων: ὁμολογοῦντες: οὔτε τὴν ἔξοδον ἀληθεύοντες. αἰτίας δὲ πολλὰς ἔλαβον τοῦ μισεῖν καὶ φθονεῖν: τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς: ὅτι κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδυνάστευσαν ἡμῶν οἱ πρόγονοι: κἀκεῖθεν ἀπαλλαγέντες ἐπὶ τὴν οἰκείαν: πάλιν εὐδαιμόνησαν. Quę vero probra & maledicta in nostrates iactata sunt: iis causam & originẽ Aegyptii præbuerũt: quorum gratiæ nõnulli scriptores inseruire cupientes: veritatem rerũ gestarum peruertere aggressi sunt: nec maiorum nostrorum aduentum in Aegyptũ vt re vera fuit: ingenue fatentes: nec inde egressum bona fide commemorantes.

Aegyptii Iudeos exosi veritatẽ historiæ peruerterũt.

Causas autem multas Aegyptii odii & inuidiæ habuerunt: quis in nostram gentem extimulati sunt. Iamprimũ quod nostri olim rerum in patria eorum potiti sunt. Deinde quod illinc digressi: in propria patria secunda omnia nacti sunt. Postremo rituum dissensio ingens eis odium in nos accendit. tãtum religione nostra & recto diuinorum cultu: ab ea quam ipsi veram pietatem putant: differente: quantum diuina natura brutis animalibus præstat. ἔτι δὲ ἡ τούτων ὑπεναντιότης πολλὴν αὐτοῖς ἐνεποίησεν ἔχθραν. τοσοῦτον τῆς ἡμετέρας διαφερούσης εὐσεβείας πρὸς τὴν ὑπ᾽ ἐκείνων νενομισμένην: ὅσον θεοῦ φύσις ζώων ἀλόγων διέστηκεν. Item in principio statim operis: docere volens non a græcis antiquarum rerum historiam requirendam esse: sed ab Aegyptiis & Chaldæis: quorum fuit institutum: vt eorum sacerdotes & philosophi circa scribendam historiam versarentur: mirari sese inquit eos qui tantum græcis tribuunt in historia: cum ipse docere paratus sit græcos non modo adulto iam mũdo (vt ita dicam) sed etiam propemodũ senescente natos: eorũqꝫ inuẽta omnia esse recẽtia. εἰ δὲ δεῖ μὴ ταῖς ματαίαις δόξαις ἐπακολουθεῖν: ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῶν τὸ δίκαιον λαμβάνειν τῶν πραγμάτων: τὰ μὲν παρὰ τοῖς ἕλλησιν: ἅπαντα νέα καὶ χθὲς καὶ πρώην ὡς ἂν εἴποι τις: εὕροι γεγονότα. λέγω δὲ τὰς κτίσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπινοίας τῶν τεχνῶν: καὶ τὰ περὶ τὰς τῶν νόμων ἀναγραφάς. Quod si nõ vanis (inquit) opinionibus accõmodare assensum volum9: sed ab ipsis rebus veritatẽ sumere: vniuersa qdẽ apud gręcos recẽtia inuenimus: heri (vt dicitᷣ) acta: aut nudiustertius. vrbes (inquã) cõditas: artiũ cõmẽtationes: & leges populis scriptas. Proinde ꝗ vetustę historię veritatẽ nosse cupiat: hunc oportere dicit ab Aegyptiis: Tyriis & Chaldęis exquirere. ex quibus auctoribus Iosepus mira

Veritas historiæ ab Aegyptiis & Chaldeis reqrẽda. Recẽtia Gręcorũ scripta.

Antiqssimæ historię a græcis non repetendæ.

diligentia sacræ historiæ auctoritatem confirmauit. in duobus illis libris qui περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων ἀντιρρητικὰ κατὰ ἀπίωνος γραμματικοῦ inscripti sunt. id est de antiquitate Iudæorũ refutatorii contra Apionem grãmaticũ: quos latine ita versos legimus vt pręstabilius fuerit nũq̃ fuisse editos. adeo & corrupti sunt librariorũ vitio & interpretis ignorantia. Inter Chaldęos magnũ honorẽ habuit Berossus qui græco sermone historiam cõscripsit. cuius loca quædã in eo opere citat sacrę historiæ cõsentanea. Ex Tyriorum autẽ annalibus citat testimonia de centũ & viginti talentis auri ab Iromo Salomoni datis ad ornatum templi: redonatũq; eũ a Salomone terra Zabulon in Galilea docet. amicitiæ autẽ inter eos causam fuisse cõmune sapientiæ studiũ. inuicẽ enim problemata dissoluenda missitare solitos: in quibus fere Salomon præualebat. Huius rei (inquit) testem Dionem citabo auctorẽ in Phœnicũ historia probatissimũ. cuius hæc sunt verba. Ababylo moriente filius eius Iromus regnauit. Hic partes vrbis orientales aggere cinxit: & pomœria protulit: ascendensq; in libanũ materiẽ incidit ad Fanorũ extructionẽ. Regem autẽ Hierosolymorum Solomonẽ ad eũ aiũt ænigmata misisse: & ab eo alia reposcisse: ea lege vt q dissoluere nõ posset: dissoluẽti mulctæ nomine pecunias pẽderet. Quã cõditionẽ cũ Iromus accepisset: nec resoluere ambages potuisset: mulctã ingentẽ pecuniariã pepẽdisse. Post Tyriũ quẽdã hominẽ nomine Abdemonũ extitisse: qui problemata ambigua solueret: aliaq; inuicẽ proponeret. quę cũ Solomon nõ resoluisset: pecunias multas vicissim repẽdisse. εἶτα δὴ ἀβδήμονόν τινα τύριον ἄνδρα τὰ προτεθέντα λῦσαι, καὶ αὐτὸν ἄλλα προβαλεῖν. ἃ μὴ λύσαντα τὸν σολομῶνα: πολλὰ τῷ εἰρώμῳ προσαποτίσαι χρήματα. Id ẽ Iosepus Menandrũ Ephesiũ historicũ fuisse dicit: qui ex vernaculis cuiusq; prouincię vel gẽtis actis: regum singulorũ tẽpore res gestas apud Græcos Barbarosq; memorię mãdabat. γέγραφε δὲ οὗτος τὰς ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν βασιλέων πράξεις παρὰ τοῖς ἕλλησι καὶ βαρβάροις: ἐκ τῶν παρ᾽ ἐκείνοις ἐπιχωρίων γραμμάτων σπουδάσας τὴν ἱστορίαν μαθεῖν. Is igitur de Iromo rege Tyri loquẽs q Iram ĩ libris regũ dicit̃: ita inqt. ἐπὶ τούτου δέ τις ἦν ἀβδήμονος παῖς νεώτερος: ὃς ἐνίκα τὰ προβλήματα ἃ ἐπέταττε σολομῶν ὁ ἱεροσολύμων βασιλεύς. Huius regis tẽpore extitit puer iunior: qui vincebat omnia problemata: a Solomone Hierosolymorũ rege iniuncta. Hoc congruit cũ eo quod dicitur in tertio Regũ de regina Saba: quæ fama Salomonis excitata: venit Hierosolyma vt eius sapientiã quæstionibus ambagiosis excuteret. Salomonẽq; nunq̃ non ex sententia animi reginæ satisfecisse. Hic ridere subit Plinii secũdi vanitatem: qui li.xxx. de auctoribus magicæ artis loquens: est & alia (inquit) magicę factio a Mose etiamnũ & Lotope ac Iudæis pendẽs: sed multis millibus annorũ post Zoroastrẽ. tanto recẽtior est Cypria. Sic.n. in antiquis legitur: nisi q̄ musę & in aliis musa nõ Mose scriptũ est. Dixim9 supra Eusebio auctore: regnũ Assyriorũ vetustissimũ oĩm regnorum fuisse: & anno eius quadringẽtesimo secũdo Belucho octauo rege Mosen populum Iudaicum ex Aegypto abduxisse. De Zoroastre ita legitur apud Suidã. Zoroastres astronomus fuit Nini regis Assyriæ tẽpore. ζωροάστρης ἀστρονόμος ἐπὶ νίνου βασιλέως ἀσσυρίων. Eusebius ĩ bactris regnasse dicit Nini æqualẽ & Abrahami. Appion aũt grãmaticus genere Aegyptius q etiam

Libri duo refutatorij de antiquitate Iudęorum.

Berossus

Iromus Solomoni amicitia iũct9.

Abdemonus Tyrius.

Zoroastres:

Appion.

Polyhiſtor.

Poly hiſtor dictus eſt a Gellio ob hiſtoriæ ſcribendæ diligentiam: in quarto hiſtoriarum libro aduerſus Iudæos: Inacho (inquit) regnãte apud Argiuos & Amaſide apud Aegyptios: Iudæi duce Moſe ab ægyptiis defecerunt: auctor

Pharao a Moſe vexatus.

Euſebius. Ioſepus tamen Techmoſin regẽ appellat Pharaonem nõ Amaſin ex Manethone hiſtoriographo Aegyptio qui græce ſcripſit. Porphyrii autẽ cõputatione Moſes etiam Semiramidis æqualis recipitur. Iuſtinus martyr ĩ Parænetico. ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις ὠγύγου τε καὶ ἰνάχου οὓς καὶ γηγενεῖς τινὲς τῶν παρ᾽ ὑμῖν ὑπειλήφασι γεγενῆσθαι: μωυσέως αἱ τῶν ἑλλήνων μέμνηνται ἱστορίαι: ὡς ἡγεμόνος τε καὶ ἄρχοντος τοῦ τῶν ἰουδαίων γένους. οὕτω γὰρ πολέμων τε ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἑλληνικῶν μέμνηται: καὶ ἀππίων ὁ ποσειδωνίου. Tẽporibus (inquit) Ogygis & Inachi quos terra natos quidam ex veſtris exiſtimauere: Moyſis hiſtoriæ meminerunt vt ductoris & principis Iudæorum gentis. Sic enim Polemon in primo Helleniacon meminit: & Appion Poſidonii in libro quẽ cõtra Iudæos ſcripſit: & Ptolemæus Mendeſius qui Aegyptiaca ſcripſit: cũ iis conuenit. & multi item alii

Iuſtinus martyr.

Septuaginta cellulę in Aegypto.

quos nominatim citat. Hic eſt Iuſtinus qui orationẽ contra gẽtiles pro Chriſtianis ſcriptã Antonino pio porrexit. In qua cum Alexandriæ eſſet in Pharo ſe vidiſſe veſtigia ſeptuaginta domuncularũ affirmat ad id tẽpus incolumia: ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἐν τῇ ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι: καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ φάρῳ ἑωρακότες ἔτι σωζόμενα: καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότων ἀκηκοότες: ταῦτα ἀπαγγέλλομεν· ἃ καὶ παρ᾽ ἑτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μανθάνειν. Nos vero cũ Alexandrię eſſemus veſtigia domuncularum adhuc aſſeruata in Phari arce conſpicati: & ab incolis qui hoc a maioribus per manus traditũ ſeſe habere dicunt: pcunctati: hæc vobis commemoramus quæ etiam ab aliis diſcere facile poteritis ſi id cordi vobis eſt. Quod dictum Hieronym9 ignoraſſe videtur qui Euſebio & Auguſtino in eo inficiando aduerſat᷑ in præfatione Geneſeos. Quonãmodo igitur Moſes multis millibus annorũ poſt Zoroaſtrem fuit: qui tot teſtimoniis pro

Priſci græci & Latini in magna ignorãtia verſati.

ximus ſæculo æqualium Zoroaſtris fuit? Sed videlicet illa eſt ignorantia priſcorum qui mundum ęternum eſſe crediderunt. A qua opinione profecta eſt illa vanitas Genethliacorum qui quadringẽta & ſeptuaginta annorum millia monumẽtis cõpræhenſa cõtinere ſeſe ingenti fidutia mẽtiebant᷑: vt eſt auctor Cicero in primo de diuinatione. Strabo Moſen non magũ fuiſſe dixit ſed oraculis deditum: quales fuiſſe Amphiaraus & Orpheus & Muſęus leguntur. Iuſtinus hiſtoric9 Ioſeph in Aegypto magicas artes edoctum: cito inſinuatum apud regem fuiſſe dicit. Cuius auctoris epitomen triceſimam ſextam qui legerit: & Cornelii Taciti librum vnum & viceſimum: facillime intelliget ſemina q̃dã veritatis per totũ orbẽ diſſeminata fuiſſe ſed præimbuta mendaciis Aegyptiorũ. Quo factum eſt vt hiſtorici græci & latini vaniſſimi interdum a

Maleuolentia quorundã hiſtoricorum.

nobis fuiſſe depræhendãtur: qui ſacram hiſtoriam & incorruptam habemus. In quo profecto eorum vicem dolere deberemus: niſi in plæriſq; eorũ improbam mentem cerneremus: blandiente ſemper ipſis in Iudæos maledicẽtia ob vnius dei cultum. Sed inuidia vęcors aduerſus chriſtianum nomen Tacito: Suetonio: & Plinio iuniori fuit. q̃q̃ cum fuerint illi æquales maledicta eorum ſacrilega ac nefaria inuicem colliduntur. Tranquil. in Nero. Afflicti

Trãq. de Chriſtianis.

ſuppliciis Chriſtiani: genus hominum ſuperſtitionis nouæ ac maleficæ.

Suetonius de christianis

Tacitus.xv.de incẽdio vrbis loquẽs per Neronẽ excitato.Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos: & exquisitissimis pœnis affecit. quos per flagitia inuisos vulgus Christianos appellat:auctor nominis eius Christus:qui Tyberio imperitãte per procuratorẽ Pontiũ Pilatũ supplicio affectus erat. repressaq; in pręsens exitiabilis superstitio rursus erũpebat: nõ modo per Iudæam originẽ eius mali:sed per vrbẽ etiã. & post aliquot versus enumeratis cruciatuũ generibus:Vnde q̃q̃ aduersus sontes(inquit) & nouissima exẽpla meritos:miseratio oriebatur.Hominẽ nefariũ Tacitũ: & aduersis placitis prouidẽtię genitũ:qui æqualiũ suorũ sensui seruiẽs:nõ suo iudicio:prodere hoc exẽplũ nefarię mẽtis nõ veritus sit. Audiamus Pliniũ ad Traianũ scribentẽ cum Asiæ præesset prouinciæ: quũ veluti elogiũ Christianorũ mitteret: de pœna reorũ(vt assolebat) ad principem referens:Affirmabãt autẽ (inquit) hanc fuisse summã vel culpę suę vel erroris: ꝙ essent soliti stato die ante lucem conuenire:carmenq; Christo quasi deo dicere secũ inuicẽ:seq; sacramento non in scelus aliquod obstringere:sed ne furta:ne latrocinia:ne adulteria cõmitterẽt: ne fidem fallerẽt: ne depositũ appellati abnegarẽt: quibus peractis morẽ sibi discedẽdi fuisse:rursusq; coeundi ad capiendũ cibũ:promiscuũ tamẽ & innoxium.Quod ipsum facere desiisse post edictũ meũ quo secundũ mandata tua hetærias esse vetuerã. sic.n.legi debet pro sodalitatibus. Quid simile habent hæc obiecta Pliniana cũ criminibus Taciti extrema exẽpla suppliciorũ meritis? eodẽ.n.tẽpore hæc a Plinio & Tacito dicta sunt.verũ Plinius ad principẽ scribẽs (quod ad res humanas attinet optimũ: sed imbutũ errore Domitiani:cui sublato statim Nerua successerat) mentiri aut noluit aut nõ ausus est. Tacitus Domitiani beneficio ad dignitates prouectus:vt ipse fatetur in principio statim libri decimiseptimi: quod nomẽ ille princeps sceleratissimus sęuitiæ pugione cõficere nixus erat irrito ꝓposito:id iste sceleratiore historiæ stilo:toxico mẽdacii oblito:repetere instītit: vęcordiũ omniũ scriptorũ perditissimus:si recte verba eius æstimẽtur.Nã Tranquillo cũ idẽ esset obsequẽdi tẽpori propositũ:q̃ potuit tamẽ ipse breuissime defunctus est: Christianũq; nomen vno verbo respuit ne amplecti videretur.Plinius in fine epistolę ex animi sui sentẽtia locutus:cũ principẽ consuleret:& mẽdacio locus nõ esset: in principio ita vera falsis tẽperauit:vt acta sua principi seuero & perspicaci approbauerit.In quo preciũ est operę vim veritatis animaduertere: quę nõnũq̃ inuitis erũpit:ita fallens inter mẽdacia vt ab audientibus demũ agnoscatur: cũ interim loquẽtes adhuc habere se in potestate eam putẽt.Suppliciũ(inquit) minatus perseuerantes duci iussi.neq; enim dubitabã qualecũq; id esset quod faterentur: pertinaciam certe & inflexibilem obstinationem debere puniri. O miserum te Plini: & improbe principali gratiæ inseruientem: qui veritate oppugnanda diligentiam tuam principi approbare voluisti.Hoc acri vir ingenio Traianus intelligens: ne damnare imprudentiæ præsidem videretur alioquin sibi gratum: & nomini tunc inuiso patrocinium præbere edicto suo non ausus:conquirẽdi (inquit) nõ sunt Christiani: si deferãtur & arguãtur puniẽdi sunt.Alioquin autem in omnibus scriptoribus mirum silentium vel improbũ potius de rebus Christianis agnoscas veluti coniuratorũ: iis etiam

Tacitus scriptorũ vęcordissimus.

Plinius iunior.

Nã plyn: de christianis

Improbũ silẽtiũ de rebus Christianis apud auctores.

Plynius iunior de christianis

temporibus cum res insignes ac memorabiles auspiciis Christi gestę sunt.id adeo ex re vnica quã ĩ mediũ afferã iudicare quiuis poterit.Macrobius libro secũdo Satur.de iocis Augusti Cæsaris loquẽs:cũ audisset (inquit) inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorũ intra bimatũ iussit interfici filium quoq; eius occisum:ait melius est Herodis porcũ esse q̃ filiũ. Ecquis vnq̃ hoc memorię tradidit dũtaxat Ethnicorũ:quod Macrobius in trãsitu tanq̃ rẽ no tam perstrinxit? mirari igitur desinamus cur nulla apud Pliniũ & alios rerũ miracula relata: scriptorũ sacrorũ tẽporibus cõpetant:& cũ orthodoxa rerũ conscriptione cõgruãt: & malignitati scribentiũ aut metui poti9 tribuamus opinioni principũ & populi blandientiũ. Tertullianus in apologe.ad Romanos loquẽs de morte Christi. Nam spiritũ (inquit) cũ verbo sponte dimisit prę uẽto carnificis officio:eodẽ momento dies mediũ orbẽ signante sole subducta est.deliquiũ vtiq; putauerũt qui id quoq; super Christo prædicatũ non scierũt:& tamẽ eũ mũdi casum relatũ in archiuis vestris habetis.& paulo inferius.ea omnia super Christo Pilatus & ipse iã pro sua consciẽtia Christianus: Cęsari tunc Tyberio nũciauit.Eusebius in Chronicis de anno decimooctauo principatus Tyberii loquẽs.Solis facta defectio & tenebrę super vniuersam terrã.Bithynia terrę motu concussa:& in vrbe Nicena ædes plurimę corruerũt.Quæ omnia iis congruũt quæ in passione domini acciderũt:tum ad hoc probandũ Phlegonta citat auctorẽ exactũ Olympiadum adnotatorẽ.Cuius vt historici & Olympiadum scriptoris meminit Suidas.Trallianũq; fuisse dicit:Adriani libertũ vel Augusti vt alii putauerũt.Is igitur huius rei locupletissimus esse testis potest in Asia genitus vbi is terrę mot9 accidit.De eo motu Pliniũ locutum esse non dubito cũ inquit libro secundo: maximus terræ memoria mortaliũ extitit motus Tyberii Cæsaris principatu.xii. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis.solis autem deliquiũ Plinius ignorare nõ potuit si in archiuis Romanis perscriptum fuit: vt qui acta Romana diligẽter percẽsuisse intelligatur.sed Plinius id dicere noluit: quod occultũ principes esse volebãt. Parũ enim plausibile dogma Christi apud homines superbos & voluptarios esse oportuit: quod elatos animos:& corpora sibi indulgentia maxime execratur.Tametsi charitas illa iustitiæ parens & diuitiarũ contemptus & abdicatio:magis ab humanis placitis abhorrebant:vtpote quæ ne hodie quidem satis festa fronte excipiantur ab iis etiam quos sequaces Christi maxime esse conueniebat. Eodem pertinet quod idem Plin.libro.xxx.dicit de arte magica loquens. Hæc (inquit) vmbrarum inferorumq; colloquia promittit: quæ omnia ætate nostra princeps Nero vana falsaq; comperit:quippe non citharæ tragiciq; cantus libido illi maior fuit: fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi viciis: primumq; imperare diis concupiuit. nec quicq̃ generosius voluit.nemo vnq̃ vlli artium validius fauit. hoc dictum Plinii fidem facit iis quæ a Tertulliano: Eusebio & Suida scripta sunt de Simone Mago Samaritano qui apud Neronem gratia valuisse dicitur & cum diuo Petro coram commissus esse.Satis aũt nobis esse debet ꝙ compertum habemus locupletissimis testimoniis veritatẽ in vtroq; religionis nostræ instrumẽto plenissime cõphẽsam: in potestate semper cultorũ veri dei fuisse:

Memorabilis locus.

Christi dogma.

Veritas apud Iudæos sedẽ habuit ãte aduẽtũ domini.

Manasse tamẽ ad alios interdum veritatẽ:nõ germanam illam & incorruptã:
sed in Aegypti primũ officinis adulteratam:Athenis autẽ postea in porticu:
Academia & Lyceo:nũc sedentaria nunc obambulatrice philosophia varie in
terpolatam:nec ante sibi redditam q̃ dominus noster in Iudæa id est in veri-
tatis ipsius incunabulis:ad manum etiam visendã hominibus porrexit:dein-
de & græcis hominibus & latinis barbarisq; intelligendã:missis quoquo gen
tium interpretibus:dedit. Cæterum admirari subit temporum nostrorũ fœ-
licitatem:qui mundo iam vergente nati:tamẽ longissime prorsum retrorsum
q; cernimus (vt Maronianus ille Proteus) quæ sint quæ fuerint q̃ mox ven-
tura trahantur. cum prisci illi græci latiniq; auctores:sese in eo admirarentur
quasi in historiæ campo expatiantes:omnia oculis subiicerent quæ a condito
ęuo gesta sunt:quos ne admota quidem & proxima vidisse dephręndimus.
Sed vtinam tam consertis manibus compertam compręhensamq; veritatem
semel retinere possemus:q̃ protinus agnitam festiuis oculis hilares exoscula-
mur. Hæc enim veluti fastidiosa est vel hospita vel amica:Cui cum sæculariũ
rerum amorem quasi æmulam quandã superinducimus:sensim ipsa ex men
te nostra quasi ex contubernio facessit:animũq; nostrũ sibi suas res habere iu
bet:clam remisso nuncio:cum interim securi (vt dicit̃) alias res agamus. Ve
rum vt ad rem redeamus:nos hoc tenere conuenit quod cap. nono libri secun
di paralip. dicitur:Solomonẽ regẽ imperitasse ab euphrate ad Palæstinen &
vsq; ad limites Aegypti:gloriaq; & diuitiis circunfluentibus omnes reges nõ
modo ęquales:sed cuiuscũq; etiã ætatis haud dubie superasse. Quod græcos
latinosq; historicos tacuisse non magis mirũ est:q̃ sophiam eius id est germa-
nam sapiẽtiam apud philosophos viros id est sophiæ indagatores inauditam
fuisse:cũ eam tãdiu tãtaq; indagine sed irrita inuestigarint. Quæ res in dubiũ
venire vtiq; non potest:cum eius hodie monumẽta in manibus versent̃. Quæ
si satis animo compræhensa haberemus:omnem antiquam philosophiã (q̃d
ad mores attinet:& institutionem animi) nugas meras esse iudicarem9. Ha
ctenus de rebus hebręorum dictum sit. In quibus talẽti & sicli appellatio pro
miscue posita:impedimẽto fuit ne inire rationẽ crassa saltem æstimatione tan
tarum opum possemus. vbi tamẽ talentum auri proprie accipi probabile est:
qualia erant sexcẽta & sexaginta sex q̃ ei quotãnis a prouinciis finitimis offe-
rebantur vt decimo cap. iii. regum dicitur:& octauo libro Iosepi:& ea talenta
quæ regina Sabarum obtulit:& rex Hiram:Ibi ego talẽtum (vt minimũ) se-
ptuagenarium intelligi debere censeo. Qua ratione vt aurum ad argẽtum vn
decuplex tantum fuerit:talentum septẽ millibus & septingẽtis aureis nostris
coronatis valuit. Ex quo supputari summa quotannis poterit: si quis animi
causa id facere:& redditum eius colligere voluerit. Eorum autẽ quæ supra di-
ximus eundẽ ipsum Solomonem postremo loco auctorem citabimus. Sic enĩ
inquit cap. altero sui ecclesiasticæ:συνήγαγον μοι γαὶ γε ἀργύριον καὶ γε χρυσίον:καὶ
περιουσιασμοὺσ βασιλέων καὶ τῶν χωρῶν. Congessi mihi tum argentum tum aurũ
& facultates regũ ac prouinciarũ. Sed iis quę de siclo diximus refragari vide
tur id quod apud Plinium legitur. lib. xviii. vbi de pondere tritici loquẽs ita in
quit. Nunc ex iis generib9 quę Romam inuehuntur:leuissimum est gallicum

Veritas antiquis ignota.

Alias res agere ẽ aĩm rei q̃ gerit̃ & instat, nõ aduertere.

Solomonis philosophia.

Talẽtũ hebraicum.

talentum auri 1100 [illegible]
[co]ronatos. Longe aliter
G. Agricola [illegible]
[illegible]
22928 nummis
vngaricis.

Sicl9 apd Pli.

atq; e cherroneso aduectum. quippe non excedũt in modium vicenas libras si quis granum ipsum ponderet. adiicit sardiũ sex libras vel selibras. Alexãdrinum & trientes: hoc est & sicli pondus. Triẽs non quatuor drachmas hic significat: sed quatuor vncias. Sed antiqua exemplaria & pridẽ impressa non sicli sed siculi habent: hoc est frumenti ex sicilia: hoc enim verbum hebraicũ est vt auctor est Suidas & Iosepus vt diximus: quo nec græci nec latini vsi sunt. etiam si apud Plinium errore emẽdatorũ sepe legatur: vt lib. xvii. in principio. Fuit & arborũ cura legibus priscis: cautumq; est. xii. tabulis: vt qui iniuria cecidisset alienas: lueret in singulas siclos æris. xxv. vbi antiqua omnia habent. Lueret in singulas ęris. xxv. & libro duodecimo. Itaq; optimi thuris libra siclorum. xvi. precium habet secũda. xii. In antiquis. optimi thuris libra. xvi. preciũ habet secunda. xv. Quo magis miror Hermolaũ Barbarũ li. xviii. ca. sexto: hoc verbum agnouisse quod nunq̃ Romani agnouerunt. eo enim in loco antiqua exemplaria mil. sester. habent non mille siclum. Præter ea autem quæ diximus

Aegyptiorũ opes.

& Aegyptiorum opes famigeratas scimus: cum Pli. lib. xxxvi. de pyramidibus Aegypti loquens ita dixerit. Dicantur obiter & pyramides in eadẽ Aegypto regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio. & lib. quinto. Aegyptus super cætera antiq̃tatis gloriã. xx. millib9 vrbiũ: ibi Amase regnante habitata prefert. Strabo libro vltimo ad Thebas supra Memnoniũ regum Aegypti sepulchra esse tradidit: eaq; se vidisse cum in comitatu Aelii Galli esset in thebaide: conditoria autem esse circiter. xl. mirifica specie structuræ visenda: in specubus saxo exciso. Intra autem cõditoria obeliscos quosdam esse literis inscriptos opulentiam regum qui tunc erant declarantibus: & eorum ditionem velut vsq; in Scythas & Bactrios & Indos: & quę nunc Ionia dicitur imperitantiũ: ad hęc tributorum magnitudinem: & copiarum militarium ad decies centena millia hominum. ἐν δὲ ταῖς θήκαις ἐπὶ τινῶν ὀβελίσκων ἀναγραφαὶ δηλοῦσαι τὸν πλοῦτον τὸν τότε βασιλέων. καὶ τὴν ἐπικράτειαν ὡς μέχρι σκυθῶν καὶ βακτρίων καὶ ἰνδῶν καὶ τῆς νῦν ἰωνίας διατείνασαν. καὶ φόρων πλῆθος. καὶ στρατιᾶς περὶ ρ΄. μυριάδας. Conuenit hoc cum dicto Pliniano quod supra rettulimus de Sesostri Aegypti rege superbissimo: qui iunctis ad currum regibus triumphare solitus erat.

Sesostris.

huius regis meminit Herodotus in secundo: eum dicens primum omnium regum longis nauibus arabicum sinum præteruectum: & populos rubri maris accolas in potestatem suam redegisse. Indeq; retro iisdem vestigiis reuersum & coactis ingentibus copiis transgressum in continentẽ infesto exercitu obuias vbiq; gẽtes subegisse: ex Asiaq; i europã trãsgressum Thraces & Scythas vi domuisse: vnde digressus ad Phasim amnem iter contendisse dicitur. Huius autem regis memorabile institutũ prodidit Herodotus. ὁτέοισι μὲν νῦν αὐτέων ἀλκίμοισι ἐνετύγχανε: καὶ δεινῶς γλιχομένοισι περὶ τὴν ἐλευθερίην: τούτοισι μὲν στήλας ἀνίστη ἐς τὰς χώρας: διὰ γραμμάτων λεγούσας τό τε ἑωυτοῦ ὄνομα: καὶ τῆς πάτρης: καὶ ὡς δυνάμει τῇ ἑωυτοῦ κατεστρέψατό σφεας. ὁτέων δὲ ἀμαχητὶ καὶ εὐπετέως παρέλαβε τὰς πόλις: τούτοισι δὲ ἐνέγραφε ἐν τῇσι στήλῃσι κατὰ ταυτὰ καὶ τοῖσι ἀνδρηίοισι τῶν ἐθνέων γενομένοισι: καὶ δὴ καὶ αἰδοῖα γυναικὸς προσενέγραφε: δῆλα βουλόμενος ποιέειν ὡς ἦσαν ἀνάλκιδες. Quascunq; autem nactus erat gentes strenuas: & pro libertate tuenda acriter & percupide dimicantes: per horum ille regiões stelas

id est cippos lapideos statuebat. literis significãtibus eius regis nomẽ & patriã: & qbus copiis eos ac viribus subegisset. quorũ vero vrbes nullo negocio aut incruento certamine cepisset: apud hos itidẽ vt apud illos q strenuitatis specimẽ ediderãt: cippos quoq; statuebat: atq; eo amplius muliebria genitalia assculpebat: significare volẽs eos ignauos esse. Idem Herodotus auctor sub Amasi rege (cuius tẽpore Mosem ex Aegypto egressum esse diximus) Aegyptũ beatissimã & a flumine Nilo: & a regionis solo fuisse: vrbesq; habitatas tũc nũero viginti millia fuisse. καὶ πόλισ ἐν αὐτῇ γενέσθαι τὰσ ἁπάσασ τότε δυσ μυρίασ τὰσ οἰκεομένασ. Huius est aũt memorabilis sanctio: vt singuli quotãnis apud Nomarchen id est cuiusq; pfecturę psidẽ pfiterẽtur vnde viuerẽt. Qui aũt hoc nõ faceret: aut genus vitę approbare psidi non posset: huic pœna extremũ suppliciũ esset. Qua lege postea Atheniẽses tralatitia vsi sunt prorsus inculpabili. Sed verba ipsa Herodoti ponẽda sũt ad verbũ. νόμον τε αἰγυπτίοισι τὸν δὲ ἄμασισ ἐστὶ ὁ καταστήσασ: ἀποδεικνύναι ἔτεοσ ἑκάστου τῷ νομάρχῃ πάντα τινὰ αἰγυπτίων ὅθεν βιοῦται. μὴ δὲ ποιεῦντα ταῦτα: μὴ δὲ ἀποφαίνοντα δικαίην ζόην: ἰθύνεσθαι θανάτω. σόλων δὲ ὁ ἀθηναῖοσ λαβὼν ἐξ αἰγύπτου τοῦτον τὸν νόμον: ἀθηναίοισι ἔθετο: τῷ ἐκεῖνοι ἐσ ἀεὶ χρέωνται ἐοῦτι ἀμώμω νόμω. Id est. hic est aũt Amasis q legẽ hãc tulit. demõstrare vnũquẽq; apud psidẽ cuiusq; loci vnde viuat. quod q nõ fecerit: aut demõstrare vitę suę rationẽ iustã nõ potuerit: hũc morte mulctandũ. Solon aũt Atheniẽsis sumptã hãc legẽ ex Aegypto Atheniẽsibus promulgauit: qua illi semp vsi sunt lege sane inculpata. Hac lege iurisdictionẽ exercuisse Areopagitas testis est Atheneus li. iiii. his verbis. ὅτι δὲ τοὺσ ἀσώτουσ: καὶ τοὺσ μὴ ἔκ τινοσ περιουσίασ ζῶντασ: τὸ παλαιὸν ἐκάλουν τε οἱ ἀρεοπαγῖται καὶ ἐκόλαζον: ἱστόρησαν φανόδημοσ καὶ φιλόχοροσ: ἄλλοι τε πλείουσ. Qz aũt patrimoniorũ profligatores: eosq; q nullis facultatibus victitarẽt: Areopagitę i iudiciũ vocarẽt: pœnisq; & suppliciis afficerẽt: memoriæ mandarũt Phænodemus & Philochorus pluresq; alii. Deinde idẽ auctor Atheneus hmõi exẽplũ eius rei subdidit ad dictũ cõfirmãdũ. Siqdẽ Menedemus (inqt) & Asclepiades erãt iuuenes ãbo phię qdẽ studiosi: sed egestate pditi. Hos Areopagus p potestate accitos interrogare institit: quonã pacto fieret vt cũ dies ipsi totos philosophis operã darẽt: nihil i cẽsu habẽtes: bona nihilominꝰ habitudine corpis viderent̃. Ad hęc illi respõdẽtes: cũ pistorẽ quẽdã accersiri postulassent: & ille accersitꝰ venisset: eũ iterrogãdũ dixerũt. q cũ rogitãtibus Areopagitis dixisset vnaquaq; nocte illos i pistrinũ descẽdere solitos: ibiq; frumẽtũ molẽtes: p nocturnis opis drachmas vtrũq; singulas ferre: admiratus senatus: ducẽtas eis drachmas ob virtutẽ decreuit. Sed ipsa verba subiiciã ne cõminisci videar. μενέδημον γοῦν καὶ ἀσκληπιάδην τοὺσ φιλοσόφουσ: νέουσ ὄντασ καὶ πενομένουσ: μεταπεμψάμενοι ἠρώτησαν: πῶσ ὅλασ ἡμέρασ τοῖσ φιλοσόφοισ συσχολάζοντεσ: κεκτημένοι δὲ μηδὲν: εὐεκτοῦσιν οὕτω τοῖσ σώμασι. καὶ οἱ ἐκέλευσαν μεταπεμφθῆναι τινα τῶν μυλωθρῶν. ἐλθόντοσ δὲ ἐκείνου: καὶ εἰπόντοσ ὅτι νυκτὸσ ἑκάστησ κατιόντεσ εἰσ τὸν μυλῶνα καὶ ἀλοῦντεσ: δύο δραχμὰσ ἀμφότεροι λαμβάνουσι: θαυμάσαντεσ οἱ ἀρεοπαγῖται: διακοσίαισ δραχμαῖσ ἐτίμησαν αὐτούσ. Verũ qñquidẽ verbosa iã esse cœpit hęc disputatio: nec tñ oia attigimus eodem pertinẽtia: & liber p portione huius opis lõgior iã esse videt̃: abrũpẽdus est sermo q finẽ nõ inuenit. Ad alterãq; ptẽ cõmẽtationis festinãdũ: quã sic quoq; iam fathiscente stilo aggredi me sentio.

A masis qui Pharao dicit̃.

Memorabilis constitutio.

Guillielmi Budæi Regii Secretarii De Asse & partibus eius Liber Quintus & Vltimus.

ESTAT Mensurarum tractatus: cum cōnexā causam cū prædictis habēs: tū velut appēdix huius operis. Mēsura aūt multiplex ab Aristotele i nono libro metaphysices ponit. Sed nūc mensuras appello quib9 fruges & liquores metimur. Angelus Politian9 vir memoria nostra vtraq; lingua apprime doctus: in decimo epistolarū de mēsuris ex pfesso scribēs. Incipiendum (inquit) ab amphora consecrata Romanis in capitolio ne cui violaret. Capit hæc omnino quantum tessera quoquo versus in area pedum quatuor. duplex amphora modius est: aut si mauis grece Medimnus: eademq; triplex efficit sextarium. sextarii dimidium cotula vocatur & hemina. quatuor vero sextarii chœnica cōplent. ita sex cōgium: qui latine chus dicitur. Inde forsan sextarii nomē q eū sexies cōgius capit. scribit tamen Pollux cotulam chœnicis esse tertiā partem. chœnicas octo & quadraginta Medimno contineri. Hęc Politian9 suppresso auctore (vt fere assolet) ex vulgatis carminibus illis sumpsit quæ apud Priscianum incerto auctore leguntur. nam non esse Prisciani argumentum est q in antiquis voluminib9 Prisciani non inueniuntur. In his autem carminibus intelligendis quoties q̄q; luculentis erroribus Politianus lapsus sit: ex sequentibus apparebit: vt nisi Politiani stilum agnoscerem: Politiani epistolā esse omnino negatur9 fuerim. Eiusdem flagitii est q talentum atticum maius tribus & octoginta minis esse dixit: nec vllum pondus attico talēto maius esse. Carmina autem illa sic fere leguntur. Pes longo spatio latoq; notetur in anglo: Angulus vt par sit quē claudit linea triplex. Quatuor ex quadris mediū cingatur inane Amphora fit cubus: quam ne violare liceret Sacrauere Ioui Tarpeio in monte quirites. Hui9 dimidiū fert vrna: vt & ipsa Medimni Amphora: terq; capit modiū. Sextarius istum Sexdecies haurit quot soluitur in digitos pes. Dico his versib9 significari: Amphoram ex area excitari quoquo versus pedali: quaternis quadris pedalibus inanitatem amphorę cingentibus. Ita vt quaterni vndiq; anguli tesserales tribus lineis concludantur singuli: quibus ipsis tres dimensiones tesseræ significant qui cubus græce dicitur: id est schema sex in situs sessile. Hoc enim verba illa significāt. Angulus vt par sit quem claudit linea triplex. Tres enim dimensiones notantur. longitudo: latitudo: altitudo. Huius dicti testē interim citabimus Isidorum Hispalensem: in hac re interdum non refellendum: licet in multis lapsus sit. Amphora (inquit ille) recipit vini vel aquæ pedē quadratum. Qz si hunc testem refutare placet: prodeat Festus testis locupletior: qui his verbis testabitur. Quadrātal antiqui vocabant Amphoram: quod vas pedis quadrati octo & sexaginta sextarios capit. Politianus duplicem Amphoram modium esse tradidit: & (quod vix intelligere possum) triplicē amphoram sextarium efficere. Ego autem amphoram vnā ternos Modios capere dico: & duodequinquaginta sextarios: nec Medimnū & modiū eundem esse mo

Angel9 Politianus.

Cubus & Tessera.

dum.ſed Medimnũ modios ſenos capere.Suidas.μέδιμνοσ μέτρον ἐσί ξηρῶν· ὅιον πυρῶν ἢ κριθῶν.μέδιμνον οὖν μοδίων ἕξ.Medimnus (inquit) menſura eſt aridorum:vt tritici vel ordei.Medimnum igitur menſura eſt ſex modiũ. Hactenus ille.ſed audiamus teſtem vnum qui vice ſit omnium. is erit Cicero:qui in frumentaria:ita inquit ad Verrẽ.accipis ſeſtertios quindecim pro Medimno:tãti enim eſt illo tempore Medimnũ.retines ſeſtertios duodecim: tãti em̃ eſt frumentum Siciliēſe ex lege æſtimatum.eſt eiuſmodi æſtimatio legis vt cæteris temporibus tolerabilis ſiculis: te prętore etiam grata eſſe debuerit. Eſt enim modius lege ſeſtertiis tribus vt æſtimatus fuit ante te prætorem: vt tu in epiſtolis ad amicos tuos gloriaris : ſeſtertiis duobus . ſed fuerit tribus ſeſtertiis: quoniã tu tantũ a ciuitatib9 in modios ſingulos exegiſti:tu nõ modo omnes accipere quod oportebat noluiſti:ſed etiã dare quod nõ debebãt coegiſti. Idẽ alibi.Precium autem ſenatuſconſulto conſtitutum decumano in modios ſingulos ſeſtertii terni.& iterum. duobus preciis vnum & idem frumentum vendidiſti.ſemel ciuitatibus ſeſtertiis quindecim in Medimnum. Iterum po. Romano:a quo ſeſter.xx.in Medimna pro eodem illo frumẽto abſtuliſti. & alibi. Hoc repræhendo:ꝙ cum in Sicilia ſeſtertiis binis tritici modius eſſet:vt iſti9 epiſtola ad te declarat:ſummum ſeſtertiis trinis:tũ iſte pro tritici modiis ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit.His locis & aliis eiuſdem orationis liquet Medimnum quinquies modium capere.quod de ſicula mẽſura intelligendum:nam Romanum Medimnum vt atticum ſenos modios cepiſſe:eodem auctore eademq; oratione probabimus poſtea.nunc quod inſtat: de amphora videamus:quonam modo intelligi poſſit quod Politianus dixit.Sit igitur area quoquo verſus pedum quatuor:ſi ex ea corpus quadrantale & teſſerarium facere velis:neceſſe eſt addenda dimenſione tertia id eſt altitudine:tertiã quoq; multiplicationem arealis numeri excitari.Quomodo enim bis bina bis primam teſſeram faciunt octo angulis conſtantem:& ter trina ter ſecundam:qui numerus eſt vicenarius ſeptenarius:eodem modo quater quaterna quater tertiam teſſeram faciunt vnitatibus quatuor & ſexaginta concretam. Sit igitur planities vel interuallũ quadratum: quaternum quoquo verſus pedum.huic ſi altitudinem bipedalem imponam:fient octo pedes quadrati: qui duos & triginta pedes valẽt.hoc eſt bis quater quaternos.hos pedes ſi ex quadratis cubicos id eſt teſſerarios reddere velim : eum numerum vt duplicem neceſſe eſt : hoc modo: quater quatuor quater:ſic fiunt bis duo & triginta id eſt quater & ſexaginta. Vt enim quadrata forma ex numero quocunq; fit in ſeſe ducto:ſic ex quadrata iterũ exurgit cubica.Quaternio enim radix eſt numeri quem nunc quærimus . is in ſeſe multiplicatus ſedecim efficit : & iam formam quadratam capit.At is numerus quadratus iterum quater multiplicatus in teſſeram euadit:& fiunt ſexaginta quatuor.Quare aut Politianus ex iſtimauit Amphoram tot pedes habere in conceptaculi inanitate:aut teſſeræ naturam ignorauit.Vtrumlibet autem dixeris luculẽter hallucinatus comperietur . at alterutrũ vix de eo hoĩe credere fas eſt q panepiſtemona librũ cõdidit:quo oĩm rerũ artiũq; ſciẽtiã ꝓfiteri videt̃.Vitruui9 de teſſera li.v.ita inqt: Cubus eſt corp9ex ſex lateribus:ęquali latitudine planitierũ per quadratum.

Medimnum.

Amphora.

is cū est iactus: quam in partē incubuit: dū est intactus immotam habet stabilitatem. vt sūt etiā tesseræ quas in alueo ludētes iaciunt. Amphoræ aūt capacitatem cū ego nosse cuperē: quadrātal. i. vas cubicū ex tabellis quatuor faciēdum locaui: ita vt intus pedale quoquo versus esset. factūq; ad rudiculā exegi: quę intus qdem erecta: æqlibris esset ad summa vasis labra. iacēs vero & porrecta in imo atq; summo: latera bina stringeret. semipedē accipim⁹ id spatiū quod digiti vtriusq; manus suppressis pollicibus occupant. etenī palmus (vt inquit Vitruuius) a quaternis manuū digitis inuentus est: & a palmo pes factus sedecim digitorū. nři pedē duodecim pollicib⁹ ptiuntur: quas vncias antiqui vocauerunt vt auctor est Boetius. id qđ ostendit Plinius libro. xv. de siliqs loquēs quū inqt: digitorū hoīs lōgitudo illis: & interim falcata: pollicari latitudine. Pollicarem dixit pro vnciali: vt differentiam adnotare facile sit inter digitale & pollicare. Frontinus: aquarum (inquit) moduli aut ad digitorū aut ad vnciarum mensuram instituti sunt. digiti in Campania & in plerisq; Italiæ locis: vnciæ in Apulia obseruantur. Est autem digitus (vt conuenit) sextadecima pars pedis: vncia duodecima. Idem alibi. Vnciæ ergo modulus habet diametri digitum vnum & trientem digiti. Hactenus ille. Vulgo pedem metiuntur opifices manibus in pugnos contractis & porrectis pollicibus altrinsecusq; obuersis. Nos huiusmodi pedem habuimus sed ab iis petitū q modum pedis publice statuere solent. Hoc vas autem tritico cū impleuissem: cum mēsuris nostris composui implendo deplendoq; subinde. hoc faciēs deprædendi vas illud tesserarium id est amphoram meam cumulatam: hui⁹ vrbis quadrātem radio æquatum capere. nec aliam esse inter vtranq; mensuram differentiam: q̃ quæ esse soleat inter mensuram rasam & fastigiatam: vt amphora cum eo auctario quod liberaliores venditores condonare solent: quadrantem hostimento admensum omnino æquare possit. Quadrantem appello eius mensuræ quartam partem quam sextarium triticarium diximus. Secundum hoc Medimnus erit quam minam dicimus. Lingua enim vernacula primum mimnum per syncopen: postea minam pro Medimno dixit. Ita sextarius ille noster triticarius in bina Medimna vel quaternas amphoras diuiditur: & inde in duodenos modios quos Bossellos appellamus. Sed hæc quæ coniectura assequimur: argumentis adiuuanda sunt. Tranquillus in Cæsa. Populo præter frumenti denos modios: ac totidem olei libras: trecenos quoq; nummos quos pollicitus olim erat: diuisit. Si Cæsar totidē modios tritici viritim quot olei libras diuisit: intelligimus modium nō magnam mensuram fuisse: quæ Ciceronis testimonio plærunq; binis: raro ternis sestertiis valebat. Qua ratione Medimnus quinisdenis sestertiis: & sæpe denis tantum valebat. quod tamen intelligo in vilitate annonæ. nam Cicero in frumentaria duas æstimationes ex senatuscōsulto factas ponit: vnam alterarum decimarum quas aratores non gratuitas pendere cogebantur populo Romano: sed ita vt in modios ternos sestertios acciperent. alteram æstimationem ponit frumēti quod interdum ciuitatibus imperabatur: vt Romano populo præbere certum numerum frumenti cogerentur: & pro eo in modios denarios singulos acciperent: id est quaternos sestertios. Qua ratione Medimnus quinis dena-

Digitus. Vncia.

Medimnus.

Aestimatio frumēti Sicilia.

riis æſtimabatur:quod fiebat cum annonæ penuria metuebat̃ vt opinor.Legitima ergo æſtimatio erat trinis ſeſtertiis in modios ſiculos q maiores erãt atticis & Romanis.licet idem eſſet Medimnus.Videamus an hoc temporib9 noſtris congruat.Apud nos commodam tritici primarii annonã eſſe aiũt:cũ Medimni bini id eſt ſextarius quinis & vicenis ſolidis Turonicis vænit.ab eo precio ad tricenos iuſtam æſtimationem eſſe.Deorſum aũt ad vicenos : iã ad vilitatem ſpectare . quod ſupra hæc aut infra eſt:caritatis & vilitatis appellatione cenſeri.Cum hæc literis mandarem precium diuerſis anni partibus a vicenis ſolidis ad vicenos binos & ſemiſſem plærũq; euariauit . tametſi minime vbere biennii prouẽtu. ſed fere ita euenit cum exportare ad externos nõ licet: vix iam vt annona agriculturæ impendia ferat:cũ paucis annis eqs aratoriis quibus noſtri vtuntur:magnopere precium acceſſerit. Verum ſi Medimnus in Sicilia mediocri annona quinis denis ſeſtertiis valebat:planum fit non me morabili nos errore aut in nummi coniectura aut in mẽſura falli:quippe quin decim ſeſtertii æſtimatione noſtra ſolidis tredecim & ſeſquidenariolo valent. Seſtertium eñ denis denariolis & obolo taxauim9.Quare non mirũ eſt ſi Cicero ſæpe in Sicilia modiũ frumenti binis ſeſtertiis eſſe dixit in magna vbertate.Qua ratiõe duo Medimna decem & ſeptẽ ſolidis væneũt : nã & apd̃ nos ſæpe minoris valere memini.Cicero in frumentaria:frumẽtũ (inquit) emere in Sicilia debuit Verres ex ſenatuſconſ.& ex lege Terentia & Caſſia frumentaria.Emundi duo genera fuerunt.vnum cęterarum decumarũ:alterũ qd̃ pręterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum.Illius decumani tantũ q̃tum ex primis decumis fuiſſet:tritici modia.dccc.millia.Precium autem cõſtitutũ de cumano:i modios ſingulos ſeſtertii terni:duodetricies.imperato ſeſtertii qua terni.Ita vt frumentum imperatũ:ſeſtertium duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur qd̃ aratoribus ſolueret.in alteras decumas ferme ad nonagies.ſic per triennium ac hanc frumenti emptionem Sicilienſem prope cẽties & tricies erogatum eſt.Decumanum frumentum appellat Cicero alteri9 Decumæ frumentum:quam aratores dare non vectigalem ſed vænalem cogebantur.Puto autem non vtrobiq; duodetricies legendum:ſed ſecundo loco duodeuicies:nihil tamen certi haberi poteſt quoniam locus ille corruptiſſime legitur.ſed nec duodetricies priore loco ſatis congruit:cum octingenta millia modium quater & vicies tantummodo valuerint æſtimatione ternorum ſeſtertiorum.Igitur.dcccc.M.Ciceronem ſcripſiſſe dicendum eſt nõ.dccc. vt ſit vicies ſepties.Q; ſi addatur.xxx.mil.congruet duodetricies. Ter autẽ duodetricies ferme nonagies centena millia ſeſtertium valet . Quibus ſi ter duodecies addas ferme centies & tricies ſeſtertium erit.quod a Cicerone oratorie auctum eſt.Sic in alteras decumas quotannis ex Sicilia nongẽta millia modium Romã exportabant̃:qui modii primũ ad mẽſurã Romanã: deinde ad noſtram reduci debẽt:propterea ꝙ quini ſiculi modii ſenos Romanos valebãt. Qua ratiõe ſeptingenta & quinquaginta millia ſiculorũ:nõgẽta millia Romanorũ & Atticorũ valẽt:q̃ ad Medimnos atticos relata cẽtũ & qnquagita millia fiũt.his adde cẽtum & quinquaginta millia modiũ ſiculorũ q̃ cẽtũ & octoginta millia Rõanoꝝ valẽt:fiũt decies centena & octoginta millia.hęc eñ ſũ

Seſtertii valor.

Decuma frumẽti i Sicilia.

ma sesquiquinta est nongentorum milliũ.quæ ad sextarios Parisinos reducta nonaginta millia fiunt:& duodenario diuisa septem millia:& quingenta modia Parisina.Sic ex duab9 decimis Romani quindecim millia modiũ nostro℞ transportabant ex Sicilia:ꝑter id quod ciuitatibus quaternis sestertiis impabatur.Sed septem millia & quingẽti modii nostri ea ratione quam Cicero statuit:id est tribus sestertiis in modium siculũ:ære nostro sexaginta quinqꝫ millia & quingentos aureos nostros valent:q̃ Romano more vicies sexies sestertium dicuntur:& viginti sestertia.Quare summa omnino non congruit.propter quod locũ Ciceronis corruptum esse dixi:nec modo corruptum esse puto:sed etiam mutilatũ:inter verbum fuisset & verbũ tritici.dccc. eñ millia nõ est alterarum decumarũ numerus : sed frumenti imperati:vt ex aliis locis orationis colligitur.numerus autem alterarũ decumarũ deesse mihi videtur.Sed & maior summa esse debet in triennio q̃ cẽties & tricies:cũ quotãnis nonagies in alteras decumas daretur.id quod ex alio loco orationis ostendit̃:nã Cicero eius summæ quinquagesimas binas ad sestertium,tredecies taxauit.qua ratione trecenties & viciesquinquies esse oportuit.Cæterũ non duodetricies imperato frumẽto Ciceronẽ statuisse puto:sed bis & tricies:cũ quaternis sestertiis in modiũ æstimaretur:summa enim ad nummũ quadrat.Sextari9 noster fere est q̃tum iumentum viatorium ferre potest.hos in modio duodenos Parisienses habent.Idem Cic.in eadem oratione.Iugera professi sunt aratores imperio atqꝫ instituto tuo.non opinor quẽq̃ esse min9 professum q̃ q̃tũ arasset: cum tot cruces:tot iudicia:tot ex cohorte recuperatores proponerẽtur. In iugere leontini agri Medimnum fere tritici serit̃ perpetua atqꝫ ęquabili satione. Ager efficit cum octauo bene vt agat̃.Verũ vt oẽs dii adiuuent:cũ decimo. quod si quãdo accidit:tum fit vt tm̃ decumę sit q̃tũ seueris.hoc est vt quot iugera sunt sata:totidẽ Medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset: primũ illud dico:pluribus Medimnũ millibus vęnisse decumas agri Leõtini q̃ quot millia iugerum sata erant in agro Leontino.& rursus.Agri Leontini decumæ anno tertio vęnierunt Medimnis.xxxvi.millib9:hoc est tritici modiis ducẽtis sedecim millibus.His verbis planum fit medimnum senos modios capere:cũ prior numerus senario multiplicatus posteriorem efficiat.Idem.ostendam neminem aratorem minus tribus decumis dedisse.atqꝫ hoc in beneficii loco petitum ab Apronio:vt in iugera singula ternis Medimnis decidere liceret.deinde inferius ita subdit.professio est agri Leontini ad iugera.xxx.millia . hæc sũt ad tritici Medimna nonaginta:id est tritici modia quingẽta quadraginta millia:tres quinquagesimas.i.tritici modium.xxxii.millia quadringentos.ab omnibus enim ternę pręterea quinquagesimæ exhibebantur. Hæc exempla Ciceronis corruptissime hodie leguntur:sed partim ex locorum collatione: partim calculo emẽdantur:quæ ideo citanda duxi: vt probarem Medimnum senos modios Romano more capere.Si enim quingenta quadraginta millia senario partiaris:fient sexies nonaginta millia.His etiam exemplis auctoritatẽ habemus agri Leõtini qui fertilitate cõmendabilis erat:iugera singula singulis Medimnis id est senis modiis seri.& plerunqꝫ cum octauo : raro cum decimo fœnore satum frumentum redire.Primum igitur statuamus q̃ta sit iuge-

Medimnus.

ri mensura.Columel.lib.vi.duo(inquit)actus iugerum efficiunt longitudine pedũ ducentorum quadraginta:latitudine pedum centum viginti:quæ vtræq; summæ in sese ductæ quadratorũ pedũ faciunt millia viginti octo & octingẽtos. Iam auctore Columella & calculo confirmatore nouimus ducentos & quadraginta pedes (quæ lõgitudo est iugeri) centies & vicies multiplicatos (qui numer9 est latitudinis) octo & viginti millia quadratorum pedum & octingentos efficere.Hic numerus octingentas hexapedas efficit: qua mensura nostri mensores & fabri sic vtuntur: vt antiqui Romani decempeda. Est enim hexapus siue hexapeda mensura sex pedum. quæ quadrata sex & triginta pedes habet. Porro centum hexapedæ quadratæ tria millia & sexcentos pedes efficiunt.Quadringentæ hac ratione quatuordecim millia & quadringentos explent: quæ mensura est semiiugeri Romani ex Columella. Ita iugerum octingẽtas hexapodas nostras habebat.Quare quod apud Varronem & ipsum Columellam legitur: actum quadratum vndiq; finiri pedibus centum viginti:eumq; duplicatum iugerum facere:id de iugero quadrato intelligẽdum est:non absolute de iugero:quod parum apud vtrunq; declaratũ est.sed cum vterq; dicat scrupulũ denum esse pedum quadratorum:& in iugero esse scrupula ducenta & octoginta octo:planũ fit calculo de iugero quadrato non intelligi cũ dicit iugerũ pedũ esse viginti octo milliũ & octingẽtorum.si enĩ in singula scrupula centenos pedes numeres: quot ex denis pedibus quadratis exurgunt:patet vel in digitos deducẽti ducẽties octuagies octies centenos pedes fieri:id est viginti octo millia octingentos.at iugerum quadratum altero tanto maius est.In agro Parisino non vna est mensura: propterea iustissimam eligam:& quę latius in eodem agro patet.perticam nostram vicenũ quinum pedũ esse aiunt longitudinis.hæc quadrata sexcenos vicenos quinos pedes continet:qui numerus centies multiplicatus sexaginta duo millia & quingentos pedes quadratos efficit:tot enĩ tãtisq; ptícis iugerum nostrum quod arpẽnum appellamus:constare dicitur. huiusmodi iugero licet aliqui vtãtur: alii tamẽ affirmãt grandissimã illã esse mẽsurã:sed iustã agri nostri perticã vicenum binum pedum esse longitudinis:quæ quadrata quadringenos octuagenos quaternos pedes habet.Et hęc iã apud plęrosq; plena existimat̃. Qua ratione cẽtenariũ iugerũ quadraginta octo millia quadringẽtos pedes habet quadratos.Est & minima mẽsura q̃ perticis duodeuicenariis vtit̃. q̃ pedes trecenos vicenos quaternos habent: & centenæ in iugero:pedes quadratos conficiũt numero triginta duo millia quadringẽtos. Sunt etiã qui perticis quidẽ plenis:sed iugero sexagenario vtantur.Quo fit vt illis iugerũ triginta septem millia quingentos pedes habeat.nos aũt mediã mẽsurã obseruabim9 quã dicũt germanã nostrã esse:q̃ duos & viginti pedes ptícę statuit:& quadraginta octo millia quadringentos pedes habet.hæc ad iugerũ Romanũ cõposita eãdẽ habet proportionẽ quã quadringẽti octoginta quatuor ad ducẽtos octoginta octo:quę vt maior est multo sesqpla:sic paulo minor est dupla.eiusmodi arpẽnum pingui solo alternis propemodum messibus Medimnũ duodecimũ reddit.huiusmodi fere est fertilitas in eo tractu q peculiari nomine Frãcia appellat̃:ex eo(vt arbitror) q; sit sumen (vt dicitur) Franciæ: in quo agro

Iugerum. Hexapeda. Iugerum. Iugerũ Parisinum. Frãcian9 ager. Frãcię sumẽ

triticum mutilis ſpicis naſcit̃:nõ vt fere in Italia ariſtatis. In eo nos prædium
Marlianũ habem9.neq; nunc de ſumma vbertate aut ſoli aut tẽporis loqmur
ſed de ea q̃ plerũq; viſit̃.Notũ eſt in eo agro arpẽna duodeuicena ĩ annos ſin-
gulos ſingulis modiis nr̃is oblocari tritici lectiſſimi.q̃q̃ ea fere locationũ for-
mula eſt:vt colonus eo recte p̃bendo tritico defungi poſſit q̃d ſummæ bonita
ti vno ſolido cedat:& interdũ eo quod ſemiſſe tm̃ ſolidi.modiũ aũt noſtrũ(vt
iam dixi)duodenos ſextarios continet:& ſextarius binos Medimnos.hac ra-
tiõe ſingula iugera quotãnis dodrãtẽ id eſt ſeſqmedimnũ pẽſitare inueniunt̃.
Cũ tamẽ in eo tractu nullũ agrũ reſtibilẽ eſſe ſciã.Sic.n.fert agricolatio:vt tri
ticarius ager a meſſi triticea altero anno ſemeſtre aliq̃d gen9 frugis capiat:vt
ordeũ vel auenã vel qd aliud leuioris fœt9:tertio aũt ãno nouali agitato ceſſet:
Aruum. Veruactum. quod & aruum & veruactũ appellat̃ ab ãtiquis.Itaq; planũ fit agrũ noſtrum
bonitate ſiculo nõ cedere:quẽ Cicero cũ octauo & decimo acceptũ reddere ſe
mẽ dixit.q̃q̃ id poſtea viderimus:nũc id tm̃ argumẽta noſtra adiuuat quibus
aſſerere cõtendimus Medimni Romani & minæ noſtrę paritatẽ.Noſtri aiũt
agricolæ arpẽnum prædictũ ſeſquimedimnũ fere poſcere vt bene ſerat̃ aruũ.
Columel.de ſatione loquẽs lib.xii.pinguis agri iugerum ſi ſolut9 & ſiccus ſit:
quaternos tantum modios tritici poſcere tradidit:ſi cretoſus aut vliginoſus:
quinos.Hoc cum a noſtratibus anxie inquirerem:vix conſtare opiniones de-
præhendi.id quod ex varietate ſoli & menſurarũ contingit.quantũ tamẽ col-
ligere potui:plena.i.mediocris pinguis agri menſura ſolo denſo dodrantẽ mi
nime poſcit:interdum etiam dextãtẽ:id eſt decẽ modios Romanos . ſoluto &
minime vliginoſo ſolo nũc ſeptenos nũc octonos.minimus mod9 agri reliqs
etiam cõpetentibus:ſenos modios id eſt Medimnũ poſcit.His cõuenit dictũ
Columel.li.ii.Iugerum(inquit)agri pinguis plærũq; modios tritici quatuor:
mediocris quinq; poſtulat.adorei modios nouem: ſi eſt lætũ ſolũ . ſi mediocre
decem deſiderat:nã q̃uis de menſura minus auctoribus conuenit: hãc tamen
videri commodiſſimã docuit noſter vſus.& paulo inferius.Nobis ne iſtam q
dem quã prędiximus mẽſuram ſemp̱ placet ſeruari.q̱ eam variat aut loci aut
temporis aut cœli conditio.proinde quã proportionẽ iugerũ Romanũ:id eſt
duodetriginta millia & octingenti pedes:ad Pariſinũ arpennũ habẽt:id eſt ad
duodequinquaginta & quadringentos:eandem fere habent quaterni quiniq;
modii ad ſeptenos & nouenos.Leontinũ iugerũ nõ admodũ diſparile noſtro
minimo fuiſſe oportet:q̃d tãtũdẽ frumẽti poſceret:id eſt medimnũ in ſingula
iugera:ſi tamen Cicero veritati inſeruiuit potius q̃ exaggerationi criminis.
Arpennum. Arpenni autem vocabulo nõ licẽter vti videor cũ id apud Columellã legatur.
Ariſtoteles in ſecundo Politicon auctor eſt Solonẽ Athenienſem quatuor cẽ-
Cẽſus Athenienſium. ſus Athenis inſtituiſſe.Quorum primus fuit eorũ qui Pẽtacoſiomedimni di
cti ſunt:id eſt quingentis medimnis cenſi.Secũdus eorũ fuit qui Zeugitæ di
cebantur:ab equis iugalibus. Tertius Hippas ab equis.Quart9 Theticus di-
citur.Qui eorũ erat qui Thetes id eſt opifices erant:hoc eſt operas ſuas locan
tes.Primũ ſecũdũ & tertium ad magiſtratus & honores admitti voluit: eoſq;
diuitũ nobiliũq; appellatione cenſeri. τὰσ δὲ ἀρχὰσ ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπό-
ρων κατέστησε πάσασ, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν καὶ τρίτου τέλουσ τῆσ κα

λουμένης ἱππάδος. Plutarchus:in Solone:cum magiſtratus(inquit) oẽs locũ pletibus relinquere vellet: reliquam autem reipublicę gubernandæ partẽ promiſcuã facere:ad quã antea plebs aſpirare non poterat:ad cenſus ciuiũ ſe contulit.& qui in ſiccis atq; humidis cenſi erant:in primo ordine locauit: & pentacoſiomedimnos vocitauit.In ſecundo autẽ eos qui equos alere poſſent: aut trecentis cẽſi forẽt:& hos hippada ſoluentes ab equis nuncupauit. Zeugitæ vero tertii cẽſus hoies vocati ſunt:qui ducẽtorũ medimnũ cẽſũ explerẽt.Quo hæc melius intelligantur:Pollux li.viii.de hoc loquens ita iquit. τιμήματα δὲ ἦν τέτταρα: πεντακοσιομεδίμνων. ἱππέων. ζευγιτῶν. θητικῶν. οἱ μὲν ἐκ τοῦ πεντακοσιομεδίμνου μέτρου ὑγρὰ καὶ ξηρὰ ποιεῖν κληθέντες. ἀνήλισκον δὲ εἰς τὸ δημόσιον τάλαντον. οἱ δὲ τὴν ἱππάδα τελοῦντες: ἐκ μὲν τοῦ δύνασθαι τρέφειν ἵππους: κεκλῆσθαι δοκοῦσιν. ἐποίουν δὲ μέτρα τριακόσια. ἀνήλισκον δὲ ἡμιτάλαντον. οἱ δὲ τὸ ζευγίσιον τελοῦντες ἀπὸ διακοσίων μέτρων κατελέγοντο. ἀνήλισκον δὲ μνᾶς δέκα. οἱ δὲ τὸ θητικὸν: οὐδεμίαν ἀρχὴν ἦρχον. οὐδὲ ἀνήλισκον οὐδέν. Quorum verborũ huiuſmodi eſt ſententia. Quatuor cenſus Athenis fuiſſe:pentacoſiomedimnos:hippeis:zeugitas:theticos. Pentacoſiomedimnos aũt.i.quingenimedimnos ideo appellatos:ꝙ quingenũ medimnum numerum vel mẽſuram ſiccis & humidis facere poſſent.hoſq; in publicum ſumptus facere talentũ.Hippeis aũt id eſt equites ex eo dictos videri ꝙ equos alere poſſent.eoſq; menſuras trecẽtas facere:& publice ſemitalẽtum impendere.At vero qui iugationem penderent:a ducẽtis menſuris conſcribi ſolitos eſſe:& publice decẽ minas conſumere.Poſtremæ notæ eos eſſe qui theticum pẽderẽt id eſt opificiariũ vel mercenariũ. eoſq; nec magiſtratũ gerere: nec publice quicq̃ ſumptus facere.licebatq; ex vno ordine ad alium trãſire vt idem Pollux auctor eſt.Ex hoc autem inſtituto prodierunt(vt arbitror) munera perſonalia:quorum mẽtio fit in legẽ vlti. de muneribus & honoribus in pandectis.Seruius etiam Tullius hoc exemplo claſſes quinq; ciuiũ Romanorum deſcripſiſſe videtur.Prima claſſis in octoginta cẽturias diſtributa: ex iis qui cẽtũ milliũ æris aut maiorem cẽſũ haberẽt:quæ ſumma a nobis mille aureis noſtris æſtimata eſt.octoginta autem centurię in quadragenas ſeniorum ac iuniorũ diuiſę.Ita vt ſeniores ad vrbis cuſtodiã ꝑſto eſſent: iuniores vt foris bella gererẽt.quib9 arma imꝑata:galea:clypeus:ocreę:lorica:tela in hoſtẽ: haſtaq; & gladius.Secũda claſſis intra cẽtũ vſq; ad quinq; & ſeptuaginta milliũ cenſũ inſtituta.Tertiæ claſſis quinquaginta millia cẽſus fuit.Quartæ quinq; & viginti millia.Quinta & vltima vndecim millib9 cẽſebat᷑:id eſt cẽtũ ac decem aureis noſtris.Reliqua autẽ multitudo cuius eſſet inferior cẽſus: immunis militia facta.Equitũ etiam ex primorib9 ciuitatis duodecim centurias ſcripſit:qbus ad equos emendos dena millia æris ex publico data:& qbus equos alerent viduæ attributæ:quæ bina millia æris i annos ſingulos pẽderẽt. dena millia æris ego centenos aureos intelligo ad binos equos emẽdos: & vicenos ad alẽdos id eſt bina millia.Hæc oĩa(inquit Liuius) in dites a pauperibus inclinata onera.Ex his intelligimus in infantia vrbis Romæ primarias opes fuiſſe mille aureos.Propterea Plin.libro.xxxiii.non erat(inquit)apud antiquos numerus vltra cẽtum millia.Itaq; hic & hodie multiplicatur: vt decies cẽtena millia aut ſepius dicãtur.Fœnus hoc fecit nũmuſq; percuſſus.Quẽ locũ ex ve

Cẽſus Rõani & claſſes.

Plinii locus.

iusto sic lego. itaq; est hodie. multiplicantur hæc: vt decies centena millia aut
sæpius dicantur. hoc sensu. vt olim non erat numerus vltra cētū millia: sic nec
hodie: quia cum ad cētū millia ꝑuentū est: ꝑ multiplicationem fit progressus:
dicendo decies centena millia: aut vicies: aut centies: q̄ summæ antiquis igno-
tę fœnore excreuerunt. Idem. Seruius rex primus signauit æs. antea rudi vsos
Romæ Rhemeus tradit. Signatum est nota pecudum vnde & pecunia appel
lata. Maximus census centum millia assiū illo rege fuit: & ideo hæc prima clas
sis. Vt igitur Romæ prima classis centenariorum fuit: sic Athenis quingena
riorum qui quotannis pendere possent Medimna vini & olei & frumenti q̄n
gena: sic enim ex Polluce intelligendum puto. Quingenta autem medimna in
attica quę plurimo importato frumento vtebatur: ducētis quinquaginta au
reis æstimare possumus. & quingenta vini medimna id est mille amphoras to
tidem pene francicis: pro quibus sexcentos aureos ponemus: quibus si adda-
mus totidem olei amphoras nescio quid ęstimare debeam. Apud Demosthe-
nem πρὸσ φορμίωνα Chrysipp9 quidam negociator ita ad iudices loquitur. ὅτε
δὲ ὁ σῖτοσ ἐπετιμήθη πρότερον. καὶ ἐγένετο ἑκκαίδεκα δραχμῶν: εἰσαγαγόντεσ πλεί-
ουσ ἢ μυρίουσ μεδίμνουσ πυρῶν: διεμετρήσαμεν ὑμῖν τῆσ καθεστηκύασ τιμῆσ: πέντε
δραχμῶν τὸν μέδιμνον. Cum autem frumenti auctum esset precium: & ad sede
cim drachmas excreuisset: importato frumēto vltra decem millia Medimnū:
iusto & legitimo precio vobis admensi sumus quinis drachmis in Medim-
num. Hac Demosthenica ratione sextarius Parisinus circiter aureo vno fu
isset. Igitur qui Athenis eum prouentum quingentum Medimnum habebāt
talentum impendere publice tenebantur hoc est sexcentos aureos. Verum in
telligimus illam æstimationem census non strictam fuisse: vt pentacosiomedi
mni dicerentur qui quotannis eam summam corradere possent: sed qui tan-
tum pendere possent talento esse taxatos. Parum tamen hoc explicatū est ab
auctoribus. Interpres Aristophanis Pentacosiomedimnos dictos dicit eos q
tot mēsuras arare possent. πεντακοσιομεδίμνουσ διὰ τὸ γεωργεῖν τοσαῦτα μέτρα
ὄντωσ ἐπωνόμαζον. Equites autem eos dictos qui trecentas mensuras ararēt:
nomen ex eo sortitos ꝙ equos alere possent si quando opus esset. Qui cū pri-
mū sexcēti fuissent: postea vrbe aucta mille & ducētiesse cœperūt. his licebat
comatos esse licet ditiores essēt q̄ngenarii. Oportebat ergo ciues eos diuites
esse qui tantum telluris ararent: aliunde etiam ditescentes: vt negociationib9
maritimis propter situm vrbis & fœnore traiectitio. Opificum autem or-
dini licebat & iudicare & concionem habere vt idem auctor inquit. δικάζειν
καὶ ἐκκλησιάζειν. Hactenus illi remp. attingere poterant. Copiosos autem Athe
nienses fuisse ex Thucydide nouimus: qui libro secundo Periclem eorum du-
cem ita inducit de opibus eorum differentem: vt dicat confidere eos debere:
nec incursu hostium perterrefieri. Bello enim gerendo consilio & vi pecuniæ
plurima obtineri: Atheniensibus autem sexcentorum talentorum obuētionē
annuā esse: quę quotannis fere tributi nomine a sociis eorum pensitarentur:
præter alios prouentus. esse præterea signati argenti in arce sex talentorum
millia: fuisse autem aliquando plurimum nouē millia septingenta. Ex quib9 in
arcem & publicas alias extructiones erogatū fuisse qđ nunc illi summę desit.

Atheniēses diuites.

τὰ δὲ πολλὰ τοῦ πολέμου γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖσθαι. θαρσεῖν τε ἐκέλευε προσιόντων μὲν ἑξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῶν ξυμμάχων τῇ πόλει: ἄνευ τῆς ἄλλης προσόδου, ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου ἑξακισχιλίων ταλάντων. τὰ γὰρ πλεῖστα τριακοσίων ἀποδέοντα μύρια ἐγένετο. Sex millia talentũ tricies sexcies cẽtena millia aureorũ nr̃orũ æstimare solem9. Sudas auctor est reddit9 publicos Athenis Prytanea appellari. & eo nomine metallorũ vectigalia & fori.i.rerum venditarum: & portoriorũ intelligi & quicquid a sociis vel subditis pensitaretur: & quicquid ex manubiis vel rebus publicatis redigeretur. Quorum (inquit) nominum cumulus bina millia talentum propemodum conficit. Athenæus autem libro.xii.scribit Duridem in historiis prodidisse Demetrium Phalereũ cuius multa est mẽtio apud Ciceronem: Quintilianũ: Pliniũ: & alios: cũ Athenis reip.administrãdæ præesset mille ac ducẽta talẽta in potestate habuisse quotãnis. Ex quib9 cũ minimã partẽ in stipendia militum & reliquas reip.partes tuẽdas cõsumeret: reliqua per ingenitã morũ incõtinẽtiã luxuriose dilapidabat. Epulis quotidianis lautis & opiparis q̃plurimos cõuiuas accipiens: & ea parte magnificentiæ Macedonicas cœnas superãs. Alioq̃n nitore & lautitia vitæ Cyprios & Phœnicas ꝓuocãs: cũ cœnationũ pauimẽta singulari artificio vermiculata: etiam vnguentis perfunderẽtur. Δημήτριος δὲ ὁ φαληρεὺς χιλίων καὶ διακοσίων ταλάντων κατ' ἐνιαυτὸν κύριος γενόμενος. καὶ ἀπὸ τούτων βραχέα δαπανῶν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τὴν τῆς πόλεως διοίκησιν. τὰ λοιπὰ πάντα διὰ τὴν ἔμφυτον ἀκρασίαν ἠφάνιζε. Hæc verba satis significãt publicos redditus Athenarũ mille & ducẽtorũ talentum fuisse. Diximus alibi Athenis Isocratem rhetorem viginti talentis orationem vnam vendidisse. Plutarchus autem auctor est Demosthenem in eadẽ vrbe totidem talentis vnius diei reticentiam vendidisse Harpalo: qui Alexandrum Magnum fugiens Athenas se contulerat. licet historia ab Aulo Gellio in decimo aliter referatur. Hoc tamen pene conuenit ꝙ Demosthenes nocte aureo calice accepto cum viginti talentis argenti: in concionem postridie veniens collo lana & fasciis obligato: cum censere iuberetur & pro concione dicere quid de Harpali postulatis statuendum esset: nutu ostendit se irraucuisse nec proloqui posse. Quo tempore ii qui munere Harpali corruptum esse sciebant: ridentes dicere cœperunt concionatorem hominem & popularem noctu argyranche corruptum: id est angina argentaria. καὶ γενομένης τάχιστα τῆς νυκτὸς ὁ ἅρπαλος ἔπεμψεν αὐτῷ τὴν κύλικα μετὰ τῶν εἴκοσι ταλάντων. Et paulo post. καὶ μεθημέραν εὖ καὶ καλῶς ἐρίοις καὶ ταινίαις κατὰ τοῦ τραχήλου κατελιξάμενος: εἰς τὴν ἐκκλησίαν προῆλθε. καὶ κελευόντων ἀνίστασθαι καὶ λέγειν: διένευεν ὡς ἀποκεκομμένης αὐτῷ τῆς φωνῆς. οἱ δὲ εὐφυεῖς χλευάζοντες: οὐχ ὑπὸ συνάγχης ἔφραζον: ἀλλ' ὑπὸ ἀργυράγχης εἰλῆφθαι νύκτωρ τὸν δημαγωγόν. id est. Interdiu autem Demosthenes pulchre & concinne lana & fasciis obuoluto collo in concionem prodiens: cum quidam eorum qui aderãt scandere in pulpitum & dicere eum iuberẽt: nutu significauit quasi obtusa vox sibi esset. Quo facto homines quidam ingeniosi cauillantes: non angina noctu oratorem: sed argentangina correptum esse dixerunt. Idẽ Thucydides lib.iii.auctor est Athenienses Mithylenẽ obsidentes cũ iã magna ex

Prytanea.

Demetrii profusio.

Athenienses redditus.

Demosthenes magno silentium vendidit.

q iii

parte pecunias supradictas cõsumpsissent i eo bello qđ cum Lacedęmoniis eorũq; sociis susceperant: & pecuniis egerent ad obsidionem pagẽdã: tũ primũ tributũ in ciuitate instituisse & ducẽta talẽta ad bellũ cõtulisse: emissis etiã nauibus .xii. ad pecunias a sociis cogendas. προσδεόμενοι δὲ οἱ ἀθηναῖοι χρημάτων εἰς τὴν πολιορκίαν· καὶ αὐτοὶ ἐσενεγκόντες τότε πρῶτον ἐσφορὰν διακόσια τάλαντα ἐξέπεμψαν· καὶ ἐπὶ τοὺς ξυμμάχους ἀργυρολόγους ναῦς δώδεκα. Quod vero diximꝰ de quingenariis Atheniensibꝰ q impendere talentum publice tenebantur: ita intelligo nõ vt quotãnis tributi noĩe impẽderẽt. tributũ. n. Atheniẽses nõ pẽdebãt: vt supra dictũ est ex Thucydide: sed vt cũ opus eẽt: id qđ ex orõne Demosthenis intelligi põt q̃ περὶ συμμοριῶν ĩscribit: id est de Symmoriis, quasi dicas de decuriis munera obeuntiũ: id quod intelligi nõ põt nisi summã & veluti argumẽtum orationis eius colligamꝰ. Est aũt eiusmodi. Cum Rex Persarum expeditionem in græcos & præcipue in Athenienses facturus diceretur: populus Atheniensis tumultuari cœpit: quasiq; ducẽ quærere qui Atheniensiũ exercitu instructus obuiam vltro Persis in Lydiam procederet. Quod cum Demosthenes temerarium esse videret: nec tamen aperte damnare & dissuadere auderet: censere cœpit prius de apparatu belli cogitandũ & quonãmodo suppetere copiæ bellicæ propulsando tanto bello possent. Itaq; ex ditioribꝰ vrbis centum decurias duodenum hominum describendas censuit quas Symmorias appellat. hic ordo trierarchæ appellãtur: id est triremiũ pręfecti quasi nauarchi. q̃q̃ Symmorias tantum viginti facit: sexagenum hominum. quas rursus in quinas partes duodenum hominũ distribuit. Sic enim inquit. ἐκ τοίνυν τούτων οἶμαι δεῖν ποιῆσαι συμμορίας εἴκοσιν ὥσπερ νῦν εἰσίν· ἑξήκοντα σώματα ἐχούσας ἑκάστην. τούτων δὲ τῶν συμμοριῶν ἑκάστην· διελεῖν κελεύω πέντε μέρη κατὰ δώδεκα ἄνδρας· ἀντανα πληροῦντας ἀεὶ πρὸς τὸν εὐπορώτατον τοὺς ἀπορωτάτους. Ex his mille & ducentis existimo classes viginti faciendas eo modo quo nũc factæ sunt: sexagena corpora vnamquanq; habentem. Earumq; singulas diuidendas in quinas decurias censeo duodenum hominum. Ita vt ditissimo cuiq; egentissimi in decuriis ordinandis coniungantur. Ita autem constitutis classibus id est Symmoriis: & diuisis decuriis tercentenas naues triremes faciendas esse censet: & rursus eas in viginti partes tribuit singulas denumquinum nauium. Ita vt ex primo secundo & tertio centenario cuilibet classi quinæ distribuantur: & sic vnaquæq; classis singulis decuriis ternas rursus tribuat. hac constitutione classium triremium trierarcharumq; facta: Quoniam vero (inquit) census eorum sex milliũ est talentorum: oportet & facultates quoq; certo ordine ac formula constitui: & in singulas decurias sexagena talenta tribui: vt singulæ classes quinquies sexagena talenta sortiantur. id quod his verbis ab eo dicitur. εἶτα πέντε ἑξηκονταταλαντείας εἰς ἑκάστην τῶν μεγάλων τῶν εἴκοσι συμμοριῶν ἐπικληρῶσαι. τὴν δὲ συμμορίαν ἑκάστω τῶν μερῶν μίαν ἑξηκονταταλαντείαν ἀποδοῦναι. Hoc autem ideo statuit: vt si leuius bellum instet: centum nauibus tantũ res geratur: & sexagenis in singulas decurias talentis impensa suppeditetur: & duodeni trierarchi sint. sin grauiore bello ducentis nauibus opus sit: tricena in singulas decurias talenta impensam conferant: & sena sint corpora trierarchię munus obeuntia. q; si grauissimo bello premãtur: singulæ decuriæ

Oro demosthenis de muneribꝰ trierarchię.

Symmoriæ.

ad vicena talenta & quaterna corpora contrahantur. ὅπως ἐὰν μὲν ὑμῖν ἑκατὸν δέῃ τριήρεων: τὴν μὲν δαπάνην ἑξήκοντα τάλαντα συντελῇ: τριήραρχοι δ᾽ ὦσι δώδεκα. ἐὰν δὲ δέῃ διακοσίων: τριάκοντα μὲν ᾖ τάλαντα τὰ τὴν δαπάνην συντελοῦντα. ἓξ δὲ σώματα τριηραρχοῦντα. Hoc facto armamenta nauium æstimãda primũ cẽset: quę qualiaq́ʒ nauib9 cõmoda aut necessaria sint: eadẽ rõne i classes ac decurias tribuẽda. oĩaq́ʒ sortito expediri: vt cũ rei gerẽdę tp̃s venerit: quã quisq́ʒ nauẽ sortitus sit: eã ĩstructã ĩ tẽpore recte p̃stet. Verũ Demosthenes vniuersã hui9 cõstitutiõis (quã ipse syntaxin vocat) rationẽ: ĩ tres sũmarias p̃tes diuidit. In trierarchos.n. & eoꝶ facultates: & ĩ triremes primã partẽ statuit. Secũdã in facultates oĩm diuitũ & pauperũ ciuitatẽ habitãtiũ a qb9 sumpt9 suppeditari oportet. tertiã partẽ delegat classiario militi: & loco.i. armamẽtario & naualí. pria pars explicata est. tertiã hoc mõ p̃sequit̃. decẽ trib9 erãt Athenis: vnicuiq́ʒ igit̃ tribui tricenas naues assignat: decies eñ tricenę fiũt ĩ sũma trecentę. has rursus tricenas trifariã diuidit.i.ĩ terdenas. trib9 ei apd̃ Atheniẽses ĩ treis p̃tes diuidunt̃ q̃ trittyes ab ipsis appellant̃ quasi tertiæ tribuũ p̃tes. nos qa verbũ latinũ non habem9: triẽtes nũc dicem9. Vnicuiq́ʒ igit̃ triẽti denas naues ĩplẽdas tribuit: cũ belli gerẽdi tp̃s fuerit. tũ vnicuiq́ʒ tribui tricenas statiões nauiũ construẽdas assignat ĩ pyręeo portu Atheniẽsi: vt singulę stationes singulas triremes capiãt. & distributionẽ parẽ ĩ triẽtes vt supra facit: sortitoq́ʒ etiã oĩa vult transigi: vt decẽ trib9 decẽ loca sortiantur tricenis stationib9 faciẽdis: & trierarchi sortito in loca & stationes distribuãtur. Hęc munera Tele & Liturgiæ & Isphoræ a græcis appellant̃ur. Quæ verba nullo discrimine ab oratore vsurpantur in oratione quæ πρὸς λεπτίνην quasi apud Leptinẽ nõ cõtra Leptinẽ inscribitur. Ab his minoribus præstationibus immunes erant trierarchi classici ciues: hoc est primę classis munifices. Sic enim inquit ille in proxime dicta oratiõe. οἱ μὲν τοίνυν πλουσιώτατοι τριηραρχοῦντες ἀεὶ: τῶν χορηκῶν ἀτελεῖς ὑπάρχουσι. οἱ δὲ ἐλάττω τῶν ἱκανῶν κεκτημένοι: τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν ἔχοντες: ἔξω τοῦ τέλους εἰσὶ τούτον. Atqui ditissimi cum semper ĩ munere trierarchiæ occupati sint a theatralibus præstationibus immunes sunt. Quorum autem facultates infra cẽsus sunt: ii quum necessariã immunitatem habeãt: ne hoc quidẽ munus obibunt. Munera autem publica vno nomine liturgiæ dicũtur. Quorum genera sunt Choregia id est præstatio suppeditando choro inuenta liberalium ludorum tẽpore & Panathenæorũ. Hestiasis id est conuiuatio seu epulum tributim exhiberi solitum. Gymnasiarchia oleum palæstrę suppeditabat priuato sumptu. Isphora dicebatur collatio ad stipendia militum. Restat pars secunda apparatus id est collatio vniuersæ ciuitatis ad stipendia militũ. Hãc partem Demosthenes perstrinxit oratorie. Videbat enim gratiosam esse orationem ad populum nõ posse quæ populi facultates exhauriret. Cũ ergo videret immani collatione opus esse: maioreq́ʒ facultatũ parte q̃ vt tũc populus nõdum aduentu hostis perterritus: ferre posset si a se taxaretur: nec minorem dicere vellet id est eam quæ populo tolerabilis esse tunc potuisset: tãdẽ seipsum oratorie interrogãs & vicissim respõdẽs ita inquit. τίς οὖν ἐσθ᾽ οὗτος ὁ πόρος; ὃ νῦν μὲν οὐκ ὢν, ὑπάρξων δὲ τότε. αἰνίγματι γὰρ ὅμοιον τοῦτό γε ἐγὼ φράσω. ὁρᾶτε τὴν πόλιν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι πᾶσαν ταυτηνί; ἐν ταύτῃ χρήματα ἐστὶν ὀλίγου δέω πρὸς ἁπά

Tele.

Liturgiæ

Choregia.

Hestiasis.

Isphora.

σας τὰς ἄλλας εἰπεῖν πόλεις. ταῦτα δ' οἱ κεκτημένοι τοιοῦτον ἔχουσι τὸν νοῦν· ὥστ' εἰ πάντες οἱ λέγοντες φοβοῖεν ὡς ἥξει βασιλεύς, ὡς πάρεστιν· ὡς οὐχ οἷόν τε ταῦτ' ἄλλως ἔχειν· καὶ μετὰ τῶν λεγόντων ἴσοι τὸ πλῆθος τούτοις χρησμῳδοῖεν· οὐ μόνον οὐκ ἂν εἰσενέγκαιεν· ἀλλ' οὐδ' ἂν δείξαιεν· οὐδ' ἂν ὁμολογήσαιεν κεκτῆσθαι. εἰ μέντοι τὰ νῦν διὰ τῶν λόγων φοβερὰ ἔργῳ πραττόμενα αἴσθοιντο· οὐδεὶς οὕτως ἠλίθιος ἐστὶν ὅστις οὐχ ἱκανὸν δοίη καὶ πρῶτος εἰσενέγκαι. Quodnã igitur est hoc vectigal? id quod nũc quidem non est:tunc autẽ futurũ est? Equidẽ simile quid ænigmati dicere hic non dubitem. Ecquid hac ciuitatẽ omnẽ o viri Athenienses cernitis? In hac ego ipsa parum abest quin dicam tantum pecuniarum esse quãtum in aliis omnibus ciuitatibus. atqui qui eas possident:huiusmodi mẽtem habent:vt si oratores omnes terrere eos volentes:regem venturum dicant:atq; etiam iam aduẽtantem: quodq; hæc aliter habere se nequeant:ad hæc si cum ipsis orationem habentibus futurum ita prædicant totidẽ fatidici:ne sic quidẽ pecunias ostensuros esse putem:aut professuros eas:nedũ ad collationem daturos. Qz si ea quæ nũc verbotenus terrifica iactantur:reapse geri senserint:nullus vtiq; vsq; adeo stultus est:quin & prolixe dare & in primis conferre velit. Ecquem enim esse credimus qui bona sua cũcta perdere tandẽ malit:q̃ fortunarum suarum partẽ pro capite ac reliquis suis fortunis ĩ mediũ afferre? Deinde sensim progrediẽs:quasiq; obrepens tenaci auaritię:neq;.n.nũc (inquit) inquirẽdũ modũ collationis puto:q melius in re p̃senti statuetur. Quippe si inire nũc rationẽ eius velimus & ex p̃senti sensu animorũ taxare:in risum res abibit. Sed ineamus sane. Sit aliqs qui dicat cẽtesimã se collaturũ: nẽpe sexaginta talẽta is dixerit. age quinquagesimam quispiam dicet? hic duplũ prædictę summę dixerit. & quid hoc est ad mille & ducentos camelos qui vehere pecunias regi ab istis dictitantur? Sed videamus porro. Vultis igitur vt duodecimã conferamus:quingenta scilicet talenta? at neq; id ferre possitis:neq; si statim deponatis:idonea sit pecunia quæ tanto bello satis esse possit. φέρε γάρ· τὴν ἑκατοστήν τις εἰσφέρειν ἐρεῖ νῦν. οὐκοῦν ἑξήκοντα τάλαντα ἐρεῖ. ἀλλὰ πεντηκοστήν τις ἐρεῖ τὸ διπλοῦν· οὐκοῦν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι. καὶ τί τοῦτ' ἐστὶ πρὸς διακοσίας καὶ χιλίας καμήλους ἃς βασιλέως τὰ χρήματ' ἄγειν φασὶν οὗτοι. ἀλλὰ θεῶ. βούλεσθε δωδεκάτην ἡμᾶς εἰσοίσειν· πεντηκόσια τάλαντα. ἀλλ' οὔτ' ἂν ἀνάσχοισθε· οὔτ' ἂν εἰ κατάθοιτε· ἄξια τοῦ πολέμου τὰ χρήματα. Hæc est fere summa eius orationis q̃tũ ad id quod quęrimus pertinet. Cuius sensus nõ facile cuilibet explicabilis: memorabilis tamẽ mihi visus est: propter collationis rationẽ singulari inuẽto expeditã. ex p̃dictis aũt apparet totius ciuitatis censum sex millibus talentum æstimatũ a Demosthene. Sexaginta.n.talẽta cẽtesima pars est sex milliũ:& quingẽta duodecima. Quare qđ supra diximus de talentis sex millibus in classes & centurias diuisis:nõ de cẽsu tantũ mille ac ducentorũ trierarchorũ intelligendũ:Demosthenes his verbis significat: de diuisione supradicta loquens. ἐπειδὰν δὲ ταῦτα οὕτως ἔχοντα ὑπάρχῃ· κελεύω ἐπειδὴ τίμημά ἐστι τὸ τῆς χώρας ἑξακισχιλίων ταλάντων· ἵν' ὑμῖν καὶ τὰ χρήματα ᾖ συντεταγμένα· διελεῖν τοῦτο· καὶ ποιῆσαι καθ' ἑξήκοντα τάλαντα ἑκατὸν μέρη. Cum vero hæc ita constituta fuerint:auctor ero vobis vt cẽsum regionis qui sex milliũ est talentũ:diuidẽtes:centũ partes faciatis sexagenum talentum: vt vobis quoq; pecuniæ certa formula cõstitutę sint. regionẽ agrũ atticũ signi-

ficans qui in censu Atheniensium erat.in enarrationib9 tamen Demosthenis
quæ incerto auctore circunferuntur ita legimus:τὴν δὲ οὐσίαν τὴν τῶν χιλίων καὶ
διακοσίων τριηραρχῶν τετιμῆσθαι φησὶ ταλάντων ἑξακισχιλίων. Bona autem mille &
ducentorum trierarchorum censa esse dicit talentis sex millibus.Hac ratione
singuli quinis talentis censi erant:id est tribus millib9 aureorum nostrorum:
quæ millies ac ducenties multiplicata tricies sexies centena millia aureorũ co-
ronatorum fiunt.Harpocration autem in lexico decem oratorũ:οὐχ ἅπαν φη-
σὶ τὸ πλῆθος διῄρητο εἰς τὰς συμμορίας ἀθήνησιν:ἀλλὰ μόνοι οἱ πλούσιοι καὶ εἰσφέρειν
τῇ πόλει δυνάμενοι.nõ ois (inqt) multitudo Athenis in Symmorias distribue
bat͛.sed diuites solũ:& q cõferre ciuitati pecunias poterãt.Quare Demosthe-
nes(inqt ille)cũ mille & ducẽtos dixit in oratiõe de Symmoriis habita:ditis-
simos significauit.Symmoritæ aũt dicebant͛ q eiusdẽ classis erãt: vt tribules
qui eiusdẽ tribus.Huiusmodi aũt diuisio populi facta fuit post tẽpora Solo-
nis:sublata illa formula triplicis census qngenariorũ equitũ & iugariorũ. Sui
das:Trierarchia(inqt)munus est sumptuosum. Oportebat.n.naues habere
paratas & omni parte ad bellum instructas: eorũ sumptu qui hoc mun9 gere
bant.Idem autem Demosthenes cum ante tempus actionũ Philippicarum vi
deret populum Atheniensem omni ordine solutum:theatris tantũ & specta-
culis intẽtum:pecunias publicas partiri:nec pacis nec belli tẽpora institutaq;
dignoscentem:orationem habuit:quæ περὶ συντάξεως dicitur:id est de ordina-
tione ac cõstitutiõe ciuitatis.Cuius orationis scopus is fuit:vt populus Athe
niensis in certos ordines redigeret͛:id est in milites qui hoplitæ id est armati
dicebantur:& in equites:& in alios qui extra hos ordines erant.Ex iis autem
quæ ab auctoribus tradita in manib9 versant͛:vix (vt arbitror) omnimoda
cognitio haberi potest prędictorum.quale est quod de pentacosiomedimnis
diximus:& de Trierarchis:& sex talẽtorum millibus.nisi illum censum ad an
nuum prouentũ referamus:vt diuites eos fuisse intelligamus qui quinũ talen
tum reddito censi:munera trierarchię obire cogebantur: quod cõuenire vide
tur cum eo quod de quingenariis & trecenariis dictum est. Cũ id accurate in
quirerẽ incidi in dictum eiusdẽ Demosthenis in prima cõtra Aphobũ oratio-
ne.in qua orator circũuentũ se esse a tribus tutoribus dicẽs:& bona sua frau-
de eorum suppressa & interuersa:quæ illi pauca a patre relicta esse dicebant:
ipse vero ad quatuordecim talenta fuisse contenderat:post narrationẽ statim
ita inqt.τὸ δὲ πλῆθος τῆς οὐσίας ὅτι τοῦτ᾽ ἦν τὸ καταλειφθὲν:μέγιστοι μὲν αὐτοὶ μάρ
τυρές μοι γεγόνασιν.εἰς γὰρ τὴν συμμορίαν ὑπὲρ ἐμοῦ συνετάξαντο κατὰ τὰς πέντε
καὶ εἴκοσι μνᾶς πεντακοσίας δραχμὰς εἰσφέρειν:ὅσον περ τιμόθεος ὁ κόνωνος καὶ οἱ τὰ
μέγιστα κεκτημένοι τιμητὰ εἰσέφερον.Q; vero tantæ essent facultates a patre meo
relictæ: maximi mihi testes iidẽ ipsi facti sunt. siquidẽ in classibus ordinãdis
ipsi pro me professi sunt:vt ĩ vicenas quinas minas quingenas ipsi drachmas
conferrent:quantum scilicet conferebat Timotheus Cononis & ii qui maxi-
mos tunc census possidebant.His verbis orator huiusmodi facere enthyme-
ma videtur.Cum nomine meo tutores ipsi mei ĩ classes diuitum relati sint: &
tantum conferre professi sint q̃tum qui plurimum:planum fit me quoq; diui-
tem ab eis æstimatum.deinde recitatis testimoniis:ita subdit. δῆλον μὲν τοίνυν

Symmoritæ.
Tribules.

Demosthenis facultates

καὶ ἐκ τούτων ἐστὶ τὸ πλῆθος τῆς οὐσίας. πεντεκαίδεκα ταλάντων γὰρ : τρία τάλαντα
τίμημα: ταύτην ἠξίουν εἰσφέρειν τὴν εἰσφοράν. Manifesta est igitur per ea quę audi-
stis relictarũ mihi fortunarũ copia. siquidẽ quindecim talentorũ censum tria
talenta: collationẽ pro me profitendã cẽsuerũt. Ex duobus his locis collatis in
telligendũ relinquitur quod Demosthenes de sex millibus talentum dixit : de
mille ac ducentis dixisse: & quod illi quinis talentis censi in capita dicũtur: ex-
æquatis tenuiorũ fortunis cũ copiosiorũ: ita intelligẽdũ: vt quinta tantũ par-
te bonorũ censi essent. vt Demosthenes facultates suas quindecim talentum
fuisse ex eo argumẽtatur: ꝙ tutorũ professione pupillari nomine facta: tribus
talentis cẽsus sit. Qua ratione & ditissimi cuiusq; substãtia cẽsebatur : ea lege
vt hactenus cõferre teneretur si ratio ita posceret belli administrãdi. Hoc est
eñ quod dixit in vicenas quinas minas: quingẽtas drachmas cõferre. hoc est
quintũ quẽq; denariũ vt more nostro loquar. viginti quinq;.n. drachmæ duo
millia & quingẽtas drachmas valent. sic fit vt sex millia talentum ad triginta
millia crescant. ne temerariũ sit quod Demosthenes dixit de pecuniarũ copia
quæ Athenis erãt. & intelligimus immunẽ plebẽ esse inopẽ. Hoc confirmari
& certius cõstitui ex oratione eius pro Ctesiphonte potest: in qua se rem trie-
Lex trierarchica.
rarchicã lege lata ꝑclare cõstituisse gloriatur. Cuius legis hęc verba sunt. τοὺς
τριηράρχους αἱρεῖσθαι ἐπὶ τὴν τριήρη ἀπὸ τῆς οὐσίας κατὰ τίμησιν: ἀπὸ ταλάντων δέ-
κα. ἐὰν δὲ πλειόνων ἡ οὐσία ἀποτετιμημένη ᾖ χρημάτων: κατὰ τὸν ἀναλογισμὸν ἕως
τριῶν πλοίων καὶ ὑπηρετικοῦ ἡ λιτουργία ἔστω. κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἀναλογίαν ἔστω καὶ οἷς
ἐλάττων οὐσία ἐστὶ τῶν δέκα ταλάντων: εἰς συντέλειαν συναγομένοις εἰς τὰ δέκα τάλαν
τα. Trierarchos eligi in singulas triremes pro modo census: qui scilicet denis
talentis cẽsi essent. Qz si pluris in cẽsu factitãdo æstimatę eorũ essent faculta
tes: pro portione quoq; collationis & muneris obeũdi necessitatem esse : vsq;
ad nauigia terna in singulos & eorũ remigium: eadẽ etiã ratione obseruanda
in iis quorũ census minor esset classico. i. denũ talentũ: ita vt plures in idẽ mu
nus contributi legitimũ & classicũ censum æquarent: & singulas triremes ex
pedirent. Ea autẽ lege promulgata factũ esse Demosthenes gloriatur : vt qui
prius senideni trierarchiæ munus obibãt: ii singuli binas trierarchias obirẽt:
quod mirũ est. καὶ δυοῖν ἐφάνη τριήραρχος ὁ τῆς μιᾶς ἕκτος καὶ δέκατος ὢν πρότε-
ρον συντελής. Et ea lege ita subleuatos inopes esse autumat vt diuites ad iustũ
collationis modum adacti sint. quod ipse τὸ γιγνόμενον appellat. idq; reipsa &
euentu patuisse, vtpote cũ imperatis triremibus nemo eorũ qui ad munera
redacti erãt: aut munus detrectarit oblato supplice libello magistratibus: aut
in vincula ductus sit : aut nauis vlla instrumento defecta in portu relicta sit.
Ante hanc trierarchiæ constitutionẽ sępe variata est ratio eius muneris : vt
auctor est interpres Demosthenis in orationẽ κατὰ μειδίου his verbis. πολλαὶ
περὶ τὰς τριηραρχίας ἐγίγνοντο μεταβολαὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἀναλώματος. καὶ
ὅτε μὲν σύνδυο ἦσαν: ὅτε δὲ σύντρεις. καὶ ὅτε δὲ καὶ δέκα τριήραρχοι. ὅτε δὲ χίλιοι. καὶ ὅτε
μὲν ἡ πόλις τὴν κατασκευὴν καὶ τοὺς ναύτας παρεῖχεν. καὶ μόνον διὰ τὴν ναῦν ἐτριηράρ-
χουν. ὅτε δὲ σύμπαντα οἴκοθεν οἱ τριήραρχοι παρεῖχον. Multæ autẽ circa trierarchias
mutationes extiterũt: propter magnitudinem sumptus eius muneris: & nũc
bini trierarchi: nunc terni in singulas naues fierent: interdũ senideni. fuit etiã

cum mille essent trierarchi.& rursus fuit tẽpus cũ ciuitas publice trierarchis
nautas & armamẽta prę bebat:& trierarchi nauẽ tãtũ prębebãt. Fuit etiam
alias cũ & nauem & armamenta & nautas trierarchi pberent. Demosthenes
vero nouissime binas etiã naues vni trierarcho attribuit.ὁ γοῦν δημοσθένης ὕστε-
ρον δυοῖν τριήρων ἕνα τριήραρχον ἐποίησε. Hoc idẽ ex ipso Demosthene cõfirmari
potest in ea oratione.κἀτὼ μὲν κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐτριηράρχουν ἐνθὺς ἐκ παί-
δων ἐξελθὼν:ὅτε σύνδυο ἦμεν οἱ τριήραρχοι.καὶ τὰ ἀναλώματα πάντα ἐκ τῶν ἰδίων οἴ-
κων:καὶ τὰς ναῦς ἐπληροῦμεν αὐτοί.i.Atq; ego qdẽ (inquit) illo tẽpore trierar-
chus esse cœpi statim atq; e pueris excessi:tũq; bini eramus trierarchi.omnẽ-
q; sumptũ ex priuatis familiis suppeditabamus:ita vt & nauiũ apparatũ sup-
plementũq; ipsi pberemus.Et paulo inferius.τηνικαῦτα δὲ τοῦ πράγματος ἥπται
ὅτε πρῶτον μὲν διακοσίους πεποιήκατε συντελεῖς ὑμεῖς. παρ᾽ ὧν εἰς πραττόμενοι τά-
λαντον:ταλάντου μισθοῦσι τὰς τριηραρχίας.Tum demũ aũt Midias trierarchiam
attigit cũ primũ mille ac ducentos collatores constituistis. a quibus isti talen
tum exigentes talento trierarchias obeũdas locant. εἶτα τὰ πληρώματα ἡ πό-
λις παρέχει. καὶ σκεύη δίδωσιν. Tum supplementa & armamenta resp.præbet.
Verba sunt oratoris eleuare contendentis munus trierarchiæ: quod Midias
& diuites nõnulli graue esse sibi iactabant tanq̃ vniuersi muneris redempto-
ribus prębitoribusq;:eo se nomine populo Atheniensi imputãtes. Ex quibus
verbis intelligimus illos mille ac ducentos talentum pensitare solitos:id quod
supra dictum est. Hic obiter vnũ locum apponam eiusdem auctoris quem a
nemine nostri temporis satis intellectum esse puto.In eius enim orationis epi
logo iudicum misericordiam captans ita inquit. καὶ νῦν κομίσασθαι τὰ ἐμαυτοῦ ζη-
τῶν:εἰς κίνδυνον καθέστηκα τὸν μέγιστον. ἐὰν γὰρ ἀποφύγῃ με οὗτος: ὃ μὴ γένοιτο: τὴν
ἐπωβελίαν ὀφλήσω μνᾶς ἑκατόν. Nũcq; cum res meas recuperare contẽderem
in maximũ discrimen adductus sum:vtpote qui centum minis continuo mul
ctandus sim : si (quod abominor) iste ab intentione mea absolutus euadat.
Quibus verbis hoc significat orator:orationem tutelę quæ infamiam tutori
ob dolũ.i. κακουργίαν damnato irrogabat vt apud Romanos sic apud Athe-
niẽses:non temere aduersus tutores intẽdi solitã.Maior enim factus.i.δοκιμα-
σθεὶς hac actione agens nisi reum perageret & secundum se iudicium obtine-
ret sexta parte census sui mulctabatur:quæ in reum absolutum cedebat.De-
mosthenes cẽtũ minas epobeliæ nomine sibi taxauit:si in eo iudicio aduersos
calculos ferret.Ex quo intelligimus sexcentis eum minis censum fuisse:hoc est
decem talentis.In ea autem oratione Aphobus tutor ei obiecit q decem talẽ
ta in censu haberet:cum ipse spoliatum se a tutoribus & ad inopiam redactũ
conquereretur.Opobelia verbum est satis frequens apud oratores: ex hoc di
ctum q in quãlibet drachmam calumniæ reus obolo mulctaretur cum seni
essent oboli in drachma.Sed Suidas intellexit sextam partem æstimationis li
tis.Harpocration sextam partem census intellexisse videtur. id quod Demo-
sthenis locus significare mihi primore sensu visus est.Sed cum tertiam oratio
nem ineundem legerem:intellexi Aphobum vnũ ex tutoribus decem talentis
damnatũ tutelę iudicio:quãti scilicet orator litem illam in intentione libellari
æstimarat.Sic.n.inqt.οἱ δικασταὶ δ᾽ ἀκούσαντες εἰς οὓς ἔφηκε ταῦτα καὶ τοῖς τούτου

Locus Demosthenis explicatus.

Opobelia.

φίλοις καὶ τῷ διαιτητῇ περὶ αὐτῶν ἔγραψαν· καὶ δέκα ταλάντων ἐτίμησαν. Iudices aūt ad quos ipse ab arbitris prouocarat: cū hęc audissent: eadē ipsi quoq; cū arbitro atq; eius amicis & compromissariis cēsuerūt: eiq; litem decē talentis æstimauerūt. Hæc verba Demosthenis circa finē eius orationis quæ πρὸς ἄφοβον ψευδομαρτυριῶν inscribitur: leguntur corruptissime in libris quidē impressis: sed ea nos sic emendanda affirmamus. Quoniā igitur litem talentis decem. i. minis sexcentis æstimarat: ἐν τῷ ἐγκλήματι τῷ αὐτοῦ. id est in libello suo intentorio: ideo centū se minis. i. mille aureis nostris periclitari cum infamiæ nota dixit: quæ sexta pars est æstimationis litis. Cæterum Plutarchus diuitē patrē Demosthenis fuisse dicit: & in copia bonorū septem annos natum filium Demosthenē reliquisse. ἀπολειφθεὶς δὲ ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἑπταέτης ἐν εὐπορίᾳ· μικρὸν γὰρ ἀπέλιπεν ἡ σύμπασα τίμησις αὐτοῦ τῆς οὐσίας πεντεκαίδεκα ταλάντων· ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων ἠδικήθη. Relictus autē a patre Demosthenes septēnis in abūdāti patrimonio (vt quod omnibus supputatis paulo minus quindecim talentis æstimaretur) a tutoribus per iniuriā fortunis euersus est: cū partē bonorū eius in rem suā verterent: partē per incuriā perderent: ita vt ne præceptoribus quidē eius mercedē docendi soluerent. Quindecim talenta nouem millia aureorū nostrorū valent. Ita quæ summa Romæ post spoliatū orbem a Romanis: æsopi patinā æquare nō potuisset: Athenis diuitiarū nomine cēsebatur. Idē Demosthenes circa finē orationis prędictę. καίτοι πῶς οὐ δεινὸν εἰ ἕτεροι μὲν οἱ ἐκ ταλαντιαίων καὶ διταλάντων καταλειφθέντες ἐκ τοῦ μισθωθῆναι διπλάσιοι καὶ τριπλάσιοι γεγόνασιν· ὥστε ἀξιοῦσθαι λῃτουργεῖν· ὁ δ' ἐμὸς τριηραρχεῖν εἰθισμένος καὶ μεγάλας εἰσφορὰς εἰσφέρειν· μηδὲ μικρὰς δυνήσεται διὰ τὰς τούτων ἀναισχυντίας. Atqui nō acerbū mihi esse nō potest: ꝙ cū reliquorū ciuiū domus talētares & ditalētares tutoribus oblocātibus duplo triploq; copiosiores factę sunt: ita vt dignę tādē videretur q̄ muneribus publicis obeūdis ascriberētur: mea aūt domus q̄ olim trierarchię muneri assueuerat & collationibus pēsitādis: nūc ne tātulā q̄dē collationē ferre poterit istorū impudētia. Oecū. i. domū oratores græci pro vniuersis facultatibus & cēsu accipere solēt: quē loquēdi morē lingua Frācorū refert. Verū ex his verbis intelligimus & trierarchiā & collationē iisdē capitibus incubuisse: ac ignominiosū fuisse munera ista dispēdiosa nō obire. Sūt & alia ad eādē rē ꝑtinētia q̄ ex hac & altera in eūdē tutorē oratiōe colligere potuissem: vt q̄dā esse bona q̄ in cēsum nō venirēt: q̄ atele. i. immunia a gręcis appellant: sed hęc sufficere visa sunt: & nō nihil etiā iis qui Demosthenē sunt lecturi ꝓfutura. Q̄d aūt de locatiōe domuū Demosthenes dixit: de domibus instructis intelligēdū est vt dixim⁹: vt de officinis cū seruis opificib⁹. Nūc a Medimno ad iferiora descēdam⁹: & id q̄d q̄rim⁹ certissimo quoq; vestigio legendo ꝓsequamur. Sextarius (vt inter oēs cōuenit) cotulas binas capit: q̄ latine heminę dicunt. Q̄z q̄ hac voce Italica etiā antiq greci vsi sunt: vt Atheneus lib. xvii. τὴν δὲ κοτύλην καλεῖσθαι καὶ ἡμίναν. Sextarius ide dictus ꝙ sexta ps sit cōgii. A sextario. n. vt a principio ordiri oportet: hui⁹. n. mēsurā si tenuerim⁹: oīa ꝓna deinceps erūt. Cato ca. lvii. Vinū familię: vbi vindemia facta erit: lorā bibat mēses tres: mēse q̄rto heminas singulas. In mēse cōgios ternos, mēse q̄nto: sexto: septīo: octauo: in dies sextarios singulos: In mēse cōgios

Locus Demosthenis emaculatus.

Οἶκος.

Sextarius. Cotulæ. Heminæ.

quinos. Nono: decimo: vndecimo in dies heminas ternas. In mense vnam amphorã. Cato mense quarto heminas singulas in dies singulos epotas cõgios ternos facere dicit.i.sextarios denos octonos: & sextarios singulis diebus epotos sequentibus mensibus quatuor: in mense quinos dicit esse congios: hoc est tricenos sextarios. & rursus aliis mẽsibus in dies heminas ternas: in menses singulas amphoras esse docet. id est quadragenos octonos sextarios: vel nonagenas senas heminas: qua ratione tamẽ quaternę vel senę heminę deesse videtur si tricenos dies in mensem statuamus. Sed aliter Cato rationẽ colligere tam cõmode nõ potuit nisi amphorã pro nonagenis heminis diceret: etiã si amphora eo amplius sex heminas capit: cum aliud verbũ mensurę nõ haberet. & alioquin habuisse videtur rationẽ intertrimenti liquoris.i. eius quãtitatis quę deperit & intercidit cũ vinũ vel lora heminatim bibitur. Simile est q̃d heminas singulis diebus potas: in mẽses congios ternos facere dicit. hac.n. ratione mensis sex & triginta dies habet: qui si exacte taxare voluisset: duos cõgios & semissem dixisset. Sed noluit tam anguste rationẽ pręscribere. satis tamen apparet ex eo loco in congio duodecim esse heminas quæ sex sextarios continẽt. sed & illud iã tenemus quod maxime ad rẽ pertinet: sextariũ sextam decimã partẽ esse modii: quę tertia pars est amphorę: quippe cũ in amphora Cato sex & nonaginta heminas ponat: & sextarius citra controuersiã binas heminas capiat: si amphora ter modiũ capit (vt p̃dictũ est ex carminibus supradictis) modius sextarios sedecim continebit.i. duas & triginta heminas: quæ tertia pars est amphoræ. Sed de modio citãda sunt exempla. Cato. Vbi sementẽ paraueris: glandẽ parari legiq́ conuenit: & in aquam coniici. Inde se modios singulis bubus dare oportet: si laborabunt. Columel. de bubus aratoriis loquens li.vii. Bub9 ꝑ tẽporib9 anni pabula dispensant̃. Ianuario mẽse fresi & aqua macerati erui quaternos sextarios mixtos paleis dare cõuenit. vel lupini macerati modios: vel cicerculæ maceratæ semodios. Idem si grano abstinemus & regionis copia permittat: cum fronde laurea & ilignea glans adiicitur: quæ nisi ad satietatem detur: scabiem parit. Potest etiam si prouentus vilitatem facit: semodius fabæ fresæ præberi nouembri mense ac decembri: per sementem quantũ appetit bos tantũ præbendũ est: plærunq́ tamen sufficiũt singulis modii glãdis: & paleę ad satietatẽ datę: vel lupini macerati modii: vel erui aqua conspersi sextarii septeni permixti paleis: vel cicerculę similiter maceratę sextarii duodeni: vel singuli modii vinaceoꝝ. His exemplis cõiicere possumus modium Romanũ nõ disparẽ fuisse ei mẽsuræ quã bossulũ nostrates vocant: cũ sit diurnus cibus bouis aratoris modius aut semodi9 pro varietate pabuli. Apud nos equis viatoriis per diuersoria cibus stat9 est in dies cistellæ ternæ auenæ: vt in Italia ordei. Sic enim semper tulit stabulariorum formula. Sed strigosis equis cum longis itineribus fathiscunt auctarium noctu dari solet id est quarta cistella. Hæ quaternæ mensuræ bossellum nostrum triticarium implẽt: qui modus pabuli est omnibus iam sarcinariis equis per stabula viatoria statutus. Diximus amphoram binas vrnas capere: quæ singulæ vicenos quaternos sextarios continent. hoc ex eodem auctore libro. xiii. comprobabitur his verbis. Ex hac compositione quantũ in sextarios musti quadrage

Amphora.

Modius.

Modius.

nos octonos adiiciẽdũ sit:incertũ est:quoniã pro natura vini æstimare oportet quid satis sit:cauendũq; ne cõditus sapor intelligatur.ego tamẽ si humida fuerit vindemia: trientẽ: si sicca quadrantẽ medicaminis in binas amphoras miscere solitus sum:ita vt quatuor vrnarũ esset musti modus.vrna aũt quatuor & viginti sextariorũ.Plinius li.xiiii.de nimio potu vini loquens.Famã apud grecos Alcibiades meruit:apud nos cognomẽ etiã Nouellus tricongius Mediolanẽsis ad procõsulatũ vsq; e ptura honoribus functus:tribus cõgiis (vnde & nomẽ illi fuit) epotis vno ipetu:spectãte miraculi gratia Tyberio principe in senecta iã seuero atq; etiã alias sęuo: sed ipsa iuuenta ad merũ pronior fuerat.in antiquis tñ nõ Nouellus Tricõgius sed Nouellus Torquatus legit: & recte:alioqn frustra Plinius adiecisset vnde & nomẽ illi. quis.n.nõ intellexisset etiã Plinio tacẽte: neq; ipsa iuuẽta lego sed ipsi.i.Tyberio:vt iuuẽta sit rectus casus.& paulo post.tricõgii rara gloria.In oibus antiqs legit Torquato rara gloria.Idẽ paulo inferius.Tergilla Ciceronẽ Marci filiũ binos cõgios simul haurire solitũ ipsi obiicit:Marcoq; Agrippę a marcido ac temulẽto scyphũ impactũ.Pliniũ auctorẽ habemus decẽ & octo sextarios vini.i.tres congios vno haustu epotos a Torquato & duodecim a Ciceronis filio.quare nõ video quonã mõ intelligi possit qđ apud Politianũ legit : ꝙ amphora triplex efficit sextariũ.Tranq.in Tyberio.Ignotissimũ q̃sturę cãdidatũ nobilissimis anteposuit ob epotã in cõuiuio ꝓpinãte se vini amphorã.Trãq.vini amphorã.i.octo congios seu duodequinquaginta sextarios vno cõuiuio ab hoie vno haustos dixit.ꝙ si amphora ex area cõstaret quoquouersus quaternũ pedũ vt Politianus voluit:ne de duodecim quidẽ bibacissimis hoibus id credi posset.

Post hęc antiquitatis monumẽta cũ mẽsurarũ modos dephendere magnope cuperẽ:ad põdus examinare rẽ institi:quo facto cũ nec ex carminibus illis nec ex Plinio respõderẽt:nihil potius tãdẽ inueni q̃ id quod apud Isidorũ nõ optimũ ipsum auctorẽ:ne harũ qdẽ rerũ:legitur.vsq;adeo (quod Plinius aiebat) nullus liber tã malus est vt nõ aliqua ex parte prosit.Hemina (inquit ille) appendit librã vnã:quę geminata sextariũ facit.sextarius.n.duarũ librarum est. Hoc cũ legissem illico tres libras nũmularias id est sesquilibrã negociatoriã in lance grandiuscula statui: cuiusmodi sunt lances quibus ad argentũ expendendũ vtuntur:in opposita lance aquã fundere famulũ qui mihi astabat iussi: quoad rẽ deducerẽ ad exactũ æquilibriũ:id quod assecutus sum adiiciẽdo vicissim adimẽdoq; aqulã argẽtea ligula.tũ vascula stannea implẽdo: nõ vsualia illa quidẽ & ex supellectili sumpta:sed iustę omnino mẽsurę quibus venditãdo vino cauponantes vti solẽt: tandẽ comperi duas libras Romanas id est duodenarias:quæ tribus octonariis id est nũmulariis respondent:eã omnino esse mẽsurã quã ternos semisextariolos lingua vernacula huius vrbis appellat:qui dodrans est eius mẽsurę quã pintam eadẽ lingua vocat. hoc cõperto cũ vasculũ illud dodrantale tritico primæ bonitatis implerẽ:identidẽq; in modium id est bossellum transfunderem: nõ ante æquatũ ad summa labra reddidi q̃ sedecies impletum itidem vasculum in modium transfudi.Id cum ad pintam exigerem:duodecies exhausi exacta obseruatione transuasando. hac ratione cum cotula geminata sextarium faciat: qui bilibris est: oportet eam li-

Pli.locus.

Pulchrum dictum Plinij.

bralem esse id est sex & nonaginta drachmas pẽdere. ita Oxybaphus qui coтulæ quarta pars est: quatuor & viginti drachmarũ erit: hoc est quadrantale. & Cyathus qui sextarii duodecima pars est: sedecim drachmas pendebit: id est sextantem Romanæ libræ. Nostra vero pinta duodecima pars est modii: id est amphorę sexta & tricesima. Illud testandũ habeo: ꝙ quicquid de mẽsuris liquidorum dixi vel dicturus sum: id de iis intelligi volo: quas regias hac in vrbe appellamus: de quibus ius dicere decurionum est Parisiensium: alioquin nulla dari certa doctrina posset: cum multifarii mensurarũ sint moduli: & fere euariantes per regiones vrbis: prout cuiusq; regionis solum huius & illius ditionis imperio mero paret. Aridorũ autẽ mẽsuras triticarias intelligi volo: quoniã minores sunt iis quib9 auenam admetiuntur. Hac ratione vsus: cõperisse me arbitror (nec temere vt spero) amphoram esse octauam partẽ eius vasis quod modium vini dicimus. modiũ vini Parisinum tricenos senos sextarios nostros capit. sextarius autem octonas eas quas pintas dicimus. In aridis aũt pro amphora quadrantẽ sextarii habemus id est ternos bossellos. pro quibus vas trimodium habemus dimidiatum medimnũ. Sic fit credibile quod a Tranquillo dicitur epotam vno conuiuio ab vno homine vini amphoram. Ex hoc æstimare licet tres modios annulorũ Carthaginem missorũ ab Hannibale post Cannẽsem cladem: vel vnũ modiũ secũdũ alios annales. Ecce autẽ rursus deintegro controuersia ab eodẽ auctore quicum toto pene hoc opere certãdũ nobis fuit: & disceptatrice tamẽ plerũq; exemplariũ vetustate secundũ nos (vt spero) iudicatũ est: id quod hic sperare nõ datur. quippe in omnibus exẽplaribus ita legitur apud Pliniũ: vnũ nobis ipsum vitilitigatorẽ (vt eius ipsius verbo vtar) in hoc opere oppositũ. Sic igitur apud Pliniũ li. xxi. legitur: drachma attica (fere eñ attica obseruatione medici vtuntur) denarii argentei habet pondus: eadẽq; sex obolos põdere efficit: obolus decem calchos. Cyathus pendet per se drachmas decem. Cũ acetabuli mensura dicitur significat heminę quartã partẽ id est drachmas quindecim. Mna quã nostri minã vocant: pendet drachmas atticas centũ. Huius loci auctoritate carmen illud emanasse puto apud Priscianũ de cyatho. Bis quinq; hunc faciunt drachmę si appẽdere tẽtes. Oxybaphus fiet si qnq; addãtur ad illas. Primum igitur ad hoc respondere possum: nõ magis hoc dictũ contra me pugnare: q̃ cõtra Pliniũ ipsum: si ei litem retorquere tabulis (vt dicitur) ab eo obsignatis velimus. Si.n. denarius atticę drachmæ pondus habet: quonã modo iustũ fuit ex libris argenti octuagenos quaternos signari: id quod ipse lib. xxxiii. dixit. Id etiã contrariũ est ei dicto quod apud Priscianum legitur: tres denarios Romanos: quatuor drachmarũ instar esse. Præterea quonã modo cõuenit id quod lib. xii. de thure loquens inquit: inueniri guttas thuris quæ tertiã partẽ minæ id est vndequadraginta denariorũ pondus æquent: vel vt in antiquis duodetriginta: & in quibusdam vndetriginta. Quid ꝙ lib. xiiii. de nectarite loquens quadraginta denariorũ pondus pro quinq; vnciis posuit? Vt ex Dioscoride ad verbũ probabimus. Hæc vt vniuersa collidũtur: sic sigillatim alterum alteri astipulatur. vt eñ illud duodecimi cũ dicto tricesimi tertii cõuenit (siquidem ter duodetriginta octogintaquatuor fiunt) sic cũ vicesimi primi

Oxybaphus.
Amphora.
Modius.

loco pugnat: vbi denarius & drachma æquantur. Rursus q quadraginta denariorũ pondus pro quinq; vnciis ponitur: hoc argumẽtum est q Plinius in libra sex & nonaginta denarios esse voluit: & totidẽ drachmis ęquauit. Quid igitur hic faciã? hæream? suscepto id operi omnino nõ congruit. opus. n. perfectum recte pbiturũ me approbaturũq; spopondi: vel eorũ arbitratu quos iudices elegi. Hanc legem locando opere memini dictã esse. periclitér? Vereor ne audaciæ id plenũ sit. Sed quãdo flectere nõ datur: potius adeũdũ periculũ esse censeo: q̃ tot dierum dispendio cœptũ iter abrumpendũ. tanto igitur piaculo me obstringam vt Plinii auctoritatẽ vel argumentis validissimis superiorem esse dubitem? Quid ni id faciam? cũ multis in rebus non modo cum iuratissimis auctoribus vetustatis pugnantẽ eũ ostenderim: sed etiam ipsum secum. quod plęrisq; in locis emendatorum culpa contigit. ex quo fit vt lectio Plinii obseruantissimũ quẽq; lectorẽ maxime nũc torqueat. Qua in re adnotanda Hermolaus Barbarus cuius nũq̃ sine laudis præfatione meminisse debeo: paulo religiosior fuisse mihi videtur: præsertim assumpto castigatoris titulo seuerissimo: debuit certe altera præsertim cẽsura denuo stilo exacuto vel ad viuũ expungere: ne rebellarent tot vlcera quorũ multa sanasse se nõ immerito gloriatus est. Ego vt ingenio pusillo tantũ nomen sustinere nequeam vt subcastigatorẽ Plinii profiteri me audeam: sic ea quæ occurrũt vicia: & commentantẽ me morantur: si sanare ingenii vi non possim: cõmonefaciẽdis studiosis veluti scalpro circũscribam: ne latius error serpat. Atqui sic existimo: puaricationis notam effugere eũ medicum non posse: qui quæ restituere sanitati nequit: velut non animaduersa silentio transmittit. q̃q̃ vir ille magnus: ac non modo stilo terso doctrinãq; eximiam redolenti cõmendabilis: sed etiã sententiis grauis: in quibus mores probi elucescere mihi vidẹtur (quæ duo pariter in paucis æqualibus memoriæ eius agnosco) in altera editione ita gloriatur: quasi monstra quædam errorũ velut latitantia mancipia rephenderit: quæ in prioris editionis tumultu oculos eius effugerãt. a quibus ipse pœnas sumpserit flagitii prioris & fugæ: vt ipsius verbis vtar. in quo mihi profecto longe falsus esse videtur: neq;. n. aliter eũ dixisse atq; existimasse puto. Quippe vt plurima errata emendauerit: plura tamẽ eũ fugisse aut certe flagitiosiora nõ dubito: quæ vt acriorẽ sagaciorẽq; fugitiuariũ nõ maneãt: (quãdoquidẽ vndecũq; doctissimus fuisse videtur) certe ociosiorem poscũt: & huic vni rei aliquãdiu feriatũ. Hermolao autem venia fortasse danda est: qui Aristoteli & Themistio vertendis intẽtus: tumultuarias nimirũ castigationes Plinii velut animi causa aggressus est. At ego secũdi meriti esse existimo errorũ vel librariorum vel emendatorũ vel auctoris deniq; ipsius si res ita ferat: lectores admonere: etiã si meliora inuenire nequeas. existet. n. olim imo propediẽ qui vlteriora inuestiget. Q? si semper in auctorũ quantũuis receptæ auctoritatis verba adacti: ne vnguẽ quidẽ latũ ab eorũ dictis recedamus: nil habebit posteritas quod inuẽtis maiorũ suorũ addat. Atqui maiores nostri si post centũ annos ignaua etiã ipsi antiquitatis veneratione ducti: nihil nouarũ rerũ aggredi ausi fuissent: literas nũc illustratas bona ex parte desiderarem9. In quis ego Laurentiũ Vallensem Herculis Alexicaci nomine dignũ esse censeo: q nullius

Hermolaus barbarus.

Laurẽtij Vallẽn. laus.

vnq̃ hominis offensione aut scriptoris auctoritate deterritus est quo minus veritatem a mõstris vindicaret. Equidem etsi leonino me tergore clauaq; munitum esse cum doctis non sentio: vt cuiusuis ærumnæ Herculem futurũ me profiteri confidam: in vmbraculis mecum ipse domesticis: non in campo sub magistris antiquitatis exercitatus: hunc tamẽ semiermem fiduciam ad veritatem tuendã afferre mihi videor. Ita'q; omnes esse animatos: presertim Frãcos cupio: quãdoquidẽ externi quoq; iã cũ antiquis literarũ gloria certãt. Hic igitur vt cõminisci multa possim: sic nihil potius factur9 sim fortasse q̃ vt dicam Pliniũ q̃ de põderib9 hic cõstituere voluit: in sequẽtib9 libris de medicinis dicturus: ea ex cõmẽtariis medicorũ transcripsisse qui græce ipsi bona ex parte scripserãt. Id quod idem ipse Plinius contestari videtur cũ inquit: & quoniam in mensuris quoq; ac põderibus crebro græcis noĩbus vtendũ: interpretationẽ eorũ semel hoc in loco ponemus. Nõ eadẽ aũt põdera medicinalia & negociatoria fuisse ex eo coniicio: q hodie pharmacopolæ alia drachma in cõponẽdis pharmacis vtuntur: & alia in rebus quas vẽditantes appẽdũt. medicinales drachmas nouẽ in vncia esse dicũt: qua ratione ĩ singulas libras nr̃as sedecim drachmarum pond9 decedit. Quin & Celsus libro. v. de simpliciũ facultatum mixtura loquens: sed & antea (inquit) sciri volo in vncia pondus septem denariorũ esse. Vnius deinde denarii põdus diuidi a me in sex partes. i. sex vncias: vt idem in vncia denarii habeam quod græci habent in eo quem obolum appellant. id ad nostra pondera relatũ paulo plus dimidio scrupulo facit. His verbis Celsi medicinæ auctoris. xii. drachmæ ex libra Romana decedunt: qđ ratam proportionem habet ad decessionem libræ nostræ qua nostri medicamentarii in temperandis medicamentis vtuntur. Vt enim libra nostra sesquitertia est ad antiquã libram relata: sic sedecim tertia parte duodecim supant. Verũ id immutauit Celsus q denariũ in sex suas vnciolas diuidere maluit q̃ in sex obolos seu in sex semiscrupulos: hoc ideo fortasse: q obolum græcũ grauiorẽ esse paulo semiscrupulo Romano scribit. quod nisi de medicinali semiscrupulo intelligas pugnabit cum Pliniano dicto. Huic rursus opinioni refragatur qđ Plini9 cẽtũ drachmas atticas in mina ponit: qđ iustũ est põdus minæ. Quare nihil vlterius causari nũc in animũ induxi: vt quisq; pro captu secũ ipse hoc faciat. Satis autem habui hoc dicere: expimẽto me cognouisse sextarium Romanum dipondiũ pẽdere: id quod rursus mihi credi nolo nisi argumentis optimis probauero. Imprimum ipse Plinius li. xviii. de tritico loquẽs sic inquit. Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullum eqdẽ cõparauerim cãdore ac pondere: quo maxime decernitur. & paulum infra. nũc ex iis generibus q̃ Romã inuehuntur leuissimũ est Gallicũ atq; e Cherrõneso aduectum. quippe non excedunt in modiũ vicenas libras si quis granũ ipsum ponderet. adiicit sardium sex libras. Alexandrinũ & trientes. hoc & siculi pondus. Bœoticũ totam librã addit: Aphricũ & dodrantes. His verbis Plinius docet quod deterrimũ sit triticũ: id pẽdere in modios vicenas libras. quod aũt lõge optimum vt Aphricũ: septem & viginti libras & dodrantem. Hoc cum ego probare vellem: tritici sex semisextariolos nostros id est sesquipintam pro captu bilancis admensus: in altera lance depleui: & ponderibus identidem exa-

Celsi locus.

Sextarius romanus.

minatis ad parem tãdẽ libram perueni. Hoc cũ in lectissimo tritico fecissem: ponderaq; adnotassem: ad aliud triticum transii. Erant eñ mihi puluini duo Franciani tritici sulcatim (vt assolet) in horreo dispositi: vt eodẽ ex agro: sic non eadem segete. cũ igitur ex eo similiter eandẽ mẽsurã pensitarẽ: hoc discriminis adnotaui: vt qđ in eis puluinis eximiũ esset & exacte excussũ ventilatũ q;: eius mẽsura p̃dicta leuiter agitata & radiolo stricta: dipõdiũ nostrũ & quadrantem penderet: lance etiam pessum eunte. quod aũt negligẽtius ventilatũ: & nonnulla ex parte lolio & melanthio mixtum aut alia seminum inanitate: id duas libras & quadrantem siciliquo minus in æquilibrio teneret. Hęc mensura id est sex semisextarioli (quos sextarios duos Romanos iudicatum iri: omnibus fortunis meis cauere nõ dubitarim) si quis diligẽter animaduertere velit: & veritatẽ modulis ac ponderib9 explorare: seni inquã semisextarioli octauam partẽ modii efficiũt: quorum põdus triticeũ si octonario multiplicetur: fiet in summa duodeuiginti libræ nostræ: lectissimi quidem tritici: deterioris autẽ id est quisquiliis seminũ mixti duabus vnciis minus id est siciliquis octo. Porro cum libra nostra (vt sæpe dixi) zygostatica qua merces appẽsileis negociatores admetiũtur: quadrãte maior sit libra Romana: fit vt duodeuiginti libræ nostræ: quatuor & viginti Romanas libras ęquẽt. Ita fit vt triticũ nostrum in agro qui Francia dicitur natum: duabus libris siculo leuius sit. cuius tamẽ supremam notam existimo semissem aut quadrantem vigintiquatuor libris addere posse. Hoc genus experimenti cũ cuiuis obuium sit & expositũ: non est cur alia Plinii auctoritate vel vera vel mendosa: impugnare veritatem quispiam citra pertinaciæ repræhensionem possit. Hic siquis selibras legat: vt quædam habent exemplaria antiqua: vt sit: adiicit Sardium selibras: hoc etiam amplius id quod agimus confirmabit. cum Plinius dicat grauissimum frumentũ libras vnam & viginti & dodrantem pendere: & nos experimento didicerim9 quod optimũ apud nos sit frumẽtũ: id in modios Romanos quaternas & vicenas libras pendere. Quare si Plini9 in põdere nõ decept9 est: vel nostrũ triticũ etiam Africæ præstantius est: vel libra Romana maior aliquanto fuit q̃ nos eam esse statuerimus. & tamẽ periculũ nullũ est (vt arbitror) ne minorem fecerimus librã: cũ mẽsuras auxisse videamur quæ pondere depræhenduntur. In hanc eñ tñ partem errare potuimus. vtpote cũ Plinius sextarium cẽtum & viginti drachmarum faciat: quẽ nos bilibrẽ fuisse cõtendim9. i. drachmarum centum & nonaginta duarum. qua ratiõe hemina libralis fuit: quam Plinius sexaginta drachmarum fuisse dicit. i. tertia parte minorẽ: atq; eo amplius. Carmina autem quæ apud Priscianum leguntur: sextarium viginti vnciarum esse statuunt: quo fit vt noster superquintus sit eius. i. quinta parte superans. De hoc qd statuam nõ habeo: nisi Pliniũ puto selibras. i. dimidiatas libras scripsisse: sed non satis põdus compertũ habuisse. Qđ rursus ne credas facit id qđ ipse alibi dicit eodem libro. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras: Italicæ duab9 tribusue amplius. Hæc verba significant Pliniũ diligẽter hæc inquisiuisse: & p̃terea duas & tres libras addit Italicæ siligini: nõ tñ selibras. Itaq; si verum est Pliniũ hęc exacte inqsiuisse: & ipse eo in loco nõ corruptus est: necessario dicemus triticũ nõ gallicũ tñ sed & frãcicũ põderosius eẽ

Pli. locus.

illis quæ a Plinio enumerata sunt. Fortasse etiam Plinius libras illas vicenas: cẽtenarias libras intellexit: hoc est minales: quales libras argẽtarias fuisse ostẽdimus: hoc est plenas libras. qua existimatione paulo plus dextãte ad supradictum pondus accedit: hoc est octoginta drachmæ & aliquid amplius. Hoc si admiserimus: non ideo tolletur scrupulus. quia adhuc nostrũ paulo amplius libra vna superabit. Vt tamẽ cũ iis libris sentiam qui selibras habẽt: facit cõtextus verborũ sensim ad librã & dodrãtẽ perducẽtiũ rationẽ. Et præterea Plinius nõ sex libras sed senas dixisset: quia vicenas dixerat. quod validi9 argumẽtum est. In hoc obice aqua hæreat necesse est. Sed si Plinius alteri cuipiã vel libero vel seruo põderis examinationem tędiosam credidit: vel calculo decept9 est: non magnopere mirum est: cũ Cicero in Catone: Laertẽ stercorantẽ agrũ apud Homerũ faciat alicuius fide deceptus. Nec eñ in primo lib. nec in. xvi. nec in vltimo id legit' odyssęę: in quibus tantum Laertis meminit Homerus: nisi in obseruatione aliquid me latuit. Verũ ne vanitatis arguar temere a primo quoq; hoc probare volente: monitos hoc ad põd9 examinaturos velim: in expendendo tritico multũ id referre quonã modo mẽsura impleatur. Si enim non modo leuiter agitetur implendo: sed diu quatiatur aut manu prematur: anteq̃ radio exæquetur: pondus nõ leui momento crescet. Interesse etiam arbitrantur triticum recẽs tritũ sit & ventilatũ: an diu in horreo asseruatũ: cuiusmodi (vt dixi) nostrum erat in puluinis sulcatis digestũ. Illud eñ recẽs ab arista: & pulchrius esse aiũt & grauius: hoc vt tempore exuctum: sic leuius esse. certe apud nos vendibilius est ex eadem segete q̃d eodem mẽse batuitur & in forum aduehitur: videlicet quod plus farinæ & panificii reddat. Verũ qui hoc quod diximus tritico expendendo fecerit: tum demũ aquæ pond9 exploret: futurum eñ recipio vt quæ mensura tritici duas libras nostras & quadrantem pependerit: id est sex & triginta vncias: eadem treis libras nostras: id est quatuor Romanas pondere aquæ efficiat: vt sit inter triticeũ aqueũq; pond9 ꝓportio sesquitertia: qua ratiõe bilibrẽ fuisse sextariũ antiquũ necesse est: id q̃d Isidorus ex quopiã auctore antiquo scripsit. etiam si Plini9 heminã sexaginta drachmarum esse dicit: quod perinde valet atq; si sextariũ libræ vnius & quadrantis esse dixisset. Hoc idem in hordeo expertus: comperi sextariũ pendere quindecim vncias & tres drachmas. qua ratione quaterni sextarii quinas libras Romanas & sescuncem efficiunt: & modius vicenas libras & selibram. quod non cõuenit cum dicto Plinii: qui de frumentis loquens. leuissimum (inquit) ex his hordeum raro excedit. xv. libras. quare nostrum dissimile esse Italico dicẽdum est. Q̃z q̃ Columel. libro. ii. de hordeo loquens ita dicit. Alterum quoq; genus hordei est: quod illi distichum: galaticum nonnulli vocant: ponderis & candoris eximii: adeo vt tritico mixtum egregia cibaria familiæ præbeat. Seritur circa Martium mensem. Distichum hordeum vocat & galaticum: hoc est gallicũ q̃d culmũ habet binis versib9 aristatũ: cuiusmodi est nostrũ. hoc Columella reliquo põderosius esse dicit. quare cõturbari nos Pliniano hoc verbo non oportet: quasi iis quæ diximus ex eodem ipso Plinio refragante. Extat in actis decurionum huius vrbis medimnum lectissimi tritici appensum iussu decurionum fuisse: inuentumq; esse pondus centum & sedecim librarum.

Cicerõis errat tũ i Catone.

quæ ratio efficit in modium vndeuicenas libras nostras & quadrantes. Proxima nota in modios vndeuicenas libras & sextantes non excessit. Sed propterea ego minus pondus inueni: q̄ modium Romanum secutus sum non Parisinum. At inter amphoram Romanam & nostrum quadrantem tantum interesse testatus sum quantum inter mensuram rasam & cumulatam. Q̄z autem libræ Romanæ modum depræhensum habeamus: ex iis quæ de re nummaria diximus: satis intelligitur. potest tamen id & aliis adminiculis probationum confirmari. Columella lib. vii. de cibariis aratorū boum loquens: Martio & Aprili debet ad fœni pondus adiici: quia terra proscinditur: sat erit aūt pōdo quadragena singulis dari. Quadraginta pōdo Romana: nostra sūt triginta: Fœni autem fasces apud nos si iusti sint pōderis: duodenas libras pēdēt: & interdū ternas denas. At huiuscemodi binos in dies cū auenæ cistellis tribus equi singuli sarcinarii aut iugales poscūt: qui quidem sint mediocri magnitudine. Hi duas & triginta libras Romanas pendēt. Trecenas autem libras bubus singulis sufficere ianuario & februario Columella affirmat. Martio autē & Aprili quum labor intenditur: quadragenas: aut quum grani est penuria. Ita hac parte libræ Romanę ad nostram relatæ analogia congruit. Sextarius igitur Romanus eam mensuram capit vt diximus quam ternos sextariolos lingua nostra appellat. Sed absurda eadem lingua appellatione vtitur cum sextarium vocat sextam ac tricesimam partē modii nostri: qui octies amphoram capit: præsertim cum semisextarium appellemus paruulam mensuram: & omnium quæ væneant minimam: id est secundam & tricesimam sextarii nostri: quam ego sextariolum voco. Verumenimuero sextarius Romanus in duodecim cyathos distribuitur. ad cuius rei pleniorem intelligentiam pręfari illud habeo quod pene omnibus notum est: antiquos cum hilariori cōuiuio se se ad potus solutiores inuitabant: tot cyathos haustibus singulis ebibere solitos: quot erant literę nominum amicarum. A quo more illud epigrāma Martialis emanauit in primo li. Næuia sex cyathis: septem Iustina bibatur. Quinq; Lycas: Lyde quatuor: Ida trib9: omnis ab infuso numeretur amica falerno. Inde autem inuenta sunt vocabula triens: quadrans: quincunx: septunx: & reliqua: quæ non magis pocula q̄ mensuras significant. id quod aperte ex eodē poeta libro octauo epigramma. nobis datur intelligendum: Det numerū cyathis: Instantis litera ruffi: auctor enim tanti muneris ille mihi. Si telethusa venit promissaq; gaudia portat: Seruabor dominæ Ruffe triente tuo. Si dubia est: septunce trahar. si fallit amantem: vt iugulē curas nomē vtrūq; bibam. Septuncem pro haustu septem cyathorum dixit: tot enim sunt elementa in recto instantis: & trientē ꝓ phiala & haustu quatuor cyathorū. & rursus in vndecimo: quincuncem pro quinq; cyathis. & bessem pro octo. Quicūces & sex cyathos bessemq; bibam9. Caius & fiat Iulius & Proculus. & lib. xii. Poto ego sestantes: tu potas Cinna deunces: Et quereris q̄ non cinna bibamus idē. Deunces vndenos cyathos intelligit: vt sestantes binos. hinc factū est vt noīa illa poculorū apud auctores celebrentur. vt li. primo dixim9. Nūc aūt sic colligo. cum sextarius Romanus in duodecim cyathos diuideretur: ea vero eius vasis quam pintam dicimus sit mēsura: vt qui tantū vini etiā primarii quotidiano

Mos sympo-siac9 ātiquoꝝ

prãdio bibat:vinoſior dici iure non poſſit:qui aũt dodrantẽ eius nõ excedat: id eſt ternos ſextariolos:parcus vini dici mereatur: non potuiſſe ſextariũ Romanum in tot cyathos cõmode diuidi:ſi minor is ea menſura fuiſſet quã dodrantem appellaui.Cũ enim trientẽ quadrantemq; poculorũ vocabula apud Iuuenalẽ & Perſiũ & Celſũ legimus:ego legitimã mẽſurã intelligo q̃ vno hauſtu biberet.Reliqua nomina infra ſupraq;menſuras magis q̃ potoria fuiſſe puto.Nã & apud Celſum quadrãs pro modico potu ponitur.Si quarto (inquit) die cũ horrore febris reuertitur:vomere oportet:deinde modicũ cibum ſumere:viniq; quadrãtem.Et lib.primo.Poſt vomitũ ſi ſtomachus infirm⁹ eſt: paulũ cibi:ſed huius idonei: guſtãdũ.& aquę frigidæ cyathi tres bibendi ſũt. Cyathos hic dixerat qđ quadrantẽ in ſuperiore exemplo dixit.& alibi.At qui tarde concoquunt:& quorum ideo pręcordia inflantur:quiue propter ardorem aliquem noctu ſitire conſuerunt:anteq̃ conquieſcãt duos treſve cyathos per tenuẽ fiſtulam bibãt.Dioſcorides de abſinthio.καὶ ἀνορεξίασ καὶ ἰκτερικοὺσ θεραπεύει τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν λαμβανόμενον ἐσ πλῆθοσ κυάθων τριῶν.Decoctũ eius cibi faſtidia & arquatum morbũ ſanat ſi quotidie terni cyathi ebibantur.Ternos cyathos pro mediocri potu dixit:qui vno hauſtu ſumatur.Et li.iii.Celſus de curatiõe lentarũ febriũ loquẽs.At ſi diu frigus eſt:& torpor & iactatio corporis:non alienũ eſt in ipſa febre dare mulſi tres aut quatuor cyathos:vel cũ cibo vinũ bene dilutũ.Idẽ de inſanientibus loquẽs totũ ſextarium impleuit.Opus eſt autem cibo infirmo:maximeq; ſorbitione:potione aquę mulſę.cui⁹ ternos cyathos bis hyeme:quater ęſtate dediſſe ſatis eſt.His verbis in ſingulos potus ternos cyathos febricitãti taxatos intelligimus.& ꝑ dies ſingulos ſextarium.Alibi de cardiacis loquens.Si verendũ eſt ne deficiat: tum & intrita ex vino:& hoc ipſum auſterũ quidem: ſed tamẽ tenue:meracũ: egelidum ſubinde & liberaliter dandũ eſt adiecta polenta:ſi modo is æger parum cibi aſſumit.idq; vinum eſſe debet neq; nullarũ viriũ neq; ingentium.Recteq; tota die ac nocte vel tres heminas æger bibet: ſi vaſtius corpus eſt: plus etiam.Tres heminas diurnas Celſus cardiacis ſtatuit niſi vaſtioris ſint corporis:& vini meraci.De quibus Plinius loquẽs li.xxiii.Cardiacorũ (inquit) morbo vnicam ſpem in vino eſſe certum eſt.Dari vtiq; nõ niſi in cibo debet.nec a ſomno:nec præcedente alio potu:id eſt nõ niſi ſitienti: nec niſi in deſperatiõe ſumma.Hoc Iuuenalis ſignificat cũ inq̄t.Cardiaco nũq̃ cyathũ miſſur⁹ amico.Tres heminæ ſeſquiſextariũ explẽt.ex quo apparet iuſtã ꝓpemodũ potus menſurã homini cardiaco ſtatutã eſſe.Nã cũ homini ſano iuſta mẽſura ſit ſextarius in ſingulos epulatus:cardiaco nouenos cyathos taxauit:vel ſenos.i.binos quadrãtes ſi ter epulantes cardiacos intelligamus. Et de cœliacis. obſeruandum (inquit) nequis aut cibus aut humor vniuerſus detur : ſed paulatim.ergo per interualla temporis ſat eſt cyathos binos ternoſue ſumere:& cibũ ꝓ portione huius.Et inferi⁹.Potui vero aqua pluuialis decocta.ſed quę per binos ternoſve cyathos bibat.Cyathis aũt antiquos pot⁹ ſui mẽſurã metiri ſolitos etiã inter epulas ex eo cõiicio ꝙ ſerui qdã ad cyathos ſtare vel eſſe dicebant:vt ſerui ad limina:& ad pedes.Tranq.in Cæſare.Sed.C. Mẽmius etiam ad cyathũ & vinũ Nicodemi ſtetiſſe obiecit.Iuuena.ſaty.xiii.Nec puer iliac⁹:

Cyathus.

Iuuenalis.

Ad cyathum ſtare.

formoſa nec Herculis vxor ad cyathos. Hoc græci κυαθίζειν dicunt: quo ver-
bo Plautus in Menech. vſus eſt. Non ſcis quis ego ſim: qui tibi ſępiſſi me cya-
Cyathi gręce nomina.
thiſſo apud nos quando potas. Cyathus a gręcis ob id etiam ἀρυτῆρες & ἀρυ-
στὴρ & ἀρύστιχος & ἀρύταινα dicitur: & a quibuſdam οἰνοχόη. Quæ omnia vocabu-
la ab hauriendo vel fundendo vino dicta ſunt. Stare igit̃ a cyathis a latinis di-
Oenochi. Pocillatores. Pincerna.
cti ſunt quos græci οἰνοχόους appellant. Apuleius pocillatores vocauit. Pincer-
na non auſim affirmare probũ eſſe vocabulũ: etiam ſi Aſconius in prætura vr-
bana vſus eſt: ſi vera ſunt eo in loco exemplaria. Pincerna a græco deducitur:
cui conuiuæ dicũt identidẽ πίνειν κίρνα: pinin cirna. i. miſce vinum vel tempe-
ra vinum vt bibam. Honeſtũ id olim munus fuiſſe docet Athenæus libro. x.
qui apud græcos morem fuiſſe tradit vt nobiliſſimi iuuenes in conuiuiis ſa-
cris publicis id munus obirent. nec minus apud Romanos. καὶ παρὰ ῥωμαίοις
δὲ οἱ εὐγενέστατοι τῶν παίδων τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐκτελοῦσιν ἐν ταῖς δημοτελέσι τῶν
Cyathiſſare quid ſit. Cyathi amicitię amoris Demetrii Antigoni.
θυσιῶν. Eſt aũt cyathiſſare vt ex eodẽ Athenæo nouimus κυάθῳ οἰνοχοεῖν. i. cya-
tho vinum bibendum admetiri. Quare Athenienſes in cõuiuiis ſolutioribꝰ in-
uicem propinantes: cyathos amicitię: & cyathos amoris: & cyathũ Demetrii
nominatim poſcebãt: ſingulis potiõibꝰ: vt quaternos amicitię: & ternos amo-
ris propinantes: & cyathum præterea Demetrii vel Antigoni: qui duo extre-
mi ab aſſentatione inoleuerunt: exoleſcente priſca Athenieñ. libertate & gene-
roſitate: vt idem auctor prodidit lib. vi. de adulatoribus loquens. Perſius. Sed
tremor inter vina ſubit: calidũqꝫ triẽtẽ excutit e manibꝰ. Pli. ꝓ mẽſura poſuit.
Silueſtriũ qdẽ prunoꝝ baccę vel e radice cortex ĩ vino auſtero ſi decoquant̃:
ita vt triẽs ex hemina ſupſit: aluũ & tormina ſiſtũt. i. vt quatuor cyathi ex ſex
ſupſint. Trãq. ĩ Aug. Vini quoqꝫ natura parciſſimꝰ erat: nõ ãpliꝰter bibere eũ
ſolitũ ſup cœnã: ĩ caſtris apð Mutinã Corneliꝰ nepos tradit. poſtea quotiens
largiſſime ſe ĩuitaret: ſenos ſextãtes nõ exceſſit: aut ſi exceſſiſſet: reiiciebat. ſe-
nos ſextãtes ꝓ ſextario dixit: ſed ſignificare voluit: ſenis hauſtibꝰ ſextariũ tm̃
bibere eũ ſolitũ. Philippꝰ Beroaldꝰ diligẽs enarrator ac multę lectiõis: ſextãtes
ſenos ſex pocula ĩtellexit binas vini vncias cõtinẽtia: ſicut & apð Martialẽ triẽ-
tes & qcũces deũceſqꝫ. Antoniꝰ Sabel. eo ĩ loco: ſenos ſeſtãtes (iqt) ad mẽſurã:
an ad põdꝰ referas ĩ dubiũ venire põt. ſed meliꝰ ad mẽſurã: vt ſit ſeſtãs mẽſu-
Beroaldus.
rę genꝰ vt qncũx apð Martialẽ. Beroaldi opinio nec Plinião dicto nec nr̃o cõ-
uenit: (ſi tñ ita Pliniꝰ ſcriptũ reliquit: vt cyathꝰ pẽdeat per ſe drachmas decẽ
& hemina ſexaginta) qppe Pliniana ratiõe ſextariꝰ cẽtũ & viginti drachmas
trahit: at Beroaldus duodecim vnciarũ ſenos ſeſtãtes eẽ dixit. i. ſex & nonagin-
ta drachmarũ: quos planũ fecimꝰ ex Martiale duodenos cyathos ſignificare.
Calderinus.
Quare ĩſignis hęc fuit hallucinatio: & pene par illi de ſeſtertio. Calderinꝰ vir ĩ-
genioſus & grauis enarrator nouo gñe hallucinatꝰ ẽ apð Iuue. ſaty. vi. illo ĩ lo-
co: de quo ſextariꝰ alter ducit̃ ãte cibũ. ſextariꝰ alter (iqt) id ẽ duo ſeſtãtes. vi-
delicet arbitratꝰ ſextariũ a ſextãte dictũ nõ a ſexta cõgii pte: cũ ſextariꝰ ſexies
ſextãtẽ capiat: ſextãs nõ magis duas vncias: q̃ ſextã cuiuſqꝫ rei ptẽ ſignificat.
Sed hoꝝ verboꝝ ſignificatio a nullo: qð ſciam: recte ac plane adhuc enarrata
eſt. Romani aũt ſextariũ quaſi legitimã ac quotidianã virilis potus menſurã
ſtatuentes: ab eo quaſi ab aſſe incipientes: reliqua vocabula partes eius fece-

rũt:quo modo & nos pintam virilẽ mẽſuram ponẽtes ſemiſſẽ eius parcis vi
ni deſtinamus:dodrantẽ aũt continẽtib⁹:quadrantẽ ægrotis: ſeſquipintã bi
bacib⁹:in quotidiano quidem cõuiuio.Auguſtus igitur vini parciſſim⁹ dict⁹
eſt a Tranquillo:q ſup cœnã plęrũq; ita ſibi temperabat vt ternos ſextãtes id
eſt dimidiatã aliorũ menſuram biberet:& cum licentius bibere ſtatuerat:ſex-
tarium non excederet.ac ne excedere quidem poſſet citra reiectionem : qppe
qui infirma valetudine fuerit:ac graues & periculoſas valetudines per omnẽ
vitam expertus:vt auctor eſt idem Trãquillus.ob id etiã cibi minimi: adeo vt
ante initũ vel poſt dimiſſum conuiuium ſolus cœnitaret:cũ pleno cõuiuio ni-
hil tãgeret:quo certiorem rationẽ cibi potuſq; teneret.Hoc mihi cõuenire vi-
detur cũ eo qđ diximus:vt qui vini modice ſit appetẽs: dodrãtẽ noſtrũ id eſt
ternos ſextariolos quotidiano cõuiuio bibat:qui ſi etiã quadrãtẽ huic addat:
vt plenam menſuram noſtrã bibat:quã pintã dicimus:ne ſic quidẽ vinoſus di
ci debeat:& tamẽ hæc menſura ſedecim cyathos implet.Hoc cum exacte cõ
ſiderarem:dodrantẽ prædictũ quem ſextarium Romanũ eſſe dico:in treis tri
entes diuiſi totidẽ calicibus ſumptis:& rurſus in quatuor calices quadranta-
les æquis diſtributionibus:quo facto eũ eſſe captum mẽſuræ cognoui:vt qui
firmo ſtomacho ſit:& interdicto medicorũ non prohibeat quominus ducere
poſſit ex œnophoro q̃tum ſitis appetat:is hauſtu primo cœnæ quadrantem
ſiccare debeat:addita etiam aquę tertia aut quarta parte:ſi tamen ſitim expe
ctauerit.Qui aũt bibacior paulo fuerit:etiã triẽtem.de ſobriis loquor : ſed de
iis ſobriis qui iuſtum hauſtum diluendis cibis ducere ſoliti ſunt:quales plęriq;
ſunt noſtratiũ hominũ:quib⁹ qdẽ vini potus vicio non vertit.Nullus em̃ mo
dus vinoſis & perpotatoribus conſtitui poteſt.nec rurſus de iis loquor q ſem
per ſiticuloſi pytiſſantium more guſtatorum linctu magis q̃ potu villũ tranſ
mittere ſolent.omnino quadrantem ſtomachi firmæ conſtitutionis: trientem
etiam ſitibundi modum cum aquæ rata portione eſſe dico:idq; intra tempe-
rantiã.Quare ab antiquis indita hæc eſſe nomina ternis quaterniſq; cyathis
affirmauerim:tametſi Auguſtus ſextantibus vtebatur : cui Antonius Muſa Auguſt⁹ Cæ
ſextãtarios modulos id eſt dimidio minores legitimis indixerat . quare quan ſar quãtũ bi-
tum ſobrii homines bibere ſoliti ſunt quotidiano potu:tantum Auguſtus bi berit.
bebat cum largiſſime ſeſe inuitauerat.Quod ſi verum eſſet id quod apud Pli
niũ legitur de hemina & acetabulo id eſt ſeſquicyatho:ſextarius cẽtum & vi-
ginti drachmarum eſſet:id eſt minor tertia amplius parte q̃ noſter dodrans:
nec pintæ dimidium caperet. Hoc enim pondere probare vnicuiq; noſtrum
licet.quod q̃ ſit abſurdum nemo non intelligit:vt tantula menſura in duode-
nos cyathos diuideretur:& in ſolutis perpotationibus & conuiuiorum hilari
tate:cum ſine lege ac ſine modo bibitur:quadrantes trienteſq; &(cum pluri-
mum)ſeptunces pro numero elemẽtorum nominum biberent: quantum ſci
licet quiſq; hodie ſobriorũ vno impetu familiari cœna bibit:ſeptunces em̃ ea
ratione ſextariolũ noſtrum non excederẽt:qui modulus eſt (prope dixerim)
potiõis medicamẽtarię.Antiquos aũt parciore vino vſos nõ eorũ eſt dicere q Bicõgi⁹ Cice
bicõgiũ Ciceronẽ.M.filiũ:Tricongium Torquatum apud Plinium : & apud ro. M.filius.
Trãquillum potorem amphorarium legerit:quibus hodie ſi pares in gallia in Tricõgius Torquatus.

uenirentur:monſtri inſtar haberetur.apud quos germanorum militum biba
citas hoc biennio inter miracula celebrata eſt.quotidianis enim conuiuiis ſin
guli quaternos quartarios abſumere dicebantur.qua ratione nouem cõuiuæ
binas amphoras exorbebant.Hanc bibendi palmam æquare noſtratiũ hoĩm
profligatiſſimi vini potores numero triginta non poſſent:duntaxat vt alter-
nis diebus id facerent quod illi ſingulis factitabãt.Quid ꝙ ipſa carmina quæ
apd̃ Priſcianũ legũt:& ſecũ & cũ Plinio pugnant? Cũ eñ de cyatho dicãt:Bis
quinq; hunc faciunt drachmæ ſi appendere tentes: Oxybaphus fiet ſi quinq;
addantur ad iſtas.alio loco ita legitur:nam libræ vt memorãt beſſem ſextariꝰ
addet ſeu puros pendas latices ſeu dona lyei.Addunt ſemiſſem libręlabentis
oliui.Selibrãq; ferũt mellis ſupereſſe bilibri.Hæc tamen aſſenſu facili ſunt cre
dita nobis: nãq; nec errãtes vndis labentibus amnes:nec merſi puteis latices
aut fonte perenni manantes:par pondus habẽt.Quonam igitur tandem mõ
conuenit vt hemina quę dimidiatum ſextariũ efficit:ſexagenas drachmas pẽ-
deat:& ſextarius libram & beſſem hoc eſt cẽtũ & ſexaginta? Si eñ de cẽtũ &
nonaginta duabus drachmis ſeu duabus libris Romanis:triẽtem id eſt duas
& triginta abſtuleris:reliquę erũt centum & ſexaginta. Nos cum hoc proba
remus aqua puteoli vtebamur:nec ſcrupuloſe differentiam aquarũ exquiſiui-
mus:nec in alio liquore rem experiũdã duximꝰ:cum iã tenere veritatẽ videre-
mur.Ex gręcis autem auctoribus vix rem conſtituere poſſumus. Pollux li.iiii.
Cotula. cotulam tertiã partẽ chœnicis eſſe tradit.& medimnũ chœnicas octo & qua
draginta capere:& ſextariũ octo chœnicas.κοτύλη τὸ τρίτον τῆς χοίνικος.ὁ δὲ μέ
διμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τετταράκοντα.ὁ δὲ ἑκτεὺς ὀκτώ. Hoc dictũ diſcrepat cũ
Chœnix. verſibus illis in quibꝰ ita legitur.At cotylas quas ſi placeat: dixiſſe licebit He
minas:recipit geminas ſextarius vnus.qui quater aſſũptꝰ fit graio nõie chœ-
nix.Adde duas:chus fit vulgo q̃ eſt cõgiꝰ idẽ.Pollux heminã tertiã partẽ chœ
nicis facit:hęc carmina octauam.Chus(inquit Sudas) menſura eſt attica ca
piens cotulas octo.Feſtus heminã quaſi hemis:id eſt dimidiũ ſextarii dictam
eſſe autumat.Rurſus Sudas.μέδιμνον μοδίων ἕξ᾽ ἐστὶ εἶναι μέτρον ξεστῶν οβ´ ἤτοι λι
τρῶν ρη.id eſt medimnũ modiorum ſenũ eſt:vt ſit mẽſura xeſtas duas & ſeptu-
aginta capiens id eſt libras centum & octo.quo dicto ſignificatur xeſten ſeſq
librã pẽdere.i.cẽtũ &.xii.drachmas & ſemidrachmã:libra eñ attica ſeptuage
nas quinas drachmas pendet.Sic modius qui ſexta pars eſt medimni decẽ &
octo librarũ erit:ita ſextariꝰ q̃ ſextadecima ꝑs eſt eiꝰ:erit quatuor & octogin
ta drachmarum & ſemiſſis:quod cũ Plinii dicto nõ cõuenit.ꝙ ſi litran id eſt li
brã atticã ꝓ mina intelligamꝰ:vt Hermolaꝰ voluit:& Pliniꝰ iterdũ fecit:ſexta
rius cẽtũ ac duodecim drachmarũ & ſemis erit:qđ nihilo magis cõuenit. Q;
aũt Pliniꝰ librã pro mina acceperit:patet ex Dioſcoride:vbi de oxymelle loq-
tur libro quinto.λαβὼν ὄξους κοτύλας πέντε:καὶ ἁλὸς θαλασσίου μνᾶν μίαν:μέλιτος
μνᾶς δέκα:ὕδατος κοτύλας ι:μίξας ἕψησον:ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ:καὶ ψύξας κα
τάγγισον. Hoc Plinius ad verbum libro.xiiii.ſic vertit.Oxymel vocarunt mel-
lis decem libris : aceti veteris heminis quinq; : ſalis marini libra:aquæ pluuiæ
ſextariis quinq; ſufferuefactis decies:mox elutriatis . quod ille minam Plinius
libram dixit : quod ille heminas decem : Plinius ſextarios quinq;. Rurſus

Plinius de eo genere vini factitii loquens:qui cenchrites dicitur quod ex milii semine fiat:libram & quadrantem pro mina transtulit.cū enim de adynamo factitiorum primo dixisset:ita subdidit.Proximū fit e milii semine maturo cū ipsa stipula (libram & quadrātem in congios duos musti macerāt) & post septimū mensem transfuso.Dioscor.δεῖ δὲ λαμβάνειν τὴν πόαν σπέρματος πλήρη πέπειρον σὺν τοῖς κλάδοις· καὶ μνᾶν μίαν βάλλειν εἰς οἴνου χόας β΄. ἐᾶν δὲ ἑπτὰ μῆνας· καὶ οὕτω μεταγγίζειν.accipere autē oportet herbā semine plenam maturo cum ramulis:& eius vnā minā in vini congios binos mittere: & sic septem mensibus relinquere:ita a septimo mense diffundere.Sed corrupte apud Dioscoridem Cestrites & Cestros pro Cenchrites & Cenchros in libris impressis legitur.sic enim legi debet.περὶ κεγχρίτου:quū Plinius miliū dicat. verius est tamē Pliniū errore exemplaris deceptū:Cenchritē pro Cestrite intellexisse.Est autē cestrum latine betonica herba dicta: vt in Dioscoride libro quarto apparet in principio:qui psychotrophum alio nomine vocat vtrobiq;: quasi herbam frigidis locis gaudentē:quæ hodie sic agnoscitur:ex qua fit vinū betonicatū. Hoc autē Plinii dictum vel ex Dioscoride: vt multa alia versum est:vel ex alio auctore:qui iisdem verbis cum Dioscoride scripsit.Hoc enim non satis constitui potest vtrum Plinius Dioscoridē legerit:quē vt idētidem iisdem verbis sequitur: sic nusq̄ nominatim citat: ita vt nōnūq̄ a Dioscoride accepta dissimulandi furti gratia transformare videatur:vt in hoc loco: interdum aliū secutus videatur: sed vel a quo Dioscorides trāscripserit: vel ille a Dioscoride. Plinius latinū hominē Sestiū Nigrū medicinæ diligētissimū appellat: de Castoreo loquens lib.xxxii.qui Niger græce scripsit. cū Plinii verba cū Dioscoride collata:ex ipsius Dioscoridis libro traducta esse videātur.Nam Dioscorides Nigrū in hoc secutus non videtur: cum eū inter Asclepiadas recensens improbet.& is tamen a Plinio etiam citatur vbi Salamādræ meminit li. xxix. his verbis. Sestius venerē accendi cibo earū si decoctis intraneis & pedibus & capite in melle seruētur tradit: negatq; extingui ignem ab iis.Dioscorides lib.secūdo.σαλαμάνδρα εἶδος ἐστὶ σαύρας. ἐστὶ δὲ νωχελὲς· ποικίλον· μάτην πιστευθὲν μὴ καίεσθαι.Et inferius.φυλάσσεται δὲ ἐν μέλιτι ἐξεντερισθεῖσα· τῶν ποδῶν καὶ τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεθέντων εἰς τὰς αὐτὰς χρήσεις.Hæc verba ita cū Plinii verbis congruūt vt ab eodem auctore vterq; sumpsisse videatur: quo modo & a Crateua vterq; sumpsisse aliqua non dissimulat.Alibi Plinius de Opobalsamo loquēs. Alexādro magno res ibi gerente toto die æstiuo vnam conchā impleri iustum erat. Omni vero fœcunditate e maiore horto congios senos:e minore singulos:& cum duplo rependebatur argento: vel potius cū & duplo vt in emendatioribus.Hoc Dioscorides nō ad tempus Alexandri refert: sed ad suū his verbis. ῥεῖ δὲ ὀλίγον· ὡς καθ᾽ ἕκαστον χρόνον μὴ πλεῖον ἢ ἕξ ἢ ἑπτὰ χόας συναθροίζεσθαι. πωλεῖται δὲ ἐν τῷ τόπῳ σταθμὸς αὐτοῦ πρὸς διπλοῦν ἀργύριον.Fluit tenui gutta & pauca:ita vt vnoquoq; anno nō amplius q̄ seni aut septeni congii colligantur. cū venditur ibi:duplici argenti pondere rependitur.Cū Plinius idē cū Dioscoride dicat:apparet tamen eum aliū auctorē secutū. Sed ex eo restituendus Plinius hoc modo. omni vero fœcūditate e maiore horto cōgios senos singulis annis.Quonā modo enim ex singulis conchis congii seni fierent? & præterea

An Plinius Dioscoridem legerit.

Sestius niger

Pli.locus.

absurdum esset Pliniũ de singulis diebus id dixisse cũ duplo argento rependeretur. Q᷑ si nihil addere volumus: existimo sic legendũ. Anni vero fœcũditate: hoc est totius anni etiam fertilis fœtu. Verum hæc de Plinio & Dioscoride obiter dicta sũt. Credo tñ Pliniũ latinos etiã auctores aliquos obseruasse: & ob id miscellaneas interdũ descriptiones tradidisse: quæ nec plane cũ Dioscoride conueniant. Hoc igitur in loco Plinius libram atticam & quadrãtem pro centum drachmis: id est pro mina dixisse videtur: siue hoc innouare ei visum sit: siue ex græco alio acceperit: qui litram scripsisset: id est libram: & drachmas viginti quinq;: qui est quadrans non libræ sed minæ. nam alioquin Plinius parũ religiose græca hæc vertisse videtur: aut certe parum constanter si quis diligẽter animaduertat. Theodorus Gaza vir doctissimus vtraq; lingua chum siue choa: sextarium trãstulit: & hemichoum semisextariũ: diuũ Hieronymũ in hoc imitatus: qui Ezechielis quarto choeis atticos duos Italicos duos sextarios esse dixit. Interpres Aristophanis in equitibus χοῦς μέτρον ἀττικὸν χωροῦν κοτύλας η΄.

Chus.

Chus (inquit) mẽsura est attica capiens heminas octo: quod cum versibus illis non congruit: qui choa duodenas cotulas capere tradunt: vt idẽ sit congius & chus: quod Plinius itidẽ in superiori exẽplo voluit. Atheneus lib. x. de temulentia loquẽs: inter maxime vinosos homines Alexandrum enumerat, auctorẽ autẽ citat Ephippiũ in libro de Alexandri & Ephestionis funere.

Alexan. ma. vinosus Proteasq;.

Erat (inquit ille) inter Macedones Proteas bibendi certamine clarus. Hunc in conuiuio Alexander poculo bicongio prouocauit (bicongiũ nũc appello quem ille dichum græce dixit). Quũ igitur Alexander bibisset: Proteas rege multum laudato qui egregie tãtum calicem exorbuerat: & ipse quoq; ea fide atq; integritate bibit vt ab omnibus plausu exciperetur. ἀλέξανδρος γοῦν αἰτήσας ποτὲ ποτήριον δίχουν: καὶ πιὼν: προὔπιε τῷ πρωτέᾳ. καὶ ὃς: λαβὼν: καὶ πολλὰ ὑμνήσας τὸν βασιλέα: ἔπιεν: ὥς ὑπὸ πάντων κροταλισθῆναι. Mox Proteas eodem poculo cũ regem prouocasset bibissetq;: Alexander generose conatus iterum calicem eundẽ ducere: cũ partẽ iam traxisset: resupinata in lecti puluinar ceruice poculũ manibus emisit. Quo ex certamine in valitudinẽ incidit: a qua tandem iugulatus est vt Ephippius tradidit: qui ab aliis historicis in hoc dissensit: eũ enim veneno sublatũ dicunt. Fabularem autẽ eam historiã esse ex eo coniicere licet quod subdidit: id regi contigisse ob Thebas oppugnatas. videlicet infenso Liberi patris numine qui Thebis natus esse dicitur. καὶ ἐκ τούτου νοσήσας ἀπέθανε: τοῦ Διονύσου φησὶ μηνίσαντος αὐτῷ: διότι τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὰς θήβας ἐπολιόρκησε. Idem Atheneus alibi eodem libro. μίλων ὁ κροτωνιάτης ὥς φησιν ὁ ἱεραπολίτης θεόδωρος ἐν τοῖς περὶ ἀγώνων: ἤσθιε μνᾶς κρεῶν εἴκοσι: καὶ τοσαύτας ἄρτων: οἴνου τε τρεῖς χόας ἔπιεν. Milo Crotoniata: vt auctor est Theodorus

Milonis voracitas.

Hierapolitanus in libris de certaminibus græciæ: minas viginti carniũ: & totidem panis esitabat: & tres cõgios vini bibebat.

Congij diuersa acceptio.

Congius id est chus in hoc & superiore exẽplo idẽ non fuisse videtur, cum Milo vna cœna tres congios absumeret: & Alexander vno haustu duos biberet. Oportet enim eã mẽsurã liquidi congruere cũ pondere aridi pulmentarii & panificii. Varietatẽ igitur eam efficit auctorũ diuersitas: qui mensuras quisq; patriæ suæ secuti sunt: aut eorum certi de quibus locuti sunt. Xestes autẽ quid sit apud græcos nõ facile

dixerim.Dioſcor.de Chiſto lacte loquens. λέβης δὲ πρὸς τὸ μὴ ὑπερζεῖν τὸ γάλα ἐν τῇ ἑψήσει· σπόγγῳ ἐκ ψυχροῦ ἀποψᾶν τὸ χεῖλος τῆς χύτρας. καὶ ξέστην ἀργυροῦν πλήρη ὕδατος ψυχροῦ καθιέναι. Hoc Plinius li.xxviii.ſic tranſtulit.Quũ feruet ne circũfundatur preſtat cyathus argenteus cũ frigida aqua demiſſus: ita ne quid infundatur.Cyathũ Plinius pro Xeſte dixit.alibi fere ſextariũ vertere ſolet vt libro.xiiii.Fit abſinthites in.xl.ſextariis muſti: abſinthii pontici libra decocta ad tertias partes:vel ſcopis abſinthii in vinũ additis:vbi refragantibus omnibus exẽplaribus:ex Dioſcoride ſic lego. Fit abſinthites.xlviii.ſextariis muſti: abſinthii pontici libra: decoctis ad tertias partes. οἱ μὲν γὰρ τοῖς μ΄ καὶ η ξέσταις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν ἕψουσι μέχρι τὸ τρίτον ἀπολειφθῇ. quidã autẽ (inquit) duodequinquaginta ſextariis Italicarum amphorarũ miſcẽtes librã vnã apſinthii pontici:decoquũt quoad tertia pars reſidua ſit.& de nectarite. ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ ἑλενίου ὃ ἔνιοι μηδικὴν οἱ δὲ σύμφυτον. οἱ δὲ ἰδαῖον φλόμιον. οἱ δὲ ὀρέσιον. ῥίζης ξηρᾶς ὀγγιῶν ε ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον κάθες εἰς χοᾶς ς΄ γλεύκους.Plinius totidẽ pene verbis.Inuenitur & Nectarites ex herba quã alii heleniũ:alii medicã: alii ſymphytũ: alii idęon & oreſtion:alii nectareũ vocãt:radice ponderis.xl.denariorũ in ſeſtarios ſex muſti addita.Hoc tantũ refert ꝙ ille quinq; vncias dixit: Plinius autẽ quadraginta denarios:ea ratione qua centũ denarii minã efficiunt:vt ſepe diximus.Sed illud aduertẽdũ ꝙ chum pro ſextario Plinius intellexit:quũ alibi vt diximus ꝓ congio acceperit:de miliato vino loquẽs: quo modo & vbi de myrtite loquit᷑.nã quũ Dioſco.dicat:δεῖ λαβόντα τῶν μελαίνων μυρσινῶν τοὺς ἀκρέμονας βάλλειν εἰς τοὺς τρεῖς τοῦ γλεύκους χόας.Plinius.Greci(inqt) myrtiten hoc modo faciũt: ramis teneris cũ ſuis foliis in albo muſto decoctis tuſis: librã in tribus muſti congiis deferuere faciũt.Congios nũc trãſtulit choas quũ prius ſextarios vertiſſet. Rurſus Dioſcor.de Rhodite.ῥόδων ξηρῶν κεκομμένων μνᾶν μίαν ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον κάθες εἰς γλεύκους ξέστας η. μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας διυλίσας μετάγγιζε: id eſt:roſæ aridę cõtuſa folia ad minã vnã in linteolũ alligata demittito in muſti ſextarios octonos:& poſt tres mẽſes percolatos in aliud vas trãſferto.Plinius autẽ ſic. Roſę foliis tuſis:in linteoloq; in muſtũ collatis cum ponduſculo vt ſidat.xl.pondere denariorũ in ſextarios vicenos muſti:nec ante tres mẽſes vaſe aperto.Hunc locũ ita immutauit Plinius:vt nec Dioſcoridem:nec eũdem cũ Dioſcoride auctorẽ ſecutus primore ſenſu videatur.Dioſcorides præcipit in octonos ſextarios muſti minã vnã roſæ tuſæ coniici. Pli.in ſextarios vicenos quinq; vncias.Quare fieri potuit: vt Plinius vel librarii vel amanu ſerui vitio notã minæ pro nota vnciæ intellexerit:& Xeſtas pro cotulis acceperit. ſic fit vt quum ſingulas vncias roſę tuſę octonis heminis vini ſufficere exiſtimarit: quadraginta denariorũ põdus:id eſt quinq; vncias quadragenis heminis ſtatuerit:quũ ad verbũ referre Dioſcoridis locũ nollet:aut eius quẽ Dioſcorides ſecutus eſt. Idem.e napis fit.x.denariorum pondere in ſextarios binos muſti addito.Dioſcor.βουνίου ὀγγίας δύο κόψας· κάθες εἰς κοτύλας γλεύκους τέσσαρας. id eſt napi vncias duas contuſas in quatuor muſti cotylas demittito.Secũdũ hoc non decem denariorum:ſed ſedecim legendũ eſt apud Pliniũ. in antiquis exemplaribus numerus ille corruptus eſt:vt in quibuſdam deſit: in nonnullis

duũ: non decem legatur. Verũ Plinius libẽs facit: vt octo denarios pro vncia dicat. Qꝫ autẽ Plinius modulos & numeros ex Dioſcoride mutet interdum: ſeruata tamen proportione: exemplum eſt in mentione hyſſopitæ. Similiter (inquit) fit hyſſopites e cilicio hyſſopo vnciis tribus in duos cõgios muſti coniectis: aut tuſis in vinũ. Dioſcor. ὑσσωπίτης ὁ ἐκ τοῦ κιλικίου ὑσσώπου κάλλιςος ἐςί. δεῖ δὲ ἐν τῷ κεραμίῳ τοῦ γλεύκους λίτραν μίαν τοῦ ὑσσώπου κεκομμένων τῶν φύλλων προσδιδόναι. Hyſſopites (inquit) qui ex hyſſopo cilicio fit: optimus eſt: addere oportet amphorę muſti librã vnã hyſſopi foliorũ contuſorũ. Hoc Plinius mutatis (vt diximus) modulis verbiſqꝫ rettulit. Idẽ eſt eñ in amphorã id eſt in octo & quadraginta ſextarios librã vnã hyſſopi coniicere: & in duodenos ſextarios: hoc eſt binos cõgios quadrãtẽ: id eſt vncias treis. Hic obiter

Ceramiũ.

adnotandũ: ceramiũ græcũ idẽ eſſe quod amphoram: quod & eodẽ auctore planũ fit in mentione abſinthiati vini: quã ſupra poſuimus. Dioſcor. de elelisphacite. ὀγγιάς ἡ ἐλελισφάκου ἐς γλεύκους ἀμφορέα ὅ ἐςι κεράμιον: κάθες: id eſt ſaluiatũ ita conficitur: ſi vncias octonas ſaluię in muſti amphorã: quod ceramiũ dicitur: demiſeris. Idem Plinius de aromatite. Fit apud alios nardi & malobathri ſelibris in muſti congios duos additis. Dioſcor. ὁ δὲ διὰ συριακῆς νάρδου καὶ κελτικῆς καὶ μαλαβάθρου σκευάζεται οὕτως. ἑκάςου ἡμίμναιον λαβὼν εἰς δίχουν γλεύκους κάθες. Dichũ id eſt choas duos Plinius haud dubie congios binos trãſtulit. Dioſcorides. ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν: μνᾶς δύο εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ΄. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. Hoc Plinius ſic vertit. Fit e labruſca hoc eſt vite ſylueſtri: quod vocatur œnanthinũ. flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt. xxx. dies mutantur. quod Dioſcor. metretã dixit: Plinius cadum tranſtulit: quod &

Metreta & caddus.

ipſum græcũ eſt: ſed vtroqꝫ noſtri vtũtur. Metreta eñ Cato & Colu. vtuntur. Eſt autẽ congiorũ decẽ vt auctor eſt Dioſcorides lib. v. his verbis: ἔςι δὲ ὁ μετρητὴς χόες δέκα: Decem autẽ congii ſexaginta ſextarios valẽt: id eſt amphorã & quadrantẽ. Pollux tamẽ in decimo de vocabulis ait: Cratinũ comicum metretam amphorã appellaſſe. Idem etiã Philochorũ tradit in libro quẽ de lingua attica cõpoſuit: ſcripſiſſe caddum & amphorã apud antiquos idẽ fuiſſe: ideo qꝫ hemiamphoriũ: id eſt ſemiamphorã: etiã hemicaddum dictũ. verũ Epicharmũ caddũ & amphorã vt diſtincta poſuiſſe. In carminibus quæ apud Priſcianũ legũtur caddus & amphora attica pro eodẽ ponũtur his verbis. Attica ꝑterea dicẽda eſt amphora nobis ſeu cadus: hãc facies noſtrę ſi adieceris vrnã. Quibus verbis ſignificatur atticã amphorã & caddum ſextariorũ duorũ & ſeptuaginta fuiſſe: id eſt duodecim congiorũ: quo fit vt attica amphora hemiolia Romanæ fuerit amphorę. Ego Dioſcoridis opinioni accedere malim. De græcis igitur quibuſdã vocabulis nihil fixum ſtatuere poſſumus: quando quidem Plinius id præſtare non potuit: quippe quũ nec ipſis græcis de ea re conueniat: quæ pro locorum vrbiũqꝫ varietate: ac temporũ fortaſſe: identidẽ euariarũt. nam & in hac vrbe (vt diximus) tot menſurarũ ratio: a vicorum aut certe regionũ magiſtris repoſcenda eſt: quã nemo vnus tenet. Sed nec librã græcã Plinius a latina diſtinxiſſe manifeſte videtur: quod meminerim me adnotaſſe. Hoc tamẽ tenebimus amphorã & ceramiũ eandẽ menſurã: vt me-

tretam & caddum: quod verbum apud Pliniũ & alios nostros ſępe legitur. Si quis tamen animaduertat orationẽ Demosthenis quæ πρὸς τὴν λακρίτου παραγραφὴν inſcribitur: mirabitur precium vini importati in pontũ ex vrbe quadã Thraciæ talentũ argenti ſtatui etiam cũ naulo & apparatu neceſſario. & tot ceramia icoſoro naui importata eſſe. τὰ δὲ τρισχίλια ταῦτα κεράμια ἄγεσθαι εἰς τὸν πόντον εἰκοσόρῳ. Quibus verbis coniicere licet ceramiũ atticũ Demosthenis tẽpore minus fuiſſe amphora Romana. niſi potius intelligamus ceramia Thracia nõ attica ex vrbe Menda in põtũ importata. In qua oratione ſtamnũ & ceramiũ pro eodem ponit. Medimnũ etiã tenebimus ſex modios capere: id eſt duodequinquaginta chœnicas: ſeu duodequinquagies binos ſextarios. Porro ſextarium medimni octo chœnicas efficere: id eſt ſedecim ſextarios: nã hemimedimnus quatuor & viginti chœnicum eſt: cuius bes triteus a græcis diſſyllabo nomine nuncupatur: id eſt tertiarius: ſedecim chœnices continẽs: & duos & triginta ſextarios. Triens autem hecteus itidem diſſyllabo nomine dicitur: octo ſcilicet chœnices capiẽs: ſic ab eis dictus ꝙ medimni ſit ſextarius. quatuor chœnices hemihectum dicitur: id eſt ſemiſextarius medimni: quod & hemihecteum dicitur: vt apud Aristoph. nubibus. περίδου νῦν ἐμοὶ εἰ μὴ τετράμετρον ἐστὶν ἡμιεκτέον: id eſt fac nũc mecum ſponſionem ni tetrametrum ſit ſemiſextarius. ſemiſextarium tetrametrum appellat: id eſt quatuor menſuras continentem: quatuor chœnicas ſcilicet. Eſt autem comica alluſio ad carmen tetrametrum. Nam quod Socrates de pedibus dixerat poeticis: id Strepſiades poeticę ignarus ad chœnicas rettulit: quaſi alia metra menſuraſq; nõ noſſet q̃ vaſcularia: ex cuius poetæ enarratore & ex Polluce illam medimni diuiſionem collegimus. Qꝫ q̃ hoc confirmat Harpocration in lexico oratorio in verbo ἡμίεκτον. qui etiam medimnũ chœnicas duodequinquaginta capere dixit: & modiũ qui ἕκτος appellatur: octo chœnicas. Qꝫ ſi medimnus ſex modios Italicos capit: vt locupletiſſimis teſtibus comprobatum eſt: quum ſextarius medimni ſint octo chœnices: chœnicẽ binos ſextarios: & quaternas cotulas capere neceſſe eſt. modius enim ſedecim ſextarios capit. Nec conſentaneum eſt id quod a Polluce dictum eſt: cotulam tertiam partẽ chœnicis eſſe: quaſi ſcilicet chœnix ſeſquiſextarius Italicus fuerit. quo minus ꝓbãda Theodori gazę viri medici opinio: qui ſextarium quodam in loco vertit. Nihil autem certius inueni q̃ quod apud Heſychiũ legitur: qui Anaſtaſii imperatoris tẽpore ſcripſit: cum res Romanæ iam græcis hominibus plane innotuiſſent. Cyathus (inquit ille) capit liquoris vncias duas. δέχεται δὲ κύαθος ὑγροῦ πρὸς οὐγγίας δύο. Si Cyathus vncias duas capit: & ſextarius igit᷑ vncias capit quatuor & viginti. i. centũ nonaginta duas drachmas. & ſic ad momẽtũ extremũ conuenit nobiſcũ Heſychius. nec cyathus decem drachmas ſed ſedecim capere cõprobatur. qui numerus duodenario multiplicatus duas libras cõficit. Heſychiũ autẽ de Romano cyatho locutũ ex eo patet ꝙ vncias duas Romano vocabulo dixit. quare confectam (vt arbitror) probationem habemus. Comperto enim cyathi modulo: reliqua dubia eſſe nequeunt. Herodotus in Polymnia id eſt lib. ſeptimo de copiis Xerxis loquens Græciam inuadentis: οὕτω πεντηκοσίας τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ καὶ χιλιάδας τρεῖς καὶ ἑκατοντάδας

Ceramiũ Thraci. ũ idẽ qđ ſtamnũ.

Chœnix.

τριτεύς.

ἑκτεύς.

ἡμίεκτον.

Cyathus ſecũ dũ Heſychiũ.

δύο καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγαγε ξέρξης ὁ δαρείου μέχρι σηπιάδος καὶ θερμοπυλέων. Ita bis (inquit) & quinquagies centena & octoginta tria millia: & ducētos viginti homines Xerxes ad Thermopylas vsq; duxit. & paulo post. ὥστε οὐδέν μοι θῶυμα παρίσταται προδοῦναι τὰ ῥέεθρα τῶν ποταμῶν ἐνίων, ἀλλὰ μᾶλλον ὅκως τὰ σιτία ἀντέχρησε: θῶυμά μοι: μυριάσι τοσαύτησι: εὑρίσκω γὰρ συμβαλλεόμενος εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρης ἐλάμβανε καὶ μηδὲν πλέον: ἕνδεκα μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ᾽ ἡμέρῃ ἑκάστῃ. καὶ πρὸς: τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσαράκοντα. id est. Itaq; mirū mihi non videtur quorūdam amniū fluenta defecisse tot hominū millia: sed quonāmodo frumentū suppetierit tot hominū millibus: id vero mirum videri potest. siquidē vt chœnicē frumēti quisq; in singulos dies acciperet: ac nihil amplius: subducta ratione inuenio centena dena millia medimnū quotidie absumi potuisse: & trecenta præterea quadraginta medimna. Hoc

Vallēn̄ erratū.

loco vertendo Laurentius Vallēn̄. vir de literis meritissimus errore lapsus est tanto ingenio indigno. sic. n. vertit. Quo minus miror proditum esse fluenta quædā nō suppeditasse: magis miror vnde tot myriadibus cibaria suppetierint. Nam subducta ratione sic cōperio: si singuli quotidie singulas frumenti chœnicas: id est semodia nō amplius accepissent: absumpta fuisse singulis diebus centū millia medimnorū: & trecentos ac quadraginta medimnos: qui singuli constant e senis modiis. sic legit̄ in libris impressis: sed centū & decē millia Laurentiū scripsisse nō dubito. Mitto igitur ꝙ illa verba: proditū esse fluēta non suppeditauisse: male versa sunt: quia Herodotus id affirmare videtur amniū fluenta prodidisse: hoc est destituisse exercitū tātū. Hoc igitur vt mittamus tāq̄ ab interprete aliud agente versum: ne hoc quidē dixit Herodotus quid chœnix quid medimnus caperet. At Laurētius vtrūq; ex persona sua interpretatus: in altero longe falsus est. Videamus igitur quonā modo rationē inierit: vt hæc verba ad Herodotū adderet. In vndecim myriadibus vt locutus est Herodotus: id est in centū ac decem millibus & trecentis medimnis mille ac centum hecatontadas. i. cētenarios milliū esse planū est: hanc summā sexies ducere debemus vt ex medimnis ad modios veniamus: quo fit vt iam sex millia sexcenti decē & octo centenarii milliū fiant. tū eā summā rursus duplicabimus: vt ex modiis semodii fiant: id est chœnices: vt Laurentius voluit: sic fiet summa centenariorū tredecim millia ducenti ac triginta sex. Hanc centenariorum summam si ita partiamur: vt ex centenariis millenarii fiant quas chiliadas Herodotus appellat: fient omnino mille trecenti viginti tres millenarii: & sex centenarii. i. tredecies centena ac viginti tria millia sexcenti homines totidem & chœnices. Restant quadraginta medimni in ducentos & quadraginta modios diuidendi. & hi rursus in quadringentos octoginta semodios & chœnicas: qui numerus prædictæ summæ accedit: vt sint tredecies centena viginti quatuor millia & octuaginta. Qui numerus longe abest a quinquagies bis centenis millibus: & reliquis numeris excurrentibus. Quare planum fit Laurentium Vallensem nunq̄ non fere acrem hominem & vigilantem: tamen oscitanter hunc locum traduxisse: pene vt nihil pensi habuerit: & lectoribus Herodoti qui græcum non obseruant exemplar insigniter imposuisse. sed auctorem eū cum Herodoto habemus Medimnū non latine

modium: ſed ſex modia ſignificare:quod Politianus ignoraſſe videtur: & an
te eum nõnulli librorum græcorum interpretes. Quare apud Plutarchum in
Lucullo: q legitur Lucullũ penuria commeatuũ preſſum quũ in Mitridatem
infeſtis copiis contenderet:triginta ſecum millia Galatarum duxiſſe:qui toti
dem modia tritici portarent:exiſtimo medimna legendum eſſe: vt ſinguli ſe
nos modios geſtauerint:homines præualentes corpore. Nam apud nos ge
ruli frumentarii vulgo duodenos modios ex portu in horrea portant. quare
Galatæ homines præualidi ſenos onere viatorio modios geſtare potuerunt.
Qui minores erant noſtris vt ſupra docuimus:quanto menſura raſa a cumu
lata diſtat.& præterea medimni illi fortaſſe minores erant atticis. Huius ta
men rei fides apud exemplaria græca ſit:quæ nobis videre non contigit. Vt
igitur mentẽ Herodoti aſſequamur de chœnice:age fac modiũ:nõ binas tan
tum chœnicas:vt Laurentius voluit:ſed octonas cepiſſe: id quod ſupra dixi
mus.hoc poſito:ſumma ſex milliũ ſexcentorũ decem & octo centenariorũ:nõ
duplicato tantum:ſed octuplicato creſcet:fientq; duo & quinquaginta millia
nongẽti quatuor & quadraginta cẽtenarii:qui bis & quinquagies cẽtena no
naginta quatuor millia quadringentos faciunt.Par eſt enĩ dicere bis & quin
quagies centena nonaginta millia: & bis & quinquagies millies centena mil
lieſq; nonaginta.ſic in ſuperiore numero tredecim millia ducẽti cẽtenarii:effi
ciunt centies tredecim millia & centies ducenta : hoc eſt tredecies centena &
viginti millia.ergo ſi bis & quinquagies nonaginta quatuor millibus & qua
dringentis chœnicibus: quadraginta medimnos:id eſt ducentos & quadra
ginta modios addideris: & pro his octies multiplicatis mille nongẽtas & vi
ginti chœnicas:fient in ſumma bis & quinquagies nonaginta ſex millia trecẽ
ti & viginti viri & totidem chœnices:& cõputatione grẹcorũ myriades quin
gentẹ & viginti nouem:& præterea ſex millia trecenti ac viginti viri. Myrias
(vt ſẹpe dixi) decem milliũ numerũ ſignificat.Apud Herodotum autem nu
merus hominũ legitur myriades quingentẹ viginti octo:& tria millia ducẽti
& viginti : ita ſit: vt numerus chœnicum ſuperet numerũ hominũ tredecim
millibus & centũ:quod errore calculi factũ eſt:ſiue Herodoti culpa: ſiue emẽ
datorũ fuit.Intelligimus tamẽ (id quod quẹrimus) Herodotũ cẽſuiſſe chœ
nicem:nõ ſemodiũ:ſed modii octauã partẽ eſſe.eſſe autẽ errorẽ calculi in hoc
loco nõ magis mirũ eſt:q̃ eo loco vbi tributorũ Perſidis ſit mẽtio:vt ſupra ad
notatũ eſt.Qꝫ autẽ in ſuperiore calculo lapſus non ſim:q̃q̃ loco lubrico:facile
ſciri poteſt:ſi quis numerũ Medimnũ:id eſt centũ & decem millia trecenta &
quadraginta ſexies ducẽdo: ex medimnis ad modios tranſeat:ſic enĩ iam fiẽt
ſexcenta ſexaginta duo millia quadraginta.quẹ rurſus octies ducta:vt ex mo
diis chœnices faciamus:fiũt in ſumma:quinquagies bis nonaginta ſex millia
trecẽtẹ & viginti.tametſi ſiue vno:aut altero loco: ſiue in pluribus lapſus ſim
in ſummis ſupputãdis: indulgendã mihi veniam facile ab optimo quoq; viro
promitto: modo ne calculi errore ductus:falſo quippiã cõſtituerim : id quod
vitaſſe me omnino puto.nec tamẽ (quẹ eſt humana cõditio) temere aliquid
affirmauerim:vt omnino regreſſum mihi ad maiorem etiam veniam negem:
quam ne ambitioſis quidem precibus (ſi res ita tulerit) expoſcere grauabor.

Depcatio ad lectores & iudices huius operis.

Quippe quũ ne eximii quidem ſcriptores extra aleam fuiſſe hallucinandi quo
tidie reuincantur:quo minus ita exiſtimari velim quaſi mihi firmius aliud p̄ſi
dium actionũ etiam mearum omniũ eſſe nedum ſcriptionũ credam: q̃ in ara
(vt ingenue fatear)miſericordię ſitũ.Qꝫ ſi Caſſiani quidã iudices tam præ-
fracta inuenti fuerint ſeueritate:vt omnē mihi venię ſpem abſciſſam eſſe pro
nũcient (id enim vnũ vereor) candidiſſimũ quēq; lectorem (vt ſpero) lice-
bit appellare:iiſq; ſupremũ calculũ porrigere qui ex bono & æquo ius dicunt
de mulcta meritoq; ſcribentium.Nam iure ad eos prouocandi ſublato: quo-
tuſquiſq; experiri audeat:vel aduocata facũdia fretus? Atenim in auſpicando
hoc opere nullum me iudicem reiecturũ eſſe pręfatus ſum dũtaxat nõ neſciũ
iudicandi:nempe eo ſtaturus omnino quod docti cenſuiſſent. vbi nũc igitur
illa fidutia operis arbitratu omniũ approbãdi? Equidem nõ ideo hæc dicēda
duxi ꝙ conſcientiam non eandē nũc in fine ſuſcepti operis feram:quã iã inde
ferebã a primordio: neq; ille animus concidit rei compertæ ſecuritate præfi-
dens:ſed altiores ſpiritus in principio ſublati vt attentionē mihi facerem:per
oraturo me ſenſim ſubmittere ſe debuerũt hominũ beneuolentiæ: vt ſi dedu-
cenda re in iudicium & pertractanda aliquid imprudens offenderim: (vt eſt
humana natura tenoris inoffenſi neſcia:) id iuri certo ne obſit.id vero ita cõ
donari mihi poſtulo:ſi iure cõmuni atq; omnib9 vſurpato poſtulo.quod ſi mi
hi non negatur: nihil iã lectores moror quo minus de capite & exiſtimatione
mea in conſilium ſtatim eant. Hanc enim ſortē (vt ſpero) deo bene iuuante
in vrnam coniecimus.Quapropter Mineruã: Mercuriũq; huius generis iudi
ciorum præſides potenteſq;: vimq; omnē imaginariã numinũ priſci æui ſuf-
fragiis literarũ ſtudio præfectorũ: oro atq; obteſtor:vt ſi liberaliũ diſciplina-
rum antiſtites omnifaria ac iugi obſeruãtia colui:ex quo primũ: licet ſero:his
ſacris initiatus fui:huius iudicii euentũ mihi bonũ fauſtũ felicēq; faciant.Cu-
ius voti compotē ita futurũ me cenſeo atq; poſco: ſi omniũ maxime ſtudioſo
rum hoc ſacramentum bona fide ſuſcepi: conſtanterq; ſeruaui:qua vel vna re
maxime diis litari ſolet ipſis.Neq; enim tot ſtipendiis Mineruę faciendis æra
vnq̃ merentē:nec quæſtus ambituſq; blandimētis ab ſignis philologiæ quiſq̃
vidit emanſitantē.ſed nec vxor:nec liberi eiuſdē ſacramenti iamiam futuri ty
runculi:procaciſſima duo ſtudiorum auocamenta:dieculam vnq̃ mihi vnam
exemere temporis literis deſtinati : dũtaxat q̃tũ mihi licuit a munere publico
feriari. Vtinãq; diuina benignitate commoda antehac nobis valetudo rebus
cæteris competiuiſſet.alacrē certe ac ſui iuris animũ pręſtiterã:earũq; rerum
curis vacantē quæ identidē interpellare literarũ ſtudia dictitãtur. quin ne ſic
quidē etiã miſſionē vnq̃ ab ſtatiuis iis caſtris poſtulare certũ eſt:quorũ nunq̃
emerita ſtipendia ſtrenuiſſimo cuiq; fuiſſe cenſeo:tametſi inter cauſarios pro
fiteri multis ipſe nominibus potuiſſem: & ad rem quoquo modo migrare fa
ciendã.cuius ſiue conſtantię ſiue pertinaciæ exemplũ a nullo adhuc noſtratiũ
proditũ eſſe noui.etenim praua hominũ noſtrorũ opinione : tēporũq; iniqui-
tate factũ eſt:vt res iis literaria decoxiſſe videatur:qui poſt adoleſcentiã: quũ
cauſas ipſi poſſent actitare: aut circa patrimoniũ augēdũ quoquo modo ſat
agitare:literarũ ſtudiis vacare maluerũt:quod genus ociari vulgus etiã pru-

Stipendia facere Mineruę & æra nõ merere:eſt quęſtũ non facere ex ſtudio literarũ vt ij faciũt qui ſtipendia vel publica accipiunt vel priuata.

Emerita ſtipēdia dicunt: cũ veterani militiæ vacationē impetrãt. Cauſarii milites ante tēpus immunitatē optinēt ꝓpter aliquã cauſam iuſtam.

dentũ & cessare existimat.videlicet cuiusq; operę nauatę fructũ in numerato
positũ esse credētes.philosophię:philologięq;(qui est amor literatę sapiētię) Philologia.
inania:ieiunaq; nomina cauillantes : atq; iis demũ decora esse dictitātes quos
res atq; fides per ignauiã vmbratilē socordiãq; defecerint.Nuper tamē istau
ratę vtriusq; linguę felicitate studia iuuenũ nostrorũ magnopere exarserunt:
pauci em̃ literarũ admiratione ducti pertinaci studio multorũ æmulationem
excitauerũt:simul Italorũ industria:qui libros in dies alios atq; alios ediderũt:
literarũ bonarũ nomen nõ pridē nostris inauditũ:primũ inuisum:deinde ne-
glectũ:postremo festiuũ ac plausibile esse cœpit.Nũc etiã eousq; honori habi
tũ:pſertim literarũ græcarũ auctoritate (quæ ab initio ipsę prodigiosę ac ꝓ
pemodũ dirę putabātur) vt ii qui maxime refractarii per inscitiã futuri vide
bātur:liberos suos iis literis instituēdos iã percupide tradãt: nominatim etiã
quasi ex formula cauētes vt literis bonis eruditi reddãtur.Hic iam est animo
rum habitus. tametsi paucis ad frugē bonã euadere contingat:nõ ingeniorũ
culpa (vt Francomastiges volũt) sed hominũ errore:qui paucorũ annorum
cultu acquiescentes: literarum & studii fructũ in ima vena inquisitionis recō
ditum esse nesciunt:sicut omniũ artificiorũ indicaturã expolitio facit. Sed sic
quoq; iuuat multos existere: qui vel præcoci fructu studiorũ gaudeant:& ad
alia vitæ instituta transeũtes:partim honorē literatis habeant: partim etiam
literatorum ipsi videri numerum augere velint . Est enim ea ratio animorum
culturę:vt vel serotina:vel præmatura: vel inchoata tãtũ:nũq̃ frugiperda sit.
Qui autē vel quęstuariæ ætatis vel ambitui maturę dispendio:disciplinis etiã
ciuilibus studere citra compēdii spem velint:rari inueniũtur hodie. siquidem
perire id omne tempus putatur multorum opinione: quo nec res plenior fit:
nec fastigium hominis crescit gerendis magistratibus.In rebus autem huma
nis nulla (vt quidem reor) maior est indignitas : q̃ quũ fortuna vndiq; con-
stans:omniũq; rerum aut plurimarum secura:literarum amœnitatem flocci-
pendens:inertiam vt blandam amplectitur:quod raro non euenit.aut quum
studium literarũ flagrans in claris ingeniis improbitate fortunæ res medio-
cris deficit.Sed vt ad me redeã:& si crimen nondum agnosco:eiurare tamen
veniæ petitionem nolim:si ita forte commodũ sit: etenim (vt est humani in-
genii male firma natura) vereor necubi lapsus sim imprudēs quũ tot loca lu
brica pertrãsierim.Sed & illud subinde recursat:ne piaculare existimetur aut
certe suapte conditione inuidiosum: me hominē nulla auctoritate nixum:nul
lis præceptis magistrorum imbutum:maiestatem sępe Pliniani nominis attē
tasse:superioris æui opinione consecrati. q̃q̃ non meum hoc exemplũ est : sed
tertias iam manus (vt minimũ) censorias pertulit:& sic quoq; doctorũ sen-
tentia longe abest vt ex reis falsi auctoribus eximatur . Quotus enim quisq;
hodie flagitiis eius adnotandis abstinet: (libri dico non auctoris:) vt quisq;
commentantium aliquid potuit comminisci ? Nec id mirum videri debet :
omnes enim iamdiu inquirimus veritatem : quam per exoletissima vtcunq;
vestigia confusissimaq; inuestigasse palmarium semper existimatum est.Hac
via maiores nostri linguam vtranq; bona ex parte restituere nobis . Quid ni
igitur eorum vestigiis insistentes : longissime etiam abstrusas repetamus re-

Frãcomastix dicit̃ Frãcorũ hominũ obtrectator.

Frugiperdæ arbores dicũtur quarũ flores vanescentes ad fructũ nõ pueniũt.

Eiurare veniæ petitionē est iureiurãdo ꝑmittere se veniã nõ petiturũ: id est ei iuri renũciare vt quidã loquũtur.

liquias veritatis? In hac aũt indagine maxime nos torſerũt fallacia quędã mẽdoſaq; veſtigia:quę primore aſpectu certa:in tenebras tãdẽ erraticas ferebãt. Ibi depheſa cura ac vigilãtia ſępe hærere coacta eſt: cœptãq; interdũ inquiſitionẽ abrũpere animi deſtinatione ſubita. Reuocabat me ſubinde rephenſabatq; abſoluẽdę rei deſperatio:verebarq; interdũ:ſi per confuſanea perplexaq; veſtigia rẽ indagare pergerẽ cuius exitũ certũ inuenire non eſſet:ne in ambagioſum quoddã opus inſinuarẽ incautus. Hic ſi quis a me quęrere inſtiterit:qui fieri tandẽ potuit: vt idem auctor Plinius in diuerſis exemplaribus ſui prorſus diſſimilis factus ſit? Hoc enim ſæpe affirmauimus. huic ego primũ illud Homericum reſpondere non dubitem: ex libro Iliados vndeuiceſimo.

ἀλλὰ τίκεν ῥέξαιμι: θεὸς. διὰ πάντα τελευτᾷ:
πρέσβα Διὸς θυγάτηρ ἄτη: ἣ πάντας ἀᾶται.

Sed quid agam? dæmon proles Iouis: omnia verſans
Euentu vario:nulli non officit Ate.

Quid enĩ aliud cauſę eſſe dicam:q̃ ꝙ dea quædã malefica per omnia humana
Ata. acta bacchatur Ata nomine: ſtygii Iouis filiarũ natu maxima:quæ homines infortunio quodã ſemper afficere gliſcit:humanis ipſa rebus exitũ nũc dirũ: nũc noxiũ & incõmodũ inducens. Hanc ego Atã latine noxã appellare ſoleo: Hebræi ſatanã appellauerunt. Deinde illud Virgilianum addam ex poemate Georgico: Sic omnia fatis in peius ruere:ac retro ſublapſa referri: non aliter q̃ qui aduerſo vix flumine lembum Remigiis ſubigit:ſi brachia forte remiſit: & reliqua. Nam & Plinius ipſe ſi nunc reuiuiſcat:& ab eo quæratur:cur multis in locis commode intelligi nequeat:ſic forſan reſpondeat:ex eodem poeta.

ἐγὼ δ᾽ οὐκ αἴτιός εἰμι: ἀλλὰ Ζεὺς καὶ μοῖρα καὶ ἱεροφοῖτις ἐριννύς.

Haud ego cauſa fui:ſtygius ſed Iuppiter: atq;
Eumenis in tenebris graſſans: ac parca maligna. id eſt.

Nolite cõmittere vt id mihi vicio vertatis: cuius ego inſontem plane me oſtẽdere poſſem: & cuius culpa debet in Iouem ſtygiũ ac parcas ipſas reiici: erinnyq; illã dirã tenebrarũ incolã: qui humano generi infenſi maleficã noxã interturbandis aut corrumpendis operibus & actis mortaliũ omni hora ſummittũt. Profecto admirari ſæpe ſubit tam late ſerpſiſſe errorum contagia:vt omnia exẽplaria quibuſdã in locis itidẽ deprauata fuerint. Sed ſic natura cõparatũ eſſe ſcimus: vt ſitu ſqualloreq; omnia obducãtur quæ diu cõdita in lucem non proferũtur:vt terras incultas ſenticeta occupent:ſegeteſq; neglectę loliis & carduis præfocentur. Sed iam a digreſſu in viam redeũdum. Ex loco
Chœnix. igitur Herodoti ſupradicto argumentum habemus validiſſimũ:chœnicem frumenti eam eſſe menſuram:quã vnus homo quotidie abſumere poſſit. Eſt enim chœnix (vt ait Suidas) cibarium diurnum. ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερήσιος τροφή. Declarat hoc & illud vulgatum Pythagoræ ſymbolum. ἐπὶ χοίνικος μὴ καθίζειν. Super chœnice ne ſedeas. Cuius eſt hæc ſententia. quũ vnius diei victum paraueris: ne eo ſtatim acquieſcas:id quod facere ſolẽt qui in diem viuere dictitãtur:in craſtinũ nõ proſpiciẽtes. Quod ſcitũ a ſenſu humano emanauit. nam dñs noſter ſectatoribus ſuis contrariũ dogma tradidit:ſed & oĩbus Chriſtianis hoc quodã modo genus vitę pręſcripſiſſe videtur: quũ in oratione inq̃t.

Panẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie. & ſic quoq; in diẽ orare nos docuit: vt docet Cyprianus in enarratione orationis dominicę. Quo fit vt tãtũ inter quoſdã homines hiantes auaritia: & inter veros Chriſtianos cõueniat: q̃tum inter Ariſtippũ & Diogenẽ. Hui (inquiet aliquis) huiuſmodi veritatis repu tatio nũc inter prudẽtes riſu excipi ſolet. perinde quaſi euangelica lege tacito conſenſu mortalitatis Chriſtiani homines ſoluti eſſe poſſint: nec eo iam iure genus humanũ teneatur quod in deſuetudinẽ abiit. Sed melius eſt nunc eam diſputationem nõ attingere quæ priuatũ ſibi ociũ poſcit. Homerus Odyſſ. decimonono circa principiũ chœnica pro cibo vel pane potius accepit: apud quem Telemachus Vlyxis filius ad Euryclíam nutricem ita inquit.

οὐ γὰρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅσκεν ἐμῆς γε
χοίνικος ἅπτηται: καὶ τηλόθεν εἰληλουθώς.

Nam quencunq; mea dignabor chœnice: prorſus
Haud ceſſare ſinam: q̃q̃ procul aduena fertur.

Hũc hominẽ q̃q̃ ex lõgiqua regione hoſpitẽ: domi tñ inertẽ ſedere nõ patiar: & panẽ meũ cõpreſſis manibus eſitare. Atheneus lib. tertio auctor eſt Clear chũ quẽdã verborũ aucupẽ ex iis quos ipſe onomatotheras vocat: quaſi ver borũ innouatores & aucupio gaudẽtes: chœnicẽ hemerotrophidẽ appellare ſolitũ. qđ vocabulũ diurnũ alimentũ ſignificat. Proinde ſi chœnicẽ ꝓ duobus ſextariis itelligamus: vt certe intelligere debemus: is erit modus diurni cibarii vt miles quotidianus octonis dieb9 frumẽti modiũ vnũ accipere debuerit. i. ſeſquimẽſe medimnũ. Hæc mẽſura (vt arbitror) gomor ab Hebræis dicit. Statuta. n. a dño erat hęc mẽſura colligẽdę viritim mannę in ſingulos dies: vt ſcriptũ eſt Exodi. xvi. cap. Rabanus tñ tres chœnicas cepiſſe dicit. Sed iis q̃ di ximus de chœnice: cõſentaneũ eſſe videt id qđ a Marco Catone dicit: quod in vulgatis exẽplaribus mutilatũ eſt. Familiæ (inqt) cibaria: qui opus faciẽt per hyemẽ tritici modios quaternos: ꝑ æſtatẽ modios quaternos ſemis. villi co: villicę: epiſtatę: opilioni modios ternos: cõpeditis per hyemẽ panis pondo quaterna: vbi vineã fodere cœperint: panis põdo quina: vſq; adeo dũ ficos eſſe cœperint: deinde ad panes quaternos redito. Hactenus ille. Hoc aũt intellige re debemus: minore modo cõtẽtos eẽ poſſe q pulmẽtaria cũ cibariis habeãt: vel q opus nõ faciãt: vt villicus & epiſtates: qui operis magis ꝑfecti q̃ operarii ſunt. Epiſtates eñ curatorẽ opis ſignificat. docet hoc Columel. li. xii. de officio villicationis loquẽs. Cęterũ ꝙ illa verba Catonis ſupradicta de mẽſtruis ciba riis intelligãtur: coniicere poſſimus ex vſu antiquorũ: quibus mos fuit (vt au ctor eſt Donatus in Phormionẽ Terẽtianũ) quaternos frumẽti modios quo libet mẽſe ſingulis ſeruis admetiri: idq; demẽſum appellatũ eſſe vel a mẽſe: vel a metiẽdo: ex quo more (inqt ille) Terẽtianũ illud emanauit: quod ille vncia tim vix de demenſo ſuo ſuũ defraudãs geniũ cõparſit miſer: id illa vniuerſum arripiet: haud exiſtimans quanto labore ſit partũ. Frugi eñ mancipia minori menſura ſeſe tolerantes: peculiũ inde augebant. Id demenſum Lucę duodeci mo ſitometrium dicitur: quod incõmode tritici mẽſura verſum eſt ab inter prete. Hæc ego quũ ſcriberẽ piſtorẽ accerſiri iuſſi: ideo mihi notũ ꝙ pane ab eo vtebar: & ipſe emercandi frumenti cauſa interdũ ad me ventitabat. Cum

Onomatotheres. Gomor. Epiſtates. Demenſum. Panificium Pariſienſe.

hæc igitur ab eo sciscitarer: vix tãdem extudi vt fateretur: verebatur enim vt sensi: ne quid in panificum nationem imprudens effaretur, sed quum fidem fecissem nihil me huiuscemodi cogitare quod ille suspicari posset: eo ægre hominem perduxi vt diceret ex sextariis singulis nostris: id est binis medimnis tritici probi: panes primariæ notæ sedecies duodenos minimũ factitari. Primario autem pani iam cocto & tepido duodenas vncias lege municipali taxatas esse: id est libræ nostræ dodrantem. Petenti autem quantum in furfures abiret: respondit hemimedimnũ: id est quadrantem sextarii nostri. porro secundarios panes pondo quaternum librarum fieri solere: q̃tũ quini panes primarii penderent: q̃q̃ singuli secundarii pro quaternis tantum primæ notæ cederent vęnirentq̧. Id ideo institutum: quoniã nihil furfurũ in eo pane esset qui e massa conficeretur cribro succreta pollinario: ideoq̧ huius candorem in secũdario pane cõpensari pondere. Cũ pondera tũc & panes expediri iussissem: ad libram parem propemodũ responderũt. tametsi vncia sępe decedit in singulas libras indulgentia eorũ qui legis custodes constituũtur. Est autẽ primarii nostri panis ea omnino magnitudo: vt qui plurimũ panis esitet: non vltra binos etiam recentes in singulos dies absumat: id est singulos in singula conuiuia: etiã destrictis (vt fit) summis crustis. Qui autem mediocris in panis esu sit: etiã dodrante Romano in singulos conuictus satietur. Hac ratione fit vt e singulis modiis senideni panes redigantur: qui octonis diebus viritim sufficiunt: & quarta pars supersit in furfures secreta. Celsus libro quarto de iis loquens qui fluore alui laborant. Alia via est vbi velis supprimere cœnare: dein de vomere: postero die in lecto conquiescere: vespere vngi. deinde panis circa selibram ex vino amineo mero sumere: tum assum aliquid: maximeq̧ auem: postea vinũ idem bibere. idq̧ vsq̧ diem quintum facere. Selibram panis tantum esse dico quantus est dimidiatus noster primarius. Hac igitur ratione comperimus quaternorũ modium excretam farinam affatim in mẽsem suppetere: ita vt furfures supersint quartam partem implẽtes. verum hoc de iis intelligendum: qui liberaliora vitæ instituta sequuntur. est enim alia ratio sellulariorum artificum eorũq̧ qui artes operosas factitant: quiq̧ iis opificiis vitam tolerant quæ multa corporis fatigatione constant. Hos enim vberioribus cibariis vti ac crassioribus necesse est: præsertim quũ cibarii magna parte pulmentarii vice vtantur: ac ter fere aut quater in dies epulent̃. his ternos dodrantes partim secundarii panis: partim postremæ notæ statuo. adde etiã hesterni panis: id est qui iam consederit: aut etiam ante triduum cocti. Sed & inter eos artificiorum varietas & corporũ fatigatio refert. plusculo enĩ pane gerulis opus est & helcyariis: & id genus operis: q̃ sarcinatori aut sutori qui sedentario tantum opificio incumbũt. Artificiis igitur remissioribus: qualia sunt eorũ quos gręci chirobios appellant: quasi manu victũ quęritãtes: quos quidã ventrimanos dixerũt: quaterna (vt summũ) pondo sufficiẽt panis secũdarii: id est quaterni dodrãtes nostri. Verũ pistores panificiũ in tria genera fere diuidũt: in primariũ panẽ: qui candidus dicitur: in secũdę notę panẽ qui ciuilis dicitur. hũc Celsus libro. ii. autopyrum verbo græco appellat: cui nihil pollinis tenuissimo incerniculo ademptũ est: & in secũdo genere firmitudinis

Selibra panis

Chirobij.

Panis tria genera.

Autopyros cibarius.

alimentariæ ponitur. tertium genus cibarium appellat Celsus quasi plebeiũ: quẽ infirmissimũ esse tradit in alimenti ratione.hunc nostri postremæ notæ assignant.Sic igitur statuo. quemadmodũ lautiore victu vtentes binis libris Romanis candidioris panis satiãtur:ꝙ nec corporis labore exerceãtur:& pane accessionis vice vtãtur:sic artificibus remissioris operę quaterna põdo suffectura dico panis secũdarii. Intensioris autẽ operę mercenariis:quales sunt baiuli: phalangarii: & malleatores: & alii improbo labore lassescentes : quos Cicero quodã in loco fæcem vrbiũ appellat: iis vt paulo plus quaterna põdo Romana tribuerim:sic crassioris panis: pręsertim (vt diximus) ꝙ pane iurulento pro pulmẽtario bona ex parte vescãtur. Hoc cõuenit cũ dicto Catoniano:qui cõpeditis per hyemẽ panis pondo quaterna taxauit: vbi vineã fodere cœperint:panis pondo quina:vsq;adeo dum ficos esse cœperint: deinde ad panes quaternos redit.Pulmentariũ eñ tenue:id est ficos vnius libræ loco cedere voluit.Nullus est eñ in vrbibus etiã infimę sortis mercenarius:qui nõ pulmentariũ aliquod cũ pane adhibeat in victũ.Panis noster cibarius quaternũ fit librarũ. huius dodrantẽ: id est quaterna põdo Romana cuiuis sufficere existimo : ꝙ dodrans quaternos panes librales : id est Catonianos æquat. Nũc si vlterius ratiocinari placet:cõperi percunctando ab illo pistore ex medimno tritici probi octies duodenos(vt minimũ)dodrãtales panes confici: ita vt quadrãs furfurũ reliquus sit.Siquidẽ cõstat ex senis modiis tritici probi:id est ex medimno octonos cumulatos & interdũ octonos & quadrãtẽ farinę redire.Si igitur furfuribus cũ polline cõfusis panes dodrantales fiãt : ex medimno denos duodenarios:& octonos panes habebimus:vt facile est colligere si qs in singulos modios senos denos panes numeret.Fiunt eñ pro octo modiis farinę octies seni deni: id est cẽtũ & duodetriginta. nũc si in dies singulos ternos panes dodrãtales numeremus:hebdomada q̃libet paulo minus vnũ modiũ absumet:ita duodetriginta dies quaternos modios absumẽt:hoc est panes octuaginta quatuor:qbus si duas addas hebdomadas:hoc est quatuordecim dies:q duos & quadraginta panes poscũt: fiũt cẽtũ & viginti sex. Restãt duo panes ex medimno. ex quo fit vt quaterni medimni i vndetrigin ta dies sufficiant.Et hactenus ita loquor: quasi quarta pars tantũ in furfures abeat:& octo tãtũ duodenarii cãdidi panis ex medimno redeãt.Hoc.n.a panifice cõperi.Nũc si addas id quod ille reticuit:abũde quaterni modii i mẽses tricenarios sufficiẽt:id quod Cato statuit.Cõpertũ eñ habeo ex iis q ex iurisdictiõe hoc inqrere potuerũt:& ex cõmẽtariis Decurionũ:posse ex medimno nõ modo octies duodenos:sed etiã eo amplius senos:octonosve redire : quod ille panifex fateri magis grauabat:q̃ inficiari pergebat. Hęc si qs exacte ęstimare vellet: cino cõueniũt cũ Catoniano dicto: q villaticis operis per hyemẽ quaternos modios statuit:& quaternos semis per ęstatẽ:& cõpeditis.i.ergastulariis seruis q vincti fodiebãt:aliudve opus faciebãt:per hyemẽ panis pon do quatuor:& vbi iã intẽditur labor:hoc est fossuræ tẽpore panis põdo quina:vsq; dũ ficos ederẽt:quo tẽpore ad quaterna põdo eos redigit.terna põdo nostra:quaterna Romana valẽt:vt sępe diximus. quaterna nostra quina Romana & quadrãtẽ:qui modus iis statuitur qui pulmẽtario nõ vescerẽtur:sed

panem tãtũ eſitarẽt.Ex hoc planũ fit:quẽ modulũ Herodotus & antiqui per
chœnicem intellexerũt:cui ſeſquipinta noſtra haud dubie reſpõdet.Hęc ideo
longius repetenda duxi:ꝙ menſurarũ: ponderũq; modus mutua probatione
dephẽditur.videamus porro. ex iis quæ diximus apparuit ex ſingulis modiis
ſedecim pondo candidi panis & ſemiſſem fieri:& large quartã partẽ in furfu
res abire:nã multo plus in actis municipalibus inueni.diximus etiã ſupra mo
dũ tritici probi viginti quatuor libras & eo aliquid amplius pẽdere.quare ne
ceſſe eſt vt quadrans furfuris ſemiſſem pollinis pẽdeat:vt tres modii quadrã
tes ſedecim libras:reliquus autẽ quadrans octo libras pendeat.Non idẽ autẽ
eſſe pondus panificio & tritico ex eo coniicio:ꝙ aliquid humoris in pane reſi
det.id incertũ eſſe & variũ ex Plinio videtur lib.xviii. qui balearici tritici mo-
dios tricena pondo panis reddere tradit : ſed circa Cluſiũ & Senas fieri lege
certa naturæ vt tertia portio pani ad põdus grani accreſcat . Catonis autem
verba ſignificare vidẽtur ex ſingulis modiis tricena pondo panis redire.qua-
ternos em̃ ſeſtarios tricenis diebus taxat . & paulo poſt quaterna pondo pa-
nis in dies ſtatuit.qua ratione fit:vt quaterni modii centum & viginti pondo
panis reddãt.Ex hoc tamẽ cõſtituere nihil poſſumus:niſi id quod ſupra dictũ
eſt. Verũ illud attexendũ ex eodẽ Plinio libro ſupradicto : quod ad rem mihi
magnopere pertinere viſum eſt. Similago (inqt) ex tritico fit laudatiſſima.

Pollis.
Flos.

ex Africo iuſtũ eſt e modiis redire ſemodios:& pollinis ſextarios quinq;.ita.n.
appellãt in tritico quod florẽ in ſiligine.Pręterea ſecũdarii ſextarios quatuor
furfurũq; tantũdẽ.Panes vero e modio ſimilaginis.cxxii.e floris modio.cxvii.
Preciũ huic annona media in modios farinę.xl.aſſes.ſimilagini caſtratę octo-
nis aſſibus amplius.Siligini caſtratæ duplũ. Paulo aũt ſuperius Plinius dixe-
rat:e ſiligine lautiſſim9 panis piſtrinarũq; opera laudatiſſima.Ex Plinii igitur
verbis hoc colligo:Africũ triticũ ꝑſtantiſſimũ fuiſſe.ex cuius farina primũ ſi-

Similago
ſimilave.

milago quę & ſimila dicitur:cribro tenuiſſimo a polline cernebatur:ita vt ex
polline reſtante ſecũdariã veluti ſimilã eliceret : & craſſiorẽ rurſus pollinem a
furfuribus laxiore incerniculo ſuccernerẽt. Similagini autẽ preciũ aſſes qua-
dragenos in modios fuiſſe mediocri annona.qua ratione duo medimni Ro-
mani qui ſextariũ Pariſinũ faciũt:duodequinquaginta denariis valuerũt:hoc
eſt duodecies quaternis.Quatuor enim denarii.xl.aſſibus valuerũt. At caſtra
tę ſimilagini eo amplius octoni aſſes in modios accedunt:& ſiligini caſtratæ
(quæ fruges erat Italica : hoc eſt triticũ delicatiſſimũ & candidiſſimũ) eius
ſummæ duplũ:hoc eſt aſſes ſenideni:in modios ſingulos. Quod ita intelligo:
vt modii floris tenuiſſimi huiuſmodi ſiliginis ſenis & quinquagenis aſſibus
vęnierint.Quare ſubducta ratione conſtat duodecim eius modios.i. ſextariũ
noſtrum ſexcenis ſeptuagenis binis aſſibus mediocri annona fuiſſe.i.ſexage-
nis ſeptenis denariis.quæ minimo minus a nobis vndenis francicis & dodrã
tibus.i.quinis denis ſolidis æſtimãtur. Porro duodecim modii ſimilaginis ra
tione a Plinio poſita ex quatuor & viginti tritici modiis fiebant:quos ſępe iã
diximus duos noſtros ſextarios æquaſſe : niſi quatenus raſa menſura a faſti-

Plinij expli-
catio.

giata diſtat.Quippe cũ dicat Plinius ex modiis ſemodios redire : & pollinem
primarium & ſecundarium reſtare,ex ſiligine autẽ campana (vt ipſe inquit)

quaternos ſextarios redire iuſtum erat:hoc eſt modii quadrãtem. quo fiebat
vt duodeni modii caſtraturæ ex duodequinquaginta ſiliginis modiis incerne
rentur. Et ita rationem tenemus & intelligentiam Pliniani dicti: quod haud
ſcio an hactenus non intellectũ tranſmiſſum ſit a legentibus.Sed quod apud
Pliniũ ibidem legitur: iuſtum eſt e grano campanæ quam vocant caſtratam:
e modio redire ſextarios quatuor ſiliginis: fortaſſe ſimilaginis legi debet. &
itidem poſt duos verſus.duplum etiam precium ſiliginis caſtratæ: ita intelli-
gi poteſt:vt in modios ſex & nonaginta aſſibus conſtiterit.i. altero tanto am
plius q̃ ſimila propter rationem ſupradictam. Qꝫ ſi recte apud Plinium in lo
co ſuperius citato ſiliginis legitur:ſiliginem intelligemus ſignificare non mo- Siligo quid.
do granum delicatiſſimi & primarii tritici: ſed etiam medullam ſiliginei gra-
ni.Id quod fortaſſe Celſus his verbis ſignificat lib.ſecũdo cap.xvii. Ex tritico Celſi locus.
firmiſſima ſiligo.deinde ſimila.deinde cui nihil ademptum eſt:quod autopy-
rum græci vocant.Infirmior eſt ex polline:infirmiſſimus cibarius panis. Sic
enim locus ille legitur in libris emendatis:licet in vulgatis mutilatus ſit.Iuue- Iuuena.
nalis ſaty.v.Sed tener et niueus mollicꝫ ſiligine factus Seruatur domino.Hu
iuſmodi delicias frumenti hodie non habemus: ex quibus Romani antiqui
opera piſtoria faciebant: quæ aliqui dulciaria: Suetonius mellita appellauit: Opera piſto-
cum inquit de luxu Neroniano loquens. Indicebat & familiaribus cœnas: ria.
quorum vni mellita quadragies ſeſtertium conſtiterunt. Quod vt credamus
efficit Lampridius: qui de Heliogabalo loquens:habuit (inquit) dulciarios
tales & lactarios: vt quæcũcꝫ coqui de diuerſis edulibus exhibuiſſent:vel ſtru
ctores vel pomarii illi modo de dulciariis modo de lactariis exhiberent. Cel-
ſus de his loquens: ſcire (inquit) oportet mel & caſeum inter valentiſſima
eſſe: quo minus mirum eſt opus piſtorium valentiſſimum eſſe: quod ex fru-
mento:adipe:melle:caſeo: conſtat. Ego cum Romæ eſſem annos abhinc de-
cem:panem quotidie eſitabam quo Pontifex Iulius veſcebatur. Erant panes Panes Iu.
paruuli quos quis facile inuolare manu poſſet:ſi bene memini: ſed candidiſſi- Pon.max.
mi & ſuauiſſimi: quales (vt arbitror) Plinius. cxx. ex modiis ſingulis ſimilæ
factitari ſolitos ſcribit.Erat tum annona percara Romæ & per Italiam. Sed
cum interrogarem quanti veniret id triticum ex quo tam lautus panis fieret:
tanti eſſe eum panem dicebant:vt cum rationem extemporali ſupputatione
& in digitos deducta inirem: eius farinæ ſextarius noſter amplius ducatis
duodecim Romæ eſſe videretur. quod an verum eſſet non comperi: nec in-
quiſiui. necꝫ etiam tum meo victu Romæ ſtabam vt id inquirere ſuccurre-
ret.Similago σεμίδαλισ a græcis dicitur:Pollin autẽ γύρισ.Primo loco apud Panes græ-
eos ponitur ſemidalites panis qui fit ex ſimilagine.Secundo chõdrites qui ex canici.
alica. Tertio aleurites: & deinde ſyncomiſtus qui triticea farina fit non ſuc-
creta.Secundum hoc aleurites idem eſſe videtur cum autopyro.Sed illud ani
maduertendum in verbis Catonis:ꝙ villaticis ſeruis ſolutis qui opus faciũt:
quaternos modios in menſes ſtatuit: vinctis autem ſeruis in dies ſingulos
quaterna pondo:quod vt in eandem quantitatem redit:ſic conditionem va-
riam ſolutorum mancipiorum & ergaſtulariorum facit. Illi enim peculium
parſimonia augere poterãt: vt ex Terẽtio & Donato diximus: hi in pœnam

dati expeculiati quoq; erant. vt autem hãc rationem colligamus: in medimno seni sunt modii. & in modio octonę chœnices. & chœnix cibarium diurnum. ita medimno duodequinquaginta homines quotidie satiantur. & Parisino sextario sex & nonaginta. sic fit vt modius Parisinus mille centum & quinquaginta duobus sufficiat. Porro Spartianus auctor est Seuerum Pertinacem imperatorem Romanum morientem reliquisse canonem frumentarium in septennium suffecturum: ita vt septuagena quina millia modium quotidie absumi possent. id est sena millia duceni quinquageni sextarii nostri. quo fit vt ratione prædicta sexcena millia plebeiorum tesseras frumentarias acciperent in diem chœnicarias. hunc enim numerum efficit modiorum prædictorum numerus octonario multiplicatus: vel numerus sextariorum nonagies sexies ductus. Hactenus de medimno modio & chœnice: & iis mensuris quarum mentio superius facta est. transeundum ad reliquas. Quadrantal latine dicitur schema mathematicum quod græce cubus dicitur vt auctor est Gellius. propter quod docti fere quadrantal amphoram esse opinantur: propter formam tesserariam quam habet: & alioquin auctoritate Festi subnixi: id tamen non habeo quo modo constituam. Iam primum Cato de vino græco loquens. Musti. q. xx. in ahenum aut plumbeum infundito: ignem subdito: vbi ebulliet vinum: ignem subducito: vbi iam vinum refrixerit: in dolium quadragenarium infundito: seorsum autẽ in vas aquæ dulcis quadrantal vnum infundito: salis modium vnum. finito muriam fieri: vbi muria facta erit: eodem in dolio infundito: post dies. xxx. doliũ oblinito: ad ver in amphoras diffundito. q. xx. dubiũ est vtrũ quadrantalia an quartarios intelligere debeamus: vt paulo post: aquę marinæ quartariũ vnũ ex alto sumito quo aqua dulcis nõ accedat: sesquilibrã salis frangito. In antiquo tamẽ libro nõ quartariũ: sed. q. legitur. alibi. Postea sumito bituminis tertiariũ: & sulphuris quartarium: cõterito in mortario per se vtrunq;. Idem alibi. Vbi hauseris de mari: in dolium fundito: nolito implere: quadrantalibus quinq; minus sit q̃ plenum. Idem. Vinum familiæ quo vtantur musti quartarios. x. in dolium indito: aceti acris. q. ii. eodem infundito: sapæ quadrantalia duo: aquæ dulcis. q. i. hæc rude misceto ter in die: dies quinq; continuos. Hoc in loco quadrãtalia pro amphoris quis intelliget? cum de vino odorato loquens quod non familiæ sed domino concinnabatur: Post dies (inquit). xl. diffundito in amphoras: & addito in singulas amphoras sapæ sextarium vnum. Rursus de vino Coo loquens: In dolium (inquit) quinquagenariũ infundito aquæ marinæ quadrantalia decem: tum acina de vuis miscellis decarpito de scapo in idem dolium: vsq; dum impleueris. manu comprimito acina vt combibãt aquam marinam. vbi compleueris dolium operculo operito. Hoc loco quadrantal amphoram significare videtur: si quinquagenarium dolium a quinquaginta amphoris intelligamus. Iucundus Veronensis professione architectus: sed antiquariorum diligentissimus: nuper Catonem imprimendum curauit: in quo cum multa verba emendauit restituitq;: tum cap. lvii. locum mutilatum ita restituit. Summa vini in singulos homines intra annum quadrantalia octo. Quæ verba si recte emendateq; restituta sunt: fateri nos cogunt quadranta-

Marginalia: Quadrantal. — Iucundus Veronẽ. — Quadrãtale.

le & amphoram idem olim fuisse. Cum enim octo mensibus Cato vinum familię bibendum statuat.i. a quarto ad duodecimum in eo numero cõpræhensum:quarto mense ternos congios taxat:& sequentibus vsq; ad nonum quinos:nono.decimo.vndecimo.& duodecimo singulis amphoram indulget. & eo amplius saturnalium & compitalium nomine singulos vel binos congios in capita:fit summa sex & quinquaginta vel septem & quinquaginta congiorum:qui septem amphoras efficiũt.Quare octauam amphoram intelligimus benigno additamento a Catone statutã.Rursus Plinius libro decimoquarto. Publius Licinius Crassus:&. L. Cæsar censores anno vrbis conditæ. dclxxv. edixerunt nequis vinum græcum amineũq; octonis æris singula quadrantalia venderet:hæc enim edicti verba sunt.Tanta vino græco gratia erat:vt singulæ potiones in vno conuictu darẽtur.sic apud Pliniũ omniũ exẽplariũ fide legitur:quę verba si non mendosa sunt: hoc significant:singula quadrantalia vini græci: quod in tanta auctoritate erat vt semel in conuictu vno misceretur:octonis assibus:id est paulo plus ternis sestertiis nummis vęnisse taxatione edictali.At Columella libro.iiii.ita inquit.Vtq; trecentis nummis quadragenæ vrnæ væneant:quod minimum precium est annonæ:consumant tamẽ septem culei sestertium duo millia & cẽtũ nũmos.Quadragenas vrnas viginti amphoras valere notum est:præsertim Columellæ æstimatione. Quare Columel. maximam vini vilitatem non infra quinos denos nũmos in amphoras descendere affirmauit.Quod dictum omnino Pliniano loco refragatur.Nam & ipse Plinius alibi de Opimiano loquẽs:cẽtũ nũmos statuit opimiano vino: nõ inueterato:sed recenti aut etiam musteo.Hic ne octonis millibus legendũ esse contẽdamus: facit magnitudo precii quod octoginta aureis æstimamus id est tribus millibus & ducentis sestertiis.Nam & Plin.ipse eodẽ libro ita inquit:de precio vini loquens.Rara quippe adhuc fuere:nec nisi importatis singulis testis millia nũmũ.Nulla autem testa minor potest esse amphora.Quadrantal (inqt Festus) vocabãt antiqui amphorã:qđ vas pedis quadrati octo & quadraginta sextarios capit.Plau.Anus hæc sitit:quãtillũ sitit? modica est: capit quadrãtal.Quid si dicamus quadrantal vas ita dictũ a latinis priscis vt Cybiũ a græcis?idq; ex eodem Festo alibi his verbis.Cybium dictũ est qa ei9 mediũ æque patet in oẽs partes:qđ genus a geometris Cybos dicitur. Vnde etiam tessellæ quadratæ Cybi dicuntur.Nihil aliud de quadrantali constituere possumus:quod ad mensuræ quidẽ modũ pertinet.De forma enim cõstat. nec de loco quidem Plinii supradicto. Hic enim est vnus eorum quos comploratos esse puto.Quod sequitur statim apud Plinium in eodem cap.in omnibus exemplaribus corruptũ est.Quibus vinis auctoritas fuerit sua in mensa.M. Varro his verbis tradit.L. Lucullus puer apud patrem nunq̃ lautum conuiuium vidit: in quo plus semel græcum vinum daretur. Ipse quum rediit ex Asia millia cadorum congiorum diuisit amplius centum. C. Censius: quem prætorem vidimus: Chium vinum in domum suam illatum dicebat tum primum quum sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super decẽ cados hæredi reliquit. In vetusto exemplari non cados: sed cadum legitur. quare non decem cados (quod ridiculum est) sed decem millia cadum lego.

Cuius emendationis subscriptorem habeo Noniũ:qui locum hũc ita citat in mentione cadi ex Varrone de vita patrum. Hortẽsius supra decem millia cadum hæredi reliquit. In superiore autem loco non millia cadorum cõgiorum sed millia cadum congiarium:ex vetustorũ obseruatione lego. Sunt autem cõ giarii cadi qui congium tantum capiunt:id est senos sextarios Italicos. Centũ millia huiusmodi cadorum:amphoras valebant duodecim millia & quingentas. & modios Parisinos mille quingentos & circiter sexaginta. Hortensii autem. x. millia cadorum æstimare non possum post varietatem opinionum de cado:sed tamen non potest maior esse summa Hortensii q̃ Luculli. Culeus mensura est vicenas amphoras continens:vel vrnas quadragenas: qua nulla maior mensura liquoris:vt aiunt illa carmina. Plinius libro. xiiii. de vinea Palæmonis grammatici loquens. Digna opera quæ in cecubis setinisq; proficeret:quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera:hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis victam in hoc antiq̃tatẽ arbitraretur:idẽ Cato denos culeos redire ex iugerib9 scripsit. Hec sunt (vt arbitror) mensurarum vocabula græcis latinisq; auctoribus celebrata: quæ interdum ipsa ad speciem & formam quandam vasis:magis q̃ ad modũ quẽdam certumq; referuntur. Nam quum Cato in instrumẽto villici amphoram quinquagenariam enumerauit: eam intelligi voluit quæ duobus sextariis maior sit iusta mensura:vt nunc quadragenarios modios dicim9:qui modulis quatuor legitimam mensuram excedunt: sic vrnam quinquagenariam dixit Cato quæ amplius duabus vrnis legitimis capiat. Pro hoc Columella de vino dulci loquens. Quum deferbuerit (inquit) in sextarios quinquaginta irim bene pinsitam:nec plus vnciæ pondere addito. quinquaginta sextarios pro amphora quinquagenaria dixit. Et rursus. Ex hac compositione q̃tum in sextarios musti quadragenos octonos adiiciẽdum sit:incertum est: quoniam pro natura vini æstimare oportet qd satis sit. ego tamen si humida fuerit vindemia:trientem:si sicca: quadrantem medicaminis miscere solitus sum: ita vt quatuor vrnarum esset musti modus. Vrna autem quatuor & viginti sextariorũ:pro amphora octo & quadraginta sextarios dixit. at quum alibi ita inq̃t. omne vinum quum condieris nolito statim diffundere: sed finito in doliis liquescere:postea quum de doliis aut de seriis diffundere voles:vere florente rosa defęcatum q̃liquidissimum in vasa bene picata & pura transferto: si in vetustatem seruare voles:in cado duarum vrnarum q̃optimi vini sextarium aut fæcis generosæ recentis sextarios tres addito. Hoc in loco amphoram dicere poterat nisi ad formam vasis respexisset. Sic Plinius cados cõgiarios dixit: ac si congios in cadum formatos diceret. Amphoræ formam tesserariam esse docuimus. Cadi formam turbinatam: id est coni & strobyli: hoc est nucis pineæ similem fuisse:ex Plinio intelligimus:qui libro decimo septimo de aloe loquẽs turbines cadorum dixit. Vtebantur autem antiqui etiã ad salsamenta condenda. Idem Plinius libro. xxxii. Quin & testis cadi salsamentarii tusis cũ axungia vetere ad parotidas vtuntur. Amphoram in ceruicem gracilescere solitam ex Catone intelligimus: cum inquit: Amphoram defracto collo puram impleto aquæ puræ. Columella. Dolia quoq; & seriæ cæteraq; vasa

Cõgiarii cad9

Culeus.

Quinquagenaria ãphora.

Cadus.

ante quadragesimum vindemiæ diem picanda sunt:atq; aliter ea quę demersa sunt humi:aliter quæ stant supra terram.Idem.Tum in serias singulas:quę sint amphorarum septenum addito medicaminis pōdo vnciā : scrupula octo gypsi.Seria formam certā vasis denotat:non certam mēsurā.Plinius lib.xiiii. Magna & collecto iā vino differentia in cella:circa alpes ligneis vasis condūt: infodiuntq; terræ tota aut ad portionem situs:aut cœlum præbēt:alii impositis tectis arcent.Doliū autē quadragenarium & quinquagenariū Cato quū dicit:dubitari potest an quadraginta quinquagintave congiorū:aut quadrātalium dixerit:an totidem amphorarum:vt quum de græco vino loquens ita inquit.Musti.q.xx.in ahenū aut plumbeū infundito:ignem subdito:vbi ebullibit vinum:ignem subducito:vbi iam vinum refrixerit:in dolium quadragenarium infundito.Et paulo post.Post dies.xxx.dolium oblinito:ad ver in amphoras diffundito.Et rursus alibi.In dolium quadragenarium infundito aquę marinæ quadrantalia decem:tū acina de vuis miscellis decarpito de scapo in idē dolium vsq;dum impleueris:manu cōprimito acina:vt combibāt aquam marinam:vbi compleueris dolium operculo operito : relinquito qua interspiret: vbi triduū præterierit:eximito de dolio:& in torculario calcato:& id vinū cōdito in dolia lauta & pura & sicca.Hoc in loco quinquagenariū ab amphoris dictum accipio:quū ex eo dolia plura impleantur:quo modo ex quadragenario plures amphoras.Octonæ amphoræ modiū nostrū faciūt:id est Parisinū: cuius iusta mēsura sex & triginta cōgios nostros capit:quos vulgus sextarios nulla ratione vocat:Sic singulæ amphoræ decem & octo quartarios nostros capiūt:hoc est sextarios Romanos duodequinquaginta.quaternæ amphoræ semodios nostros faciunt. Cadus vero noster quem lingua vernacula vestigia latinitatis retinens:Caccum vocat:& trietem modii facit : amphoras duas & bessem capit hoc est duodenos congios Parisinos.Fidelia inquit Noni9 vas samiū ad plurimos vsus.Persius.Nec tamen inuideas q multa fidelia putet in locuplete penu.Plau.in Aulul.Sed si reperero o fides: mulsi congialē plenam faciam tibi fideliā.Eodē modo dixit congialem fideliā: quo Plinius cadū congiarium.fideliam lingua nostra filietā corrupto vocabulo dicit . Orca vas erat Hispanicum vt ex Varrone coniicio lib. pri.de re rusti.Sæpe vbi conditum nouū mustū:orcæ vt in Hispania feruore musti ruptæ:necnon & dolia: vt in Italia.Festus orcæ formā dat his verbis. Orca genus marinę belluæ maximum:ad cuius similitudinem vasa ficaria orcæ dicuntur.Sunt enim teretes atq; vniformi specie.cui congruit dictum Persii.Angustæ collo non fallier orcæ. Licet Hermolaus li.xxxv.amphoræ specie orcam fuisse auctore Probo citato dicat.vas fuit vinarium oleariūq; & salsamentariū:atq; salgamariū.cuius ratio non mensura sed sua forma constat.Dolia certam mensurā nō habebāt: sed quædam olim fieri capacissima ex Columella intelligimus:qui de picandis doliis loquens:ita inquit.Sunt autem sesquiculearibus doliis picis duræ pondo vicena quina satis.Sesquiculeare dolium Columel. triginta amphorarum dolium appellat.quam iustam mensuram & vsitatam fuisse ex eius verbis cōiicere aliquis possit.Dolia (inquit Nonius)vasa sunt grandia quibus vinum reconditur.Victruui9 lib.vi.significare videtur legitimā dolii olearii magnitu

Seria.

Dolium quadragenarium

Mēsurę Parisinæ.

Fidelia.

Orca.

Dolium.

dinem culearem fuisse:his verbis.Cellarũ autem magnitudines ad fructuũ rationes & numerũ doliorũ sunt faciendæ:quæ quũ sint culearia: per mediũ occupare debẽt pedes quaternos.Plau.in Pseud.Anũ illam doliarẽ:claudã: crassam Chrysidem.Ventriosa aũt fuisse dolia ex supradicto loco Victruuii:& ex Columel.li.xiii.admonemur.Sic eñ inqt de vasis salgamariis loquẽs.Hęc vasa dedita opera fieri oportet patẽte ore:& vsq; ad imum ęqualia:nec in modũ doliorum formata:vt exẽptis ad vsum salgamis:quicquid superest ęquali põdere vsq; ad fundum deprimatur:quũ ea res innoxia penora cõseruet : vbi nõ innatent sed semper sint iure submersa:quod in vtero dolii vix fieri posset ꝓpter inęqualitatem figuræ. Rursus Plinius dolii magnitudinem aliam ponit: libro nono de polypo loquens qui in Betica captus est.Ostẽdere(inquit)Lucullo caput eius dolii magnitudine:amphorarum quindecim capax. Vina autem in doliis inueterascere non sinebãt antiqui:sed in amphoras & cados diffundebant.Inde illud satyrici poetæ.Ipse capillato diffusũ cõsule potat.& Horatii in epistolis.Vina bibes iterum Tauro diffusa:id est Tauro iterum consule inueterari cœpta.Plinius li.xiiii.Apothecas fuisse & diffundi solita vina anno.D.xxxiii.vrbis apparet indubitato opimiani vini argumẽto:iam intelligẽte suũ bonũ Italia.Qui hũc morẽ ignorat:intelligere hic nequit Senecæ dictũ in quinto epist.ad Lucil.Ariston aiebat malle se adolescẽtem tristẽ:q̃ hilarẽ & amabilẽ turbæ:vinum enim bonũ fieri qđ recens durum & asperũ visum est: non pati ætatem quod in dolio placuit:id est qđ musteum adhuc: & a lacu recens maturum iam potui visum est.Culeus modios nostros duos & semis capiebat:id est sexaginta Romanos.Magnum aũt vas fuisse ex eo apparet:ꝙ in culeo scorteo damnati lege Pompeia cum cane & gallo & vipera insuebãtur: vt apud Tranquillũ & Modestinum iuriscõsultum legimus. Cæterũ Cato cũ dixit:Vinum in doliis hoc modo venire oportet.Vini in cuneos singulos quadragenæ & singulę vrnę dabuntur:nõ ad iustam mensurã respexit:sed ad morem negociatorũ:qui accessionis nomine in singulos culeos singulas vrnas stipulabantur.Culeos nunc sesquimodiales habemus:id est duodenum amphorarum:cuius vocabulum vulgare:ad latinum alludit:quo genere ligeris fluuii accolæ vtuntur.Est & aliud genus culei maioris captus quos Tonellos appellant.Columel.libro decimotertio. Odores autem vino fere apti sunt qui cum defruto coquuntur.Iris:fœnum græcum:schœnum:harum rerum singulæ librę in defrutarium:quod ceperit musti amphoras nonagita:quum iam deferbuerit & expurgatum erit:tum adiici debent.Et rursus idem. Cũ amphoras musti nonaginta in defrutario decoxeris : ita vt iam exiguum supersit de coctura:quod significat decoctum ad tertias:tum demum medicamina adiicito. Defrutarium appellat ahenum prægrande quo mustum coquitur : ad sapam aut defrutum faciẽda:quo modo hodie quoq; fit.Nam & Cato in instrumento villici ahenum vnum.xxx.culeorum enumerat id est sexcentarum amphorarum:& aliud decem culeorum:quod ducentas amphoras capit. Quare apud Catonem dolium quadragenarium: quadragenum amphorarũ capax intelligo.idq; ex collatione locorum licet cuiuis intelligere. Cato capite centesimo.Schœnum (inquit) & calamũ in pila contũdito: quod fiet sextarium

Diffundi vina.

Culeus.

vnum:quadragenario in dolio cõfundito:vt odoratum fiet. At vero Columel
la loco ſupradicto libram vnam dixit ſatis eſſe nonagita amphoris muſti:quę
ad tertias decoctæ:triginta fiunt amphoræ defruti. Quare quum Plinius di-
cit de vinis quę inueterauerunt:rara quippe adhuc fuere: nec niſi importatis
ſingulis teſtis millia numumm:non de doliis:ſed de amphoris & cadis intelli
go.quippe etiam alioquin vina diffuſa exportabantur:nec in doliis diu eſſe ſi
nebantur:quæ propter magnitudinem exportari facile non poterant: præſer
tim quum eſſent fictilia. Batus & Corus hebraica ſunt vocabula: vt docet Io- Batus.
ſephus lib.viii.antiquitatum. Batus capit ſextarios ſeptuaginta duos. Corus Corus.
autẽ Medimnos atticos vnum & quadraginta.vt ipſe libro.iii. inquit circa fi
nem. Quare corus maior erat modio noſtro triticario:qui cẽtũ & quadragin
ta quatuor modios capit Romanos. Proinde fallũtur illi qui quadraginta nõ
medimnos ſed modios capere corum ſcripſerunt. errorem eorum ſecuti qui
medimnum:modium latine interpretãtur. Strabo de Taurica cherroneſo lo-
quens:quam frumento abundaſſe ſcribit & ob id georgiam appellatam eſſe.
λεύκωνα δέ φασιν ἐκ τῆς θεοδοσίας ἀθηναίοις πέμψαι μυριάδας μεδίμνων διακοσίας
καὶ δέκα. Leuconem (inquit) autem ex Theodoſia vicies ſemel centena millia
medimnum frumenti Athenienſibus miſiſſe.quo loco interpres ducentas &
decem myriadas modium tranſtulit : quum totidem myriadas medimnum
Strabo ſcripſiſſet. Hæc amplius octoginta quinq; millibus modium noſtro-
rum valent. Hic licet æſtimare q̃ta fuerit liberalitas Hierõis Syracuſanorum Liberalitas Hieronis.
regis:qui vt auctor eſt Valerius lib.iiii.audita clade qua Romani apud Traſi
menum lacum afflicti erant:trecenta millia modiorum tritici:ducenta hordei
auriq; ducenta & quadraginta pondo vrbi Romanæ muneri miſit : quod ne
Romani nollent accipere:in habitum id victoriæ formauit : vt eos religione
motos munificentia ſua vti cogeret. In aliis exẽplaribus pondo ducenta quin
quagita legitur.adeo numeri (quod ſæpe teſtamur) in exemplaribus aucto
rum omnium corrupti ſunt. Nam & apud Liuium.ccc.viginti pondo legun-
tur:libro ſecundo de ſecundo bello Punico:his verbis. Legati Syracuſani in ſe
natum introducti nunciarunt cædem Caii Flaminii exercituſq; allatam: adeo
affeciſſe regem Hieronem:vt nulla ſui propria regniq; ſui clade magis mo-
ueri potuerit.& paulo infra. Iam omnium primum ominis cauſa victoriã au-
ream pondo.ccc.xx.afferre ſeſe:acciperent eam tenerentq;:& haberent propri
am & perpetuam.aduexiſſe etiam.ccc.mil.modiorum tritici:ducenta hordei:
ne commeatus deeſſent:& q̃tum præterea opus eſſet : quo iuſſiſſent ſubue-
cturos:quę ne accipere grauarentur:magnopere ſe patres conſcriptos orare.
Libra auri non minus centum aureis ſolatis æſtimari poteſt : quare ducenta Libra auri.
quiquaginta pondo vt minimum viginti quinq; millibus valuerunt. Qꝫ ſi Li-
uium ſequimur:eo amplius ſeptem millibus donum illud fuit. Trecẽta autem
millia modiorum tritici duo millia modium noſtrorum & paulo minus cen-
tum valent:etiam vt modios Italicos non ſiculos intelligamus:quorum diffe-
rentiam antea adnotauimus. Hæc ſi æſtimationem Ciceronianam ſequamur
(vt minimum) decies ſeſtertium valuerunt:& quinq; & viginti millibus aur.
taxabũtur. Ducenta millia hordei quanti valuerint:ex tritico æſtimari poteſt.

Hæc igitur liberalitas non tã magnifica q̃ munifica fuit: ex animo donantis æstimabilis magis q̃ ab opibus. Quartariũ apud Catonem sic cõgii quartam partẽ significare autumo: vt tertiarium tertiam: & sextariũ sextam. Amurcæ (inquit ille) in vas æneum indito congios duos: postea igne leui coquito: rudicula agitato crebro: vsq₃adeo dum fiat tam crassum q̃ mel. postea sumito bituminis tertiarium: & sulphuris quartarium. conterito in mortario ꝑ se vtrũq₃. Colu. li. xiii. In sextarios duodequinquaginta fermenti libram: fici aridę põdo quadrantẽ: salis sextariũ: hæc subterito & subtrita cũ quartario mellis aceto diluito. Quartarium in mensura pro quadrante cõgii intelligo: vt in pondere pro quadrante libræ. Nos brochum appellamus sesquisextarium Parisinũ: qua mensura dimidio maior est vrna. nam sedecim vrnę modiũ nostrũ faciũt: id est quatuor & viginti brochos. Vrna vt diximus etiam hemiamphoriũ seu semiamphora dicitur.

Mensurę Parisinæ ãtiqua vocabula retinent.

Illud admirari subit: quonam modo modulos antiquos vrbs nostra seruare potuerit etiam græcos: quod ne magnopere mirer: facit ꝙ etiã verba ipsa gręca lingua ipsa vernacula tot sæculis sæpius immutata retinet. Imprimũ medimnũ vocabulũ lingua vernacula incolume pene seruat: secunda tantũ & tertia litera intertritis: mimnã vocãs: quasiq₃ per syncopen proferens: huius dimidium diminutiue idiomate nostro formãs. Modius autem gallicum vocabulum est & aridorum & liquidorum mensuræ: nõ modũ priscum: sed varium pro locorũ varietate obtinens. In aliis vasis nostris & cõditoriis & modulariis etiam etyma græca agnosco.

Cheopina.

Prima mensurarũ nostrarũ deorsũ auspicando cheopina a nobis dicit̃: ex eo (vt arbitror) dicta: ꝙ ea tantũ fundit̃ vel hauritur vini: q̃tum homo sitibundus vno haustu absumere possit.

Pinta.

Hæc duplex: pintam efficit: ex eo vocabulo detortam quod græci pitynã appellãt: vas quoddã vinariũ significãtes. ex pityna enim per syncopen pitna: deinde transpositione pinta dicta. Pino enim græce bibo significat.

Solonis drachma & mẽsuris vtunt̃ Parisieñ.

His quę demõstraui hoc corollariũ addã: huius vrbis homines nõ mõ Romanas atticasq₃ mẽsuras vsu liguaq₃ ꝑtinacib9 ad hoc ęui cõseruasse: sed etiã Solonis drachma & mẽsuris ab eo legislatore emodulatis vti hodie. id q̃d ex oratiõe Andocidis oratoris attici ꝓbare facile est: q̃ περὶ μυστηρίων inscribit̃. De statu em̃ Athenieñ. loquẽs post euersam triginta tyrannorũ oligarchiã propter quã populus in pyreũ secesserat: psephismaq₃. i. plebiscitũ q̃dã referẽs ob cõponẽdã populi discordiã promulgatũ: ita inquit. τισαμενὸσ εἶπε: ἔδοξε τῷ δήμῳ πολιτεύεσθαι ἀθηναίουσ κατὰ τὰ πάτρια, νόμοισ δὲ χρῆσθαι τοῖσ σόλωνοσ: καὶ μέτροισ καὶ σταθμοῖσ. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖσ δράκοντοσ θεσμοῖσ: οἷσπερ ἐχρώμεθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. id est. Tisamenus tulit: populusq₃ sciuit: vt Athenieñ. regerentur institutis patriis: legibusq₃ vterentur Solonis: eiusq₃ ponderibus & mensuris. Simul vt legibus vterentur Draconis: vt anteactis temporibus fecimus. Ex his verbis colligimus: mensuras atticas ponderaq₃ ad auctorem Solonem relatas esse. quas cum Romani ab Athenis cum legibus mutuati sint: & nos a Romanis acceperimus: apparet id plane confectum quod astruendum duximus.

Quartarius.

Quartarium autem dicimus non quartam partem alicuius maioris mensuræ: vt latini vocauerunt: sed vas quod quatuor mensuras caperet: id est quaternas cheopinas, sic tertiarium: quod tres. Porro quartarios quater-

nos ſextarium nulla ratione lingua vernacula vocitauit:quæ quidem hodie aſſignari poſſit in iis menſuris quas habemus:quare latine congium potius q̃ ſextariũ dixerim:vt græci choa dicunt.Brochus a verbo græco brecho dicit̃ quod fundo ſignificat.Brochus enim vas eſt fundendo vino accõmodatũ:implendis deplendiſq; culeis & vaſis conditoriis:& vino quocũq; modo tranſuaſando.Hoc græci œnophorum ex eo appellant:ꝙ cõportando vino aptũ ſit. Inde illud ſatyrice dictum a Iuuenale.Tandem illa venit rubicundula: totum Oenophorum ſitiens:plena quod tenditur vrna Admotum pedibus.Lagena vas eſt ea forma qua hydriæ fictiles hodie a Bellouacis important̃:a tereti eñ collo diſtenta ventris laxitas iterum ſenſim ad imũ graciſcit.Docet hoc Columel.lib.xiii.de ſeruandis malis loquens.Nihil tamen certius aut melius(inquit)experti ſumus:q̃ vt cydonea maturiſſima in lagena noua:quæ ſit patentiſſimi oris:deterſa lanugine quæ malis ineſt:componantur leuiter & laxe: ne collidi poſſint.deinde quum ad fauces vſq; fuerint compoſita:vimineis furculis ſic tranſuerſis arctentur:vt modice mala comprimãt:nec patiãtur ea quũ acceperint liquoré ſubleuari:tum q̃optimo melle vas repleatur.& reliqua.Plinius lib.xi.Summum gulæ fauces vocantur:poſtremũ ſtomachus:hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ:ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa.Idem li.xxviii.Auri grauitati prodeſt vrina capri vel tauri:aut fullonia vetus calfacta vapore per lagenæ collum ſubeunte. In ſuperiore tamẽ exemplo:antiqua quæ vidi exemplaria non lagenæ modo: ſed lacunæ habent vel laciniæ potius hoc eſt flexuræ ſinuoſæ. nec mihi lagenæ formam ſtomachus habere videtur:qui confectionibus faciendis aliquãdo interfui:& ſtomachum cũ ventriculo ſpiritu diſtentũ vidi:potiuſq; cucurbitæ formam leniter inflexæ:& ab ſummo imoq; tubulatæ habere exiſtimarim.nolim tamen hoc in loco periclitari vt aliquid de hoc ſtatuam.De ſtomacho proprie accepto Ariſtoteles li.pri.de hiſtoria animaliũ ita inquit. τελευτᾷ δὲ διὰ τοῦ διαζώματος εἰς τὴν κοιλίαν· σαρκώδης δ᾽ ὢν τὴν φύσιν· καὶ τάσιν ἔχων καὶ ἐπὶ μῆκος καὶ ἐπὶ πλάτος. Per ſeptũ trãſuerſum in ventrẽ pertinẽs ibiq; deſinens: natura carnoſus & in lõgitudinẽ latitudinẽq; intenſionem admittens. De ventriculo autem q abuſiue ſtomachus dicitur ab auctoribus: ἡ δὲ κοιλία ἡ τοῦ ἀνθρώπου· ὁμοία τῇ κυνείᾳ ἐστίν· οὐ πολλῷ γὰρ τοῦ ἐντέρου μείζων, ἀλλ᾽ ἐοικυῖα ἐντέρῳ τινὶ εὖρος ἔχοντι. Ventriculus autem hominis canino ſimilis eſt:vt qui nõ multo inteſtino maior ſit: ſed ſimilis inteſtino latiori.In his verbis nihil ſimile dicto Pliniano videt̃.Quare Plinius de ſtomacho & ventriculo ſimul locutus eſſe videtur ſub ſtomachi nomine. Anguſtias enim ſtomachi excipit vẽtriculus in quo cibus cõcoquit̃: quaſi in inteſtino quodam laxiore.quam Cicero aluũ appellat in ſecũdo de natura deorũ:& tortuoſam eſſe dicit:quod non cõuenit cum lagenæ forma. Lagenam nomen fuiſſe menſuræ teſtis eſt Athenæus his verbis lib.xi. λάγυνον δὲ μέτρον λέγουσιν εἶναι ὄνομα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· ὡς χοὸς καὶ κοτύλης. χωρεῖν δὲ αὐτὸ κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. Lagenã menſuræ nomẽ eſſe aiunt apud gręcos vt chũ & cotulam:duodecimq; cotulas atticas capere.Seria vas erat variæ capacitatis ad multos vſus accommodatum. Colu.li.xiii.de vino dulci faciẽdo loquẽs. Tũ in ſerias ſingulas quę ſint amphorarũ ſeptenũ addito medicaminis põdo

Stomachus proprie dict.

Ventriculus.

Lagena.

Seria.

vnciam scrupula octo gypsi. Erãt enim seriæ grandia vasa vt dolia: vnde vinũ ad vetustatem seruandum in vasa minora diffundebatur. Idem. Postea quum de doliis aut de seriis diffundere voles: vere florente rosa defæcatum q̃liquidissimum in vasa bene picata & pura transferto: si in vetustatem seruare voles: in cado duarum vrnarũ q̃ optimi vini sextariũ: aut fæcis generosæ recentis sextarios tres addito. Idem de myrtite vino loquẽs. Post nonum diem q̃ id factũ est vinum purgatur: & scrupulis aridæ myrrhæ seria suffriatur: operculũq; superimponitur: ne quid eo decidat. Hoc facto post decimum diẽ rursus vinũ purgatur: & in amphoras bene picatas: & bene olidas diffunditur. Ego tamẽ non aridæ myrrhæ scrupulis suffriandam seriã puto: sed scopulis aridæ myrti seriam suffricandam. Seriam oblonga forma fuisse puto: & in summo ceruicatam. Idem Colu. de salsura suillę carnis loquens. Sed quũ ad fauces serię peruentum est: sale reliqua pars repletur: & impositis ponderibus in vas comprimitur: eaq; caro semper conseruatur: quæ tanq̃ salsamẽtũ in muria sua permanet.

Fidelia. Fideliæ qua forma fuerint legisse me nõ memini: sed fictiles & vitreas apd Columellam legimus. Hæc habuimus de mensuris quæ diceremus. Sed obiter videndum quid sit quod

Apocaly. Io. Apocalypseos sexto capite in descriptione tertii sigilli legitur. bilibris tritici denario vno: & tres bilibres hordei denario vno. hoc quum ego mirarer: grece sic repperi scriptũ: χοῖνιξ σίτου δηναρίου: καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς δηναρίου. id ẽ: Chœnix frumẽti denario: & tres chœnices hordei denario. ac si diceret: quantũ qs die vno frumenti absumere põt: denario vno venditur. Interpres chœnicem tritici duas libras pendere existimauit: & ideo bilibrem transtulit. In quo verbo exponendo Liranus somnia narrare mihi videtur. Inter scholia autem quæ in eũ librũ edita sunt: legim9 chœnicem duos sextarios Romanos significare: quod quum sit verũ: nõ bilibris tritici sed trilibris verti debuit: si sic loqui necesse fuisset. tantum enim pẽdet sextarius tritici Romani: quum modius teste Plinio quatuor & viginti pondo pendeat. Græce tamen non tritici: sed frumenti legitur: quod quũ sit nomen generis: libralis sextarius esse potuit si leuissimum genus frumenti appenderet: vt hordeum. Verumenimuero vt vnde exorsa est hæc commentatio eo tandem cludatur: triens: quadrans: & alia nomina ab asse & vncia deriuata: nõ modo põdera: sed etiam mensuras infra sextariũ: nummorũq; vocabula significarunt. Quare quum de mensuris dictum sit: restat vt de nũmorũ significatione exẽpla citentur. Pli. lib. xxxiii. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus: ex altera rostrum nauis: in triente vero & quadrante æra.

Quadrãs & Teruncius. Hic quadrans: terunci9 aliter dicitur: de quo satis diximus. Erat enim assis & libellæ quartarius: deni autem quadrantes sestertium valebant: & quaterni sestertii denarium. Ita fit vt pro sportula deni sestertii darẽtur.

Sportula. i. cẽtũ quadrãtes. Quos denis caroleis & semisse æstimã dos esse dico. Caroleos nostri denarios: quasi dextantes aliquando vocitarũt: ita vt assem: nostrum solidum esse existimemus: duodenos denariolos valẽtẽ. tanti est illa sportula a Iuuenale Martialeq; decãtata: quæ merces salutationũ erat olim: & togatis id est comitibus & asseclis dabatur rectę cœnæ loco. De qua Iuuenalis. Nunc sportula primo Limine parua sedet turbę rapienda togatæ. Sed quum summus honos finito computet anno: Sportula quid referat:

q̃tum rationibus addat:quid facient comites:quibus hinc toga: calceus hinc est? Martialis identidem centum quadrantes vocat: misellos appellans ob te nuitatem pecuniæ:præsertim Romæ:vbi omnia cara erãt vt ex p̃cedentibus liquet.Columel.hoc strinxit in præfatione rei rusticę his verbis.An honestius dixerim mercenarii salutatoris mendacissimũ aucupium:circũuolitantis limi na potentiorũ:somniũq; regis sui rumoribus augurãtis? Ex hoc tamen conii cere opes diuitum Romanorũ licet:qui numerosę turbæ quotidianam hanc mercedem darent.Tranq.de initio principatus Neronis loquens.Adhibitus sumptibus modus:publicę cœnæ ad sportulas redactę. Augusti autem insti tuto diuites cœnam rectam dabãt:quæ maioris erat & liberalitatis & impé- Cœna recta.
sæ.Propter quod Martialis:Promissa est (inquit) nobis sportula:recta data est.Sportulam enim præ recta contemnendam arbitrabantur.Idem Tranq. in Domitiano.Sportulas publicas sustulit:reuocata cœnarum rectarum con suetudine. Hactenus de sportula. Sestans nummulus erat quadrante minor Sestans.
duas vncias valens.Pli.lib.supra dicto.Populus Romanus stipẽ spargere cœ- pit.L.Posthumio.Q.Martio consulibus: tanta pecunia erat vt eam conferret L.Scipioni:ex qua is ludos fecit.Nam q; Agrippę Menenio sextantes æris in funus contulit: honoris id: necessitatisq; propter paupertatem Agrippę:nõ largitionis esse dixerim.Vnciaria stips apud eũdem lib. xxxiiii.cap.v.dimidio minor est sextantaria: par ferme obolo nostro.Apud græcos hæc ratio num Ratio rei nũmariæ apud græcos.
mulariæ rei fuit: vt obolus atticus octonos Chalcos valeret. licet Plinius de- nos dicat libro.xxi.Bini autem chalci:id est æreoli quadrantẽ efficerent:quod Chalcus.
ab eis tetartemorium dicitur:& per syncopẽ tetartemorum: ob id alio nomi ne dichalcum vocitatum. Chalci autem quaterni hemiobolium.i.semiobolus Dichalcum.
dicebatur: seni autem chalci triens dicebatur:immutata ratiõe sermonis: nõ enim triens dicebatur tertia pars oboli:vt tetartemorium quarta:sed q; tres essent partes oboli:ita fit vt triens maior semisse:id est semiobolo fuerit. fere tamen apud græcos tritemorum id est triens pro tertia parte cuiusq; rei ac- cipi solet:vt quum dicunt.τριτημόριον ταλάντου καὶ τεταρτημόριον ταλάντου:id est trientem quadrantẽq; talenti:& quadrantem diei pro sex horis. Theodo- rus gaza in tractatu de mensibus.ἡμέραισ τοι γὰρ οὖν τριακοσίαισ καὶ ἑξήκοντα καὶ πέντε ὁριζόμενος ἡμῖν ὁ ἐνιαυτὸσ ἔσαι κατὰ τὴν ἡλίου περίοδον: προστιθεμένου του καὶ μορίου ἡμέρασ ἐπ᾽ ἔλαττον ἢ ὡσ τεταρτημόριον τῷ ἀριθμῷ τῷδε.dieb9 igitur (inqt) trecentis & sexaginta quinq; finitus nobis erit annus secundum solis ambi- tum: dũtaxat addita huic numero parte quadã diei quæ minuscula sit q̃ qua drans.Triobolum alio nomine hemidrachmiũ dicitur:senos enim obolos dra Triobolum.
chma efficit:vt auctores sunt Plinius & Pollux & alii. Trioboli nota ab altera parte effigiem Iouis: ab altera noctuam habebat:quam illi glaucen appellãt. Ex quo factum arbitror prouerbium Noctuam Athenas γλαῦκα εἰσ ἀθήνασ: Noctuam Athenas.
contra eos negociatores vsurpatũ qui eas merces in emporia importãt quæ ibidem vernaculę sunt & multę:q̃q̃ ad auem noctuã referri vulgo soleat:quæ in attica frequens videtur.Tetrobolum quatuor obolos dicebãt: hoc est bes- Tetrobolũ.
sem drachmæ.numisma erat habens effigiem Iouis vt triobolum: & postica parte binas noctuas.Diobolũ duos obolos valebat: qui triẽs erat drachmæ. Diobolum.

imperium:quum ante Cæsar a senatu esset appellatus:interfecto.s.Macrino. Augustūq; nomē idē recepit: addito etiā vt & patris patriæ nomē & ius pro consulare & tribunitiā potestatē:& ius quintę relationis:deferēte senatu vno die assumeret. Capitolinus de Maximo & Balbino. Decretis ergo omnibus imperatoriis honoribus atq; insignibus:percepta tribunitia potestate:iure ꝓ consulari:pōtificatu maximo : patris & patriæ nomine meruerūt imperium. & in.M.philosopho. Suscepta filia tribunitia potestate donatus est:atq; imperio extra vrbē procōsulari. Præsides autē prouinciarū: ius tantū p̄toriū habebāt:quod inferioris erat imperii q̄ procōsulare. Vopiscus in Probo. Accepto igitur hoc senatuscōsulto secūdū orationē permisit patribus: vt ex magnorū iudicū appellationibus ipsi cognoscerēt:ꝓcōsules crearēt: legatos cōsulibus: ius prætoriū p̄sidibus darēt:quas leges Probus ederet: senatuscōsultis propriis consecrarēt. Ex quibus verbis intelligere possumus præsidibus prouinciarū dari solitā a principibus prętoriā potestatē: & quibusdā rectoribus ꝓcōsularē:quod ius Probus imperator ad senatum detulit. Cuius hodie instar est:ꝙ curia suprema prędides prouinciarū & p̄fectos ad iusiurandū adigit:& principū constitutiones prius animaduersas & consideratas promulgādi ius habet. Mirū vero mihi visum est in nomismatibus antiquis inter titulos imperatorios hoc nō legi. Cōtra id quod diximus de mulcta maxima apud priscos exēplū apud eūdē Gelliū lib.nono:vbi de Appii Cæci filia loquitur: quæ ob vnū improbū verbū ab ædilibus mulctata est. Ob hęc mulieris (inquit) verba tā improba ac tam inciuilia ædiles plebei mulctā dixerūt ei æris grauis xxv.millia. id factū bello Punico primo.vigintiquinq; millia æris ducētorū & quinquaginta boum mulctā æquarunt:id est totidē aureorū nostrorū.quare (vt dixi) superius dicta nō de mulcta maleficiorū & criminū : sed de mulcta contumaciæ intelligēda sunt. Nam apud Athenienses qui iure eo regebātur a quo iura Romana originē primā ducūt: magnas fuisse maleficiorum mulctas ex Demosthene apparet: qui in oratione ὑπὲρ κορδύλου : quā contra Midiam habuit hominē prædiuitē:quodā loco ita inquit. ὑμεῖς ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι σμίκρωνι δέκα ταλάντων ἐτιμήσατε. καὶ σκίτωνι τοσούτων ἑτέρων: δόξαντι παράνομα γράφειν. καὶ οὔτε παιδία: οὔτε φίλους: οὔτε συγγενεῖς: οὐδ᾽ ὁντινοῦν ἐλεήσατε τῶν παρόντων ἐκείνοις. Vos autē iudices Smicroni mulctā talentorū decē irrogastis: & totidem aliorū Scitoni : ob id ꝙ rogationē quādam iniquā & legibus aduersam promulgasset. quā pœnam nec eius liberi:nec amici:nec cognationis aduocationisq; eius intercessio supplex & misericordiā implorans deprecari potuerant. Quin & ipse Demosthenes acceptorū viginti talentorū cōuictus ob silentiū Harpalo vēditū:quinquaginta talentis mulctatus est. quā summā cum nec conficere posset:nec vinculorum tedium ferre vellet:clam in exilium abiit. Hæc mulcta non minor est triginta millibus aureum coronatorū. Hic operęprециū est æstimare leges sumptuarias:non illas priscas quę denos æris in dies singulos statuebāt impensę escarię:sed recētiores & post victā Asiam latas. de quibus Gellius lib.ii.sic inquit. Postea.L.Sylla dictator cum legibus priscis situ atq; senio obliteratis:plęriq; in patrimoniis amplis helluarētur:& familiā pecuniāq; suā prandiorū gurgitibus proluissent:legē ad populū tulit:

Ius p̄toriū.

Mulcta Demostheni indicta.

Leges sumptuariæ.

qua cautum est:vt calendis:idibus:nonisq;:diebusq; ludorum & feriis quibusdam solennibus sestertios tricenos in cœnã insumere ius:potestasq; esset:cæteris autem diebus omnibus non amplius ternos. Postremo lex Iulia ad populum peruenit Cæsare Augusto imperante: qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur. calendis:idibus:nonis:& aliis quibusdam festiuis trecenti. nuptiis autem & repotiis sestertii mille. Esse etiam dicit Capito Atteius: edictũ diui ne Augusti an Tyberii:non satis cõmemini. quo edicto per dierũ varias solẽnitates a trecentis sestertiis vsq; ad duo millia sumptus cœnarum propagatus est:vt his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus coerceretur. In libris impressis sestertii millies pro sestertii mille legitur: qui æstimatione nostra quinq; & viginti aureis æstimantur coronatis. q̄ si Gellius sestertia mille scripsisset:quinq; & viginti millia intelligerẽ: si sestertium millies cẽtuplicato summa cresceret. Sed animaduertendũ mihi videtur a denis assibus leges ad septenos & semissem venisse:hoc est ad ternos sestertios etiã Sylla dictatore: cuius priuignus Scaurus theatrum luxu fidem excedente extruxit. Ridicula igitur lex Syllana mihi fuisse videtur:quæ id sanciret quod nemo sequeretur. Notanda igitur illa Augusti:quæ ducẽtos sestertios in singulas cœnas taxauit:hoc est aureos quinq; nostros:& diebus festis trecentos. nuptiis autem & repotiis:id est postridie nuptiarum sestertios mille. quæ summa longe abest a sumptu quem in nuptiis factitamus. Ex p̄dictis patet quid centussis apud Lucillium fuerit:id est quadraginta sestertii:qui legem sumptuariam centussem vocitauit ob centum assium taxationẽ:vt auctor est Macrobius in.iii. Satur. Vnde cœnæ centenariæ a Tertulliano dictæ. Priscæ autẽ Romanorum paupertatis indicia sunt quæ a Valerio lib.iiii. scribũtur de paupertate:ex quo verba hæc transcribenda duximus. Itaq; cũ secũdo Punico bello Gnæus Scipio ex Hispania senatui scripsisset:petẽs vt sibi successor mitteretur: quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet: neq; ei sine se dos expediri posset:senatus ne respub. bono duce careret patris sibi partes desumpsit: consilioq; vxoris ac propinquorum Scipionis cõstituta dote:summã eius ex ærario erogauit:ac puellã nuptui dedit. Dotis modus.xl. millia æris fuit: qua non solũ humanitas patrũ conscr. sed etiã habitus veterũ patrimoniorũ cognosci potest. nãq; adeo fuerũt arcta vt Tatia Cæsonis filia maximam dotem ad virum.X. millia æris attulisse visa sit. Et Megalia quia cũ quingẽtis millibus æris mariti domũ intrauit:dotatæ cognomen meruit. quadraginta millia æris nostro numismate quadringentos coronatos valent:quingenta millia æris quinq; millia aureorum. Propter quã summã per antonomasiã Megalia dotata vocitata est. Dotes autem postea creuisse ex Iuuenale didicimus: apud quem decies cẽtena millia:& bis quingenta legimus. Bis quingenta dedit:tanti vocat ille pudicam. alibi. Et ritu decies centena dabũtur Antiquo: veniet cũ signatoribus auspex. Decies sestertiũ (vt sæpe diximus) qnq; & viginti millia aureorũ nr̃orũ æstimari possunt. Hoc addẽdũ. Seneca de cõsolatiõe ad matrẽ. Scipionis filiæ ex ærario dotẽ receperũt: q̄a nihil eis reliq̄rat pater. Aequũ me Hercules erat populũ Ro. tributũ Scipioni semel conferre:cũ a Carthagine semp̄ exigeret. O felices viros puellarũ q̄bus populus Ro. loco soceri fuit. Beatioresne istos

Centussis.

Priscorũ Romanorũ paupertas.

Dotata Megalia.

Decies Seſtertium.

putas quorum pantomimæ decies ſeſtertio nubunt q̃ Scipionẽ: cuius liberi a ſenatu tutore ſuo in dotem æs graue acceperunt? His verbis liquet decies ſeſtertium & decies centena idem eſſe. Strabo li.iiii. de Maſſilienſibus loquẽs: τῆς δὲ λιτότητος τῶν βίων καὶ τῆς σωφροσύνης τῶν μασσαλιωτῶν: οὐκ ἐλάχιστον ἄρτις θείη τοῦτο τεκμήριον. ἡ γὰρ μεγίστη προῖξ αὐτοῖς ἐστὶν ἑκατὸν χρυσοῖ: καὶ εἰς ἐσθῆτα πέντε: καὶ πέντε εἰς χρυσοῦν κόσμον. πλέον δὲ οὐκ ἔξεστι. Frugalitatis autẽ vitæ & cõtinẽtię

Dotes Maſſilienſes.

Maſſiliẽſium maximũ hoc indiciũ exiſtimari poteſt: ꝙ dos apud eos maxima centũ ſunt aurei: & eo amplius in veſtem quinq;: & in mundũ muliebrẽ aureũ: quinq;. amplius aũt doti dicere non licet. Centũ aureos Romanos Straboné intellexiſſe puto: tunc enĩ quũ ſcripſit Strabo omnia Romanis parebant in Gallia. Ex p̄dictis etiã apparet q̃ti æſtimari debeant ſportulę ſolennes in prouincia Pliniana: quarũ fit mentio in epiſtolis ad Traianũ: his verbis. Qui virilem togã ſumũt: vel nuptias faciũt: vel ineunt magiſtratum: vel opus publicũ dedicant: ſolẽt totã Bulen: atq; etiã e plebe nõ exiguũ numerũ vocare: binoſq; denarios vel ſingulos dare. mille enim denarii centũ aureos valent: duo millia denarium ducentos aureos. quare illę ſportulæ tanti aut pluris cõſtabant: cũ ipſe dicat: ita vereor ne ii qui mille homines: interdum etiã plures vocãt: mo-

Dianome, diuiſio.

dũ excedere: & in ſpeciẽ dianomes incidere videãtur: id eſt diuiſionis & largitionis. Criminoſum enim verbũ diuiſionis erat propter ambitus ſuſpitionẽ: ſed in omnibus Plinii exemplaribus hoc verbum varie corruptum eſt. Nunc vt fauſta ac felici clauſula diſputationẽ hanc peragamus: percurramus ea quę

Loca in euangelio explicata.

As & aſſis.

Dipondius.

in euangelio leguntur. Iam primum Matthæi decimo. Nonne duo paſſeres aſſe vęneũt? οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; aſſis duos ſextãtes noſtros valuit: id eſt denariolos quatuor. & Lucę. xii. οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο. Nonne quinq; paſſeres vęneunt aſſibus duobus: id eſt dipondio? Quare Cicero pro Quintio dupondiũ pro pecuniola poſuit. Si dupondius (inquit) tuus ageretur Sexte Neui: ſi in paruula re captionis aliquid vererere: non ſtatim ad. C. Aquilium aut ad eorum aliquem qui conſuluntur cucurriſſes? &

Denarius diurnus.

Matthęi. xx. Denarius diurnus tres ſolidos & ſemiſſem valet: quãti vinitores fere conduci ſolent. συμφωνήσας μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν: pactus cũ operariis denario in diem. Quod autẽ denarius fuerit Romanus ex eo apparet ꝙ cap. xxii. dicitur. Oſtendite mihi nomiſma cenſus: at illi obtulerunt ei denarium: in quo effigiem Cæſaris fuiſſe dicit. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. Ex quo apparet in denario fuiſſe effigiem Cæſaris Auguſti vel Tyberii: & tales hodie denarii circũferũtur: ne quis de eo dubitare poſſit. Plinius libro ſexto. Annii Plocamii qui maris rubri vectigal a fiſco redemerat: libertus: circa Arabiã nauigãs Aquilonibus raptus præter Carmaniã: quintodecimo die Hippuros portũ Taprobanes inuectus: hoſpitali regis clemẽtia ſex menſiũ tẽpore imbutus alloquio: percontanti poſtea narrauit Romanos & Cæſarẽ. mirũ in modũ in auditis iuſtitiã ille ſuſpexit: ꝙ pares põdere denarii eſſent in captiua pecunia: quũ diuerſę imagines indicarẽt a pluribus factos. Hæc Plinii verba improbãt eorũ opinionẽ qui rei nũmarię æſtimationẽ hodie conſtitui nõ poſſe putarũt: ea maxime ratiõe ꝙ & cõſulũ & principũ tẽpore variata põdera numiſmatũ fuerũt: ita vt pro cuiuſq; percutiẽtis arbitrio numiſmatis põ-

dus & indicatio euariauerit.Id quod Blondus Flauius lib.v.Romæ triũphan tis affirmauit:antiquitatis diligentiſſimus inquiſitor. Cum enim ad eam par tem veniſſet:& eam ſibi tranſmittendam videret: hæc omnia (inquit) qua- lia per ſingulas ætates fuerint examuſſim oſtendere non magis difficile q̃ im poſſibile fuerit. non ſolum quia obſcuris & noſtra ætate ignotis verbis ſunt a maioribus tradita: ſed quia omnis fere ætas ſuam habuit cudendi varieta- tem & formã. Videmus enim multos ex conſulibus priſcis ſui vultus cuſiſſe nummos ſemper menſura & pondere variatos. Quod maiore poſtea ſtudio principes factitarunt.Et paulo inferius de talenti varietate loquens idem pe- ne pronunciat: & ad extremum ingenue fatetur ſe rem difficillimam & ſitu vetuſtatis obductam nec ingenio nec diligentia ſuperare potuiſſe: cum nulla extarent priſcorum volumina in quibus aperta dictorum verborum mentio fieret.Ipſe tamen lib.iii.eiuſdem operis cum hanc rem tentare vellet:hanc nos difficillimam (inquit) numerorum & ponderum vetuſtiſſimam conſuetu- dinem:ad noſtri temporis collationem inuiti hoc loco tractamus:quam infra ſuo loco tractare conſtituimus. & paulo infra:cum in denariis: quos aureos fuiſſe volebat:æſtimandis magnopere hallucinatus eſſet: centum millia æris id eſt primæ claſſis cenſum ſub Seruio rege:decem millibus ducatorum taxa uit:quem nos mille tãtũ aureis coronatis æſtimamus. Nũc redeamus ad rẽ.

Blondi opinio eleuãda.

Cenſus primæ claſſis.

Ioannis ſexto. Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis: vt vnuſ- quiſq; modicum quid accipiat.Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ.Deinde ſubit.Diſcubuerũt ergo viri numero quin q; millia.Ineamus nunc rationem: ducenti denarii viginti aureos noſtros va- lent:id eſt quinq; & triginta francicos.commoda apud nos annona eſſe dici- tur quum terni primarii panes quincũce veneunt: qui nũmus vulgo albulus appellatur.Si igitur cõmodã annonã ſequamur:& qualis eo ãno fuit quũ hęc ſcriberem:in ſingulos francicos duodequinquaginta quincunces numerabi- mus: quem numerum ſi tricies quinquies ducas: mille ſexcenti & octoginta quincunces fient:qui ſinguli quũ ternos panes faciant:fiunt in ſumma panes quinq; millia & quadraginta. qua ratione vnuſquiſq; panem vnũ habere po- tuit:& ſic pane ſatiari:quod cõuenire cũ dicto euangeliſtæ non videt:ſed for taſſe carior erat annona Hieroſolymis:id quod facile crediderim ex Strabo- ne:qui agrũ Hieroſolymitanũ ſterilem eſſe dicit.nã & hic ſæpe panis prima- rius ſextantibus vænit. qua ratione quatuor millia & ducenti panes eſſent. Marci etiam ſexto ita legitur. ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων ἄρ- τους: καὶ δῶμεν αὐτοῖς φαγεῖν.Eamus emptũ panes ducẽtis denariis:& demus illis vt edant:quaſi ſcilicet ducenti denarii ſatiare turbam tãtã poſſent: quod apud Ioannem hyperbolice refertur:in quo agnoſcimus ſtuporẽ diſcipulorum: qui mirarẽtur dominũ tantam turbam paſcere velle:quum id non poſſe fieri arbitrarẽtur.Marci.xii.καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο ὅ ἐστι κοδράν- της.& accedens vna Iudæa paupercula iecit minuta duo:quod eſt quadrans. quadrantes autẽ æreos fuiſſe patet ibidem vbi dicitur ieciſſe æs in gazophy lacium:pro quo græce χαλκὸς dicitur.In actibus apoſtolorũ: ſiue acta appel- lare malimus:cap.vndeuiceſimo ita legitur de exorciſtis Iudæis.multi autem

ex eis qui fuerant curiosa sectati: contulerunt libros: & cõbusserunt eos corã omnibus: & computatis preciis illorũ: inuenerũt pecuniã denariorũ quinquaginta millium. καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε. sic enim ad verbũ legitur: & inuenerunt argenti myriadas quinq;. quod interpres recte trãstulit: quinquaginta millia denarium: non vt Plutarchi interpretes in Antonio & Pompeio: millia nũmũ pro denariorum millibus vertens. qua ratione quadruplo minor fit summa: vt supra adnotatum est. Hæc summa quinq; millia aureorum nostrorum valet: ne temere putemus librorũ summã a Luca Apostolorũ scriba commemoratã. id enim omnino admiratione dignũ tanti libros adiurationũ cõparatos. Triginta auté argenteos quo precio Iudas perfidiã indicare sustinuit Iudæis licétibus: nõ triginta denarios fuisse propterea arbitror: q vbiq; argenteos legi: nũq̃ denarios: id est græce argyria: non denaria. Scio hodie in æde diui Ioannis Lateranensis Parisiis ostendi argenteum vnũ: qui ex illis triginta esse dictitatur quos Iudas in templum abiecit: characterem diuersum a denario Romano habentem. Habet enim effigiem hominis non luscam emiñéte altera mala: vt Romana numismata visuntur: sed aduersam & integrã: & a tergo flosculum: vtrinq; nullo indice. pondus vt coniicere licet: (non eñ attrectatur: sed trans vitrum cernitur:) didrachmũ esse potest: si satis cõmemini. Ex iis autem quæ adnotauimus alia quoq; omnia intelligi æstimariq; poterunt: nec aliquid esse puto quod non sit a me deprehẽsum in iis quæ apud auctores legi. vnũq; tantũ est cuius omnino periculum recipere in me nolim: quod apud Victruuium libr. tertio legitur vbi de senario & denario loquitur his verbis. Ex eo etiam videntur ciuitates græcorum fecisse: vti quemadmodum cubitus est sex palmorum: ita in drachma quoq; eo numero vterentur. Illę enim æreos signatos vti asses: ex æquo sex quos obolos appellant: quadrantesq; obolorum: quæ alii dichalca: nonnulli trichalca dicunt: pro digitis viginti quatuor in drachma constituerunt. Nostri autem primo decem fecerunt antiquum numerum: & in denario denos æreos asses constituerunt: & ea re compositio nummi ad hodiernum diem denarii nomé retinet. etiamq; quartam eius partem quod efficiebatur ex duobus assibus & tertio semisse: sestertium vocitauerunt. Postea quoniam aduerterunt vtrosq; numeros esse perfectos & sex & decé: vtrosq; in vnũ coniecerunt: & fecerunt perfectissimũ decussisexis. Huius aũt rei auctorem inuenerũt pedem. E cubito enim quum dempti sunt palmi duo: relinquitur pes quatuor palmorum. Palmus auté habet quatuor digitos. Ita efficitur vti habeat pes sexdecim digitos: & totidem asses æreus denarius: vel vt in aliis exẽplaribus: æratius. neutrũ tamen recte: denarius enim nunq̃ æreus fuit apud Romanos: nec drachma apud græcos: sed ante argentũ signatum æreus decussis vt centussis æreus fuit. Quare nõ æreus sed æreos legendũ est: vt ad asses referatur. Sed ex hoc Victruuiano loco id habemus quod supra ex auctoribus græcis collegi. drachmã in sex obolos diuidi: & obolos singulos in quaternos quadrantes quos dichalcos id est binos chalcos valentes appellant. vel trichalcos: id est ternos chalcos valétes. sic fit vt numerus quatuor & viginti ex senario quater ducto impleatur. quare verũ esse non potest quod apud Pliniũ legitur in fine libri vicesimi primi: q

Argenteus quo Christus diuenditus.

obolus decem chalcos habeat.aut eñ obolus octo chalcos habuit id qđ nos diximus:& sic in quaterna dichalca diuiditur:aut in duodenos:si quadrantes trichalci:id est ternarii fuerunt:quod non Athenis:sed alibi fuisse puto:sicubi fuit.Quod autem sequitur:videamus an verum sit.Vult enim Victruui9 Romanos sic denarium & eius partem ad pedis ratioñe rettulisse aliquanto post argentum signatū:vt gręci drachmā & eius partes ad cubiti rettulerunt.quo fit:vt sic denarius sedecim asses valuerit:vt pes sedecim digitos habet. Citet nunc Plinius de hoc sententiam dicturus:sic eñ inquit libro.xxxiii. Argētum signatum est anno vrbis quingentesimo octogesimo quinto.Q. Fabio cōsule: quinq; annis ante primū Punicū bellū: & placuit denari9 pro decē libris ęris: quinarius pro quinq;:sestertius pro dipondio ac semisse.Libræ autem pond9 æris imminutū bello Punico primo cum impensis resp.non sufficeret:cōstitutumq; vt asses sextātario pondere ferirentur:ita quinq; partes factæ lucri:dissolutūq; æs alienum.Postea Annibale vrgente.Q.Fabio Maximo dictatore asses vnciales facti:placuitq; denariū sedecim assibus permutari: quinariū octonis:sestertium quaternis.ita respub.dimidium lucrata est.In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Nota argenti fuere bigæ atq; quadrigæ:& ide bigati q̄drigatiq; dicti:mox lege Papyriana semūciales asses facti. His Plinii verbis significat ꝓpter pecunię penuriā factum esse vt denarius sedecim assibus ꝑmutaretur. & tamen Victruuius ratione id dicit: non necessitate factum:& suo etiam tempore.i.sub Augusto denariū sedecim asses valuisse.Sed rursus in dubiū venit quod a Plinio dicitur.si enim Fabio dictatore asses vnciales facti sunt:quonā modo id fieri potest vt respu. dimidiū tantum lucrata sit:præsertim quum sup̱ius dixerit Plini9 in sextantariis assibus quinq; partes lucrifactas? quum eñ asses librales facti fuissent ab initio: si vncia pro libra oblocari potuit: vndecim partes lucrifactas oportuit.deinde si denarius qui decem assibus valebat:sedecim ꝑmutari cœpt9 est:& sestertius qui duos & semis:ꝑ quaternis:dimidiū lucri factum non est.Hoc melius ex Festo intelligitur:qui de hoc loquens ita inquit.Sextātarii asses in vsu esse cœpere ex eo tempore quo propter Punicum bellum secūdū quod cū Annibale gestum est:decreuerunt patres:vt ex assibus qui tum erant librarii fierēt sextantarii:vt populus ære alieno liberaretur:& priuati quibus debitū publice solui oportebat:nō magno detrimento afficerētur.septēnioq; vsus eis fuit vt priore nummo:sed id non permansit in vsu.Ex his verbis dico initio statim belli sextantes pro assib9locari cœptos:vel asses sextantis pondere:qđ idē est. Postea vero Annibale arctius vrgente:quum Italia passim bello flagraret:ęrariūq; iam exhaustū esset:asses ex sextātariis vnciales esse decretos: & sic dimidium lucratam rempub.quę vnciam pro sextante soluendo defungebatur.id enim dimidium refertur ad proximū assem sextantarium:nō ad pristinum libralem.Fabium & cōsulem & dictatorem fuisse certum est in bello Punico secundo:vt apud Liuium legitur lib.secundo:& lib.iiii.de bello Punico secundo. Hoc autem quod dictum est a Plinio factum esse credo anno tertio belli Punici post Cannensem cladem:quo tempore propter penuriam argenti triūuiri mensarii rogatione Minutii tribunipl. facti sunt (vt auctor est Liuius lib.iii.

Asses sextantarii.

eiusdem belli) apud quos triũuiros omne aurum: argentũ: æsq; signatum certatim ab omnibus delatum est collatione volũtaria: auctore eodem lib. sexto. q̃q̃ eo anno Liuius Fabiũ Buteonẽ dictatorẽ fuisse prodiderit. Proinde denarium illum qui sedecim assibus permutabatur: non eum fuisse dico qui prius denis assibus valebat: hoc est cẽtenis vicenisq; vnciis: sed alium multo deteriorem: qui senas denas vncias priscas valebat: cuiusmodi quinarius octonas: & sestertius quaternas. Hoc & apud maiores nostros aliquando factitatum legimus inuento regum in nummaria difficultate: ita vt argenti libra in immensum æstimaretur: & inde nummi eadem ratione cuderentur. quippe nisi & argentum infectum & nomisma parili ratione congruerẽt: commercia hominum expediri non possent. Quare (vt dixi) quonam modo illud dictũ Victruuii intelligi debeat: affirmare non ausim: nisi Victruuiũ qui numeri vtriusq; perfectionem hominum quoq; iudicio probare volebat: proposito suo astruendo inseruiuisse credamus: vt id quod aliquando difficili reipubl. tempore factũ erat: pro legitimo atq; arbitrario apprehenderit. Sed rursus Varro rem in controuersiam reuocat: qui libro primo de lingua latina sic inquit. Denarii dicebantur q͏ denos æris valebant: quinarii q͏ quinos: sestertius q͏ semis tertius. Dupondium eñ & semis antiquus sestertius est. Hæc verba Varronis cum verbis Plinii lib. iii. vbi sestertiorum meminit: indicare videntur sestertium qui erat ab initio non eundem fuisse cum eo qui tempore Varronis & Plinii ætate fuit. Eodem pertinent verba Festi in verbo sestertius. Hoc igitur vt constituere non ausim: sic affirmare non dubitem me in iis quæ dixi non esse hallucinatum: propterea q͏ Plutarchum & Appianum auctores secutus & Suetonium Tranquillum & alios: centenas drachmas vel centenos denarios: millenos æris: & quadringenos sestertios post tempora belli Punici secũdi valuisse semper dixi. Q; si belli Punici tempore ratio nũmaria argenti ærisq; immutata est opibus Romanorum accisis: finito statim bello in pristinum statũ rediit: vt Festus de assib9 sextãtariis dixit. Põdus etiã denarii quũ primũ signatus est: drachmale fuisse ꝓpterea autumo: q͏ nullam auctoritatẽ idoneã memini quæ id falsum esse doceat. nã & ꝑter nomismata a nobis enumerata: habuimus denarium vnũ vetustate exesum: eodem cũ aliis põdere: in quo ab vna parte caput galeatũ erat: sub cuius mento. X. litera videbatur: denarii (vt coniiciebam) nota. in auersa parte lupa erat stans sub arbore: capite in vẽtrẽ demisso vbera infantibus præbens. q̃tũ autem ex charactere fugiente percipere potui: infantes ingeniculantes manum vberi cũ ore admouebant: quib9 lupa diuaricãs corpore exporrecto vbera submittebat. In ifimo margine: Roma verbum erat. In latere duo hæc verba. Sex. Po. quod nomẽ consulis fuisse puto eius sæculi quo primum argẽtum signatum est. Arbor autem ficus erat ruminalis cuius meminit Festus. Itaq; in nummo aureo argenteoq; æstimando scrupulus nullus esse debet: & vt esse verum ponamus quod a Victruuio dictum est: in assis tantũ & quadrantis sextãtisq; ęstimatione deceptus sum. id quod nihil ad magnarum rerum æstimationem depræhẽdendam obstitit. Cæterum quod Plinius dixit: argentum signatum esse anno vrbis quingentesimo octogesimo quinto: quinq; annis ante primum bellum Punicum: haud

Imminutio monetę.

Quãdo argẽtũ Romę primũ signatũ.

ſcio an perperam legatur:etiam ſi exemplarium omniũ in eo vna fides ſit.Iam primum Eutropi9 hiſtoricus primum Punicum bellum contra Pœnos ſuſceptum auctor eſt anno vrbis quadringẽteſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Poſtea anno vndequadrageſimo ſupra quingenteſimum: Quintus Fabius Maxim9 dictator aduerſus Annibalẽ miſſus in ſecũdo bello Punico. Porro defunctos Annibalis bello Romanos Macedonicum bellum excepit:anno quinquageſimo ſupra quingenteſimũ:eodem Eutropio auctore. Quare oportuit ſignatũ fuiſſe nummum argenteum ante annum quingenteſimũ:ſi quidem ante bellũ Punicum primum ſignatus eſt.Deinde Euſebius in chronicis auctor eſt argentum primum Romæ ſignatum anno quinto poſt Tarentum a Romanis captum:qui fuit annus mundi quater milleſimus nongenteſimus viceſimus. Auguſtus autem triũphum Actiacum egit:a quo ſtatim ſolus dominari cœpit:anno mundi centeſimo ſeptuageſimo ſupra quinquies milleſimum: qui fuit annus vrbis circiter ſeptingenteſimus.atqui ab Auguſti triumpho ſi annorum numerum retro colligas:ducentos ac quinquaginta ad bellum Tarentinum confectum reperies:tot enim interſunt anni ab anno quater milleſimo nongenteſimo viceſimo:ad quinquies milleſimum centeſimum & ſeptuageſimum.Licet Euſebi9 a condita vrbe vſq; ad Cæſaris dictaturam annos ſeptingentos & quatuor effluxiſſe dicat. Sed id parum refert ad id quod agimus inueſtigandum.Deniq;.L. Florus in prima epitome:ſecundam vrbis Romæ ætatem:a Bruto & Collatino cõſulibus primis ad Appium Claudium: Quintum Fuluium conſules ducentorum circiter annorum intercapedine terminat:vt primam ętatem quæ ſub regibus acta eſt ducentorum quinquaginta. Appio autem Claudio conſule Romanus populus mare primum trãſgreſſus eſt belli gerendi cauſa.Ex libro autẽ Liuii quintodecimo nouimus paulo ante primum bellum Punicum:populum Romanum primum argento vti cœpiſſe.Quapropter planum fit numeros corruptos eſſe apud Plinium in loco ſupradicto:& ante annum quadringenteſimum quinquageſimum: ſecundũ Lucium Florum:qui ſub Hadriano principe ſcripſit:ſecundum Eutropium qui ſub Iuliano:ante annum quadringẽteſimum octogeſimũ argẽteum nummũ extitiſſe.Nunc ſi Plinium emendare velimus:id facere poterimus eius ſcriptoris auctoritate quem Plinius ipſe ſequi ſolitus eſt:id eſt Titi Liuii:qui in pręfatione libri triceſimi annos quadringentos.lxxviii.ab vrbe condita vſq; ad Appium conſulem:qui primus bellum Carthaginenſibus intulit:fluxiſſe ſcripſit. Quare apud Plinium anno quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio legendum eſt:ſi Plinius Liuium ſecutus eſt.Eutropius Liuium ſecutus eſſe videtur. ſed in eo diſcrepat:ſi veri ſunt apud eum numeri:ꝙ anno quingẽteſimo quinquageſimo cœptum eſſe bellum Macedonicum ait:cum apud Liuium libro triceſimo legatur:Anno quingenteſimo quadrageſimo ab vrbe cõdita.P.Sulpitio Galba.Gn.Aurelio cõſulibus bellum cum rege Philippo initum paucis menſibus poſt pacem Carthaginenſibus datam. Hic rurſus alius ſuboritur ſcrupulus:vſq;adeo apud auctores numeri extantes negocium lectitantib9 exhibent.Si enim a primo Punico bello cœpto ad ſecũdũ finitum tres tãtum & quadraginta anni interſunt(id enim tradit Liuius in ꝑdicta ꝑfatione)quonã

modo ſi ſtatim Macedonicum punicum bellum ſecundũ excepit: ab anno qn gentesimo & quadrageſimo factum eſſe credetur: cũ inter vtrunq; numerum duo & ſexaginta anni interſint. Simile eſt quod in epitome Liuii libri quadra geſimi noni legit̃. Anno ſexcenteſimo & altero ab vrbe condita ludos Diti pa tri ad Tarentum ex præcepto Sibyllę factos: qui anno primo belli Punici: qn genteſimo & altero vrbis conditæ facti erant. Et rurſus in Epitome libri trice ſimi primi: bellum Macedonicum cœptum eſſe anno quingenteſimo quinto: quæ duo dicta plane refragant̃ iis quæ apud Liuium leguntur: nũc autẽ trãſ mittẽda cum nihil ad rem præſentem pertineant: admonitione tamen digna. Sed ne de hoc loco Plinii emẽdando aliquis poſthac dubitet: Plinium ipſum teſtẽ in ſeſe citabimus: qui eodem libro alio loco ita inquit. Lucius Scipio trãſ tulit in triumpho argenti cęlati pondo. M. quadringenta quinquaginta: & va ſorũ aureorũ põdo cẽtũ millia anno cõditę vrbis quĩgẽteſimo ſexageſimo qn to. Hoc qđ Plinius dicit anno quingenteſimo ſexageſimo cõtigiſſe: contigit poſt Antiochum victum: quem Romani poſt Philippũ regẽ Macedoniæ ag greſſi ſunt: cum tamen bellum illud Macedonicũ finito demũ ſecũdo bello Pu nico cœperit. Ex pdictis apparet vehementer illos falli qui nomiſmata argẽ tea oſtentant: quaſi a Bruto exactore regum percuſſa: atq; etiam ab ipſis regi bus ſignata. Non omittendum videtur in hac adnotandarũ rerũ ſylua (q̃ vt in memoriam ipſæ ſubeunt: ſic in ordinẽ rediguntur) id qđ a Thucydide lib. iii. belli Peloponeſiaci dicit̃: milites ſingulos pedeſtres & claſſiarios binas dra chmas in dies accipere ſolitos. De claſſe enim Athenienſium loquens: quã & inſtructiſſimã & numero & pulchritudine nauium fuiſſe affirmat: ita inquit. Itaq; ęſtate vna vniuerſæ naues ducentæ & quinquaginta fuerunt: q̃ res ma xime pecunias eorum exhauſit: cum ſumptu Potidęæ. Nã qui Potidææ erãt milites præſidiarii binas drachmas merebant: ita vt miles alteram drachmã miniſtri nomine acciperet. ὥστε αἱ πᾶσαι ἅμα ἐγίγνοντο ἐν ἑνὶ θέρει διακόσιαι καὶ πεντήκοντα νῆες. καὶ τὰ χρήματα τοῦτο μάλιστα ὑπανάλωσε μετὰ Ποτιδαίας. τὴν δὲ γὰρ Ποτίδαιαν δίδραχμοι ὁπλῖται ἐφρούρουν. αὐτῷ γὰρ καὶ ὑπηρέτῃ δραχμὴν ἐλάμβανε τῆς ἡμέρας. Et paulo poſt. νῆες τε αἱ πᾶσαι τὸν αὐτὸν μισθὸν ἔφερον. Naueſq; omnes idẽ ſtipendiũ accipiebant. Si miles Athenienſis binas drachmas ſuo famuliq; no mine accipiebat: id ſtipẽdiũ erat in menſem ſexagenæ drachmæ: quæ ære no ſtro ſenos aureos coronatos valent: id eſt denos francicos & ſemiſſem. Apud nos aũt q minimo merent pedites in menſem cẽtenos ſolidos accipere ſolẽt. i. quinos francicos: qui plurimo: ſeptenos frãcicos: quam mercedẽ mẽſtruã ger mani apud nos acceperunt. Ex quo apparet drachmæ æſtimationem a nobis factã a veritate nõ abhorrere. Hoc argumẽtũ adiuuat id qđ ſupra ĩ fine libri quarti dixim9 de mercede philoſophorũ molas truſatiles circũagẽtiũ. & quod hoc eodẽ li. de denario diurno adnotauim9. Q uãtulę aũt fuerit illę naues p̃ iis quę nũc fiũt: ex eo licet intelligere: qđ idẽ lib. ſecũdo ita inquit. Cũ aũt ii in ter ra attica eſſent: Athenienſes centum naues quas inſtruxerãt: & mille in iis ar matos quadringentoſq; ſagittarios circum Peloponneſum miſerunt. ὄντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ γῇ: οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν τὰς ἑκατὸν ναῦς περὶ Πελοπόννησον ἅσπερ παρεσκευάζοντο, καὶ χιλίους ὁπλίτας ἐπ᾽ αὐτῶν: καὶ τοξότας τετρακοσίους. Cicero libro

Stipẽdiũ militare.

xii.epiſt.ad Lentulum ſcribens.Interceptis literis cognoramus Dolobellam ſi deſperaſſet de Syria Aegyptoq;:quod neceſſe erat fieri:in naues cum omnibus ſuis latronibus atq; omni pecunia conſcendere eſſe paratum:Italiãq; petere.Idcirco etiam naues onerarias:quarum minor nulla erat duum millium amphorarum:contractas in Lycia a claſſe eius obſideri.Duo millia amphorarum ducenta & quinquaginta modia Pariſina valent.Quod ideo adnotandũ duxi:vt ex noſtri temporis nauibus coniici antiquarum nauium magnitudo poſſet.In.l.Iubemus de ſacroſanctis eccle.in codice imperatorio duabus partibus minor magnitudo:id eſt ſubtripla huius Ciceronianę taxatur.Herodotus aũt lib.ſeptimo de copiis naualibꝰ Xerxis loquens:ita inquit.Ad Sepiadẽ vſq; atq; Thermopylas exors malorum Xerxis exercitus fuit:multitudo autẽ adhuc erat vt ego coniectura aſſequor:ex nauibus quidem ab Aſia profectis numero mille ducẽtis ac ſeptem:eorũ dũtaxat qui iam inde ab initio conuenerant millia ducẽta & quadraginta vnũ & quadringẽti viri:ducenos ſcilicet viros in ſingulas naues numerãtibus. porro inter claſſiarios indigenas triceni Perſæ Medi & Sacæ in naues eaſdem aſcenderant:quæ multitudo ſex & triginta millia & ducẽtos decem viros prioribus copiis aggregat. καὶ πλῆθος ἦν τηνικαῦτα ἔτι ὡς ἐγὼ συμβαλλεόμενος εὑρίσκω: τόσον. τῶν μὲν ἐκ τῶν νεῶν τῶν ἐκ τῆς ἀσίης ἐουσέων ἑπτὰ καὶ διηκοσίων καὶ χιλιέων: τὸν μὲν ἀρχαῖον ἑκάστων τῶν ἐθνέων ἐόντα ὅμιλον: τέσσαρας καὶ εἴκοσι μυριάδας: καὶ πρὸς χιλιάδα τε καὶ τετρακοσίους: ὡς ἀνὰ διηκοσίους ἄνδρας λογιζομένοισι ἐν ἑκάστῃ νηί. ἐπεβάτευον δὲ ἐπὶ τουτέων τῶν νεῶν χωρὶς ἑκάστων τῶν ἐπιχωρίων: περσέων τε καὶ μήδων καὶ σακέων τριήκοντα ἄνδρες. οὗτος ἄλλος ὅμιλος γίνεται τρισμύριοι καὶ ἑξακισχίλιοι καὶ πρὸς διηκόσιοί τε καὶ δέκα. His verbis apparet eam fuiſſe magnitudinem olim mediocrium nauium:vt ducẽtos claſſiarios milites caperent.& eo amplius tricenos capere poſſent.id quod verba ipſa auctoris coniicientis ſignificare videntur.Eas autem naues triremes fuiſſe auctor ipſe Herodotꝰ ꝓdidit his verbis alio in loco. τῶν δὲ τριήρεων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διακόσιαι καὶ χίλιαι: Triremium autem numerꝰ fuit mille ducentæ & ſeptem.Si cui igitur vacet ad calculũ exigere id quod ab Herodoto dictum eſt:is inueniet in ſingulis triremibus ducenos & tricenos epibatas fuiſſe.Inter minora autem nauigia Herodotus numerat lembos quinquagenũ & tricenum remorum: quos ipſe πεντηκοντέρους & τριηκοντέρους appellat.Legimus & apud antiquos fuiſſe non modo triũ ordinum naues:quas triremes noſtri:gręci trieres appellant(in quibus per ſingula tranſtra terni remiges ſedent:ſuum quiſq; remũ ducentes:ita vt qui naui intimus eſt:is maximũ remũ tractet)ſed etiam quadriremes & quinqueremes & ſex ordinum naues. quin & a græcis hepteres & enneres & deceres vocabula inuenta ſunt: quæ naues ſeptenum nouenum denumq; ordinum ſignificant.Plinius lib.vii.Biremẽ Damaſthenes primum feciſſe auctor eſt.triremem Thucydides Ammoclem Corinthium.Quadriremem Ariſtoteles Carthaginenſes.quinqueremẽ inſtituit Neſichthon Salaminius.ſex ordinum Xenagoras Syracuſius.ab eo ad decẽremem Neſigiton.Alexandrum Magnum ferunt inſtituiſſe ad duodecim ordines.Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium Antigoni ad triginta. Ptolemæum Philadelphum ad quadraginta. Ptolemæum

De magnitudine nauiũ.

Claſſis Xerxis Perſarum regis.

Triremes & qnqueremes & vlteriora vocabula.

Demetrius Poliorcetes.

Philopatorem:qui Tryphon cognominatus est:ad quinquaginta. Plutarch9 de Demetrio Antigoni in vita eius ita inquit. Vnde illud est non minus vere q̃ elegãter dictum Demetrii opera magnitudine sua etiã amicis stuporẽ: pulchritudine vero etiam hostibus delectationẽ solita esse afferre. atqui inter alia memoratu digna: & naues duas confectas ab eo aiunt: quarum altera sexdecim remorum ordines: altera quindecim habebat. & machinas nonnullas miro ingenio expugnandis vrbibus fabricatas: quæ quidẽ spectãtibus hostib9 incredibilem admirationem præbebant: id quod Lysimacho euenisse tradũt. qui tametsi supra alios reges inimicus esset Demetrio: tamẽ quum ab eo Solos in Cilicia obsidente petiisset: vt sibi liceret machinas ei9 nauesq; inspicere: atq; is benigne id concedente Demetrio omnia opera inspexisset: adeo stupefactum aiunt & magnitudine & pulchritudine: vt ei visæ sint non humano sed diuino ingenio conditæ. Idem alibi. Itaq; Demetrius ad regnum paternũ recuperandũ (quod arduũ & difficile factu videbatur) toto animo cõuersus: breui tempore paulominus q̃ cẽtum millibus peditũ: decẽ equitũ coactis: classem deinde q̃ngentarum nauiũ variis ex locis studio incredibili atq; industria comparauit. & paulo post. Omnes autem admirabantur non solum multitudinem: sed etiam magnitudinem eorum operũ quæ inusitata mole longe aliorum consuetũ modum excedebant. Nemo enim reperiebat qui nauẽ sedecim ordinum aut quindecim vidisset. Verum postea Ptolemæus qui Philopator dictus est: vnam quadraginta ordinũ faciendã curauit: quæ proculdubio omnes alias naues quæ antea visæ fuerant: magnitudine ac mole sua magnopere superabat. vt quæ in longitudinem ducentos ac octoginta: ab imo vsq; ad trãstra duodequinquaginta cubitos pateret. Remiges ĩ ea ad quatuor millia: nautę ad quadringẽtos erãt. & p̃ter hos paulominus tria millia armatorum: q foros eius obtinẽtes eadem vehebant. Sed hæc (inquit) nõ tã ad vsum q̃ ostentationẽ fabricata videbatur: earũ similis machinarũ q̃ pene immobiles sunt. Demetrii autem naues non modo magnitudine & arte mirabiles: sed etiã ad certamẽ bellicum: vsumq; hominũ aptæ atq; habiles erant. Athenæus libro. v. de opulentia ægyptiorum loquens: & præcipue Philadelphi Ptolemęi: multis autem (inquit) regibus Philadelph9: cum diuitiarum magnitudine pręstitit: tum etiam studio ingenti incubuit: ad apparatum omne genus: instrumentũ q; regium magnifice ambitioseq; comparãdum. Quare nauium multitudine reges omneis lõge supergressus est. Maximas naues habuit triecõteres. i. tricenum ordinum duas: icoserẽ vnã quę vicenũ erat: quatuor quæ ternũdenum. duas q̃ duodenum. quatuordecim quæ vndenũ. triginta quę nouenũ: triginta septem quæ septenum. quinq; quæ senũ erãt. quinum aũt ordinum habuit decẽ & septẽ. altero tãto plures partim quaternũ ordinũ: partim quaternũ & semis: quas Triremiholias appellant. Reliqua multitudo nauigiorũ quæ per varias imperii partes distributa erãt: quatuor millium numerum excedebat. τὰ γοῦν μέγιστα ἦν τῶν πλοίων παρ' αὐτῷ: τριηκοντήρεις δύο, εἰκοσήρης μία, τέσσαρες δὲ τρισκαιδεκήρεις: δωδεκήρεις δύο, ἑνδεκήρεις δεκατέσσαρες. ἐννήρεις τριάκοντα. ἑπτήρεις τριάκοντα ἑπτά, ἑξήρεις πέντε, πεντήρεις ἑπτακαίδεκα. τὰ δ' ἀπὸ τετρήρους μέχρι τριημιολίας διπλάσια τούτων. De magnitudine autem nauis Philopatoris eadem

Mẽorabile nauigium.

Naues Philadelphi.

omnia quæ Plutarchus dixit: & eo amplius addidit longiſſimos in ea remos duodequadraginta cubitorum fuiſſe ab ea parte plumbatos quæ manu remigum continetur: vt eo libramento nixus tollẽtium brachiorum adiuuaretur: cum pars remi ſcalmo alligata quaſi æquilibrium faceret: & vſum grauioris remi faciliorem redderet. Tum partes eius omnes exequitur: apparatumq́ tãtæ moli numero & magnitudine reſpõdentem. vt proras duas & totidẽ puppes habuiſſe. & ſeptem roſtra: & gubernacula quatuor. Idem auctor eodem libro tradit Hieronẽ Syracuſanorum regem: Romanorum amicitia ptinaci nobilem: cum circa ſacrorum certaminum gymnaſiorumq́ apparatum ſtudioſus eſſet: tum etiã ad naues fabricandas ambitioſius animũ intendiſſe: dũtaxat quæ frumentationibus viderent̃ eſſe cõmodiſſimæ. Huius igitur generis multas Hiero cũ fabricãdas mãdaſſet: vnã in primis memorabilẽ pfecit. Ad quam ædificandam materiã in æthna monte cædendã indeq́ deuehendã curauit: quæ ſexaginta triremibus conficiendis ſatis eſſe potuiſſet. quo dicto nauigii magnitudinem coniiciendam nobis reliquit. Ad nauticum autem inſtrumẽtum cũ æs: ferrum: cãnabim: reliquaq́ quibus opus erat: partim ex Italia: partim ex Iberia: partim Rhodano flumine comparaſſet: trecentos operi faciendo fabros artificeſq́ adhibuit ac materiæ dedolandæ: præter adminiſtros fabricę ſubſeruientes opificiis: pfecto ſummæ operis architecto Archia Corinthio. Quos ipſe cum magnopere hortatus eſſet ad opus aggrediendũ: inſuper etiam dies totos operis ſe curatorem exactoremq́ præbuit. Hac diligentia: his artificibus: hoc architecto rex ille ſiculus dimidium tantum nauis intra ſex menſes perfecit. Quo facto inchoatam eo mõ nauem in mare deducendam mãdauit: vt illic extremæ manus opificium adipiſceretur. Verum cũ de ea in mare deducenda excitata quæſtio multis contentionibus eſſet: ad extremum Archimedes ille mechanicus famigeratus: ſolus deducendã ſuſcepit: paucis adhibitis operis. compactaq́ clauicula machinali quod ſuſcepit pfecit: tanta mole nauigii confeſtim in mare deuoluta: eius machinæ momento cuius idem ipſe princeps inuẽtor fuit. ὡς δὲ περὶ τὸν καθελκοσμὸν αὐτοῦ τὸν εἰς τὴν θάλασσαν πολλὴ ζήτησις ἦν: ἀρχιμήδης ὁ μηχανικὸς: μόνος αὐτὸς κατήγαγε διὰ ὀλίγων σωμάτων. κατασκευάσας γὰρ ἕλικα: τὸ τηλικοῦτον σκάφος εἰς τὴν θάλασσαν κατήγαγε. His peractis alteram nauigii partem totidem aliis mẽſibus Hiero conſumauit: cum interim clauis æreis denarum librarum plurimis materiam cõpingeret: aliquibus etiam ſeſquiplis eius ponderis. qui præ craſſitudine nõ alias adigi poterant q̃ materia pterebrata. His clauis coſtæ nauis arrectariæ cum aſſamentis trãſuerſariis coagmentatę: tegulis inſuper plumbeis adactis validius aſtringebant̃: quibus etiam ſub ipſis linteola concerpta cum pice infarcta erant. Erat ea nauis apparatu quidem viginti ordinum remigii: ędificii vero contignatione triplici. Harum infimam contignationem oneri & mercibus delegauerat: ad quam deſcenſus ſcalis multiplicibus erat. Ad mediã cõtignationem tranſitus alter erat arte mechanica factus. in qua ipſa cœnationes erant numero triginta: ſecundum vtrunq́ latus nauigii extructæ. In iis lecti quaterni ſtrati viris accommodati. Inter quas nauclericũ cõclaue quinq́ lectorum capax erat. Præterea thalami tres in eadem contignatione erant: cu

Remorũ lõgitudo imanis i naui Philopatoris.

Reliquus apparatus.

Nauis frumẽtaria Hierõis.

Claui denarũ librarum.

Cõtignatio xxx. cœnationũ capax & reliqui nauis apparatus.

línaq; ſupradíctís locís ſubſeruiẽs ad puppím ædificata. Omnes autem ſupra dictæ cœnatíones pauímento ſtratæ erant:teſſellís vermículato lapídís omnís generís. In eo pauímento Troíaní bellí fabulamẽtum víſendo artificio cõcinnatum legebatur. Cum alíoquín ea omnía ædificía tectís laqueatís & poſtíbus exornata ſpectabílí opere eſſent. Summa pars nauígíí gymnaſíum habebat:ambulatíões q; laxas pro portíone magnítudínís ſuæ. quas etíam ípſas ſímul ambíentes hortí omní genere ſtírpíũ complectebantur:fictílib9 ín vaſís & plumbeís conſitorum:ſímul hederæ viteſq; opacabant pampínís ac corymbís ínumbrantes. quarum radíces alebãt dolía terrę plena: pariter quídẽ íllæ cum hortís machínamento írrigue. Ab hís erat Aphrodíſíum.i. conclaue Venerí deæ dícatum:ínſtrumentum etíam ípſum tríclínarí lectíſternío: pauímentoq; ſtratũ:achate lapíde alíiſq; varíís & nítentíbus díſtíncto: cuíuſmodí lapídum copía ín Sícílía reperítur. Ac paríetes quídem habebat cupreſſínís tabulís aſſibuſq; contextos:laqueatumq; tectum eadem matería. Fores etíam ex ebore & odorata matería compactas:atq; eo amplíus píctura ſígíllíſq; exornatas. Deínceps erat exhedra quíq; lectorum capax:quorũ paríetes poſteſq; buxo compactí erant:íníbíq; bíblíotheca. & ín lacunarí ſphera:ad ímítatíonem eíus ſolaríí effícta quod ín Achradína ſítum erat:quæ ínſula eſt Syracuſarum. Huíc loco balneum íunctum erat. ín quo tres lectí cum ſolío metretarum quínq; capací:quod ex lapíde varío ſcalptum erat:& tríbus æneís caldaríís. Mítto nunc habítatíones mílítíbus deſtínatas : ííſq; quí ſuper ſentínam erant. Mítto equorũ præſepía ab vtroq; latere nauígíí numero dena ſíta: cum frænís & ſtratís:& omní equítum ínſtrumento: eorũq; míníſteríí atq; equorũ pabulo. Præterea lígnaríum & clíbanos focos & píſtrína : alíaq; míníſtería ín proíecturís nauís promínentía. Quíd dícam athlantes nouenum pedum altítudínís certís ínterſtítíís firmatos:vt ſcalpturas promínentes ſummæ contígnatíonís mutulorũ více fulcírent? Quíd turres octo? bínas ín prora & puppí:& per vtrunq; latus extructas:ín muríſq; propugnacula. Præter hęc machína erat ín medío cataſtromate ſuper trípodes excítata Archímedís etíam ínuentum: ſaxa trítalentaría telaq; míſſilía duodeuígíntí pedum facíle eíaculans ad quadríngentos cubítos:quod ſpatíum eſt ſtadíí. Hęc & alía machínamenta propugnatoría:vt coruos lupos & ín ſummo malo carcheſía ænea lapídũ conceptacula ad lapídatíonem facíendam ín hoſtíũ nauígía:longũ eſſet enarrare. Stabant ením ín vno terní:ín alíís bíní aut ſínguli homínes lapídes eíaculantes: quos ſeruí ín forís nauís ſtãtes vítílíbus quallís tempore pugnę ſuggerebant trochleís ſubuehentes. Idem Archímedes cochleam cõmentus erat: tantæ nauís ſentínæ ab vno homíne exhauríendę. Verum vt nauígíí magnítudo ac vaſtítas anímo concípí poſſít:nonnulla adíícíã ex íís quę Atheneus ſcrípſít ad hoc maxíme pertínentía. ἦν δὲ καὶ ὑδροθήκη κατὰ τὴν πρώραν κλειστή: δισχιλίους μετρητὰς δεχομένη ἐκ σανίδων καὶ πίττης καὶ ὀθονίων κατεσκευασμένη. παρὰ δὲ ταύτην κατεσκεύαστο διὰ μολιβδώματος καὶ σανίδων κλειστὸν ἰχθυοτροφεῖον. τοῦτο δ' ἦν πλῆρες θαλάττης, ἐν ᾧ πολλοὶ ἰχθύες εὖ ἐτρέφοντο. Erat (ínquít) ín eodem nauígío ſecũdum proram aquę conceptaculum concluſum:capax duorum míllíũ metretarũ:aſſamẽtís & píce & línteorũ farctura cõpactíle. Iuxta quod rurſus

Aphrodíſíũ.

Cochlea mírãda.
Nauís magnítudo ac vaſtítas.

piſcina coaxatione & implũbatura conſtans:plena aquæ marinæ:ita vt in ea cõmode magna copia piſciũ facile aleretur.Idem alibi. σίτον τε ἐνεβάλλοντο εἰς τὴν ναῦν μυριάδας ἑξ. ταρίχων δὲ σικελικῶν κεράμια μύρια. ἐρεῶν τάλαντα δισμύρια: καὶ ἕτερα δὲ φορτία δισμύρια.Frumentum autẽ negociatoriũ in ea naui exportabant ad millia ſexaginta:ſalſamenta ſicula ad cadũ decem millia.lanarũ talẽta viginti millia:& alterius mercis altera viginti millia. prætereaq; cõmeatus vectorum nautarũq; ſexaginta millia.Frumẽti dixit nõ addito modium vel medimnũ:ego tamen medimnũ eũ intellexiſſe puto:ex more loquẽdi græcorum coniecturam faciens:& pręcipue ſiculorum vt ex ſuperioribus apparet. Hęc duo millia & quingentos modios Pariſinos faciunt.Modius autem Pariſinus quatuor & viginti medimnos atticos capit. Decem millia cadorum vel amphorarum:mille ducentos & quinquaginta modios itidem Pariſinos.Lanarũ & reliquarum mercium talenta quadraginta millia: talenta Pariſina triginta millia efficiunt:vt nunc craſſiore calculo libras atticas vel minas: ſex & nonaginta drachmarum intelligamus.i.duodenũ vnciarum. Sic fiunt pondo noſtra duodeuicies centena millia. Libra enim noſtra epitritam proportionem ad Romanam libram habet.i.tertia parte maiorem.Hãc ſummã ſi ad culeos duplares redigere velimus : qui trimodia noſtra efficiunt: hoc eſt quatuor & viginti amphoras: & in culeos ſingulos bina millia põdo ſtatuamus:id quod hodie nauicularii faciunt : qui anniuerſarios commeatus meritoriis nauigiis ſuſcipiunt vt ſtatim videbimus:fient nongẽti culei trimodiales: quibus ſi mille ducentos & quinquaginta modios illos addideris:erũt in ſumma mille trecenti ſedecim culei. Nunc ſi exquiſitius perſequi velis & ſemuncias in ſingulas libras addere: ſumma librarum quinq; & ſeptuaginta millibus excreſcet: quæ additamentum ſeptem & triginta culeorum & ſemiſſis efficiunt.Et hęc omnia præter aquam dulcem:præter piſcinam: præter tot dietarum inteſtinũ inſtrumentũ:præter annonã vectorum & pabulum equorũ.Hanc tamen nauem longe magnificentia & ſplendore apparatus anteceſſit nauis fluuialis Thalamegos nomine:quã Philopator ſupradictus in delitiis habuit Nilo ꝑnauigando:longitudine ſexcẽtorũ pedũ:latitudine quinq; & quadraginta.ab infima parte ad editiſſimũ dietarũ faſtigiũ: altitudine pedũ paulo minus ſexaginta.In qua dietas & cubicula & alia ædificia voluptarię vitæ accõmodata: ambulationũ porticus duplices ambibant:prorã & vtrũq; nauis latus cõplectẽtes quingentorũ pedũ ambitu.A puppi aũt nauis patẽs : e regione proræ veſtibulũ habebat ex ebore & alia primę notę materia cõſtans: per quod ingrediẽtes porta quadriforis excipiebat: & ex atrio in œcum.i. in prægrande cõclaue ferebat:viginti lectorũ capax. cũ vtrinq; per veſtibulũ ingrediẽtibus patentes crebrę feneſtrę auras perflantes cõmode admitterẽt. Reliqua ſunt eiuſmodi vt ſiqs omnia ad verbũ proſequi velit & poſſit : fidẽ ſint exceſſura. Illud aũt quod de Caio Cæſare memoriæ traditũ eſt vt reliqua eius acta:non magnificẽtię eſſe puto:qui fabricaſſe cedrinas liburnicas dicitur : gemmatis puppibus & verſicoloribus velis:magna thermarũ & porticuũ & tricliniorũ laxitate:magnaq; etiã vitiũ & pomiferarũ arborum varietate.quibus diſcumbens de die inter choros ac ſymphonias littora Cãpaniæ ꝑagrabat.Noſtro-

Modius Pariſinus.

Talenta pariſina.

Libra pariſina.

Culei duplares.

Thalamegos nauis fluuialis Philopatoris.

Liburnicę cędrinę Caij cęſaris

rum autē temporū opera quæ maxime magnifica eſſe creduntur ſi cum illis
contendātur:prope eſt vt perinde eſſe videatur: ac ſi formicā elephanto com
pares.Sed principes & opulenti hodie priſcarū rerū ignari: ſeſe in rebus me-
diocribus & paruis admirātur:ſola ignorantia beati ſi argumentari velimus.
Quo magis deſpicari & floccipendere eorum ſortem licet: iis quidem qui fe-
licitatem nec pondere nec numero metiūtur.Hæc ideo rettuli:ꝙ multi opinā
tur ideo apud hiſtoricos magnū numerū nauiū lectitari:ꝙ antiqui nauigiolis
vterētur præ iis nauigiis quæ memoria noſtra viſa ſunt.ſed videlicet eorū eſt
id cenſere qui priſci æui magnificentiā memoriæ ſuæ finibus circūſcribunt:
vetera male æſtimātes:quorū ſi quis hodie nauē Demetrianarum nauiū ſimi
lem videret: id eſt quindecimremē vel ſedecim: vt græci appellāt ἑκκαιδεκήρη
πεντεκαιδεκήρη:rē omni æuo inauditā videre ſe exiſtimaret.Leguntur & apud
antiquos nauigia triarmena:id eſt tribus velis inſignia.Athenienſes autē claſ
ſiariis opibus & copiis claruiſſe:cum ex Thucydide:tum ex Plinio nouimus:
qui libro ſeptimo de iis loquens: qui variarum artiū ſpeciminibus editis eni-
tuere:laudatus (inquit) Cteſiphon gnoſius æde Epheſianæ Dianæ admira-
biliter fabricata.Philon Athenis armamētario mille nauiū.Legimus apud eū
dem Plutarchū in Antonio: in bello Actiaco Antoniū p̄ter copias terreſtres
circiter quingentas naues pugnaces habuiſſe:in quibus permultę octonū or
dinū atq; etiā denū fuerūt: alioquin omnibus armamētis egregie inſtructæ.
ex quibus cū optimas elegiſſet:a triremibus ad decēremes quatuor & vigin-
ti millia pugnatorū impoſuit:cū claſſe conflicturus eſſet. Magnū autē fuiſſe
numerū nauiū electarū ex eo apparet: ꝙ cū Cleopatra cū.lx.nauibus & Anto
nius quinqueremi aufugiſſet:trecentæ captæ in eo p̄lio eſſe narrantur a Plu-
tarcho:quo fit vt pauciores cētenis militibus in ſingulis nauibus fuerint.Ho
die maiorem numerū ſtipant (vt audio) in aciē maritimā prodituri.Verum
Onerariæ naues. onerarias naues primę magnitudinis dūtaxat negociatorias:ſed tamen quæ
tormentis muniūtur:nō vltra centū & octoginta culeos ferre dicūt: id eſt no
naginta tonellos vt nauiculariorū verbis vtar.Minimę.n.magnitudinis one-
rarias quadragenarias eſſe aiunt. mediæ notæ ſeptuagenarias & octogena-
rias. Maximas autem quæ in mari occiduo videantur fere centenarias: raro
maiores eſſe.Tonellum ego trimodiū culeum appellauerim.tres.n.modii no-
Culeus trimodius. ſtri tonellum vnum efficiunt:id eſt culeum geminatum.Ita fit vt maximę one
rariæ noſtri tēporis plęrūq; nō maiores ſint illis quas Cicero in Lycia fuiſſe
dixit.de noſtris loquor:nam Germanorum naues duplices & triplices noſtra
rū eſſe dicūt.Octogenariæ enim naues ducēta & quadraginta modia noſtra
capiunt: at duo millia amphorarum ducenta & quinquaginta modia noſtra
æquaſſe docuimus.Eſt autē ea formula nauiculariā factitantium vt in ſingu-
los culeos duplares bina millia pondo numerent.tanti.n.pēdere vini tria mo
dia noſtra dictitantur. ſic fit vt ſalis aut alterius grauiſſimæ mercis vectura
ad bina millia pondo hac appellatione nuncupetur:vt ſi nauis centū & octo-
ginta millia pondo ferre cōmode poſſit cū inſtrumento machinario:ea octo-
genaria vocitetur.Ex prædictis igitur patet quantę fuerint antiquorū naues
etiā ſi pauciores olim milites pro portione in naues imponebāt: q̄ pro noſtri

temporis more:quantū coniectura assequi ex historicis possumus. Etenim si quis oīa quę cōmemorauimus diligēter animaduerterit:iudicabit(vt spero) non fallaci me coniectura ductum esse in mensuris indagandis. Non me latet apud Aeginitā legi minā atticā sedecim vncias habere: & Romanā viginti. Sed nec Pauli auctoris adnotata illa esse puto:nec si Pauli sint: ad rē quā agimus pertinere. Sūptū est.n.illud dictū ex medicorū vsu: vt supra ex Celso adnotauimus:nō ex antiquitate. Nūc ad id redeūdū quod pene ꝓterii. Diximus supra duodequinquagenos nūmos ex auri libra percussos:cui dicto pugnare videtur id quod dicitur libro decimo codicis imperatorii in lege quotiens: in titulo de susceptoribus:duobus scilicet & septuaginta solidis persolutis acceptā ferri libram auri debere. Quapropter adnotandū habuimus: id nō de aureis priscis intelligēdū:qui ad formulas primas nummi aurei exacti sunt: aut paulo ab iis imminuti. nam imminutū postea esse pondus formarū ex his verbis Isidori intelligimus. Solidus(inquit) apud latinos alio nomine sextula dictus est:ideo ꝙ his sex vncia compleatur. hunc autē vulgus solidum aureū vocat:qui solidus dicitur:ideo quia nihil illi deesse videatur. Solidū enim antiqui integrum dicebant. & totum hoc dictum Isidori:adiuuat Pomponii auctoritas in lege nomismatum in titulo de vsufructu in pandectis his verbis. Nomismatum aureorū vel argenteorū veterū quibus pro gemmis vti solent: vsufructus legari potest. immutata enim forma percutiendi nūmi:qui veteres nūmi extabant:nō nummi vice: sed gemmarum & rerum in delitiis habitarum cēsebātur:quo modo fit hodie. Antiqui aurei (vt diximus) binas drachmas pendebant:hoc est senos scrupulos. & quaterni in vncias signabantur: sic ex libra Romana duodequinquaginta fiebant:hoc est ex duodecim vnciis. pondere autē imminuto ex binis drachmis terni nūmi fieri cœperunt: hoc est seni ex vncia. ita fit vt auri libra duobus & septuaginta aureis impleretur: licet antiqua libra nūmaria cētenas drachmas caperet vt mina attica:vt sępe iam dictū est. Nomismatis autē iminutio eo tēpore facta est: quo Romani imperii opes tenuiores factæ sunt principū multorū nequitia: qui luxu perditi priuatorū opes tributis exhauserūt. q̄q̄ Romanæ vires sese ipsę confecerunt: cū Augusti plures eodem tempore ab exercitibus facti: ciuilia bella & intestina pro externis gererent. sic mundus ad inopiam redactus:tenuiore pecunia vti cœpit. id quod necesse fuit:cum multum preciis rerum decessisset. Hoc idem Francia experta est. si quis.n.huius temporis nomisma cū antiquo examinet exploretq;:dimidio vberius illud hoc inueniet & pondere & indicatione:atq; eo etiam amplius. Nos enim philippeos habuimus geniatos plus sesquisolato pendentes. In his genius est alatus liliata insignia tenens. extant & alii philippei sceptrati nonnulli: alii etiam soliati: rege intus trabeato iura pro potestate reddente. ibi maiestatem regiam plane expressam agnosceres: qualem hodie nemo meminit:rege vtroq; vestigio leonibus innitente. Hi triplici forma percussi sunt. sed qui minima signati sunt:binos solatos trahunt. qui maxima & grauissima: ii pondus habent secūdum Eduardeos Angliæ maximū: eisq; proximū. hoc genus omniū quæ vidi (tametsi nullius generis non habui quod quidē hodie extet) scite formatū erat. hos & rosatos Eduardeosq;

Libra auri in iure.

Solidus.

Nomisma extenuatum.

Prisca frācica nomismata.

pondere superant Carolei Aquitaniæ:qui fortes appellantur. in quibus dux armatus genu nitens leonem manibus Herculis more elidit. sed superiorum indicatura pecuatorum similis est:quos Ioannes rex signauit:triplici & ipsos forma & magnitudine:omnes primã auri notã obtinẽtes.Quãto autẽ hodie ieiunior sit & exanguior (vt ita loquar) res nũmaria:ex eo certe constare potest:ꝙ qui Francici extant nũmi eqtes peditesq; olim viginti solidis valentes: (vnde francicos hodie quoq; appellamus) nunc solidis quadraginta edicto etiã principis æstimãtur:pluris etiã in foro permutabiles. Qꝫ si inquirere in finitimas nobis prouincias institeris:eandẽ apud eos vt apud nos olim & hodie rationẽ reperies. Prorsus quasi confinibus prouinciis Francia constituendæ rei nũmulariæ rationẽ pscripserit. id quod optima ratione iudicare quis potest.Neq; enim consistere cõmercia potuissent quæ nobiscum semper finitimi miscuerunt:nisi eandem auri notam afferrent quã acciperent.Itaq; quãdiu aurum primarium signatũ est in Francia:tãdiu ipsi quoq; finitimi populi eodem genere vsi sunt.Nunc autem & nostratis:& externi nulla vncia nisi cõcreti visitur & ærosi. Verũenimuero qui hodie extant imperatorii aurei post priscos illos didrachmos signati:ponderi pdicto nõ respondẽt a sanctione imperatoria taxato.Vidimus enim & Constantini Magni & Iuliani & Magnẽtii:& aliorũ recentiorũ:sed in omnibus quos expendimus ita imminutũ pondus erat:vt seni & semis non plane vnciã æquarẽt:septeni excederent.Vnum

Longolius. etiã Iustiniani principis vidimus quẽ nobis ostendit Christophorus Longolius vir egregie doctus:& rerũ antiquarũ studiosus. sed ne is quidẽ prędictis grauior erat. Quare pdictã legem de duobus & septuaginta solidis ideo latã puto:ꝙ imminuto pondere nũmi:libræ quoq; aureæ æstimatio & põdus sensim imminuebatur.quapropter ne tandẽ imminutio inualescens:rem nũmariam cõturbaret:imperator certũ modũ imponere voluit.q̃q̃ si quis legem illam diligẽter cõsideret: nõ tã in vniuersum statuere de auro signato videtur: q̃ de auro tributario: vt fortasse indulgentia principis aliquid antiquis pensitationibus remittere lege illa voluerit:id em̃ sępe fit vt maneant antiqua vectigalia aut pensitationũ vocabula:& tamẽ minore summa aut æstimatione stipendiarii defungãtur.Cur autẽ aurei solidi quoq; dicãtur:his verbis Lampridii declaratur in Alexãdri vita.Vectigalia publica in id contraxit:vt qui decẽ aureos sub Heliogabalo præstiterãt:tertiã partẽ aurei præstarẽt:hoc est tricesimam partem:tũcq; primũ semisses aureorũ formati sunt.atq; etiam cum ad tertiã partẽ aurei vectigal decidisset: tremisses: dicente Alexandro etiam quartarios futuros quãdo minus nõ posset.quos quidẽ iam formatos in moneta detinuit:expectans vt si vectigal contrahere potuisset:& eosdem ederet: sed cum nõ potuisset per publicas necessitates cõflari eos iussit: & tremisses tantũ solidosq; formari.Hactenus Lãpridius.Intelligimus igitur aureos integros appellatos esse integros eo tẽpore quo semisses & tremisses fieri cœperunt.In iure aũt ciuili quod nũc habemus:nõ vna aurei æstimatio est: vt mul

Aurei æstimatio in iure. Honorariũ aduocatorũ. ti existimãt:nec semper septuagenos binos in libras accipiẽdos cẽseo:sed pro tẽpore aliqd statuẽtiũ principũ æstimationẽ faciẽdã.vt verbi gr̃a:in lege prima de variis & extraordinariis cognitionibus Vlpianus de honorario aduo-

catorũ loquens ita inquit. Licita autẽ quãtitas intelligitur pro singulis causis vsq; ad centũ aureos. cẽtũ aureos hoc in loco pro duobus auri põdo intelligo. Nã Vlpianus Alexãdri tẽpore scripsit nõdũ imminuta prisci nomismatis forma: nisi si pauca scrupula auaritia ipsorũ legitimo põderi detraxit vt supra docuimus. Visuntur.n. hodie Mamęę matris eius nomismata. & ego omniũ imperatorũ vidi eadẽ forma ab Augusto ad Cõmodũ Cæsarẽ. sed & hoc quod diximus nõ solũ argumẽtis: sed etiã Taciti auctoritate cõprobare possumus: qui li.xi. de tẽpore Claudii principis loquẽs. Cõtinuus inde (inquit) & sęuus accusandis reis Suillius: multiq; audacię ei⁹ æmuli: nã cũcta legũ & magistratuũ munia in se trahẽs princeps: materiã pdãdi patefecerat. nõ quicq̃ publicę mercis tã væнale fuit: q̃ aduocatorũ perfidia: adeo vt Samius insignis eques Romanus quadringentis nũmorũ millibus Suillio datis: & cognita puaricatione: ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente Caio Silio cõsule designato cõsurgũt patres: legẽq; Cintiã flagitant: qua cauetur antiquitus: ne qs ob causam orandã pecuniã donũve accipiat. deinde obstrepẽtibus iis quibus ea cõtumelia parabatur: discors Suillio Silius acriter incubuit: veterũ oratorũ exẽpla referẽs: qui famã in posteros pmia eloquẽtię cogitauissent pulcherrima: alioqn & bonarũ artiũ principẽ sordidis ministeriis fœdari: ne fidẽ qdẽ integrã manere vbi magnitudo quęstuũ spectetur. q si in nullius mercedẽ negocia ineantur pauciora fore: nunc inimicitias: accusationes: odia & iniurias foueri: vt quomodo vis morborum: precia medẽtibus: sic fori tabes: pecuniã aduocatis ferat. & paulo infra de Suillio & aliis aduocatis loquẽs qui causam diuersam tuebantur. Cæsarem (inquit) circũsistunt anteacta deprecãtes: & postq̃ annuit tacẽs: incipiũt. Quem vllũ tanta superbia esse vt æternitatẽ famæ spe pręsumat: vsui & rebus subsidiũ pparari: nequis inopia aduocatorũ potẽtioribus obnoxius sit. neq; tamẽ eloquentiã gratuito contingere: omitti curas familiares vt qs se alienis negociis intẽdat: multos militia: quosdã exercẽdo agros tolerare vitã. nihil a quoq̃ expeti nisi cuius fructus ante puidetur. prompta sibi exempla: quantis mercedibus P. Clodius & Caius Curio cõcionari soliti sint. se modicos senatores: qui a Rep. nulla nisi pacis emolumẽta peterẽt. cogitaret plebẽ quæ toga enitesceret: sublatis studiorũ preciis etiã studia peritura: vt minus decora. Hæc ita haud frustra dicta princeps ratus: capiendis pecuniis statuit modũ vsq; ad dena sestertia: quæ egressi: repetũdarũ tenerẽtur. Qui locus tribus verbis corruptus est in exẽplaribus quæ circũferũtur. His verbis Taciti apparet Vlpianũ licitã quãtitatẽ appellasse eã quæ Claudiano senatuscõsulto taxata erat eo tẽpore quo aduocati inuidia maxima flagrabãt ob delationes & perfidiã puaricantiũ. Dena autẽ sestertia dena millia nũmũ sestertiũ valẽt: vt satis ostẽdimus. hoc est centies centenos sestertios. atqui nos alibi docuimus & ratione & auctoritate singulos aureos cẽtenos valuisse nũmos: hoc est vicenas quinas drachmas: ita vt auri ad argentũ proportio maior esset duodenaria. Quare planũ fit dena sestertia & centenos nũmos eadẽ fuisse summã: sed Vlpianus aureos dicẽdo tẽporis sui cõsuetudini seruiuit iã obsoleto more loquẽdi per sestertia. In lege Nõnulli: de accusationibus digestis: pauper dicitur qui minus q̃ quinquaginta aureos possidet.

Lex Cintia.

Quinquaginta aureos auri librã intelligo propter Hermogenẽ eius dicti au ctorem:qui æqualis Alexandri imperatoris fuit. In lege si duobus cõmunia:de legatis:Iustinianus varie precia mancipiorũ taxauit. minimũ autẽ preciũ nõ infra.xx.solidos:maximũ nõ supra octoginta intẽdit.solidos nõ dubie aureos eius temporis intelligere debemus: qui subsesquupli erãt priscorum aureorũ ita vt triceni solidi vicenos aureos valerẽt. Qua ratione fit vt minimũ preciũ serui triginta nostri aurei fuerint:summũ autem cẽtum & viginti: quæ æsti matio longe minor est illis quas in præcedẽtibus ex Plinio & aliis collegi:pre ciis scilicet iam rerum omniũ deminutis.sed nec illi aurei recẽtiores auro ob ryzo signati sunt vt antiqui:ex quo apparet recentiores principes nomisma bifariam minuisse pondere scilicet & auri indicatura:quomodo & nostri fece runt:& totus deniq; occidentis orbis:id quod institutum aiunt ne aurũ mol lissimũ & argentum purum quod duodenarium appellãt: vsu ac collybo de tereretur. Plinius auctor est Liuiũ Drusum in tribunatu plebis octauam par tem æris argẽto miscuisse. & rursus alibi. Miscuit (inquit) denario triumuir Antonius ferrum. miscentur æra falsæ monetę:alii e pondere subtrahũt. Denarium nũc appellamus Caroleũ nũmũ argenteũ: qui antiquũ sestertiũ valet. Assem autẽ appellare possumus quẽ duodenarium vocamus:& ita in partes diuidere vt antiqui suũ assem diuidebant in sui generis partes: quadrantes: sextantesq; dicentes. sic vnciæ loco erit denariolus: quẽ græci chalcum dicũt. sic quinarius & senarius vel quincũx & semis:qui quinos & senos denariolos valent. sestertios dudum signauimus qui duos solidos & semissem valerent: sed iam rari visuntur. facti enim non placuerunt. extant & trepondii pridẽ si gnati grossi curii vocitati ab auctore prædiuite auorum memoria. Cẽtussem dicere possumus pro ea summa quã alternis prope verbis negociatores cẽtũ solidos appellãt:vt decussem pro decem. Licet eñ verba antiqua in vsum no strum interpolare:quæ quidem æui situ non putida facta sunt. Vidimus post quadrienniũ edictũ pręconio promulgatũ:quo omnibus nomismatis priscis vsus abrogabatur:tã nostratibus q̃ externis. perinde quasi nullus nũmus lo cabilis esset qui nõ æqualis nostræ memoriæ fuisset. quod edictum vnius ho minis impotentia principi extuderat: qui omnia pene omniũ magistratuum munia sui iuris ac potestatis fecerat:quum muneris sui vices proprias vix ter tio quoq; actu obiret. Sed q̃uis minax ac tumultuosum pręconium:cõsensus hominũ iure optimo neglexit:præsertim auctore sublato de medio. quod eñ tandẽ edictũ iniquius excogitari potuit:& in maiores nostros magis iniuriũ: q̃ monumẽta memoriãq; regũ perpetuo delere? Eo eñ mãdato id agebatur: vt optimũ quodq; nomisma cõflaretur:& inde pecunia notę omnino deterio ris quassaq; signaretur. O improbũ inuentũ:& si fieri posset memoriæ homi nũ eximẽdũ. Olim magistratus Romani:& post eos repub. sublata principes iconicos se fingi in nomismate volebãt:quasi nomen suũ latissime lõgissimeq; prodituri:quo nomine ad nostrã vsq; ætatẽ permãsit eorum memoria: velut statuis per totũ orbem erectis. Quod cũ nostri principes olim imitati essent: similem eis gloriã ætas nostra inuidisse olim dictitabitur: vnius hominis vel paucorũ crimine:tãetsi vtinã ipse sęculũ suũ nostrũq; hac vna nota inussisset.

Denarius noster.
Assis partes hodiernæ.

Centussis.

Nomismata antiqua pessimo instituto nostro tempore aliquandiu abrogata.

Huiusmodi hominũ vel temeritatẽ vel rusticitatẽ arguit lex prima de veteris nomismatis potestate: vndecimo libro Iustiniani Codicis: his verbis. Solidos veterũ principum veneratione formatos: ita tradi ac suscipi ab ementibus & distrahentibus iubemus vt nihil omnino refragationis oriatur: modo vt debiti ponderis sint & speciei probæ. scituris iis qui aliter fecerint: haud leuiter in se vindicandũ. Verũ ea quæ diximus de amphora & mensuris cęteris: rursus in dubiũ vocabũtur cũ locus ille Plinii succurrerit vbi de vino Opimiano loquitur. Quare et si procul a me abesse suspitionẽ illã volo quasi obtrectaturientis more hominis & delatoria (vt dicitur) curiositate in cõmentarios inquisiuerim, scriptorũ nostro sęculo clarissimorũ atq; existimatissimorũ: facere tamẽ nequeo quin in operis huius coronide Hermolaum Barbarũ virũ summa laude dignũ: iterũ ad disquisitionẽ doctorũ hominũ reuocem. nõ q̃ manibus virorũ doctorũ diẽ dicere gaudeã qui vadimoniũ obire apud superstites nequeũt: sed q̃ veritatẽ asserere in lucem volẽs: locupletes eius rei vades quos nobis viuens reliquit: citandos omnino ad hoc iudiciũ duxi. præuaricationis eñ insimulari aut certe obliuionis possem: si locũ illum Plinii silẽtio pręterirẽ. qui vt ab Hermolao intellectus est: id quod nos diximus de vncia euertit: ob quod omnino fuit res in iudiciũ deducẽda. Plinius igitur lib. xiiii. de vini generibus loquẽs quæ in auctoritate fuerũt. Alicui anno (inquit) fuit omniũ generũ bonitas. L. Opimio consule cum. C. Gracchus tribunus ple. seditionibus agitatis interemptus: ea cœli temperies fulsit (cocturam vocãt) solis opere: natalis vrbe sexcentesimo trigesimo quarto. durantq; adhuc vina ducentis fere annis in speciẽ redacta mellis asperi. etenim hæc natura vinis in vetustate est. nec potari per se queunt nisi peruincat aqua: vsq; in amaritudinẽ carie indomita. sed cęteris vinis cõmendandis minima aliqua mixtura medicamenta sunt. quo fit vt eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nũmi statuãtur. ex iis tamẽ vsura multiplicata semissibus quæ ciuilis ac modica est: in Caii Cæsaris Germanici filii principatu annis centũ sexaginta singulis vncias vini cõstitisse nobili exẽplo docuimus referẽtes vitem Põponii Secũdi vatis: cœnãq; quã principi illi dedit. tantũ pecuniarũ detinent vini apothecæ. Hũc locum ita legit Hermolaus: & ita se emẽdasse testatur: quẽ in altera editione enarrãs post explicatam de vsuris retractationẽ: vt redeamus (inquit) ad propositum: si amphora id est (vt Festo placet) octuaginta vini librę sub Opimio centum nummis valuit: faciũt autem octuaginta libræ nõgẽtas sexaginta vncias: efficitur vt semisses vsuræ hoc est nũmi seni annorũ centũ sexaginta nongentos sexaginta nummos inferãt: atq; ita singulæ vini vnciæ singulis nummis vsuræ nomine constiterint. Hactenus ille cũ dixisset: quasi penso suo absoluto: ad alia trãsiit: cũ magna (vt videtur) securitate cõpertæ rei defunctus. Primũ siue hoc dixerit Festus: siue nõ: id quod datur accipio: id est vini amphoram octuaginta librarum esse. hac enim ratione efficitur vt sextarius sit vnciarum viginti. nã quũ duodequinquaginta sextariis amphora impleatur: si libris duodequinquaginta totidẽ besses addas: vt sint duodeq̃nquagies vicenæ vnciæ: fiunt octuaginta libræ. quin & ipse Hermolaus in priore editione: Amphora (inquit) vini quadrãtal latine dicta Festo Pompeio: con-

Locus Plinii de vino opimiano.

Diẽ manibus dicere: ẽ mortuorũ aias accusare: cũ iam non possunt apud viuẽtes criminib⁹ obiectis respondere.

Vades locupletes sũt fideiussores idonei i causis criminalib⁹ dati.

Hic metaphorice scripta p̃bata itelligũt.

Coctura.

gios octo continebat id est sextarios.xlviii.sextarius vncias viginti Festo: sed Africano libras duas aut tres: nũq̃ tamẽ plures duabus heminis. ita fit vt singulę amphorę.lxxx. Festo: vel.xcvi. Africano: aut certe.cxliiii. vini pōdo capiãt. quibus in.xii. vncias resolutis: efficiũtur aut nōgẽtæ sexaginta vnciæ: si octoginta pondo sunt: aut mille centum quinquaginta duæ: si nonaginta sex: aut mille septingentæ viginti octo: si centũ quadraginta quatuor. Ex quibus verbis tametsi ambigere magis q̃ rationem colligere doceamur: tamẽ (vt dixi) quod a me stat: id cupide accipio: & in rem meam verto. hac enim auctoritate probo sextarium vel dipondium fuisse id quod astruere conor: vel certe vnciarum viginti: cum apud Pliniũ legatur quindecim vnciarũ esse: id est libræ & quadrantis: quod nullo alio testimonio subsistere potest. Verum illud non concedo vt vncia vini duodecima libræ pars sit. nec in sextario vncias vini viginti esse dico: sed duodecim: & in amphora q̃ngentas septuaginta sex: quas Hermolaus nongentas sexaginta esse putauit. id quod ante ex Martiale abũde probatum est. alioquin sextarius qui citra cõtrouersiam in duodenos cyathos diuiditur: non vnciarum vicenum: sed duodenum tantum esset: si vncia vini apud Plinium ad pondus non ad mensuram referretur: quod nec Pliniano sextario nec Pompeiano congruit: quodq; Hermolaum non animaduertisse mirum est præsertim cum Pliniũ in manus accepisset. quota est enim vncia pars libræ: tota est cyathus sextarii. & vncia tam ad quotã partẽ: q̃ ad põdus refertur apud auctores: & (quod maius est) interdum ad longitudinem vel crassitudinẽ: vt in primo libro ostẽsum est a nobis. Plinius lib.xviii. de medica loquens. Si sit humidũ solũ herbosumve: vincitur: & desciscit in pratum: ideo protinus altitudine vnciali herbis omnibus liberãda manu potius q̃ sarculo. Vncialem altitudinẽ pollicarem intelligo. id est digiti & trientis vt Frontinus auctor est. Nimirũ Hermolaus blandiente calculo deceptus est: siquidẽ cum centies sexagies senos nũmos cũ octuagies duodenis vnciis ad vnũ quadrare subducenda ratione inuenisset: ilicet nõ excussum quod arridebat admisit. vltra enim addubitare eũ nõ sinebat dephensæ vsurarũ rationis fidutia gestiens: quod tamen affirmare vereor ne plenũ sit audaciæ. Ipse eñi Hermolaus de altera sua editione ad Antoniũ Caluũ scribens Venetum patriciũ: ita inquit. Peruenit quidẽ res ad vmbilicum: sed nullus tamen dies est quo nõ fiat aliqua accessio: nunc cũ impressoribus agitare cœpi lente: de industria rẽ differens vt diutius in fermento sit: nihil time: diligentiã adhibituri sumus: qualẽ in altera editione prætermissam sæpe mecum questus es. & paulo inferius. Multo autẽ (inquit) plus operis & laboris adii q̃ putabam: q; omniũ rerum quæ in cęlo & sub cœlo sunt gnarum esse oportet qui Pliniũ profitetur intelligere: tanto magis qui castigare. In hoc igitur loco ego numerum nũmorum deesse dico: sicut & in aliis q̃busdã locis apud Pliniũ: qualis est ille libri decimi septimi in principio de Lucii Crassi domo: & libr.xxxiii. de argento Carthagini imperato: vt in superioribus adnotauimus. Quare sic legẽdũ puto. Q; vt eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nũmi statuãtur: ex iis tamẽ vsura multiplicata semissibus quæ ciuilis ac modica est in. C. Cęsaris Germanici filii principatu anno centesimo sexagesimo singulas vncias vini

constitisse nobili exemplo docuimus. vt sensus sit apertus hoc modo: & omnino extricatus: sicq; Plinium locutum intelligamus. Quare si eius tēporis. vel sic. Verum si tēporis Opimiani æstimatione in singulas amphoras centenos nummos statuas: ex his tamen vsura multiplicata semissibus in Caii Cæsaris principatu anno centesimo sexagesimo: & reliqua. Verba sunt enim Plinii cōiectura assequentis id quod dicit. Si (inquit) consulatu Opimii vinum illud centenis nummis valuit: (id quod verisimile est) & interusurii semissium ratio habeatur: necesse fuit anno centesimo sexagesimo: quo tempore Pōponi9 cœnam Caligulæ dedit: vncias vini singulas tot nummis constitisse. Hermolaus hunc locum castigans duo verba mutauit: illud quo sit pro qđ vt: & singulis pro singulas legens. anno autem centesimo sexagesimo lego: sensu ita exposcente: & alioquin ab antiquo vno exemplari admonitus. Hic etiam periclitari libet & aliquid cōminisci: vt ineundę huius rationis formam aperiamus: vtq; si nobis collimare non contigerit: post nos existat aliquis qui a scopo nō aberret: sic enim artes consumatæ sunt: aliis super alios commentantib9: aīorumq; contentio ad eam tandem peruenit quam græci Eustochiam id est aīorum vel oculorum intentionem non aberrantem appellāt: nostri collimationē dixerunt: quasi tragulam quandam perspicaciæ ad inuentionis scopulū limis oculis intendētium. q̄q̄ sunt qui collineationem appellare eam malint: a lineis visualib9 in vnum locū contentis. Hoc veluti iure gentium vtētes: post doctissimorum hominum sententias: & nostram in medium sæpe in hoc opere attulimus. nec qui post nos sententiam dicturi sunt: assentiendi magis q̄ censendi exemplum amplectentur si operam prolixe literis impēderint: alioquin chartarum inani dispendio tot libri noui sub pręla quotidie mitterentur. Id modo ne referat Gallus an Italus sit qui ad scribendū animum appulerit. Quod nō ideo dico: quasi hoc nobis instituto Italia literarum bonarum magistra interdixerit: quæ nulli non laudem suam benignitate summa vt bona quoq; sua impartit: sed nostratium hominum improbitas memoriæ semper obuersať: cui nunq̄ satis videbor respōdisse. qui vtinam ipsi tam Italos q̄ Italiā amauissent: melius enim (vt arbitror) & nobis & honori suo consuluissent. Semisses igitur vsuræ centum & .lx. annorum: id est centies sexagies seni nummi (vt Hermolaus dixit) nongentos sexaginta nummos efficiunt: quibus si sors addať (quam ipse omisit) fiunt mille & sexaginta. ita Hermolai ratio procedere nō potest: cum sortis & vsurarum ratio habēda sit. In amphora autē octo & quadraginta sextarios esse constat: & duodecim cyathos in sextario: quos numeros si inter se ducas: fiūt cyathi quas vncias Plinius dixit: quingēti septuaginta sex. si ergo apud Plinium sic legas: singulas vncias binis constitisse: & subintelligas nummis: quod fieri ex præcedentibus potest: duo & nonaginta nummi plures erunt: q̄ vt summa eorum duplicata mille & sexaginta nummis ad vnum congruat. Summa enim cyathorum duplicata mille cētum & quinquagintaduo erit. Ita Plinius duobus & nonaginta nummis vsuras auxerit. ꝙ si vsuras vsurarum reputemus: octauo quoq; anno & sexto mense anatocismus renascitur: id est centesimo mēse: qua ratione centum annis vsura subnascēs: duodecies senos nummos peperit: id est duos & septuaginta: & sexaginta an

Collimare.

Eustochia.

Anatocisin⁹ ãtiqs vsitatus

nis paulominus duos & quadraginta.qui fiunt simul pro fœnore iterato centum & quatuordecim.Ita Plinius exacte videtur rationem supputasse.Anatocismum autem vsitatum fuisse antiquis notius est q̃ vt ostendere necesse sit: quapropter fortasse nõ vini apud Plinium sed binis legendum est. Nam vini verbũ omnino eo in loco non congruit vt superuacaneum:sic fiet vt sextarius quatuor & viginti nummis constiterit:id est solidis nostris viginti.quod omnino magnum fuit precium.cũ ea ratione amphora:quæ octaua pars est modii nostratis:duodequinquaginta francicis constiterit:qui hodie quatuor & viginti ducatis valent:cum nemo nostra memoria apud nos binos modios vini pluris vendiderit q̃tumuis cara annona.ita vini precium cẽtum & sexaginta annis duodecies pene multiplicatũ erat:cũ singulæ amphoræ millenis centenis quinquagenis binis nummis venderentur.& tanti cyathus post tot annos venditus est q̃ti sub Opimio sextarius vendebatur.Hæc ratio etsi speciosa videtur:tamen admittendam affirmare nõ ausim.Adhuc enim ita ratio inita est quasi non modo incolume vinum:sed etiam nõ imminutum fuerit.Nihil igitur ex amphora centenum nummum Plinius deperiisse centum sexaginta annis existimauit:præsertim cũ ad crassitudinẽ mellis asperi redactũ esse dicat.Ego vero ex vino nostro coniecturã faciẽs id vinũ ad septimas minimũ partes exuctum fuisse censeo:cui dispendio si nũc addas id quod intercidit in alia atq; alia vasa semper etiã ipsa aliquid sorbẽtia:transfundẽdo:id quod tot annis necesse fuit:totiesq; mutatis dominis & apothecis:vix decimam quãq; amphoram post temporis tãtã intercapedinẽ residuã fuisse credo:vt fortasse non binis nummis sed vicenis legendum sit.id verba ipsa Plinii mihi significare videntur:cum inqt.Tm̃ pecuniarũ detinẽt vini apothecæ.nec alia res mai⁹ incrementum sentit ad vicesimũ annũ:maiusve ab eo dispẽdiũ non proficiente precio.Vina em̃ significat ad vicesimũ annũ ita cõmode veterascere:vt vsuras etiã semisses pẽsitare possint:sed si vltra asseruent̃:vt nullo p̃cii augmẽto mirũ in modum deminuunt̃.sic igit̃ colligo quasi ipsa p se caries cõgios octonos quos amphora capit:ad totidẽ sextarios contraxerit ęuo ipso absorbẽte: deinde vt diffusionis & transuasationis dispendiũ sextarios ad besses aut dodrantes redegerit:testis ipsis semper cõbibẽtib⁹.His duob⁹ intertrimẽtis si specimina gustantibus data:iacturamq; cauponationis heminariæ quadrantarięq; addideris:& qđ alias ĩtercidit:quis iã addubitet ad vicenos nummos precium in vncias extendere:quod semisses vsuræ ad binos nũmos & vltra intenderãt:Id quod si admittamus:sextarii singuli nũmis ducenis quadragenis cõstiterũt.i.sexagenis denariis.Qua ratiõe p̃ciũ paulominus centũ & viginti partibus auctum est centum & sexaginta annis:quod fortasse nõ incredibile erit:si quis reputet q; minima aliqua mixtura (vt Plinius dixit) medicamenta erãt cæteris vinis cõmẽdãdis:vt portiõe p hoc magna exorptũ vinum esse intelligam⁹:in quo exucto liquore vini vis remãsisset icolumis & viuida.Hoc quũ admiratione dignũ esset:ideo Plinius rettulit:ita vt nobile exemplũ venditi plurimo vini appellet.id tamẽ min⁹ mirũ facit piscis mull⁹ Romæ ab homine priuato octo millib⁹ nũmũ emptus:id est ducentis aureis nostris. Hoc enim creditu difficilius est q̃ amphoram vini præstantissimi & medicamen-

tarii ducentis & octoginta octo aureis væniſſe. Tanti enim amphora: prædicta ratione conſtitit. Hanc etiam opinionem adiuuare poteſt id quod Plinius li.xii. inquit de Opobalſamo loquēs his verbis. Nec manifeſtior alibi fraus: qppe millibus denariū ſextarii empti vendente fiſco: trecētis denariis vęneūt. Si enī Plinii tēpore cū largior iam fœtura ſucci eius erat: ſinguli ſextarii ſyncęri liquoris centenis aureis vēdebantur: non magnopere mirū eſt inuſitatæ atq; omni æuo inauditæ vetuſtatis vinū: quod medicamenti loco cederet: ſenis aureis vęnū iiſſe. Verum illud ipſe miror: q anno Opimiano id eſt natali ipſo vini Opimiani: Plinius ſingulis amphoris centenos nummos taxādos exiſtimauit: qua ratione culeus noſtras id eſt ſeſquimodius Pariſinus tribus argenti libris valuit: hoc eſt triginta aureis noſtris. Qz ſi eo anno omnium generū bonitas fuit in Italia: cuius tot vini nobilitates Plinius libro ſupradicto enumerauit: quonam modo fieri poteſt vt tanti amphora vęnierit? præſertim cum feraces vites habuerit vt idem auctor tradit. quippe ī Gallia vt gelicidium vredo & ſideratio ſequens: & has cœli iniurias procella excipiens: ſummam caritatem inferant: id quod memoria mea non ſemel contigit: nemo tamen meminit hac in vrbe modium vini qui amphoras octo capit: duodecim aureis væniſſe: dūtaxat vernaculi. tametſi hic habeamus omnium prope generum: id eſt albi helui & intenſe rubentis nigriq;: quæ nulli importatorum cedūt dūtaxat iugi vſu menſæ: tametſi precio aliqtulum cedant nonnullis importatis: quæ ſtrenuiora eſſe creduntur titillādis palatis. Aulicorum hoc hominum iudicio factum: qui vina noſtratia id eſt agri Pariſini retuſo mucrone eſſe dictitant: nec ſatis lancinare linguas guſtu feruido & acuto. Alioquin ſanorum iudiciorum conſenſu conſtat vina Francica id eſt Pariſina omnibus numeris bonitatis præcellere: tametſi halitu vt illa externa vertiginem non cieant. Sed ne illa quidem aduentitia & caput tentantia quauis inopia vini prædictum preciū excedunt. quod de iis intelligi nolo quorū ſingulæ potiones vno conuictu dātur. Qualia ſunt Luſitanica: pſeudocretica: & omnino quæ ſapę vice ſumunt: & pro Liberi bellariis cedūt. Verum de precio vini audiamus Colu. ſic dicentem lib.iiii. Quippe vt deterrimi generis ſint vineæ: tamen ſi cultæ ſint: ſingulos vtiq; culeos vini ſingula eorum iugera peræquabunt. vtq; trecentis nummis quadragenæ vrnę væneant (quod minimū preciū eſt annonæ) cōſumēt tamen ſeptem culei ſeſtertium duo millia & centum nūmos. Ea porro ſumma excedit vſuram ſemiſſium. atq; hic calculus quem poſuimus: græcini continet rationē. ſed nos extirpāda vineta cenſemus quorum ſingula iugera minus q̄ ternos culeos præbēt. minimū pciū annonæ Columel. eſſe dicit quū trecenis nūmis quadragenæ vrnæ væneunt: id eſt viginti amphorę: quod pinde eſt ac ſi dixiſſet quū ſingulæ amphoræ quinis denis nūmis væneunt. Si igitur viliſſima annona vinū in amphoras qndecim nūmis erat: exiſtimo mediocri annona amphoram tricenis nummis vendi ſolitam: vt ſumma fuerit annona: quadrageni quini vel quinquageni nummi: dira & prodigioſa etiam ſexageni: aut ſummū ſeptuageni. Sed caritatis ānonę ac vilitatis ratio duplex: alterā copia & penuria moderatur: alteram prima vltimaq; nota mercis facit. Hui9 igitur loci explicatio ſit in medio poſita: vt pro captu cuiq; cōminiſci quicq̄ liceat: ne

Opobalſami precium.

Vini precium apud ātiquos

in immēsum excrescat hic liber si lites litib9 resoluere pergeremus: esse eñ hu ius incœpti eam rationem videbam: vt si indulgere stilo voluissem: cōnexa re rū series in altū sæpe relatura nos esset. ac nihilo seci9 tñ libēs feci vt locū quē dā ex eo libro Columellæ trāscriberem: ꝓpter insitā ac ꝓuulgatā opinionē in ter nostros de vitium cultu: & eius agricolationis alea. Is igitur auctor docere volens vberrimū esse vinearum redditum: Atq; vt omittā (inquit) veterē illā felicitatem aruorum: qbus & ante iam Marcus Cato: & mox Varro Terēti9 ꝓdidit singula iugera vinearum sexcenas vrnas ꝓbuisse: his certe temporib9 & Nomētana regio celeberrima fama est illustris: & ꝓcipue quā possidet Seneca vir excellētis ingenii atq; doctrinæ: cui9 in ꝓdiis vinearū iugera singula culeos octonos reddidisse plærūq; cōpertū est. Nā illa videnť ꝓdigialiter i nostris Ceretanis accidisse: vt aliqua vitis apud te excederet vuarū numerū duū milliū: vt apud me octingentæ stirpes insitæ intra biennium septenos culeos peræquarēt. vt primæ vineæ centenas amphoras iugeratim præberent: cum prata & pascua & syluæ si centenos sestertios singula iugera efficiant: optime domino consulere videantur. Nam frumēta maiore qdē parte Italiæ quando cum quarto responderint vix meminisse possum9. His verbis Columella clarissimus auctor rei rusticę: testatur nullum genus agriculturæ aut prædii fructuosius esse vinea. Ostendimus supra iugerum minus esse besse arepenni Parisini. q̄q̄ Columella libro sexto dicat semiiugerū a gallis arepēnā vocitari. & idem auctor censet extirpādum vinetum esse quod minus tribus culeis præbeat in iugera: id est sexagenis amphoris. Varro libro primo. In qua terra (inquit) iugerum vnum denos & quinos culeos fert vini: quot quædam in Italia regiones? Sed vt has Varronis vineas raræ felicitatis omittamus: Senecæ vineas Columel. octonos culeos ferre solitas tradidit: id est centenas & sexagenas amphoras in iugera. quod quia rarum fuit: rursus iis omissis alias videamus quæ mediocres habebantur. id est quæ centenariæ erant quinq; culeos reddentes iugeratim. Vt igitur centenas amphoras id est duodenos modios nostros & semodium: vinea mediæ notæ præbuerit: & singulis amphoris minimū annonæ ꝓcium statuamus id est quinos denos nummos: mille ac quingentos nūmos anniuersario vectigali reddidit. Q̄ si mediocrem annonā ęstimare velimus: hęc summa duplicabiť: vt sint ære nostro qnq; & septuaginta aurei coronati. hodie ex iugero & triēte Romano id est iugero Parisino si qs cētenas amphoras annuatim ferret id est duodecim modios nostros & semissem dūtaxat vini non minimæ notæ: quā nostri familiarem appellant: hic baccho litasse dictitareť: rariq; sunt in hoc agro q tantū percipiāt etiā infimę notæ: & tamē apud Columellam hic redditus iugeri Romani mediocris inuenitur. quare planū fit vinearū cultū apud nos non suopte vicio: sed cultorū: damnosum existimari. quū eñ hic fere rei rusticę tractationē ignorem9: & qui nobis fodiūt & putāt: oīa ex cōmodo suo faciant: fit plerūq;: vt nec exacte nec tēpestiue cultus vitiū absoluatur: quū in vrbe existētibus dominis opus in agro fiat. Propterea Plinius libro decimooctauo: Profecto (inquit) opera: non impensa cultura constat: & ideo maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerunt, atq; ita loquor quasi vinitores peritos habeam9: cū vix decim9

De cultu vitium.

Incōmoda vitiū culturę in agro Parisino.

quiſq; artem ſuam nouerit.Inde fit vt ſumptus vineæ fructum ſæpe deuoret. quod tñ ne deterrimo quidem cultu iis contingit qui vitiferũ ſolũ eligere nouerunt.ſed cum iam omnis collis campuſq; vitibus cõueſtiatur: neceſſe eſt in ſciis cultoribus plurima vineta non reſpondere:p̃ſertim in hoc tractu in quo carbunculatio a gelicidio alternis ꝓpe annis ſentitur:quare cum a prima germinatiõe vſq; ad quintũ nonas Maias(q dies vltim9 eſt decretorius vitibus) gelicidiũ timeat̃:& huic ꝑiculo exẽptis iterũ vis maior ĩpẽdeat:q̃ nullo non anno alicubi ſtragem infert:ſimul vredine ab æſtu caniculæ: aut aquæ cœleſtis inopia vuæ ſępe retorreſcant:id quod cum hęc prodere egregium ꝓuentum vinearum bona ex parte ꝑdidit:niſi aut diligentia aut fœlicitas adiuuet:eſt fere quod expenſum vitibus queribũdi feramus.Quanta aũt priſcorum frugalitas & q̃ ſtrenua fuerit diligẽtia in agricolatione:ex lectione Varronis & Columellę in vniuerſum patet:cui9 velut vnũ ſpecimen illud adnotaſſe ſatis erit: quod Varro li.primo de vinearum cultu loquens ita inq̄t.Saſerna ſcribit ſatis eſſe ad iugera octo hominem vnum.& Colu.lib.xiiii.Nã vt ampliſſimas impẽſas vineæ poſcant:non tamen excedunt ſeptem iugera vnius operã vinitoris. Hodie autem quotus quiſq; vinitor tribus iugeribus ſufficit?Ita fit vt vineas non vinitoribus colẽdas locemus:ſed cultorum mancipibus.ꝓpterea in agro Pariſino vineta magno excoluntur:cum multis in locis galliæ paruũ ſumptũ q̄uis feraces vites poſcant.quod & incuria dominorũ:& ignauia vinitorũ ita inueteratum eſt: vt conſtitui apud nos res ruſtica nequeat: ruſticis vnanimi conſpiratione tuentibus quod a maioribus acceperunt.Verum (vt ad Plinium redeam)ſi centenos nummos in amphoram ſtatuamus anno Opimiano & centenas amphoras in iugerũ:qui mediocris eſt ꝓuentus Columellæ:videamus quonam tandem redditus euaſurus ſit. centies centeni nũmi decem milia nummũ fiunt:q̃ nos ducentis quinquaginta aureis æſtimare ſolemus: quo fit vt nõ immerito fortaſſe Pliniana exẽplaria eo in loco ſuſpecti poſtularim: quomodo & in aliis nonnullis locis officio (vt mihi quidem videtur) ſtudioſi hominis functus qui in medium conſulit.Nam illud Columellæ in loco a nobis antea citato: nam frumenta maiore quidem parte Italiæ quando cũ quarto reſpõderint:vix meminiſſe poſſumus: cum quartodecimo legẽdũ eſſe notius eſt q̃ dici debuerit:ex Varrone lib.pri.cuius hæc verba ſunt.Quare obſeruabis quantum in ea regione conſuetudo erit ſerendi:vt tantum facias q̄tum valet regio ac gen9 terræ:vt ex eodem ſemine alibi cum decem reſpõdeat:alibi cum quindecim:vt in Aetruria locis aliquot.In Sybaritano dicunt etiam cum centeſimo redire ſolitum.nec mirum id Italię tribui cum Plinius tradiderit agrum Babylonium cũ quinquageſimo fœnore meſſes reddere: diligẽtioribus agricolis etiam cum centeſimo.de quo Herod.in primo ita inquit.τὸν δὲ τῆς Δήμητρος καρπὸν ὧδε ἀγαθὴ ἐκφέρειν ἐστὶ ἡ βαβυλωνίη χώρη· ὥστε ἐπὶ διηκόσια μὲν τὸ παράπαν ἀποδιδοῖ, ἐπεὰν δὲ ἄριστα αὐτὴ ἑαυτῆς ἐνείκῃ ἐπὶ τριηκόσια ἐκφέρει. id eſt.ad cerealem autem frugẽ vſq;adeo bona eſt regio Babylonia vt plęrũq; ducena reddat:vbi autem bonitate ſeſe ipſa vincit:ibi etiam ad tricena. Plini9 lib.quinto.Libyphœnices appellantur qui Byzantium incolunt.ita appellat̃ regio.ccl.millibus paſſuum per circuitum fertilitatis eximię:cũ centeſima fru

Fertilitates ſoli mẽorabiles.

Tritici fertilitas in Africa.

ge agricolis fœnus reddēte terra. Et lib. xviii. Tritico nihil est fertilius: hoc em̄
natura ei tribuit quoniā eo maxime alat hominem, vtpote cum e modio si sit
aptum solū: quale in Byzantio Africæ campo: cēteni quinquageni modii red-
dantur. cum centesimo quidem & Leontini Siciliȩ campi fundunt aliiq;: & to
ta Betica: & in primis ægyptus. Hoc dictum Plinii non conuenit cū verbis
Ciceronis superius a nobis citatis de agro siculo: cum decimo reddente. Non
temere igitur dominus in euangelio Matthȩi cap. xiii. fructum summū ad cē
tesimam frugem auxit. Verba Plinii li. xviii. hȩc sunt a Theophrasto ad verbū
traducta. Babylone tamen segetem bis secant: tertio depascunt: alioquin folia
tantū fierent. Sic quoq; cū q̄nquagesimo fœnore messes reddit exilitas soli: ve
rum diligentioribus cum centesimo. Sic enim Hermolaus recte emendauit.
Theophrastus lib. viii. de stirpibus. τὸ δὲ τρίτον τὰ πρόβατα ἐπαφιᾶσιν. οὕτω γὰρ
φύει τὸν καυλόν. εἰ δὲ μή: φυλλομανεῖ. γίνεται δὲ μὴ καλῶς ἐργασαμένοις: πεντηκοντά-
χοα: τοῖς δὲ ἐπιμελῶς: ἑκατοντάχοα. Et tamen in antiquis exemplaribus & in im-
pressis ante Hermolaum sic legitur. Sic quoq; cū quintodecimo fœnore mes
ses reddit exilitas soli: verum diligētioribus cum centesimo quinquagesimo:
quod mirum est: cum ad verbum Plinius locum Theophrasti verterit, nisi q̄
duo illa verba exilitas soli apud Theophrastum non sunt: nec videntur conue
nire: cum Theophrastus pieram terram illam appellet id est pinguem: & Plini
us ipse prȩpinguē & densam: vt potius felicitas q̄ exilitas legi debeat: & mirū
sit Hermolaum hȩc verba ex Theophrasto agnouisse: cum exile solū cōtrariū

Pli. locus.

sit læto & affluenti. Q đ autē sequit̄. neq; est cura difficilis. q̄ diutissime aquari
gaudent: vt p̄pinguis & densa hubertas diluatur. sic emendandū censeo ex an
tiquo vno libro. q̄ diutissime aqua riganda. Theophra. ἡ δὲ ἐργασία τὸ ὡς πλεῖ-
στον χρόνον ἐμμένειν τὸ ὕδωρ: ὅπως ὕλην ποιήσῃ πολλήν. πίειραν γὰρ οὖσαν καὶ πυκνὴν τὴν
γῆν δεῖ ποιῆσαι μανήν. id est: cultus autem est vt q̄plurimo tēpore resideat aqua:
& multam hærbæ materiam faciat. pingue enim solum & densum oportet ra
rum fieri. Idem Plinius cap. sequenti. Similis ratio sed felicitas maior Babylo-
niæ Seleuciæ: Euphrate atq; Tigri restagnantibus. quoniā ibi rigandi mod⁹
manu temperatur. Alioquin etiam aquari verbum hoc loco non cōuenit. Cū
de agro nostro qui pinguissimus esse vulgo dictitatur: agricolas multos iter-
rogarim: nūq̄ exculpere potui vt cum decima fruge reddere semen faterētur:
nisi siquando summa anni vbertate id cōtigit: vel in nouali recens proscisso.
Quo magis mira illa felicitas agrorum videri debet. sed & in eo culpam arato
rum nostrorum esse crediderim: nam Varro cum quintodecimo in Aetruria
respondisse dicit: quum Columel. vix cum quartodecimo respōdisse memine
rit: quod non effœto solo: sed negligētia agricolarū factū puto: qui a pristina
diligentia iam Claudii imperatoris vel Neronis tempore desciuerāt: sub quo

Aiaduertēd⁹ locus.

Columella scripsit. Verum animaduertenda Columellæ verba supradicta: Cū
prata (inquit) & pascua & siluæ: si cētenos sestertios singula iugera efficiāt:
optime domino consulere videantur. Ex quibus verbis coniici potest q̄tum se
stertius valeret: quippe hodie prata scimus & vidimus: quæ annuos quater-
nos francicos domino pensitare solita sint fœnisici in lustrum oblocata: ita vt
commode secum eo pacto putet actum. atqui centum nummi ȩstimatione no

ſtra duobus aureis & ſemiſſe valuerũt. Sed quoniã diximus qualis fuerit redditus vinearum: reſtat vt videamus quãtũ fuerit p̃ciũ. Columella lib. iiii. Vinitor licet ſit emptus ſex vel potius ſeſtertiis octo millib9: cum ipſum ſolũ ſeptẽ iugerum totidẽ millibus nummorum partũ: vineaſq; cũ ſua dote: id eſt cũ pedamẽtis & viminibus binis millibus in ſingula iugera poſitas duco. His verbis Columella vineã conſeri in ſingula iugera tribus millib9 nũmũ ſignificat. quibus ſi operam vinitoris addas: quatuor iam erunt millia: ſine vſuris biennii ſemiſſibus quo vinea nouella ceſſat. Hæ ducẽtos quadraginta nũmos valent: ita ſingula iugera amplius centenis aureis noſtris conſerebantur. Plinius vero in eo loco vbi Opimiani vini meminit: de arte colendæ vineæ loquens: in noſtra (inquit) ætate pauca exempla cõſumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittenda: vt noſcantur etiam præmia: quæ in omni re maxime ſpectantur. Summam ergo adeptus eſt gloriam Acilius Stelenus e plebe libertina. lx. iugerũ non amplius vineis excultis in Nomentano agro. atq; æque quadringentis nummis vænundatis. magna fama & Vetuleno Egilao vel potius Aegialo perinde libertino fuit in Campaniæ rure Linternino: maiorq; etiã fauore hominũ: quoniam ipſum Africani colebat exiliũ. ſed maxima eiuſdẽ Steleni opera Rhemmiũ Palæmonem alias grãmatica arte celebrem in hiſce. xx. annis mercatum. dc. millibus nummum in eodem Nomẽtano: decimi lapidis ab vrbe diuerticulo. Eſt autẽ vſq;quaq; nobilitas vinetis per omnia ſuburbana: ibi tamen maxima. quoniam & neglecta per indiligentiam prædia perhauriat. ac ne in peſſimis quidem elegãtioris ſoli hęc aggreſſus excolere: non virtute animi: ſed vanitate. Quę primo notata mira in illo fuit. Paſtinatas eñ de integro vineas cura Steneleum imitatus: ad vix credibile miraculũ perduxit intra octauum annum. cccc. M. nummum emptori addicta pẽdẽte vindemia. cucurritq; non nemo ad ſpectandas vuarum in iis vineis ſtrues literis eius altiores: cõtra id pigra ciuitate ſibi patrocinãte: nouiſſime Anneo Seneca principatu traditionis ac potentiæ quæ poſtremo nimia fuit ſuper ipſum. minime vtiq; miraturi Anneum tanto prædii eius amore captum vt non puderet inuiſo alias & oſtento futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato vineis intra decimum fere curæ annum. digna opera quæ in cecubis ſetiniſq; proficeret: quãdo & poſtea ſępenumero ſeptenos culeos ſingula iugera: hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Ac ne quis victam in hoc antiquitatem arbitraretur: idem Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit. Hunc locum (vt arbitror) ita legebat Hermolaus: in quo ex pridẽ impreſſis tria aut quatuor verba mutauit: vt videre eſt in eius caſtigationibus. & cum prius. cccc. nummum legeretur: ipſe millibus recte addendũ cenſuit. ego vero hunc locum mendis adhuc ſcatere puto: & duobus in locis ab Hermolao corruptum: quem quia emendari a me non poſſe videbã: trãſmittẽdũ diu cenſui. ſed quoniam aliud exẽplũ nõ ſuccurrebat vnde oſtendere id quod nunc agitur poſſem: conſiliũ mutaui. ita tamen vt obſeruatis anxie antiquis exemplarib9: & addito quod cõminiſci potui: locum aliquanto magis perſpicuum minuſq; mendoſum referrem. Hermolaus in altera editiõe hunc locum declarare cupiens: Videtur (inquit) Steleni vinetũ primo. cccc. mil. væniſſe:

Preciũ vinearum.

Pli. locus.

tum.dc.millibus:mercante Palęmone:non a Steleno:sed ab emptore primo: demum quadrūplicato precio comparatū a Seneca. Ego aliter censeo. quare sic legēdum existimo:sed maxima eiusdem Steleni opera Rhemmio Palæmoni alias grāmatica arte celebri in hisce.xx.annis mercato rus sexcentis millib9 nummum in eodē Nomētano.ex vetustissimo libro in quo hæc per datiuum leguntur:Palæmoni & celebri.nec mercatum sed mercatoriis:ex quo mercato rus legendum dico.alioquin frustra Plinius dixisset in eodem Nomentano: si de vineto superiore ipse itellexisset.Maxima igit̃ fama fuit Palæmoni opa Steleni.Est enim opera septimus casus non accusandi.nec Palæmon opera id est agricolationes Steleni mercatus est:sed ad rus emēdū opera Steleni vsus est: qui iam documētū industriæ suæ ac solertiæ dederat vænūdato vineto. cccc. millibus nummum.Sequit̃.est autem nobilitas vinetis(vel mercis vt in omnibus antiquis legitur) ꝓ cia suburbana:ibi tamē maxima:qm̃ neglecta per indiligētiam prædia ꝑhauriat.malim vt in antiquis & pridē impressis legitur: parauerat.hoc sensu:quum alias vineæ magno ibi vænirent propter vicinitatem:tum illa maxime Palæmonis in precio erant:quia illa comparauerat negligentia dominorum coli desita:ex quo noualiū vice cēsebant̃. quod Plinius significat dicens eum vineas pastinasse : quod renouasse significat. vix tamen hoc congruit cum Columel.lib.iiii.quum in ponēda vite restibilis vineti vltimam conditionem esse cēseat.Quare fortasse Plinius vanitatem in eo arguit. sed vanitatem in eo intelligo potius ꝙ vineas de integro pastinauit quasi restibile vinetum & cariosum:quum vineæ tantū neglectæ indiligētia cultorū fuissent:nec repastinatione indigerent.& inferius.Cura Stenelum agricolam imitatus:lego:cura Steleni dum agricolam imitatur:sic enim antiqua habent exemplaria.& rursus inferius:cucurritq; non nemo ad spectādas vuarum in iis vineis strues:literis eius altiores pigra ciuitate sibi patrocinante.In pridē impressis:altioribus pigra in ciuitate legebatur.sed Hermolaus illud in expūgēdum censuit:& altiores legendum.hoc sensu.habuisse causam Palæmonē grāmaticum quamobrem agrorū curam literis anteponeret : cum ad id desidiā ciuitatis sibi patrocinantem videret.ego autem altioribus reponēdū hoc mō censeo.Literis eius altioribus pigra vicinitate sibi patrocinante. hoc sensu vt vicini quibus cōfines vineæ Palæmoni multo minus reddebant diligentia pari non excultæ:referrent causam tanti prouent9 in doctrinam Palæmonis : q grammatica arte celebris fuit:satyrici testimonio qui inquit Cede Palæmon. & rursus.Odi Hanc ego quę repetit voluitq; Palæmonis artem. Meminit & Quintilianus.Huc pertinet illud eiusdem Plinii li.xviii.Caius Furius Cresin9 e seruitute liberatus:cū in paruo admodū agello largiores multo fructus ꝑciperet:q̃ ex amplissimis vicinitas:in inuidia magna erat ceu fruges alienas pelliceret veneficiis:quamobrem a Sp.Albino curuli die dicta metuēs damnationem:cum in suffragium tribus oporteret ire:instrumentum rusticū omne in forum attulit:& adduxit filiam validam:atq;(vt ait Piso) bene curatā ac vestitam.ferramenta egregie facta:graues ligones:vomeres ponderosos:boues saturos:postea dixit:Veneficia mea Quirites hęc sunt:nec possum vobis ostēdere aut in forum adducere lucubrationes:vigiliasq; & sudores.omnium sen-

Pastinare qd sit.

Pli.locus.

tentiis itaq; absolutus est. Sic igitur vicinitas non nauatæ in cultu operæ: sed doctrinæ cuidam recõditæ tribuendã censebat vberiorẽ fructuũ ꝑceptionẽ. Sequitur: vt nõ puderet inuiso alias & ostẽto futuro tradere palmã eã emptis quadriplicato vineis. vbi i vetusto alias regiones & ostentaturo legimus: i alio ostẽtat. quare legendũ cẽseo: inuisuro alias regiones & ostẽtaturo. vt itelligamus Palæmonẽ tãto ꝑcio ea regione exactũ: aliũ locũ q̃siturũ i quo ostẽtare ꝑcium industriæ suę posset. Reliqua ita corrupta censeo vt sẽsus cõmode elici neq̃at. Veniamus nũc ad id qđ q̃rebat̃. si sexaginta iugera quadrigentis millibus vęnierunt: q̃ decẽ millibus aureorũ a nobis æstimant̃: sex iugera mille aureis cõstiterũt: vt i singula iugera centenos sexagenos senos & semissẽ statuere debeam9. Si hoc ꝑcium ex Columellę rõne æstimetur: nõ video cur sũmam laudẽ ꝓpter hoc adeptus sit Acilius: qđ Plinius inquit. ꝓpterea suspectũ nũerũ habeo: nã & i quodã antiquo legi. lx. iugerũ nõ ampli9 vineis excultis in Nomentano agro: atq; æque numero vænundatis: vt fortasse sic Plinius scripserit: atq; æque numero sestertium vęnundatis. Qua ratione summa laus fuit in singula iugera cẽtenis millib9 nũmũ vineã vẽdidisse: alioquin nõ magnopere creuisset ꝑciũ: qđ nõ cõuenit cũ cultu ruris alteri9 qđ quadruplicato intra decimũ venditum est: cui9 etiam vindemia pẽdens quadringentis millib9 nũmum addicta est. Rus aũt illud cui9 Plinius modũ non posuit: cẽturiã itelligo de qua Colu. loquẽs ita inq̃t: Cẽturiã nunc dicimus (vt Varro ait) ducẽtorũ iugerũ modũ. olim aũt ab centũ iugerib9 vocabat̃ cẽturia. sed mox duplicata nomen retinuit. Cato centuriam vitiariam posuisse videtur centum iugerum cum inquit: habere oportere quindecim mancipia vinearũ iugeribus centum in oliueto modica cẽturia (iquit Varro) erat ducẽtorũ iugerũ. Ergo hic si cẽtenariam vineã intelligamus: sexcentis sestertiis emptam: singula iugera i suburbano senis millibus constiterunt. i. cẽtenis quinquagenis aureis coronatis: & precio quadruplicato intra decimũ annũ: sexcenis: in quib9 diligenti cultu eousq; ꝑfectum est a Rhemmio: vt octauo anno vindemiã pẽdentẽ in iugera centenis aureis vendiderit: quod Plinius miraculum vix credibile dixit. ut em octonos culeos in singula iugera statuam9: hoc est vicenos modios Parisinos quinis aureis vindemia cuiusq; modii constitit. Hęc tamen summa multo minor est superiore si sexagies sestertium legamus: & rus centuriam fuisse intelligamus. De his vineis loquens Columella libro quarto: & Senecæ blandiens tunc potentia & auctoritate apud Neronem prævalenti: ita inquit. His certe tẽporib9 & Nomentana regio celeberrima fama est illustris: & ꝑcipue quã possidet Seneca vir excellentis ingenii atq; doctrinæ. Cuius in prædiis vinearum iugera singula culeos octonos reddidisse plærunq; compertum est. Ego autem compertum habeo in præfectura Parisiensi vineta esse quę etiam hunc numerum excesserint in singula iugera nostra: quæ illic sunt maxima. Igitur quadruplicatum precium quater & vicies sestertium fuit. quod nummo nostro sexaginta millia aureorum valet. ex quo apparet Senecam non frustra prædiuitẽ appellatũ esse a Iuuenale. nã & ipse apud Tacitũ li. xiiii. ad Neronem ita inq̃t. Quartusdecimus annus est: ex quo spei tuę admot9 sum: octauus vt imperium obtines. medio temporis tantum honorum atq; opum cu

Pli. locus.

Cẽturia.

Seneca ꝑdiues appellat9.

mulasti: vt nihil felicitati meæ desit nisi moderatio eius. & paulum ĩfra. Ego nẽ equestri & prouinciali loco ortus: proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora pferẽtes nouitas mea enituit? vbi est anim9 ille modicis contentus? Tales hortos instruit: & per hęc suburbana incedit: & tantis agrorum spaciis tã lato fœnore exuberat? vna defensio occurrit q̃ muneribus tuis obniti non debui. sed vterq; mẽsuram impleuimus: & tu q̃tũ princeps tribuere amico posset: & ego quantũ amicus a principe accipere. mihi subueniendũ est: cum opes meas vltra sustinere non possim. in hoc vitæ itinere senex: & leuissimis quoq; curis impar: præsidium peto. iube opes meas per procuratores tuos administrari: & in tuam fortunam recipi. quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur: in animum reuocabo. Verba sũt Senecæ ab amicis admoniti q̃ ab inimicis apud Neronem insimularetur quasi ingentes & priuatũ supra modũ euectas opes quotidie augeret vt Taciti verbis vtar. Instantem igitur perniciem prouidẽs: ad principem vltro adiit: immensi census cessionem facturus vt vitæ consuleret: quod obtinere ei non licuit. Nunc si reputare velimus quantæ fuerint illæ opes: audiamus Suillium Senecæ inimicum & inter alia quoq; exprobrantem apud eundem auctorem libro. xiii. his verbis. Qua sapientia: quibus philosophorum præceptis intra quadriennium regiæ amicitiæ ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos velut indagine eius capi. Italiam & prouincias immenso fœnore hauriri. His verbis cum superioribus intelligimus Senecam magnos redditus ex agris & fœnore pecuniæ habuisse. q̃ si sestertium ter millies quarto iam anno imperii Neronis quęsiuerat: vt Suillius dixit: quid existimemus eum habuisse octauo eiusdem imperii anno: quando orationem illam ad Neronem habuit? Ter millies (vt alibi diximus) census fuit maior Crassiano: hoc est septuagies quinquies centena millia aureũ huius temporis. Olim aũt a censu notæ erant opes hominum: nõ vt nunc occultæ. professio enim necessitatis erat. Cæterũ ex prędictis feracitas vinearum antiquarum declaratur: cum Plinius dicat: ac ne qs victam in hoc antiquitatem arbitraretur: idẽ Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. & vt redditus optimus intelligeretur: subdidit Plinius: efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori: non in rubrum littus indicumve merces petitas q̃ sedulum ruris larem. sed tanta copia in Cecubis & Setinis Falernisq; non fuit: quæ primæ auctoritatis erant: vt ex Plinio & Colu. nouimus. Nomentanus. n. ager feracitate non auctoritate pręstãtię illustris erat. Propterea addidit ea verba Plinius: digna opera quæ in Cecubis Setinisq; agris proficeret. Prodigio autem simile est vitẽ vnam: id est vnã stirpem excessisse vuarum numerum duorũ millium: quod Columella dixit. & id dictũ de vite pergulari puto. Vnde idẽ alibi. In Albano generis Aminei vitis notas habuim9: numero quidẽ perpaucas: verũ ita fertiles: vt in iugo singulæ ternas vrnas pberent. In pergulis autem singulæ denas amphoras peræquarent. Nunc citetur locus Plinii lib. xviii. vbi de summa fertilitate loquit᷑: ciuitas (inquit) Africæ in mediis sita arenis syrtis petentibus Leptim: quæ magna vocatur Tacape: felici sup oĩe miraculũ riguo solo ternis fere passuũ millibus in omnem partem. Fons abũdat: largus quidem sed certis horarum

Fertilitas stupẽda soli.

ſpaciis diſpenſatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi ſubdit᷑ olea:huic ſic9: fico punica:illi vitis:ſub vite ſeritur frumentum:mox legumē:demū holus:oĩa eodē anno:omniaq; aliena vmbra alunt᷑.Quaterna cubita eius ſoli in quadratū nec vt a porrectis metiant᷑ digitis ſed in pugnū cōtractis:quaternis denariis venundantur.Super omnia eſt biferam vitem bis anno vindemiare.& niſi multiplici partu exinaniatur vbertas:pereant luxuria ſinguli fructus. nunc vero toto anno metitur aliquid:conſtatq; fertilitati non occurrere homines. Hactenus Plinius.Age ineamus rationem.quaterna cubita plena & iuſta in quadratum hexapoda noſtram faciunt.i.tricenos ſenos pedes. quæ menſura octingenties multiplicata duodetriginta millia & octingentos pedes explet. Nos enim ſuperius docuimus iugerum Romanum octingentas hexapodas habuiſſe. Sic fit vt iugerum Romanum eius ſoli Africi duodecim millibus & octingentis ſeſtertiis nummis conſtiterit. Quæ ære noſtro trecentis & viginti aureis coronatis valent. & tamen ita rationem ſubduximus: quaſi plena cubita fuerint.Magna eſt hodie opinio agri noſtri ſuburbani:qui vliginem contrahit a colluuie vrbis: holeribus & acetariis & raphanis & leguminibus ſeritur:& interim pergulis circumueſtitur:ne hyeme quidem niſi ſęuiſſima ceſſans:ſed precium eius vt arbitror ad tertiam partem illius Africani non accedit.Vnum aūt reſtat dicendum:qđ conſulto in finē operis dilatum eſt:vt in mentione domini noſtri faſtigiū operi imponatur.Matthęi decimo legitur:ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;Magiſter veſter nō ſoluit didrachma.Et rurſus.Vade ad mare & mitte hamū:& eū piſcē qui prim9 aſcenderit tolle.& aperto ore eius inuenies ſtaterem:illū ſumēs da eis ꝓ me & te. πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον. καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον. καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν: δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. Sic tñ ꝓprie verti poteſt. Magiſter veſter nō pēſitat didrachma? per interrogationē.Eſt aūt didrachmum nummus binas drachmas valens: quomodo & tetradrachmum quaternas:qđ verbū apud Liuiū legit᷑ vt ſupra adnotauim9. Caſſius ad Cice.Nam iā ternis tetradrachmis triticum penes Dolobellā eſt. niſi ſi quid nauibus Laodicenorum ſupportarit: cito fame pereat neceſſe eſt. famem inſtantē ſignificat ex caritate frumenti: quum medimnus duodenis drachmis væniret:id eſt ſeni modii Rōani & ſemiſextari9 noſter ducato vno. Liranus apud Matthæum:drachmam ſenis denariolis æſtimat:& ſic quilibet (inquit) capitaneus domus ſoluebat annuatim duodecim Turonenſes. Ego aūt tantum didrachmum valuiſſe quantum ſeptem ſolidos noſtros Turonicos dico.Hoc eſt ſepties tantum quātum Liranus exiſtimauit. Exodi.xxx.ca. dicitur.Siclus.xx.obolos habet.media pars ſicli offeretur domino. qui habet᷑ in numero a viginti annis & ſupra:dabit precium.Diues nō addet᷑ ad mediū ſicli:& pauper nihil minuet.Ioſepus lib.vii. belli Iudaici de triūpho Veſpaſiani loquens quē egit de Iudæis vi ſubactis:Stipendiū (inqt) vbicūq; degerēt Iudæis indixit:binas drachmas ſingulis annis inferre in capitolium iuſſit ita vt antea Hieroſolymorū templo pēdebant.Intelligim9 ergo id quod i Exodo dicitur:typum fuiſſe tributi qđ Iudæis a Romanis iniunctum eſt.non em̄ primū a Veſpaſiano id factum eſt:ſed ab Auguſto q cēſum impauit Iudæis Cy

Soli Luteciani fertilitas.

Didrachmū. Tetradrachmum.

Tributū Iudaicum.

Atqui centum & viginti ſtateres fiunt tria millia trecenta ſexaginta. Fœnus autem terreſtre ſeſquiſextum id eſt bis centeſimum triginta trium minarum & ſexaginta: quingentæ fiũt drachmæ & ſexaginta. His verbis apparet ſtaterẽ cyzicenum paulominus tribus aureis coronatis valuiſſe: ſed atticos ſtateres & perſicos vberiores multo fuiſſe & pondere & indicatura coniiciendũ eſt: & prẹſertim Perſicos cum Babylonium talentum ephectam proportionẽ ad atticum habuerit. Stateres autem aureos hic intelligimus ex iis quẹ ſequũtur: etiam ſi Pollux ſtateris appellatione non magis aureum q̃ argenteum intelligendum cenſuerit. Sed notanda verba Demoſthenis. Tria millia trecentẹ ſexaginta. & rurſus. Triginta trium minarũ & ſexaginta. Vbi drachmas ſubintelligi voluit: communi more loquendi apud grẹcos: vt apud Romanos nũmi intelliguntur: vt alibi ſæpe diximus. Quomodo autem apud Romanos argentea nomiſmata drachmalia ſignabantur Athenienſiũ imitatione: & aurea didrachma erãt: ſic apud Athenieñ. & Perſas & Macedonas ſtateres aurei geminato põdere ſignabant̃: hoc eſt octonis drachmis. certe nomiſma vnũ hoc triennio argenteũ vidi cuius lemma erat λυσιμάχου βασιλέως Lyſimachi regis. cuius põdꝰ tũc nõ examinaui: nec alioqn nũmũ magnopꝑe cõſiderãdũ duxi: q̄ nihil tũ harũ rerũ cogitarẽ: quare nec mihi oblatum mercatus ſũ. Hoc aũt anno quũ anxie ꝑquirerẽ: & ter quaterq; argẽto repẽdere paratꝰ eſſem: i tertias quartaſq; manꝰ ꝑueniſſe comperi: & tãdẽ hinc exportatũ. ſed quũ ab iis ꝑcũctarer q maxie meminiſſe videbant̃ quãtũ põderis traheret: aiebat vnꝰ ſe exiſtimare ſemũciale nomiſma fuiſſe. Id ille mihi facile ꝑſuaſit: q̄ alter maius etiã põdꝰ meminiſſe ſe dicebat: & ea mihi magnitudo nomiſmatis oculis obuerſabatur q̃ (vt minimũ) æquaret denariũ Mediolanẽſem. reſciui etiã a tertio i cuius tũc manu eſſet: id eſt cui ipſe id dono dediſſet (i quartã. n. manũ venerat) ſed videre mihi poſtea non cõtigit. Siue aũt ſtater is fuerit: ſiue nõ: Daricꝰ tamẽ ſtater non minus denis aureis noſtris valuit: id eſt argenti mina. qua rõne fit: vt quadragies centena millia daricorum: quadringenties centena millia coronatorum valuerint. Nunc igitur apparet Pythiũ Bithyniũ nõ mõ ſeptingẽtis & octoginta millibꝰ: ſed plane decies cẽtenis millibus atq; adeo decies ſepties centenis: & equitatui præterea & claſſi ſtipendium & frumentum ſuppeditare in quinq; menſes potuiſſe. Hic obiter nonnihil dicendum de militari ſtipendio. cuius modus cum parum antehac ſtatui potuiſſet: hiſtoria Cornelii Taciti Romæ nuper edita reſtitutis aliquot libris: nobis occaſionem dedit & anſam aliquid de eo explicandi. Stipẽdium militare quo tempore inſtitutũ fuerit: Liuius libro quarto ab vrbe condita docet de Anxuris expugnatione loquens his verbis. Oppidum vetere fortuna opulentum tres excercitꝰ diripuere: eaq; primũ benignitas imperatorũ plebẽ patribꝰ cõciliauit. additũ deinde oim maxie tẽpeſtiuo pricipũ in multitudinẽ munere: vt ante mẽtionẽ vllã plebis tribunorũue decerneret ſenatus vt ſtipẽdiũ miles de publico acciperet: cũ añ id tp̃s de ſuo qſq; fũctꝰ eo munere eſſet. nihil vnq̃ acceptũ a plebe tãto gaudio tradit̃. Idem paulũ infra. Poſtremo indicto iam tributo edixerũt etiam tribuni auxilio ſe futuros ſi quis in militare ſtipẽdiũ tributũ nõ cõtuliſſet. Patres bene cœptã rem perſeuerãter tueri. conferre ipſi primi. & qa nõdũ

Stater Cyzicenꝰ Atticuſq; et Perſicꝰ.

Lyſimachi regis nomiſma

De ſtipendio militari.

argentum signatum erat:æs graue plaustris quidam ad ærariũ conuehentes: speciosã etiã collationẽ faciebãt. His Liuii verbis apparet cur æra merere milites dicant:curq; ęrariũ dictũ sit:ab ęre scilicet graui nõdũ argẽteo nũmo percusso. Tacitus vero li. pri. ab excessu Augusti: de seditione pannonica loquẽs quæ circa initiũ pricipat9 Tyberii cõtigit:ita iqt: verba seditionẽ agitãtiũ referens. Q ñ ausuros exposcere remedia:nisi nouũ ac nutãtẽ adhuc principẽ p̃cibus vel armis adirẽt? Satis p tot annos ignauia peccatũ:q; tricena aut quadragena stipẽdia senes:& plæriq; trũcato ex vulnerib9 corpe tolerẽt. ne dimissis quidẽ finẽ eẽ militiæ:sed apud vexillũ retẽtos:alio vocabulo eosdẽ labores perferre. ac si quis tot casus vita superauerit: trahi adhuc diuersas in terras: vbi p nomẽ agrorũ vligines paludũ vel inculta montiũ accipiãt. Enimuero militiã ipsã grauẽ infructuosam:denis in diem assibus animam & corpus ęstimari. Hinc vestem arma tentoria: hinc sęuitiam centurionum & vacationes munerum redimi. at Hercule verbera & vulnera:duram hyemem:excercitas ęstates:bellum atrox: aut sterilem pacem sempiterna. nec aliud leuamẽtũ q̃ si certis sub legibus militia iniretur: vt singulos denarios mererent: sextusdecum9 stipendii annus finem afferret ne vltra sub vexillis tenerent:sed iisdẽ in castris præmiũ pecunia solueretur. An prætorias cohortes q̃ binos denarios acciperent:quæ post sedecim annos penatibus suis reddantur:plus periculorum suscipere? & paulo post. Respõsum est a cõcione mãdata esse Clementi cẽturioni quæ perferret. is orditur de missione a sexdecim annis:de præmiis finitę militiæ:vt denarius diurnũ stipẽdiũ foret:ne veterani sub vexillo haberent. & rursus de instaurata seditione loquẽs. Igitur volutatis inter se rationib9 placitũ vt epistolæ nomine principis scriberentur:missionem dari vicena stipẽdia meritis. exauctorari qui senadena fecissẽt:ac retineri sub vexillo cæterorũ immunes nisi propulsandi hostis. His verbis apparet veteranos milites aliquando tricena stipendia implere solitos:aliquando quadragena: aliquãdo vicena. nec vllum temp9 ppetuo statutũ fuisse. Simul veteranos militia exauctoratos nõ statim missionem adipisci solitos:sed indulgentiore militia sub vexillis retineri quoad præmia & colonias acciperent. ex quo planius intelligitur id qđ Trãquillus in Tyberio scribit. atq; etiã missiões veteranorũ rarissimas fecit:ex senio mortẽ:ex morte cõpẽdiũ captãs. Verũ vt supradictis Taciti verbis intelligimus denos asses diurnũ stipẽdiũ militare fuisse:ita eadẽ verba hoc significare videntur denariũ maius stipendiũ assibus denis fuisse. vt fortasse hoc adiuuare id possit qđ superi9 hoc eodẽ libro diximus de denario quẽ Vitruui9 sedecim assib9 valuisse tradidit Augusti tẽpore. q̃q̃ olim signato statim argento denari9 decẽ assib9 valuisset. Quã rursus opinionẽ euertere videt Plinii dictũ li. xxxiii. his verbis. Postea Annibale vrgẽte. Q. Fabio maxio dictatore asses vnciales facti. placuitq; denariũ sedeci assib9 pmutari. qnariũ octonis:sestertiũ quaternis. Ita resp. dimidiũ lucrata ẽ. In militari tñ stipẽdio sẽp denari9 p decẽ assib9 dat9. Hoc igitur lectores viderit ac statuerit p suo quisq; captu aut arbitratu: quando id summã rei a nobis compertæ & explicatæ labefactare non potest vt alibi diximus. Milites autem Romanos diurno stipendio denarium meruisse congruit cum eo quod ex Thucydide scripsimus: de classiario

Veterani.

milite qui suo ministriq; nomine binas drachmas merebat apud Atheniēses. Tricenæ drachmæ id est stipendiū menstruū tribus aureis coronatis valebāt. Centuriones vero duplex stipendium & equites triplex merebant. Quare Liuius lib. septimo ab vrbe condita: æque (inquit) impotēs postulatum fuit vt de stipendio equitum (merebāt autem triplex ea tempestate) ęra demerent: q adversati coniurationi fuissent. hac ratione Liuii equites nouenos nostros coronatos merebāt i mēsem. nūc nostri octonos & semissē merēt. Prætoriani autē milites duplex stipendiū merebāt: q castra circa vrbē habebāt quasi stipantes principē. Erant enim & prætoriani milites & cohortes vrbanę: quod Tranquil. his verbis significat de Augusto loquens. Legauit prætorianis militibus singula millia nummū: cohortibus vrbanis quingenos: legionariis trecenos nummos. Licet igitur hinc æstimare opulentiā impii Romani sub Augusto: qui centum & quadraginta legiones sub signis prouinciatim dispositas habuit. cum vnaquæq; legio minima æstimatione in annuo stipendio ducena millia aureum coronatorū ferret: etiam sine equitum stipēdio. Denæ eñi cohortes quingentariæ in legionibus erant: & cēturiones duplex stipendium habebant. Auctum autem postea militum stipendium fuisse ex eo apparet: q Tranquillus ait in Domitiano: Addidit & quartum stipēdiū militi aureos ternos. Hæc verba significare videntur sub Domitiano quartum incremētū milites accepisse. Sed Tranquillus dubiū id nobis reliquit vtrū mēstruos aureos an potius annuos intelligamus. ego tamen menstruos intelligo. Milites etiā pter pecuniā annonas & sagula & frumentū interdū accepisse legimus apud historicos: & præsertim apud Lampridium in Alexādro. non me præterit Flauium Blondum libro sexto Romæ triumphantis hæc aliter tradidisse. Sed ei non assensus sum. Hęc vt libro nostro tumultuarie adderem me cōpulit Franciscus Deloin9 iudicū vnus cētenariæ famigeratæq; curiæ. qui vt est inter iuris peritissimos antiquarū rerum studiosissimus: huius loci Taciti Cornelii tēpestiue me admonuit: quū altera forte editione liber noster ad hunc locū ipressus esset. vt si postridie admonitus essem: locum nullū hæc additiuncula inuētura capacē sui fuerit. Librū apud nos attulerat vir literarū sacrarū professor facundissimus oīmq; bonorum auctorū conqsitor & indagator sagacissim9 Guillielmus Paruus: agēs in comitatu principis: sacerq; (vt ita loquar) oricularius eius. Eum librum Deloinus cum ab eo vtendum rogasset: aut iure potius amicitię pcupide sumpsisset: (vn9 eñi tñ apud nos erat:) me quoq; ipsi ambo legere eū voluerūt: vt i aliqua libri hiulca pte id qđ de stipendio militari Tacit9 scripserat: adsuerē. Hęc fere sunt q de re nūmaria mēsurisq; dici potuerūt. cui9 rei semina se libasse Hermola9 Barbar9 lōge igenio nobis doctrina q; omnifaria pstās in glossematis illis gloriat9 est q in Pliniū edidit glorię suæ segetē ac materiā: quē tñ auctorē sic quoq; ad nos puenisse dico: vt seminariū laudū studiosis oīb9 in eo quotidie renascat: etiā si ille primitias decerpsit. sed quū ipe multa de talēto sestertio & libra colligētis qdē more nō deligētis cōmēorasset: poterā (inqt) plura: sed q carptim: cursimq; velut semina materię difficillimę libauim9: dilato in aliud tps pleniore cōmētario sufficiāt. mihi vero ille farraginem auctoritatum diuersissima tradētium: imo (vt plane dicā)

Epilog9 hui9 operis. Hermolaus Barbarus.

pro[illegible]: Bar. notar

ſegetum antipathiam miſcuiſſe videtur:& in vnũ ſemina diſſidentia confudiſſe:ex quibus frugem aliquam bonã quonã modo ſperare potuerit & promittere nõ intelligo:aliorũ autẽ erit iudiciũ. Nos cõmentationis ab eo promiſſę: ſed erronea (niſi fallor) indagine inchoatę:cęcas & perplexas ambages a capite rẽ exorſi:ita exploraſſe videmur: & a limine ſtatim introrſus perſpectas luculentis veſtigiis remeabiles feciſſe: vt in Mæandros potius digreſſionũ inſinuaſſe (ſic enim res ferebat) q̃ in Labyrinthum quẽdã diſputationis iudicari debeamus. Dephenſi aliquibus in locis hęſimus: vel verius ſubſtitimus: nuſq̃ tamen aut flexu præuaricationis:aut ſaltu reticentiæ vel obliuionis:aut deniq; præcipitio temeritatis elapſi: ponderum & menſurarũ tractationẽ ita explicauimus:vt res natura inter ſe cognatæ :nominũ etiã cõmunionẽ & veluti gentilitatem agnoſcerẽt. Quid tum (dicat aliquis) doctioribus igitur te præferendum cenſes? In hoc vno ego vero:cęteris in rebus iis libens cedo q̃bus omnia propemodũ debeo. ſic ſua hactenus cuiuſq; fuit in reparatione latinæ linguæ palma. Hoc ius nõ modo æqualiũ noſtrorũ:ſed etiã poſteritatis erit:etiã ſi ius obtinere nunc Galli apud iudices Gallos nequeũt. neq; vero ꝑrepta vnius aut alterius rei gloria:cõmentanda quoq; in poſterũ materia conſumpta: quæ adhuc larga ſupereſt. Hoc tantũ refert ꝙ clariorũ quidẽ illi aut pluriũ palmarũ decora tulerũt: ego fortaſſe inter exigua ingenia qualibet acquieſcere palma & debeã & poſſim. ſed alios ita velim animatos eſſe:noſtrates ꝑcipue:quorũ maxime gratia hoc opus ſuſcipiẽdũ duxi:vt maximũ quodq; decus ſic in medio poſitũ eſſe putent:vt ingeniũ tantũ & diligentiã referre non genus & cœlum putent. ſic fiet vt in huius laudis curriculo Italia omniũ gentiũ magiſtra: lampadẽ (quod aiunt) Galliæ nõ tradat:ſed cõmodet:aut tradat quidẽ ſed fiduciariã vel precariã:vel potius det vtẽdã vſu nobis & illis promiſcuo. Quid ni eñ ſperemus quod aliis nõ negatũ eſt qui lõgius remoti ſunt? Rumpantur licet Miſopatrides : id eſt patriã ciueſq; ſuos exoſi: natura Gallos hac dote non fraudauit:tametſi huius ætatis moribus:vel paucorum hominũ vicio qui rerũ arbitriũ tenẽt:factũ eſt:vt literarũ bonarũ ſtudiũ nihil ad reipublicę moderamen pertinere videatur. Rempublicã ſemper appellare inſtitui abuſiue fortaſſe:in qua plurima ad priuatã vtilitatem referri exiſtimãtur. Propter quod videmus eo iam maieſtatẽ publicã decidiſſe:vt cenſu ciues opibuſq; multomagis: q̃ ſenſu & probatis moribus cẽſeantur. Hinc illa ſtulta ac ridenda quorũdã reputatio: qui nulla prorſus arte memorabili imbuti: ob vulgares quidẽ vt apud Romanos facultates: vt apud nos propemodum principales:nõ ſe modo copioſos:ſed etiã (ſi diis placet) beatos arbitrantur. quũ ſi ad Romanos modulos diuitis appellationẽ metiamur: perpaucos hodie norimus præter primores procerũ: quorũ cenſus centies & quinquagies ſeſtertiũ æſtimetur. At tantã ſummã Pallas homo libertinus accepit : idq; decreto Romani ſenatus:ob id ꝙ referendũ ad curiã cẽſuiſſet de fœminis: quæ ſe ſeruis concubitu miſcuiſſent:eaq; relatione ſtatutũ:vt quæ ignaro domino ad id prolapſa probaretur : in ſeruitutem ſui conſenſiſſe videretur. Cuius rei auctorẽ Tacitum:Pliniũq; oratorẽ habemus. Idq; ſenatuſconſultum poſtea a Iuſtiniano principe ſublatũ eſt. Quis autẽ hodie eorũ qui aurũ metiri nõ nu-

Antipathiã ſegetũ miſceere: eſt ſemina inter ſe diſſentanea ſimul ſerere vt triticũ cũ ſemeſtri vel trimeſtri fruge. Antipathia eñ dr̃ naturalis rerũ diſſidentia.

Miſopatrides

Cõparatio diuitiarũ noſtri tpis cum antiqua opulẽtia.

merare dicũtur: vel etiã qui pala versare aureos grũmulos dictitantur: ducenties sestertiũ possidere creditur? At Aesopus tragœdus post cœnas illas luxu stupendo memorabiles: tantũdem hæredi filio reliquit: vnde margaritas ipse sorbẽdas cõuiuis apposuit non mediocris precii. Age Curio tribunus plębis nõne sexcẽties sestertiũ æris alieni habuisse memoratur? quod perinde est ac si nũc dicas quindecies centena millia aureorũ: tanti tamen & pluris Cęsar ciuis adhuc Romanus nondũ dictator: in Gallia res gerens: conciones eius ad populũ licitatus est & redemit. Paulus consul Romanus mille & quingentis talentis eidem Cæsari eodẽ tempore auctoritatẽ sui consulatus addixit: ea demũ lege vt Remp. exagitanti patientiã accõmodaret. Iam senatores Romanos qui defecti facultatibus dicerẽtur: quingena quotãnis sestertia solitos accipere a principibus constat: quis honestã (sic eñ aiebant) paupertatẽ tolerare possent innocenter. Nunc vero quotus quisq; tantũ habet pensitationis annuę si paucos gentiliũ regis excipias? Contra Nero perditis iam rebus: senatum Romanũ coegit centies sestertium sibi quotãnis pẽsitare. quã summã sine stupore meminisse iam nemo potest. Mitto q Ciceroni oratori qui semper a Romanis tenuis existimatus est: superficies ædiũ senatus consulto non minoris quinquaginta millibus aureum nostrorum æstimata est: & villaticũ ædificium pluris q̃ duodecim. Seneca etiam vir philosophus vt ex eius monumentis apparet: sed rerum actui præpositus a Nerone: quadriennio ter millies sestertium quæsiuit: quod certe necesse est vt fidem scriptis eius & auctoritatem deroget. Si enim scripta eius æstiment: nemo vnq̃ animosius calcasse diuitias: & pauperiem securam astrictius eo amplexus fuisse videbitur. Tarius Ruffus (quod pene omisi) infima nataliũ humilitate consulatũ militari industria meritus: circiter mille sestertium liberalitate Augusti congestum agris coemũdis exhausit: vt auctor est Plinius libro decimooctauo. Seneca auctor est Lentulum Augurem eodem Augusto principe quater millies suũ vidisse: quanti hodie decem primorũ Galliæ patrimonia esse vix possunt: etiam quanti plurimo vęnire possunt æstimata. Ab hoc numero principem tantum & generum eius eximo: cui regnum debetur si regi superstes fuerit. Quonã modo igitur beatos existimare possumus: qui omneis cogitationes suas: omneis animi sensus: omneis vitæ actiones: omnia publica: priuataq; officia: & viuendi deniq; moriendiq; rationem ad cumulandas opes referunt: quæ in priuatis hodie fortunis esse non nisi despicabiles possunt? Vnum tantum genus hominũ excipi necesse est: quod omniũ ipsum generum minime esse exceptum oportebat. Hi sunt sacerdotes: quos nunc ferme solos secundum reges & principes opulentos esse cernimus & plurimũ opibus tribuere. quod genus vnũ reges inter amicos habent: in quo se suaq; admirentur potẽtiam. nulla enim æque parte vitæ beatores ipsis mortaliũ esse licet. Hic mihi quæ memini vidiq; reputanti: exclamare subit: miseram te simul & fortunatam Franciam: tu vt maiorum placita senatusconsultis sacrosanctis confirmata: tot annorum vsu comprobata: ambitione nunc scelerata antiquare cõtendas? & singularem prærogatiuam pontificatui summo non eblanditam: non expressam: non emẽdicatam: sed maiorũ nostrorum merito postulatam:

Seneca.

Lentulus ditissimus.

Sacerdotum opulentia

exoratam: repensam : vt tibi vni iure prisco : a maiorũ gentium pontificibus prodito in rerum sacrarum constitutione vti liceret: nũc indultæ legis abusu festines ire perditum ? vnde igitur tibi frontem peculiarem illam sanctionem citandi:qua tu tantopere gloriare velut decore quodã religionis ? vnde libertatem aut fiduciam Christianissimam te vocandi:si non qua religione eximiũ nomen:legeq; pietatis tuæ testem comparasti: eadẽ religione tu ipsa retinere vis? O plaudendum erratum hostibus tuis illis qui hoc tibi felicitatis regniq; fortasse Palladiũ:velut cœlo delapsum munus inuident:quo vel ablato vel intercidente tu perinde fortunata esse non potes. Vide quæso te ne nimiũ terrigenis illis credas quos ob id gigãtes appellauit antiquitas:qui titulosas amplitudines architectantes : Aloidarũ exemplo theomachiã meditari videtur. Nam vt illi immanium spirituũ homines Pelion Offæ aduoluentes:& iis rursus Pindum & Othrin Lapitharum sedem subuehẽtes: in cœlum tandẽ scandere:& superis vim afferre cogitabãt:sic isti põtificatus & antistitia aliis alia adaggerantes:ipsastrue dissentanea rerum male cohẽrentiũ: vim inferre superis sacrisq; canonibus quos patres suaserunt:merito dictitantur. Horũ nõ nullos nec prudentia nec doctrina prẽditos vir quidam acer apud nos quum videret:dicere haud inficete solebat:absurdos oportere esse choragos aut certe dissolutos: qui Herculis Titanũq; personas venustulis iterdũ cupidinibus accõmodarent. Harũ eñ rerũ culpam a capite & vertice Christiani nominis publicus consensus arcessit:qui nisi recte constitutus sit: inferiora ab eo mẽbra morborum causas trahunt.Quare in votis esse piorum identidem videmus statim atq; illa indignitas oculis obuersatur:vt aut columẽ ecclesiæ componat prouidentia:aut certe aliud commodius & congruẽtius reponat. Idq; merito in votis est.Columine enim vicioso vel infirmo: tectum ædis sacrẽ aut corruat necesse est:aut collabefactetur:ac subinde turbinib9 & ꝓcellis omnia intus pateant:errorum nebulæ subeant:& decumbentibus pruinis interiora frigeant:vt ne ignis quidem ille charitatis æternus vltra manere possit.Neq; vero me latet ipsa domus fundamenta in petram firmissimam artifici manu iacta:nulla vi posse conuelli vel subrui:non aeria:non terrena.Nam ne operis quidem compages diuina manu coagmentata:vllo disturbari machinamẽto potest.sed decor operis in aspectu & expolitio emendata non manent:ex quibus auctoritas ædibus comparatur. Nunc autẽ pietas & religio huius ædis æditux magno vociferatu queruntur eam proportionem asseruatã nõ esse: quã architectonicẽ manus primũ modulatẽ sunt. id quod caput esse constat dedecoris luculenti. Huius inconcinnitatis causam homines ad Mercuriũ referũt institorem:qui iam inde ex quo lumẽ mũdi regere:& auriga summi currus esse cœpit:nõ vt olim Phaeton quũ se in currũ luminosum sustulisset: cõflagrationẽ orbi intulisse:sed tenebras poti9 teterrimas offudisse dictitatur. vnde factũ esse videmus vt in castris sacrosanctis plerũq; nihil recte atq; ordine cõstitutũ esse videatur.Primũ vix decimus quisq; ordines ducẽtiũ decumana porta ingredi existimatur.deinde laxissime quidã tẽdẽtes:vix gregario militi locum vestigialem relinquũt.adde ꝙ nec manipulos recensere : nec cohortes ipsi concenturiare nouerunt.quid ꝙ plures stationes obtinent:qui vni sa-

Sanctio quã pragmaticã vocant.

Gigantes terrigenẽ.

Mercurius institor.

tis esse nequeunt? quid si etiam omneis eas deserentes: longissime per vrbes expatiari videntur: hostilis incursus & populationũ securi: nec minus stipendia illis procedũt: q̃ si ab statiuis pedẽ transuersum nõ discederent? Iam illud cuiusmodi esse dicemus: ꝙ qui pluriũ vicem gerũt: ii immunes fere solẽt esse: vt ne vitem quidẽ saltem centurialem in speciẽ teneãt: cuius metu munifices in opere milites contineant? quid qui perpetuã immunitatẽ habent: regũ & principum latera indecore stipantes: æterna animi destinatione a statiuis castris domini emãsitantes? qui si disciplina castrorũ valeret: pro castris ipsis vigiles excubare deberẽt. Hęc fierẽt si in augustali ordines & vacationes nõ venirẽt? si nõ atra inauspicataq; Celæno cõtactu suo fœdissimo res purissimas atq; sanctissimas quotidie impiaret? Etenim per Christũ ipsum sacerdotii cõditorẽ vtrũ qui scelerata porta in ecclesiã castrẽsem irrupisse se sciũt (de quibusdã loquor nõ de plurimis) in ecclesiã ouantẽ & cœlestem admissum iri se putãt? nũ cõmerciũ aliquod superis esse sperãt cũ iis qui cothurnatis flagitiis se sacraq; Christiana conscelerare nõ timẽt? Proinde videamus quidnã habet simile hodiernus antistitũ status & sacræ ciuitatis procerũ: cũ Christo ciuitatis eius conditore & comitatu ipsius. Nonne si in vniuersum cleri nostri faciẽ cultũq; consideres: dicere cogaris sponsam (vt ita dicam) sponso nũcium remisisse: suasq; ipm sibi res habere iussisse? Ille paupertatis assertor: & ærũnosorum signifer: cohorte etiam pullata semper stipatus erat. Hi opibus circunfluentes & delitiis ocioq; torpidi: conspicui in aula volunt esse sericato lautoq; comitatu, atq; inter hos (si superis placet) Hieroduli quidam vidẽtur: homines sacræ seruituti mancipati: quos ne in publicum quidem prodire moribus deuotorum conuenit: nisi operam interim religioni & pietati nauare videantur. Ille cũ nihil possidere visus est: tum suos omneis asseclas omniũ fortunarum possessione deiecit. Hi vnde illi deiecti sponte decesserant: quum eorum sint successores: velut interdicto recuperatorio opulentam etiam bonorum possessionem reposcunt. Auspice igitur Mercurio contracta sponsalia non pronuba pietate: nec charitatem nec reuerentiam cõiugii sacrosancti retinent: nec ad frugem aliquam bonã salutaremq; perueniunt. Age quanam tandem causa sacrosanctos esse se volunt? nempe ꝙ homines insignibus Christi amicti inter arma orthodoxa inuiolabiles semper fuerunt: non aliter atq; caduceatores hodie paludati inter acies commeant. Si igitur gestamina & exuuiæ Christi sacrosanctos eos ac reuerendos faciunt: nonne cultus & habitus Christicolis dissentaneus profanos eos facit quod quidem in ipsis est? O stultam hominũ opinionem. atqui si veneranda cruce quasi claua Herculis Alexicaci: si lituo summoueri se turba ab eis patitur pullata iuxta & purpurata: si magistratibus & honoribus fungentes: fasces eis ciuiles & prætextas summittunt: & quidem cum summa animi æquitate: ampliora vtiq; ea insignia existimare debebant: quæ Teletarches ipse Christus cerimoniis suis consecrauit: & quibus etiam sceptra regum summitti in loco censuit: q̃ fastum luxu cõspicuũ: qui proceres tantum & potentatus decet: & quo vno suspici se maxime diuites a plebecula volunt. Qz si cæteri hominũ ordines exẽplo ab eis prodito exuere dei reuerentiã & pontificale obsequiũ in animũ inducerent: cõse

Vitem tenentes centuriones milites in opere faciundo & castris muniẽdis cõtinebant.

Augustale dicitur tabernaculũ impatoris in castris.

Celæno hic ꝑ sacrilega nũdinatione accipit̃. vna est harpyiarũ.

Cothurnata scelera dicuntur: ea scelera quę a principibus cõmittũtur: q̃ maiora sunt illis q̃ a priuatis & popularib⁹ ꝑpetrãtur. ĩ tragœdijs enim personę regię & grandes inducuntur.

Hieroduli sũt monachi: sacrã seruitutẽ seruiẽtes.

Hercules Alexicac⁹ dict⁹ est: maloꝶ depulsor: quasi ꝙ generis humani ꝓtector quo nomine Christus proprie significatur.

Teletarches Christus sacrarũ cerimoniarũ auctor.

erataq; a maioribus patrimonia sacrosancta nõ haberẽt: nec piaculũ esse putarent eos viros violare quos Christus dñs noster delitias suas vocauit: quid istis tãdẽ fieret quis citra culturã & semẽtẽ (vt aiũt) oĩa nasci videmus? Erubescãt igitur aliquãdo: & caueãt ne animos saltẽ militareis & feroces exoluãt religione: & quãdoquidẽ ipsi sacra ꝓfanis permiscuerũt: videãt etiã etiãq; ne eorũ licẽtiã vulgus hominũ albã (vt dicit) amussim esse interꝑtet: q̃ discrimẽ sacri ꝓfaniq; sustulisse iã videt. Sed qñ in opulẽtia regia & redditibus opimis summa eoꝝ felicitas sita est: q̃ro quo tãdẽ titulo ea se possidere credãt. neq; eñ quolibet titulo fructus suos faciũt. atqui vt oĩa genera rerũ legitime q̃rẽdarũ recẽseãt: nullũ (vt opinor) aliud inueniẽt quo iuste atq; innocẽter hæc possidere possint q̃ ꝓ donato. At hoc titulo possidẽti nõ satis est rẽ sibi eẽ donatã opinari: sed reuera donatã esse oportet: alioqn eã vsu suã facere nõ põt. Mitto q̃ si qd mei iudicii est (vt vtar antiquo verbo sentẽtiã dicẽtiũ) hæc nõ eis donata dici debẽt: sed fideicõmissa: qđ verbũ nõ modo fidẽ bonã sed etiã necessitatẽ rerũ restituẽdarũ agnoscit. id qđ si nõ in oĩa: certe in ea sacerdotia valet q̃ fiducia cõtracta aut deferũtur aut cõferũtur. Sed quoniã prisca iã seueritas vetustatẽ nõ ꝑferre credit: vt id quod dictũ est ꝑtereã: certe peculiari se titulo seu fideicõmissum seu donatũ tenere nõ negabũt. Quod si fateãtur: nũ etiã tũ fructus ita suos faciẽt: vt & helluari: & obligurire: & ꝑ luxũ omnifariũ absumere ex animi sui vel libidine vel sentẽtia possint? nisi vero non peculiare esse potest quod a dño seruus: & clericus seruus accipit: in coloniã ipse dñicã ascriptus. Accipit autẽ in Francia aut a dño ꝑtinus paracleto suffragatore: quod rarũ est: aut a summo dñi atriẽsi: quod frequẽter euenit. quod aũt secus quærit id est sacrilega indicatione: id a ꝑdone possessum in ius transire nõ potest. sic fit vt nihil peculii habeãt quod nõ sit ꝓfectitiũ: & calendariũ factitare debeãt & diurnũ. nisi si fortasse antistitũ actus lege euãgelica tabularũ conficiẽdarũ necessitate solutus potest esse: quũ antistes aut cœnobiarcha nũq̃ officio perfunctus esse videat: anteq̃ oĩa pensa familiæ exegit accurate. Neq; eñ antistites promi cõdi penus dñicæ cẽsentur esse: & summæ rei familiaris dispẽsandæ præesse: & nõ vniuersi actus cui ꝑsunt ratio ad nũmũ eis constare debet. Nã q̃ placita maiorũ inferiores & minutulos actus põtificalis liberalitatis & muneris esse voluerũt: id ideo factũ esse clarũ est: q̃ vt vicariorũ olim errata atrienses præstabant: sic illorũ isti tenẽtur vel perperã vel negligẽter trãsactis: vsq; adeo vt eorũ reliquamenta horũ fide stare credantur. Quoniã vero hæc meminisse nequeunt qui bonã partem ætatis inter aulicos agunt omni lege solutos (etiam si legitimam ipsi personam standi in eo conuentu habere non putãtur) de summo sane iure decedamus: & de suo ac domestico & contubernali tantum actu tabulas eos proferre postulemus. Fac igitur (quoniã id mediocre est) in paginam acceptorum decem esse millia aureorum relata: quãtulã eius summæ partẽ expẽsam domino ferre possunt: qui nihil aut parũ in vsus pios vertunt? Age recitentur expensorũ nomina: proh superi immortales: in cupedias: in delitias popinales: & in luxũ mensariũ. in equitium numerosum & elegans. in instrumentum lautum episcopii: in supellectilem: in vasa argentea: in vestem stragulam & peripetasmata. in stipendium cohortis ho-

Amussis alba.

Fiducia est q̃ vulgo cõmẽda dicitur. est .n. fiducia verbũ iuris antiqui.

Indicare rẽ: idẽ est qđ rem venalẽ facere & ei ꝑciũ statuere. indicare vẽditoris est: vt mercari & liceri emptoris.

Cœnobiarcha vulgo abbas dicitur.

In aulicos sacerdotes.

In luxum põtificalem.

noraríæ sericatorum & calamistratorum. in auitium & accipitrarios. in venaticum ministerium instrumentũq;. in ferculorum structores. in scurras: in ludios: in acroamata: in thymelicos: in eos quos a cauillis habent & a voluptatibus. in delitiarum mille nomina. Adde etiam si placet: in aleã. & in ea deniq; quæ nõ nisi subdititio nomine in rationes referũtur: & quæ in ea cedunt quę feriatos oblectant: & animi causa vel morigeris vel aliter obsequiosis expensantur. In his nominibus ita consumptam acceptorum summam inuenies: vt vix decima pars in erogationes pias & in rem dominicã supersit. & hactenus ita loquor quasi in libros coemundos nihil cedat: & in eos quos antistites nostri (vt credo) a studiis habere solent. Certe multi sunt eiusmodi queis omnino decebat bonis interdictũ esse: & curatores vt furiosis dari: id quod nullo iure pontificio cautũ esse mirũ est. Ecqua enim esse maior dementia potest: q̃ si seruus per nequitiam peculium dilapidet a domino profectũ seuerissimo: q vitę & necis horrendæ liberam potestatem habeat? Quomodo igitur helluones sacri patrimonii paria cum rationibus domini facient ad extremum: qui nihil nunc pensi habere videntur quominus amplissimorũ sacerdotiorũ redditus in delitias & nugas & fastum ab eo ordine abhorrentẽ prodigant? atq; ita prodigant: vt non sibi tantum damnosi & exitiabiles esse: sed etiã conspicua luxurie periculum & errorem contuentibus creare videantur? qui quum eos nec dei nec legum vident esse metuentes: sensim & ipsi sacræ legis exuunt reuerentiam. Nisi vero putamus p̃grandes a maioribus nostris vberesq; possessiones: nõ modo gentilitiis hæreditatibus detractas: sed etiã iuri humano & cõmercio exemptas: vt libidini & voluptati sacerdotali seruirent: & opima prædia optimo eos iure ac nulli vectigalia tenere voluisse: vt eorũ asseclis cincinnatulis & prælauto cultu nitentibus stipendia pensitarent. Dominus noster e prouincia iamiam decessurus palam vociferatus est se viam esse & veritatem: num igitur aut ipse aut eius e vestigio sequaces hæc exempla prodiderũt? nũcubi in ea via quã inierũt: harũ rerũ vestigia reliquerũt? Ecquãdo autẽ hæc vestigia in montem ferre sacrum visa sunt? postremo ecquis hanc viam secuit eorũ quidẽ quos decreta põtificia inter diuos referẽdos esse cẽsuerunt? Verũ (o superi boni) quonã modo Christi imitatores esse possunt: q & parens ipse charitatis & assertor summittẽtiũ se animorũ fuit: si familię domini benigne nõ faciũt: aut si animo sublimipeta eminere sup ceteros omni modo gestiũt? O religionẽ neglectã: o mores euersos & præposteros. Hi farctores & cupedinarios: & luxus voluptatisq; institores adiuuant: quos frugalitatis & continentiæ auctores esse decebat: vt domestica parsimonia quæsitis egentium & destitutorum multitudini opitulari possent. Q; si ii qui profana patrimonia vel hęreditate vel iusto mancipio acceperunt: conficiendarum rationum lege non sunt soluti (id enim responsis eorum cauetur qui diuini iuris prudentes fuisse perhibentur: nec ratione caret. Nam quis nostrũ nõ precario possidet quicqd habet: & vectigale possidet? Sed nos exitiabili errore ducti: aduentitia nobis omnia esse credimus & omni præstatione libera quę titulo quocunq; ciuili parauimus). Si igitur profanæ facultates: & omni religione puræ: ita tamẽ affectæ sunt primigenio iure: & ita in fide summa posi-

Expẽsare est expẽsum ferre in rationib⁹ factitãdis.

Secare viã dicũtur ii q per locũ inuiũ primi ingrediũt: quales sunt auctores cuiusq; sectæ. Inter diuos relati: vulgo canonizati dicuntur.

tæ rerum omniũ conditoris: qui quiduis quocũq; tempore pignerari pro potestate potest: vt vnicuiq; mortaliũ accepti debeat & expensi ratio apud deũ cõstare: nisi nexũ ad extremũ vult inire: quid iis fiet seruis nequã qui nihil non habent peculiare: & nulla non in parte peculii conturbare noscuntur? vtrum verba pro rebus creditori eidem & domino sperant se reddituros? At is nomina se exacturum fœneratoria acerbitate prædixit. Nunc cẽtesimo comite feroces & opibus æmulis regię opulentię: maxima tum pecunia miseri appellabuntur. Num igitur debita tũc transcribere licebit: aut expromissores dare? quos? Nullus enim præsto erit qui expẽsum sibi aliquid ferri velit: eorum quidem quibus dominus fide sua dari iussit: nec dominus acceptũ feret quicquid nõ in pias aut honestas erogationes expẽsum est. Age quonã tandẽ modo rationes suas domino approbabunt: qui omnia vel plęraq; non Christo: non paracleto: non sanctis suffragiis: sed Mercurio: sed commercio: sed sacrilegę ambitioni accepta retulerunt? Restat vt vel alogistiam meditẽtur: si obtineri in eo iudicio potest: aut addicti protinus non ducantur sed trahantur. O Cimmerias huius vitæ tenebras: quæ plærunq; trans nebulam præsentis sensus non cernit. fit autem nescio quomodo vt mens humana vel aulicis delinimentis vel voluptariis titillata: vltra id nõ prospiciat quod adest vel quod instat. intestinos enim oculos præstringunt fulgetræ quædam micantes imaginariæ felicitatis: quæ per assentationum (vt ita dicam) nubila salutationũq; illiberalium eliduntur in illa rapida tempestate tollentis eos fortunæ. Accedunt ambitio & cupiditas oculorum merę suffusiones: quæ veras rerum species eos videre non sinunt: imagines ludibundas oculis obtendentes: visus ludificatriculas. Qui si ad secessum studiorum annos saltem vitæ iam vergentis compararent: & oraculorum conspiciliis sacrorũq; speculaminũ vterẽtur: futura sane vt præsentia certissime contuerẽtur. Supradicti vero erroris germana est præteritorum obliuio surrepens. etenim qui futuram animorum cõditionem non prouidẽtes: delitiis vitæ præsentis libenter acquiescunt: (si tamen in hac vita delitiæ esse possunt) ii meminisse nequeũt arbitrũ eũdem & creditorem deum ex edicto suo perpetuo ius dicturũ esse interminatũ: vt Cassianã qdẽ sententiã horrere debeamus: nisi plane stupidi & capti mẽte simus. Nam quũ edictũ tot pconiis tam minacibus proditũ: tot actuariis exceptũ: tot scribis tã grauibus perscriptũ: tot testibus classicis obsignatũ habeamus & probatũ: quorũ etiã partim non dubitarunt capite cauere quæ repromisit dominus aut interminatus est: partim omnibus fortunis oppositis fide sua esse iusserunt: quid causæ est quin scientes prudentesq; impingamus in offensionem eius a quo prouocatio nõ est: sicut nec apud eũ deprecatio simulac in iudicium ventum est: immo vero quin viui videntesq; ab hoste teterrimo obtorta gula trahamur. Cur igitur nos hęc veritatis inuolucra: maiestatem etiã sapientiæ si ad manum aspicias: præferentia: quasi visa quædam per nebulam (vt aiunt) primi somni concepta: despicari pergimus? nisi vero hæc despicari non videmur: qui iustitiæ diuinæ seueritatem nõ timemus: tum iis tot oraculis intentatam quotidie lectitandis: tum rerum euentis districtam ad quæ nõ animaduertimus: velut ad inculcatas sanctiones antiquatæ iam legis

Inire nexũ dicebãtur olim debitores: qui cũ soluẽdo ęri alieno non essent: creditoribus vincti addicebantur lege. xij. tab.

Conturbare verbũ ẽ iuris antiq: & significat pecuniã dissipare. & pprie ad seruos ptinet q cũ rationib⁹ heri sui paria non faciunt: sed reliquamenta trahunt pecunia peculiari p nequitiã cõsumpta.

Alogistia est cũ necessitas reddẽdarũ rõnũ remittit a principe: vulgo quittus dicit vel abolitio.

Perpetuũ edictũ eo tpe factum est: quo ius ptoriũ ad certã & fixam formulam redactũ est. ãtea em quotãnis imutabatur. Hic significat lex euãgelica quę nũq imutari potest.

Cauere capite est cũ vades caput & vitã nõ solũ bona obligant.

Oracula intelligit sacra scripta quę quotidie cõmemorãtur i ecclesia quasi ad refricãdã quotidie memoriam legis.

auribus coalescentes.scilicet hoc illud est:omneis rationes nostras in benigni
tate & misericordia herili repositas habemus.hac spe deterrima mancipia hi-
lariter vitam ac nequiter agimus.Quin igitur accingimur ad eã benignitatẽ
quoquomodo prouocãdã? Videamus per superos immortales ne cõtẽptus
hic sit potius diuinitatis q̃ meditatio quædã veniæ cõsequẽdæ.Cõmẽta sunt
ista veteratoris spiritus:qui primę noxę suasor & impulsor: in hanc errorum

> In Odyssea Homeri errores Vlyxis describunt̃ mirabiles. q̃re hic metaphorice ꝓ magnis ac varijs erroribus ponitur odyssea.

odysseã genus humanũ deduxit.q̃q̃ impudẽs est atq; improba nostra hęc de
precatio:nõ causam dicendã meditantiũ : sed dissolutã misericordiã oscitãter
implorantiũ:vtiq; qui ex vinculis scelerũ & delictorũ vnicuiq; nostrũ causam
esse dicendã sciamus.Nũc quãdo vnũquẽq; blãdiri ignauię ac iniquitati suæ
iuuat:videamus quo iure:qua actione:qua formula cernere eã hęreditatẽ pos
simus:quã Christus dominus noster testamẽto illo suo in procinctu nũcupa-

> Cernere hęreditatẽ,est verbũ ad eos ptinẽs qui hęreditatẽ iure.xij tab.adeũt.

to sequacibus sui reliquit. Si quis (inqt) vult post me venire: tollat crucem
suã.hęredes suos futuros tollere crucẽ quẽq; suam & se sequi e vestigio iussit:
alioquin indignos hæreditate sua ꝓnũciauit. Quibus verbis quid aliud agit:
nisi eis qui in albũ æternæ prouidẽtię referẽdi sunt:ꝓscribit:vt per ea vestigia

> Testamẽtum dñi i ꝓcinctu nũcupatũ.

quę ipse inter mortales agens impressit: æternã beatitudinẽ inuestigandam
habeant: vt per huius sęculi ærumnas atq; inculpatę vitę salebras ad summã
tranquillitatẽ & securitatẽ transeant:quę legitima pars est hęreditatis quam

> In albũ ęternę ꝓuidẽtię re a ti sunt: q vulgo a theologis prædestinati dicũtur.

Christus ipse familię suę spopondit:& adeũdã reliquit.hãc hæreditatẽ si sum
mo & legitimo iure (quod ius quatuor tabularũ appellare possumus) adire
iam nequimus: (quandoquidem diuorum & beatorum reliquias quasi ossa
gigantũ heroũq; miramur:quorũ similes nullos edunt ætates iam effœtæ)at

> Quatuor euãgelia significat.

certe libẽtes faciamus vt formula quadẽ indulgẽtiore æternã bonorũ posses
sionẽ aut petamus aut postulemus.Id.n.sane perinde sit ac si legitimo & anti
quo iure inter hęredes cẽseremur: siue summũ ius dominus id est euangelicũ
sęculis infirmioribus remisit:siue potius ita nũc credi ex vsu vitę delicatioris
est.Sed videamus quęso vt secũdũ tabulas bonorũ possessionẽ petamus:quã
doquidem nec iniustas eas tabulas nec inductas esse nouimus. Neq; vero bo
norũ possessores erimus aut hæredes:& non cõmoda incõmodaq; hæredita-
ria iure in nos transibũt:siquidẽ bonorũ appellatio in vtrãq; partẽ valet:etiã
indulgentiore iure:quod pretoriũ vocant. Ita fit vt nec hæredes esse Christi:

> Formula indulgẽtior est ius pretoriũ qđ pl⁹ habet ęqtatis & min⁹ iuris stricti ac rigidi : vt bonorũ possessiones a p̃toribus introductę.

nec bonorũ possessores queamus : si p̃sentis vitæ delitiis perfrui laboremus.
at nos velut agnatione quadã infirmioris naturæ : nec iam eã legem ferentis
quã deus immortalis sanguine Christi sui charissimi sanxit:testamẽtũ diuinũ
& æternũ ruptũ iri nobis persuademus:aut irritũ tandẽ quoquomodo factũ
iri.quasi vero dominus idẽ & pater ad hæreditatẽ impios liberos seruosq; cõ
tumaces admissur⁹ sit:nec alios olim obsequentiores & bonę frugi quęsitu-

> Alludit ad ea testamẽta quę rũpunt̃ agnatione posthumoꝝ hęredũ.

rus:inquos caducas partes transcribere hæreditatis suæ possit.tametsi id te
stamentũ quonãmodo rumpi potest:quũ in eo nullus p̃teritus sit? etiã si pri-
mis ceris pauperes instituti sunt:& ab eodẽ gradu exhęredes facti diuites sar
cinis ꝓpediti.Quare qui supplicia impiorũ euitare:& superũ p̃mia mereri cõ-
cupiũt:hoc videre debent & p̃cipue antistites:cũ quibus nũc nobis res est:ne
per redundãteis opes vitã delicatã traducant.sed vt seruatoris nostri exẽplo:

> Primę cerę dicũtur quos iurisconsulti primos grad⁹ institutionũ vocãt.erãt em̃ cęratæ tabulę testamẽtorũ.

qui ærumnoſam ſuis vitam præſcripſit & indigã : ſarcinas & ipſi ſuas mulis
(vt dicitur) Marianis conuehãt:quod nihil aliud eſſe puto q̃ inter cruciatos
dominũ ſigniferũ e veſtigio ſequi.Nunc adde charitatẽ comitẽ fideliſſimam:
digitum tranſuerſum a viro bono non diſcedẽtem.adde animi æquitatem in
ſpem ſemper intentã:quaſiq; viatici largam benignãq; ſuppeditatricem: iam
intelliges nullum eſſe hoc mollius vehiculũ:etiã ſi per prærupta & confragoſa
via nobis ineunda ſit.Quis autẽ hæc reputans compotes eos mẽtis exiſtima
re poſſit:qui quũ vni põtificatui vix queant ſatis eſſe : alterũ etiam addere vel
plureis non dubitãt? quis non mente captos ſacerdotes iudicare:qui modum
vtriuſq; paginæ nullũ eſſe arbitrãtur:quũ ipſi maxime inita atq; ſubducta ra
tione actũ ſuũ domino probare teneãtur? At nũc pontificatui cœnobiarchiã
quaſi coniugẽ adiũgere:tam ſolẽne apud nos cœpit eſſe: vt mancus põtifica-
tus aut cælebs alioquin eſſe videatur:perinde atq; ſi ſemiuirũ coniugẽ eſſe cõ
tendas:qui cũ vxore concubinã non habeat.Ego vero hæc in plęriſq; ſacerdo
tibus tam inter ſe diſſidere cẽſeo:q̃ coniugẽ & pellicem in hominibus profa-
nis:etiã ſi de hac re iuriſprudentũ antiquorũ reſponſa annos ferre(vt dicit)
hac ætate non videntur:mũdo iam præcipiti. Q̃ꝗ̃ quid aut confidentius ad
mitti aut amentius poteſt: q̃ eũ diem nõ extimeſcere quo dominus noſter ſen
tentiã laturus eſt de cuiuſq; meritis:iiſdem ipſis conſcriptis & aſſidẽtibus &
vitæ diſſimilitudinẽ iſtis exprobrãtibus quos poteſtatis in nos ſuę auctores
nobis laudant? In quo admirari ſubit hominũ vęcordiã vel dirũ quẽdã furo-
rem:qui ſucceſſorio iure putant ad ſe a Chriſti pediſſequis poteſtatẽ : nõ etiã
ſanctitatis & continẽtię demiſſę neceſſitatẽ trãſmiſſam.Enimuero palmariũ
illud (credo) apud deum inuentum: fiducia cõtracta antiſtitia retinẽdi quæ
inter ſe alias colliduntur.videlicet quaſi perpetuæ fiduciæ non inſtar plenum
habeant tituli legitimi quod ad fruẽda quidem ſacerdotia pertinet:aut quaſi
impoſtura fieri poſſit diuinitati. Quid enim refert mandati an negociorũ ge
ſtorum teneãtur:cum vtraq; actio bonam fidem agnoſcere debeat? Proh dei
hominũq; fidem:gratũ id eſſe prouidentiæ credã:vt qui virilem operã imple-
re non videntur:ter aut quater & pluries antiſtites appellẽtur? & qui tres cie
re ſacros canones nequeunt:ternis ſępe lituis turbam doctorũ ſummoueãt?
Illi ne vt fiduciaria legitimis antiſtitia coniũgãt:quaſi in hominũ penuria ſin-
guli multorũ prouincias obire nũc cogantur:quũ tot graues viros:doctrina
& moribus cõmẽdabiles:vitã primorũ (vt ita dicam) digitorũ ſuctu vrſino
more tolerare videamus? Præclarũ vero exemplũ:& in vniuerſum ad religio-
nis orthodoxæ decus atq; incrementum pertinens:homũculos bonarum ar-
tium ignaros: tituloſis & multorum verſuũ appellationibus inſignes haberi
& auguſtos:quum interim docti viri:ac vitæ ſanctioris ornamentis præditi:
puris nominibus nuncupati : cum ſuggillatione cultus diuini egentes vitam
tranſigant? Profecto ſi vere res humanas æſtimare poſſemus:nos magis mõ
ſtrificos iſtos q̃ Geryones illos in fabulis decãtatos iudicaremus. Conciona-
tor qdã ꝑlepidus cauillari nõ pridẽ ita eos ſolebat vt diceret:huiuſmodi iſtos
ſibi videri quales ſunt q̃ in ædibus ſacris mutulares ſtatuę pilis aut columnis
imponũtur.vt eñ illic ſimulacra quędã velut oneri cedẽtia videmus: quæ vel

Muli Mariãi.
Muli Mariani q ſint docet Feſtus:& Plut.i mario: furculæ ſunt qb⁹ viatores pedites ſarcinas ſuas geſtũt:alio vocabulo ęrumnę appellantur a Feſto.

Vtraq; pagina rationũ ſignificat accepta & expẽſa.

Annos ferre vina vetera dicunt: cũ nõ dũ a vetuſtate deteriora facta ſunt:& adhuc ſeruari poſſunt.

Fiduciaria ſacerdotia.

Lituus baculus eſt incuruus qualis eſt qui antiſtitib⁹ præfertur.

mutulorum vicem sustinẽt: vel extra abacos mutulorũ proiecta sunt: eãq; speciem intuenti prębent: vt magnopere niti operi ferẽdo atq; insudare videantur: quũ re vera sensu sint carentia: ac nihil ipsa facie nitentiũ saxeam adiuuẽt firmitatẽ. Ita atlantes istos summis scapis columnarũ in fano domini suppositos: titulosa illa amplitudine appellationũq; maiestate: venerandorũ senũ instar sanctitatẽq; pferre: speciẽq; luculentã pbere grauissimorũ patrũ sanctuariũ domini fulcientiũ: & cœlũ (vt ita dicã) sustinẽtiũ. Sed stupidã eorũ ignorantiã: aut incuriã dissolutã intuẽti: patere nihilo eos strenuiores statuis lapideis esse: quod ad munia quidẽ sacrosancta pie ac religiose obeũda pertinet: & ad maiestatẽ legis diuinę inter homines conseruandã: quod firmamẽtũ est maximũ ædiũ diuinarũ. Proinde vt mõstra hominũ antiquitas nũq̃ cœlo delapsa esse cẽsuit: sed terrigenas eos & poetę & sacri vates appellauerũt: vt gigantũ nomẽ indicat: & ad perniciẽ mortaliũ editos esse cecinerũt: eorũ internicionẽ aut diuinæ potẽtiæ: aut heroicis ærumnis vtriq; dedicãtes: Ita nos pcari sperareq; debemus summũ quẽdã pontificẽ cũ suo senatu extiturũ: q diuino numine instinctus: cũ ob alia in re ecclesiastica cõstituẽda promerita: tũ vero ob hũc ipsum laborem Herculis Alexicaci nomine nobilitari velit. quin & ipsum iam extitisse credere fortasse debemus. etenim qui nunc summæ rei Christianæ pręest: lętis auibus renũciatus: tantã etiã alioquin expectationem sui excitauit: vt insignẽ omnino ac nobilẽ facturus pontificatũ suũ clarissimis institutis putetur. Esse autẽ istos gigantes elogio grauissimo illius sapientis apparet: qui in parabolis symbolicis inquit: Vir qui aberrauerit a via iustitię: in conuentu gigantũ requiescet. Atqui nos viã iustitię esse diximus quã Christus nobis pręiuit inter mortaleis agens. Ipse eñ pmõstrator fuit vię ferentis in cœlũ. Ipse eorũ fuit Hercules portẽtorũ: quę ne virtus quidẽ heroica conficere aut superare potuit. Porro gigantũ pedes in draconũ volumina desiisse fabulæ tradiderũt. Quo figmento prisci significare voluerũt nihil rectũ istos homines: nihil arduũ cogitare: sed omneis eorum actus: omneis animi sensus humi serpere: vel verius deorsum vergere ad inferos. Hæc monstra ex religione recta & clarissima & in cœlũ semper intenta tolli: cũ optimus quisq; hodie & grauissimus primi secũdi & vltimi sacerdotũ ordinis poscit: & hoc vnũ in votis habet: tum interest exempli in vniuersum recte atq; ordine constitui rẽ clericam & ecclesiasticã. ne reliqui ordines vltra tã grauiter opinentur de ordine sanctissimo sacerdotũ: cuius omnia facta dictaq; magnopere pertinẽt ad exẽplum. Atqui necesse est vt nostræ memorię antistitũ licẽtia luxu plena: stultitiam priscis exprobret: qui disciplinę tenaces euãgelicę: voluptatẽ ac diuitias procul a cõtubernio suo summouerũt. aut vt eorũ sanctimonia ipietatis istos insimulet ac manifestos reddat: qui fortunæ magis q̃ veritati litare cupiẽtes: religionẽ orthodoxã (quãtũ in eis fuit) in insulas relegarũt delitiarũ nescias. Quis eñ est hodie quin sciat & pdicet eo seueritatẽ ecclesiasticã maiestatẽq; decidisse: vt quos disciplinæ exactores esse seuerissimos oportebat: omniũq; officiorũ ad pietatẽ religionẽq; pertinẽtiũ: ii remissiorẽ vitã & licẽtię atq; incurię plenã nõ modo amplecti: sed etiã fouere tueriq; videãtur? Hosce aũt homines quis credat quũ hoc faciãt: fidẽ bonã rectãq; agnoscere? Quin & eo iã

Atlantes.

Leo.x. Lætis auibus renunciari: est felicib⁹ auspicijs pontificẽ creari.

Gigantes.

Fidẽ bonam agnoscere vet bũ ẽ iuris: sed hic pallusionẽ dictũ est: eos taxãdo q certã psuasionẽ doctrinæ euãgelicæ nõ habent.

venisse nos puto (dicã.n.quod sentio) vt sine culpa fortasse is cessare neque at q neglecta cõstituturus:cõuulsa restituturu.:incõdita digesturus ab oibus existimatur.Fit.n.mire interdũ vt publica expectatione maior multo grauior q̃ persona summos honores gerẽtibus imponat:q̃ vt munere suo trãslatitia laude pagẽdo pfuncti esse videantur.Quis aũt nescit haud ita pridẽ selectos lapides sanctuarii ita vel dispersos vel disiectos fuisse:vt collapsa ecclesię maiestate:ipsa iã dei sponsa veluti fidei cõiugalis oblita:nõ modo a spõso secubare: sed etiã nullo pudoris respectu p triuia plateasq̃ euagari licẽter videret: mereq̃ prouĩciatim: quis pastores ipsos veluti fugitiuos:nõ dico gregis desertores:sed etiã factos abactores nõ meminit:Quid ipsos psulũ coryphæos nõne ita pposterẽ se atq̃ impure gessisse vidimus:vt quos ad cõpositi decoriq̃ status habitũ & speciem formare chorũ decebat: & eã saltationẽ docere q̃ emmelia dicta est ab emendati motus & pacati concinnitate: pyrricham illi ipsi (o summã indignitatẽ) pire id est armatã nõ dubitarẽt:a sanctitate prorsus ordinis abhorrẽtẽ.Ita ne vero q ad sacra & spiritalia certamina prodeũtium: summi vnctores erãt:& q tũ pii fortasse belli auctores esse debebãt paris & finibus sacris in profanos & impios populos decernẽdi:iidẽ ipsi lanistę Christianarũ viriũ videri maluerũt:vt ad internicionẽ nois sacrosancti inter se cõfligerẽt:Quũ hęc igit ita euenisse cõstet:atq̃ eas res ab illis fuisse gestas:vt alter vir ingeniosior q̃ religiosior:de calice iræ dñi: alter vir vehemens & acer: etiã de furoris bibisse hausisseq̃ visus sit:vterq̃ aũt dũ animo suo nimiũ obsequitur:fas nefasq̃ miscuisse:hic eo amplius pollutorũ sacrorũ religione augustũ & sacrosanctũ verticẽ obstrinxisse cõpertus sit:cõsentaneũ est vtiq̃ vt Leo qui diuino (vt credimus) numine:illis de medio sublatis:& fortasse de cœlo tactis:subinde in locũ eorũ suffectus est: Is nũc orbe ppemodũ tranquillo & cõposito: architectonica iã ratione dominici diuersorii maiestatẽ instaurare laboret:priscis etiã modulis aut certe pristinis adhibitis . nã & ipse suffectus statim nutantẽ sanctuarii cõpagẽ celeri manu stabiliuit. sic eñ res nata ferebat:vt structorũ manibus adhibitis psentissimi cõsilii tibicine fulciret:atq̃ ordinis interim amplissimi cõcordia veluti cõfibularet.Proh superi imortales:q status ille fuit:q decor rei clericę:q̃ religionis reuerẽtia: quũ oia ppe in hoc orbe qua sacra qua pfana:vęcordię frenis regerent : fatali inclinatione mundi: quũ primigenię noxę suasor: a Christo quodã deiectus aiorũ possessione:imo vero scissa gaudẽs discordia palla:vltro:citro cõmeãs : furoris faces vtrobiq̃ suggereret:& Romę quasi i arce religionis incẽdiũ misceret: & hinc senatus stultitię & temeritatis(vt igenue fatear) illinc puicacię inusitatę:ac fanaticę frõtẽ frõte cõterẽtes vt pphetes inqt:decreta futilia impiaq̃ scriberẽt in æde bellonæ coacti.quũ cleri magister sanguinarius:effractis timoris diuini repagulis:feras(vt ita dicã) in populũ cõtumacẽ qdẽ(neq̃.n.inficias eo) sed tñ populũ dñi imitteret:& Gallorũ ptes earũq̃ fautores diris execrationibus deuouẽs: scelere plusq̃ tragico orbẽ pene totũ religione solutũ in deuotos cõcitaret: Id qd cũ i religionẽ a populo (vt assolet) & pia nobilitate traheretur:

Selecti olim dij dicti sunt:& selecti iudices: hic selecti patres significant: summi põtificis comites & assessores.

In bellatores pontifices.

Coryphęus ẽ chori priceps q alio noie chorodidascal' dr quasi chori mgr:& qcũq̃ sũm' est i aliquo ordine is coryphęus dr.chor' aũt saltantiũ & canẽtiũ cœtus erat.inde psules dicti.

Emmelia.

Pyrricha.

Aliptę id est vnctores erant q athletas certaturos vngebãt.& mgri ac pceptores athletarũ dicebant auctore Aristotele.

Leo decimus.

Modulos appellat mediocritatẽ & parsimoniã a priscis institutã:vt quisq̃ sacerdotũ vno sacerdotio acqescat:qd quidẽ suppeditare necessaria p dignitate cuiusq̃ ordinis possit.

Tibicinib' fulciũt ędificia ruinã minãtia:fibulis aũt astrigunt parietes q ab ædificio distrahũt: vulgo claues appellant.

Primigenia noxa peccatũ est primi parentis.

Feras i populũ imittere ẽ a Romano more tractũ:qui feras in caueis alebãt quibus iterdũ hoies dãnatos obijciebãt: interdũ homies bestiarios cũ eis depugnaturos cõducebãt i amphitheatro ad oblectatiõnẽ populi. Has Nero rebus iã suis desperans voluit caueis emittere:& per vrbẽ Romã laxare vt populum lacerarent.hic autẽ feræ pro populis efferatis metaphorice ponuntur:qui in Gallos a pontifice Iulio concitati sunt:vt Franciam popularentur.

Exolui religione est ita consceleratum animũ sacra satisfactione expiare: vt vltio diuina amplius impendere non videatur. huic opponitur alligari religione.

mirũ est ꝙ ii qui decretis vtrinq; interfuerant: vel eorũ auctores fuerant: reli-
gione alligari sese nõ intelligebãt: qui vtinã iam plane exoluti sint: tãto pieta-
tis vulneri cicatrice nũc obducta Leonis prudẽtia. Eniuero si (quod ominari
nolim) religionis ipsi vertici aliquid acciderit: vel sacri senatus pius ille impe
tus ita relanguerit: vt extẽporali semiruti fani recõcinnatione acquiescere in
animũ induxerit: nec sarctũ ac tectũ contuberniũ dñi pstare ad prisci perpe-
tuiq; edicti formulã contenderit (dũtaxat quãtũ ferre ratio huius ætatis po-
test: neq; eñ ad viuũ in corpore iã delicato resecãda cẽseo) quid aliud q̃ inani
expolitione: aut tectorio quodã speciosi concilii perlucentẽ ruinã interlitam
esse temerarius rumor cauillabitur? Cuiusmodi culpã rephẽsam esse ab Eze-
chiele Scotino vate puto capite decimotertio oraculorũ suorum. Quid vinea
domini: nõne ita degenerauit in labruscas: vt primo quoq; tẽpore repastinan
da videatur: & ex situ & carie negligẽtiæ: pastino quodã restituẽda censuræ?
Certe manum poscit ipsa & flagitat solertis & industrii vinitoris: qui palmi-
tes fructuarios & munifices a pãpinariis & inanibus iternoscat. Nã quũ vel
inscitia vel incuria pãpinatoꝝ maxima adhuc queq; vitis ita in materiẽ inanẽ
frondesq; eluxuriauerit: vt vinitores nõ fructui sed stirpibus cõsuluisse videã-
tur: factũ est: vt immunes pãpini plurimis singuli statuminibus nõ modo im
pedati sed etiam impediti omnia late occuparẽt: & vitibus recte exputatis &
frugiferis locus in vinea nõ esset: aut ita certe locus præumbratis esset: vt sta
tumine eas vel nullo vel infirmo vinitores adminicularẽtur: nec fructus eorũ
in solẽ prodire: & exẽplo esse posset. atq; in hac deformitate culturæ & penu-
ria fructuariorũ palmitũ: subsidiarii nũc rari submittũtur: qui qdẽ spem cer-
tã pximi fœtus polliceri existimẽtur. Hęc igiť animaduertere etiã etiãq; sum
mũ dñi vinitorẽ necesse est: & falce canonicę cẽsuræ ad eũ modũ circũcidere
quẽ vnaquęq; stirps ferre posse videatur: vt i restibili vineto eã faciẽ agnosca
mus quæ nõ abhorrere dicatur ab ea forma quã dominũ eiusq; operarios vi-
neæ colẽdæ prudẽtes olim instituisse notũ est. Neq; nõ eadem deformitas in
agricolatione cernitur & cęteris in partibus familię domini. Iã primũ latifun
dia iis villicis cõmittũtur: quorũ delicatæ manus & ociosę callũ nũq̃ obduxe-
runt stiua in sulco tenenda præsularis disciplinę. Deinde operariorũ decurias
in agrum inductas videmus: partim libere licenterq; spatiãteis: partim opus
arbitrarium nullo sub monitore facienteis. Horrida vero culturæ facies quũ
in centuriali fœcundoq; aruo videas grandiores glebas obiacẽtes: & scamna
quædam cruda nullo vomere iterata doctrinæ probabilis: quæ agricola re-
missus & pręuaricator transmisit insubacta. Cuiusmodi esse scimus sacerdo
tes quosdam primarios omniũ artium imperitos & rudes: nullo animi orna-
mẽto excultos: nulla crate rerum aduersarũ occatos & subactos: vt ad frugẽ
aliquã bonã vitę sanctioris peruenirẽt. Qualesq; Homerico verbo: inertia ter
ræ pondera appellare possumus. Hic est enim ferme habitus: hæc similitudo
quorũdã sacerdotũ de quibus nũc loquimur: qui in circũfluenti opulentia sa-
ginati: & ocio ac securitate marcẽtes: & velut i cœno voluptariæ vitę luxusq;
redũdãtis obruti: vt inertes in aruo sulci qui limo obducti sunt: ne semen qdẽ
sibi creditum reddunt: nedũ fructũ afferunt cũ fœnore multiplici. Deus im-

Sarcta tecta Romæ ptores locabãt & exigebant: & redẽptores p̃stabãt ex formula edicti p̃torij vt Budæus ipse in annotationibus docuit.

Vinea dñi.

Statumina sunt adminicula vitiũ. hic pro sacerdotijs accipiunť quę singulos palmites id ẽ sacerdotes alũt & sustẽtãt.

Restibile vinetũ est vinea renouata: quę hic p cõstituta ecclesia & moribus atq; istitutis reformata poniť.

Agricolatio domini.

Latifundiũ fundus est late patens: hic pro sacerdotio copioso & opulẽto ponitur: & episcopatu late patenti.

Centuriale aruũ fundus est centũ iugerũ: quo noie grãde sacerdotiũ significatur.

Inertia terræ pondera.

mortalis cuiuſmodi antiſtites eos eſſe aut ſacerdotes dicemus? qd animi ha
bere:quid penſi & cogitationis credemus? quã æternorũ bonorũ ſegetẽ ipſi
ex hac ſui aliorũq; cultura demeſſum ire ſperant? Laudent ipſi vnũ tãtũ harũ
rerũ auctorẽ:eorũ quidẽ qui publica religione cõſecrati legũtur: & ego dabo
manus.Inferorũ ne igitur ſupplicia plebeculę terricula eſſe credũt: & ea quæ
de æterna beatitudine ſcripta ſunt:argumenta theatrica? Quã ſpem autẽ ſa
lutis habere poſſunt: qui cũ ſint principes ſacerdotes meridie in ſcopulos im
pietatis impingũt? & quũ ſplendore vitæ ꝑlucere familiæ dominicę deberẽt:
erroris nobis & hallucinationis caliginẽ tetrã ob oculos offundũt? Atqui in
hac ætate quicq̃ a via veritatis deflectere:nihil aliud eſſe puto q̃ impingere in
ſcopulũ meridie:id quod inquit Eſaias ſacrorũ vatum Homerus.Etenim per
deũ perq; veritatẽ ipſam: poſſunt ne aliquo tẽpore mortales cognitã magis
veritatẽ & cõpertã atq; cõphẽſam tenere: & manibus deniq; palpare & ad
manũ contueri:q̃ nobis habere diuinitus cõtigit: poſt omniũ errorũ ꝓſtigias
exploſas:& poſt redditã religioni orthodoxæ plenã tranquillitatẽ? Heu pie-
tas:heu priſca fides.maiores noſtros publicis decretis conſecratos & inter di
uos relatos: certa & explorata veritatis perſuaſione dimouere nemo ne ad-
motis quidẽ cruciatibus potuit:quũ tamẽ adhuc omnia errorũ caligine per-
mixta viderẽtur:nec ea fide abducere in quã ſemel ſacramento dicto venerãt:
cũ omnia adhuc paſſim bellis inteſtinis arderẽt. Nos in veritatis cõtubernio
nati:vberibus ſapiẽtiæ lactati:in gremio (vt ita dicã) doctrinę ſupernę edu
cati:ſed delitiis ſęcularibus coaliti & deprauati:ad ſolẽ cõniuemus:oculos ca-
liganteis ad nebulas detorquẽtes: quas e terra inferneq; exortas ipſi nõ igno
ramus.Qui ſi veritatẽ ſatis animaduerteremus:nõ ipſam modo mortaliũ cõ-
tubernalem dũ ſacris operãtur:ſed etiã quæ ſe totã eis indulget hauriendã &
in cordis receſſus penitus admittẽdã:ſanctifico illo cruſtulo quo animos hu-
manos veritas ipſa Chriſtus quotidie pigneratur & vẽdicat:ſuperi boni q̃ ex
alta contemplationis ſpecula faſtum & opulentiam non iam ſęcularẽ: ſed vix
etiã luſtralem contemneremus? Q̃ ridiculos eſſe iſtos: q̃ miſeros iudicare-
mus:q immaneis titulos ſuſpicientes:optimos ꝓpemodũ maximos appellari
ſeſe geſtiunt? Sed quis iã ſacris operantiũ ſatis hoc agere videtur? vt antiquo
verbo ſacrificali loquar.Eqdẽ magnopẽ ipſe admirari ſoleo:cũ me in penetra
lia animaduerſionũ abſtruſi: tãtã humani animi acrimoniã tã vehemẽter he-
beſcere ad veritatẽ cõphẽdẽdã & memoria tenendã. Quũ.n.humanarũ le-
gũ ſanctiones vel minãtes ſupplicia vel ſpõdẽtes ꝓmia:ita vel hortãdo vel ve-
tãdo imperii ſui maieſtatẽ retinere videamus:vt ſtrenuiſſimus qſq; vel ęterni
nois cupidiſſimus:prę cupiditate referẽdi ꝓmii vel palmaris vel cõpendiarii:
rationẽ propemodũ nullã tẽporariæ lucis habere exiſtimetur: prudẽtiſſimus
aũt quiſq; ac ſui amãtiſſimus:ita minacibus edictis obtẽperet: vt nõ niſi vę-
cordes homines aut lucis tedio capti: in fraudẽ quoquo modo capitalẽ inci-
dãt:qui fieri poſſe dicemus vt tot chriſtianę legis capita homines ſanę mẽtis
pro nihilo pene ducãt? Quippe cũ humanæ leges:q̃ quidẽ aliqd vetent:mina-
ces tãtũmõ eẽ ſoleãt ſiqd ſecus dolo malo admiſſum ſit:lex charitatis & inno
cẽtię:qua nemo nõ ęquali ſorte tenet̃:nõ minis mõ horrẽdis & inauditis an-

Laudare auctorẽ eſt citare & ꝓdere verbo iuris antiquo. Argumenta theatrica ſunt fabulę comicę & tragicæ.

Eſaias ſacrorũ vatũ Homer⁹. Abducere fidẽ militẽ eſt ita perpellere vt ĩ diuerſa caſtra & diuerſas partes trãſeat. Sacramẽto dicere eſt nomen dare militię imperatoris Chriſti. Veritas contubernalis eſt hominũ: qñ corpus Chriſti in æde ſacra ſitũ eſt. ſanctificũ cruſtulũ eſt eucharistia: q̃ animos ſctificat. Sęcularia dicũtur ea q̃ ad corpus & vitę delitias ptinent: q b⁹ ſpiritalia opponũt̃. Sęculare ẽt dr̃ qđ cẽtũ annoꝶ intercapedinẽ habet. luſtrale qđ qnq; annoꝶ. hic autẽ alludit ađ vtrãq; ſignificationẽ ſęcularis: nõ.n. ſęcularis ꝓprie (inqt) eſt fact⁹ q ſępe ad qnqñniũ nõ ꝓtẽdit: cũ ſũmi honores ſæpiſſime breues ſint. Optimus maximus cognomẽtũ ẽ Iouis. In ꝓceptorum Chriſti cõtemptores.

tea:sed etiã pręmii & operępretii centuplicata pollicitatione atq; adeo sexcẽ-
tuplicata sancta est. Et nihilo secius mẽs humana spiritalibus auribus capta:
pollicitationes iuxta atq; interminatiões diro stupore publice priuatimq; trãs
mittit. Videlicet sic natura comparatum est: vt cordatissimi ad sensilia mor-
tales:ad intelligibilia & in spe aut expectatiõe posita : excordibus similes sint.

Threnodiæ.

Quod futurũ prouidẽs vates deo plenus in funebri carmine:quas threnodias
vocant:funere elatã ecclesiæ maiestatẽ in vniuersum queribũda voce canit:&
sigillatim animæ cuiusq; Christiano sacramẽto initiatæ. Ait.n.ecclesiã vel ani
mã humanã quæ quondã diuinæ disciplinę tenax:tẽplũ domini dicebatur:&

Theoria status ẽ animi auctorẽ suũ q̃rẽtis: & cõtẽpta humilitate terrenarũ rerũ ad cœlestes semp suspicientis. verbũ a trisme gisto inuẽtum vt auctor est Lactantius.

scamnũ pedũ eius (quippe cuius mores & instituta e vestigio sequebatur)
obrepente sensim rerũ caducarũ desiderio de cœlo ita esse detractam:vt quæ
prius in rerũ æternarũ cõtẽplatione cœlesti vita p̃sumpta:inter superos age-
re videbatur:& imaginaria diuinitatis intelligẽtia acquiescere: nũc cœlo dela
psam:in caligine multiplici erraticorũ affectuũ esse mersam : vt propemodũ
dominus in obliuionẽ sui sanctuarii venisse videatur.ac ne id quidẽ modo:sed
etiã regnũ Hierarchicũ & principatus eius atq; ordines mirifice distinctos
descriptosq; euertisse:aut certe ipsa cõtaminasse.eorũ etiã castella ac ꝓpugna

Multiplex tropus orõnis est orõ multiplici schemate id significãs & repetens qđ meminisse omes magnopere oportebat.

cula disturbasse:cornu eius cõfregisse:& brachiũ suũ quod prius ei porrige-
bat ad hostẽ propulsandũ:retrorsus auertisse:& postremo i eo regno omnia
vasta igni flãmisq; fecisse.Quibꝰ verbis mystice exauditis:quid aliud q̃ Chri-
stũ intelligimus vt ecclesię:ita animę sacris suis initiatę spõsum : ĩfensum eidẽ
sponsę:ex cõtubernio ipsam suo depulisse:& ex innocẽtię & sanctitatis statu:
atq; adeo ex editissimo theorię gradu ignominiose deiecisse:quasi stupri com

Moris fuit apud priscos vt hospites id est externi amici tesseras hospitij seruarẽt: vt ius hospitij ẽt ad posteros trãsiret. tesserã .n.secũ ferẽtes hospitũ liberi, agnoscendos se p̃bebant.cũ aũt hospitiũ renũciare volebant : tesseras frangebant.

pertã.atq; eã ob rẽ illico factũ esse:vt hostiles copiæ peruigiles excubias agen
tes:ecclesiæ vel animæ p̃sidia satellitio diuino vacua nactæ:pro arbitrio suo ir
rũperẽt:& p̃sidiaria manu in potestatẽ redacta:arce etiã religionis potirẽtur:
vel animi principatu.Ita quũ principes ordines Hierarchiæ:& mẽtis atq; in
tellectus humani principatũ:aduersarii humanæ naturæ potentatus velut in
deditionẽ acceperint:a quibus nũc res summa vel ecclesiæ vel animæ magna
ex parte regitur:quũ subeũte rerũ fluxarũ amore pietas & ratio depulsę rerũ
perdiderint habenas:quid superest nisi vt ambitione & cupiditate & libidine
omnia vtrobiq; ardere videatur? Quas ob res Threnodus ille vates lamẽta-
bili carmine dolorẽ suũ testatur : multiplici tropo orationis inculcatũ. Dolet
eñ ipse salutẽ cõploratã generis humani videri ob fractã ab clero huius æta-
tis tesserã (vt ita dicã) hospitii:atq; amicitiæ : inter diuinã pridẽ humanãq;

Cõfarreare est contrahere & sancire aliquid sacrificio intermedio. a farre verbũ ductũ: quo antiq ĩ sacris vtebantur ad id aũt alludit adorea verbũ q̃ gloriã significat: cum adoreũ sit far.

naturam in ara cruciata Christi sanguine confarreatæ : vnde adoreã æternã
sperare mortalibus:& in cœlestium collegium cooptari licebat si iure gentiũ
stetissent quod Christus promulgarat. Ecquis est autem obsecro qui si statũ
ecclesiæ:motum:flexum:habitum:affectiones deniq; corporis & animi:& ses
siones ipsas æstimet quales nõ pridẽ vidimus:vllam rationẽ haberi oraculorũ
aut omnino sacrorũ monumentorũ iudicet? quasi vero non monodias in fu-
nus animarũ Entheus ille vates:sed plane Næniás effatus sit.Non pontificiã
iurisdictionẽ ita degenerasse cernimus ex charitate prisca : vt vbi æqui boni-
q; & benignitatis sinus solebat esse: ibi litiũ officina capturarũq; improbio-

rum nūc esse videatur? Inde illa formularū aucupia:& rituū pontificiorū cau
tiones ad circūscribendā familiā domini cōcinnatę.Inde mulctarū cōpēdia p̄
sulibus enata:acceptorū paginas luculenter augētia.Indidē sacrilegę nūdinę
earū rerū quę in cōmercio humano sine piaculo eē nō possunt.Mitto nūc tes
seras nō modo veniales:sed etiā vęnales:impunitatē scelerū:& solutionē sacra
rū legū sordida benignitate largiētes. Itaq; sacrosanctos canones melioribus
annis factos:vt iis velut regulis vita clericorū dirigeretur:& velut patrū prę-
scriptis posteri formarētur:iam in amusseis plumbeas euasisse quis nō videt?
quales olim fuisse canones Lesbiæ structuræ tradit Aristoteles . Nā vt cano-
nes plūbei & molles nō structurā operū tenore æquabili dirigūt:sed structo-
rū cōmodo flexiles structurę accōmodantur:sic canones pontificii ex vsu ec-
clesiæ antistitū flexiles & cerei facti sunt: vt iādiu instituta maiorū & sanctio-
nes pontificię nō moribus regēdis vsui esse:sed (propemodū dixerim) argē
tarię factitandę auctoritatē accōmodare videātur.Quotus.n.quisq; qui gra-
tias factas annaliū legū:& collidētiū inter se sacerdotiorū æstimet:vacationes
istas legū:& nō solutiones vocet? nec istos nō vna aut altera lege aut munere
digna aliqua de causa:sed plane sacramēto solutos esse cōtēdat? Hęc cū finiū
Christianorum luculentis dispēdiis expiata sæpe sciamus fuisse: numine non
obscure iram suā distringente : mirū est sane q̄ sacrosancti potētatus solutos
se esse omni lege confidūt . propterea q̄ institutis pontificiis principes sacris
inaugurati e cœlo iura petunt:ne de maioribus quidē sceleribus capitis cau-
sam dicētes. Miseri ipsi quidē si apud supremū disceptatorē mitiore transigi
conditione censent: scelesti & deplorati si illic omnino non disceptari putant.
Qui si aliquādo recordari possent diuino tribunali apparere toruū illđ satelli
tiū Minois & Rhadamāthi:pœnas:furias:erinnyas & alastoras:eas ipsas ani
mas captātes quas i reatū impulerūt:certe q̄uis animo excęcati & vęcordes:
tamē toto corpore cohorrescerēt.Solēne tamē regibus Franciæ semper fuit:
rerū suarū summā iis hominibus credere quorū secus vel cōsulta vel admissa
ipsi vindicare nequeāt.Nostra ætas vidit vnū in rerū actu summo liberoq; p̄-
fectū:q a vinea domini procul agēs:rationes imperii nostri ex sentētia animi
sui putabat:inscite circūcidēs: i quo actu aulicū omne ministeriū ei subseruie
bat.Hic vir quidē haud improbus fuit:sed regēdis fatis intētus anginarium
pirū vorauit:vnde Frāci ꝓpemodū strāgulati ne queri quidē aut expostulare
sunt ausi quoad ille inter aulicos simul & viuos agere desiisset. q etiā ipse quū
in opulēto fastu sese ingurgitauisset: haustū inde calicē erroris nobis exitiabi
lis iuratissimis amicorū suorū propinauit:cuius vtinā manibus omniūq; p̄di
ctorū summus ille iudex errorū gratiā fecerit. Sed em̄ (quod dicere cœpera-
mus) status ciuitatis orthodoxę e sede seueritatis & disciplinę cōuulsus:ma-
nū quādā Pęoniā poscit vt apte & placide in eā reponat̄:& luxata ecclesię mē
bra in artus suos redeant.sic fiet vt principes ecclesię nō auro obryzo: nō ar-
gētea supellectili:nō opimis obuētionibus:& numerosis titulis opū suarū ma
gnitudinē metiātur:quę gazas regū ꝓuocare:non diuitias priscorū antistitū
æmulari videētur:sed bonis internis:sed copia doctrinę:sed iis aię Christo de-
spōsę dotibus:q̄ in cordis scriniolis tāq̄ i gazophylaciis mystici fani cōdūtur.

Tesseræ venia les sūt syngra phę indulgen- tiarum.

Canones Lesbiæ structuræ.

Taxant̄ fortas se pontificij iu ris libri: captio num pleni. Sextꝰ liber & Clementinus.

Sup̄mꝰ discep- ptator ē extre mus & summꝰ iudex Christus.

Alastores hic intellige dęmo nes naturæ hu manę infensis simos : & reis damnatis infe stissimos.

Hic ep̄i & car- dinales signifi cāt̄ q.prebꝰ ma le gestis puni ri a regibꝰ sine piaclo neq̄ūt.

Calix erroris hic significare videt̄ opinio- nē ptinacē Ita licarū rerū: vel cū certa pnicie regni persequē darum.

Anginariū pi rū hic signifi- care puto sum mi apicis ambi tū : & puicacē petitionē cum certa spe poti- undi.

Pæon medicꝰ deorū est. Vn- de Pæonia ma nꝰ ꝓcerta & au xilij p̄ntarij di cta est.

In prauos Christi affeclas epos.

Etenim qui ad superos viam non modo affectare: sed etiam aliis sternere mu nireq; volunt existimari:quiq; id omni titulo omniq; functione munerum suo rum profitentur:ii Christum diuinitatis emissariũ ac salutis humanæ seque strem necesse est vtiq; vt sequantur:qui eam viam primus secuit & aperuit. si non e uestigio:vt maiorum illi gentium pontifices olim fecerunt:at certe pro spectu q̃ longissimo. Hæc via cum vnica sit (vna est enim tantum veritas) eam quoquo modo ingrediendum nobis est:nam & ipse præmonstrator: nõ modo illac ire: sed etiam venire eos iussit quos in numeros æternos delectus sui rettulit. Nunc vero cum ab hac via principes nostri orbis ordines & pro fani & initiati diuersissime expatiẽtur:quid inde sequatur nemo oculatus nõ videt:etiam si omnes fere extra pulpitum mussant. Quę (malum) insania est hanc errori publico indulgere patiẽtiam? Ego ne vt credã fidem eos bonam agnoscere qui sub exuuiis domini nostri:aram & sacra tenentes:& ipsum de niq; dominũ exosculantes: eiusdem ipsius placita & instituta floccipendant: eisq; diuersissima pugnantiaq; amplectãtur? Asseclę & comites Christi dum inter homines agebat:quibus ille decedens e prouincia:velut iuratissimis mi nistris prouincias detulit:quoad in illis fuerunt:nauiculariam sollicitam facti tantes:& procellis agitati:nihil sui habuisse:nihil vnq̃ sibi possedisse legũtur. Istos autem qui illorum prouinciis successerunt:eadem cum illis potestate p̃ ditos (id quod ipsi gloriabunde prædicant) proh superi? non pudet argen tariam facere: opulentiãq; redundantem omni sibi ope vẽdicare:a qua illi in ter diuos relati eorum auctores cupide se abdicabant: disciplinam ipsi paren tis sapientiæ & veritatis consertis (vt aiunt) digitis retinentes. Ecquid au tem esse abhorrentius & magis dissentaneum ab innocentia & simplicitate discipulorum Christi potest: q̃ sacerdotem ad altare sacra facere: & interim comitatum eius holosericatum: comptulum: calamistratum: versicoloribus insignem:machæra succinctum:altera manu capulo ferri subnixum:altera ac cipitrem gestantem: sanctuarium dominicum stipare summoto clerico mini sterio:gesticulatione gaudentem proterua & profana? At huiuscemodi spe ctaculi indignitatem oculis sæpe detortis exorbere cogimur. Itaq; eo iam in dignitatis atq; insolentiæ ventum esse populus vociferatur: vt quos Hiero nomos esse decebat:hoc est sacræ disciplinæ & institutionis magistros & ex actores:auctores ipsi fuerint dissoluendæ atq; explodendæ continentiæ. Vnũ eius rei remedium præsentissimum esse certum est:si in constituenda aliquan do re clerica & ecclesiastica: opimorum redditũum circũfluentia ad certum quẽdam modum decentemq; circũcidatur: pro captu & dignatione cuiusq;. Hæc enim sentina degrauans exhauriẽda est omnino primo quoq; tempore: ne sacrosancta nauis pessum eat tandem coorta quadam tempestate maiore Hoc autẽ Leonẽ decimũ pontificũ verticẽ:& symphoniacorũ domini choro staten præstare: cum moribus eius:& doctrinæ: tũ vero auspiciis initi ab eo pontificatus conuenit. vt & ipse & amplissimus purpuratorũ patrũ senatus: tanq̃ in naui apostolica iã expeditiore sedẽtes canere turbę nauticę celeusma videãtur. Absit eñ absit inquã vt quod de Iulio siue iure siue iniuria creditũ est superis eũ & mortalibus fucũ factitare cogitasse:& cõcilii obtẽtu frustrari

Hieronomi.

Celeusma adhortatio est remigũ & nautarũ: qđ canisymphoniacis seruis moris erat apud antiquos.

bonorum & ſapientium expectationem piam:id de eo quoq; ſuſpicemur põtifice maximo qui difficillimo tempore & rebus propemodũ perditis & profligatis omniũ ſeniorum ſuffragiis renũciat9 eſſe dicitur:prærogatiua tribu doctrinæ ſuffragantiũ & indoli magnæ ſpei.idq; iis comitiis in quib9 nec vicium vllum obueniſſe fama eſt:nec obnũciationẽ vllam extitiſſe:aut interceſſionem cuiuſq̃ : quæ conſpiranti patrum volũtati poſſet quoquo pacto incommodare.O præſentiſſimam vim numinis:quam ſuffragia ineuntes patres reuerendiſſimi hauſiſſe repẽte credũtur.Verum id præcipue homines tum ſtupebant morem tanto interuallo relatum obſeruandi de cœlo:atq; id eo tempore quum id minime futurum quiuis exiſtimaret.Adde q; eius eſt ſi cuiuſq̃: põtificii iuris conſtitutio:qui literarum ſtudium quod iãdiu a publica quidẽ beneficentia per põtificum inſcitiã incuriãq; frigebat:memorabili in omne æuũ exemplo excitatum ire dictitat.Atqui ego hunc decimũ claris olim reb9 actis decumanũ fore ſpero:quandoquidem veteres omnia decumana magna eſſe cenſuerunt.Is igitur quum deo beneuolẽte labantem ſacroſancti ordinis maieſtatẽ confirmabit:& priſcũ dec9 ac dignitatem clero populoq; reſtituet.Verũenimuero vt redeam ad id quod dicere inſtitueram: quum tranſlatitii & pene vulgares priſcæ ætatis cenſus:ingentes hodie & pene inuſitati exiſtimentᷣ: mundo iam vergente ad pauperiem:ego demiſſi animi & anguſtæ mentis eſſe arbitror:toto(vt dicitur)pectore incumbere ad cõparandas opes: quũ ea in re gloriam aut famam in poſterum nemo poſſit aſſequi:ac ne voluptatẽ quidem niſi per tranſennam ſentire.Nam vt hians auaritia ingentia lucra cũ ſumma deuorat voluptate:ſic raptim deuoratorũ ſaliua nunq̃ in os recurſat: vt cibus etiam ſuauiſſimus in ingluuiem tranſmiſſus inexplebilem:nullo delectat edentem reguſtatu.quo fit vt auaritiam fere intendi videamus ꝓ portione quæſtus.Quare in literata innocentia vt olim ita hodie & verioris voluptatis & ſolidioris gloriæ maius & copioſius argumentum eſſe cẽſeo.Siquidem homines ingenio mediocri præditi:in ſapientia inquirenda omnib9 veſtigiis monumentorum quæ maiores reliquerunt:quum in dies maiora ea inueniãt atq; impreſſiora:voluptate quoq; ſenſim fruuntur acriore: etiã ſi inuentis illis haudquaq̃ acquieſcant:quũ rerũ humanarum captus implere auidam mẽtẽ intelligendi nequeat.eademq; eſt ratio vnicuiq; in memoria ingenii ſui atq; induſtriæ prodenda:qua nulla hodie nec eminentior nec diuturnior poteſt eſſe gloria.Auaris autem & quæſtuariis quid aliud immodici quæſtus faciunt: niſi curarũ aceruum anxietatumq; exaggerantᷣ:adeo qui magnarum opum cõgeries ſtruunt:malorum quoq; ſibi & perturbationum(vt aiunt)iliadas pariunt.Eant igitur philopluti diuitiarum amore perditi:quos Chriſtus vt Craſſianos magis q̃ Chriſtianos limine ſuo repulit:& vitæ ſuæ inſtitutum admirẽtur ſi lubet vt beatum.Studium etiam literarum irrideant vt inane & ieiunũ: duntaxat non quæſtuoſum:quæ philologia nũcupatur.Nos enim nobis perſuaſimus iis incrementorum gradibus quibus multi hodie ad ſummas opes vel honores ſummos vngulis(vt dicitur)omnibus arrepentes euadunt: aſcẽſum in cælum non arduum eſſe vt vulgo dictitatur: ſed præcipitem potius ac vergentem deorſum.Mitto q; Chriſtus pauperum ſe vindicem & aſſertorem

Prerogatiua tribus erat cui ſorte obtigerat i comitiis Romanis: vt pria ſuffragia ferret i creandis magiſtratibus:& eã ſepe reliq̃ ſeq̃bãtᷣ aſſentiẽtes.

Obnũciare dicebãtᷣ augures qñ aliqd ſe vidiſſe malũ ac ſceuũ.i. ſiniſtrũ renũciabãt:ob idq; vicium diſſoluebãtᷣ comitia . & hæc obnũciatio viciabat creationem magiſtratuũ.hic aũt metaphorice obnũciatio ad famã trãſ ferᷣ q̃ creationẽ Leonis ſecuta eſt.

Interceſſio erat tribũorũ q̃ itercedere poterãt ne comitia haberẽtᷣ. eſt ei interceſſio quã vulgo oppoſitionẽ vocant.

Obſeruare de cęlo dicebãtᷣ augures:q ſi qđ viciũ obtigiſſet:ſtatim obnunciabãt:& comitia dirimebãt: vt docet Cicero de ꝓuinciis conſularib9 . hic aũt metaphorice accipitᷣ ꝓ eo qđ ẽ rõnẽ hrẽ eius qđ deo placitũ ẽẽ ſciam9:nec i creãdo põtifice ãbitioni aut cupiditati ſeruite: ſ; ſcõ ſpiritui ſeſe dedere.

Decumanus.

Philoplut9 dᷣ diuitiarũ ſtudioſus Philoplutos capit.

Philologia.

Interpollis hũanitas dicit̃ natura hũana ex carie vetu=ſtæ ignorãtiæ &ſceleris inueterati, renouata :& baptiſmali aqua nitescens. quo ſacramẽto homines milites Christi fiũt: & mũdo ac faſtui ſeculari amicitiã renũciãt: & mancipatu dæmõis eximuntur.

diuitum reiectorem frequenti concione profeſſus eſt. Non dico ꝙ interpol
li humanitate per Chriſti ſacramentum: poſt eiuratum mundi faſtum in puri
fica perfuſione luſtralis eius aquę qua natura hũana ſibi reſtituit̃: alia prorſus
ſtudia hominum eſſe conuenit: q̃ vt ad temporarium aliquod bonum ſpecta-
re videantur. Iſta non ad normam veritatis: non ad exemplum Chriſti & ad
canonem vitæ per innocentiam agendæ nunc exigimus: ſcimus hanc rationẽ
licentia temporum ita exploſam eſſe: vt aures iam non habeamus ferendæ ve
ritati. Vt omnia hæc tranſmittam: nõne etiam ſenſus humani iudicio lõge vi
dentur aberrare: qui titulosis nominibus aucti : & nomenculatura honorum
vel p̄diorum feroces: quaſi his cothurnis fortunę in viros prægrandes euaſe-
rint: puſilli tamẽ eſſe a vulgo intelliguntur: vtpote qui nullis aut paucis bonis
animi locupletes eſſe noſcantur? Atqui hoc fere huius ætatis fert conditio in
Francia præcipue: vt homines ſingulari ignorantia præditi : aut ingenti luxu
perditi: ſummis ac multis honoribus p̄diti ſint. Nã & illi ipſi ſi aut oculis aut
mente quoquo modo cernere germanam huius vitæ beatitudinẽ poſſent ve
raſq; diuitias: haud dubie ſuam ſortem deflerent vt inopem & egẽtem. Cuius
rei inter prudenteis compertæ: auctorem tamen laudabo tum ſcriptorũ om-
nium opinioſiſſimum: tum rerum humanarum ęſtimatorem callentiſſimum.
Nam vt Tireſias olim Thebanus qui vtrunq; humanitatis ſexũ viciſſim ha-
buiſſe traditur: idoneus iudex eſſe viſus eſt apud quem Iupiter & Iuno diſce-
ptarent vtrius ſexus maior eſſet voluptas: ſic Solomon qui ditiſſimus idẽ ſa-
pientiſſimuſq; fuiſſe elogii ſacri auctoritate creditur: vnꝰ eſt (vt opinor) om
nium qui hoc poſſit rectiſſime iudicare: & in cuius ſententiã pedibus omnes
ire debeamus. At is in eo libro qui auctore incerto (vt multi opinantur) σο
φοῦ σοφία σολομῶντος inſcribit̃: id eſt ſapientis ſapientia Solomonis: ita de ſa-
pientia loquens cap. (vt opinor) ſeptimo inducitur. προέκρινα ἀυτὴν σκήπτρων
καὶ θρόνων. καὶ πλοῦτον οὐδὲν ἡγησάμην ἐν συγκρίσει ἀυτῆς: ãtiquiorem eã ſceptris
habui ac ſolio regio: & diuitias nihil eſſe duxi cũ ea cõparatas. Et rurſus. ἦλθε
δέ μοι ἀγαθὰ πάντα μετ᾽ ἀυτῆς ὁμοῦ: καὶ ἀναρίθμητος ὁ πλοῦτος ἐν χερσὶν ἀυτῆς. Ve
nere autem mihi bona omnia vna cum illa: & innumerabilis opulentia in ma-
nibus eius. ſic enim verti debuit ille locus: etiam ſi honeſtas pro opulentia eo
in loco & alibi in eodem libro ſæpenumero legatur. magis mirum eſt totũ eũ
librum admirabili ac recondita doctrina plenum: ab ignaro interprete verſũ
eſſe. quo apparet quãtam ignominiam irrogarint diuo Hieronymo ii qui eã
traductionem eius eſſe aſſerũt. Ignorantiæ autem interpretis omnino hoc tẽ
pore: hac literarum claritate: hoc pontifice non ferendæ: vnum aut alterũ da-
re ſpecimen ſatis erit. Primum in eodem cap. ita legitur. τροπῶν ἀλλαγὰς καὶ με-
ταβολὰς καιρῶν: ἐνιαυτῶν κύκλους καὶ ἀστέρων θέσεις. Dedit (inqt) mihi deus vt ſci-
rem ſolſtitiorum viciſſitudines & mutationes temporum: annorum orbes &
ſtellarum ſitus. In ea autem editione quam ignari literarum græcarum: ſacro
ſanctam eſſe contendunt: vt iure recepto comprobatam: ita legitur. Viciſſitu
dinum permutationes & conſumationes temporum: & morũ mutatiões: di-
uiſiones tẽporum: & anni curſus: & ſtellarum diſpoſitiones. Ex quibus verbis
nullus ſenſus cohærens elici poteſt. quid enim morum mutationi cũ temporũ

Solomon.

Interpretis li. ſapiẽtię errata

consumatione? quis autem non percipit interpretem pręter absurdam interpretationem & cæsurarum confusionem: etiam æquiuocatione deceptum in verbo tropon: quod sola accentus distinctione solstitiorum & morum significat? Sequitur in eadem editione: vim ventorum & cogitationes hominũ διαλογισμοὺσ ἀνθρώπων quod ego sermocinationes vertissem: hoc est disputandi rationes. Quid illud quale est ca.ii. vbi Epicureorum sententia taxatur qui interitum animę cum corpore asserunt: in qua sententia Plinius secũdus fuit. ὅτι αὐτοσχεδίωσ ἐγεννήθημεν: καὶ μετὰ ταῦτα ἐσόμεθα ὡσ οὐχ ὑπάρξαντεσ. ὅτι καπνὸσ ἡ πνοὴ ἐν ῥισὶν ἡμῶν: καὶ ὀλίγοσ σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίασ ἡμῶν: οὗ ἀποσβεσθέντοσ τέφρα ἀποβήσεται τὸ σῶμα. id est quia temere geniti sumus: & posthac erimus velut non existentes. quoniã fumus est spiritus in naribus nostris: & modica scintilla in motu cordis nostri: qua extincta corpus euadet in cinerem. Interpres noster vel ignorantia: vel supina emendandi exemplaris inertia lapsus: ita transtulit: & eum secuti sacri interpretes ita legunt. Quoniam fumus afflatus est in naribus nostris: & sermo scintillæ ad commouendum cor nostrum: quia extinctus cinis erit corpus. videlicet quasi non ὀλίγοσ σπινθὴρ: sed ὁ λόγοσ auctor libri scripsisset. Illud non minus ridiculũ cap. xii. Deuoratores sanguinis & auctores parẽtes animarum inauxiliatarum perdere voluisti. vbi auctores pro obtrũcatores versum est ignorantia linguæ. καὶ αὐθέντασ ψυχῶν ἀβοηθήτων ἐβουλήθησ ἀπολέσαι. & obtruncatores animarũ destitutarum perdere voluisti. Hoc enim loco αὐθένταισ idem significat quod αὐτόχειρ: licet aliquãdo auctorem significet. Eodem cap. Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudicas: & cum magna reuerẽtia disponis nos. σὺ δεσπόζων ἰσχύοσ: ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεισ. καὶ μετὰ πολλῆσ φειδοῦσ διοικεῖσ ἡμᾶσ. Sic verti vere potuit. tu potentiæ imperitans: ex bono & æquo iudicas. & cum multa indulgẽtia regis nos. Quis enim vnq̃ epiiciam tranquillitatem vertit? Hæc obiter adnotata sufficiunt ad id quod nunc agimus. Sed Solomon rursus de sapientia loquens: cap. viii. eiusdem libri. μύστισ γάρ ἐστι τῆσ τοῦ θεοῦ ἐπιστήμησ: καὶ εὑρετὶσ τῶν ἔργων αὐτοῦ. i. initiatrix est enim scientiæ dei & inuentrix operum eius. qui locus itidem oscitanter ab interprete transactus est. Proinde si Solomon omnium rerum humanarum diuinarũq; intelligentissimus: sapientiam initiatricem scientiæ dei: operumq; eius inuestigatricem appellauit: & regiam opulentiam præ sapientiæ possessione aspernabilem esse dixit: atq; etiam cũ sapientia omnia bona sibi obueniſſe quasi comitatum eius affirmat: quantomagis compẽdii studiũ posthabere debemus studio literarum? siquidem hoc studium perducere nos ad intelligentiam sapientiæ potest. Intelligentia autem admirationem ciere solet: & admiratio desideriũ eius inuestigandæ. At inuestigatio adeptionem parit: & adeptio fruitionem: ita fruitio beatos facit: in suprema sorte humani fastigii constitutos: quam Democritus Euthymiam vocauit: quasi dicas felicẽ & rectam animi constitutionem. cuius hanc summã maxime esse dico: vt res omneis sensiles & caducas altissima mente calcemus: intelligibiles & æternas semper animo volutemus. Id enĩ demum est humani sacramenti intelligentiã tenere: quum animũ sublimẽ in rerum humanarũ æstimatione: demissum & supplicem in æterni boni postulatione seruamus. Hæc illa est humilitas apud Euthymia.

Demiſſus animus quã hũilitatẽ vocant.

priſcos poſita ignominiæ loco: a Chriſto aũt auctore manans, cuius propria eſt illa functio in animo vt quiſq; ſe optime noſcat: quod dictum antiquitas veritatis imprudens: auctori tamen deo conſecrandũ putauit. De hoc animi habitu cum innocentia coniuncto dici illud veriſſime poteſt: ingrediturq; ſolo & caput inter nubila condit. Sperati porro ſummi boni atq; etiam promiſſi pignus hic nullum maius habere poſſumus: q̃ illam euthymiã: donũ haud dubie diuinum: quo vitam illam cœleſtẽ quodammodo pręſumunt quibus id diuinitus datum eſt. qui orbis eſt ex omnibus numeris hũanę felicitatis aptus: in ſeſe ſemp̱ cernuus: id eſt in bona ſua & animi: non in externa pronus: aliud nec principium nec finem alium quærens in hoc ſæculo quidem q̃ in ſeſe poſitum. Hęc eſt in vita humana ſummi boni medulla: quẽ veluti theſaurum in ſacrario ſapientiæ conditum tot philoſophorum claſſes omnem lapidem molientes (vt eſt in prouerbio) inuenire nequiuerunt. Exiſtimabant enim non ex deo ſed ex ſeſe ita aptum eſſe ſapientem: vt in eo plane ſitum eſſet an ipſe talis eſſet. Nos autem ex ſacris monumentis accepimus arbitrium tantum noſtri iuris eſſe: rectam autem firmamq; animi conſtitutionem muneris eſſe diuini: ſed ita promiſcui vt nulli recte atq; ordine petenti negetur. Huius ſummi boni formam habitumq; deſcribens ille ſapientum (vt ita dicam) Plato in parabolis ita inquit. Beatus homo qui inuenit ſapientiam. longitudo dierũ in dextera eius: & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Ex quibus verbis patet beatitudinem huius ſæculi in inuentione ſapientię ſitam eſſe. nec immerito. μῆκοσ γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆσ ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆσ. ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆσ πλοῦτοσ καὶ δόξα. Longitudo enim vitæ atq; anni viuendi in dextera eius: & in ſiniſtra eiuſdem opulẽtia & gloria. Atenim hæc de ſapientia in confeſſo ſunt apud omneis qui ſe p̱batæ & veræ perſuaſionis tenaces videri volunt. Quis enim negare audeat q̃ oraculorum inſtar habent? Sed quæ nos hodie ſtudia literarum vocamus: nihil eo pertinent. quid enim literis priſcis cum ſtudio ſapientiæ: quæ a Chriſto genus ducit? Quare ſapiẽtię oracula in rem noſtram vertere non poſſumus: quibus per Meandros multiplices ſæcularium auctorum diſcendi curriculũ auſpicantibus: ad nullam vnq̃ metam labor euaſurus videtur: ac ne ad legitimam quidem aliquam aut frugiferam ſcientiam peruentur9. Quippe qui numeroſæ aut diſcretæ orationis aucupio ſenſus omneis accommodãtes: in luto ſemper hæremus lectionis illecebroſæ. ex eorũ (vt arbitror) numero quos grandiloquus ille vates Ezechiel cap. xxiii. Chaldæorum pigmentis & Babyloniorum lenociniis nimiũ captos eſſe teſtatur: earũ rerum vſu animum polluiſſe vociferans: rebuſq; diuinis commentandis ineptum reddidiſſe. Quo loco ego aſcenſores equorum appellatos ab eo eſſe cenſeo: qui eloquentiam vel metricam vel numeroſam & oratoriam figuris diſtinctã nimiopere concupiſcũt oratione proſa & pedeſtri nõ contẽti ſenſa mentis ſimpliciter indicare. Huic inertis ſegnitiæ patrocinio atq; obiectamento: nunc vt obiter reſpondeam: ſymbolicum illum concionatorẽ excitabo: qui cap. vii. concionis ſuæ ita inqt. Luſtraui vniuerſa animo meo: vt ſcirem: & conſiderarẽ: & quærerem ſapientiam & rationem: & vt cognoſcerem impietatẽ ſtulti & errorem imprudẽtiũ: vel vt græce legitur: circuiui ego & cor meum vt cognoſcerem & conſidera-

Sũmũ bonũ.

Anthypophora illis rñdẽs q lr̃arũ ſęculariũ ſtudiũ damnãt vt nihil p̱tinẽs ad verã philoſophiam.

tem.& quærerem ſapientiam & calculũ.& vt cognoſcerẽ ipíí amẽtiã & moleſtiã & erraticũ circuitũ. ἐκύκλωσα ἐγὼ καὶ ἡ καρδία μου τοῦ γνῶναι ϗ τοῦ κατασκέψασθαι: ϗ τοῦ ζητῆσαι σοφίαν ϗ ψῆφον, ϗ τοῦ γνῶναι ἀσεβοῦς ἀφροσύνην καὶ ὀχληρίαν ϗ περιφοράν. Dico igit̃ eos qui ad philoſophiã hodie ſtudiũ ſuũ collaturi ſunt: ſapientius eſſe facturos: ſi non a rudimentis literarum ſtatim ad eã trãſierint: ſed velut gnaui ac ſtrenui indagatores: per oĩa omniſq; diſciplinæ monumẽta ſapientiã veſtigauerint.non vt ii ſolent hodie qui ſapiẽtiã quæſtui habẽdã putantes: temporis compendia ſequunt̃ doctrinę diſpẽdio: q̃ nũeroſiſſima pars eſt in om̃i genere diſciplinæ. Vt em̃ aues ĩ locũ arduũ ſubuolaturę: nõ a ſolo ꝓtinus eũ locũ rectis lineis petũt: ſed volatu verticoſo eo cõmodius euadũt: Sic animus humanus in cõtẽplationẽ ſapientię melius per cochliam iuſtæ diſciplinæ ſcandere & intelligentius poteſt: q̃ ſi protinus ab infimo genere doctrinæ ad ſummũ genus diſcendi compendio euadat: ſcanſilem diſciplinarũ ſeriem tranſiliens. Hoc modo Solomon encyclopędię gyro luſtraſſe ſe omnia ingeniorum monumenta ſignificat vt ego quidem interpretor: noſq; hortari videtur vt per omnia philoſophiæ ſęcularis & priſcæ dogmata: veſtigia ſapiẽtiæ ſiqua ſunt (vt certe multa ſunt) colligere non grauemur: ac lucũ ſaltũq; ĩ quo ipſa ſtabulatur: iuſta & perpeti indagine accurataq; cingamus. ſic fiet vt quum ad ſtudia ſanctiora & monumenta ſacroſancta ꝑuenerim9: & velut ad cubile veritatis & ſapientiæ propius acceſſerim9: iacẽtẽ qdem illic ſed inuolutam ipſam certi9 agnoſcam9. Hac via & ratiõe cũ cõmodior eſt & certior ſapientię indagatio: tũ vero quũ ad ſpeculandã ipſam ex edito euaſeris: vberior eſt multo conſtantiorq; contemplatio: nec tam facile de gradu intelligentię & perſuaſionis certæ deiicitur: qui molli aſcenſu & anfractuoſo euaſit: q̃ is qui recta per arduum aſſiliit vel arrepſit. Etenim per deum immortalem quid aut præſtantius eſſe ad doctrinæ maieſtatem putamus: aut ad compertæ veritatis fidutiam firmius & ſtabilius: q̃ quum per infima mediaq; ſtudia ad culmen ſpeculaminum ſubuectus ſis: noſſe vel anguſtas porticus: in quibus Stoici ſeſſitando & ſoritas aceruando ærumnoſas contriuerunt ætates. vel excipulas amœnas ab illo verſuto animarum aucupe in hortis concinnatas: in quibus Epicureorum animi omni abſterſa religione voluptate capti ſunt. vel erraticas & expatianteis ambulationes Peripateticoꝝ: qui tantã vim diſſerendi in nugis cõſumpſerunt. vel deniq; copiã vbertatẽq; dicẽdi in academia illa famigerata: odoranda tm̃ non etiã tractanda veritate profuſam? vt nunc eos omittã qui nihil conſtituendo & de omnibus addubitando annos bonos perdiderunt. ſed quando harum rerum & omnis priſcæ doctrinæ cognitio: vel oratione proſa vel metrica traditæ: ſine latinæ linguæ peritia cõparari nõ poteſt: q̃ etiã ipſa græcæ linguæ adiectione fit adminiculatior: hic diſcẽdi curſus certis mãſionibus diſtinctus ſit neceſſe eſt: quarum modũ & rationem vel hominum propoſitum vel ingenium vel fortuna temperat. Quare qui hunc doctrinæ orbem quodam rectæ rationis circino ita circũſcripſerit vt vel augere vel cõtrahere pro re nata aut ingenii captu aut vitæ inſtituendæ neceſſitate nouerit: is ſi intra eũ orbẽ ita icludat eloquẽtiã vt ꝑ omneis ei9 ꝑtes ęqualiter fuſam teneat quaſi in corpore ſanguinẽ: is demũ mihi videbitur ad ſapi-

Quonammõ philoſophi ratione ſtudiorũ iſtituere debeant.

Solomõ Encyclopędiam nouit.

Sectę philoſophorum.

Encyclopædia.

entiam inuestigandam vberrimum quoddã viaticũ atq; etiam amplissimum attulisse. Neq; nunc de eloquentia illa mirifica loquor rerum omniũ tractãda rum arbitra: quã fusiorem esse ampliorem q; volunt q̃ vt vlla circuncurrente li nea præstitui possit. Hoc ego instrumentum philosophiæ ex opib9 (vt ita di cam) Chaldęorũ atq; Aegyptiorũ coactũ: p̃stantius esse arbitror ad vitã hãc etiã per voluptatẽ (honestã quidem & ꝓbabilẽ) transigẽdam: q̃ diuitiarũ cu mulos q̃libet opulentos: nõ stoicis ipsos cõfectariis: sed aulicis (vt nouim9) auctariis aceruatos. adde etiam (si placet) & ad futuram vitã per gloriã illã adipiscendã: quæ mortuorum apud posteros memoriam in perpetuum reno uat: cũ in manib9 hoim libri eorum: id est ingeniorũ morũq; simulachra tẽpo re nõ peritura: versantur. Cõtra autem diuitiæ etiam Persicarum æmulę: quũ in vita vel auaris anxiam sollicitudinem: vel profusis ignominiam: liberalibus etiam interdum stultitiam ab assentatoribus pariant: quid post mortem cõfe runt: nisi si (quod rarum est) in pias largitiones exhauriãtur? Omnium (vt opinor) diuitum opulentiæ Crœsi & Midæ multo famigeratissimæ fuerunt. at ille calamitate & sũmo atq; ignominioso vitę discrimine inclaruit: hic auri bus asininis non aureis innotuit. Ex eo enim in prouerbium venit ꝙ multos otacustas id est auricularios & emissarios haberet: rumorum captatores & sermonum delatores: cuiusmodi habere solent principes mali qui stimulante conscientia securi esse nequeunt. Pythius Bithynius longe ditissimus homi num priuatorum fuisse memoratur: de quo superius diximus. Is tamen mu nificentia inusitata magis q̃ opibus celebratus est: qui platanum auream vi temq; illam famigeratam Dario regi donauit: Xerxis copias id est supra deci es centena millia hominum epulo suscepit. & insuper frumentum & stipendi um exercitui quinq; mensium pollicitus est: vt maximo ex quinq; filiis vacati onem militiæ impetraret. Ob quam postulationẽ a Xerxe indignabundo hac pœna barbara mulctatus est: vt filium suum occisum in duas partes dissectũ aspiceret: cum inter ambas corporis medietates ab vtraq; viæ parte disiectas exercitus pertransiret: quo nomine maxime Pythius (vt opinor) nobilitatus est. Qui igitur fieri potest vt diuitiæ felices in hac vita possessores sui faciant: aut nobiles in posterum? Mihi quidem diuitiæ nihil aliud q̃ tragicum chora gium videntur esse: ad vsum temporariæ scenæ a fortuna accommodatum. Quid enim esse dicas aliud vitam administratiuam: q̃ scenam quandam ho minum personatorum operam suam & industriam populo ostentantium: lu dos edente diuina prouidentia? Hoc igitur choragio si recte atq; ordine actũ quisq; suum peragant. sin secus eueniat: futurum esse dico vt male cũ eis for tuna egisse videatur: quæ vt choragus temerarius & præposterus eam ipsis personam imposuit cui ferendæ non erant. Eorum igitur qui honestiores per sonas gerunt cum plurimos in actu suo conturbare videamus: eorum tãdem errata nedum reliquamenta præstent necesse est ii velut fortunæ ac temerita tis ministri: qui nulla publicę charitatis ratione ducti: quũ eos promouerent: fide sua etiã esse iusserunt. Sic enim fert ratio supremi ac posthumi ratiocinii: etiam si iure moribus constituto fide eorum esse non solent. Tandem autem appello non sęculum vnum & alterum: sed lustrum vnum fortasse aut sum

Eloquentia.

Cõfectaria sũt argumẽta stoicorũ quasi pfecta efficaciterq; conclusa. argumentatio est captiosa minutatim gradatimq; id qđ vult efficiẽs per interrogationes. quare a græcis sorites q̃si acerualis vel coaceruata dr̃. ad qđ hic auctor alludit ĩ verbo aceruatos.

Vera hui9 vitæ gloria.

Crœsus & Midas.

Otacustæ.

Pythius Bithynius.

Diuitias eleuat

Choragiũ istrumẽtũ ẽ scenicis necessariũ. hic ꝓ bonis fortuitis accipit̃ metaphorice. cũ fortũa ꝓ chorago .i. suppeditator chori ĩtelligat̃.

Hic figura ẽ q̃ anãtapodoton dr̃: orõ vno mẽbro defecta: sed qđ subĩtelligendũ reliq̃t: vel ornamẽti g̃ra vel emphasis.

De ingr̃atib9: & iis q indignos promouent.

Fide mea eẽ iubeo. i. spõsor ei9 fio: verbũ est iuriscõsultoꝝ priscorũ.

Posthume rões sũt q̃ post mortẽ reddũtur ĩ rõcinio diuino.

mum tria:vita enim in potentatu diuturna esse non solet. tandem igitur ra-
tio cuiusq; functionis & actus a Christo summo diuinitatis institore:& gene-
ris humani creditore atq; etiam fœneratore centesimario reposcetur. Etiam
si Galliæ nostræ moribus(proh misera populi conditio)oia atriēsiū errata:
conturbamenta:reliqua:secus admissa:& quæcūq; promi condi præmordēt:
suffurantur:compilant & interuertunt:mediastini luunt. Nam quum sint ipi
ad omnia mandata non modo expositi sed etiam dicto audiētes:quicqd acto
res vel vicarii:promi vel suppromi non modo delerarint vel conturbarint:sed
etiam quicquid acciderint:circunciderint:suppilauerint: etiam vt respublica
ab ipsis actoribus suum seruare possit:tamen præstare solent. et si peculiū nō
habent(o morem iniquissimum)nexum statim ineunt.sic magnis reis apud
nos licet ob noxam plebem dedere:& aliis super alias pecuniis imperatis suc-
cidaneā culpæ suæ subdere.Expeditius enim id esse visum est q̃ aut reos istos
cothurnatos:aut eorū fortunas pignerari:qui si crimen fateri aut culpā agno
scere cogerent̃:sacra opertanea in vulgus efferrentur:quib9 nemo nō initiat9
esse solet eorum qui nutu oculi summa quæq; circūagunt.Quæ causa fuit vt
nonnulli aliquando inter reos recepti:patronos potentes inuenirent: a quib9
impendenti supplicio erepti:quæsitores etiam ipsos subinde fortunis euerte-
rēt.O magnam:o beatam:o memorabilem gloriam illius Briarei:qui non mō
legibus reos & populi votis:sed etiam Ioui & summæ curiæ raptim potuit ex
cutere.ob id(credo)facinus recte manes eius conditos existimare debemus.
Is fuit cui nullū vnq̃ fortuna prçter summū & vltimū obsequiū negauit: quē
quæstorum ærarii natio vt deum Aesculanum summa veneratiōe coluit.eius
enim præsentissimo numine seruati sunt aliquando mācipes argentariam fa-
ctitantium:quum ob repentinas quorundam diuitias opulentissima factio in
uidia summa flagraret.vt aūt luculentius potentiæ suæ specimen ederet: reis
primum ampliatis:mox codicillos veniales nouo exemplo inuito ac frementi
principi extudisse dicitur:atq; ita formulam tēperasse:vt nec deprænensi rei
crimen agnoscere cogerentur:& iudices rei compertæ & cōuictæ:summi cu-
rionis amicos inter reos in posterum recipere vetarentur.quo velut euerricu
lo omnium delationum atq; animaduersionum:tātam impunitatis fidutiam
feroci hominum generi instaurauit:vt legibus hodie non teneri ea factio exi-
stimetur:cui princeps omnia concredidit.vt pro qua spōsor semel & probita
tis expromissor interuenit petasatus ille curio.Iure igitur moribus nostris cō
stituto non modo magnis reis sed etiam sceleratissimis licet sordes suas in ca
put populi & in oculos ordinum excutere:atq; eo amplius feras in plebē im-
mittere:si earum fremitum in cauea sustinere nequeāt:quo nullū vnq̃ atroci9
scelus Nero dicitur excogitasse:nec tamen peregisse. Quid em̄ est aliud feras
in plebem immittere:q̃ Volones profligatissimos nullo stipēdio sed fide tm̄
auctoratos:per rura palanteis:bacchanteis:grassanteis:plebeculā tributis ex
haustā obterenteis circūagere:nisi vero eos circūagere nō vident̃ qui stipen-
dio fraudatis liberū permittunt diripiēdi arbitrium.At vero iure ꝑpetui edi-
cti quo edicto ad summū tribunal ꝑpediem ius dicet̃: noxa caput sequetur.
& ordinum ductores qui causas rerum male gestarū haud ita pridē dederūt:

Mediastini ser-
ui sūt qb9 vilio
ra ministeria ꝑ
atriēses & acto
res iperant̃: vt
plebs pullata
in Francia.

Ob noxā dede
re iuris verbuꝫ
est. vt noxę de
dere.qđ idē est.

Optanea sacra
ꝑcul ab oculis
ppl'i fiebāt: nō
i apto vt alia sa
crificia.

Quęsitores sūt
illi qui crimina
lib9 iudicijs p̄-
sūt:q̃si iquiren
di criminis prę
sides.

Briareus aulico
rum.

Briareus est gi
gas qui hecatō
chir a cētū ma-
nib9 dict9 est:
hn̄s capita qui
quagita. quasi
tm̄ viribus pol
lēs quantū alii
quiquaginta.

Aesculan9 de9
& argentin9 di-
cti sūt:ęris & ar
gēti.i. locuple-
tandoꝝ hoim
ptātē hn̄tes.

Sordes dn̄r sta
t9 reoꝝ. ātiqui
ei rei criminuꝫ
facti:sordidā
vestē iduebant
quoad absolue
rēt. alludit igit̃
hic ad ābiguā
sordiū significa-
tionē.

Feras i plebē i
mittere.

Volōes sūt mi
lites voluntarii
quos vulgo
fortunipetas
vocāt:nullo sti
pēdio certo mi
litantes.

Perpetuū edi
ctū lex diuina
& immutabilis

non modo addicti sed etiam vincti dabũtur:& Gordii nodo constricti: id est
eo scelere quod ante diem extremum soluẽdum non curauerint. Hi sunt enim
ipsi qui noxam luculentam nocuisse noscuntur:quos nunc plebis suspirantis
miserescere non subit. qui si leges valerent in aulicos:actus vtiq; eorũ quos po
tentiæ suæ amplianda præficiũt institores:aut quos transuersi propinquita-
tis amore promouent:noxis omnibus solutos liberosq; præstare deberẽt. nũc
quum impune id faciunt:potentiæ suæ blandiuntur:nec quantumuis in reb9
sæcularibus considerati:videre hoc mentis oculis hebetib9 possunt versuram
se facere ingenti dispendio. Deus enim fortunatis hilaritatem sæpe:& cõscele
ratis & impiis impunitatem sæpissime fœneratur. Hoc est cur gaudeant:cur
felicitate & potentia sua fruantur maximi curiones Franciæ. Quamobrem se
se sortemq; suam illam splendidam admirentur:& nos ciuili iure viuenteis at-
q; in ordinem redactos:ex edito ipsi loco & legibus inaccesso despiciãt. Quid
ni eñ sibi placeãt qbus diuinitus datum est vt boni iuxta ac mali meriti hoies
quos visum sit:in illas Macaron insulas euocent: quas ipsi beatorum putant
sedem esse perpetuam. Insulas istas ego actus primarũ & secũdarum partium
in rerum publicarum administratione esse censeo:in salo & iactatione ambi-
tionis & cupiditatis sitas. Hac enim ratione tantum isti hominum beatores
esse pñt: vt Fauonio incõsulti fauoris quos velint vel homines vel familias ex
obscuris natalibus in locũ illustrẽ sinuatis velis prouehant. contraq; quos ode
rint:aut qui eorum placitis & institutis incommodi esse videantur : aquilone
quodam transuerso procul ab emporio honorũ disiiciant:aut omni aura effe
rentis se famæ suppressa:in vadis destitutos consenescere sinant. aut si maior
aliqua eos transuersos ẽgerit offensio:insigni aliquo naufragio fortunis omni
bus euertant. Dictata sunt ista aulicæ iurisprudentiæ:quam curia illa profite
tur:non summo iure:non ex æquo & bono iudicans:sed iure moribus illis cõ
stituto. Cuius tamen interpretes sunt maximi curiones:ad quorum mores &
placita aulici quidam recocti iuris illius consultissimi responsa sua temperãt.
Huius curiæ illud esse institutum dicitur:vt de rebus omnibus sacris: profa-
nis:bellicis ac pacatis referatur:de paucis iudicetur. vt in maximorum curio-
num non modo sententiam sed etiam nutum ac voluntatẽ eatur. nec pedibus
tantum transeatur vt olim in Romano senatu:sed & manibus & vultu assen-
sioni atq; etiam assentationi scite asseruiatur. Illud sane memorabile post ali-
quot hosce annos contigisse dicũt: vt quũ fere oia decreta p discessionẽ facta
sint de reb9 qdẽ arduis:nullũ tñ per dissensionẽ aut diuisionẽ sentẽtiarũ factũ
sit:vsq;adeo vel pedarii in sententiam principum transilire didicerunt: vel ipsi
potius sententiarum principes censendi ansam consultis præciderũt. quo mi
nus miremur tam claros exit9 rerum nostrarum extitisse:quas in superos &
mortales mirifice suscepimus. Superi boni:q̃ erit illustre:q̃ splendidum:q̃ me-
morabile ad posteritatis opinionem:rebus bene consultis a quibusdam qui se
se vtriusq; vertices iuris existimari volebãt:factum esse vt liberi parentem : in
officiosum quidem:sed parentem tamẽ:& gens pientissima summam arcem
sedemq; religionis inuaderent. ob idq; piaculum maiestatem clarissimæ pro-
uinciæ subito dei numine decidisse : vt Galli abstersa præsentis animi cri-

In eos q indignos promouent.

Macarõ.i.beatorũ isulæ vel fortũatæ isulę (alludit aũt ad elysios cãpos) i quas animas boni meriti ãtiq trãsirẽ existimabãt: & beatorũ isulas eẽ dicebãt vt auctor est Seruius.

Ius aulę moribus cõstitutũ. Sũmũ ius est ius diuinum: summũ ius ẽt est ius strictũ Hic aũt allusio ẽ ad vtrũq; significatũ Recoctos aulicos vocat in aula veteratores & cõsumatos aulicos.

In auctores cõcilii gallici

ſta lepores eſſe ſibi galeati viderentur.Equidem haud libens ſummum in rerum adminiſtratione locum mereri velim:ſi tantum ipſe munus quoquo modo obire poſſim:vt ſimile aliquod dedecus aut portentum auſpiciis meis accidiſſe prodatur.Præſtare enim arbitror nomen viri probi & honeſti memorię prorſus eximi:q̄ male & incommode poſteris innoteſcere. En propter quod ciuilis vitæ trāquillitatem:ſtudiorum amœnitatem:& deniq; vitæ æternæ cōtemplationem poſthabere debeas:vt in oculis vel auribus vnius prouinciæ per theatrum aulicum cum ſtrepitu comitum clientiumq; tranſueharis: aduerſis ſæpiſſime cuneis gradibus & orcheſtra. tametſi vt maxime ſecundo populo te oſtentes:tamen ſi tranſeuntis gloriæ ſpectes celeritatem:hoc quidnam eſt aliud q̄ veluti plauſum inanem per tranſennam mereri? Nam vt illud mittam ꝙ grandi plærunq; ætate:ꝙ verſatili ſcena:ꝙ lubrico ac pręcipiti fere proſcenio prodeūt:certe quum alii actores ſubierūt:in cuneos aut in ordines neceſſe eſt vt faceſſant:aut inter theatricū miniſteriū turpiter ſubſeruiāt. Tūc tartarus ipſe bis patet in p̄ceps tantum tenditq; ſub vmbras:Quāt⁹ ad æthereum cœli ſuſpectus olympū.Etem̄ quū latine loquētiū cōſuetudo eos olim in cælo eſſe diceret q omniū ore celebrarent̄ p̄ potētia:vel rerū egregie geſtarū gloria:ego tragicos iſtos reges & tēporarios quū ex flagrantiſſimæ gr̄ę p̄cipitio deciderūt:in tātū frigus delabi video vt pene exēptos ex mēoria credas. Ita fit vt in tartarum rigentiſſimum ruiſſe videantur:cum ii qui nullo iam famę plauſu excipiuntur:latine frigere dicant̄.Quanta eſt autē eorū ſublimitas quanta eorum admiratio:quantus omnium ſuſpectus quū velut fortuna ſuccollante tolluntur:altero tanto maior eſt deorſum altitudo:quum ab ea deſtituti inſultantium oculorum coniectu(ſic enim euenire iis aſſolet)velut quodam faſcino exareſcere videntur.tot enim miſeros oculorū radiis lancinari neceſſe eſt:quot in hominum ipſi obuios aſpectus incurrerint:dum quiſq; ob p̄teritam obſeruantiam pœnas ſibi deberi putat.Sed fateamur ſane vt ſunt humana:eos eſſe felices:tantummodo hoc exigamus vt actus ipſi ſuos recte ac decore peragāt:& quiſq; eorum videat quid ſui ſit muneris: quam perſonam ſuſtineat:quātum ab ea oneretur.Nunc autem cum ita mores inclinatos eſſe videamus:partim vt ambitio & cupiditas:partim diſſoluta diſciplina grauitatem & honeſtatem e medio ſuſtulerint:quis eos felices exiſtimare poſſit?nam quo modo non miſer eſſe poteſt qui in cothurno vel comitis perſonā vel ſupparaſitantis induit:vt latus cingere maximi curionis:& officioſus eſſe potentibus videatur? At hoc factitari ab ornatiſſimo quoq; videmus:vt qui id non faciat: is aut abſurde verecundus eſſe aut refractarius exiſtimetur.Quid qui in pontificio cultu:& ſacroſanctæ dignationis habitu ſcurrileis actus imitantur:& velut in tragico amictu mimos & planipedes actitant?(nam id ita vſitatum eſt:vt qui paulo modeſtiores ſunt:ii & aliis inuiſi ſint:& magnam laudem hac vna virtute mereantur) num etiam illos felices eſſe dicemus?neq; vero alienam perſonam ab illo ſuo faſtigio abhorrentem ipſi libentes induunt: & eos ſortis ſuæ ornatuſq; non pudet.neq; nō eos ſortis ſuæ aut pœnitet aut pudet:& non ſunt plane miſeri.& hi ſunt quos hodie propemodum ſolos diuites eſſe diximus.Ita patet quid ſequatur ſi paulo argutiores eſſe pergam⁹.

De cōditione i aula p̄potentium.

Per cuneos popl's:p gradꝰ eqtes:p orcheſtrā ſenatꝰ intelligendus

In cælo eſſe.i. oim ore i aula celebrari.

Frigere i aula

In cothurno .i.i tragica perſona oia grauia ac ſublimia decēt: cothurnꝰhic propriaria dignitate ponit. ſēp ei pſtat i ea metaphora quā ab initio ſuſcepit pſe quēdā de choragio et ſcena loquēs.

De aulicis ātiſtitibꝰ q decorū dignitatis nō ſeruāt.

Mimi & planipedes gñа ſūt comœdiarū: i qbꝰpſonę viles: & actꝰ ipi indecori ſunt & ſcurriliter laſciui.

Deiis q se totos studiis lĩarũ dederunt.

Linguis enim fauere necesse est cum ad sacrosanctos ventum est. Quare multo mihi fortunatius esse eorum institutum videtur qui literis se totos q̃ qui opibus dederunt comparandis. Duntaxat quibus Solomonis voti liceat esse compotes: vt nec malesuada egestate eousq; vrgeantur quo secus de virtute atq; honestate iudicent: nec rursus diuitiis redundantibus in cogitatiões vanescant aut erraticas aut impias. Nam quum literarum peritia ad oblectationem frui: & vitæ per virtutẽ ac dec9 agendæ tanq̃ instrumento vti solent: tum eo amplius post huius vitæ cursum memoriam sui in ęuũ prorogare hac eadem facultate possunt. Qz q̃ hæc fortasse naucifaciẽda ducerem: nisi etiam præstantis doctrinæ adminiculis vti bonos & graueis viros ita existimarem: vt contra temerarios casus celsi semper & recti esse pergerẽt: & aduersus fortunæ infestioris impetus animo pręsentiore firmati. sicut ad humanas iniquitates eosdem ita se compositos collectosq; tenere par est: vt quicquid obuenerit: velut decretum prouidentiæ æqui boni faciant.

Quis tenor studiorum tenendus sit.

Est autem is tenor studiorum tenendus: vt a carceribus discendi per spatiosum illud stadium disciplinarum quæ liberales dicuntur: ad metam sæcularium literarum perueniant: & in flexu ne committant vt aut acquiescendum esse aut diutius hærendum putent. Sed quo curriculum totum peragant: rursus a meta ad terminum summum aliud spatium non currant sed ingrediantur & incedant: quod pronum iam ipsum est: & spei bonæ plenum salubrisq; voluptatis. siquidem cum in eo est spatio exhausti iam laboris fructus præsentarius: quum velut indagine cinctam veritatem tenebunt: tum etiam multo maius præmium futurum æternumq; speratur.

Indagine cinctæ ferę dñr q̃ ĩtra seriẽ arrectarũ plagaꝝ inclusę sũt. alludit aũt ad indagationẽ veritatis p vestigia Christi & monumenta sacrorum scriptorũ.

Basili9 & Naziãzen9 & alii christianarũ ptiũ ãtesignani.

Est enim ea demũ vera ratio philosophãdi: nõ fallacẽ studioꝝ amœnitatẽ: nõ inane nomẽ beatitudinis ꝓsequẽs: sed recta & honesta via verã & solidã gloriã haud inauspicato petessens. Hanc viã quærendæ doctrinę sũmũ illud par amicitiæ Gregorius & Basilius græci: & eorũ ætati suppares Hieronym9 & Augustinus cũ tenuissent: & ante eos omneis Cyprian9 & Lactantius: & deinde Hilarius: aliiq; antesignani partiũ Christianarũ & maiorũ gentium theologi: quorum hodie responsis ad interꝓtationẽ diuini iuris vtimur: ad extremũ iudicio iã solido ad sacrosanctũ studiũ sapiẽtiæ q̃si ad Bulęæ Themidis oracula venerunt: quã cõsiliatricẽ latine appellare possumus. Scire enim auebant quo modo viam inire possent ad ꝓpositũ finẽ quasi in patriã ferẽtẽ: quã ciuitatẽ amplissimã esse cõstat noĩe Vranopolin: superis & hoib9 cõmunẽ: dũtaxat q nihil in sese impie aut perfide admiserint. in eaq; regiã esse sapientiæ: quã prouidentiam antiqui vt græci pronœã vocitare voluerunt. in qua numeris omnibus scientiæ atq; intelligentiæ beatissimæ animi humani simul cũ omni ministerio & stipatu diuinitatis fruuntur: & cum ordinibus illis cælestibus inenarrabili ratione descriptis.

Bulęa themis Vranopolis cęlestis ciuitas interpretatur.

Prouidentia eadẽ & sapientia dr̃ quã gręci pronœã & sophiam appellauerũt.

Hos Esaias prophetiæ decus: argẽtum & aurum suum ad Christi obsequium cultũq; testatur attulisse. quo verbo tum rerum intelligentiam nullo errore concretam: sed ad puritatem excoctã: tũ eloquẽtiæ nitorẽ splẽdorẽq; significat. Has eñ illi prisci opulẽtas facultates in scribẽdis eloquẽdisq; rerum diuinarũ enarrationib9 cõsũpserũt. Sed hoc iis probare non possumus qui ignorantiæ patrocinantes: eloquentiã vt curiosam & a sacris studiis alienam recusant. ob id semper inuisam inertiæ

Eloquentia ignaris tantũ inuisa.

ꝙ forulis omnibus antiquæ notæ excutiendis ac diu multumq; discendo com paratur. At nos philosophiam argentea supellectili sacris operantem: augusti us & amplꝰ sapientiæ litare posse contendimus: q̃ si samiis aut plumbeis sa cra libamina peregerit. Quis em̃ in sacris fictilibꝰ vasis aut stanneis vsus est: quum idem ipse argenteo instrumento non careret? Illud summopere viden dum ne quod sanctuario domini vsui esse potest: in simulachra impietatis cõ fletur: aut in vsus voluptatis inquinetur. Quare ego miserabilem eorum esse sortem contenderim: qui quum magnam iam partem laboris exanclauerint: vel in flexu acquiescunt vt diximus: quasi pensum encyclopædiæ cõfecerint. vel diutius adhærescunt in humanioribus literis animo iam senescente: nimio vtiq; venustatis eloquẽtię ac leporis amore capti. eorũ plane similes qui apud Homerum in diuerticulo viæ ad patriam ferentis: aut Lotophagorum soda litate aut sirenum cantu deliniti patriæ meminisse non possunt. Nam quid est aliud socios nauim in patriam tendentem egressos: Vlyxis in patriam fe stinantis & viæ semper instantis meminisse noluisse: q̃ in vita huius sæculi vo luptatem illectricem saluti prætulisse? Vlyxes autem nobis quidam fue runt ii quos ante diximus: orthodoxæ persuasionis id est collimantis philoso phiæ vindices. non palliati illi quidem Vlyxes: sed Pastophori: qui multa & va ria eruditione imbuti: quum omnia pene genera philosophandi partim per errassent: partim præteriissent: salutem suam tandem anxie sociorumq; per quirebant: quæ nihil est aliud q̃ aditus in patriam. Talis enim statim Vlyxes ille famigeratus describitur a poeta. Atq; vt ille vir heroici spiritus & Poly tropus ab Homero dictus: id est multifaria ingenii dote: multiplici morum cognitione: aut versatili solertia præditus: inferos adiisse dicitur. sic qui in cœlum scandere: & ad plenam contemplationem diuinarum rerum euade re cogitat: cõmodius mihi facturus videtur si veniẽteis annos in rerum huma narũ intelligentia bona ex parte contriuerit: & maturo iam sacris disciplinis ingenio: ad veram philosophiam se cum omni commentandi apparatu contu lerit. Quod mihi perinde esse videtur atq; si quis a floralium spectaculo ad Eleusinia mysteria transeat. Quicquid enim a vetustate sacrorum nostro rum exorte discimus: id ego præuiam disciplinam esse iudico ad verã & theo logicam philosophiam deducentem. Et eam ob rem a græcis propædeuma ta dicta: id est ea documenta quæ præsciscere nos oportet priusq̃ accedamꝰ ad rerum grandiorum arcanarumq; cognitionem. Hoc labore exhausto: ve lut cõfecto sex dierum labore: tum demum sabbatismum domino dicare mo ribus christianis conuenit: & sanctuarium sapientiæ feriatos adire. Ibi vide re est historiam mirificam: euentus varios: carmina plusq̃ heroica & cothur nata: conciones panegyricas: orationẽ figuratam: tropis distinctã & formis sentẽtiarũ: & oĩno elocutionẽ hũano captu augustiorẽ atq; sublimiorẽ. Adde symbola Pythagoricis multo argutiora: dicteria sentẽtiosa scotinis inuolucris sensuum implicata. ambages om̃e genus multipliciter inuolutas. Quid dicam omnẽ rerũ naturã nõ humano sed diuino ingenio indicatã & apertã? omneis hominum mores: omneis sensus humanos brutosq; explicitos? res omnino ca paces præstantissimarum mentium: dignasq; quibus nõ mõ toto (vt dicit)

Samiis vasis non litandũ.

Ad Lotophagos hærere. Vlyxes.

Pastophori sũt sacerdotes sacris gestaminibꝰ iduti.

Polytropus.

Propędeumata.

Lectio sacrosancta.

Scotina scripta Heracliti dicta sũt q̃si tenebrosa & intellectu difficillima. huiꝰmodi aũt prophetarũ oracula: & Solomonis symbola magna ex pte. Symbola aũt sũt dicta mystica.

pectore incumbere: ſed etiam quibus illiqueſcere toto corpore debeamus. Huius vltimæ & ſummæ commentationis maieſtati: poetica & oratoria oratio copiaq; & omnis diſſerendi eloquendiq; ratio: concedat neceſſe eſt: vt humani captus altitudo ingenii faſces diuinis ſummittat monumentis & oraculis. Siquidem ita ſe feciſſe vir ſummæ doctrinæ Gregorius Nazianzenꝰ teſtatur: cuius auctoris exemplũ imitari percupide debemus: ne literarũ cognitiõe ſecularium quaſi bacillo arundineo nixi: inveritatis cognitione & viæ philoſophicæ progreſſu grauiter concidamus. Sed citetur teſtimoniũ locupletiſſimi auctoris veritatis: & in literis ſæcularibus in primis eruditi.

Memorabilis locus.

Minores magiſtratꝰ Rõæ maioribꝰ obuiã ꝓcedẽtes faſces ſuos ſummittebãt Gregoriꝰ Nazianzenus.

μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος: ὅσσ συνάγειραν
ἀντολίη δύσις τε καὶ ἑλλάδος εὖχος ἀθῆναι.
τοῖς ἔπι πολλ᾽ ἐμόγησα πολὺν χρόνον. ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
πρηνέας ἐν δαπέδω χριστοῦ προπάροιθεν ἔθηκα
εἴξαντας μεγάλοιο θεοῦ λόγω: ὅς ῥα καλύπτει
πάντα φερὸς βροτέης στρεπτὸν πολυειδέα μῦθον.

Sola fuit cordi nobis facundia: quantam
Orbis eoa manꝰ ſimul occiduuſq; coegit
Tractus: & illuſtres gręcorum gloria Athenę.
Sed ſimulac tandem multo peperiſſe labore
Contigit: ante pedes Chriſti afflictam ipſe reliqui.
Cedit enim ſummi ſermoni numinis omne
Humanæ mentis varium ac verſatile verbum.

Quibus verbis intelligimus virum illum ſummo ingenio p̄ditũ: ſũmo ſtudio deditũ: multã ac diuturnã operã eloquẽtiæ & poeticæ dediſſe: ad quarũ rerũ ſtudiũ tota mente ferebatur. ſed quũ tãdẽ veniſſet ad ſtudiũ ſacrę philoſophię & ſacramentum ſalutis humanæ intelligere cœpiſſet: cuiꝰ fuit vnꝰ Chriſtꝰ interpres & antiſtes: illico ipſũ illa oĩa literarũ ornamenta in conſpectum domini abieciſſe: videlicet agnoſcẽtẽ & aĩaduertẽtẽ quicquid in literis ſęcularis philoſophiæ ac philologiæ vidiſſet: lõge id abeſſe a diuinis oraculis: atq; a ſermone ipſius diuinæ ſapiẽtiæ. Sacra enim ſcriptura omnẽ haud dubie elocutionẽ mẽtis hũanę vincere intellexit: q̃libetq; figuris diſtinctã orationẽ ac multiplici eloquio elaboratã: p̄ diuini ſermõis vi ac fulgore obſcurari & elãgueſcere. Ego quidẽ certe in ea ſũ opinione vt exiſtimẽ tropos oratorios multo ſublimiores efficacioreſq; in ſacra lectione inueniri: q̃ in priſcorũ græcorũ latinorũve ſcriptis: poſſeq; oratoriã phraſim fieri ea lectione multo locupletiorem. ſed id perſuaderi iis non poteſt qui humanorũ ſcriptorũ lepore ac ſuauitate capti: horridi ſtatim & refractarii ſtili lectione deterrent. Neq; vero cõcinnitatẽ eloquẽtiæ in ſacroſanctis libris requirere: ſed vim ſublimitatẽq; ſentẽtiarũ cõſectari debemꝰ: etiã ſi hauſtos ide ſenſus i ſcripta venuſtiora trãſferre: & pigmẽtis exoticis reddere floridiores nec ius nec fas prohibet. Præſtantiſſimę enim gemmę argento potius craſſo q̃ auro includũtur: ne thecæ nitentis aſpectus: quoquo modo pertinere aut accedere ad æſtimationẽ tam precioſæ rei videatur. Et alioqui deus arcere profanos voluit ab oraculis ſuis. qui orationis pigmenta & elegantiæ lenocinia: non ſenſus arcani & myſtici nucleũ eliciẽdũ putãt.

De ſacroſanctis ſcriptis.

Quã verboꝵ phucũ reſpuant res ſacræ.

Hic autem exiſtit illa Theophraſti querela de breuitate vitæ:quæ velut in ty-
rocinio philoſophiæ ſanctioris flagrãtes animos deſtituit.Imprimũ Talthy
bius ille cæleſtis Eſaias præconio vrbano & elegãti ac figuris illuminato: ad- Eſaias.
uentantis ſapientiæ & veritatis ſacramẽtum vociferans:ſacriſq;(vt ita dicã)
diuiniſq; ſalibus conditus & iucundus : a quo tandẽ ſatis explicari per totam
vitam poteſt. Hunc ſequitur (vt ita appellem) Idæus : Troiæ captiuitatem
fatidico præconio ac lamentabili municipibus ſuis pronuncians.cuius expli- Hieremias.
catio mirificam quandam enarrationem poſcit.Hos duos ſequitur numero
ſa turba vatum (quos ſalutigeros proprie appellare poſſumus)res cœleſtes
rapſodiis effata humano captu omnino maioribus.Horum enim vocib9 alti
loquis quidem:ſed parum in hoc mundi ſtrepitu exauditis:humanæ conditio
nis ſacramẽtum prouidentia in omne æuum deprędicauit.in vniuerſum aũt
ſacros vates muſas quaſdam altiores eſſe dixerim arcana cęleſtia per ſatyram
cantitãtes:aut citharam quãdã auguſtã & cæleſtẽ paracleti plectro in varios
modos pulſatã:cuius pſalmata percipere eorum eſt demum qui aures a cãtu
profano feriatas:ſacriſq; carminibus initiatas habent.Iam vero ipſe triſmegi- Solomõ triſmegiſtus.
ſtus(ſic Solomonem voco) antiſtes ſapientiæ:ac germanæ philoſophiæ pa-
rens:nõne tribus libris cũ eo q ſapientia Solomonis inſcribit:oĩa philoſophię
placita figurate cõplexus eſt:ita philoſophũ ab incunabulis inſtituẽs: vt affe-
ctibus ad obſequium redactis:mentem tandẽ in arce Mineruę:& in ipſi9 (vt
ita dicã) contubernio ſapientię collocet.id eſt autẽ ſummũ bonũ : qđ annos
plus mille humana philoſophia oĩbus indagãs naturæ veſtigiis : non anteq̃
ſeſe indicante ſapientia inuenire potuit.Sed parentem eius pene omiſi lyricũ
illum vatem omni q̃libet heroico vate ſublimiorẽ.cuius poemata humanarũ
diuinarumq; rerũ deſcriptione argumẽtoſa:ipm(vt ita dicã)Mercuriũ inter Mercurius. Chriſtus.
pretẽ poſtulãt.quẽ ego Chriſtũ interuentorem diuinæ atq; humanæ naturæ
proprie eſſe cẽſeo:cœlit9 ipſũ ad gen9 hoc mortale delapſũ:mãdataq; cęleſtia
deferentẽ humanitatis habitu.Hic eſt eñ ſermo:hoc verbũ:hęc ratio:quibus
diuinitatis principium ſummũ:arcana ſacramenta mortalibus enarrauit . ob
idq; a ſummo euangeliſta logos græco verbo vocatus eſt.Ecce tibi in ſermõe Logos filius dei.
(vt aiũt)ipſa ſapiẽtia:quę genus humanum næuo primæuo inuſtũ: purifico Baptiſmũ ſignificat quo nota origina lis eluitur.
rore velut aquula ſmectica id eſt emaculatoria lauit:atq; e cõditione obnoxia:
Orciq; lõgo nexu & mãcipio natalibus reſtituit.Hęc libris quatuor didaſca-
licis (quę euangelia vocant)bona ex parte figuratis:philoſophiam quã olim Mãcipiũ non tm̃ hoiem ſet uũ : ſed ẽt mãcipatũ & poſſeſſionẽ ſignificat
Socrates e cęlo in terram deuocarat:e terra rurſus in cęlũ ſupraq; cœlos om-
neis erigit.Etenim quæ ille ſymbolicus concionator ambagioſe & allegorice
de ſapientia dixerat:ipſa de ſeſe ſapientia ꝓloquit aperte & luculenter. atq; vt
olim Prometheus ignem ęthereũ e cęlo Mineruę vſus cõſilio rapuiſſe dicit &
hoibus dediſſe:ſic dei ſapientia ignẽ ęternũ charitatis humano generi cõmu- Pſeudophiloſophia.
nicauit.cui9 ſcintillas quaſdã pſeudophiloſophia in diſputationũ fomitib9 aſ
ſeruabat:e Iudęa quaſi e ciuitate cęleſti quoquo modo petitas.Hũc ignẽ ęter
nũ noſtra ætas extinctum atq; etiã oppreſſum pene vidit: ęditiuorum ſanctu
arii nõ tm̃ negligentia ſed etiã vecordia.Chriſtus aũt id eſt veritas & ſapiẽtia: Chriſtus Ian9 geminus.
velut Ian9 qdã geminus vtriuſq; naturę ꝑticeps:vtrũq; teſtamẽtũ diuinitatis:

inſtrumentū́q; vtrūq; indagādi ſummi boni cōiunxit:finem priſci ęui cū prin cipio renouati mundi connectēs:dierumq; ipſe antiquorū inſtaurator inocentiæ priſcæ mortales reſtituit.Iam vero ſapientiā ſeqt̄ e veſtigio ſuus ille Hypophetes Paulus:vir ad vnguem diuinæ manus factus:atq; inter omnes veritatis emiſſarios lectiſſimus.eius fani ſapientiæ architectus cuius formā ſymbolica graphide antiſtes ille ſapientiæ Solomon quondam deliniarat.Idēq; ſacra ſapientiæ iis gentibus impertiuit quæ antiquiſſimo decreto myſteriis arcebantur vt profanæ.Hic eſt qui claſſico prædicandæ veritatis edictū alterius natalis in Aſia & græcia ſtrenue promulgauit.vt qui mundi aut dæmonis mancipio hæreditario tenebātur:velut altero matris enixu ingenui naſcerentur.Quid ille liber vnus euāgelii Ioānis nōne ſacrariū pene totū veritatis cōtinet? Hic eſt ille ſeruus domini receptitius:qui ſapientiæ ipſi ſuper cœnā incumbens:hauſtā diuino numine ſapientiam inenarrabili libello poſteritati tradidit.Eiuſdē Apocalypſin.i.annales rerum nōdū geſtarū:quid aliud q̄ Parcarū cōmētaria eſſe dicas? Illic enim effuſa vaticinia omnem ſeriē fatorū:omnia prouidentiæ calendaria in poſterum cōtinent:etiam ſi œdipo(vt aiunt)coniectore indigent.Iob aūt alumnus ille ſapientiæ:inſtitutionem ſacrorum continet Athletarū.qui liber vnus dramaticus veluti ſpectaculū quoddam viſendum eſt:Philoſophus ſcilicet conſumatus edens ſpecimen ſui. In eo fortuna plagis multiplicibus ſæuiens:& æquanimitas nuſq̄ inſtanti vrgentiq; manus dans aut ſuccumbens:velut in campo tolerantiæ & aduerſitatis infeſtiſſimæ committuntur.Quo ex agone tandem æquus animus velut Hieronices id eſt ſacri certaminis victor Agonothetæ dei iudicio pronunciatur.His aliiſq; ſacroſanctæ diſciplinæ monumentis (nonnulla enim prætereo prudens) videre eſt per nebulam captus humani ingenii:quæ pręmia eos maneant qui calcatis fortunis temporariis & caducis:in expectationem ſummi boni ſpes omneis ſuas rationeſq; contulerunt.Sed quum tot anſas certiſſimæ doctrinę nobis dederit prouidentia:mirum eſt ꝙ ſapientiam tenere quaſi lubricā aut euanidam non poſſumus.Quid igitur in cauſa eſſe dicamus? vtrum ꝙ ſpes præferuida in diem longiorem ſibi ſtipulari nequit:at ſapientia labores & moleſtias repręſentans:præmia & lætitiam in futurum pollicetur? an poti⁹ ꝙ acreis ſenſus ad ſenſilia & concreta:hebetes ad intelligibilia & abſtracta nobis natura dedit? Primum hoc dico:ſtudii ſapientię fructum etiam non aſpernandum in hac vita repræſentari.deinde ſummi boni expectationi non magis annos q̄ annum:nec dies q̄ diem:nec horas q̄ horam cedere: vt viceuerſa ſummi mali timori.Semper enim nos excubare ſapientia iuſſit: & ad omne momētum diei & noctis accerſentis fati vadimonium præſtolari.Vt autem his copiis doctrinæ ſacræ in corde hominis inſtructis:& tanq̄ in procinctu ſtantibus: non regna & poteſtates aut diuitiæ comparantur: ſic omnes animi ſenſus ſuapte natura petulantes & infeſti:ita ad obſequium rationis rediguntur: vt homo pacem & conſtantiam ſecum ſeruare poſſit: quod ſummum bonum cum philoſophia priſca in vniuerſum eſſe cenſuit:tū vero Chriſtus ſapientiæ proauctor:extremum elogium condens:legati loco q̄ampliſſimi comitatui ſuo reliquit.Quanta igitur animi alacritate:q̄ ſtrenue:q̄ conſtā

Paul⁹ Hypophetes ſapiētiæ.

Hypophetæ dicebant̄ q̄ pphetis & fanoꝝ ātiſtitib⁹ ſubſeruiebāt:eorū iterp̄tes q̄ ātiſtites dixerant.

Sacrariū veritatis.

Tēplū a Solomone cōditum typ⁹ fuit eccleſię cōſtituendę.graphis autē lineamenta formatū ſignificat.

Ioānes ſeru⁹ receptitius.

Receptitiu⁹ ſeru⁹ ē quē mulier in dotē accedere noluit:ſ; ſibi recepit & retinuit ne marito ſubeſſet. alludit aūt hic ad id qđ dñs de Ioan.euāgeliſta dixit: velle ſe illum manere ad reditū ſuū:q̄ſi a fato cōi receptum.

Apocalypſis parcarū cōmentarium.

Vadimoniū fati ē mors: cū fatū hoīe; vadat̄.i.ad certū diem aſtringit:quo ſe ſiſtat ad iudiciū diuinum.

Tranquillitas animi.

ter incumbere ad prædictorum librorum lectionem debemus: & eo amplius ad eorum philosophorum qui amplis disertisq; commentationibus res figurarum inuolucris conditas:in lucem eruere piis enarrationibus contenderunt? Nam quicquid laboris in literis & studiis sæcularibus consumpserimus:eius laboris largissimum fructum in illa lectione demetemus: si tamē de fæcato(vt dicitur) ingenio ad id studium accesserimus. Illud enim studiū vt rudimentum discendi existimare debemus : hoc vt progressum & fastigium. siquidē ex hoc sciētiæ fonte perenni atq;inexhausto q̄uis magnifica: q̄uis copiosa:q̄uis sublimis manare potest oratio:si mō nobis stipēdia iplere in vtroq; studio contigerit:sed in hoc tantum præmia sperare operæ nauatæ & emeritæ. Quid autem gentilitia scripta ad intelligentiam sacrosanctę doctrinę cōferant:malo diuo Hieronymo credi ad magnū tū oratorē Romanū scribēti q̄ mihi hoc arrogare vt demonstrare nitar. Tū primū aūt puenisse nos ad illā euthymiā:philosophię antiquę vt decātatā sic incognitā sentiem⁹:aīos(vt ipsi aiebāt)hūanos beata vndiq; securitate imbuentem:quū fidutia cōptæ veritatis laborū oīm rationē cōstare nobis intelligemus. Hāc Euthymiā Esaias fidutiæ cōtuberniū appellauit.in quo aīus hūanus a rerū humanarum lectione & cōmentatione emeritus:rerum cęlestiū & æternarū cōtemplatione pascit᷑: delectatur:fruitur.sed tot tātasq; res non capiunt angustiæ cordis humani:nisi curis turbulentis vacui:nec alias res agentis. Quātū est autem in ea meditatione intelligere philosophiam ante Christi aduētū velut Planū quēdā fuisse: vel præstigiatorem ingeniis humanis varie illudentem:cui⁹ Dædalea cōmēta atheos & voluptarios & alia portenta sectarū excitauerūt.id q̄d Paulus ille Vranognomō & assertor orthodoxiæ:testat⁹ est ad Colossēses scribēs. Nos igitur germanam philosophiam religiose adire debemus:vt quum a lectione gentilitiorū scriptorū quasi a voluptariis fabularum argumentis:ad sapiētiæ & veritatis fanum accesserimus:veluti studio serioso vernantes senectutē prisca ignorantiæ paulatim exuamus:ac nouum quendam & instauratitium hominem libentes induamus. Hæc em̄ vna est disciplina humanæ naturæ magistra:quæ hominis gubernacula exculpere stolidis sensib⁹ pōt:& intellectui ac menti tenenda porrigere:etiam si naturæ vi atq; imperio appetitus est proreta. Quare homines qui non bonis tantum externis sed etiam æternis studēt: hoc videre etiā atq; etiā oportet:vt quod nautę prudētiores facere dicuntur: vt sacrā quādam anchoram ad extremum salutis subsidium habeant:hoc ipsi imitari contendāt:& contra turbidiorum affectuū ęstus & iactationes fortunæ:lectione sacra velut anchora passim ac semꝑ vtant᷑. Hoc enim retinaculo sæuiente tempestate ita nos firmare conuenit:ne transuersi in scopulos noxię alicui⁹ offensæ:aut in vada curarum externarum vento quodā cupiditatis repente rapiamur. Proh deus immortalis:est ne aliquis tam aduersis placitis ꝓuidentiæ natus:duntaxat eorum qui Palladis sacramento bona fide dixere : q quum hęc animo accurate reputauerit:desultoriamq; fortunę vicissitudinem perpenderit ac vitę humanæ breuitatem:non Crœsi (vt aiunt) & Midæ talenta pro nihilo ducenda præ solida philosophantium felicitate iudicet? & eos qui opum externarum possessione in medio posita : quasiq; inter homines

Implere stipendia ē tot ānos i aliquo studio pstar̄ quot op⁹ est ad doctrinā assequēdam.

Euthymia.

Alias res ager̄ significat non satis attētū esse.

De vera philosophia.

Paulus.

Vranognomō dicitur qui rerū cœlestiū cognitionē hēt vt Paul⁹ i cęlū rapt⁹ habuit.

Athei philosophi qdā dicti sūt q oīno esse deū negabant.

Proreta ē q i ꝓra nauis regit: id ē i primore pte nauis:vt gubernator in puppi clauum tenet.

Aīaduerte.

De cōtēnendis diuitiis præ studio sapientiæ.

cupiditate & auaritia prędítos controuersa : ad vltimum vitæ diem fortuna
disceptante contendũt:non dico de precaria possessione rerum:atq; in fortu-
næ mancipio arbitrioq; posita:sed de asini(quod greci dicunt)vmbra vel li-
tigare vel laborare vel sese misere afflictare? Ego vero etiam (id quod iidẽ grę
ci in prouerbio dicunt:)omnes istos thesauros non in cellulis cordis : sed in
promptuariis fortis fortunæ & temeritatis conditos:carbones tãdem recte
existimanti visum iri contenderim. In quibus enim bonis maxime mẽs huma
na nimia sui diffidentia imbuta:iure gentium & ciuili contra naturã recepto:
parare sibi præsidium subsidiumq; consueuit:eorum bonorum affluentium
ope non tam adiuuari diuites plærunq; q̃ aduri quis non videt? Nũ quis hoc
nescire potest quosdam aliquando væsana stimulante cupiditate per fas nefas
q; cẽsus suos auxisse? cuius ordinis esse dicũtur quos exẽteratores reipublicæ
vocant:& eos ipsos tñ vt fuit aliquãdo reipublicæ nostræ cõstitutio religiose
adiri oportebat:si quid æqui boniq; a principe (o summam indignitatem)
impetrandum haberes. Hoc genus exagitat hiantis auaritiæ peruigil & in-
quies cogitatio quæsitis iam semper aliquid acquirendi: ob quod eam prisci
poetæ Alecto vocauerunt:nomine sane apposito & congruo.furiarum vnam
esse dictitantes quas inter ministerium Orci dedicauerunt.& ego beatos eos
putem quos consceleratis animis ditatos esse sciam? sed sint vel fuerint tam
hominum felicissimi q̃ omnium fortunatissimi atq; opulentissimi esse vel fuis
se noscuntur:num ideo eorum sortem suspicere & æmulari debent qui a phi-
losophia didicerint iis tandem cum Orco rationem esse habendam? Mitto
nunc spintrias aulicos ex genere ærruscatorum:qui rerum noxiarum inuento
res:ingeniosi & solertes videri populari pauperie non verentur:dummodo in
notescant nihil pensi habẽtes.Iam vero Sisyphidas illos q̃ beatos esse dicem⁹
qui ethelodulıæ mancipati(sic enim appellatur spontanea seruitus)saxum il-
lud ambitionis irrequieto labore subuoluũt nõ modo humeris & ceruice : sed
etiam vertice? Saxum inquam illud prægraue & asperum:quod interdum ab
aulæ summo gradu in medium relabitur : & nonnũq̃ ad vltimum:tam præ-
postera plærunq; fortunæ improbitate : vt in illa schola ima summis ingenia
non modo permixta videamus:sed etiam superposita.Miseram vitæ sortem:
atq; vt cætera suauem esse fateare:eo quidem certe grauem ingenuis animis
& propemodum enecantem:q; ambientium natio quasi ex histrionio genere
oriunda semper personata videtur & gesticulatrix esse. Hæc autem molestia
ambitus comes:& actus per omnia illiberalissimi : introspicienti patent : iis
qui primore rerum aspectu acquiescunt:nõ patẽt . siquidem vt aulicæ poten-
tię strepitus:& fastu & comitatu frequẽti beatus:vibrãti quodã fulgore ocu
los cõtuẽteis pstringit:& p admiratiõe sui coronas circũfusas sũmouere spe-
cie luculenta videtur:sic si trãs splendorẽ inanis tectorii perspicere possis: vel
liberos eorum actus intra scenã & populo non seruientes videre: ibi tũ ibi tri
stia oia ac lurida anxietate scatentia apparent: prorsus vt tetri ergastuli spe-
ciem illic videas ingenuis & candidis moribus inaccessi. Verum(o lubricum
ambitionis errorem)quid illud esse dicam:q; cordati alioquin viri nec cupidi
tate transuersi:quum id quod diximus & dicant & sentiant: vinculaq; erga-

Alecto quasi irrequieta & nũq̃ desinẽs interptari põt.
Spintrię sũt inuẽtores rerũ nouarũ & iiquarũ
Aeruscatores sunt cogẽdarũ vndiq; pecuniarũ artifices.
Sisyphidæ sũt hoĩes honores ãbiẽtes: a sisypho q apud inferos lapidem vrgere ĩ mõtis verticẽ dr̃ qui idẽtidẽ ipse in imũ reuoluit. q̃ allegoria ãbitio significat.
Ethelodulia.
Contra pdite ambitiosos in aula.
Tectoriũ op⁹ vt ex Vitruuio & Pli. nouim⁹ parietũ erat expolitio directuras arenati & marmorati cõtinẽs:& sup eo colores inducebãt.cuius opis rõ tpe nr̃o omino exoleuit: & p eo tm̃ albarium remãsit in vsu.accipitur aũt metaphorice p splendore rerum supficiario: vt apd̃ Iuuenalẽ p fucamento.
Ergastulũ loc⁹ est ĩ quo mãcipia vincta op⁹ faciunt.qd̃ hic ad aulã apposite trãsfertur.

ſtulí excípuloſa prouídeāt:fit tamen vt ſi propíus adíre detur:ín ea ſe ſcíentes prudenteſq; índuant:quū tamen íd ípſi maxime fugítare vídeantur? Vtrū q̧ ímmemores ín re p̄ſentí fiunt? an potíus ínſinuantes ín locum ílleceb roſum: oculís & ſenſibus & mente capíuntur? vtrū ſtulta fiducía fretí quaſi exuendí nexus ratíonē teneant:periculū facere íncognitę reí volūt? & eas plagas ínire quæ míhi tenacíores Vulcaníís íllís vídētur: quæ Martís Veneríſq; ſtuprum írretíuíſſe dicūtur? quas Homerus ín Odyſſea tradít nec viſibíles nec ſolutí les nec ví quātalíbet fuíſſe eluctabíles.Scilícet ílle eſt error æternus mētís hu manæ:quæ carceres ambítíonís tranſilíēs: non percípít íta pronū eſſe íd ſta díum ad medíū vſq; ſpatíū:& índe ad metam ſenſím arduū:vt íllíc nullo ſuffla míne procurrentes bigę cōtínerí: híc vrgerí ad metā nulla cōtētíone poſſint. tum demū aurígans altíor íam ſpírítus ſera íntellígentía docetur nullū modū aut finem ambítíonís eſſe:quū ſemel ratíonís frenos momorderūt cupídítas & elatío prçceps quaſi æthon & Podargus equí duo íugales. Hís enim bígís genius ílle lucífugus:(quē appoſitiſſimo (niſi fallor) nomíne Laoplanū ap pello quaſi mūdí totíus popularē ímpoſtorem) ſapíētes multos huíus ſęculí per theatrū reíp.admíníſtrandæ plauſibílí ſpecíe trāſuehít.Sed vt apud Ho merum Vulcanus Martem & Venerem írretítos:omníū deorū oculís ſubíe cíſſe narratur:vt de íís quíſq; ſuperū ſententíā ludícrā & cauíllatoríam ferret: íllíq; ín rebus Veneris dep̄henſi:pœnas ſtuprí penderēt:ín cōplexu obſcœno & pudendo omníū cauíllís expoſití: ſic ín cæcís íllís ínterdū laqueís vídemus homínes antea exiſtímatiſſimos:nō modo ſatyríſcorū íocís ludíbrío haberí: ſed etíam bonorū grauíūq; vírorū calculū atrum mererí.Etením quí ad hono res aſſumptí quos obníxe ambíuíſſe noſcūtur: níhíl penſi habere reuíncūtur q̄ ſibí conſtanter factíſq; ſuís congruēter loquātur:aut íta ſe ín plęríſq; rebus agendís gerūt:vt níhíl quícq̄ laborare vídeatur q̄ conuenienter priſtínæ vítæ degant qua magnopere antea probabātur:quíd alíud q̄ faterí atq; etíā profi terí vídētur:ſe quæ olím recte:quæ grauíter:quæ conſtāter egerūt:nō vírtutí & probítatí:ſed ambítíoní p̄dítę & cupídítatí dedíſſe? An etíā fortaſſe ſecū dæ res acríoríbus (vt íta dícam) ſpecíllís explorant mētes homínū? & índe ortum íllud dictū: magíſtratus oſtendet vírū: vt ínquít Aríſtoteles. O ſenſus ínops plęrūq; humana prudentía: quū eo ſe abūdare maxíme arbítretur. Ví ſendū vero ſpectaculū pſeudocatones írretítos vídere vel Roſcíos aulícos: ad uerſo omníū cuneorū graduūq; rumore ſe ín díes magís ac magís ín macu las ímplícāteís:quū ínterím triſteís frontes atterētes dictítēt omníno íís pla gís extrícare ſe cupere. planís íllís trivíalíbus omníno ímprobíores humí de cūbentíbus:quí quírítatu ſubdolo víatores ludíficarí ſolent: fidē homínū ím plorantes vt manū ſibí porrígāt.Itaq; íllud íam priſcū nūc omníū ore ín íſtos vſurpatur:tollat eū quí non nouít.Ego quídem certe ín ergaſtulo pírático ad ſcalmū allígatus eſſe malím:q̄ ín íllís plagís dep̄henſus omníū ordínū probra ímpudēter obaudíre.Sed p̄clarū íllud q̧ íbídem vídímus cyníco s & momos tríduo Harpocrates factos: tāta vís eſt medícatí calícís quē Círce ílla Dęda la curíonū magíſtra:íís alíquādo propínat quos ad ſacra ſua opertanea íntro mittít.At modeſtí & graues:vt apes exarmatæ aſpernabíles:vírtute tantū &

Carceres ſunt re pagula id ē p̄ricipiū curriculi: vn̄ curſores p̄deunt ſigno dato: vel ī circēſibus ludis aurigæ:qb⁹ p̄tor ſignū dabat.

Sufflamē lignū erat qđ per rotas traiectū ī locis decliuib⁹ inhibebat currus ne ícitati⁹ volueref̄ q̄ opus eſſet.

Aethon ardens: Podargus autē a p̄nicitate dict⁹ ē: equi duo qb⁹ bigas ſuas iungit Hector apđ Homerū. Hic metaphorice p̄ cupiditate flagrāte:& celeritate præcipiti ponūtur.

Laoplan⁹ dæmō id eſt popularis impoſtor.

Vincula Vulcani.

Satyriſcorum ioci.

Pſeudocatones vulgo hypocritę vocātur.

Roſcij ſunt artifices aulicę ſimulatiōis. Roſcius.n. ſūm⁹ fuit hiſtrio. cuius gn̄is artificiū ſimulatiōe cōſtat:& alienę pſonę ī theatro imitatiōe. Sic iſti q taxan̄t: ſimulatiōe vultuū bonos & comes ſeſe oſtēdūt cū re vera alij ſint.

Ex Horatio ſūptū. nec ſemel irri ſ⁹/ triuijs attolleř curat fracto cruř planū. epiſt. li. j.

Ergaſtulū piraticū ē triremis ī q̄ victi remiges ſūt

Cynici & Momi harpocrates fiūt

Circe Dædala .i. aulica curia.

Per Cynicos & Momos homies

probitate macti hactenus iussi sunt esse. Itaq; valeant isti: omnesq; in Aristip-pea schola philosophantes: quos ego non philosophos sed sophophilos voco: non amorem morum aut sapientiæ: sed scitam quandã amicitiã profitentes. quorum est illa cyria (vt dicitur) doxa id est placitũ imprimis ratum appro batũq;: amicitiã citra aduersam quidẽ fortunã: sed vltra aras colendam esse: qualem illã fuisse Theseiam fabulãtur ad inferos vsq; cum fortuna sequacem. Docti enim & probi istorũ vitã offensatricẽ esse intelligẽtes: execrari & auer-sari debent. alioquin philosophiæ fructum quonã modo sperare possunt: qui gratuitã sibi operã & statariã poscit? Qui autẽ in castris ambitionis indeco re stipendia merent: non statiuis mãsionibus sed Nomadum moribus gau-dent. quo modo autẽ trãquillitate animi gaudere: aut omnino rationẽ quãdã certã & probabilem sequi possunt: quos immodicis affectibus obsequentes: nunq̃ secum (vt dicitur) viuere: nunq̃ apud se esse nouimus? Age quãdo eo rum sensus vacare rationis postulatis credemus: qui in ea officina opificium exercent in qua festo profestoq; noctu & interdiu nõ cessatur? nuncubi autẽ securi & alacres animo sunt: qui nullũ portũ tutũ: & a iactatione & tẽpestate curarũ quietũ respiciũt? Hoc quũ in omneis valet ambitione perditos: tũ ve ro exitiabile prope est iis quorũ vitæ institutũ secessum ac secretũ sibi poscit: quales sunt qui aris ascripti sunt: & ab aula nõ abnoctant. Iamprimũ aulicæ ambitionis comites sunt necessitas colendi eorũ qui primos curionũ ordines ducũt: & vanitas sese illis venditãdi per omnia obsequia. Has sequitur timor offendendi eorũ qui gradu aut statu dimouere ac deiicere possunt: aut ad ma iora sensim aspirãtes percellere. At hę sunt remorę quædã tenacissimę omniũ actionũ a seueritate & integritate proficiscentiũ. eadẽq; officii fungendi auo-camenta in eos quoq; valent qui procul ab aula ciuileis ordines regentes: fa-uonio quodã aulico impleri actionũ suarũ vela & processuũ cupiunt: id quod nullo nõ tempore factitari a solertissimo quoq; ambiẽtium constat. Hoc ge-nus iam olim seueritatis aciem obtudit in omni parte administrãdarum rerũ atq; in omni ordine maiestatem integritatis imminuit. neq;. n. aliter incorru-ptus honos integritatis & officii vnicuiq; vel curiæ vel ordini constabit: q̃ si inter hos & illos erunt commercia dirempta. O venefica beneficia quæ a prę potentibus manant. adeo nonnullos videas hodie ferociter probos & man-data potentiæ aulicæ abnuenteis: postridie ita in obsequiũ compositos: vt in nassam curionũ beneficẽtię ceruices prius inflexas inseruisse iudices. siquidẽ nulli crimini virtus minus inficiando esse potest. Quis eñ non intelligat eos inter metum ab illis: & pudorẽ ab his atq; ab honestate: versare sententias & in omneis partes torquere: ne in alterã partẽ magis vergant q̃ vel ambitioni institutæ vel honestati cõuenit? Solẽne est autẽ rerũ potientibus cuiusq; or-dinis decus vel aulici vel ciuilis vno vel altero auctoramẽto ita sibi obstringe re: vt in omni parte reip. virtus libero motu vel habitu versare se nequeat: vsq; adeo administratiuæ vitæ & p̃textatæ ratio moribus hominũ inique cõpara ta est: nisi virtus sibi semper instans aduersus insidias excubet. Ita fit interdũ vt toga ciuilis modũ suũ vel classem supergressa: & alienæ culpæ contagione vel imbuta vel aspersa: maiestatẽ retinere sui honoris non putetur. Hęc causa

palã obloquẽtes significant & clamore ꝑpemodũ cõuiciũ ijs faciẽtes q retũ potiũt. ꝑ Harpocrates ij ĩtelligũt qui obmutuerũt. Harpocrates. n. silentij erat index in sacris.

Aristippea schola.

Sophophili.

Sophophilos ẽ q sapiẽter amat: nõ qui sapiẽtiam amat vt phũs.

Theseia amicitia

Nomadum more viuere.

Nomades certas sedes nõ habent: pastoritiã vitam semp agẽtes.

In comitatu principis viuere.

Remora piscis ẽ echeneis gręce dictus: qui carinis nauiũ hęrẽs earũ cursum retinere creditur: quasi remora ꝑ ĩpedimẽto ac retinaculo ponitur.

Hoc dictũ est in magistrat⁹ vrbanos q aulicis se venditant.

In nassam ĩgressi pisces retrocedere nequeunt. Sic hoies probi bñficijs aulicorum inescati & semel auctorati: vltra sui iuris nõ sunt. sed obseq ijs cogũt a qb⁹ ornati sũt & adiuti.

Arduũ est hodie integritatẽ seruare in administratiua vita.

Prętexta insigne est magistratuũ. quare p̃textati ꝑ mgr̃atibus exaudiuntur.

viros cætera egregios in offensionē sępe iudicii popularis impegit. Hi autē & huiuscemodi errores sunt hominū qui Mineruam sapientię præsidē potētēq;:non in Atheneo (vt ita dicā) sed in Larario venerantur & colunt. nam Atheneū id est ædem Mineruæ ego instrumētū vtrūq; fidei nostrę esse puto. in eo nos sapiētiam q̄rere oportet & venerari repertā:nō vt ii homines faciūt qui sensu humano freti:oīa sibi consulta domi.i.in suopte sensu credunt:quos erroris aliquādo luculenti freno se & alios rexisse compertū est. Vt igitur viris prudentibus & doctis ad rerū publicarū administrationē accedere: & honores magistratusq; gerere ac petere interdū laudabile est & magnificū:contraq; hæc omnino repudiare & auersari:inertis fortasse aut ignaui animi iure existimetur esse:id.n.fert cīno ratio disciplinarū ciuiliū: sic toto (quod aiūt) cœlo (vt apposite loquar) errare mihi vidētur qui se ambitioni vęcordi qua si equo effreni furentiq; vehendos permiserūt.ii sunt.n.qui nullo certo vitę degendæ atq; instituēdæ consilio ferūtur.sed quo eos cūq; impetus tulit: & qua fortunæ temeritas aditū præbuit & transitū:inconsulto feruore rapiūtur. at qui huiuscemodi nubigenas illos fuisse crediderim quos poeticæ fabulæ Centauros nominauerūt:homines quosdā semiferos: in equos desinenteis. Quo figmēto quid aliud q̄ eos homines significari putemus qui ex humanis ac cōpositis sensibus in ferociā tandē equinam degenerant? cuiusmodi illos esse videmus q rebus secūdis insolescētes:mox e potestate rationis exeunt sensibus moderantis.& ciuilitatis ac pristinæ sortis obliti:eos qui in suo ordine se continent:aut qui moribus municipalibus viuūt: & eo acquiescūt quod sors ciuilis tulit & nataliū modus:aspernantur:& velut a se propulsant ferino calcitratu.Hos stimulat non calcar æmulæ virtutis ad decus aliquod eximiū secūdo rumore comparandū:quod incitamentū esse solet generosis mentibus ad publica munera capessenda:aut ad suscipienda magna egregiaq; facinora.sed inanis aura vel popularis vel aulica:qua processus sui vela sinuari futiles homines gaudent:ob id fortasse cētauri appellati quasi inani aura instincti:nec solidam ipsi nec verā gloriā cōsectātes.quin & ipsis parentē esse aiunt euanidā quandā nubem:eorū (vt interpretor) indicem vanitatis: ipsam pro Iunone Ixioni eorū genitori suppositā ludibrio memorabili.Est enim Iuno dea pręses (vt antiqui voluerūt) legitimi veriq; potentatus & honoris. proinde valeāt isti Ixionidæ literarum studii & philosophię derisores:& in amplexus se effundant vitæ sibi deamatæ.Nos enim literarum amore præoccupati riuales eorum esse nequimus:vt imaginaria rerū secūdarum fruitione certissima bona mutemus:quæ a philosophiæ amœnissimo studio manare didicimus.Vt aūt hedera procerissimā quāq; arborē complexa : non ante eā dimittit:q̄ sensim exuctam & viuido humore exhaustam ad tabem neceq; perduxit nexu tenacissimo:sic ingenia p̄clarissima quæ sese prorsus ambitioni dederūt:nō anteq̄ aliquid eis secus accidit:ab eius contubernio lento tenaciq; explicantur. Id adeo facile est ex euentu iudicare.Quē em̄ vnq̄ istorū vrbana officia reducem habuerūt libero vltro citroq; cōmeatu? quisnā autē vestibulo istius ambitionis exactus:ita postliminio in ciuilē vitā rediisse visus est vnq̄: vt non exulare magis in vrbe q̄ aulica prouincia decessisse vulgo existimaretur? solēne tamē

Mineruā in Athenæo nō in larario colenda.

Centauri.

Iuno.

Ixionidę centaurorū germani & similes.

Riuales sunt qui eādē rem amant.

Ambitionis tenacissimus amplexus.

illis eſſe conſtat qui mordicus poſtes aulæ retentãt: vota clara idẽtidem laribus in reditũ nũcupare: quaſi vrbanæ vitæ deſideriũ vltra ferre non poſſint. ſcilicet hic regibus labor eſt: aut ea voluntariorũ comitũ inopia premũtur: vt inuitos iſtos promiſſis ingẽtibus aut precibus retentẽt. videlicet Gallia tam inops eſt virorũ: aut reges noſtri nõ habent vnde pmia ſequacibus ſui perſoluãt: vt vnus & alter muneris obeũdi in ſanctiore cõſilio aut in ſenatu caſtrẽſi & viatorio neceſſitate teneantur. O vaniſſima ſemper ambitio: in mendaciis tam apertis fidẽ tuã labefactas? ecquis eſt hodie tam in rebus aulicis peregrinus: aut omnino in moribus hominũ iudicãdis tam minime malus: tã hebes: tam ſtupidus: quin ſtatim querulis iſtorũ verbis illud pverbiale reclamet: qre peregrinũ? Eſt.n.clarior iſtorum Callipidarum fruſtratio q̃ vt queq̃ nõ ruſticũ fallere queat. num eos quotidie pedatim diſcedentes inde videmus quo ſingultim feſtinare videram9? q ſi p detrectationẽ ſtationibus ſuis vel ſacris vel profanis non abſunt: qui conuenit quũ quotidie commeatũ flagitare ſe dictitent: nũq̃ impetrare eos poſſe? vel quũ in dies ampliora munera ſibi ſuiſq; impetrare noſcantur: non ſumma eos animi æquitate muneribus aulicis aſſeruire? De iis vt arbitror ſilẽdũ eſt (ne ſacroſanctam exiſtimationẽ lędamus) qui auguſtam illam cauſiam non vitæ ſanctitate: non illęſæ famę cõmendatione: non probabili aliquo conſilio mereri: ſed aulici ambitus decẽnali ſeruitute: ſed ampliſſimi honoris ſuggillata reuerẽtia: ſed faſtus & inſolentiæ ſpiritu inſtigante viſi ſunt. O rem præclaram: & Chriſtianis inſtitutis congruã: honorem ſacrificum aulicis officiis mereri. Abſit autẽ vt id aut dicam aut ſentiam quod quidam incõmode faceti cauillantur: aulam plęrũq; gallicam ſcurras albatos circũferre: qui etiã ludibrio haberi ſe nec ignorent nec ægre ferãt. Illud certe præterire nequeo quod vidimus: nondũ plane comploratis põtificibus epitaphios illis agonas in aula quaſi parentalia certamina ab iſtis excitari: nõ ludicros ſed capitales: tam aduerſo rumore vt puderet nos audire. Vtinã aũt huius culpæ rei arceſſerentur qui in omni vitæ parte vitiũ aut peccandi licentiam profitentur. Sed quid illis futurũ eſt qui frontẽ prę ſeueritate corrugare non deſinũt: & turpiũ facinorũ exempla prodere non erubeſcũt? & poſt hæc etiam ſimulatio fallere nos ſperabit? Mitto nũc ſectoriã eorũ improbitatem qui exuuias ſacras nõ modo viuentiũ ſed etiam ſtantiũ ambulantiũq; petunt: quandoquidẽ magnorũ virorum auctoritas huic crimini vt aliis obtenditur. Reuertar ad illos purpurę candidatos q obſcuris ſępe natalibus orti: & nullo ingenii ornamẽto præditi: regibus æquales videri aut aſſidere volũt. Quid eñ eſt quod tantopere iam admiremur beatulas illas cauſias: quæ ſordere in Francia præ multitudine: eorũq; leuitate videntur qui ne in ſacroſanctis quidem & viſendis geſtaminibus auguſti vel venerãdi eſſe poſſunt. Pridẽ id decus vt eximiũ & opimũ regalibus tantũ extis promitti videbatur vt decebat: nũc minorũ etiam honorum auſpiciis & plebeiæ fortunæ nõ negari videtur ex quo inauratis cornibus hoſtiæ paſſim litare cœperũt. Quis enim hos iam

Lar deus eſt domeſticus: itaq; pegre redeũtes larem familiarem ſtati ſalutare ſolebant.

Sũptũ ex Horatio. q̃re pegrinũ vicinia rauca reclamat: id ẽ q̃re pegrinos nõ vicinos qb9 fidẽ facias. nos.n.fidẽ tibi nõ habem9 vt q te pbe nouimus eẽ planũ & impoſtorẽ: mendacẽq;.

Callipidæ i aula vaſa ſemp colligentes ſed nũq̃ abeuntes.

Cauſia geſtamẽ capitis regiũ ſolis calorẽ arcẽs: & plęrũq; purpurea erat. hic p galero purpureo ponitur.

Albatos ſcurras appellari puto epos q ſcurrilẽ leuitatẽ in verbis & geſtu pferũt. albati.n.ſũt candida toga induti.

In cõpetitores ſacerdotiorũ factioſe dimicantes.

Agones epitaphij dicebãt certamina nouẽdialia q̃ i honorẽ exeqarũ i funerib9 fiebãt. quod hic trãſfert ad cõpetitorũ ambitũ: & quãdã q̃ſi dimicationẽ eorũ qui exuuias ſacras petunt.

In eos q ſacras ſibi puincias petũt ante tẽpus i deceſſionis.

Sectores hic appellãt metaphorice ij q ſacerdotia viuentiũ vt ia miam moriturorũ ambiũt. ſectores.n.ſunt pprie hodie qui cõfiſcationib9 diteſcũt: quaſi pdã ſequẽtes.

De galeris purpureis.

Sacrificantes olim exta aſpiciebant: ex quibus ij qui extiſpices dicebantur futura ſacrificanti prædicebãt. regalia autẽ exta dicebantur ex quibus regnũ portendebatur. ad quem morem nunc alludit.

Victimas inauratas ſignificare puto preciũ tanti honoris cum vænalis eſſe cœpit.

magnopere suspiciat: qui haud ita pridem vnũ viderit dibapha purpura ferocem æmula candoris beatissimi: quũ cohortem ipse purpuratã quocũq; post se traheret: inter eos tam eminẽs q̃ inter galeritas vpupa? Species igitur nũc eadem & dignatio: auctoritas ad populũ nõ eadem. Neq; vero in vniuersum honoribus auctoritas sua restituetur & maiestas: priusq̃ sordidis aut pusillis ingeniis summæ decora virtutis petere fas esse desierit: & sacrosanctos amplissimosq; ordines rerum nostrarũ summa nundinari capitale esse cœperit: quod vtrũq; nobis videre vtinã mox cõtingat. Summa autẽ disputationis eo pertinet: vt intelligatur eorũ gloriã qui summũ bonũ in loculis cõditũ esse putant: vel fascibus aut infulis maiorũ auspiciorũ adhærere: mortuis illis superstitem esse non posse: iisdẽq; sæpe morientibus aut gradu potentiæ deiectis (quod mortis instar ciuilis putatur eẽ) pro sperata gloria infamiã agnasci: aut certe ignominiã perpetuã. Eius rei quũ innumera sunt antiquitatis documenta: tum vero recẽtia proferre nũc exẽpla possemus si id ad rẽ pertineret. Quotũ eñ quẽq; vidimus aut meminim⁹ istorũ integra persona atq; integro statu decessisse (vt iuris verbo loquar) qui nihil non viuẽtes honori tribuerũt? Porro aũt vt fugacissimus semper splendor est gloriæ pigmentis adũbratæ: sic vere eminentis & expressę claritas nulla carie: nullo situ vetustatis exolescit. & est eiusmodi gloria non in æs aut in auro incisa vt illorũ: sed stylo ex acuto & nitido impressa cedrinis in tabulis quę carie nõ intereũt: & restibili traducũ natura prodũtur in omne æuũ. Atqui huiusmodi est gloria non opũ congestarũ: nõ vitæ per summos honores indecore trãsactę: sed rerũ egregie vel gestarũ vel scriptarũ: quæ in alios aliosq; traduces propaganda: ęternitati dedicata quodãmodo videtur. Porro autẽ vt sine aqua & igni sacrificiũ aut consecratio nõ rite peragitur: sic sine stylo & eloquentia nullius aut principis aut populi gesta ad posteros inclarescere possunt: & æternæ memoriæ consecrari. Proinde et si antehac memoria nostra quidã homines officinę magistratuũ honorũq; præfecti: cupide fecisse noscũtur: vt studiosi & literati: & innocentia modestiaq; præditi: parũ plausibile nomẽ in adytis aulicis habuerint: quasi ab actu rerũ reiectanei. cõtraq; imperiti & procaces: & in tenebris perspicaces: vel earũ rerũ emaces quæ in cõmercio proborũ pudentiũq; nõ fuerũt: plęrasq; reip. partes nominũ suorũ fama lęta: tristi: ancipiti replerint: non ideo relãguescere studiosorũ cõtentio debet aut philosophantiũ. Est enim est abũde philosophis geminos illos fructus sperare Euthymiã & Euthanasiam: res duas q̃ maxime expetẽdas. illam scilicet beatã & cõstantẽ numeris omnibus securitatẽ: dũtaxat quod ad bona corporis & fortunæ pertinet. Hãc hilarem animi ac spe bona perfusam in morte æquitatẽ. Illis autẽ perdite ambitiosis quodnã esse maius suppliciũ potest in vita per aulicã gesticulationẽ agẽda: q̃ hominẽ in corde conditũ qui non nisi veritati seruire potest: ab homine externo & conspicuo dissidere: qui scenę tantũ ipse ac populo se ostẽtat: & ad oculos theatri quasi ad speculũ nõ afformat sed affingit? quis eñ istos Chamæleontes ignorat: recõcinnãtes sese idẽtidẽ ad mores aulicæ potẽtiæ: vt tabulas olim suas clarissimus ille pictor Apelles reformare solebat ad vulgi iudiciũ? Est autẽ id natura cõparatũ mentẽ male sibi consciã cũ homine externo

Purpura dibapha dicit̃ q̃ bis tincta est vt eius itẽsior ac flagrãtior sit color. q̃ hic Galerũ cũ legatione significare potest.

Fallax spes ambitiosorũ. Auspicia maiora maiores honores & magistrat⁹ significãt. null⁹ .n. magistrat⁹ inauspicato creabatur.

Integri status non decedit cui post mortẽ crimina obiiciuntur.

Vera gloria & expressa.

Eloquẽtia publice necessaria.

Euthymia. Euthanasia. Cõtra simulationẽ aulicã. Chamæleontes aulici. Chamæleon pro hoĩe subinde mutabili ponit̃: quia chamæleo pauidissimũ animal identidẽ colorem mutat & formã vt auctor est Arist. in q̃rto de hist. aĩaliũ & sic ipse vtit̃ in pri. ethic.

& vultuoso dissidere:hominẽq; etiam hominis pudere: quũ vi veritatis cæca tormenta adhibentis fateri quisq; cogitur apud acta rogitantis conscientiæ suæ:se non eum esse hominẽ quem vultus profitetur. Atqui isti quos solertes aulicos appellari videmus: quũ per omneis vitæ actus personati ludiorũ more videantur:nõ intelligo quidnam affirmare possint serio se in republica aut bona fide egisse.certe in iis quæ ad verum fiunt locus præstigiis nullus est,bona fides se ad manũ aspiciendam & contrectandam præbet. Proh superi immortales quid est si hæc impostura & fallacia non est? si enim compositi istorum vultus cum cordis motu turbulento dissident:quonam tandẽ modo insontes esse possunt? atqui hoc poscit veritas quam nobis Christus non modo in terris agens præiuit:sed etiam lege promulgata præscripsit:vt quando natura sympathiam esse inter mentem & frontem eius indicẽ censuisset:summopere id videremus : ne homo qui in fronte eminet & toto se promit aspectu:simul is sermo qui in ore versatur:& in aures se insinuat:ab eo homine eoq; sermone dissiderent qui extra præcordia caput non exerẽtes:interiores vocantur.Quid autem totos dies precamur & a deo petimus nisi vt fiat voluntas eius in cœlo & in terra? At id quid aliud significat:nisi nos docet & hortatur vt corpus cũ animo congruat? materia a forma non discrepet? Homo ipse interior:& exterior idem sit?Quid igitur iis hominibus facias?quid cum iis disseras qui aulicarũ cerimoniarum antistites esse volunt:& simul probitatis opinionem atq; etiam sanctitatis aucupari? proinde qui vtilitatis aut potentiæ assequendæ nimiũ studiosi:ad istorum mores se afformare contẽdũt: vt summis curionibus industriam suam probent : non modo literis & honestati salutem:sed etiam Christo & veritati vt dicant necesse est.Ita sequitur si stoicis confectariis eos vrgere pergamus:vt hanc ab inuitis confessionem exprimamus:ad gloriam se & beatam vitam comparandam non supernate via: ærumnosa quidem ipsa & cõfragosa: sed infernate plaustraria & militari progredi. & hãc autem & illam ineuntibus viam vadimonium tandem ad summũ tribunal obeundum est: quod in incertum diem constitutum : nullis nec opibus nec fascibus comperendinari potest.Quando igitur ipsi aliud semper agentes (vt dicitur) causam sibi dicendam meditari videntur ? qui aduentãte sæpe summi & vltimi imperii viatore & interdum lictore:diem vel perendinum vel crastinum dicturo:consilia de ineundis (o cæca mens hominũ) honoribus nouis agitant.En cur disciplinarum cultum:literarum elegantiã:humanitatem:leporem:amœnitatem homines abiicere debeant: & philosophiã deniq; ipsam rerum humanarũ diuinarũq; interpretem:trãquillitatis ac securitatis parentẽ quod summũ in hac vita bonũ est:ex qua nõ opes vulgares & aspernabiles sperare & parare:sed velut ex cornu Amaltheæ summa oĩa possunt haurire & copiosa.Quid eñ non inuenias in pandectis philosophiæ? sed scilicet hęc homines in terrã eiusq; viscera cernui:Alcinoi (vt dicit̃) apologũ esse credũt: aut Arimaspea carmina: res quidẽ illa visendas sed a nullo visas enarrãtia. eosq; Phęacas eẽ putãt:q animi bonis capti eo spes omneis suas referãt quo nemo viuus accessit:& vnde nemo rediit.Sic plagiariꝰ ille dęmonarches lucifugis emissariis animos humanos solicitans:a doctrina phiæ abdu-

Sermo interior & exterior ponitur ab Aristotele.

Cõperẽdinari vadimoniũ dicebat̃ cum dies iudicio cõstitutus in perẽdinũ diẽ id ẽ tertiũ reijciebatur.

Alcinoi apologus apud Homerum.

Arimaspea carmina.

Aristeas Procõnesius poeta ãtiqor Homero scripsit historiam carmine de Arimaspis hyperboreis ad quos nemo accessit : sed eiꝰ aĩam creditũ est e corpe exire vagariq; solitã: & vicibus ĩ corpꝰ redire.

Phæaces hic p credulis & stultis ponũtur. Alcinoo .n.corcyrę regi & eiꝰ ppſis phæacibꝰ Vlyxes Lestrigonas & cyclopas & alia mõstra a se conficta narrabat: & ijs oĩa vera esse persuadebat.vnde Iuuenalis:tã vacui capitis populũ phæaca putauit.

cit:& velut a Iouis liberatoris præsidiis sic a præceptis Christi deductos: aulico nexu astringit vt omni religione liberet. Inde illa axiomata aulicacademiæ: in eos semper mores vergere in quos aula prona sit. corpore & anima aulicæ potẽtię asseruiendũ esse si quis aliquo in numero esse velit. fortunatos magis q̃ probos colẽdos esse. eũ demũ recte in officina aulica perpolitũ esse: qui omneis numeros simulationis teneat. impudentiã & dissimulationẽ p̄sentissima duo numina viris acribus esse. odia & simultates in loco ponendas esse: & vicissim resumendas. nũq̃ offensionẽ condonandã nisi fortunatis esse. inimicos in articulo oppressos ad internicionẽ proculcare. Tum illa plutacademica in æde Plutonis cõsecrata: qui rem facere velint: diuinis præceptis aliquãtisper obaudiendũ esse. tanti esse vnũquẽq; quãtũ possidere videatur. qui pauperiẽ fugere per fas nefasq; nesciant: iis superos nõ dubie iratos esse. male de se hęredibusq; mereri: qui religiose rem ampliat. qui in hac vita inter armẽtarios censi sint: in futura subulcos fore. primarũ enim classiũ homines: in altissimo quoq; ordine cęlitũ pro portione beatos fore credũt. His & huiuscemodi proloquiis homines in Plutonis porticu philosophantes: dogmata mirifica astruũt: in quorũ assiduis cõmentationibus ego nullam erroris intercapedinẽ esse puto. etenim quũ timor domini auctor nobis esse debeat omniũ rerum expetendarum & fugiendarum (nam absq; eo digitum tantum exere & peccabis vt inquit ille) quonam modo rationis habenis regũtur qui plus fortunæ & temeritati casuum: q̃ veritati atq; pietati tribuunt? in quos inuehens Esaias vates fortunæ eos mẽsam apposuisse testatur ac super eã libasse. Aut qui conuenit eam vitam hallucinatricem non esse atq; offensatricẽ: quæ per densissimam caliginem rerum humanarum ingrediens (quam vitam aulicam esse dico) nulla prælucente face sapientiæ aut doctrinæ salubris: rapide promouetur? Atqui sapientiæ præcepta & monita nemo satis sine oraculis nouit. & eorum oraculorum antistes est philosophia. Ita patet sine philosophis aut sine philosophia vitam recte institui non posse. Quũ enim mens humana quæ principatum animæ tenet: iudicium rerũ facere sine sensibus corporeis emissariis suis nequeat: illi autem partim suapte hebetudine hallucinãtes: partim a noxio genio circulatore ipso & archiplano: circũuenti: rerum sensilium species falso ad eundem principatum deferant: fit vt mens in arce humani corporis sedens: nec cauendas res nec admittendas iudicare probe sciteq; possit. Accedit q̄ prouidẽtia quos in album illud æternum retulit: eos fortunis interdum euersos: alioqui quoq; male mulctatos exercet: & per toleratiam insontem ex sententia sua probat. istos autẽ fortunatos & temeritatis alumnos arbitrio suo & prudentiæ permittit: cui nimiũ ipsi cõfidunt. Quos genius ille impostor excipiens: & prestigiis allectos sibi mancipans: ideo quietos a molestiis: & sarctos (vt dicitur) & tectos ab omnibus tuetur incõmodis: vt incautiores eos securitate indies efficiat. Scit em̃ in huiuscemodi homines liberã sibi cũ volet manuũ iniectionẽ fore. Inde ille stupor humani iudicii euentus rerum admirantis: & in errorem sæpe eorũ reuoluti qui negant prouidentiam. Superi vestrã fidem: adeo ne erroris perpetui nebula nos offudit tenebrarum ille præses: vt veritatem rerum cernere ne sole quidem illustrissi-

Axiomata aulicacademiæ.

Axiomata dicũtur p̄positiones maxime ratæ: q̃ ita certæ sint vt demonstrari nequeãt: sed ex iis demõstrentᷣ alię. hę propositiões pricipia disciplinarũ sunt: & latine postulata & p̄loquia dicuntur vulgo maximę appellãtur.

Plutacademica p̄loquia.

Plutos grece opulentiã significat. inde plutacademiã appellat philosophiã cuius fines sint bonorũ & malorũ diuitiæ & paupertas. a Pluto autẽ id ẽ diuitiis Pluto deus dict⁹ est vt latine dis. alludit igitur ad Plutonis fanũ vt significet illi⁹ philosophiæ dogmata ad orcũ tandẽ tendere.

Memorabile dictũ Esaiæ.

Philosophiã homini esse necessariam.

Archiplanus dr̃ dæmon planorũ omniũ impostorũq; caput.

Relati in album æternæ prouidẽtiæ.

Fides auxilium significat: vt dii vestrã fidẽ apd̃ comicos. fides etiam persuasio est certa de aliqua re vt fides catholica. hic autem alludit ad fidem. i. pietatem diuorum.

Geryones tergeminus.

Christus vere fuit Hercules alexicacus.

Exclamatio cōtra iniquitatē tēporum.

Catorthomata. Choragiū istrumētū scenicum. hic autem metaphorice ꝑ magistratibus regni ponit̄. sine.n.magistratib⁹ hoīes ī mediū quasi in proscenium ꝓdire nequeūt: & documētū sui dar̄. semp.n. perstat ī metaphora superius suscepta.

In cuneos se stipare, priuatę vitę se reddere.

In ordinib⁹ sedere: in magistratu eē municipali & munere aliquo fungi. In medio stare: ī actu rerū eē inter aulicos.

Blattarū contuberniū tenebrosa loca sunt: & nulla luce illustrata. ꝓpter qđ Virgil. lucifugas eas appellauit.

Proletarij dicebantur hoīes inopes & nullo cēsu in classes redacti. hic ꝑ translationē dicūtur ꝓletarij q nulla dote animi: nulla īgenij ac ciuilis prudentiæ facultate cēsentur: et commēdabiles sunt.

mo possimus? adeo ne Geryones ille tergeminus superbia cupiditas & voluptas (tres aduersarii potestates e terra & inferis enatæ) infestus est ætati nostræ: vt sapiētię pręcepta toties inculcata complecti: & cōpressis manibus retinere nequeamus? nonne omnia quæ videmus: a deo prædicta sunt? an alterum tandē Herculem expectamus post Christum Alexicacum: qui mōstra hæc e terra atq; inferis ad hominū perniciem emissa conficiat? an vt iterū ad Troiam magnus mittatur Achilles? & iterum Christus humanitatis decus redeat: & oculis nostris conspicuus occurrat? O cœli & terræ omniūq; animorum conditor: omniū seculorū illustrator & insignitor: omniū errorū explosor: & morū emendator: qui regnis & prouinciis genios præstites & consiliatores eorūq; rectoribus prouide statuisti. quiq; principū mētes freno tuæ prouidentiæ regens: flexanimo sępe numine a studio rerum noxiarū & exitiabilium: ad honestissimū quodq; propositū saluberrimūq; detorques: erit ne sęculo nostro tempus quādo homines suo magis ac proprio censu & dotibus a te profectis: q̄ fortuita possessione rerū fluxaq; publice cēsebūtur? neq; enim ante id tempus futurum videtur vt solidæ germanęq; virtutes in Francia elucescant: quando antehac raras prodeūteis in publicū videre nobis licuit: etiā si in vmbraculis secessus & priuatæ vitæ latuisse credim⁹. vnde factum hisce annis vt per omneis ordines illa quæ dicūtur Catorthomata apud nos requirerentur: id est præclara quędā virtutis exempla: omnibus numeris officii publici absoluta: quasiq; officia in administranda rep. ad amussim virtutis directa & emendata. Nam cū in paucis familiis seminarium beatorū haberemus & copiosorū: quid mirum est si inuisa publice virtus: & ab iis e proscenio exacta qui choragium nostrū in potestate tenuerūt: post scenā latere voluit: aut in cuneos se stipare promiscue sessitantiū? quando nec ei stare in medio licebat per tēporū iniquitatē: nec in ordinibus sedere promptū erat per sordes omnia nūdinantiū. Falso igitur literarū studiosos nōnulli criminantur vt vmbratili vita marcentes: & rebus gerendis honoribusq; inutiles. Nā qui in solē prodire: & aulam interuisere sine cōtemptu sui literarūq; suggillatione nequibant: nō inuiti faciebāt fortasse vt in exhedras & porticus: & in omnia virtutis & philologiæ diuersoria se cōferrent: quasi in ꝑsidia quædam philosophiæ amœnissima. Neq; enim tum innocenter actuosum esse: nec gratuito licebat in publicū prodire vt quidē erat hominū opinio. At vero iidē ipsi si mox fortasse edictum principis exierit (paulisper enim ariolari iuuat) vt homines iā non prædiis: non supellectili: nō aliis pignoribus obnoxiis fortunæ: sed cultu atq; ornamento ingenii: & mūdo (vt ita dicam) nō muliebri: sed virili cēseātur: in quibus nihil licet fortunæ pignerari: iidem inquā ipsi caput illico proferent non abiectum: nō abditum: nō demissum. sed aduersus fortunę & temporum iniquitatē vt conditum sic erectum: quos nōnulli opinione falsa ducti gaudere nūc putant blattarum contubernio. & qui tum nō nescii eorum improbitatis qui fatorum vim moduq; in Francia tēperabāt: boni tamē cōsulebant studio se literarū: auocamēto reip. amœnissimo distineri: ii si aditus publicos patere virtuti senserint in posterū: ad professionē sui nō inter proletarios: sed inter mente cordeq; censos cōtinuo coibūt: omniq; instrumēto vitæ

ciuilis per virtutē agendę.tūq; illi classici fortasse ludibrio habebūtur:qui nullum testem locupletem aut fide dignū esse credūt : qui non idem copiosus sit aut opibus circūfluēs.Neq; vero philosophia lucifuga est:neq; iners:neq; ocii gaudens veterno:neq; desidiose sellularia vt multi criminantur: neq; non ipsa rebus gerendis vacare potest:& forensia induere prætextataq; videri:cum tēpus ita tulit:& decus eam ad id prouocat. sed dissimulationem : sed fœdam assentationem:sed desultorias amicitias:anniuersariasq; morum mutationes auersatur:nec sub comico vultu tragicas simultates occulit:quibus rebus nostro tempore in aula maxime quæsita est auctoritas & retenta. Quemadmodum autem Socrates olim philosophiam e cælo in vrbes deuocauit:& coegit de rebus ad ciuilitatem pertinētib9 disputare:sic philosophos quosdam reb9 gerendis idoneos:in forum ingredi aliquando & in publicum prodire decet: industriamq; suā approbare in rep.egregie ac strenue administrāda.Qz si interdum studiosi homines in celebritatem vel ciuilem vel aulicam non prodeunt:non ob id delitescunt.sed velut ex conspicilio secessus iactationes & æst9 ambitionis obseruant:& in eos homines ꝑspicaci æstimatione inquirūt quos fortuna famaq; omnium oculis auribusq; exposuit. Quis enim eo tempore libens in rerum actu versaretur:cum quidam ob redundanteis opes nec innocenter q̄sitas nec sine publica calamitate:beati & primarii homines atq; etiā summæ sortis haberentur:qui si nunc ad calculum seuere reuocarentur:talentum vnum auri puri probi sui (vt fuit olim in sermone) demonstrare nequirent? quum viri ingeniosi & cultu doctrinæ elegantis perpoliti:aut quacunq; eximia facultate commendabiles:a comitiis aulicis explosi: & tāq̄ sexagenarii de ponte deiecti esse dicerentur? quum fœcunda virorum bonorum doctrina fugeretur:totoq; orbe accerseretur quod priuatim fructuosum:in vniuersum luctuosum esse ab omnib9 cernebatur? quum re nulla magis homines crescere q̄ cothurnatis facinoribus cœpissent:non legum constitutionumq; conniuentia quas multas & præclaras habemus:sed præpotentium hominū coitione:qui omnia ꝑsidia reip.cōstituendæ occupauerant? quum in sinus priuatos & exiguos amplissima respublica clarissimaq; cessisset:quæ in capite redimito grandi quidem ipso sed infirmo sedere non poterat? quum inopes repente facti diuites:mutationem fortunæ fastu & improbitate sermonis profiterentur? quum ii fere soli opima decora a principe ferrent : quos nobis malorum omniū sementem fecisse nobilitas nō obscure ferebat: & populus obmurmurabat? quū summę cupiditatis & licētiæ omni lege pudoreq; solutę virus lenta contagione manans:omneis pene bonos mores & honestos paulatim imbuisset? deniq; cum in ea quæ a cura rerum humanarum diuinarumq; curia (vt opinor) appellata est:ita sibi quisq; gētilibusq; curaret:vt maxim9 quisq; curio maxima incuria maiestatis publicæ ac diuinæ teneri crederetur:iiq; maxime negocia reipublicæ populo facesserent:quos caput & fortunas opponere pro populo decebat:& vitæ etiam discrimine intercedere nequid grauius aut turpius in remp.decerneretur? Hæc enim omnia cum nostra ætas & meminit & vidit:tum vero alias plærunq; imperii nostri felicitati incommoda fuerunt. Cumulus autem indignitatis fuit quum iam eo ventum esset vt

&

Philosophi reip. administrādę nō inepti:& gerēdis magistratib9 accōmodati.

Desultoria amicitia dicit̄ nec vera nec cōstās:sed tpi tm̄ seruiens & ex vsu & cōpēdio amātis instituta:ob idq; mutabilis & varia ꝑ cōditiōe tēporū.

Conspiciliū nō tm̄ oculare subsidium significat: sed etiā fenestrā clatratā & minutis cācellis obtedā vnde in vias prospiciūt hoīes q se e via videri nolūt. q̄si obseruatoriā fenestrā. hic aūt metaphorice ꝑ priuata vita ponit̄ i secessu acta:vnde homo ignot9 vel in publicum raro ꝑdiens velut ex occulto res gestas eorū inqrit & adnotat q administratio ni rerū præfecti sunt.

Insignis indignitas in aulicis rerū actibus.

Purū probū suū aurum dicebant quod sacrorum causa conferebatur. Purum erat quod spurco actu quæsitū non fuerat. Probum qd obryzū. suū qd propriū cōferentis esset : non alieno admixtū.

Redimitum hic diadematum intelligendum puto.

Vnde curia dicta.

Nouissima tempora regis Ludouici significātur.

nauclerus tantæ nauis fatali ignauia nec in prora nec in puppi sederet: ac ne impendente quidem tempestate nautarum officia vicesq; recognosceret. nec qui ad clauum sedebãt rerum communium iacturam ad se pertinere magnopere arbitrarentur: docti iam olim ex naufragio fragmẽtum arripere. certũq; etiam nauclero ipsi esset extremã potius perniciem experiri: q̃ nouo supplemẽto proram puppimq; propemodum iam inanes explere. Quum charitate frigente: hiante maxime auaritia: ardente inuidia & simultate: languẽte pietate: exolescente sceptrorum maiestate: iam nec superi nec mortales extrema deformitatis exempla ferre possent. Hæc & huiusmodi alia ideo frequentius in hoc opere meminisse mihi subiit: q; homines ipse queribundos identidem memineram eas res ætate nostra Franciæ contigisse: quæ gentem bello paceq; clarissimam in orbem degenerum socordiumq; populorum coegisse videbant̃. Atqui maior esse nulla potuit indignitas: q̃ sũma nobilitate & doctrina a gubernaculis inclytæ gentis deiectis: quasi flosculis coronæ regiæ decussis: homines haud clara sorte natalium ortos: summa infima & media in potestate habere: q nec ius nec fas nec æquum bonũq; nossent: nec bonis æquisq; cino bene cuperẽt: triaq; tm̃ illa verba fari possent: do dico addico. quũ regni opulentissimi bona quib⁹ collibitũ esset ita dilargirent̃: vt sibi necessitudinibusq; suis bellissimũ quodq; reciperẽt: & reliqua pcerperẽt. Vnde factũ esse videm⁹ vt in gurgustiis quidã nati educatiq;: domos & stirpes architectati sint grandiorum penatium æmulas: quę triduo excitatæ: & publico dispẽdio expolitę: haud scio an mox collapsuræ sint: si summus tãdem Iuppiter in membranas suas respexerit vt est in græcorum prouerbio: id est si merita cuiusq; ex actis diuinitatis & commentariis supernis recognouerit. nuper autem quum res nostræ in eo fere statu essent: proh suprema prouidentia: quodnã nobis documẽtũ tuæ potentiæ dedisti? Nã quũ hæc postrema simul scriberent̃ a nobis: simul liber sub prælis impressorum supra dimidiam partem exactus esset: ecce calẽdis Ianuariis sublato rege Ludouico (cui⁹ vtinã cũ manibus deus gratiose & clementer egerit) tanta vno die mutatio rerum facta: vt qui prius digito cęlum attingere posse sperabant: protinus humi serpere demisso animo viderentur: nec funebribus lachrymis (vt assolet) sed veris & intus obortis lugere. vsq; adeo occasus ille multis salubris (vt nũc spes ẽ vniuersoꝝ) paucis eẽ maleficus & noxi⁹ visus est. sideratos esse diceres q ante triduũ oĩa ad se cũ fortuna trahebãt. In vniuersũ aũt is erat habit⁹ animorũ & vultuũ: vt diuturnas sordes reip. excussas eẽ crederes: vt ĩ luctu hilaria sane festiua celebrare videremur. Secutus est vnus & alter dies per munificentiam & benignitatem transacti iandiu desuetas: quum rex nouus idem primusq; Franciscus: sed regere iandiu eruditus ac populo charissimus: tyrocinium regni faciens: ingenii sui specimẽ ordinibus pręberet salutatum coeuntibus. In quo sceptrorum auspicatu quum intentissime obseruarem: verba multa audiui feliciter ominosa: signaq; adnotaui: quæ si ratum nobis auspicium non faciant ad id quod publica vice optamus & speramus: nõ video quid posthac mentes humanæ augurari debeant: aut quando nobiscum prouidentia in gratiam reditura sit. Certe in funere tripudium solistimum fuit: & festa frons reipublicæ.

Nauclerus nauis latine nauiculari⁹ dĩ: id ẽ nauis domin⁹ cui⁹ piculo nauis agit̃: & cui⁹ est sũma ptãs: quo noĩe metaphorice regni caput intelligitur.

Hoc ĩ regẽ Ludouicũ dictũ q ĩ demortuorũ ingrãtuũ locũ plerũq; nullos sufficiebat nec ĩ eos regia seueritate inq̃rebat: quos sũmo rerũ actui pfecerat.

Iuppiter ĩ mẽbranas suas respicit.

Mors regis Ludouici duodecimi.

Siderati dicũt̃ q velut astro aliquo pcussi repẽte exarescũt vt arbores q̃ vẽto noxio afflatæ retorrescũt.

Hilaria festũ diẽ significat: nõ absimilẽ illi quẽ pridie q̃dragenarij ieiunij ineuntis vulg⁹ celebrat.

Frãciscus rex.

Prodigiosum fulmen.

Tripudiũ solistimũ auspiciũ erat lætũ: quo statĩ a pullarijs nũciato cõsules aciẽ ĩstruere solebãt: vt videre est apd̃ Liuiũ lib. decio. significat etiã lætitiã populi pedib⁹ supplodẽtis: & veluti saltantis. tripudium. n. a terra pauiẽda id est ferienda dicit̃.

nam & ante triduum fulmen læuū per totam prope Frāciam extiterat: quod ante nemo meminerat eo tempore ne i vno quidem loco accidisse: omninoq; ea tunc hominum constans erat opinio: hactenus expiata nostra esse peccata: franciciq; regni maiestatem suo genio restitutam. Post id prodigium vna & altera nox intercesserat: venit ad me homo mihi & affinitate coniunctus: & amicitia summa deuinctus Franciscus Deloinus: regius consiliator in prima decuria curiæ centenariæ: inter primos iurisconsultorum his & literis & studiis maxime & fauens & incumbens. Is quum me in hoc opere valde intentum offendisset: cuius finem vrgebam ne impressores opus accelerantes mihi anteuerterent: institit mecum hac de re contendere: non tam q̄ a me ea de re dissentiret vt postea intellexi: q̄ vt mecum disserendo ab nimia me auocaret scribendi contentione. incaluerat enim mihi animus præsentium tunc rerum indignitate meditanda. tum velut proludens: quum pone stans vidisset quæ scribebam: O he (inquit) odiose facis & refractarie: qui tempori & fortunę animum accommodare non labores. Quid enim tantopere studium hoc sapientiæ aut liberalis omnino doctrinæ exosculare: quod frigere nunc in aula quereris ignorantiæ parente? Inania enim nūc nomina videmus doctrinæ & virtutis algere: & studia literarū damnosa sui sequacibus esse. Quid mirum (inquam) quum & ea quæ de superis inferisq; traduntur: quæq; tot sacris monumentis: tot oraculis: tot sanctarum animarum elogiis contestata sunt: vix tertius quisq; istorum non argumenta tantum theatrica esse putet: si quidem hominum mentes ex habitu gestuq; serioso: nō ex sermone tantum specioso æstimentur. tantum abest vt huius temporis aula doctrinæ & virtutis amore teneatur. Tum ille: quin igitur vtilitati consulis? eorumq; exemplis admoneris: qui magno ętatis oleiq; dispendio ingenium atq; animum literarum studio excolendum censuerunt? præsertim quum tu ipse clamites stare gallica ingenia in hac scena non posse nisi alios hellanodicas (sic enim vt arbitror appellatis ingeniorum iudices) Francia nostra nacta sit. An tu aliter censes inquam: qui scias quosdam rerum arbitros nostratium hominum ingenia laudare non solere nisi more fascinantium? a quibus cum beneficii loco peteretur vt linguis tantum fauerent: vt quondam solebat in sacris Harpocrates: non satis habuerūt quos meritos non nescirēt: testimonio suo fraudasse: nisi etiam eos premerēt apertissime. Quando igitur (inqt) inanis studiorū messis hactenus fere decoxit in Francia: & nunc maxime ingeniorū flos esse tibi frugiperdus videtur: quin aliud interim cōsilium capis e re nata? & a studiorum cultu ad colēdos mores huic ætati placenteis contentionē istā animi cum omni instrumento atq; ornamento eius transfers? Sane vero inquam quasi liberum sit & integrum animo Mineruę auctorato iam quinq; & viginti stipendiis: abrupto nunc mentis impetu ad Iunonis transire præsidia: & posita doctrinæ & philologorum candida: in cādida protinus ambitus & petitorum videri. hoc est decori & honestatis rationem habere? etiam si eo cultu permultos om̄i arte ac facultate liberali defectos: ad horrea vsq; summa videmus copiosos esse factos. Quid ni est? inquit ille. Sero Phryges sapiūt: Omnis Aristippū decuit status & color & res. Valeāt inquā ista iter eos qui ad rē

Prodigiosū fulmen.

Franciscus Deloinus.

Proludere est præludiū certaminis alicuius facere: & certamen auspicari.

Hellanodicę.

Laudare more fascinantiū .i. aīo malefico & venefica lingua.

Flos frugiperdus.

faciendã attentiores esse solent. ego Aristippeos istos versicolores nõ probo: quotus enim quisq; honestatis & constantiæ studiosorũ faceret: vt in quibus partibus consectandis militareis annos & veniẽtem vitæ partẽ contriuisset: earũ postea partiũ causam hominũ aut temporũ iniquitate damnaret? quid si igitur in his statiuis diuinũ numen versari libentius atq; præsentius existimaret: num etiã tum ille cũ fortuna in diuersa ꝑsidia transiret? At enim fors fortuna humanarũ rerũ arbitra: maiora illic supplementa & vberiores commeatus suggerit. & suggerat sane: nũ ideo tu malis aut quiuis bonorũ & grauiũ: inter Autolycos illos cẽturiari qui comitũ turba cliẽtũq; lautorũ stipatu nos summouẽt: q̃ inter destitutos Aristides censeri qui composita & insonti fortuna acquiescunt? Equidẽ quod ad me attinet: nec Aristippeum placitũ versatilis philosophiæ probo: vt alium atq; aliũ vtilitatis causa subinde me faciam: nisi si salua tueri id modestia possim & constãtia: quod quemadmodum fieri possit non video. nec Pythagoricam illam metempsycosin agnosco: vt repẽte aliũ me q̃ literarũ amantẽ esse velim: aut nũc anthropolatres esse possim: qui prius phileleutherus fuerim. Nec enim Vertũno tam benigno natus sum: vt ab hoc vitæ instituto quod certa ratione ac meditata probaui: ad aliud ab eo diuersissimũ transeam. nec si maxime cupiam: liberum esse id mihi sinẽt ii qui sciunt summis illis Aristippeis Democritũ Gelasinũ me semper esse voluisse.

Autolyci solertes depeculatores.
Aristides.

Anthropolatres hoĩb⁹ honorẽ diuinũ exhibens interpretatur.
Phileleutherus: sui iuris retinẽtissim⁹ & libertatis amans.
Aristippei.

Sed vide (inquit) vt ita rationem istã tuã subducas retinendi literarũ amoris: ne ad manticam (quod aiunt) res tibi reditura sit. Ad manticã autem? An putas prouidentiã tãtũ de philosophia permisisse fortunæ: quã vitæ instituendæ atq; degendæ magistrã nobis dedit: vt ad inopiã subsidiorũ vitæ redigere eã possit? Nihil agis mi Francisce: etiã si magna tua apud omneis auctoritas: apud me maxima semper fuit. Neq; enĩ quod tibi in cõsiliis grauissimi viri iidẽq; doctissimi factitant: vt in tuã sæpe sententiã transeant: doctrinæ id eximiæ & existimationi tribuẽtes: id ego nũc imitabor in hac cõtrouersia: quæ in meo magis foro q̃ in tuo disceptatur. Iamprimũ nõ semper iisdẽ præcentoribus hortamenta canentur in Francia: vt omnẽ spem in posterũ vectores abiicere debeãt: aut iacturã studiosi facere exanclati iam laboris. adest tẽpus fortasse quod multi nõ prouident: quũ in studia literarũ incubuisse laudis summæ loco ponetur. quare et si aura fauoris istorũ Aeolorum nos prorsus destituit: non continuo est cur vela processus huius literarii reflaccescere sinamus: quæ Fauonio ipsa spei bonæ in portum quẽdam certum & hospitalem consiliũ fixi ac meditati ferũtur. deinde (id quod rei caput est) cũ omneis opes nostras omneis spes & copias nõ in ædem Saturni sed in arcẽ Mineruæ congessisse nos sciamus: quid est quãobrẽ magnopere angamur ne in dispendium tandẽ loculariũ studiorum cursus exeat? mirũ vero quin in compẽdiũ. Atqui ego præclarũ esse puto ne strigmẽta quidẽ clarissimi certaminis seruare voluisse: nedum oleũ & operã nos doleam in eo perdidisse: tantum abest vt locularia ista cõmoda respiciã. & est diuina benignitate vnde studiosam ætatem tolerare possimus: non modo ex horto sed etiã e macello. sed fac esse improbiorẽ fortunã: quid tum? subsidiũ rei familiaris a parsimonia nõ sordida aut pudenda: sed honesta & liberali petemus. Hoc.n.ꝑstabilius esse putamus

Hortamenta sũt celeusmata nautarum a symphoniacis cani olim solita.
Vectores sũt priuati & populares q officia ĩ naui nõ regenda obeunt.
Aeoli in aula
Aedes Saturni ærariũ erat Romæ: quare hic metaphorice ꝓ lucro & stipendio publico accipit̃.

q̃ vt fortunatorum faſtui philoſophiæ nunc alumni lenocinari ſuſtineãt. Equidem ex literarum ſtudio didici philoſophiam ſuffugium eſſe tutiſſimum atq; amœniſſimum inter optimam conſcientiam deſtitutis & iniquiſſimam fortunam. Habet enim habet inquam illa tolerantiam æquanimitate conditam pro Anodyno calamitatum. Hic amor: hæc amœna nobis manſio: hoc ſtudium iucundiſſimum. q̃ prudenter a nobis ſuſceptum nunc non diſputo: quãdo iſtis lucripetis approbare nequeo: conſtanter quidem certe & obnixe retentum. mirum vero (vt nunc ex æquo tecum procul ab arbitris & familiariter agam) niſi tu aliquo ambitionis illicio captus es: qui hoc mihi conſilium ſerum & indecorum afferas: q̃q̃ aliud fert fortaſſe vitæ tuæ ratio: quæ in celebritate ſummorum virorum verſans: & oſtentationi neceſſario ſubſeruiens: libera prorſus eſſe ambitione non poteſt. ad quam alioquin quoq; procliuum eſſe te animaduertiſſe videor: natura magis q̃ iudicio. quare mea quidem cauſa licet de hoc negocio conquieſcas. facilior autem de hac re ratio eſt cum iis qui doctrinam & literarum peritiam quæſtui paſſim habendam eſſe cenſent. nam ego a ſtudio philoſophiæ honorarium eſſe petendum: non operæprecium duco: ſi tamen ipſa per ſe non ſatis putatur eſſe. Eſt enim eſt huiuſcemodi philoſophia multa vt in ea deſiderentur: ſed pauca flagitentur. In quo vitæ inſtituto minimo iure fortunæ bona noſtra poſſidemus: & deceſſionis diem ceſſiſſe e prouincia a deo nobis iniuncta nunq̃ non exiſtimamus: æquitas autem animi & mens paucis contenta: reliquiq; affectus animi comites philoſophiæ: in quo alio vitæ genere æque inueniuntur? ſuper omnia eſt obfirmata ſemper ratio aduerſus ſupremam neceſſitatem: animiq; præſentia excubans ad obeũdum æquanimiter vadimonium mortis. Philoſophiam ſemper vocamus non vanam: non tumidam: non diſputationibus rerum naturalium elatam commentatricem. ſed ſapientiæ illum amorem quem græci Vranoſcopum dicunt: quaſi in cœlum ſemper arrectum. Earum rerum indagatorem quæ non perſuaſione gentium a maioribus tradita: non commentis & ſpeculaminibus humanarum mentium conſtant: ſed quæ elogiis diuinis: & oraculis teſtata ſunt humanum captum excedentibus. Vt autem qui peregre proficiſcuntur: quum ad vrbes aliquas ſermone hominũ celebratas venerunt: eos quos appellant Xenagogos adhibent: qui eos ad loca vrbiũ earum memorabilia deducant: reſq; viſendas cuiuſq; loci demonſtrent: quo modo hodie Venetiis vrbe inclyta factitari videmus: (quotus enim quiſq; id nõ facit eorum peregrinorũ qui cognitionis cupidi ſucciſiuas horas rebus agendis detrahunt?) ſic homines in hac vita peregrinanteis ſtudio literarum vti decet quaſi quodam Xenagogo: ſi iis ipſi natalibus orti ſint: aut alias idonei ſint qui eas res viſant quæ cognitu q̃maxime dignę exiſtimantur. q̃q̃ huiuſmodi inſtitutio quam antiqui liberalem ideo appellauerunt q͛ & ciues ciuiliores: & homines humaniores facit: ad vitã iſtam valet quaſi peregre tranſigendam hilarius & commodius: philoſophia autem illa ſublimipeta (quam ob id docti & pii viri Vranophronẽ vocauerunt:) non modo Xenagogos: ſed etiã eo amplius Pſychagogos Chriſtianis eſſe ſolet. eius enim ſtudiũ animas a cogitatione rerum ſenſilium concretarũq; abductas: ad ſublimiũ & cœleſtium

Anodyna medicamẽta quæ doloris ſenſum auferunt.

Philoſophia proprie appellata.

Vranoſcop⁹ amor ſapientiæ.

Memorabilis locus.

Xenagogi.

Liberales artes cur dictæ ſint.

Philoſophia Vranophron Pſychagogoſq;.

Vranophron dr̃ nihil niſi cœleſte meditans.

Pſychagogos quaſi deductor animę dr̃. ſignificat etiã flexanimũ. fuit etiã olim epithetũ Mercurij aĩas ad ĩferos deducẽtis.

rerum ſpeculationem ſubuehit:& mirificis eius ſtudii illectamentis eo tãdem perducit quo animæ ſuapte natura & cõditione vergunt. Hoc vnũ ſtudium ſoli deo ſe probat.nec vt alia ſtudia literarũ populo ſe venditat.Agedum Frã-ciſce compone nũc cum hac tranquillitate vitæ aulicam turbulentiã: iſtorũq; beatorum obnoxiam obſeruantiã ad quã tu me hortaris: & aude q̃uis argu-tus & diſertus vltra vnũ verbum addere.Imprimũ (quãdoquidem tu mihi (vt dicitur) bilem concalefeciſti) in illa conuenarum ciuitate vel apolidũ potius qui ſine lare:ſine ſedibus viuũt:quonam tandem pacto recte vita inſtitui poteſt? niſi vero componi rite penates poſſunt:& vitę ratio recte atq; ordine in eo loco conſtitui:vbi colluuies ambitionis:cupiditatis:ſimulationis:impo-ſturæ:curioſitatis delatoriæ:fraudis veteratoriæ:inuidiæ faſcinatoriæ:ſuper-biæ titanicæ : faſtus deniq; & impotentiſſimæ inſolentiæ diuerſorium habet & commune conuenticulum. vbi nunq̃ ſupremis curis locus eſt: nunq̃ rebus vltimis conſulere vacat & in æternũ proſpicere. viſendus vero conuentus: in quo ſtropharum opifices:noxiarum rerũ ſpintriæ: nec dicendi cenſendiq; ar-tifices:nec iuſti iniuſtiq; prudentes:primas ſæpe & ſecũdas partes ferũt. Hic eſt enim aulicarum rerum ſtatus : aut certe fuit memoria noſtra vt eſt opinio conſtans inter prudentiores.Ecquis eſt autem honeſtatis amans & cõpoſitæ vitæ:qui non modo ſine moleſtia ſed etiam ſine rubore poſſit in eo comitatu videri in quo omniũ ſententiis itur in potentiorum laudem dignorum iuxta indignorũq;? in quo rumorum aucupes:criminũ conſarcinatores:auræ temerariæ captatores:aſſentandi artifices:blanditiarũ magis q̃ eloquentię gnari: in omnẽ obſequendi neceſſitatẽ ſeſe induſtriãq; ſuam potentiæ venditantes : diuini cultus vel neſcii vel negligentes:hominũ viuẽtiũ inter diuos relatores: officioſi & comes atq; etiam elegantes dicũtur? veritatis autẽ tenaces:curam honeſtatis antiquiſſimam habentes:liberalioris inſtitutionis retinẽtes:& pu-dori imprimis conſulendũ eſſe atq; exiſtimationi ducentes:aut ruſtici aut tardi aut ſocordes iudicantur? Quis enim aut edictorũ cœleſtium prudens: aut interdictorũ metuens non prorſus ineptire inter aulicos ſemper viſus eſt:aut etiam delirare? quare in eo licentiæ & erroris gurgite demerſi:nec in cœlum poſtea ſuſpiciũt:nec vnq̃ inde ita exiſtunt vt emerſiſſe videantur. id quod clariſſimis quotidie exemplis innoteſcit. Prorſus quidẽ (inquit ille) ſi ita in ambitum & faſtum ſeſe ingurgitarint:vt regreſſus ad vitam ciuilem liber nõ ſit: aut ſui obliti ſint. cuiuſmodi nõnullos helluones honoris & pecunię nouim9: quorũ hians cupiditas quęrendo intenditur.at vero liberaliter homines inſtituti & literarum ſtudio perpoliti:certos cuiuſq; rei numeros eſſe ſciunt:intra quos tantũ moueri modeſtia dictante didicerunt. tibi vero Guillielme eo facilius anſam cupiditatis & ambitionis porrigo:q; te in re nulla immodicũ ani-maduerti p̃terq̃ in literarum ſtudio: a quo nec rei vnq̃ familiaris iactura reuocari:nec valetudinis incõmodę tędio potuiſti. Vidi enim te annos plus ſeptẽ ita infirma valetudine : vt velut dioſcuri alternis viuus mortuuſq; viderere. Itaq; libentius te in eum (vt ita dicam) campum immitto:in quo te longius latiuſq; nõ expatiaturũ puto.Idq; maxime vt iſtã philologiã amicam tuam & contubernalẽ crimine magno liberes. Scio enim medicos amicoſq; mulctam

Conuenæ & Apolides in aula.
Apolides nullius ciuitatis ſunt.
Elogiũ vitæ aulicæ.
Crimina aulici cõuẽtus.
Dioſcuri Caſtor & Pollux.

sępe tibi capitalem interminatos:nisi eius amore (prope dixerim) insano interdiceres tibi primo quoq; tempore:qui te lenta tabe exugere exesseq; compertus est. Q̄ diu enim quęso hanc pellicem in thalamo & geniali interdū lecto retines? Quam vsqueadeo deperire videris o coniugum omniū & virorū ingratissime atq; inuenustissime: vt ne vxoris quidem blandiciis & suauiis eā vnq̄ posthabueris. et si tot te illa pignoribus perq̄ tibi charis vinctum tenet & obstrictum. quippe quæ bis trium te liberorū iure decēnio reddiderit auctum. Qui te sępe commentantē iucundo obturbāt quiritatu:cum vnica sua sororcula lusitantes:& pueriliter supplositantes tripudio quodam solistimo. Quid si igitur (inquam) moderationis frenos momorderim:atq; inter indomitos illos hominū affectus:philosophiæ iugum excusserim: num tu præsto eris auriga cum voles qui mihi moderere? sed fac me tecum sentire: & in hac re quoq; auctore te vt in plęrisq; aliis vti velle:qui fieri posse putas:vt qui moribus municipalibus non modo imbutus est:sed etiam in iis ita callum obduxit:vt omnino reformari nō possit:& vt in prouerbio est nostro:qui iam maduit & contractus est: is ad aulicos ritus afformare aut certe affingere sese possit? Hoc enim perinde esse puto atq; si me natura verecūdū:iubeas exuto statim pudore frōtem acriter perfricare ad summam vsq; impudētiam.quod quemadmodum tueri possis:ipse certe non video:pręsertim qui me a teneris (quod aiunt) vnguiculis noueris. Verum esto: frontem quoquo modo perfricare potero: etiam ne sermonem ita affingere vt fronti iam duriori sermo interpollis subseruiat? Hæc aliis q̄ prona sint nescio:mihi certe habitus illos gestusq; & flexus corporis sermonisq; non tenenti: nec alioquin etiā gnaro figuratæ istius & aulicæ vrbanitatis:si quādo inter illos Logodædalos loquor & flexiloquos:identidem solœcismum admittere contingit: etiam si lepidus esse aut disertus loquitando mediter. non enim numeros assequi possum aulicæ istius elegantiæ:quæ suam quandam palæstram habet anniuersaria mutatione & propemodum menstrua interpolabilem: sine cuius peritia moueri aut proloqui nemo non inconcinne potest. Iam vero vestem illam ancipitem aulico homini penula magis necessariam: an tu habilem esse censes philosophiæ alumnis? quid cothurnis illis aulicis quemadmodum pares esse possumus? Theramenes illos intelligi volo qui ita temperare officia:ita iura amicitiæ interpretari nouerunt: vt inter simultates exerceнteis vtrinq; gratiam summam ineant:quum neutris plenum officium exhibeant. Hæc & alia permulta eius institutionis documenta quum nec tenere satis possim:ingenii fortasse refractarioli vicio: nec in ore sedeant Romanæ affecto facundiæ: per me licet alii natura sciti & elegantes: illustreis se & beatos faciant in vita tenebricosa. me vero lubentem curia illa nunq̄ tenebit: quum etiam si maxime cupiam ne longo quidem vsu suum facere possit. Quin & vt imperare mihi possim istos fortis fortunæ conciliatores colere & eorum fastidia perpeti: (neq; enim aut turpe esse credo eos homines obseruare quibus apud principem gratia flagrare contigit: si non eosdem ad populum & ordines infamia flagrare videamus: nec ita me hebeti ingenio esse puto vt nō id efficiā si velim quod omnibus obuiū est & pronum) vt igitur istos beatores hominū

Cothurnus vtriq; pedi aptus est:ob id ad hominem transfertē q se ancipitē inter duas factiōes præbet: quo noie Theramenes Atheniēsis dictus est:ꝓpter eandē causam. Theramenes aulici q & cothurni dicuntur.

liberali quadam obseruantia prosequi possim : non tamen eorum riualis esse velim: vt eã quoq; vitã adamẽ quã ipsi consertis manibus amplexantur. siquidem vt est hodie aulicarũ rerum status & facies: vix tertius quisq; hominũ rationem habere futuræ vitæ & æternæ videtur : Vsq; adeo vęsanus ille amor honorum & diuitiarum excordes homines reddit. Prorsus certe (inquit ille) si quidem est nimius. tibi enim hac de re assentior: vt meministi sæpe me tecũ disputare solitum. etenim cum in corde hominis religioni nostræ initiati persidere amor rerum diuinarũ debeat: atq; etiã deus ipse humanæ animæ sponsus: quasi in thalamo sic in corde cum pacta sibi anima acquiescere: (hoc enĩ poscit Christiani hominis sacramentum in prima lustratione susceptum) is certe cor habere non videtur : qui mentem ad captum rerum cœlestium natam ac dei consortium: ad commoda fortunæ & externa ita transfert: vt nũq̃ apud deum: ac ne apud hominem quidem ipsum homo esse videatur : id est sua negocia & propria æternaq; curare: sed alias semper res agere vt est in puerbio. etenim scelerati illi spiritus: Orci emissarii: earum sæpe rerum sequestres atq; interuentores quæ in aula transiguntur: ambitionis & cupiditatis affectibus velut vncinis cardiulcis corda hominũ etiam doctissimorum e sede sua euellunt: vt exemplis luculẽtis post memoriam tuam meãq; cognitum est. adiiciunt enim subdoli instinctores suauitatem quęrendi aut voluptatem honores assequẽdi: cum quibus velut catapotiis quæ anodyna medici vocãt: hamus ille cardiulcus id est eximendo cordi aptus : nullo sensu voratur. At vero philosophia vitæ instituendæ magistra cordatos homines reddit: humani etiam alioquin animi excitatrix ad virtutem capessendam. Istos autem aulicæ disciplinæ alumnos : hamo iam vorato & pernicie intus grassante videmus futuri ęui securos malis suis indormire somnũ Epimenidis. nec anteq̃ vadante in crastinum viatore mortis: quicq̃ summæ & vltimæ curæ animo agitare. tunc trepidos videas vel verius stupidos disiecta vasa sua colligenteis. & vt sero fortasse quoquo modo resipiscenteis: sic nondum Adrastiæ legis formulam intelligenteis qua causam ipsi ad summũ tribunal dicturi sunt. Hæc est enim iustitiæ summæ seueritas ex bono quidem & æquo iudicans: sed nõ ex iure gentium : & humani sensus placitis: elicito : aut principum ordinum huius sæculi responsis. Cuius interpretationem deus idem & homo sacris quatuor voluminibus eorumq; appendicibus enarrauit : iis quidem qui aures non audiendæ tantum sed etiam exaudiendæ atq; etiam hauriẽdæ æquitati sortiti sunt. Philosophia vero e contemplationis specula aduentantem mortem prouidens: cuius diem cessisse homini iam inde ab auspicatu viuendi spirandiq; intelligit: vix vnq̃ opprimi morte nec opinata potest. compositos enim penates suos seruans: in procinctu semper excubat: quasi nunq̃ non imminente tumultu quod in horam incertam prædixit imperator: qui pro vigiliarum tessera Herculis ærumnas militibus suis dedit. Ipse enim Christus verus fuit Hercules qui per vitã ærumnosam omnia monstra superauit. Hęc & alia huiuscemodi philosophiæ dictata mihi excidisse putas : qui me inescatum illiciis Aulicorum cauillaris ? Cuius rei suspicionem ita a me abesse velim : vt tamen hanc esse sententiam meam intelligas : aulicam vitam sapienti

Curia aulica excordes homines facit.

Cardiulcus cor euellens.

Anodyna catapotia. Philosophia cordatos facit.

Christus verus fuit Hercules.

non statim vt sphingem quandã exitialiter ambagiosam: præsumpta in vniuersum atq; in omne tempus opinione fugiendam esse aut auersandam. sed eam instituendæ vitæ rationem vel ætate hominis: vel sorte oblata: vel necessitate temporis temperari vel commoditate debere. Atq; vt obsignatis literis tecum agam: tu modo philosophiã nec inertem ad res gerendas esse dicebas: nec solifugam. nunc pedem efferre extra pomœria vetas: & propemodum extra limen ædium priuatarum: videlicet quasi ad solem & puluerem caligaturam: aut quasi conuenarum illum sermonem aspectũq; non laturam. Vide igitur vt constanter hæc tibi & congruenter dixeris. mihi quidem multa ferre videtur ciuilis & humanioris institutionis ratio. multa temporum conditio: multa ingenium cuiusq; & captus: & naturæ aptitudo ad hoc & illud genus vitæ versatilis quũ res hoc familiaris postulauerit. quæ omnia obseruare debent literarum studiosi: ne studium ignauũ animi tantum & voluptatis instituisse causa: non etiam ad subsidium vitæ accõmodasse videantur. Hoc quũ Cato: cum Brutus ille Ciceroni probatus: cum Seneca: cum alii permulti literarum eruditione prediti factitarunt: vt a studiorum secessu ad celebritatem rerum administrandarum transirent: tum etiam publicarum hodie rerum interest magnopere. quin & ad priuatarum imaginũ claritatem: & nominis cuiusq; gentilitii illustrationem suapte vi maxime valere solet: etiam si nũc friget temporum iniquitate: vt tu antea questus es. Proinde vt Crassus orator ille nobilitatus elogiis Ciceronis: in eiusdem auctoris dialogis inquit: se quũ honores antiquo more prehensandi singulorum peteret: (sic enim tum ferebat ambiendi ratio) solitum esse a se Scęuolam socerum suũ iurisconsultum grauissimũ dimittere: cum ei ita diceret se aliquantisper esse velle ineptum: sic si olim aut propediem tempus existat quũ viri doctrina elegãti perpoliti: inter aulicos agere honeste ac commode possint: cur non etiam libentes faciant vt quod moribus ciuilibus conuenit: pace philosophiæ ad aliquot annos verecũde suscipiant: & ad aliud institutum vitæ non migrent sed cõmeent? id quod si fieri bona philosophiæ venia nequit: quid causæ est quin literarum studiosi vt caudices marcidi tantum in tenebris fulgeant? Enimuero vt philosophiæ studiosi circũferre philosophiam mansionatim nequeunt: sic a literarũ amore quasi quodam Lysania comite nunq̃ derelinquũtur: qui molestias omneis insuetæ vitæ discutit. Peractis autem stipendiis honestæ ambitionis quæ nullo ipsa certo numero præfiniũtur: sed alia quadam ratione modum suum sortiuntur: tum demum philosophia receptui canens: iterum sibi reddit homines quasiq; natalibus restituit: quos ambitio ciuilis aut cupiditas non improbata in claris ingeniis: liberę seruituti ac temporarię mancipauerãt. Qz si refractaria illa philosophia gaudentes studiosi inexpiabili odio dissidere cũ vita ciuili aulicaq; perseuerarint: quid aliud q̃ in mantica Cratetis (vt aiunt) extremũ fati vadimoniũ expectare dicentur? Hæc est mea de tota hac disputatione sententia: quam tu fusius (vt opinor) atq; eloquentius dixisses. ego cẽsentis more & deliberantis: vt in curia summa solemus: non exornantis more dixi. Quasi vero (inquam) tu leuiter hanc artem dicendi attigeris: in qua tibi iam par esse nõ possum. vt nisi te studium istud iuris teneret: in quo tu ma

Philosophia loco & tpe ad res gerẽdas pdire ex vmbraculis debet.

Lysanias comes tristitiæ discussor

In mantica Cratetis philosophari.

tutinas horas & pomeridianas collocas : (nec immerito: fere enim primarii viri eo studio inclaruerunt) scribendi nobis occasionem facile prærepturus fueris. vnus tu vero a regno hoc condito inuẽtus es: qui modũ in ea re tenere possis quæ modum nullum nouit: vt annos & dies præstituas stipendiis cupiditatis æra in comitatu principali merẽtis. & rursus cum emeritam quoquo modo senseris: vt causariæ aut veteranę missionem a ratione imperatrice postules. Quis autẽ post hominũ memoriam missionẽ ante ab aula postulauit: q̃ vno aut altero stipendio ære dirutus fuit? quasi vero ratio ambitionem & cupiditatem exauctorare possit: quas liberum arbitrium sacramẽto ita obstrinxit: vt non milites sed deuotę potius dici debeant. Cedo nunc vnũ igitur quẽ vel in præcipiti canicie missionem impetrasse fateamur: nam multos numeris expunctos nouimus: qui nunc falso inter causarios & voluntarios profitẽtur: periti autem rerum nouerunt plane exauctoratos esse: quibus illi frustra fucum factitare nituntur. Proinde aut tu ex sententia animi non loqueris: aut parum nosse videre naturam & pellaciam eius belluæ quam vulgus hominũ curiam: perspicaciores autem Androsphingen vocitant: cuius ambages dissoluere si aulicarũ rerũ homines consultissimi nequeunt (quotus enim quisq; (vt dixi) explicare semel ab eis se potuit?) quo modo temerariũ nõ est eam rem arbitrii nostri futurã existimare? Mitto nũc q̃ si eius vitæ dies atros ac candidos numeres: multis partib9 maiorẽ illorũ numerũ inuenies: etiã si eos tantũ spectes qui potentiæ successu obseruantiã omniũ ad se trahũt: nedum si vnũ e multis consideres quibus anguste & incõmode tentoriũ habere in castris illis non statiuis necesse est: in quorũ manipulis similes nostri centuriari solent. Atqui (inquit) sic existimo: virũ literarum vere studiosum: honestatis amantẽ: & dei metuentẽ: nũq̃ ita dephensum: ita indagine q̃libet nexa arctaq; cinctum esse: quin liberũ arbitriũ a philosophia vindice hominũ & assertrice cõmonefactum & adiutum: eas plagas (vt aiunt) ipsi summissurum sit: quibus nõnulli perdite ambitiosi circũclusos esse se fingunt: nullo interlapsu relicto. Hic etiã tu delitias facies: & fortuita hospitia angustaq; causabere: homo scilicet vitæ vagę & peregrinæ insolens. ceu vero nesciam Italiam te & vrbem Romam nõ semel adiisse difficillimo tempore: partim animi causa: partim cũ potestate: cum tu liberã legationẽ suscepisse dicerere visendæ Italiæ causa. & in ipso etiã aulæ comitatu pridẽ munia obiuisse. Sed rursus q̃ me illicio aliquo inescatũ esse dicebas: nũ tãdẽ tibi videor aut grauitatẽ magistratus mei imminuisse: aut anteactæ vitæ opinionẽ qualis est cũq; de me: cuiuis homini aut causę aduerso rumore addixisse? addidisti etiã me tibi esse visũ ad ambitionẽ pronũ: non tam proposito q̃ ingenio. Nã etsi ambitionẽ honestã claris fere ingeniis cognatam esse video aut agnatam: gestientis tamen ambitionis culpam quã turpem semper esse censui: haud libenter agnoscam. & tamẽ ioculari hac tua reprehensione admonitus: vereor ne quid imprudens in ea re admiserim vt est humana conditio: aut ex statu constãtiæ & grauitatis ita exciderim: vt imminuisse maiestatem mei magistratus videar. Amabo te mi Budęe si quid in me tale animaduertisti: obiurgato me strenue: & pro ea amicitia quã iam tot annos colimus. nosti enim me nihil vnq̃ antiquius bonorũ &

Contra aulicos q rationẽ & honestatẽ receptui canẽtẽ nõ audiũt.

Andro sphinx.

grauium existimatione habuisse duntaxat secundum cōsciētiam rectā:cuius deus vnus & solus explorator est.Cum aūt iudicium tuum nunq̄ aspernatus sum:tum vero maxime intelligo tibi me notum esse:vtpote cui in vsu familia rissimo indicare me q̄ simplicissime soleo.simul illud memini sæpe te mecum ita esse collocutum:vt nihil commodius esse posse diceres viro in magistratu constituto:aut ad magnos honores aspiranti:q̄ si amicum sibi vnum delectū ac probatum:adhiberet castigatorem:aut certe emissarium & subauscultato rem:qui ad eum velut iure suo referret cuiusmodi esset populi de moribus ei9 actibusq; iudicium.quæ actio eius motusq; cuneorum plausum frigusve:quæ aduersum rumorem ordinum:quæ bonorum & grauium calculum mereri vi deretur.sic enim fieri vt iure improbari non posset qui omnium prope arbi tratu sese emendauisset.Hoc autem cum pauci animaduerterent: hacten9 fa ctū esse:vt egregii sepe viri summos statim honores adepti;ad populū(vt di citur) & ordines offenderent:suarū scilicet ipsi inconcinnitatū ignari:quæ p ora tot hominum magno strepitu inuulgantur.Quod vero ad me attinet: vt ambitiōis suspitione vindicare me nō admodū laboro:sic hoc deprecari velim ne me cupiditas trāsuersū egisse:aut extra nūeros pbitatis & honestatis extu lisse videat.nec.n.mei obliuisci possū:nec psonæ quā mihi quū literarū studiū flagrātissimum:tū vero collegiū grauissimū amplissimūq; imposuit: in quod non pœnitendis(vt opinor)auspiciis ipse adoptatus sum.Sed quid ego hęc tecum nequicq̄?qui me propemodum ab incunabulis & crepundiis nouisti: & cui me iam tot annos explorandum bona fide & ad manum aspiciendum præbui?vt notiores animi mei sensus omnes ei sacerdoti esse non possint quē a confessionibus religiosis habeo:q̄ tibi Budæe mens mea pernotuit. Tum re nidens:equidem(inquam) Deloine videor te non leuiter commouisse.cuius rei iudices sunt malæ istæ tuæ pleniores insolito rubore suffusæ.quod nisi vt facerem in mentem mihi venisset:nunq̄ isti facundiæ tuæ par esse potuissem. Etenim quis tibi hoc concedat:vt mihi te semper Scæuolā:& rursus quū vo les etiam Crassum præbeas? Vt enim si quid in foro tuo possim (tuum au tem voco in quo primaria esse auctoritate te dicunt homines doctissimi)sed vt siquid ad intelligentiam enarrationemq; iuris vestri ciuilis comminisci ali quando & afferre in mediū possim:quod ex ea penu prompserim quæ vobis iurisprudentibus vsualis esse nō solet(cuiusmodi nonnulla in annotationib9 nostris scripsimus in pandectas editis:& iterum fortasse scribemus . siquādo vacauerit)id totum iudicio tuo tuiq; similiū submitto. sic te vicissim decebat amicitiæ saltem iure doctrinæ mihi fasceis in ea re summittere in qua non ęta tulam quidem(quod vehementer doleo) sed ætatis bonam partem te stimu lāte contriui: etiam si vi maiore ingenii tu in eadem ipsa re nos superare videa re.quippe ius hoc poscit amicitiæ vt inter differendum consulta nōnunq̄ vel infantia vel inscitia ab amico vincare:cū si nihil de contentione remittas: pos sis animum eius non leuiter sauciare.Itaq; quando te nihil mihi condonaturū vincere alia ratione non poteram:non inuitus feci vt acriore altercandi velita tione te e statu peruicacis facundiæ depellerem:quæ copiosius ipsa mihi sem per videtur verba vobis non vsitata fundere:q̄ vt e libris tantum iuris haustā

Locus ani maduerten dus.

esse quis credat.q̄q̄ haud lubens facio vt eam tibi facultatem concedam homini in aliis studiis occupatissimo:quam omnium difficillime artium comparari contēdere tecum soleo. Sed enim id pene muto quod nuper de te affirmaueram.Ambitiosum esse te natura dicebam:non proposito: nunc natura ab ambitione abhorrere te vel verius ab ambitu dico:non item fortasse proposito.Nemo est enim omnium quos noui ingenio & doctrina prædito: qui minus te præhēsare homines:aut colere potentes:& omnino numeros implere efficacis ambitus aptus sit:siquidem oportet eos qui hoc scite facere volūt quo iure quaq; iniuria morigeros se spōdere postulantibus:& ad festiuos vultus semper esse cōpositos:etiam si probi viri esse animo obfirmauerint. Alioquin frustrari nemo potest aut deuorare iniquitatē mortalium iniusta postulantiū:in quorū odiū & iurgiū etiam incidas necesse est:quasiq; in cāpo & inter comitia offendas:si quid æqui boniq; non obsequiose dixeris. Ita qui rit9 eius disciplinæ tenere velit:hunc necesse est duplicem quā vocant philosophiā & ancipitem nosse:vt exotericus ipse sit & esotericus:nec idem intestinus homo sit & externus.sermo tantum speciosus & vrbanus.Ac vultus blandus & festiuus inter se non discrepent.Ad hanc autem disciplinam & alias quas homines ambituros percallere op9 est:cum parū te docilem semper animaduerterim:miror cur tibi in mētem venerit Aristippi meminisse:quem omnis (vt inquis ipse) decuit status & color & res:quasi versatile mihi sit:& tibi cū voles futurum sit ad ista ingenium.Quo modo autem tu non ineptam sententiā tueris:qui quum non ignores illic hominum iudicia atq; etiam proposita fere esse corruptissima:eis tamen suadeas in eo conuentu esse viuēdum qui in simplicitate & candore morum spes omneis suas repositas habeant? Neq; etenī mihi ludibundi sunt oculi:quibus in occursu & in circulis isti venustuli gratiosi esse didicerūt.nec lepores illos vrbanitatis aulicę noui:quibus pro illecebris logodædali ad aucupandam famam scitæ comitatis vtuntur.Quum ille rursus sermonem excepisset:nuncius regiæ mortis disputationem abrupit consternatione subita.Post aliquot autem dies cum eum domi offendissem ociosum (interuisere enim sępe inuicem solebamus) continuo vt assedimus:ecquid (inquit) Budæe aliud tibi in mentem venit de disputatione nostra?an in sententia permanes? Vides enim triduo eam mutationem rerum factam vt iam alius omnino sensus publicæ mentis existat:diuersiq; mores insolituri putent: vt fere omnia circūagit & plurima inuertit regni noui exort9.certe vox famę publicæ iucūdissima ad aures oīm ferme ordinum venit natalī hui9 regni. Atqui eo (inquam) pene euasimus:vt non facundia tantum tibi huius disputationis palmam sed etiam rerum euentus daturus sit.nam si festis huius principatus auspiciis rerum gerendarū progressus respōderit:erit omnino cur virtus & doctrina exeant ex vmbraculis:& ferre solem non renuant.id adeo licet ex præteriti & præsentis temporis contentione ęstimare.quum enim ante orba respublica summis magistratibus esset:maximaq; munia partim vicariis operis obirentur:partim omnino non obirentur:primum nihil nec recte nec ordine (id quod necesse erat euenire) fiebat.deinde velut abdicatis vel abrogatis magistratibus informis ac destituta resp.iniuriis intestinis externisq; ex

posita & obuia iacebat. Cuius indignitatis causam nunc magnopere non inquiro. id tantum dicam quod fama circũfert in duas sentẽtias diuisa. partim hominũ culpã a vertice ipso arcersebant: q bona magis volũtate: q̃ strenua & cordata solertia fuisse existimatur. partim ad actores ipsos rerũ & dispensatores copiarum summum crimẽ referebant: qui hebetes oculos domini nõ verẽtes: nec ab auribus eius metuẽtes: quas obfirmatæ obaudientiç cera obstructas esse cõfidebãt: in libera administratione summç rerum remissi fuisse dicũtur: & in tumultu securi: sic enim homines tum sobrii loquebantur: aut nimiũ sese in arduis consulentes: vt prudentes dictitabant. Cõmune aũt vtrisq; crimen illud erat: q̄ orbæ rerum summæ tutores suspecti postulari non poterãt: cum honorarii ex diadematico genere adhibiti nulli essent: qui custodes saltẽ administrantium in speciẽ viderent̃. ex qua rerũ deformitate (vt parcissime loquar) secuta est ea Francici nominis suggillatio: quæ sine insigni mutatione rerum discuti non poterat. Affuit igitur precibus non publicis sed populi tutelare numẽ Franciæ: quum calẽdis Ianuariis Rex socer fato functus Franciscum nobis regem æquo animo reliquit: vt filiam quoq; suã reginã relinq̃ret. Proh superi immortales quid hic primũ: qd postremũ exequar? Iãpridẽ calendæ Ianuariæ quid non polliceri ad instaurandã rei Frãcicç formã ac dignitatem videntur? quo die strenæ vice aurea (vt antiquo verbo loquar) fortuna ad eum regem transiuit qui & corpore & animo implere vices summi imperatoris possit vt si quis vnq̃ maiorum. deinde nois eius omen nonne certã spẽ præmonstrat illustrandæ gloriæ nostræ: cũ a cõdito hoc imperio Frãci tunc primum de suo vocabulo denominatum habere regem cœperint? Iã vero manus illæ cinctrices summorum magistratuum: nõne militum mẽtes afflictas insolita ignominia: & humi propemodum serpentes ordinum omniũ animos triduo ita erexerunt: vt altiores etiã pristinis spiritꝰ excitarint? prorsus vt magnificũ quoddã atq; amplũ huius regni principiũ fuerit hoc maxime noie. nullũ enim auspicatius esse poterat: q̃ vt pacis belliq; artes: longo summorũ magistratuũ interregno cõsopitæ: statim velut e somno diuturno expergiscerent̃. Quare Cancellario primo quoq; tẽpore dicto: viro eximiæ doctrinæ & industriæ: cum in purpura summa probatæ: tum alias principi ipsi spectatæ & cognitæ: quid aliud q̃ veluti iustitium diuturnum solutum esse visum est? Est em̃ ille magistratus inter togatos summus. cuius domus (quod Nomophylaciũ dicitur verbo prisco) iuris custodia: legum ac constitutionũ præsidium: oppressorum asylum: flagitiosorum scopulus: æquitatis officina: ara supplicũ: & iure summo lapsorum adminiculum esse debet. Atqui (inquit ille) cum de eo magistratu in annotationibus tuis loquerere: & originẽ eius a Minois tẽpore repeteres: nullis prope finibus munia eius circũscripsisti: quasi vnus ille honor ad se summam omnium rerũ munerũq; traheret: cum principis vires propemodum impleret: præsertim vt est hodie ratio gerẽdi eius honoris. nũc vt video partes eius magistratus tanq̃ nomophylacis tantum exequeris: quasi q; antistitis cuiusdã æqui & boni & viuæ legis indulgẽtiæ: cuiꝰ interp̃tatione a benignitate principali postulaturi: nomophylaciũ velut oraculũ quoddã clementiç principalis suppliciter adeunt. quẽ magistratũ q̃diu desiderauimꝰ:

Franciscus cal. Ianu. rex appellatur.

Cancellarius Franciæ.

Nomophylacium.

tandiu æqui boniq; oraculum obmutuisse creditur. quod nunc quum luculen to aditu princeps patefecerit: & alias quoq; partes inaneis i rep. cōstituēda re pleuerit: vtiq; imperium iuri & legibus: & dignitatem suam imperio: & regnū deniq; ipsum sibi restituisse dicetur. sed perge porro. Omnia enim hæc quæ nunc dicis in causam meam vertam: quasi non tibi aqua sed mihi iā soli fluat. Quid mea refert? inquam: quū iāiam tibi herbam porrecturus sim: quod ad controuersiam quidem ipsam: nō quod ad me pertinet. iuuat etiam me victū a te in publica lætitia fateri. ita te superiorem fecit non tua facundia aut mea mala causa: sed euentus felicior. cuius vtinam expectatio ita nobis satisfaciat ne tibi rursum huius rei quā coniectura iudicauimus: cōtrouersiam olim ipse referre possim. Atqui (inquit) nō video Budæe quid vltra causaturus sis: om nia nunc vides ex sententia animi tui contigisse. Cancellarius is est factus quē tu maxime exoptabas: nō tua magis causa q̃ omnium qui in literarum studiū spes suas contulissent. is est Antonius a Prato: vir non modo literarum amo re captꝰ: sed etiam literatorum amātissimus: qui cum doctis in vniuersum & ingeniosis fautorem se ꝓbebit: & apud hūc nostrū Augustū alterū Mœcena tem: tum vero proprius & æternus tibi erit suffragator. vtpote qui iādiu (vt nosti) omnia tua causa cupiat. id quod & si tibi auditum compertumq; esse nō dubito: ipse tñ tibi fidem facere vberiorem debeo: quicum ille pridē dudū q; familiarius sermonem his de rebus factitauit. de quo hoc tibi tantum dicā: quoniam parcus esse soleo (vt nosti) in laudibus hominum viuētium. Hūc (nisi fallor) habebis imitatorē & (quod maius est) æmulū Guidonis a Ru peforti: summi illius viri cuius tu memoriam (vt arbitror) illustrissimā apud posteros reddes clarissimo aliquo elogio: vt quidem te semper affici erga illiꝰ manes video siquando in sermone mentio eius incidit. Prorsus (inquam) re cte opinaris: si quidem ipse aliquid possim dicendi facultate. neq; enim est aut fuit vnq̃ hominum quisq̃ cui secundum parentes plus me debere existimē: etiā si nihil est aut fuit quod ei acceptum referre possem. vt qui eo tēpore mortuꝰ sit quo mihi absenti & propemodum inuito optime cupere cœperat. Ita fortu na cui nihil adhuc præter ocium literariū debeo: obstitit ne illius beneficia ca lendarium meū implerent. tu enim nosti frustra me ab eo nunciis & literis eiꝰ chirographis accersitum: cū ego valitudinem tum mihi incommodissimā ex cusarem: ille autem existimaret per detrectationem valitudinarium me esse. & iterum me admonens ægre ferret ignauo me literarū studio animū maioris fortunæ despondisse. eo me maxime nomine increpitans (o virū summa lau de dignum) q; eam ignominiæ notam literis & suo tēpori inurerē: quasi do cti homines neglecti tum viderent̃ & abiecti: cum tamen nulla arte homines memorabili prediti: opima interdum decora opiniōe doctrinæ temeraria fer rent. Gratum est autem mihi q; eius viri nunc memoriam refricas nunq̃ non viris bonis iucūdissimā. cuius vtinā tā vere imitatorē hunc Antoniū spopon deris: q̃ ego libenter hāc stipulationem ab eodem ipso fecerim si liceat. ad qđ etiā eū suapte sponte animatū esse fama est. id quidē certe decet. In vtroq; em̄ eorum ingenii ac fortunæ partes ita æquæ fuerunt: vt vtri plus debuerit ille: hic nunc debeat: vix cōstituere possis. ille summo magistratu honorificentissi

Antonius a Prato Cācellarius.

Guido a Ru peforti.

me delato accersitus:statim eo euasit vnde altius subuehi non poterat. hic nihil non facile & scansim assecutus est quo togæ ptextæ aspirare ius fuerit. verũ ille præstantissimi ingenii ornamẽtis instruct9:& fortunæ adminiculis erectus:quum fato concessisset:memoriam sui magistratus clarissimam reliqt. Hic eandẽ sortẽ adeptus:quid in extremo eodẽq; summo vitę actu sit gesturus:quod fastigiũ laudis anteactis vitæ ptibus additur9:adhuc in expectatione est.quare(qđ est in puerbio prisco) hic magistratuũ vertex qualis sit ipse vir ostendet.Nũc quoniã tu tantopere me vrges:causam haud dico quin doctrinæ & virtuti ex secessu prodeundum sit:& generosa ambitione documentum sui dandum:vel in atrio regiæ vel in aula:si pateant eis aditus: non etiã si inter miscellaneam turbam possint quouis modo irrumpere. hoc tñ exigã vt doceas cæteris in partibus rempublicam ita esse constitutã:vt illis velut matronis quibusdam pudicis & honestis:tuto & citra pudoris sugillationem liceat in publicum prodire.Scilicet(inquit)ab armatis istis metuis:qui nescio qua fama excitati primas & secundas suas parteis hoc rege sperant fore.Ego aũt accinctos viros ita rerum potituros arbitror:si non plus armis q̃ consilio tribuant.cuius rei argumẽtũ duco ab ipso loricatorum vertice:quẽ oĩm votis expetitum princeps rei summæ militari præfecit.Nempe ducẽ (inquã) Borbonianũ dicis?illum ipsum (inquit) superi boni quem virũ:quãtũ principẽ: q̃ magnum futurum ductorem si numini diuino(vt speramus) res francicæ cordi fuerint.Atq(inquã)memini quũ auspicãdo regno princeps Cãcellario statim creato:hũc magistrum equitum absentem tum dixisset:vt votis hoĩm & famæ flagitanti satisfaceret:quanta omniũ lętitia:q̃ certa spes q̃q; magnifica expectatio per omne genus hominum excitata sit.Quis eñ rei summæ cõstitutionem non speraret:qui censuram militarem magistratũ desitũ & pene obliteratum reuocatam videret?Deinde cuius prudentiæ fuit:q̃ rectæ voluntatis:regem vt primo quoq; tempore:sic non tumultuarie:non propere eũ ducem ense dictatorio sed sibi hæreditario cingere:quem claris documentis cognitum:fama iãdudum auguratrix:& prærogatiua vota omnium ordinũ designauerant?Magnum erat per se censuram armorũ:quasiq; regimen restituisse morum militarium.Nomen enim ipsum eius honoris multum habet reuerentiæ ad disciplinã rei militaris vtcunq; retinendam.sed maius multo fuit ei duci iniungere qui generis splendore augustus:moribus generosis insuper venerandus:belli pacisq; artibus æque pollens:in prætexta:in paludamẽto visendus:in consessu:in procinctu cordatus:domi & militiæ : in vrbe & sub signis gratiosus:Martis(vt ita dicã)& Palladis suffragia tulisse videbatur.Atq; eqdem Deloine nunc in memoriam mihi venit eius temporis quod hisce annis vidimus:quũ tu rebus afflictis mœstus:tanq̃ pscíscente animo diceres : te viã vnam salutis videre:si dux Borbonianus summæ rei militaris admoueretur. Nam quum auctoritas multum & morum maiestas in ductorib9 exercituũ valent:quibus hic dono quodã Palladis pditus est:tum eum omneis virtutes habere dictitabas huius regni tutelares.Quas esse pietatem imprimis aiebas & religionis reuerentiam:prudentiam:continentiam:liberalitatem:magnanimitatem:& consulendi peritorũ prudentũq; solertiã: quæ regum summa laus

Dux Borbonianus magister equitũ.

Tutelares regni virtutes.

ſemper fuit.addebas ſeuerum ſimul & clęmentem eſſe : eo temperamento vt nunq̃ iracundus niſi in animaduertendis indignitatibus aut ſceleribus videretur.& cũ firma ac decora corporis cõſtitutiõe natura ꝑdit⁹ eſſet:ad naturę commoda acceſſiſſe educationis diſciplinã dicebas ſub ſocru fœmina cordatiſſima:quæ numeros omneis memoriter teneret inſtituẽdorũ principũ:qppe q̃ regis filia eadẽ & ſoror regnũ olim ſecundo rumore adminiſtraſſet.Itaqꝫ quum eum regem habeamus:qui cum ſpecimẽ ſui tũ alias tũ in decurſiõe militari:& ſimulachro ſplendidiſſimo pugnæ iuſtæ factitauiſſet:ad regnum ſtatim aſſumptus eſt:& mox magiſtrũ equitũ gẽtilẽ ſuum dixit:eũ virũ (vt vno verbo abſoluã) quẽ fata rebus noſtris alleuandis debebant:cuius ſi ætas maior indoli reſponderit:ne Momus qdẽ Aeſopi inueniet quod in eo reprẽdat: eademqꝫ prouidentia princeps reliquas reip.parteis cõſtitutur⁹ eſſe videatur: non inuitus faciã.vt in tuam tandem ſententiam tranſeam: & viris ſtudioſis etiam auctor ſim vt in ſpẽ accingant̃ capeſſendę reip. qppe ſi ad lineamenta præſcripta princeps regni ſui curſũ peragere contenderit:haud periculũ erit ne virtus aulicæ ſuperbiæ vt dudũ mancipet̃.Abſit enim vt hoc rege:his proceribus:his conſultis qui rerũ potiri putantur:virtus & doctrina turpiter in aula ſeruiẽtes & cultu indecoro cernant̃ vt Hercules in Lydia. Vidimus quã indolem regnandi princeps in tyrocinio: id eſt nondum Remis inauguratus oſtendit.quanto honore:quantis liberalitatibus Cæſarem (vt ita dicã) ſuũ:ſororis ſuæ virum:ducem optimum & regiæ indolis proſecutus ſit.quos viros ſummę rerum ſecundum ſe pręfecerit:quanta pietate parentem olim indulgẽtiſſimam:nunc officioſiſſimam colere & obſeruare inſtituerit:vt ſi ad hui⁹ auſpicatus præſcriptum vniuerſam ipſe formam principatus deliniarit: ſpondere auſim apocataſtaſim quãdã inſignem priſcæ Francorum gloriæ extiturã. Francia quidem certe tantarum rerum expectatione excitata:animos illos alacreis denuo iam ſuſtulit:quos haud ita dudum tacta de cœlo abiecerat.exiſtimant enim omnes ſupplicationibus populi cataractas cœli apertas eſſe: & lucem nobis redditam.Cuius ſpei cũ omẽ haud aſpernandum habemus a noĩe Franciſci regis ductum:tum velut repromiſſore deo acquieſcimus: qui ſignis & oſtentis clariſſimis lętitiam nobis publicam ratam fecit. His tam magnificis:tã regiis rerũ adminiſtrandarum primordiis ſi hoc quoqꝫ acceſſerit:vt literis & doctrinæ honos habeatur a principe & primoribus:haud ſcio an nihil ſit quod addi ad regni amplitudinem poſſit.Id quidem certe fidẽter affirmauerim ad poſteros memorabile maxime fore:nos ex obſoleta & triſti ſocordiqꝫ facie regni:nulla temporis intercapedine in magnificentiſſimam regni ſpeciem atqꝫ alacerrimam tranſiuiſſe:vnãqꝫ tantũ noctẽ cõfiniũ fuiſſe ſceptrorũ ſqualentium atqꝫ nitidiſſimorum. vſqꝫadeo numen aliquod vertumni repente nos circumegit velut theatro quodam verſatili : quod vtinam benignitate diuina fauſte & feliciter regi:rectoribus : nobiſqꝫ regendis eueniat. Vidimus dudum gallici nominis genium antea ſemper cultum ac nitidum planipedis habitu in theatrum tot finitimarum gentium ſub choragis imperitis & puſillis inductum. iidem (vt ſpes eſt) videbimus propediẽ in cothurnum priſtino altiorem excitatum. Si modo qui ſummam rerum tenebunt:hoc intelli-

Apocataſtaſis reſtitutio rerũ & inſtauratio periodica ĩ priſcũ ſtatũ.

Planipes comœdia argumento & actione humilis:nihil ſplẽdoris habẽs. Cothurnus grauitatẽ ac ſublimitatẽ ſignificat.

gere intellectumq; meminisse poterunt. Mineruę q̃ Bellonæ numen maius ac præsentius semper ab Alexādro Magno Romanisq; ducibus existimatū esse: qui imperia ipsi maxima ac clarissima omnis æui condiderunt. Vt enim magister equitum dux summus: & polemarchi creati viri decora multa militiæ meriti: quasi optiones eius allecti: bellicis in rebus speciem quandā magnificam: & tanto imperio dignam præbebunt: recte atq; ordine constituentes omnia: sic in rebus pacatis consiliatores adhiberi necesse est: rerum administrandarū prudentes quæ procul a classicis transiguntur. aut ipsos bellicarum rerum cōsultos quasi quosdā Nestores vtraq; facultate pollere: id quod fieri nequit si literatos oderint aut spreuerint. magno enim errore regibus olim nostris & summæ nobilitati persuasum est Galliæ campos naturam: Martis (vt aiunt) orchestram esse: non etiam musarum odeū voluisse: in quo regum ac ducū gesta clarissime celebrantur. Qua de re quoniam multa in præcedentibus libris diximus: non necessariū hic habeo longi9 rem prosequi. Proinde fastigiū principale nihil generosius instituere: nihil augustius velle potest: q̃ vt rebus bellicis quasi in tumultu constitutis: literarum studiosos excitare q̃ plurimos contendat: partim a consiliis ei futuros & munera togata ac ciuilia obituros: partim res nostras monumentis literarum illustraturos. id quod Alexander Magnus quum maxime exoptaret: vix assequi potuit. ob quod Achillē felicē idētidem appellabat: cui contigisset ipsi post mortem Homerum præconē rerū suarū habere. Reges autem nostri ne Chœrilos quidem suarum rerū scriptores habuerunt: vt qui nihil existimarent literas pertinere ad memoriam suā suorūq; æternitati prodendam. qua temporum incuria factū vt res eorū gestę & instituta patria auctorum silentio sepulta sint: vel ita memoriæ prodita vt auctores pudēdos magnarum rerum laudare vereamur. Quā gētis nostrę ignominiā si reges & proceres satis æstimare potuissent: præclare cum viris literatis hactenus actum esset. Verum enimuero quando ea q̃ ad hūc principatū pertinent nunc primū ineūtem: nō tam in cōmendatione ac laude posita sunt q̃ in expectatione: sustinēdum nobis vlterius iudicium ad progressum vsq; rerum magnifice cœptarū. ne si quid secus acciderit (qđ ominari nolim) aut rebus nimium secundis ꝓceres mandragoram (vt fit) biberint: præpropere occasionem res inexploratas laudandi admirandiq; arripuisse videamur. Quod quum dixissem: & ille annuisset: dirempto hoc colloquio sermonem alium quæsiuimus. eam autem disputationem nostram simul animi causa huic operi attexendam esse duxi: simul vt monumentum esset æternū (vt spero) amicitiæ nostræ. Deloinus enim & Budæus insigne par amicorum in hac vrbe existimatur.

Finis libri quinti & vltimi de Asse & partibus
eius: Guillielmi Budæi Parisieñ. a secre
tis regiis: In chalcographia
Ascensiana Pridie Idus
Octobr. Anno
MDXVI.

Iodocus Badius Lectori S.D.

Quoniam intelleximus huius operis lectionē negocia multis in locis exhibere iis q̄ nō satis exercitati in lingua latina sunt: opęp̄ciū me facturū putaui: si glossemata q̄dā & scholia adnotarē in marginib⁹: ad subleuādū legētiū laborē: id q̄d fecisse mihi videor: quātū q̄dē asse qui intelligētiā potui: nisi ꝙ trāsmittēda q̄dā esse duxi & cōiecturę relinquēda: vt quisqꝫ ꝑ captu exaudiret, quæ plane indicari enarrariqꝫ nō debēt: & ꝙ sero hic mihi animus īcessit. Nā in prioribus quaternionibus q̄dā explicāda cēsui: nec tñ adscribēda duxi: auctore opis (q tū aberat) nō cōniuēte: q̄ nūc serie chartarū, literario ordine ī indice reponēda his adiecimus: nō q̄dē oīa: sed q̄ difficiliora visa sunt. Multa em̄ mihi vel prima lectiōe cōspicua: nō nullis sint obscura: & q̄ illis euidētia mihi fortassis ignota: q̄ vtcūqꝫ se habēt bene cōsule.

Proaum. Cella. Musæum. Album. Reiicere ex albo.

¶Proaum, limen est & frons templi. Cella aūt interior est pars ædis sacrę in quā ingredi nō cuiuis licebat. Musæū ædes est Musis sacra. Albū est tabula in qua noīa iudicū in foro Romano proponebātur: qui anno quoqꝫ causas iudicaturi essent. Erāt em̄ plures iudicū decurię vicibus iudicātes. Reiicere ex albo significat iudicē vt suspectū & iniquū recusare: & auersari. His vsus est fo. xi. pagina postica circa finem.

Critica seueritas. Eximere e numeris milites. Ambulationes basilicanæ.

Critica seueritas dicitur ꝓpter criticos. i. poematū iudices: qui sibi eā auctoritatē sumebāt vt quos visum esset ī ordinē poetarū redigerēt vel numero eximerēt & eximiū poetā pronūciarēt. Char. xii. a fronte. Eadē charta a tergo vers. tertio. metaphorice dictū est verbū a militia tractū. Est em̄ eximere e numeris milites ex manipulis expūgere & reiicere: stipēdioqꝫ priuare, licet eximere numero aliud significet. Eadē pagina: basilicanas ambulationes vocat quæ in palatio fiunt ingenti mentiendi licentia & noua cōminiscendi.

Statiua hr̄e. Stylo exigere. Mācipes societatum. Optiones. Minerua. Astes. Præstes. Præstites dii.

Char. xiii. Statiua habere / est q̄d vulgo dicunt campū tenere: hoc est castra stataria metari. Ibidē. Iudicē ferre est arbitrio alicuius permittere litē: verbū antiqui iuris. Ibidē. Stylo exigere est scribēdo assequi & latine explicare. Ibidē. Mancipes societatū sunt magistri & capita quarūcūqꝫ factionū: metaphora sumpta a redēptoribus aut publicanis. Eadē charta a tergo linea quarta Optiones pro adiutoribus & subministrātibus accipiūtur: Verbū est a militia ductū: quo Plautus in Asinaria vtitur. Ibidē. linea. xxvi. Astes Minerua dicit̄ quæ lateri astat: quasi socia & custos sapiētis. Pręstes quę p̄cedit quasi dux. Sic præstites dii homini nascenti assignabantur ab antiquis auctoribus Macrobio, Festo, & Martiano.

Cercopes. Cercopū hedra.

Charta. xiiii. versu. xv. Cercopū. i. lucripetarū appellatione ii significantur inter aulicos q in reip. administratione priuatū cōpēdiū sequūtur: & publicas opes in suū lucrū vertunt. Quo noīe quęstorū & p̄fectorū ærarii natio significari videtur: quorū versutias & cōmēta principes & populus videntes: tñ intelligere nequeūt. Cercopes latine lucriones appellati sunt. Inde vt mihi Budęus ipse indicauit Cercopū hedra κερκώπων ἕδρα apud Herodotū in septimo: hoc est impostorū & lucripetarū sedes: & inde natū apud gręcos prouerbium.

Obnunciare. Vitium obuenire.

Eadē charta. Obnūciare & vitiū obuenire verba sunt tracta a more comitioꝝ Romanoꝝ. Obnūciātes ei augures. i. affirmātes īfaustū aliquod signū e cęlo sese obseruasse: ꝓhibebāt ne magistratus eo die crearet̄. Vitiū aūt obuenisse dicebat̄ q̄n ostētū aliq̄d creationē vitiās apparuerat. Vtit̄ his verbis Cicero in secūda Antoniana. Hic aūt metaphorice accipiunt̄. Obnūciare em̄ eos intelligit: q nocere iis volētes quos publica fama cōmēdat clam eis detrectāt: quasi vitia ī eis cōpererit: & sic eos a beneficiis principalibus arcēt. Ibidē etiā

Præterire. Præteriti.

Præterire verbū est antiquū. Et p̄teriti senatores dicebant̄: quoꝝ noīa tacebant̄ in recēsendo senatu. Et p̄teriti cādidati in comitiis apud Ciceronē & Pliniū legunt̄: quorū ratio in comitiis nō habebat̄: & q repulsam tulerāt. Hic ꝑ iis accipiunt̄ quoꝝ fama supprimit̄ ab iis qui nouerūt eorū merita & virtutē.

Seruare de cęlo.

Seruare de cęlo: ibidē verbū est augurale: sed metaphorice accipit̄ pro eo q̄d est ex sentētia animi sui hoīes ꝓbare vel improbare: obseruato diuino mādato. Hoc est rationē cęlestiū rerū habere: nec affectibus īseruire: & amori vel odio obsequi.

Prærogatiuū suffragium. Prærogatiua tribus.

Eadē charta. xiiii. in postica pagella Pręrogatiuū suffragiū dicit̄ vt p̄rogatiua tribus In comitiis em̄ Romanis Pręrogatiua tribus dicebatur / cui sorte obuenerat vt prima rogaretur: hoc est suffragiū ferret. Sic p̄rogatiuū suffragiū dicto loco dicitur eorū hominū sententia qui primi censere iubentur a principe de vno quoqꝫ præficiendo.

Amare a lenone. Cernere hæreditatem.

Charta. xv. Amare a lenone: antiqua est locutio: & significat amare prostitutā meretricē: non mulierem impudicam quidem: sed delectum tamē amatorū habentē: nec se cuiuis permittentē. Eadē charta a tergo Cernere hęreditatē verbū est antiqui iuris: sed apud Ciceronem frequens: & significat adire hæreditatem.

Charta.xvi.Donatiua venialia dicuntur: quæ vulgo indulgentiæ vocantur: metaphora a donatiuis imperatoriis sumpta.

Charta.xvii.vers.iiii.Motorii actus dicũtur allusione comœdiarũ priscarũ.Comœdiæ eñ motoriæ dicebãtur quæ turbulẽtæ erãt.Quæ aũt quietiores eæ statariæ vocabãtur.Alludit igitur ad reip.summã quæ turbulentis actibus administrata est propter tumultuosa bella. Pyrrhica eadẽ charta saltatio est armata. Choragus: chori hoc est saltantiũ primus est & dux choreæ.Choragi autẽ Pastophori intelligũtur antistites & pontifices res bellicas tractantes.Pastos enim vestis est sacerdotalis: & præsules dicuntur quasi præsultores seu præ saltantes.Indecorum autẽ esse ostẽdit & absonũ sacerdotes choragos esse saltationis armatæ: hoc est in consiliis suscipiendorũ bellorũ præsidere: & rerũ bello gerendarũ principatũ habere: & veluti classicum pugnaturis canere.

Charta.xviii.vers.x.Hastæ Amentatæ dicũtur quæ ansula & habenula instructæ sunt.Amẽtũ eñ eiusmodi est habenula: qua velites.i.leuis armaturæ milites in prima acie stantes: & antesignanos pcedentes iacula sua cõcitabãt: pugnãq; hac iaculatione cõmittebant: quod latine velitari dicitur: quasi pugnã irritare & incipere.Hastas autẽ amentatas mutuari metaphorice dicitur: pro eo qđ est dictatas orationes vel sentẽtias a viris doctis accipere: & p suis vti: quasi iaculo ab alio sumpto brachiũ suũ accõmodare: & digitos amento inserere: & alienis orationibus respondere: nõ sua sed corrogata Minerua.Perstat autẽ in metaphora propter verbũ velitari: quo paulo ante vsus est. Eodẽ fo.a tergo.versu.viii.Catonis animo ferre: est mortẽ sibi cõsciscere ob iniquũ fortunæ arbitriũ & incõmodũ summæ rerũ euẽtũ.Ciceronis aũt stomacho ferre est partim tẽpori inseruire: partim in secessum studiorũ se conferre: & incõmodarũ rerũ solatiũ quærere: vt Cicero post Cæsaris victoriã fecit.

Charta.xx.versu.xxxi.adumbrare placita pricipũ.iis q̃ paucis placita sũt: hoc significat cũ quid paucis libuit & vtile est: id vt nullo refragãte aut reclamãte fiat: diplomatib[9] a pricipe elicitis & in oẽs regni ptes dimissis.edictalẽ auctoritatẽ ei rei accõmodare: vt sub vmbra & ptextu regii nominis ipsi aĩo suo obsequãtur: & nullus in eos obloquat: ne in regem obloqui videatur. Eadem Charta fucũ facere ordinibus significat ita astute & callide agere ĩ administratione summæ reip.vt proceres & nobiles & magistrat[9] oppidani & populus falli se & simplicitati suæ imposturã fieri non intelligant. Eadem charta: arbitri oculati rerum sanctiore præiudicio transactarum: sunt illi qui ad speciem tantum & ptextum in cõsilium adhibentur: vt res nõ ex paucorũ libidine: sed cõsulto agi videantur: cum tamẽ ipsi in cõsilium admissi non censere iubeantur ab iis q cõsilio principis psidẽt: sed vel assentiri iis quæ ipsi secretiore consilio statuerũt: vel adesse tm̃ rebus decernendis: nõ autẽ sentẽtiã dicere: vtpote cũ ad res iam antea decretas & piudicatas vocentur.Arbitrari enim oculariter tm̃: hoc est spectare: nõ etiã vocaliter eis datum est. Eadem charta Trãslatitiũ est id qđ vsitatũ iã esse cœpit: & cui[9] multa sũt exẽpla. Eadẽ charta: pagel.postica: Paludati duces sunt ad bellum iã accincti: & in expeditionem exeuntes.Togati sunt qui pacis tm̃ artes nouerunt.Infulati sunt antistites. Eadem pagina Diras imprecari dicitur popul[9] sub paucorũ regimine vexatus: cũ abrupta patientia eorũ improbitatẽ execratur: & eos pœnis æternis deuouet.Verbũ est antiquũ: quo in fausta & exitialia rerũ euẽta ĩprecari significabant.

Eadem pagella.Vultus sordib[9] excussis ferocẽ pferẽtes securitatẽ: his verbis ii homines significari videntur: q cũ aliqñ rei peculat[9] essent: & in summũ discrimẽ adducti propter ĩfamiam interuersæ publicæ pecuniæ: cũ præpotẽtis alicuius aulici suffragatione ampliati essent magis q̃ ex reis exempti: languescentibus tamẽ criminationibus conniuentia principũ & curiæ summæ: velut absoluti: supbiores solito facti erant.In sordib[9] eñ esse dicebanẽ olim qui rei publici criminis erant. Hæc hactenus.reliqua suis marginibus adscripsimus ex instituto plurima prætergressi: & vsi vocabulis forte non satis protritis, sed ab auctoris stylo minus degenerãtibus.vt rudiusculus lector explanationis subinde explanationẽ desideret: cũ sint qui nesciant qui sint rei peculatus: qui ampliati: qui reis exempti: quod summum discrimen: quæ interuersa pecunia: quibus mõ ex annotationibus Budæi vsus sum: Verum nõ plane cæcis sed paulullum cæcutiẽtibus hanc faculam præferre constitui. Vale.

Donatiua venialia.
Motorij act[9].
Motoriæ.
Comœdiæ.
Statariæ.
Pyrrhica.
Choragus.
Pastophor[9].
Pastos
Præsul.
Amentatæ Hastæ.
Amentum.
Velites.
Velitari.
Catonis animo ferre.
Ciceronis stomacho ferre.
Adumbrare placita principum.
Fucũ facere ordinibus.
Arbitri oculati.
Arbitrari ocularilter.
Translatitiũ.
Paludati duces.
Togati.
Infulati.
Diras imprecari.
Ferociã pferentes excussis vultus sordibus.
In sordibus esse.

Edw. G. Allen & Son Ltd 4/-/- 12/7/03

